

Dhammavärsid

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
(TEINE KOGUMIK)

Dhammavärsid

(*Dhammapadapāḷi*)

2568 BA

2024 AD

Eesti Theeravaada Sangha Klooster
Buddhavacana tõlkeprojekt
Aegna

Dhammavärsid (*Dhammapadapāḷi*)

Kirjastaja: Eesti Theeravaada Sangha Klooster
Aadress: Karnapi tee 10, Tallinn
(Aegna saar) 74021
Koduleht: www.sangha.ee
Koostajad: Auväärne Ṭhitañāṇa
(Dr. Andrus Kahn, tõlkija, MA, PhD, buddholoogia)
Auväärne Sudhamma Nahangoda Thero
(paalikeelsete tekstide toimetaja, BA, MA, paali ja sanskriti keel ning buddholoogia)
Auväärne Ṭhitamedha
(Maarek Lind, BA, buddholoogia)
Martti Kalda (Dhammapada tähendusest, PhD, Aasia kultuuride uuringud)
Kujundaja: Mettabodhi (Taavi Oolberg, BA, Meedia- ja reklaamikunst)
Trükikoda: Tallinna Raamatutrükikoda
ISBN: ISBN 978-9916-9302-0-5

„Dhammavärsid" (*Dhammapadapāḷi*) on dhamma kink ja mõeldud ainult tasuta jagamiseks. Seda raamatut võib kopeerida ja uuesti kujundada, küljendada, trükkida, avaldada ning levitada mistahes kandjal, tingimusel, et raamatu (1) koopiad tehakse tasuta kättesaadavaks ning (2) pealkirja ja sisu ei muudeta.

Sisukord

Lühendid 11
Saateks 14
Dhammapada tähendusest 22
Paali keel – Buddha dhamma algne keel 25

I osa 29

Dhammapadapāḷi algtekst ja tõlge 29
Paaride grupp 33
Hoolikuse grupp 39
Teadvuse grupp 43
Lille grupp 47
Lapsiku grupp 53
Targa grupp 59
Arahanti grupp 63
Tuhande grupp 67
Kurjuse grupp 73
Malaka grupp 79
Vanaduse grupp 85
Mina grupp 89
Maailma grupp 93
Buddha grupp 97
Õnne grupp 103
Meeldiva grupp 107
Viha grupp 111
Mustuse grupp 115
Dhammas püsija grupp 121
Tee grupp 127
Mitmesuguse grupp 133
Niraja grupp 139
Elevandi grupp 143
Iha grupp 147
Bhikkhu grupp 155
Braahmani grupp 163

II osa **177**

Paaride grupp	*yamakavaggo*	1.-20.	180
Hoolikuse grupp	*appamādavaggo*	21.-32.	204
Teadvuse grupp	*cittavaggo*	33.-43.	218
Lille grupp	*pupphavaggo*	44.-59.	232
Lapsiku grupp	*bālavaggo*	60.-75.	250
Targa grupp	*paṇḍitavaggo*	76.-89.	268
Arahanti grupp	*arahantavaggo*	90.-99.	284
Tuhande grupp	*sahassavaggo*	100.-115.	296
Kurjuse grupp	*pāpavaggo*	116.-128.	314
Malaka grupp	*daṇḍavaggo*	129.-145.	330
Vanaduse grupp	*jarāvaggo*	146.-156.	350
Mina grupp	*attavaggo*	157.-166.	364
Maailma grupp	*lokavaggo*	167.-178.	376
Buddha grupp	*buddhavaggo*	179.-196.	390
Õnne grupp	*sukhavaggo*	197.-208.	410
Meeldiva grupp	*piyavaggo*	209.-220.	424
Viha grupp	*kodhavaggo*	221.-234.	438
Mustuse grupp	*malavaggo*	235.-255.	454
Dhammas püsija grupp	*dhammaṭṭhavaggo*	256.-272.	478
Tee grupp	*maggavaggo*	273.-289.	498
Mitmesuguse grupp	*pakiṇṇakavaggo*	290.-305.	518
Niraja grupp	*nirayavaggo*	306.-319.	536
Elevandi grupp	*nāgavaggo*	320.-333.	552
Iha grupp	*taṇhāvaggo*	334.-359.	568
Bhikkhu grupp	*bhikkhuvaggo*	360.-382.	596
Braahmani grupp	*brāhmaṇavaggo*	383.-423.	622

III osa **667**

Arahant 669
Arija (*ariya*) 671
Arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) 673
Arija tee (*ariyamagga*) 677
Arendamine (*bhāvanā*) 679
Armastus (*pema, rati*) 684
Bhikkhu ja bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) 684
Braahman (*brāhmaṇa*) 686
Brahma (*brahma, brahmā*) 689
Buddha ehk Mõistnu 690
Daana ehk annetus (*dāna*) 692
Deeva ehk jumal(us) (*deva*) 697
Dhamma 698
Džhaai (*jhāyi, jhāyī*) 707
Džhaana (*jhāna*) 708
Dukkha 712
Energia (*viriya*) 715
Eraklus (*sāmañña*) 717
Erakrändur (*samaṇa, samaṇī*) 717
Gandhaaba (*gandhabba*) 719
Haaramine, klammerdumine (*upādiyati*) 719
Hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*) 720
Häbi ja kartus (*hirī, ottappa*) 721
Hüvelisus (*kalyāṇa*) 722
Iha (*taṇhā*) 723
Ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*) 724
Indra ehk Sakka 726
Jooga (*yoga*) 727
Kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*) 728
Kalduvus (*anusaya*) 729
Kammitsad (*ganthā*) 729
Kolm kaitset (*tisaraṇa*) 730
Keha (*kāya*) 732

Keskendus (*samādhi*) 734
Kirg (*rāga*) 735
Kõlblus (*sīla*) 736
Köidikud (*saṁyojana*) 741
Kümblema (*nhātakaṁ*) 742
Maailm (*loka*) 744
Maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*) 747
Mantra (*manta*) 748
Maisehüljanu (*pabbajita*) 749
Meel (*mano, mana, manas*) 749
Meeldiv, kallis (*piya*) 753
Mina ja minatus (*atta, anatta*) 754
Minemine ehk uus sünd (*gati*) 755
Moodustised (*saṅkhāra*) 755
Moonutused (*vipallāsa*) 757
Nauding (*kāma*) 758
Neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) 759
Nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) 761
Ohjamine (*yam; saṁvara*) 765
Ohverdamine (*yajetha, huta*) 767
Olemasolu (*bhava*) 767
Olemus ja mitteolemus (*sāra, asāra*) 768
Oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*) 769
Plekid (*kilesa*) 771
Puhtus (*visuddhi*) 773
Pälvimus (*puñña*) 774
Rikkus (*dhana*) 775
Sangha 776
Sansaara (*saṁsāra*) 777
Silm (*cakkhu*) 779
Surm (*māra*) 780
Taju (*saññā*) 782
Tarkus (*paññā*) 784
Tarvikud (*dhona*) 784
Tavainimene (*puthujjana*) 786
Teadmised (*ñāṇa*) 790
Teadvus (*citta*) 791
Teadvus (*viññāṇa*) 798
Tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*) 799
Toit (*āhāra*) 804
Treening (*sikkha*) 804
Tulvad (*āsava*) 806
Tõelik mees (*sappurisa*) 807
Tühjus (*suññata*) 808
Usk (*saddhā*) 809
Vaoshoitus (*susamāhita*) 811
Varjupaik (*saraṇā*) 812
Vabanemine (*vimutti, vimokkha*) 812
Võimed (*indriya*) 818
Õige ja vale (*sammā-micchā*) 819
Üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*) 821
Ülimad teadmised (*abhiññā*) 822
Ülesöömine (*amattaññu*) 823
Üleujutus (*ogha*) 824
Yama (*yama*) 824
Bibliograafia 826
Täname 828

Kanooniliste tekstide lühendid

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
AN	*Aṅguttaranikāya*	„Jaotuste kogu“	Aṅguttara Nikāya, vol. I-V, tõlk R. Morris & E. Hardy. Oxford: PTS, 1989-1995.
Ap	*Apadāna-pāḷi*	„Lood (paali)“	Apadāna, tõlk M. E. Lilley. Oxford: PTS 2000.
Dhp	*Dhammapada-pāḷi*	„Dhammavärsid (paali)“	The Word of the Doctrine (Dhammapada), (tr.) K. R. Norman. Oxford: PTS, 2004.
DN	*Dīghanikāya*	„Pikkade kogu“	Dīghanikāya, tõlk T. W. Rhys Davids & J. E. Carpenter, Oxford: PTS, 1954-1995.
Iti	*Itivuttaka-pāḷi*	„Niiöeldu (paali)“	Itivuttaka, tõlk E. Windisch. London: PTS, 1975.
Ja	*Jātaka-pāli*	„Sünnilood (paali)“	Jātaka, (tr.) V. Fausbøll, London: PTS,1896.
KN	*Khuddakanikāya*	„Lühikeste kogu“	See kogu sisaldab kokku 16 raamatut, sh Dhp, Iti, Sn jt.
MN	*Majjhimanikāya*	„Keskmiste kogu“	Majjhimanikāya, tõlk V. Trenckner & R. Chalmers. London: PTS,1902.
SN	*Saṁyuttanikāya*	„Rühmade kogumik“	Saṁyuttanikāya, tõlk L. Feer. London: PTS, 1900.
Sn	*Suttanipāta-pāḷi*	„Suttagrupp (paali)“	Suttanipāta, tõlk Dines Andersen & Helmer Smith. London: PTS, 1913.
Thag	*Theragāthā-pāḷi*	„Theerade värsid (paali)“	Theragāthā, tõlk H. Oldenberg. London: PTS, 1883.
Thig	*Therīgāthā-pāḷi*	„Theeride värsid (paali)“	Therīgāthā, tõlk R. Pischel. London: PTS, 1883.
Ud	*Udāna-pāḷi*	„Rõõmuvärsid (paali)“	Udāna, tõlk P. Steinthal. London: PTS, 1885.

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Vim	*Vimānavatthu-pāḷi*	„Taevalossilood (paali)“	Vimānavatthu, tõlk N. A. Jayawickrama. London: PTS, 1977.
Vin Kd	*Vinayapiṭaka, Khandhaka*	„Vinajakorv“, „Kogumik“	Vinayapiṭaka, vol. I-V, tõlk H. Oldenberg. London: PTS 1879–83.
Vin Mv	*Vinayapiṭaka, Mahāvagga*	„Vinajakorv“, „Suurem osa“	
Vin Cu	*Vinayapiṭaka, Cullavagga*	„Vinajakorv“, „Väiksem osa“	
Vin Sv	*Vinayapiṭaka, Suttavibhaṅgha*	„Vinajakorv“, „Suttade analüüs“	

Postkanooniliste tekstide lühendid

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Cnd	*Cullāniddesa-pāḷi*	„Väiksemad kirjeldused (paali)“	Cullāniddesa, tõlk L. de La Vallée-Poussin & E. J. Thomas. London: PTS 1916.
DhA	*Dhammapada-aṭṭhakathā*	„Dhammavärsside selgitus“	Dhammapada-aṭṭhakathā, Buddhaghosa, tõlk O. von Hinüber, K.R. Norman. Oxford: PTS, 1994.
Kv	*Kathāvatthu-pāḷi*	„Vaidlusalused teemad (paali)“	Kathāvatthu, tõlk A.C. Taylor. London: PTS,1894.
Mnd	*Mahāniddesa-pāḷi*	„Suur kirjeldus (paali)“	Mahāniddesa, tõlk L. de La Vallée-Poussin & E. J. Thomas. London: PTS, 1978.

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Netti	*Nettippakaraṇa-pāḷi*	„Selgitusjuhendid (paali)“	Nettipakaraṇa, tõlk E. Hardy, London: PTS, 1902.
Peṭak	*Peṭakopadesa-pāḷi*	„Korvijuhend (paali)“	Peṭakopadesa, tõlk A. Barua, London: PTS, 1949.
Ps	*Paṭisambhidā-magga-pāli*	„Analüütiline tee (paali)“	Paṭisambhidā-magga, tõlk A.C. Taylor. London: PTS, 1907.
Mil	*Milindapañha-pāḷi*	„Milinda küsimused (paali)“	Milindapañha, tõlk V. Trenckner. London: PTS, 1880.

Eri maade Tipiṭaka paali tekstide võrdluses kasutatud lühendid

sī. = Sri Lanka
syā. = Tai
pī. = Pali Text Society
kaṃ./ka. = Cambodian

Muud lühendid

BPS	Buddhist Publication Society
DVK	Dhamma-Vinaja Kogumik
ed(s)	editor(s), [toimetaja(d)]
jm	ja mujal/ja muu(d)
jne	ja nii edasi
jj	ja järgmine/järgmised
jt	ja teised
jpt	ja paljud teised
kd	köide
lk	lehekülg/leheküljed
m	meessugu
n	naissugu
nn	nii nimetatud
nr	number
nt	neutrum ehk kesksugu
piltl.	piltlikult
ptk	peatükk
PTS	Pali Text Society (Paali tekstide ühing)
sansk	sanskriti keel(es)
st	see tähendab
toim	toimetaja(d)
tr(s)	translator(s)
tõlk	tõlkija(d)
vt	vaata

Saateks

„Dhammavärsid (paali)“ (paali keeles: *Dhammapadapāḷi*) kuulub kõiki Buddha autentseid õpetusi koondavasse paalikeelsesse „Tipitaka“ (*Tipiṭaka*) kogumikku ehk paali kaanonisse ning on ilmselt tuntuim Buddha dhamma tekst terves maailmas. Kokku sisaldab raamat 423 dhamma värssi, mis on rühmitatud 26 temaatilisse gruppi (*vagga*[1]): lapsik, tark, arahant jne.

„Dhammavärsid (paali)“ on „Suttadega piirduvas korvis“ (*Suttantapiṭaka*) asuva „Lühikeste kogu“ (*Khuddakanikāya*) teine kogumik (*dutiyo gantho*). Sõna *pāḷi* kogumiku nime järel tähendab otsesõnu teksti või rida ja viitas algselt paali kaanonile kui algtekstile.

1870 aastal Max Mulleri koostatud *Dhammapadapāḷi* ingliskeelne tõlge on üks varaseimatest. Sellele järgnesid F. L. Woodwardi tõlge aastal 1921, Wagismara ja Saundersi tõlge aastal 1920 ning A. L. Edmunds tõlge aastal 1902. Hiinlased tõlkisid selle teksti sanskriti keelest, mille Samuel Beal omakorda 1878. aastal inglise keelde tõlkis. Viimase aja *Dhammapadapāḷi* tõlgetest on tuntuim Auväärse Narada Mahathera koostatud tõlge.

Käesoleva tõlke puhul on tegemist teise *Dhammapadapāḷi* eestikeelse tõlkeversiooniga. Eelnevalt on jõudnud lugejateni L. Mälli koostatud tõlge.[2] Käesolev tõlge keskendub terminoloogilisele ja sõna-sõnalisele täpsusele dhamma edasiandmisel, mistõttu erineb see L. Mälli tõlkest kohati ka sisuliselt. Samas ei sisalda uus tõlge kriitikat varasema tõlkija pingutuste kohta, vaid keskendub tänulikult ühisosa leidmisele ning dhamma värsside lugemise ja teostamisega kaasneva dhammarõõmu jagamisele.

Oluline on märkida, et autor ei arva käesolevat tõlget endale kuuluvaks (jättes siinkohal kõrvale autoriõiguseseaduse jm ilmaliku juriidika). Kui lugeja pole tõlkega rahul, võib ta kasutada kas värsside all toodud tõlkevasteid või võtta appi paali keele sõnastiku ja luua ise endale sobiva tõlke.

Buddha lühielulugu. Bodhisatta ehk virgumisolend Siddhattha Gootama [hääldus: siddhatthõ gootõmõ], kellest sai hiljem Buddha, sündis nüüdse Nepaali aladel asuva Kapilavatthu linna Lumbinī pargis. Tema isa, kuningas Suddhodana, oli suure Saakja hõimu juht.

---

[1] Tipitaka sisaldab rohkelt jaotusi ja alajaotusi, mis erinevates kogumikes erinevad, nt: *nikāya* (kogu) → *nipāta* (jagu) → *vagga* (grupp). Käesolevas dhamma tõlkes on lähtutud järgmisest jaotuste ja alajaotuste tõlkevastetest: *aṅga* - osa; *gāthā* - värsid; *gantha* - kogumik; *kathā* - arutelu; *khandhaka* - kogum; *niddesa* - kirjeldus; *nikāya* [ni + kāya (keha; kogu)] - kogu; *nipāta* [ni + pāta (alanema, kahanema)] - jagu; *pabba* - jaotus; *patha* - lõik (võib tõlkida ka: katkend; rida; tekst; teksti lugemine); *saṁyutta* - rühm; *vagga* - grupp.

[2] L. Mäll (tõlk) 1977. Dhammapada. – Loomingu Raamatukogu 24.

Bodhisatta ema kuninganna Mahāmāyā suri seitse päeva pärast sünnitust ning noore printsi kasvatas üles Mahāmāyā noorem õde, kuninganna Mahāpajāpatī.

Kuueteistkümne aastaselt abiellus Siddhattha omavanuse nõo Yasodharā'ga. Noore printsina elas ta kesk kõikmõeldavat luksust ja heaolu.

29 aastaselt lahkus Siddhattha kuningriigist, loobus kuninglikust staatusest ja tiitlitest ning asus erakrändurina otsima vanadusest, haigustest ja surmast vabanemise teed.

Kuus aastat õppis ja praktiseeris askeet Gootama erinevaid jooga-traditsioone ja usundeid ning arendas välja kõrgeimad teadvusseisundid ehk džhaanad, kuid ei saavutanud otsitut. Mõistnud, et usundid ja joogapraktikad ei võimaldagi tal kõrgeimat mõistmist ja virgumist saavutada, eraldus ta 35 aastaselt usunditest ja äärmuslikest joogapraktikatest ning võttis aluseks lapsepõlves kogetud spontaanse džhaana seisundi. Järgides seda loomulikku teed, jõudis ta olemasolu olemuse vahetu mõistmiseni, avastas nägemise teel teadmised uutest sündidest ning dukkhast ja tulvadest, nende tekkimisest, lakkamisest ning lakkamisele viivast arija kaheksaosalisest teest nii, nagu see tõeliselt on ning saavutas täieliku mõistmise, virgumise ja nibbaana ehk vaibumise – temast sai Buddha ehk Mõistnu.

Järgnevad 45 aastat õpetas Gootama dukkhast [*du* raske + *kha* taluda ehk „raskesti talutav“, kannatus, vaev = lõplikku rahulolu mittesisaldav] vabanemise teed väga erinevatele inimestele: nii meestele kui naistele, nii kuningatele, põllumeestele, erakränduritele, braahmanitele, kaupmeestele, kerjustele, pühakutele kui ka röövlitele.

Buddha suri 80 aastaselt, olles juhtinud virgumisele sadu tuhandeid järgijaid.

Värsside kanooniline vaste. „Dhammavärsside” II osas on värsside alla lisatud sõnatõlked ning osaliste vastete ja tervikvastete kanoonilised viited. Algsest *Tipiṭaka* paalikeelsest kogumikust pole kõikidele salmidele kanoonilist vastet võimalik leida. Kuna *Dhammapadapāḷi* sisaldab mitmeid lühemaid tekstilõike, mis vastavad paali kaanonis toodud lõikudele, kuid pole seal-toodud salmidega otseselt seotud, siis on käesolevas raamatus loetud osaliseks vasteks kahte või enamat paalikeelse algtekstiga ühtivat rida ehk vähemalt poolt salmi.

Otsesed vasted esinevad järgmistes *Tipiṭaka* tekstides:

- „Vinajakorvis“ asuv „Suttade analüüs“ (*Suttavibhaṅgha*) sisaldab 2 otsest vastet (Vin Sv 307, 308) ja „Suurem osa“ (*Mahāvagga*) 8 otsest vastet (Vin Mv 3-6, 328-330, 353).

- „Pikkade kogumik“ (*Dīghanikāya*) sisaldab 3 otsest vastet (DN 183, 184, 185).
- „Keskmiste kogumikust“ (*Majjhimanikāya*) leiab 46 otsest vastet (MN 3, 4, 5, 6, 26, 27, 80, 145, 147, 172, 173, 204, 327, 329, 330, 353 (2x), 382, 396-423) ja 2 osalist vastet (MN 386, 423).
- „Rühmade kogumik“ (*Saṁyuttanikāya*) toob ära 30 otsest vastet (SN 26, 27, 66, 67, 68, 85-89, 98, 125, 143, 151, 191, 201, 221 [2x], 266, 267, 311-314, 345, 346, 361, 370, 376, 383, 387) ja 5 osalist vastet (SN 69, 96, 180, 387 [2x]).
- „Jaotuste kogumikust“ (*Aṅguttaranikāya*) leiab 31 otsest vastet (AN 32, 54, 85-89 [4x], 230 [3x], 241, 242, 246, 277-279) ja 10 osalist vastet (32 [5x], 140, 243, 247, 315, 423).
- „Lühikeste kogumikust“ (*Khuddakanikāya*) on leitavad alljärgnevad vasted.
  - „Rõõmuvärsid (paali)“ (*Udāna-pāḷi*) sisaldab 6 otsest vastet (Ud 42, 131, 132, 185, 230, 306) ja 2 osalist vastet (Ud 228, 393).
  - „Niiöeldu (paali)“ (*Itivuttaka-pāḷi*) sisaldab 6 otsest vastet (Iti 176, 191, 306, 307, 308, 364) ja 2 osalist vastet (Iti 228, 393).
  - „Suttagrupp (paali)“ (*Suttanipāta-pāḷi*) sisaldab 35 otsest vastet (Sn 125, 205, 306, 327-329, 367, 396-423) ja 6 osalist vastet (Sn 129, 130, 170, 315, 386 [2x]).
  - „Taevalossilood (paali)“ (*Vimānavatthu-pāḷi*) sisaldab 2 otsest vastet (Vim 219, 220).
  - „Theerade värsid (paali)“ (*Theragāthā-pāḷi*) sisaldab 43 otsest vastet (Thag 6 [2x], 9, 10, 13, 14, 26, 27, 51, 52, 76, 77, 80 [2x], 93, 98, 99, 145, 147, 152, 172, 173, 191, 277-279, 292, 293, 312, 315 [2x], 325, 326 [2x], 334-337, 364, 368, 370, 381, 382) ja 13 osalist vastet (Thag 81, 94, 96, 136, 153 [2x], 154, 172, 173, 339, 340, 346, 382).
  - „Theeride värsid (paali)“ (*Therīgāthā-pāḷi*) sisaldab ühte otsest vastet (Thig 191) ja ühte osalist vastet (Thig 315).
  - „Lood (paali)“ (*Apadāna-pāḷi*) sisaldab 6 otsest vastet (Ap 195, 196, 228, 328, 329, 347).
  - „Sünnilood (paali)“ (*Jātaka-pāli*) sisaldab 26 otsest vastet (Ja 3-5 [2x], 6, 9 [2x], 10 [2x], 21, 125, 151, 186, 187, 200, 205, 223, 328, 329, 330, 345, 346, 394 [2x]) ning 11 osalist vastet (98, 168, 169, 252, 261, 337 [3x], 363, 391 [2x]).

Dhammapada viimased 28 värssi (Dhp 396-423) esinevad samas järjestuses „Vāseṭṭha suttas“.[3]

423 salmist 286 salmil ehk ligikaudu ⅔ puhul puudub otsene kanooniline vaste.[4] Kuna vaid 137 salmi on leitavad teistest kaanoni kogumikest[5], annab see alust spekulatsioonidele, mille kohaselt *Dhammapadapāḷi* säilitanud retsiteerijate ehk „kõnelejate“ (*bhāṇaka*)[6] grupp võis Buddha sõnadeks peetud värsse ise juurde koguda või koostada ning hiljem lisada. Samas pakuvad kaudsed ja korduvad kanoonilised vasted ning erinevatesse keeltesse tõlgitud versioonid kinnitust, et *Dhammapadapāḷi* kuulub kindlasti paalikeelsete *Tipiṭaka* algtekstide kogusse.

Kanoonilise vaste otsesed ja osalised tsiteeringud. Mitmed kanooniliste tekstide osalised või otsesed tsiteeringud esinevad hilisemates tekstides, nagu: (1) „Selgitusjuhend (paali)“ (*Nettipakaraṇa-pāli*), (2) „Korvijuhend (paali)“ (*Peṭakopadesa-pāli*) ja (3) „Milinda küsimused (paali)“ (*Milindapañhā-pāli*). Need tekstid lisati paali kaanonisse 1871. aastal peamiselt Birma (Myanmar) koolkonnaga seotud 5. Sanghakogu ajal, mida kinnitavad ka 1956. aastal Rangoonis (Yangon) peetud 6. Sanghakogu kirjeldused. Hiljem lisatud tekstid kuuluvad birmakeelse „Tipitaka“ ja singalikeelse „Buddha Jayantī Tripiṭaka Granthamālā“ trükitud väljaannetesse, kuid need ei sisaldu 45-köitelises „Tai Syāmaraṭṭhassa Tepiṭakaṁ“ ehk „Siami kuningriigi Tipitaka“ väljaandes.

Hilisemate tekstide alla kuuluvad ka: (1) „Suuremad kirjeldused (paali)“ (*Mahāniddesa-pāli*), (2) „Väiksemad kirjeldused (paali)“ (*Cullāniddesa-pāli/ Cūḷāniddesa-pāli*) ja (3) „Vaidlusalused teemad (paali)“ (*Kathāvatthu-pāli*).

Tõlge. Käesoleva tõlke algtekstiks on *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu. II osas on salmide järel lisatud paalikeelsed sõnad

[3] *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Sn 3.9.

[4] Kanoonilise vasteta on värsid nr: 1, 2, 7, 8, 11, 12, 15-20, 22-25, 28-31, 33-41, 43-48, 50, 53, 55-65, 69-75, 78, 79, 81-84, 90-92, 94-97, 100, 102-111, 114-124, 126-130, 133-140, 142, 143, 146, 148-150, 153-168, 170, 171, 174, 175, 177-182, 188-190, 192-194, 197-199, 202, 203, 206-218, 222, 224-229, 231, 232, 234-240, 243-245, 247-265, 268-276, 280-287, 289-291, 294-305, 309, 310, 316-324, 327, 331-333, 338-344, 348-352, 354-360, 362, 363, 365, 366, 369, 371-375, 377-380, 384-386, 388-390, 392, 393, 395 (kokku 286 värssi); otsinguallikaks oli *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu.

[5] Kanoonilise vastega värsid on nr: 3-6, 9, 10, 13, 14, 21, 26, 27, 32, 42, 51, 52, 54, 66, 67, 68, 76, 77, 80, 85-89, 93, 98, 99, 125, 131, 132, 143, 145, 147, 151, 152, 172, 173, 176, 183, 184, 185, 186, 187, 191, 195, 196, 200, 201, 204, 205, 219, 220, 221, 223, 228, 230, 241, 242, 246, 266, 267, 277-279, 292, 293, 306, 307, 308, 311-314, 312, 315, 325, 326, 327, 327-329, 328, 328-330, 329, 330, 334-337, 345, 346, 347, 353, 361, 364, 367, 368, 370, 376, 381, 382, 383, 387, 394, 396-423 (kokku 137 värssi); otsinguallikaks oli *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu.

[6] *bhāṇaka* [√bhaṇ + *aka] „kõneleja“ 1: (suttade) ettekandja või ettelugeja. 2: suur purk või (kõmisev) pott. (DVK, IV osa: Leksikon)

nii, nagu need värssides esinevad, mille järel on toodud sõnade nominatiiv ja tõlge. Näiteks:

sabbe: ***sabba*** kõik, iga.

Tegusõnade puhul on paalikeelse sõna järel tõlge ja sõna tüvi. Näiteks:

nayhati: (kinni) siduma, köitma; sõna tüvest ***nah*** siduma.

Tõlkevasted on antud üldjuhul ainsuses. Näiteks:

bālā: ***bāla*** noor; lapsik, lapselik.

Värsside pealkirjad, mis on arvatavasti hiljem lisatud, on jäetud tõlkimata, nagu see on tavapärane ka ingliskeelsete *Dhammapadapāḷi* tõlgete puhul. Paljud pealkirjad põhinevad ilmselt Auväärse Buddhaghosa Thero poolt kokku kogutud ja „Dhammavärsside selgitusse" (*Dhammapada-aṭṭhakathā*) kirja pandud muistenditel ning müütidel.

Terminid. Paali terminid *citta*, *mano, viññāṇa, saññā, sati, cetasika* jt on olulised mõisted Buddha õpetuses, mis kajastavad meele, teadvuse ja taju erinevaid aspekte. Tegemist on mitmetähenduslike terminitega, mille tõlkimine sõltub tõlkija dhamma-alastest teadmistest, tõlgendamisest, kool-konnast ja kontekstist. Paali tehniliste mõistete diapasoon on aja jooksul muutunud ja avardunud tänu hilisematele kommentaatoritele ja tõlgenda-jatele, mistõttu mitmed mõisted on hakanud aja jooksul kattuma. Näiteks, *citta, mano* ja *viññāṇa* on tõlgitud sageli „meeleks", kuid nende täpne tähendus on siiski erinev. Samas on neil ka ühiseid jooni.

Terminoloogiline segadus on seotud ka sellega, et ühte ja sama nähtust on käsitletud iidses Indias ja tänapäeva teaduses erinevate paradigmade raamistikus ning selle uurimisel ja kirjeldamisel on kasutatud erinevat oskussõnavara. Selle näiteks võib tuua nägemisprotsessi kirjelduse.

Buddha õpetuse kohaselt tekib **sisemise silmaala** (*ajjhattikāni cakkh-āyatana*) ehk silma, **välimise vormiala** (*bāhirāni rūpāyatana*) ehk nähtava objekti ning **silmateadvuse** (*cakkhu-viññāna*) kohtumisel **silmakontakt** (*cakkhu-samphassa*). Kui silmal tekib kontakt näiteks rohelise värviga, siis saab silmateadvus[7] teadlikuks värvi kui objekti olemasolust, kuid ei tunne ära, et tegemist on rohelise värviga. Nägemine ei tähenda siinkohal äratundmist – see tekib alles nägemisprotsessi järgmises etapis tänu tajule (*saññā*).[8] Silmakontaktist tekivad samaaegselt (1) silmakontaktile vastav **tunne** (*cakkhu-samphassajā-vedanā*), mis võib olla kas õnne tunne, dukkha tunne või ei-dukkha-ega-õnne tunne, (2) silmakontaktile vastav **taju** (*cakkhu-samphassajā-saññā*) ning (3) silmakontaktile vastavad **moodustised** (*cakkhu-samphassajā-*

[7] Sisuliselt võiks siinkohal olla tegemist aistinguga, mis on esemete ja nähtuste üksikute omaduste vahetu tunnetus tajude abil.
[8] *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43.

saṅkhārā) ehk mõtted, ideed, mälestused jms. Tundele vastavalt tekivad **iha** (*taṇhā*),[9] **soov** ja **kirg** (*chanda-rāga*).[10]

Tänapäeva psühholoogia kohaselt eeldab nägemine **distaalse stiimuli** (väliskeskkonna omaduse või objekti, nt puu) ja **proksimaalse stiimuli** (füüsilise stiimuli peegeldus vastava meeleorgani retseptoritel) olemasolu ning nende mõju **retseptorrakule**. Selline nähtus esineb hetkel, kui puu kujutise valguslained jõuavad silma võrkkestas paiknevate valgustundlike rakkudeni ehk kolvikeste ja kepikesteni. Kolvikesed asetsevad reetina keskosas ning reageerivad punasele, kollasele ja sinisele värvile. Kepikesed asetsevad reetinas perifeerselt ning reageerivad valguse olemasolule, võimaldades näha kiiresti ja ka kehvades tingimustes. Järgmiseks toimub **transduktsioon** ehk proksimaalse stiimuli ülekanne närvisüsteemi, mis tähendab, et info puu kujutisest on jõudnud kolvikesteni ja kepikesteni ning need reageerivad. Seejärel toimub **kodeerimine** ehk distaalse stiimuli omaduste tõlkimine närvisüsteemi koodidesse. Siin jaotatakse puu lahti värvi jms omaduste järgi ning närvirakud saavad aru, millega on tegu. Näiteks, kui rohelist lainet vastuvõttev närvirakk tunneb ära, et tegemist on rohelisega, ongi info kodeeritud. Seejärel eristatakse **tajuaistingu** ehk **lõimumata tajulise omaduse** ehk kvaali („taju aatomi") tekkimist, mis on sisuliselt puu kohta käiva informatsiooni töötlemise esimene aste. Toimub puulehe rohelise värvi tooni (heledus, tumedus jms) eristamine ja tüve pruuni värvi eristamine ning luuakse arusaam nende kahe värvi erinevusest. Seejärel eristatakse nägemisprotsessis **taju**, mida nähakse kui **lõimitud representatsiooni** („taju molekuli"). Siin pannakse eelnev info kokku: tegemist on rohelise värviga + tegemist on pruuni värviga + need esinevad koos = moodustavad puu. Seejärel tekib **tajumulje** ehk teadvustatud ja terviklik representatsioon ning ilmneb **arusaam**: „see on puu". Pärast seda võivad hakata **meenuma** teised puuga seotud aspektid, nagu näiteks, millise puuga on tegemist, millised soovid, tunded või mälestused on selle puuga seotud jms.

Kuigi iidse India õpetuse ja tänapäeva psühholoogia nägemisprotsessi kirjeldused on üldjoontes sarnased, kasutavad erinevad õpetused erinevat sõnavara. Mõnikord kasutavad ka erinevad teadusharud sama protsessi kirjeldamisel erinevaid mõisteid, mistõttu on paali tehniliste terminite erinev tõlkimine ja tõlgendamine mõistetav.

Terminoloogilise selguse huvides on siinkohal tõlgitud olulisemad meele

[9] *Chachakkasuttaṁ* MN 148.
[10] *Mahāpuṇṇamasuttaṁ* MN 109. Moodustised (*saṅkhārā*) on tahtelised (*cetanā*) ehk kavatsusel põhinevad tegevused ning seega kamma moodustajad ja uue sünni põhjustajad. Tunne (*vedana*) ja taju pole tahtlikud ja sestap ei loo kammat.

ja teadvusega seotud mõisted järgnevalt:

- *āyatana* [ā + √yat + ana]: ala.
- *citta* [√cit + ta] (= ceto [√cit + as]): teadvus (mis asub *mano*'s ehk meeles).
- *mano* [√man + o], mana [√man + a], manas [√man + as]: meel.
- *saññā* [saṃ + √ñā + ā + a]: taju.
- *sati* [√sar + ti] 1: mälu. 2: teadlikkus.
- *viññāṇa* [vi + √ñā + aṇa]: „läbi teadmine" ehk teadvus (tekib meele ja meeleobjekti kohtumise hetkel).

Raamatu ülesehitus. Käesolev raamat koosneb kolmest osast. Esimeses osas on toodud „Dhammavärsside (paali)" paalikeelne algtekst ja eestikeelne tõlge. Teises osas on lisatud paali sõnade tõlked ning viide värsi esinemise kohta *Tipiṭaka*'s. Kolmas osa toob ära peamiste paalikeelsete mõistete eesti keelsed vasted ja selgitused. Üksikud selgitused sisaldavad ka tõlkija täpsustusi, aitamaks paremini mõista sõna või värsiga seotud konteksti.

Tiitlid. Erilist austust väljendavad tiitlid on kirjutatud ülimussuurtäheliselt (*maiuscula maiestatis*) nagu nt: Theera (*thera* vanem), Auväärne (*bhante*, ka Austusväärne, Auline), Buddha (ajaloolise Gootama puhul, muul juhul väiketähega) jt.

Ülimussuurtähti on kasutatud ka Buddha meelespidamise arendamise (*buddhānussati bhāvanā*) ja Buddhale austusavalduse vormelis (Austus Temale, Ülimale, Arahantile, Õigesti Mõistnule).

Lõpetuseks. „Dhammavärsid (paali)" on kõrgelt hinnatud ligi 2600 aastat tagasi Buddha enda poolt rajatud sanghas, mida tänapäeval tuntakse theeravaada nime all.[11] Samuti on käesolev dhammavärsside kogumik tunnustatud mahasangikast tekkinud hilisemates mahaajaana traditsioonides ning ligi 1300 aastat pärast Buddha lõplikku vaibumist loodud vadžrajaana ehk mantrajaana ehk Tiibeti koolkondades.

Õpetust avavad värsid manitsevad hoiduma oskamatust kirest, ihast, vihast, sallimatusest ja mitteteadmisest ning inspireerivad õige dhamma ja vinaja kohaselt püüdlema oskusliku sõbralikkuse, kaastunde, kaasrõõmu, lahkuse, mõistmise ja teadmise poole. Kõnekujunditega ilmestatud, sisutihedaid värsse kasutatakse tänapäeval nii dhamma üle mõtlustamiseks, igapäevaelu probleemide lahendamiseks kui ka noormunkade ja -nunnade õpetamiseks.

[11]Buddha loodud sangha eksisteerib endiselt algupärasel kujul veel Tais, Sri Lankal, Kambodžas, Laos, Birmas, Põhja-Vietnamis (Mekong Delta piirkonnas) ja Bangladeshis. Eestis esindab Buddha loodud munkade kogukonda Eesti Theeravaada Sangha.

Austus „Dhammavärsside (paali)" suhtes ei piirdu ainult *buddhavacana* ehk Buddha õpetuse järgijatega. Lisaks buddhalastele on vanasõnalises stiilis esitatud kõlbluse, tarkuse ja keskenduse läbi dukkhast ehk kannatusest ja vaevast vabanemise teed kirjeldav *Dhammapadapāḷi* võitnud imetlust ja tunnustust kõikjal, kus see on tuntuks saanud. Loodetavasti inspireerivad need dhamma värsid ka eestlasi avastama ülima rahu ja õndsuse teed ning on julgustavaks toeks neile, kes virgumise teed juba käivad – kas siis ilmikuna või ordineeritud bhikkhude või bhikkhunite sangha liikmena.

Tänuavaldused. Ilma Buddha õpetuseta pole võimalik virgumisteele siseneda ega uute sündide ja surmade rattast väljuda. Kuigi dhammat on tõlgitud erineval moel erinevatesse keeltesse, loob emakeelse dhamma lugemine võrreldamatult sügavama mõistmise ja dhamma tunnetuse.

2014 aastal loodi Eestis algupärase dhamma edendamiseks mittetulundusühing „Buddhavacana", millest 2016 aastal kasvas välja Eesti Theeravaada Sangha. „Buddhavacana" jätkas eraldiseisva dhamma tõlkegrupina, milles täna osalevad nii bhikkhud ehk Buddha mungad, paali ja sanskriti keele õppejõud, kui ka erinevad keele- ja sisutoimetajad.

Olen siiralt tänulik kõikidele „Buddhavacana" tõlkegrupi liikmetele. Tänan kogu südamest **Auväärt Sudhamma Nahangoda Therot** aktiivse tõlketöös osalemise eest ning **Auväärt Ṭhitamedhat** (Maarek Lind) täienduste ja soovituste eest. Minu sügav lugupidamine ja eriline tänu kuulub orientalistile ja tõlkijale **Martti Kaldale**, kelle laialdastel teadmistel põhinevad nõuanded ja parandusettepanekud olid oluliseks abiks *Dhammapadapāḷi* tõlke ja selgituste koostamisel. Tänan ka noormunka **Mettabodhit** (Taavi Oolberg) küljenduse ja kauni kujunduse eest.

Samuti olen südamest tänulik **Vivian Puusepale**, **Taaniel Kliimaskile** ja kõikidele teistele „Buddhavacana" tõlkeprojektis osalenud vabatahtlikele, kes lugesid hoolikalt „Dhammavärsid (paali)" läbi, andsid väärtuslikku nõu ja pakkusid igakülgset abi.

apāpuretu amatassa dvāraṁ!

Avagem uks surmatusse!

Ṭhitañāṇa bhikkhu

Aegnal, 2023

Dhammapada tähendusest

Dr. Martti Kalda

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on värsivormis budistlik paalikeelne tekst. Selles on 423 värssi, mis jagatud 26 temaatilisse ossa (paali *vagga*). 83% värssidest on *śloka* (paali *siloka*) värsimõõdus, 17% muudes värsimõõtudes.[12] Värss pole siiski *Dhammapada* puhul olemuslik, s.t. see tekst pole tingimata luule. Pigem on tegu vanasõnaliste ütlustega, mõttesalmidega, mis Vana-India vormikaanonit ja kirjanduslikke tavu arvestades värsivormi seatud. Ei saa välistada, et mõni neist vanasõnalistest värssidest pärineb ajaloolise Sākyamuni (sanskr Śākyamuni) Buddha ehk Siddhattha Gootama (sanskr Siddhārtha Gautama) või mõne tema õpilase kõiketeadvate ajukurdude vahelt. Selge ja tihe side Buddha õpetusega on *Dhammapada* puhul ka ilma tõestuseta (s.t. viideteta Buddha jutlustes edastatud õpetusele) ilmselge.

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on osa Paali Kaanonist ehk *Tipiṭaka*'st („kolm korvi"), algbudistlikust pühakirjade raamatukogust. Täpsemalt teise korvi *Suttapiṭaka* („jutluste korv") viienda osa *Khuddakanikāya* („vähemate (tekstide) kogu") teine tekst. Sellega on *Dhammapada* pühakiri budistide jaoks püha tekst, täieline tõde, vankumatu ja vaidlematu. Ehk küll mitte kõige vanem Paali Kaanoni tekstidest, ning võib-olla ka sisu poolest mitte kõige kesksem, ent siiski tähtis ja tõene. Ühelt poolt (Paali kaanoni osana) on *Dhammapada* seega humanistlik baastekst, teisalt budistliku ilmavaate tüvitekst. Just säherdune nagu neid Vana-India kirjandusilmas oli kombeks luua – kokkuvõtlik ülevaade õpetusest, parema mäletamise huvides[13] värsivormi valatud.

Mis on *Dhammapada*? – Pealkirja esimene pool *dhamma* (paali) ehk *dharma* (sanskriti) on ülimalt mitmetähenduslik sõna. Linnart Mäll pakkus *dhamma/dharma* tõlkevasteks eesti keeles sõna „seadmus". Tõepoolest; see

[12] *Śloka* ehk *siloka* („hääl", „heli", „laul") on Vana-India kirjanduse peamine värsimõõt. *Śloka* stroofis ehk salmis (sanskr *padya*) on 32 silpi, kummaski värsis 16 silpi, igas *pāda*'s ehk „jalas" 8 silpi. Buddhalikus paalikeelses kirjanduses tarvitatud värsimõõtude kohta vt täpsemalt https://www.ancient-buddhist-texts.net/Textual-Studies/Vuttodaya/index.htm [25.02.2024].

[13] Siinkohal tasub meenutada, et suur hulk Vana-India tekste säilis sadu, kui mitte tuhandeid aastaid suust-suhu. Olid olemas erilised peastmäletajad, kes pidasid olulisi tekste meeles, korrates neid pidevalt, ning andes teistele suuliselt edasi (ühelt mälu „kõvakettalt" teisele). Teksti kirjapanek tähendas seda, et elav peastmäletamise traditsioon hakkas hääbuma, või sai hulk mäletajaid mingi äreva ajaloosündmuse tõttu hukka, mistõttu oli oht, et tekst kaob.

võtab hästi kokku hulga selle originaali sõna tähendusi – maailmavaade, õpetus, seadus, humanism. Samas tähendab *dhamma/dharma* ka voorust ja õiglust, ning Vana-India teaduskirjanduses ka psühho-füüsilise olendi isiksuse osakesi.[14] Ning ka *pada* on mitmetähenduslik sõna; tähendades nii teed kui jalgu, mis sel kõnnivad, ning ka värsse ja värsimõõte, milles *dhamma* on edasi antud. Seega võiks pealkirja tõlkida nii „Tõe teeks", kui „Õpetuse juhtnöörideks", nii „Sammudeks vooruse rajal", kui „Algosade jadaks".

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on iidne tekst, mis koostati millalgi 3.-2.sajandil eKr Gangese jõe oru piirkonnas (budismi sünnikodus). Samas pärinevad esimesed säilinud *Dhammapada* käsikirjad 15.-16.sajandist. Kuidas siis nõnda? Esimeseks dateerimise aluseks on keel, *ardha-māgadhī* praakritist välja kasvanud paali keel, algbudismi pühatekstide keel, mis sündis ilmselt Buddha ajal või vahetult sellele järgnenud ajal. Teiseks aitavad *Dhammapada* teksti ajaliselt piiritleda tõlked teistesse Vana-India keeltesse ja dialektidesse, ning tsitaadid. 3.-2.sajandil eKr oli olemas ka *Dhammapada* sanskritikeelne versioon, millest on säilinud tsitaatvärsse (näiteks *Mahāvastu* tekstis ning *Udānavarga* värsside hulgas). 1.-2.sajandist on säilinud ka *gāndharī* praakritis *Dhammapada* tekst, ning 2.-4.sajandist nn *Patna Dhammapada* budistlikus hübriidsanskritis.[15]

Mis on *Dhammapada*? – Läbi tõlgete on *Dhammapada*'st saanud üks tuntumaid ja populaarsemaid budistlikke tekste Läänemaailmas. Buddha õpetusratta sügav jälg üleilmses teadvuses. Eelkõige ingliskeelsete tõlgete kaudu on *Dhammapada* nüüdseks juba pea 200 aastat olnud mitte üksnes Ida, vaid ka Lääne vaimsuse keskseid tekste. Ning see vaimsus, tõde on üle tavapäraste religioonide vahel eksisteerivate piirjoonte. Sest *Dhammapada* kannab eneses üldinimlikku, humanistlikku tõde. Esimese ingliskeelse tõlke (1840) tegi metodisti misjonär Daniel John Gogerly (1792-1862), kes puutus paali keelega kokku Sri Lankal, kus ta 1818-62 ristiusku kuulutas. Tänaseni on menukas Ühendkuningriigis elanud sakslase Friedrich Max Mülleri (1823-1900) tõlge (*Buddhist Parables*, 1869), mida korduvalt üha uuesti välja antud. Teistest tõlgetest väärivad nimetamist budistliku munga ja Kelaniya Budistliku Ülikooli õppejõu Polwatte Buddhadatta Thera (1887-1962) tõlge 1920.aastast; naistõlkija Caroline Augusta Foley Rhys-Davids'i (1857-1942) *Pali Text Society* väljaanne (1931); India Vabariigi teise presidendi ja filosoofi Sarvepalli Radhakrishnani (1888-1975; ametis 1962-67) tõlge 1950.aastast; Juan

[14] Hea näide kuidas L. Mälli tarvitatud tõlkevastest „seadmus" originaali *dhamma* tõlkimisel vajaka jääb avaldub iroonilisel kombel tema enese *Dhammapada* 1. ja 2.värsi tõlkes. – Vt „Loomingu" Raamatukogu 24/1977 (1020); Tallinn: Perioodika; lk 11.

[15] Viidet *Dhammapada* 354.värsile on nähtud ka budistist keiser Devānāṃpriya Priyadaśin Aśoka (võimul u 274/268—234/232 eKr) XI kaljuediktis, kus kõneldakse „*dhamma* annist". Seega on võimlik, et *Dhammapada* algne versioon oli olemas juba 3.sajandi keskpaiku eKr.

Mascaró (1897-1987) tõlge *Penguin Classics* sarjas (1973); ning Cambridge Ülikooli paali keele õppejõu Kenneth Roy Normani (1925-2020) *Pali Texts Society* väljaanne (1997). Eesti keelde tõlkis *Dhammapada* esmakordselt Linnart Mäll („Loomingu" Raamatukogu 24/1977), kordustrükid ilmusid 2004 ja 2005.

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on ühtlasi nii nektar, kui sellest valmistatud surematuse jook. See tähendab, et see tekst on samaaegselt nii kokkuvõte Buddha õpetusest, kui ka selle rahvalik (kuigi mitte lihtsustatud) teisendus. See on absoluutne tõde suhtelise tõe maailmas, teispoolsuse sõnum siinpoolsuses. S.t. kohati seletamatu ja üksnes tunnetatav ilmavaade, mida ebatäiuslike vahenditega ajalikele ja puudulikele olendeile edastada püütakse. Parim seletus *Dhammapada* vajalikkusest sisaldub tekstis endas (värss 100):

> *Ka tuhandest sisutust sõnast*
> *on parem*
> *üks sisukas värss,*
> *mille kuulmine rahustab.*

Ent eelkõige on *Dhammapada* tekst mida peab igaüks ise lugema, ja seejärel iga värsi sisu üle sügavalt mediteerima. Sest kuigi *Dhammapada* tõde on igaühele, pole see loodud kellegi suvalise poolt. Vaid Buddha enese õpetus, otse temalt endalt ja ta õpilastelt kogu maailmale.

Paali keel – Buddha dhamma algne keel

Buddha rääkis kesk-indo-aarja murret, milleks oli *ardhamāgadhī* praakrit, mida hiljem hakati nimetama paali (*pāḷi*) keeleks. Buddha eluajal oli paali keel kasutusel vaid kõnekeelena, millel kirjakeel puudus. Seetõttu kasutatakse paali keele kirjutamisel Indias *devanāgarī*, Tais tai, Sri Lankal singali, Birmas bamari ja Euroopas ladina tähestikku.

Kuigi Indiast pärinev *ardhamāgadhī* praakrit põhineb India keelte häälduseeglitel, varieerub selle häälduseviis sõltuvalt konkreetsest traditsioonist ja piirkonnast. Kõiki paali keele häälduseegleid ei saa mehaaniliselt rakendada eestikeelses kõnes ja tekstis ega ka nimede häältamisel. Seetõttu on siintoodud häälduseasted ligilähedased, kuid mitte ammendavad.

Paali keele hääldus sarnaneb üldjoontes eesti keele häälduselle, kuid esineb ka olulisi erinevusi. Järgnevalt on toodud ladina tähestiku järjekorras paali keele latiniseeritud täht, selle eestikeelne hääldus ning paalikeelne sõnanäide, kus antud täht esineb.

a sõna alguses häältatakse [a], umbes nagu eestikeelses sõnas „algõpetus". Näiteks sõna *arahant* hääldub [arahant]. Sõna lõpus või ka keskel hääldub *a* nagu [õ], umbes nagu eestikeelses sõnas „mõte". Näiteks sõna *bhagavato* hääldub [bhagõvõto] ja *Buddha* nagu [buddhõ].

ā on sõna alguses ja keskel tavaliselt pikk, umbes nagu eestikeelses sõnas „aare". Näiteks *Ānanda* hääldub nagu [aanandõ] ja *nibbāna* [nibbaanõ]. Sõna lõpus häältatakse tavaliselt lühemalt, umbes nagu eestikeelses sõnas „raha". Näiteks *taṇhā* hääldub nagu [tanha].

b häältatakse [b], umbes nagu eestikeelses sõnas „vibu". Näiteks *bhava* hääldub [bhavõ].

c häältatakse nagu [tš], umbes nagu eestikeelses sõnas „tšempion". Näiteks *cakka* hääldub [tšakkõ].

d häältatakse [d], nagu eestikeelses sõnas „idu". Näiteks *deva* hääldub nagu [deevõ].

ḍ häältatakse nagu [d], umbes nagu eestikeelses sõnas „pind". Näiteks *piṇḍapāta* hääldub nagu [pindõpaatõ].

e üksikkonsonandi ees häältatakse pikalt, nagu [ee], umbes nagu eestikeelses sõnas „meelas". Näiteks *vedanā* häältatakse nagu [veedõna]. Kaksikkonsonandi ees häältatakse tavaliselt lühemalt, umbes nagu

eestikeelses sõnas „telk“. Näiteks *mettā* hääldub nagu [metta].

g hääldatakse [g], nagu eestikeelses sõnas „lugu“. Näiteks *rāga* hääldub nagu [raagõ].

h hääldatakse [h], nagu eestikeelses sõnas „paha“. Näiteks *taṇhā* hääldub [tanha].

i hääldatakse [i], nagu eestikeelses sõnas „lipp“. Näiteks sõna *ariya* hääldub [arijõ].

ī hääldatakse [ii], nagu eestikeelses sõnas „piim“. Näiteks *dīgha* hääldub [diighõ].

j hääldatakse nagu [dž], nagu eestikeelses sõnas „džemm“. Näiteks *jhāna* hääldub [džhaanõ].

k hääldatakse [k], nagu eestikeelses sõnas „kesktee“. Näiteks *khandha* hääldub nagu [khandõ].

l hääldatakse [l], nagu eestikeelses sõnas „laul“. Näiteks *lokiya* hääldub [lookijõ].

ḷ hääldatakse nagu [l], umbes nagu eestikeelses sõnas „kaalikas“. Näiteks *pāḷi* hääldub nagu [paali].

m hääldatakse [m], nagu eestikeelses sõnas „meel“. Näiteks *mana* hääldub [manõ].

ṁ hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelsetes sõnades „sang“ ja „pung“. Näiteks *saṁgha* hääldub nagu [sanghõ] ja *ahiṁsā* nagu [ahinsa].

n hääldatakse [n], nagu eestikeelses sõnas „anum“. Näiteks *manussa* hääldub nagu [manussõ].

ṇ hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelses sõnas „põnev“. Näiteks *ñāṇa* hääldub nagu [njaanõ].

ñ hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelses sõnas „kanjon“. Näiteks *paññā* hääldub nagu [pannjaa].

o üksikkonsonandi ees hääldatakse pikalt, nagu [oo], umbes nagu eestikeelses sõnas „lootos“. Näiteks *Gotama* hääldub [gootõmõ]. Kaksikkonsonandi ees hääldub *o* aga lühemalt, umbes nagu eestikeelses sõnas „korv“. Näiteks *Moggalaana* hääldub [moggallaanõ].

p hääldatakse [p], nagu eestikeelses sõnas „puu“. Näiteks *rūpa* hääldub [ruupõ].

r hääldatakse [r], nagu eestikeelses sõnas „kurbus“. Näiteks *parideva* hääldub [parideevõ].

s hääldatakse [s], nagu eestikeelses sõnas „siil“. Näiteks *sīla* hääldub [siilõ].

t hääldatakse [t], nagu eestikeelses sõnas „tool“. Näiteks *jāti* hääldub [džaati].

ṭ hääldatakse nagu [t], umbes nagu eestikeelses sõnas „tõeline“. Näiteks *tipiṭaka* hääldub [tipitõkõ].

u hääldatakse [u], nagu eestikeelses sõnas „usaldus“. Näiteks sõna *upekkhā* hääldub [upekkha].

ū hääldatakse nagu [uu], umbes nagu eestikeelses sõnas „kuum“. Näiteks *bhūmi* hääldub nagu [bhuumi].

v hääldatakse [v], nagu eestikeelses sõnas „vesi“. Näiteks *vijjā* hääldub [viddžaa].

y hääldatakse nagu [j], umbes nagu eestikeelses sõnas „jalg“. Näiteks *yodha* hääldub nagu [joodhõ].

I osa

Dhammapadapāḷi
algtekst ja tõlge

namo tassa bhagavato
arahato sammāsambuddhassa.

SUTTANTAPIṬAKE
KHUDDAKANIKĀYA
DUTIYO GANTHO

Dhammapadapāḷi

Austus Temale, Ülimale,
Arahantile, Õigesti Mõistnule!

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
TEINE KOGUMIK

Dhammavärsid

(PAALI)

YAMAKAVAGGO

cakkhupālattheravatthu

1.

manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce paduṭṭhena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṁ dukkhamanveti,
cakkaṁva vahato padaṁ.

maṭṭhakuṇḍalīvatthu

2.

manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce pasannena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṁ sukhamanveti,
chāyāva anapāyinī [*anupāyinī* (*ka.*)].

tissattheravatthu

3.

akkocchi maṁ avadhi maṁ,
ajini [*ajinī* (*?*)] *maṁ ahāsi me;*
ye ca taṁ upanayhanti,
veraṁ tesaṁ na sammati.

4.

akkocchi maṁ avadhi maṁ,
ajini maṁ ahāsi me;
ye ca taṁ nupanayhanti,
veraṁ tesūpasammati.

kāḷayakkhinīvatthu

5.

na hi verena verāni,
sammantīdha kudācanaṁ;
averena ca sammanti,
esa dhammo sanantano.

kosambakavatthu

6.

pare ca na vijānanti,
mayamettha yamāmase;
ye ca tattha vijānanti,
tato sammanti medhagā.

PAARIDE GRUPP

Dhp 1.

Dhammade eel käib meel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Kes räägib või tegutseb
pahelise meelega,
sellele järgneb dukkha
nagu ratas vankrit vedavale jalale.

Dhp 2.

Dhammade eel käib meel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Kes räägib või tegutseb
puhta meelega,
sellele järgneb õnn
nagu kaasaskäiv vari.

Dhp 3.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind" –
kes nii mõtlevad,
nende vaen ei vaibu.

Dhp 4.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind" –
kes nii ei mõtle,
nende vaen vaibub.

Dhp 5.

Tõepoolest, siin [maailmas] ei vaibu
vaen kunagi vaenus,
vaid vaibub vaenu puudumises –
see on igavene dhamma.

Dhp 6.

Kuid paljud ei mõista
[et peame] end siin [maailmas] ohjama.
Aga need, [kes] siin [maailmas seda] mõistavad,
vaigistavad seeläbi tülid.

mahākāḷattheravatthu

subhānupassiṁ viharantaṁ,
indriyesu asaṁvutaṁ;
bhojanamhi cāmattaññuṁ,
kusītaṁ hīnavīriyaṁ;
taṁ ve pasahati māro,
vāto rukkhaṁva dubbalaṁ.

7.

Meeldiva vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] ohjamata,
ja [kes on] söömises mõõdutu,
loid [ning] madala energiaga –
sellest, tõepoolest, saab Surm jagu,
nagu tuul jõuetust puust.

Dhp 7.

asubhānupassiṁ viharantaṁ,
indriyesu susaṁvutaṁ;
bhojanamhi ca mattaññuṁ,
saddhaṁ āraddhavīriyaṁ;
taṁ ve nappasahati māro,
vāto selaṁva pabbataṁ.

8.

Ilutuse vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] hästi ohjatud
ja [kes on] söömises mõõdukas,
[kel on] usk, otsusekindlus [ning] energilisus –
sellest, tõepoolest, Surm jagu ei saa,
nagu ka tuul kivisest mäest.

Dhp 8.

devadattavatthu

anikkasāvo kāsāvaṁ,
yo vatthaṁ paridahissati;
apeto damasaccena,
na so kāsāvamarahati.

9.

Tulvadega, taltumata
ja tõest eemaldunud
kollase rüü kandja –
tema ei vääri kollast [rüüd].

Dhp 9.

yo ca vantakasāvassa,
sīlesu susamāhito;
upeto damasaccena,
sa ve kāsāvamarahati.

10.

Kuid kes on tulvad hüljanud,
kõlbeline, hästi rahunenud,
ega ole tõest eemaldunud,
tema, tõepoolest, väärib kollast [rüüd].

Dhp 10.

sāriputtattheravatthu

asāre sāramatino,
sāre cāsāradassino;
te sāraṁ nādhigacchanti,
micchāsaṅkappagocarā.

11.

[Kes] mitteolemust peavad olemuseks
ja olemust näevad mitteolemusena,
need ei avasta olemust
valede mõtete pärusmaal.

Dhp 11.

sārañca sārato ñatvā,
asārañca asārato;
te sāraṁ adhigacchanti,
sammāsaṅkappagocarā.

12.

[Kes] teavad olemust [kui] olemust
ja mitteolemust [kui] mitteolemust ,
need avastavad olemuse
õigete mõtete pärusmaal.

Dhp 12.

nandattheravatthu

yathā agāraṁ ducchannaṁ,
vuṭṭhī samativijjhati;
evaṁ abhāvitaṁ cittaṁ,
rāgo samativijjhati.

13.

Nagu vihm tungib
halva rookatusega majja,
nõnda tungib kirg
arendamata teadvusesse.

Dhp 13.

yathā agāraṁ suchannaṁ, 14.
vuṭṭhī na samativijjhati;
evaṁ subhāvitaṁ cittaṁ,
rāgo na samativijjhati.

cundasūkarikavatthu

idha socati pecca socati, 15.
pāpakārī ubhayattha socati;
so socti so vihaññati,
disvā kammakiliṭṭhamattano.

dhammikaupāsakavatthu

idha modati pecca modati, 16.
katapuñño ubhayattha modati;
so modati so pamodati,
disvā kammavisuddhimattano.

devadattavatthu

idha tappati pecca tappati, 17.
pāpakārī [*pāpakāri* (*?*)]
ubhayattha tappati;
''pāpaṃ me kata''nti tappati,
bhiyyo [*bhīyo* (*sī.*)] *tappati duggatiṃ gato.*

idha nandati pecca nandati, 18.
katapuñño ubhayattha nandati;
„puññaṁ me katan"ti nandati,
bhiyyo nandati suggatiṁ gato.

dvesahāyakabhikkhuvatthu

bahumpi ce saṃhita [*sahitaṃ* (*sī. syā. kaṃ. pī.*)] *bhāsamāno,* 19.
na takkaro hoti naro pamatto;
gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ,
na bhāgavā sāmaññassa hoti.

appampi ce saṃhita bhāsamāno, 20.
dhammassa hoti [*hotī* (*sī. pī.*)] *anudhammacārī;*
rāgañca dosañca pahāya mohaṁ,
sammappajāno suvimuttacitto;
anupādiyāno idha vā huraṃ vā,
sa bhāgavā sāmaññassa hoti.

yamakavaggo paṭhamo niṭṭhito.

Nagu vihm ei tungi ☸ Dhp 14.
hea rookatusega majja,
nõnda ei tungi kirg
hästi arendatud teadvusesse.

Dhp 15.

Siin[ilmas] kurvastab [ja] seal[ilmas] kurvastab,
igal pool kurvastab kurja teinu.
Ta kurvastab, ta [on] löödud,
nähes enda ebapuhtaid tegusid.

Dhp 16.

Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab,
igal pool rõõmustab pälvimuslikult käitunu.
Ta rõõmustab, ta väga rõõmustab,
nähes enda puhtaid tegusid.

Siin[ilmas] kahetseb [ja] seal[ilmas] kahetseb, Dhp 17.
igal pool kahetseb kurja teinu.
[Ta mõtleb:] „Olen teinud kurja", [ja] kahetseb.
Rohkemgi [veel] kahetseb [ta],
[olles] läinud halba uude sündi.

Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, Dhp 18.
igal pool rõõmustab pälvimusi teinu.
[Ta mõtleb:] „Olen käitunud pälvimuslikult", [ja] rõõmustab.
Rohkemgi [veel] rõõmustab [ta],
[olles] läinud heasse uude sündi.

Palju ka ei retsiteeriks [ta] pühakirju, Dhp 19.
hooletu mees ei ela nende kohaselt;
nagu teiste lehmi loendav lehmakarjus –
[tema] osaks pole erakuelu.

Aga kui [ta ka] vähe retsiteerib pühakirju, Dhp 20.
kuid elab tões ja dhamma kohaselt,
kire, viha ning pettekujutluse hüljanult,
õigete teadmiste ja hästi vabanenud teadvusega,
sellesse ja teise [ilma] klammerdumata
– siis on tema osaks erakuelu.

Esimese, paaride grupi lõpp.

APPAMĀDAVAGGO

sāmāvatīvatthu

appamādo amatapadaṁ [*amataṁ padaṁ (ka.)*]*,* 1.
pamādo maccuno padaṁ;
appamattā na mīyanti,
ye pamattā yathā matā.

evaṁ [*etaṁ (sī. syā. kaṁ. pī.)*] *visesato ñatvā,* 2.
appamādamhi paṇḍitā;
appamāde pamodanti,
ariyānaṁ gocare ratā.

te jhāyino sātatikā, 3.
niccaṁ daḷhaparakkamā;
phusanti dhīrā nibbānaṁ,
yogakkhemaṁ anuttaraṁ.

kumbaghosakaseṭṭhivatthu

uṭṭhānavato satīmato [*satimato (sī. syā. ka.)*]*,* 4.
sucikammassa nisammakārino;
saññatassa ca dhammajīvino,
appamattassa [*apamattassa (?)*] *yaso´bhivaḍḍhati.*

cūḷapanthakavatthu

uṭṭhānenappamādena, 5.
saṁyamena damena ca;
dīpaṁ kayirātha medhāvī,
yaṁ ogho nābhikīrati.

bālanakkhattasaṅghuṭṭhavatthu

pamādamanuyuñjanti, 6.
bālā dummedhino janā;
appamādañca medhāvī,
dhanaṁ seṭṭhaṁva rakkhati.

mā pamādamanuyuñjetha, 7.
mā kāmaratisanthavaṁ [*sandhavaṁ (ka)*]*;*
appamatto hi jhāyanto,
pappoti vipulaṁ sukhaṁ.

Hoolikuse grupp

Hoolikus [on] tee surmatusse, ☸ Dhp 21.
hooletus [on] tee surma.
Hoolikad ei sure,
need, kes [on] hooletud, [on] nagu surnud.

Nõnda hoolikust läbinisti mõistnud Dhp 22.
targad rõõmustavad hoolikuses,
[ja] pühenduvad
arijate pärusmaale liikumisele.

Need, visad džhaaid, Dhp 23.
järjepidevalt [ja] jõuliselt pingutajad –
[need] arukad puudutavad nibbaanat,
kõrgeimat ikete rahunemist.

Pingutava, teadliku, Dhp 24.
puhaste tegude [ja] rahuliku käitumisega,
tajusid ohjava [ning] dhammas elava
hoolika maine kasvab.

Pingutuse, hoolikuse, Dhp 25.
meele ohjeldamise ja mõõdukusega
rajagu arukas saar,
mida üleujutus ei uputa!

Vähearukad, lapsikud inimesed ☸ Dhp 26.
toimivad hooletult,
arukas aga hoiab hoolikust
nagu suurimat rikkust.

Ärge ühinege hooletusega, ☸ Dhp 27.
naudinguga, armastusega
ega lähedusega!
Ainult hoolikas džhaanaja
saavutab tõepoolest suure õnne!

mahākassapattheravatthu

pamādaṁ appamādena, 8.
yadā nudati paṇḍito;
paññāpāsādamāruyha,
asoko sokiniṁ pajaṁ;
pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe [*bhummaṭṭhe* (*sī. syā.*)]*,*
dhīro bāle avekkhati.

pamattāpamattadvesahāyaka-bhikkhuvatthu

appamatto pamattesu, 9.
suttesu bahujāgaro;
abalassaṁva sīghasso,
hitvā yāti sumedhaso.

maghavatthu

appamādena maghavā, 10.
devānaṁ seṭṭhataṁ gato;
appamādaṁ pasaṁsanti,
pamādo garahito sadā.

aññatarabhikkhuvatthu

appamādarato bhikkhu, 11.
pamāde bhayadassi vā;
saṁyojanaṁ aṇuṁ thūlaṁ,
ḍahaṁ aggīva gacchati.

nigamavāsitissattheravatthu

appamādarato bhikkhu, 12.
pamāde bhayadassi vā;
abhabbo parihānāya,
nibbānasseva santike.

appamādavaggo dutiyo niṭṭhito.

Hoolikusega hooletuse Dhp 28.
eemaldanud tark,
tõusnud leinatuse tarkuse kindlusesse,
näeb leinavaid inimesi
nagu mäelseisja,
kes vaatleb lapsikuid inimesi all tasandikul.

Hooletute seas hoolikas Dhp 29.
[ja] magajate seas ärkvel arukas
liigub edasi nii, nagu kiire ratsu
möödub jõuetust hobusest.

Hoolikuse läbi sai Maghavā Dhp 30.
ülimaks deevaks.
Hoolikust ülistatakse,
hooletust aga laidetakse alati.

Hoolikusele pühendunud Dhp 31.
[ja] hooletuses ohtu nägev bhikkhu
läheb edasi nagu tuli,
põletades kõik köidikud,
[nii] väikesed [kui] suured.

Hoolikusele pühendunud ❋ Dhp 32.
ja hooletuses ohtu nägev bhikkhu
pole suuteline tagasi langema,
kuna [on] nibbaana vahetus läheduses.

Teise, hoolikuse grupi lõpp.

CITTAVAGGO

meghiyattheravatthu

phandanaṁ capalaṁ cittaṁ, 1.
dūrakkhaṁ [*durakkhaṁ* (*sabbattha*)] *dunnivārayaṁ;*
ujuṁ karoti medhāvī,
usukārova tejanaṁ.

vārijova thale khitto, 2.
okamokataubbhato;
pariphandatidaṁ cittaṁ,
māradheyyaṁ pahātave.

aññatarabhikkhuvatthu

dunniggahassa lahuno, 3.
yatthakāmanipātino;
cittassa damatho sādhu,
cittaṁ dantaṁ sukhāvahaṁ.

aññataraukkanthitabhikkhuvatthu

sududdasaṁ sunipuṇaṁ, 4.
yatthakāmanipātinaṁ;
cittaṁ rakkhetha medhāvī,
cittaṁ guttaṁ sukhāvahaṁ.

saṅgharakkhitabhāgineyyattheravatthu

dūraṅgamaṁ ekacaraṁ [*ekacāraṁ* (*ka.*)], 5.
asarīraṁ guhāsayaṁ;
ye cittaṁ saṁyamessanti,
mokkhanti mārabandhanā.

cittahatthattheravatthu

anavaṭṭhitacittassa, 6.
saddhammaṁ avijānato;
pariplavapasādassa,
paññā na paripūrati.

anavassutacittassa, 7.
ananvāhatacetaso;
puññapāpapahīnassa,
natthi jāgarato bhayaṁ.

Teadvuse grupp

Kõikuva, muutliku, Dhp 33.
raskesti valvatava ja raskesti ohjatava teadvuse
ajab tark sirgeks
nagu nooletegija noole.

Nagu vesisest kodust Dhp 34.
kuivale heidetud kala
viskleb see teadvus,
et pääseda Surma võimu alt.

Raske on ohjata Dhp 35.
kiiret naudinguisse laskumist.
Teadvuse taltsutamine on hea,
ohjeldatud teadvus toob õnne.

Väga raskesti nähtav, väga peen on Dhp 36.
erinevatesse naudinguisse laskuv
[teadvus].
Arukas peab teadvust valvama.
Kaitstud teadvus toob õnne.

Kes elavad koopas Dhp 37.
[ja] ohjavad kaugustesse püüdlevat,
üksi ekslevat, kehatut teadvust,
need pääsevad Surma kammitsaist.

Ebakindla teadvusega, Dhp 38.
õiget dhammat teadmata,
usuta [ja] tarkuseta
ei saa täiuslikuks.

Lekkimatu teadvusega Dhp 39.
[ja] hämminguta teadvusega,
pälvimused [ning] kurja ületanud
ärkvelolijal pole hirmu.

pañcasatabhikkhuvatthu

kumbhūpamaṁ kāyamimaṁ viditvā, 8.
nagarūpamaṁ cittamidaṁ ṭhapetvā;
yodhetha māraṁ paññāvudhena,
jitañca rakkhe anivesano siyā.

pūtigattatissattheravatthu

aciraṁ vatayaṁ kāyo, 9.
pathaviṁ adhisessati;
chuddho apetaviññāṇo,
niratthaṁva kaliṅgaraṁ.

nandagopālakavatthu

diso disaṁ yaṁ taṁ kayirā, 10.
verī vā pana verinaṁ;
micchāpaṇihitaṁ cittaṁ,
pāpiyo [*pāpiyaṁ (?)*] *naṁ tato kare.*

soreyyavatthu

na taṁ mātā pitā kayirā, 11.
aññe vāpi ca ñātakā;
sammāpaṇihitaṁ cittaṁ,
seyyaso naṁ tato kare.

cittavaggo tatiyo niṭṭhito.

Saanud aru, [et] see keha on kui habras anum, Dhp 40.
[ning] kujundanud selle teadvuse
kui [kõiki sissepääse valvava] linna,
ründa tarkuse relvaga Surma,
ja kaitse võidetut kiindumuseta.

Tõepoolest, see keha Dhp 41.
lamab peagi maas,
hüljatud [ja] teadvuseta,
kui kasutu puunott.

Mida iganes teeks vaenlane vaenlasele ❋ Dhp 42.
või ka vihkaja vihatavale,
valesti suunatud teadvus
teeb talle rohkem kurja.

Mida iganes ei teeks ema ja isa Dhp 43.
või teised sugulased head,
õigesti suunatud teadvus
teeb talle rohkem head.

Kolmanda, teadvuse grupi lõpp.

PUPPHAVAGGO

pathavikathāpasutapañcasata-bhikkhuvatthu

ko imaṁ [*komaṁ* (*ka.*)] *pathaviṁ vicessati* [*vijessati* (*sī. syā. pī.*)]*,*
yamalokañca imaṁ sadevakaṁ;
ko dhammapadaṁ sudesitaṁ,
kusalo pupphampacessati [*pupphamivappacessati* (*ka.*)].

1.

sekho pathaviṁ vicessati,
yamalokañca imaṁ sadevakaṁ;
sekho dhammapadaṁ sudesitaṁ,
kusalo pupphampacessati.

2.

marīcikammaṭṭhānikabhikkhuvatthu

pheṇūpamaṁ kāyamimaṁ viditvā,
marīcidhammaṁ abhisambudhāno;
chetvāna mārassa papupphakāni [*sapupphakāni* (*ṭīkā*)]*,*
adassanaṁ maccurājassa gacche.

3.

viṭaṭūbhavatthu

pupphāni heva pacinantaṁ,
byāsattamanasaṁ [*byāsattamānasaṁ* (*ka.*)] *naraṁ;*
suttaṁ gāmaṁ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

4.

patipūjikakumārivatthu

pupphāni heva pacinantaṁ,
byāsattamanasaṁ naraṁ;
atittaññeva kāmesu,
antako kurute vasaṁ.

5.

macchariyakosiyaseṭṭhivatthu

yathāpi bhamaro pupphaṁ,
vaṇṇagandhaṁ aheṭhayaṁ [*vaṇṇagandhamapoṭhayaṁ* (*ka.*)]*;*
paleti rasamādāya,
evaṁ gāme munī care.

6.

pāveyyaājīvakavatthu

na paresaṁ vilomāni,
na paresaṁ katākataṁ;
attanova avekkheyya,
katāni akatāni ca.

7.

Lille grupp

Kes uurib läbi selle maailma
ja Yama maailma ühes deevadega?
Kes mõistab hästi õpetatud dhammavärssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille?

Dhp 44.

Õppija uurib läbi selle maailma
ja Yama maailma ühes deevadega.
Õppija mõistab hästi õpetatud dhamma värssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille.

Dhp 45.

Keha vahutaolisusest aru saanu
ja selle pettlikku olemust mõistnu
lõikab läbi Surma lilleotstega nooled,
[ning] läheb surmakuningale nähtamatusse.

Dhp 46.

Tõepoolest, vaid lilli koguva,
kiinduva meelega inimese
viib surm ära
nagu üleujutus magava küla.

Dhp 47.

Tõepoolest, vaid lilli koguvast,
kiinduva meelega,
naudingutest mitterahulduvast inimesest
saab Lõputegija võitu.

Dhp 48.

Nagu nektarit joonud mesilane
jätab lahkudes lille värvi [ja] lõhna kahjustamata,
nõnda peaks tark mees
külas kõndima.

Dhp 49.

Ära [vaata] teise puuduseid
ega teise tehtut ja tegemata jäetut,
vaata ainult omaenda tehtut
ja tegemata jäetut.

Dhp 50.

chattapāṇiupāsakavatthu

yathāpi ruciraṁ pupphaṁ, 8.
vaṇṇavantaṁ agandhakaṁ;
evaṁ subhāsitā vācā,
aphalā hoti akubbato.

yathāpi ruciraṁ pupphaṁ, 9.
vaṇṇavantaṁ sugandhakaṁ
[*sagandhakaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
evaṁ subhāsitā vācā,
saphalā hoti kubbato [*sakubbato* (*sī. pī.*), *pakubbato* (*sī. aṭṭha.*), *sukubbato* (*syā. kaṁ.*)].

visākhāvatthu

yathāpi puppharāsimhā, 10.
kayirā mālāguṇe bahū;
evaṁ jātena maccena,
kattabbaṁ kusalaṁ bahuṁ.

ānandattherapañhavatthu

na pupphagandho paṭivātameti, 11.
na candanaṁ tagaramallikā
[*tagaramallikā* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
satañca gandho paṭivātameti,
sabbā disā sappuriso pavāyati.

candanaṁ tagaraṁ vāpi, 12.
uppalaṁ atha vassikī;
etesaṁ gandhajātānaṁ,
sīlagandho anuttaro.

mahākassapattherapiṇḍapātadinnavatthu

appamatto ayaṁ gandho, 13.
yvāyaṁ tagaracandanaṁ [*yāyaṁ tagaracandanī* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
yo ca sīlavataṁ gandho,
vāti devesu uttamo.

godhikattheraparinibbānavatthu

tesaṁ sampannasīlānaṁ, 14.
appamādavihārinaṁ;
sammadaññā vimuttānaṁ,
māro maggaṁ na vindati.

Nagu ilus lill, Dhp 51.
värviline, [kuid] lõhnata,
on viljatu hästiräägitud kõne,
mida ei järgita.

Nagu ilus lill, ❋ Dhp 52.
värviline [ja] lõhnav,
on viljakas hästiräägitud kõne,
mida järgitakse.

Nii, nagu lillekimbust Dhp 53.
saab punuda palju vanikuid,
nõnda saab sündinud surelik
teha palju oskuslikku.

Ei lille, sandli, tagaara ❋ Dhp 54.
ega jasmiini lõhn kandu vastutuult.
Aga tõelike lõhn kandub vastutuult,
tõeliku mehe lõhn kandub igas suunas.

Sandel või tagaara, Dhp 55.
lootos ja jasmiin –
neist sündinud lõhnad
ületab kõlbluse lõhn.

Nõrk on see tagaara Dhp 56.
ja sandli lõhn,
kuid kõlbluse lõhn on ülim,
see kandub deevadenigi.

Kes [on] kaitstud kõlblusega, Dhp 57.
elavad hoolikuses,
[ning on] õigete teadmiste [kaudu] vabanenud,
[nende juurde] Surm teed ei leia.

garahadinnavatthu

yathā saṅkāraṭhānasmiṁ 15.
[*saṅkāradhānasmiṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)],
ujjhitasmiṁ mahāpathe;
padumaṁ tattha jāyetha,
sucigandhaṁ manoramaṁ.

evaṁ saṅkārabhūtesu, 16.
andhabhūte [*andhībhūte* (*ka.*)] *puthujjane;*
atirocati paññāya,
sammāsambuddhasāvako.

pupphavaggo catuttho niṭṭhito.

Nii nagu suure tee äärde Dhp 58.
kuhjatud mustuse hunnikust
sirgub hea lõhnaga
meelt rõõmustav lootos,

nõnda särab mustuses olendite ja Dhp 59.
pimeduses olevate tavainimeste [seas]
suure säraga [ja] tarkusega
Õigestimõistnu õpilane.

Neljanda, lille grupi lõpp.

BĀLAVAGGO

aññatarapurisavatthu

dīghā jāgarato ratti, 1.
dīghaṁ santassa yojanaṁ;
dīgho bālānaṁ saṁsāro,
saddhammaṁ avijānataṁ.

mahākassapasaddhivihārikavatthu

carañce nādhigaccheyya, 2.
seyyaṁ sadisamattano;
ekacariyaṁ [*ekacariyaṁ* (*ka.*)] *daḷhaṁ kayirā,*
natthi bāle sahāyatā.

ānandaseṭṭhivatthu

puttā matthi dhanammatthi [*puttamatthi dhanamatthi* (*ka.*)], 3.
iti bālo vihaññati;
attā hi [*attāpi* (*?*)] *attano natthi,*
kuto puttā kuto dhanaṁ.

gaṇṭhibhedakacoravatthu

yo bālo maññati bālyaṁ, 4.
paṇḍito vāpi tena so;
bālo ca paṇḍitamānī,
sa ve "bālo"ti vuccati.

udāyittheravatthu

yāvajīvampi ce bālo, 5.
paṇḍitaṁ payirupāsati;
na so dhammaṁ vijānāti,
dabbī sūparasaṁ yathā.

tiṁsapāveyyakabhikkhuvatthu

muhuttamapi ce viññū, 6.
paṇḍitaṁ payirupāsati;
khippaṁ dhammaṁ vijānāti,
jivhā sūparasaṁ yathā.

suppabuddhakuṭṭhivatthu

caranti bālā dummedhā, 7.
amitteneva attanā;
karontā pāpakaṁ kammaṁ,
yaṁ hoti kaṭukapphalaṁ.

Lapsiku grupp

Öö [on] pikk ärkvelolijale, Dhp 60.
joodžana [on] pikk väsinule,
sansaara [on] pikk lapsikule,
kes ei tea õiget dhammat.

Kui rändaja ei leia paremat Dhp 61.
[või] endaga võrdset,
siis peaks ta kindlasti üksi rändama.
Lapsikuga ei saa olla sõprust.

„Mul on pojad, mul on varandus", Dhp 62.
muretseb lapsik.
Tõepoolest, [ta] pole endagi oma.
Kuis siis pojad? Kuis siis varandus?

Oma lapsikust teadev lapsik Dhp 63.
on just nagu tark,
aga tarkusega uhkustavat lapsikut
võib tõepoolest lapsikuks nimetada.

Kui lapsik ka terve elu Dhp 64.
targaga koos on,
ei mõista ta dhammat,
nagu ka lusikas supi maitset.

Kui arukas targaga Dhp 65.
vaid hetke koos on,
mõistab ta dhammat kiiresti,
nagu ka keel supi maitset.

Lapsikud ja arutud Dhp 66.
käituvad endaga mittesõbralikult,
tehes kurje tegusid,
millel on mõrud viljad.

kassakavatthu

na taṁ kammaṁ kataṁ sādhu, 8.
yaṁ katvā anutappati;
yassa assumukho rodaṁ,
vipākaṁ paṭisevati.

sumanamālākāravatthu

tañca kammaṁ kataṁ sādhu, 9.
yaṁ katvā nānutappati;
yassa patīto sumano,
vipākaṁ paṭisevati.

uppalavaṇṇattherīvatthu

madhuvā [*madhuṁ vā* (*dī. ni. ṭīkā 1*)] *maññati bālo,* 10.
yāva pāpaṁ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṁ,
bālo [*atha bālo* (*sī. syā.*) *atha* (*?*)] *dukkhaṁ nigacchati.*

jambukattheravatthu

māse māse kusaggena, 11.
bālo bhuñjeyya bhojanaṁ;
na so saṅkhātadhammānaṁ [*saṅkhatadhammānaṁ* (*sī. pī. ka.*)],
kalaṁ agghati soḷasiṁ.

ahipetavatthu

na hi pāpaṁ kataṁ kammaṁ, 12.
sajju khīraṁva muccati;
dahantaṁ bālamanveti,
bhasmacchannova [*bhasmāchannova* (*sī. pī. ka.*)] *pāvako.*

saṭṭhikūṭapetavatthu

yāvadeva anatthāya, 13.
ñattaṁ [*ñātaṁ* (*?*)] *bālassa jāyati;*
hanti bālassa sukkaṁsaṁ,
muddhamassa vipātayaṁ.

cittagahapativatthu

asantaṁ bhāvanamiccheyya [*asantaṁ bhāvamiccheyya* (*syā.*), 14.
asantabhāvanamiccheyya (*ka.*)],
purekkhārañca bhikkhusu;
āvāsesu ca issariyaṁ,
pūjā parakulesu ca.

See tegu, mille tegemist ❁ Dhp 67.
palavalt kahetsetakse
ja mille vilju võetakse vastu pisarsilmil nuttes,
pole hästi tehtud.

See tegu, mille tegemist ❁ Dhp 68.
palavalt ei kahetseta
ja mille vilju võetakse vastu rõõmu ning heameelega,
on hästi tehtud.

„Mesi!“ mõtleb lapsik, Dhp 69.
kuni kuri tegu pole küpsenud.
Kui kuri tegu on aga küpsenud,
siis langeb lapsik kannatusse.

Kuust kuusse võib lapsik Dhp 70.
süüa toitu vaid rohulible otsa [jagu],
siiski pole ta väärt kuueteistkümnendikkugi
dhammat mõistnust.

Ei tõesti tehtud kuri tegu Dhp 71.
koheselt [vilja kanna], nagu piimgi ei hapne [hetkega];
hõõgudes järgneb see lapsikule,
nagu tuhaga kaetud tuli.

Tõepoolest, ainult tuntusest Dhp 72.
lapsikule kasu ei sünni;
see hävitab lapsikus puhtama poole
ning purustab [tema] pea.

Lapsikus võib areneda tahtmine Dhp 73.
bhikkhude austuse ja lugupidamise,
eluruumide, ülemvõimu,
ning teiste hõimude austuse järele.

mameva kataṁ maññantu, 15.
gihīpabbajitā ubho;
mamevātivasā assu,
kiccākiccesu kismici;
iti bālassa saṅkappo,
icchā māno ca vaḍḍhati.

vanavāsitissasāmaṇeravatthu

aññā hi lābhūpanisā, 16.
aññā nibbānagāminī;
evametaṁ abhiññāya,
bhikkhu buddhassa sāvako;
sakkāraṁ nābhinandeyya,
vivekamanubrūhaye.

bālavaggo pañcamo niṭṭhito.

„Arvaku mõlemad, Dhp 74.
nii majaomanikud kui koduhüljanud,
et mina tegin seda!
Sõltugu nende kohustused
ja kohustuste puudumine
ainult minu tahtest!“
mõtleb lapsik,
ning tema igatsus ja uhkus kasvavad.

Tõepoolest, erinevad [on] saamise, Dhp 75.
erinevad nibbaanasse viivad põhjused.
Sellest täielikult aru saanud
bhikkhut, Mõistnu õpilast,
ei rõõmusta austamine,
[vaid] erakluses harjutamine.

Viienda, lapsiku grupi lõpp.

PAṆḌITAVAGGO

rādhattheravatthu

nidhīnaṁva pavattāraṁ, 1.
yaṁ passe vajjadassinaṁ;
niggayhavādiṁ medhāviṁ,
tādisaṁ paṇḍitaṁ bhaje;
tādisaṁ bhajamānassa,
seyyo hoti na pāpiyo.

assajipunabbasukavatthu

ovadeyyānusāseyya, 2.
asabbhā ca nivāraye;
satañhi so piyo hoti,
asataṁ hoti appiyo.

channattheravatthu

na bhaje pāpake mitte, 3.
na bhaje purisādhame;
bhajetha mitte kalyāṇe,
bhajetha purisuttame.

mahākappinattheravatthu

dhammapīti sukhaṁ seti, 4.
vippasannena cetasā;
ariyappavedite dhamme,
sadā ramati paṇḍito.

paṇḍitasāmaṇeravatthu

udakañhi nayanti nettikā, 5.
usukārā namayanti [*damayanti* (*ka.*)] *tejanaṁ;*
dāruṁ namayanti tacchakā,
attānaṁ damayanti paṇḍitā.

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

selo yathā ekaghano [*ekagghano* (*ka.*)], 6.
vātena na samīrati;
evaṁ nindāpasaṁsāsu,
na samiñjanti paṇḍitā.

kāṇamātāvatthu

yathāpi rahado gambhīro, 7.
vippasanno anāvilo;
evaṁ dhammāni sutvāna,
vippasīdanti paṇḍitā.

Targa grupp

Tark, kes ütleb välja sellele, ☸ Dhp 76.
mida peaks nägema,
ja noomib [selle eest],
mida tuleks vältida, on nagu aare;
arukas suhtleb [just] sellise targaga.
Selline suhtlemine toob head,
mitte kurja.

Kes manitseb [ja] annab nõu, ☸ Dhp 77.
ning hoiab kurjast eemale,
see on tõesti tõelikule kallis,
kuid pole kallis mittetõelikule.

Ära suhtle kurjade sõpradega, Dhp 78.
ära suhtle madalate inimestega.
Suhtle hüveliste sõpradega,
suhtle kõrgemate inimestega.

Dhammast rõõmu tundev Dhp 79.
elab rõõmsalt, puhta meelega.
Tarka rõõmustab alati
arijate kuulutatud dhamma.

Tõepoolest, niisutajad juhivad vett, ☸ Dhp 80.
nooletegijad painutavad noolevarsi,
puusepad painutavad puitu,
targad ohjavad ennast.

Nii nagu tuul Dhp 81.
ei kõiguta mäge,
nõnda ei kõiguta laitused
ega kiitused tarku.

Just nagu hägu settides Dhp 82.
puhastub sügav järv,
nõnda puhastuvad ka
dhammat kuulnud targad.

pañcasatabhikkhuvatthu

sabbattha ve sappurisā cajanti, 8.
na kāmakāmā lapayanti santo;
sukhena phuṭṭhā atha vā dukhena,
na uccāvacaṁ [*noccāvacaṁ* (*sī. aṭṭha.*)]
paṇḍitā dassayanti.

dhammikattheravatthu

na attahetu na parassa hetu, 9.
na puttamicche na dhanaṁ na raṭṭhaṁ;
na iccheyya [*nayicche* (*pī.*), *nicche* (*?*)] *adhammena samiddhimattano,*
sa sīlavā paññavā dhammiko siyā.

dhammassavanattheravatthu

appakā te manussesu, 10.
ye janā pāragāmino;
athāyaṁ itarā pajā,
tīramevānudhāvati.

ye ca kho sammadakkhāte, 11.
dhamme dhammānuvattino;
te janā pāramessanti,
maccudheyyaṁ suduttaraṁ.

pañcasataāgantukabhikkhuvatthu

kaṇhaṁ dhammaṁ vippahāya, 12.
sukkaṁ bhāvetha paṇḍito;
okā anokamāgamma,
viveke yattha dūramaṁ.

tatrābhiratimiccheyya, 13.
hitvā kāme akiñcano;
pariyodapeyya [*pariyodāpeyya* (*?*)] *attānaṁ,*
cittaklesehi paṇḍito.

yesaṁ sambodhiyaṅgesu, 14.
sammā cittaṁ subhāvitaṁ;
ādānapaṭinissagge,
anupādāya ye ratā;
khīṇāsavā jutimanto,
te loke parinibbutā.

paṇḍitavaggo chaṭṭho niṭṭhito.

Tõepoolest, tõelikud mehed loobuvad [maisest]. Dhp 83.
Tõelikud ei lobise naudingute nautimisest.
Puutudes kokku õnne või dukkhaga,
tark ei näita [välja] tõusu ega langust.

Ei enda ega teiste pärast Dhp 84.
tuleks tahta poega, rikkust või kuningriiki.
Ei tuleks tahta dhammata heaolu.
Sestap peaks elama kõlbeline tark dhammas.

Vähe [on] inimeste seas ❁ Dhp 85.
neid, kes [on] vastaskaldale läinud.
Ülejäänud inimkond
jookseb ringi siinpoolsel kaldal.

Tõepoolest, need, kes õigesti kuulutatud ❁ Dhp 86.
dhammat dhamma kohaselt järgivad,
need inimesed ületavad
väga raskesti ületatava surmavalla.

Hüljanud tumeda dhamma, ❁ Dhp 87.
arendagu tark eredat [dhammat],
[olles] läinud kodust kodutusse,
eraklusse, mida [on] raske nautida.

Naudingud hüljanud, omandita, ❁ Dhp 88.
enda teadvuse plekkidest
puhastanud tark
rõõmustab saavutatu üle.

Virgumisosade läbi ❁ Dhp 89.
õigesti [ja] hästi arendatud teadvusega,
klammerdumisest loobunud,
mitteklammerdumisest rõõmu tundvad,
plekid eemaldanud, valgustunud
– nemad vaibuvad [juba siin] maailmas lõplikult.

Kuuenda, targa grupi lõpp.

ARAHANTAVAGGO

jīvakapañhavatthu

gataddhino visokassa,
vippamuttassa sabbadhi;
sabbaganthappahīnassa,
pariḷāho na vijjati.

1.

mahākassapattheravatthu

uyyuñjanti satīmanto,
na nikete ramanti te;
haṁsāva pallalaṁ hitvā,
okamokaṁ jahanti te.

2.

belaṭṭhasīsattheravatthu

yesaṁ sannicayo natthi,
ye pariññātabhojanā;
suññato animitto ca,
vimokkho yesaṁ [*yassa* (*sī.*)] *gocaro;*
akāse va sakuntānaṁ [*sakuṇānaṁ* (*ka.*)]*,*
gati tesaṁ durannayā.

3.

anuruddhattheravatthu

yassāsavā parikkhīṇā,
āhāre ca anissito;
suññato animitto ca,
vimokkho yassa gocaro;
ākāse va sakuntānaṁ,
padaṁ tassa durannayaṁ.

4.

mahākaccāyanattheravatthu

yassindriyāni samathaṅgatāni [*samathaṁ gatāni* (*sī. pī.*)]*,*
assā yathā sārathinā sudantā;
pahīnamānassa anāsavassa,
devāpi tassa pihayanti tādino.

5.

sāriputtattheravatthu

pathavisamo no virujjhati,
indakhilupamo [*indakhīlūpamo* (*sī. syā. ka.*)] *tādi subbato;*
rahadova apetakaddamo,
saṁsārā na bhavanti tādino.

6.

Arahanti grupp

Teekonna lõpetanud leinatule,
kõigest täielikult vabanenule,
kõikidest kammitsatest loobunule,
pole [kire] palavikku [enam] olemas.

Dhp 90.

Teadlikud püüdlevad.
Nad ei naudi kodu [elu].
Nagu luiged jätavad järved,
hülgavad [teadlikud] kõik peatuspaigad.

Dhp 91.

Need, kes ei kogu,
on täielikult teadlikud toidu [olemusest]
[ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse,
nende pärusmaaks on vabanemine.
Nii, nagu lindude [lennu]teed taevas,
[nii on ka] nende kulgemist raske mõista.

Dhp 92.

Kes on tulvad täielikult eemaldanud
ja toitu mittekiindunud,
[ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse,
nende pärusmaaks on vabanemine.
Nii, nagu lindude [lennu]teed taevas,
[on ka] nende [teed] raske mõista.

Dhp 93.

Kes kulgeb rahunenud võimetega,
nagu vankrijuht hästi taltsutatud hobustega,
[kes on] hüljanud uhkuse [ja on] tulvadeta –
teda, sellist [arahanti], kadestavad isegi deevad.

Dhp 94.

[Kes on] takistusteta, kindel kui maa,
nagu Indra sammas;
nagu mudast puhastunud tiik –
sellise jaoks pole enam sansaarat.

Dhp 95.

kosambivāsitissattherasāmaṇeravatthu

santaṁ tassa manaṁ hoti, 7.
santā vācā ca kamma ca;
sammapaññā vimuttassa,
upasantassa tādino.

sāriputtattheravatthu

assaddho akataññū ca, 8.
sandhicchedo ca yo naro;
hatāvakāso vantāso,
sa ve uttamaporiso.

khadiravaniyarevatattheravatthu

gāme vā yadi vāraññe, 9.
ninne vā yadi vā thale;
yattha arahanto viharanti,
taṁ bhūmirāmaṇeyyakaṁ.

aññataraitthivatthu

ramaṇīyāni araññāni, 10.
yattha na ramatī jano;
vītarāgā ramissanti,
na te kāmagavesino.

arahantavaggo sattamo niṭṭhito.

Rahulik on tema meel, Dhp 96.
rahulik kõne ja ka käitumine;
õiges tarkuses vabanenud –
selline [on] täielikult rahunenud.

Usuta ja mittetekkinut teadev, Dhp 97.
ning [kõik] ühendused läbilõiganud mees,
[taas]ilmnematu, ootused hävitanud –
tema [on] tõepoolest ülim inimene.

Külas või metsas, Dhp 98.
orus või mäel –
kus iganes arahant viibib,
on see koht meeldiv.

Kus [on] rõõmustavad metsad, Dhp 99.
[seal] ei rõõmusta rahvas;
seal rõõmustavad kiretud,
kes ei otsi naudinguid.

Seitsmenda, arahanti grupi lõpp.

SAHASSAVAGGO

tambadāṭhikacoraghātakavatthu

1. *sahassamapi ce vācā,*
anatthapadasaṁhitā;
ekaṁ atthapadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

bāhiyadārucīriyattheravatthu

2. *sahassamapi ce gāthā,*
anatthapadasaṁhitā;
ekaṁ gāthāpadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

kuṇḍalakesitherīvatthu

3. *yo ca gāthā sataṁ bhāse,*
anatthapadasaṁhitā [*anatthapadasañhitaṁ* (*ka.*) *visesanaṁ hetaṁ gāthātipadassa*]*;*
ekaṁ dhammapadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

4. *yo sahassaṁ sahassena,*
saṅgāme mānuse jine;
ekañca jeyyamattānaṁ [*attānaṁ* (*sī. pī.*)]*,*
sa ve saṅgāmajuttamo.

anatthapucchakabrāhmaṇavatthu

5. *attā have jitaṁ seyyo,*
yā cāyaṁ itarā pajā;
attadantassa posassa,
niccaṁ saññatacārino.

6. *neva devo na gandhabbo,*
na māro saha brahmunā;
jitaṁ apajitaṁ kayirā,
tathārūpassa jantuno.

sāriputtattherassa mātulabrāhmaṇavatthu

7. *māse māse sahassena,*
yo yajetha sataṁ samaṁ;
ekañca bhāvitattānaṁ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṁ hutaṁ.

Tuhande grupp

Ka tuhandest sisutust sõnast
on parem
üks sisukas värss,
mille kuulmine rahustab. Dhp 100.

Ka tuhandest sisutust värsist
on parem
üks sisukas värsisalm,
mille kuulmine rahustab. Dhp 101.

Ka sadade sisutute sõnadega
värsside ettekandmisest
on parem üks dhammavärss,
mille kuulmine rahustab. Dhp 102.

Tõepoolest, ülim vallutaja pole see,
kes võidab tuhandes lahingus
tuhat meest, vaid see,
kes võidab ühe – iseenda. Dhp 103.

Tõepoolest, parem on alistada „mina“,
kui teised inimesed.
„Mina“ ohjanud inimene
tegutseb alati vaoshoitult. Dhp 104.

Ei deeva, ei gandhabba,
ega Surm koos Brahmaga
suuda selle isiku võitu
kaotuseks muuta. Dhp 105.

Kui sada aastat teha
kuust kuusse tuhat ohverdust,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist. Dhp 106.

sāriputtattherassa bhāgineyyavatthu

yo ca vassasataṁ jantu, 8.
aggiṁ paricare vane;
ekañca bhāvitattānaṁ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṁ hutaṁ.

sahāyakabrāhmaṇavatthu

yaṁ kiñci yiṭṭhaṁ va hutaṁ va [*yiṭṭhañca hutañca* (*ka.*)] *loke,* 9.
saṁvaccharaṁ yajetha puññapekkho;
sabbampi taṁ na catubhāgameti,
abhivādanā ujjugatesu seyyo.

āyuvaḍḍhanakumāravatthu

abhivādanasīlissa, 10.
niccaṁ vuḍḍhāpacāyino [*vaddhāpacāyino* (*sī. pī.*)]*;*
cattāro dhammā vaḍḍhanti,
āyu vaṇṇo sukhaṁ balaṁ.

saṅkiccasāmaṇeravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 11.
dussīlo asamāhito;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
sīlavantassa jhāyino.

khāṇukoṇḍaññattheravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 12.
duppañño asamāhito;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
paññavantassa jhāyino.

sabbadāsattheravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 13.
kusīto hīnavīriyo;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
vīriyamārabhato daḷhaṁ.

paṭācārātherīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 14.
apassaṁ udayabbayaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato udayabbayaṁ.

Kui ka sada aastat metsas tuld teenida, Dhp 107.
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

Mis iganes ohverdusi või almuseid võiks Dhp 108.
pälvimuste otsija maailmas terve aasta
[vältel] ohverdada,
pole see väärt neljandikkugi pälvimustest,
mis saadakse kindlasihiliselt läinule austuse avaldamisega.

[See, kes] austab kõlbelisi, Dhp 109.
ja teenib lakkamatult Auväärseid,
[sel] suurenevad neli dhammat:
eluiga, jume, õnn [ja] jõud.

Ka saja-aastasest Dhp 110.
mittekeskenduva kõlbetu elust
[on] parem üks päev
kõlbelise džhaai elust.

Ka saja-aastasest Dhp 111.
mittekeskenduva kehvaarulise elust
[on] parem üks päev
tarkusega džhaai elust.

Ka saja-aastasest ☸ Dhp 112.
madala energiaga loiu elust
[on] parem üks päev
energilise ja resoluutse elust.

Ka saja-aastasest ☸ Dhp 113.
tekkimist ja lakkamist mittenäinu elust
on parem üks päev
tekkimist ja lakkamist näinu elu.

kisāgotamīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 15.
apassaṁ amataṁ padaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato amataṁ padaṁ.

bahuputtikattherīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 16.
apassaṁ dhammamuttamaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato dhammamuttamaṁ.

sahassavaggo aṭṭhamo niṭṭhito.

Ka saja-aastasest Dhp 114.
surmatuse teed mittenäinu elust
on parem üks päev
surmatuse teed näinu elu.

Ka saja-aastasest Dhp 115.
ülimat dhammat mittenäinu elust
on parem üks päev
ülimat dhammat näinu elu.

Kaheksanda, tuhande grupi lõpp.

PĀPAVAGGO

cūḷekasāṭakabrāhmaṇavatthu

abhittharetha kalyāṇe, 1.
pāpā cittaṁ nivāraye;
dandhañhi karoto puññaṁ,
pāpasmiṁ ramatī mano.

seyyasakattheravatthu

pāpañce puriso kayirā, 2.
na naṁ [*na taṁ* (*sī. pī.*)] *kayirā punappunaṁ;*
na tamhi chandaṁ kayirātha,
dukkho pāpassa uccayo.

lājadevadhītāvatthu

puññañce puriso kayirā, 3.
kayirā naṁ [*kayirāthetaṁ* (*sī. syā.*), *kayirāthenaṁ* (*pī.*)] *punappunaṁ;*
tamhi chandaṁ kayirātha,
sukho puññassa uccayo.

anāthapiṇḍikaseṭṭhivatthu

pāpopi passati bhadraṁ, 4.
yāva pāpaṁ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṁ,
atha pāpo pāpāni [*atha pāpāni* (*?*)] *passati.*

bhadropi passati pāpaṁ, 5.
yāva bhadraṁ na paccati;
yadā ca paccati bhadraṁ,
atha bhadro bhadrāni [*atha bhadrāni* (*?*)]
passati.

asaññataparikkhāravatthu

māvamaññetha [*māppamaññetha* (*sī. syā. pī.*)] *pāpassa,* 6.
na mantaṁ [*na maṁ taṁ* (*sī. pī.*), *na mattaṁ* (*syā.*)] *āgamissati;*
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
bālo pūrati [*pūrati bālo* (*sī. ka.*), *āpūrati bālo* (*syā.*)] *pāpassa,*
thokaṁ thokampi [*thoka thokampi* (*sī. pī.*)] *ācinaṁ.*

Kurjuse grupp

Kiirustagu hüveline, Dhp 116.
kurja teadvust ohjaku!
Tõepoolest, aeglaselt loob pälvimusi
kurja nautiv meel.

Kui mees tegi kurja, Dhp 117.
ärgu tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda ei tuleks soovida.
Kurja kuhjumine [on] kannatus.

Kui mees tegi pälvimusi, Dhp 118.
tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda tuleks soovida.
Pälvimuste kuhjumine [on] õnn.

Kuri näeb head seni, Dhp 119.
kuni [tema tehtud] kurjus pole küpsenud.
Kui kurjus on [aga] küpsenud,
näeb kuri kurja.

Hea näeb kurja seni, Dhp 120.
kuni [tema tehtud] hea pole küpsenud.
Kui hea on [aga] küpsenud,
näeb hea head.

Ära mõtle: „Väike kurjus ei tule mulle [tagasi]“. Dhp 121.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure] veeanuma.
Lapsik täitub kurjusega ka siis,
[kui] kogub [seda] vähehaaval.

biḷālapādakaseṭṭhivatthu

māvamaññetha [*māppamaññetha* (*sī. syā. pī.*)] *puññassa,* 7.
na mantaṁ [*na maṁ taṁ* (*sī. pī.*), *na mattaṁ* (*syā.*)] *āgamissati;*
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
dhīro pūrati puññassa,
thokaṁ thokampi ācinaṁ.

mahādhanavāṇijavatthu

vāṇijova bhayaṁ maggaṁ, 8.
appasattho mahaddhano;
visaṁ jīvitukāmova,
pāpāni parivajjaye.

kukkuṭamittanesādavatthu

pāṇimhi ce vaṇo nāssa, 9.
hareyya pāṇinā visaṁ;
nābbaṇaṁ visamanveti,
natthi pāpaṁ akubbato.

kokasunakhaluddakavatthu

yo appaduṭṭhassa narassa dussati, 10.
suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
tameva bālaṁ pacceti pāpaṁ,
sukhumo rajo paṭivātaṁva khitto.

maṇikārakulūpakatissattheravatthu

gabbhameke uppajjanti, 11.
nirayaṁ pāpakammino;
saggaṁ sugatino yanti,
parinibbanti anāsavā.

tayojanavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe, 12.
na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa [*pavisaṁ* (*syā.*)];
na vijjatī [*na vijjati* (*ka. sī. pī. ka.*)] *so jagatippadeso,*
yatthaṭṭhito [*yatraṭṭhito* (*syā.*)] *mucceyya pāpakammā.*

Ära arva: „Väike pälvimus ei tule mulle [tagasi]“. Dhp 122.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure]
veeanuma.
Arukas täitub pälvimustega ka siis,
[kui] kogub [neid] vähehaaval.

Nii nagu suure vara [ja] väikese karavaniga Dhp 123.
kaupmees väldib ohtlikke teid,
[ning] nagu elunautija [väldib] mürki,
nõnda tuleks vältida kurja.

Haavata käega saab Dhp 124.
mürki peos kanda.
Mürk ei mõju haavata [käele]
ega kurja mittetegijale.

Kes solvab pahetut inimest, ☸ Dhp 125.
puhast, plekitut meest,
selle lapsiku juurde naaseb kurjus
nagu vastutuult visatud peenike tolm.

Ühed ilmnevad üsas, Dhp 126.
kurja tegijad nirajas,
õiglased lähevad taevasse,
tulvatud vaibuvad lõplikult.

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani, Dhp 127.
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
pääsenuna [iseenda] kurjadest tegudest.

suppabuddhasakyavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe, 13.
na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa;
na vijjatī so jagatippadeso,
yatthaṭṭhitaṁ [*yatraṭṭhitaṁ* (*syā.*)] *nappasaheyya maccu.*

pāpavaggo navamo niṭṭhito.

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani, Dhp 128.
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
[nii, et] surm ei võidaks.

Üheksanda, kurjuse grupi lõpp.

DAṆḌAVAGGO

chabbaggiyabhikkhuvatthu

sabbe tasanti daṇḍassa,
sabbe bhāyanti maccuno;
attānaṁ upamaṁ katvā,
na haneyya na ghātaye.

1.

chabbaggiyavatthu

sabbe tasanti daṇḍassa,
sabbesaṁ jīvitaṁ piyaṁ;
attānaṁ upamaṁ katvā,
na haneyya na ghātaye.

2.

sambahulakumārakavatthu

sukhakāmāni bhūtāni,
yo daṇḍena vihiṁsati;
attano sukhamesāno,
pecca so na labhate sukhaṁ.

3.

sukhakāmāni bhūtāni,
yo daṇḍena na hiṁsati;
attano sukhamesāno,
pecca so labhate sukhaṁ.

4.

koṇḍadhānattheravatthu

māvoca pharusaṁ kañci,
vuttā paṭivadeyyu taṁ [*paṭivadeyyuṁ taṁ* (*ka.*)]*;*
dukkhā hi sārambhakathā,
paṭidaṇḍā phuseyyu taṁ [*phuseyyuṁ taṁ* (*ka.*)].

5.

sace neresi attānaṁ,
kaṁso upahato yathā;
esa pattosi nibbānaṁ,
sārambho te na vijjati.

6.

uposathikaitthīnaṁvatthu

yathā daṇḍena gopālo,
gāvo pājeti gocaraṁ;
evaṁ jarā ca maccu ca,
āyuṁ pājenti pāṇinaṁ.

7.

ajagarapetavatthu

atha pāpāni kammāni,
karaṁ bālo na bujjhati;
sehi kammehi dummedho,
aggidaḍḍhova tappati.

8.

Malaka grupp

Kõik värisevad malaka ees,
kõik kardavad surma.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist!

Dhp 129.

Kõik värisevad malaka ees,
kõigile on elu kallis.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist.

Dhp 130.

Olendid naudivad õnne.
See, kes [teisi] malakaga kahjustab
iseendale õnne otsides,
ei saa peale surma õnnelikuks.

Dhp 131.

Olendid naudivad õnne.
See, kes teisi malakaga ei kahjusta
iseendale õnne otsides,
saab peale surma õnnelikuks.

Dhp 132.

Ära kellegagi räägi karmilt,
sellele võidakse vastata samaga.
Kannatust, tõepoolest, toob ägestund kõne,
[seepeale] võidakse malakaga vastu lüüa.

Dhp 133.

Kui sa ei võbele enam
nagu katkine gong,
siis oled jõudnud nibbaanasse;
ägestumist [siis] sinus enam ei leidu.

Dhp 134.

Nagu malakaga lehmakarjus
viib lehmi karjamaale,
nõnda ka vananemine ja surm
viivad olenditelt elu.

Dhp 135.

Kurja tegu tehes
ei mõista lapsik [mida teeb];
kehvaarulist põletavad tema teod
[nagu] tuleleegid.

Dhp 136.

mahāmoggallānattheravatthu

yo daṇḍena adaṇḍesu, 9.
appaduṭṭhesu dussati;
dasannamaññataraṁ ṭhānaṁ,
khippameva nigacchati.

vedanaṁ pharusaṁ jāniṁ, 10.
sarīrassa ca bhedanaṁ [*sarīrassa pabhedanaṁ* (*syā.*)]*;*
garukaṁ vāpi ābādhaṁ,
cittakkhepañca [*cittakkhepaṁ va* (*sī. syā. pī.*)] *pāpuṇe.*

rājato vā upasaggaṁ [*upassaggaṁ* (*sī. pī.*)]*,* 11.
abbhakkhānañca [*abbhakkhānaṁ va* (*sī. pī.*)] *dāruṇaṁ;*
parikkhayañca [*parikkhayaṁ va* (*sī. syā. pī.*)] *ñātīnaṁ,*
bhogānañca [*bhogānaṁ va* (*sī. syā. pī.*)] *pabhaṅguraṁ* [*pabhaṅgunaṁ* (*ka.*)].

atha vā'ssa agārāni, 12.
aggi ḍahati [*ḍayhati* (*ka.*)] *pāvako;*
kāyassa bhedā duppañño,
nirayaṁ sopapajjati [*so upapajjati* (*sī. syā.*)].

mahāmoggallānattheravatthu

na naggacariyā na jaṭā na paṅkā, nānāsakā 13.
thaṇḍilasāyikā vā;
rajojallaṁ ukkuṭikappadhānaṁ,
sodhenti maccaṁ avitiṇṇakaṅkhaṁ.

santatimahāmattavatthu

alaṅkato cepi samaṁ careyya, 14.
santo danto niyato brahmacārī;
sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṁ,
so brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhu.

pilotikatissattheravatthu

hirīnisedho puriso, 15.
koci lokasmiṁ vijjati;
yo niddaṁ [*nindaṁ* (*sī. pī.*) *saṁ. ni. 1.18*]
apabodheti [*apabodhati* (*sī. syā. pī.*)]*,*
asso bhadro kasāmiva.

Kes malakaga lajatab Dhp 137.
mittekahjustajale ja mitteülekohtusele,
see siseneb kiiresti
ühte kümnest seisundisse:

rasked tunded, varakaotus, Dhp 138.
või kehavigastus;
raske [kehaline] haigus,
või isegi teadvushäire ilmnemine;

või kuninga rõhumine, Dhp 139.
või ränk süüdistus,
sugulaste kaotamine,
omandi kaotamine;

või ka maja Dhp 140.
hävimine tulelõõmas.
Selline kehvaaruline
ilmneb keha hävinemisel nirajas.

Ei alasti kõndimine, ei puntras juuksed, ei muda, Dhp 141.
ei paast ega palja maa peal magamine,
ei tolm ja pori ega kükitamispingutus
saa puhastada surelikku,
kes pole eemaldanud kõhklust.

Kui ta ka ehituna ringi käib, Dhp 142.
[kuid on] rahunenud, ohjatud, kindel, kohustunud, brahmaliku käitumisega,
[ning] kõikide elusolendite suhtes malaka maha pannud –
[siis] on see braahman, see on erakrändur, see on bhikkhu.

Häbist tagasihoitud mees, Dhp 143.
kus iganes maailmas ta ka asub,
väldib hukkamõistu,
just nagu hea hobune piitsa.

asso yathā bhadro kasāniviṭṭho, 16.
ātāpino saṁvegino bhavātha;
saddhāya sīlena ca vīriyena ca,
samādhinā dhammavinicchayena ca;
sampannavijjācaraṇā patissatā,
jahissatha [*pahassatha* (*sī. syā. pī.*)] *dukkhamidaṁ anappakaṁ.*

sukhasāmaṇeravatthu
udakañhi nayanti nettikā, 17.
usukārā namayanti tejanaṁ;
dāruṁ namayanti tacchakā,
attānaṁ damayanti subbatā.

daṇḍavaggo dasamo niṭṭhito.

Ole nagu hea hobune, kui teda puudutab piits – Dhp 144.
innukas ja pakitsev.
Usu ja kõlbluse, ka energia,
keskenduse ja dhamma analüüsimise,
täiuslike teadmiste ja käitumise ning teadlikkuse läbi
hülga see suur dukkha!

Tõepoolest, niisutajad juhivad vett, ☸ Dhp 145.
nooletegijad hööveldavad noolevarsi,
puusepad hööveldavad puitu,
targad ohjavad iseennast.

Kümnenda, malaka grupi lõpp.

JARĀVAGGO

visākhāyasahāyikānaṁvatthu

1.
ko nu hāso [*kinnu hāso (ka.)*] *kimānando,*
niccaṁ pajjalite sati;
andhakārena onaddhā,
padīpaṁ na gavessatha.

sirimāvatthu

2.
passa cittakataṁ bimbaṁ,
arukāyaṁ samussitaṁ;
āturaṁ bahusaṅkappaṁ,
yassa natthi dhuvaṁ ṭhiti.

uttarātherīvatthu

3.
parijiṇṇamidaṁ rūpaṁ,
roganiḍḍhaṁ [*roganīḷaṁ roganiḍḍhaṁ (sī. pī.), roganiddhaṁ (syā.)*] *pabhaṅguraṁ;*
bhijjati pūtisandeho,
maraṇantañhi jīvitaṁ.

sambahulaadhimānikabhikkhuvatthu

4.
yānimāni apatthāni [*apatthāni (sī. syā. pī.), yānimāni'paviddhāni (?)*],
alābūneva [*alāpūneva (sī. syā. pī.)*] *sārade;*
kāpotakāni aṭṭhīni,
tāni disvāna kā rati.

janapadakalyāṇīrūpanandā-therīvatthu

5.
aṭṭhīnaṁ nagaraṁ kataṁ,
maṁsalohitalepanaṁ;
yattha jarā ca maccu ca,
māno makkho ca ohito.

mallikādevīvatthu

6.
jīranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīrampi jaraṁ upeti;
satañca dhammo na jaraṁ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti.

lāḷudāyītheravatthu

7.
Appassutā'yaṁ puriso,
balibaddhova [*balivaddova (sī. syā. pī.)*] *jīrati;*
maṁsāni tassa vaḍḍhanti,
paññā tassa na vaḍḍhati.

Vanaduse grupp

Kes naerab, kes rõõmustab
lakkamatus olemasolutules.
Pimedusega kaetud
ei otsi valgust. Dhp 146.

Vaata seda teadvuse loodud kujutist,
kokku kuhjatud, haiglast haavade kogumikku,
paljude mõtetega,
milles pole ei kestvust [ega] kindlust. ☸ Dhp 147.

Mädanev on see keha,
habras haiguste pesa.
See roiskuv mass laguneb.
Tõepoolest, elu lõpeb surmaga. Dhp 148.

Need hallid kondid,
kui sügisel
minema visatud kõrvitsad –
kes näeb neis armastust? Dhp 149.

See linn on tehtud kontidest,
krohvitud liha [ja] verega;
selles peituvad vanadus ja surm,
ning uhkus ja põlgus. Dhp 150.

Tõepoolest, kuninga kaunid vankrid kuluvad,
samuti keha vananeb.
Aga tõelike dhamma ei vanane;
tõelikud õpetavad seda tõelikele. ☸ Dhp 151.

Väheõppinud mees
vananeb nagu härg –
tema liha kasvab,
kuid tema tarkus ei kasva. ☸ Dhp 152.

udānavatthu

anekajātisaṁsāraṁ, 8.
sandhāvissaṁ anibbisaṁ;
gahakāraṁ [*gahakārakaṁ* (*sī. syā. pī.*)] *gavesanto,*
dukkhā jāti punappunaṁ.

gahakāraka diṭṭhosi, 9.
puna gehaṁ na kāhasi;
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭaṁ visaṅkhataṁ;
visaṅkhāragataṁ cittaṁ,
taṇhānaṁ khayamajjhagā.

mahādhanaseṭṭhiputtavatthu

acaritvā brahmacariyaṁ, 10.
aladdhā yobbane dhanaṁ;
jiṇṇakoñcāva jhāyanti,
khīṇamacche va pallale.

acaritvā brahmacariyaṁ, 11.
aladdhā yobbane dhanaṁ;
senti cāpātikhīṇāva,
purāṇāni anutthunaṁ.

jarāvaggo ekādasamo niṭṭhito.

Olen palju sünde Dhp 153.
sansaaras ringi jooksnud
otsides, kuid mitte leides maja ehitajat.
Ikka ja jälle sündimine [on] dukkha.

Majaehitaja, oled [läbi]nähtud! Dhp 154.
[Uut] maja [sa] enam ei ehita!
Kõik selle talad [on] purustatud,
katusehari hävitatud;
teadvus [on] lahustatud,
iha lõppemine saavutatud.

Kes pole elanud brahmalikku elu Dhp 155.
ega noorena rikkuseid kogunud,
hukkuvad nagu kaladeta tiigis
hauduvad vanad kalakured.

Kes pole elanud brahmalikku elu Dhp 156.
ega noorena rikkuseid kogunud,
lamavad nagu vibust lastud nooled,
nuttes taga minevikku.

Üheteistkümnenda, vanaduse grupi lõpp.

ATTAVAGGO

bodhirājakumāravatthu

attānañce piyaṁ jaññā, 1.
rakkheyya naṁ surakkhitaṁ;
tiṇṇaṁ aññataraṁ yāmaṁ,
paṭijaggeyya paṇḍito.

upanandasakyaputtattheravatthu

attānameva paṭhamaṁ, 2.
patirūpe nivesaye;
athaññamanusāseyya,
na kilisseyya paṇḍito.

padhānikatissattheravatthu

attānaṁ ce tathā kayirā, 3.
yathāññamanusāsati;
sudanto vata dametha,
attā hi kira duddamo.

kumārakassapamātuttherivatthu

attā hi attano nātho, 4.
ko hi nātho paro siyā;
attanā hi sudantena,
nāthaṁ labhati dullabhaṁ.

mahākālaupāsakavatthu

attanā hi kataṁ pāpaṁ, 5.
attajaṁ attasambhavaṁ;
abhimatthati [*abhimantati* (*sī. pī.*)] *dummedhaṁ,*
vajiraṁ v'asmamayaṁ [*vajiraṁva'mhamayaṁ* (*syā. ka.*)] *maṇiṁ.*

devadattavatthu

yassa accantadussīlyaṁ, 6.
māluvā sālamivotthataṁ;
karoti so tathattānaṁ,
yathā naṁ icchatī diso.

sukarāni asādhūni, 7.
attano ahitāni ca;
yaṁ ve hitañca sādhuñca,
taṁ ve paramadukkaraṁ.

Mina grupp

Ennast kalliks pidav Dhp 157.
valvaku end hästi valvsalt;
kolmest ühel valvekorral
olgu tark ärkvel.

Iseendas esmalt Dhp 158.
sobilik kehtestagu,
seejärel [alles] teisi õpetagu.
Tark ei peaks [olema] ebapuhas.

Käitugu ta ise alati nii, Dhp 159.
nagu õpetab teisi.
Tõepoolest, taltunu [on] hästi ohjatud.
Ennast on tõesti raske ohjata.

Mina, tõepoolest [olen] enda kaitsja; Dhp 160.
tõesti, kes muu olekski [minu] kaitsja?
Enda hea ohjamisega, tõepoolest, saavutab
kaitsja raskesti saavutatava.

Tõepoolest, enda tehtud [on] kuri, Dhp 161.
endast sündinud, endast pärit;
kurjus purustab kehva aruga inimese,
nagu teemant purustab kristalli.

Kes [on] läbinisti halva kõlblusega, Dhp 162.
[on] kui saalapuu üle laotunud ronitaim;
too teeb endale sama,
mida vaenlane tahab talle.

Kerge on endale Dhp 163.
mittehead ja kasutut teha.
Tõepoolest, ülimalt raske on aga iseendale
head ja kasulikku teha.

saṅghabhedaparisakkanavatthu

yo sāsanaṁ arahataṁ, 8.
ariyānaṁ dhammajīvinaṁ;
paṭikkosati dummedho,
diṭṭhiṁ nissāya pāpikaṁ;
phalāni kaṭṭhakasseva,
attaghātāya [*attaghaññāya* (*sī. syā. pī.*)] *phallati.*

cūḷakālaupāsakavatthu

attanā hi [*attanāva* (*sī. syā. pī.*)] *kataṁ pāpaṁ,* 9.
attanā saṁkilissati;
attanā akataṁ pāpaṁ,
attanāva visujjhati;
suddhī asuddhi paccattaṁ,
nāñño aññaṁ [*nāññamañño* (*sī.*)] *visodhaye.*

attadatthattheravatthu

attadatthaṁ paratthena, 10.
bahunāpi na hāpaye;
attadatthamabhiññāya,
sadatthapasuto siyā.

attavaggo dvādasamo niṭṭhito.

Kes põlgab arahantide õpetust Dhp 164.
ja arija dhammas elamist,
[on] kehva arukusega
ja valesse vaatesse klammerdunud,
selle teo viljad
[on] nagu ennasthävitaval bambusel.

Tõepoolest, ise tehakse kurja, Dhp 165.
ise end määritakse.
Ise [jäetakse] kuri tegemata,
ise end puhastatakse.
Puhtus [ja] ebapuhtus [sõltuvad] endast,
keegi ei saa teist puhastada.

Ärgem jätkem enda [vaimseid] saavutusi hooletusse Dhp 166.
teiste [vaimsete] saavutuste [nimel],
[ükskõik] kui suured [need ka poleks].
Ise ülimaid teadmisi mõistnu
[püüelgu edasi kuni] tõelises saavutuses kinnistumiseni.

Kaheteistkümnenda, mina grupi lõpp.

LOKAVAGGO

daharabhikkhuvatthu

hīnaṁ dhammaṁ na seveyya,
pamādena na saṁvase;
micchādiṭṭhiṁ na seveyya,
na siyā lokavaḍḍhano. 1.

suddhodanavatthu

uttiṭṭhe nappamajjeyya,
dhammaṁ sucaritaṁ care;
dhammacārī sukhaṁ seti,
asmiṁ loke paramhi ca. 2.

dhammaṁ care sucaritaṁ,
na naṁ duccaritaṁ care;
dhammacārī sukhaṁ seti,
asmiṁ loke paramhi ca. 3.

pañcasatavipassakabhikkhuvatthu

yathā bubbuḷakaṁ [*pubbuḷakaṁ* (*sī. pī.*)] *passe,*
yathā passe marīcikaṁ;
evaṁ lokaṁ avekkhantaṁ,
maccurājā na passati. 4.

abhayarājakumāravatthu

etha passathimaṁ lokaṁ,
cittaṁ rājarathūpamaṁ;
yattha bālā visīdanti,
natthi saṅgo vijānataṁ. 5.

sammajjanattheravatthu

yo ca pubbe pamajjitvā,
pacchā so nappamajjati;
somaṁ lokaṁ pabhāseti,
abbhā muttova candimā. 6.

aṅgulimālattheravatthu

yassa pāpaṁ kataṁ kammaṁ,
kusalena pidhīyati [*pitīyati* (*sī. syā. pī.*)]*;*
somaṁ lokaṁ pabhāseti,
abbhā muttova candimā. 7.

Maailma grupp

Ära järgi madalaid dhammasid!
Ära ela hooletuses!
Ära järgi valesid vaateid!
Ära ole maailma kiindunud! Dhp 167.

Tõuse! Ära ole hooletu!
Järgi heasse juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises. Dhp 168.

Harjuta heasse juhtivat dhammat!
Ära harjuta halba juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises. Dhp 169.

Vaata [maailma] kui mulli,
vaata [seda] kui illusiooni –
nõnda maailma vaadates
Surmakuningas ei näe sind. Dhp 170.

Tule, vaata seda maailma,
[mis] sarnaneb ehitud kuninga vankriga.
Kuhu lapsikud langevad,
[seal] pole klammerdumist mõistnuid. Dhp 171.

Kes varem oli hooletu,
kuid hiljem hoolikas,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu. Dhp 172.

Kes tehtud kurja teo
katab oskuslikuga,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu. Dhp 173.

pesakāradhītāvatthu

andhabhūto [*andhībhūto* (*ka.*)] *ayaṁ loko,* 8.
tanukettha vipassati;
sakuṇo jālamuttova,
appo saggāya gacchati.

tiṁsabhikkhuvatthu

haṁsādiccapathe yanti, 9.
ākāse yanti iddhiyā;
nīyanti dhīrā lokamhā,
jetvā māraṁ savāhiniṁ [*savāhanaṁ* (*syā. ka.*)].

ciñcamāṇavikāvatthu

ekaṁ dhammaṁ atītassa, 10.
musāvādissa jantuno;
vitiṇṇaparalokassa,
natthi pāpaṁ akāriyaṁ.

asadisadānavatthu

na ve kadariyā devalokaṁ vajanti, 11.
bālā have nappasaṁsanti dānaṁ;
dhīro ca dānaṁ anumodamāno,
teneva so hoti sukhī parattha.

anāthapiṇḍikaputtakālavatthu

pathabyā ekarajjena, 12.
saggassa gamanena vā;
sabbalokādhipaccena,
sotāpattiphalaṁ varaṁ.

lokavaggo terasamo niṭṭhito.

Pime on see maailm, Dhp 174.
vähesed näevad [selle] läbi.
Vaid vähesed tõusevad taevasse
[nagu] püünisest vabanenud linnud.

Luiged liiguvad päikese teed, Dhp 175.
üleloomuliku jõu [valdajad] liiguvad õhus.
Taiplikud lahkuvad maailmast,
[olles] vallutanud Surma ühes [ta] armeega.

Ühes dhammas üleastunule: ☸ Dhp 176.
valet rääkivale inimesele,
teispoolsed maailmad tagasi lükanule,
pole kurja, [mida ta] ei [võiks] teha.

Dhp 177.

Tõepoolest, alatud ei lähe deevade maailma,
lapsikud ei ülista [munkadele] annetamist;
taiplik rõõmustab annetusi tehes,
seetõttu saab ta õnnelikuks [ka] teispoolsuses.

Dhp 178.

Maailma ainuvalitsemisest,
taevasseminekust või
kõikide maailmade ülemvõimust
[on] vooguastunu vili parim.

Kolmeteistkümnenda, maailma grupi lõpp.

BUDDHAVAGGO

māradhītaravatthu

1. *yassa jitaṁ nāvajīyati,*
jitaṁ yassa [*jitamassa* (*sī. syā. pī.*), *jitaṁ massa* (*ka.*)] *no yāti koci loke;*
taṁ buddhamanantagocaraṁ,
apadaṁ kena padena nessatha.

2. *yassa jālinī visattikā,*
taṇhā natthi kuhiñci netave;
taṁ buddhamanantagocaraṁ,
apadaṁ kena padena nessatha.

devorohaṇavatthu

3. *ye jhānapasutā dhīrā,*
nekkhammūpasame ratā;
devāpi tesaṁ pihayanti,
sambuddhānaṁ satīmataṁ.

erakapattanāgarājavatthu

4. *kiccho manussapaṭilābho,*
kicchaṁ maccāna jīvitaṁ;
kicchaṁ saddhammassavanaṁ,
kiccho buddhānamuppādo.

ānandattherapañhavatthu

5. *sabbapāpassa akaraṇaṁ,*
kusalassa upasampadā [*kusalassūpasampadā* (*syā.*)];
sacittapariyodapanaṁ [*sacittapariyodāpanaṁ* (*?*)],
etaṁ buddhāna sāsanaṁ.

6. *khantī paramaṁ tapo titikkhā,*
nibbānaṁ [*nibbāṇaṁ* (*ka. sī. pī.*)] *paramaṁ vadanti buddhā;*
na hi pabbajito parūpaghātī,
[*ayaṁ nakāro sī. syā. pī. pātthakesu na dissati*] *samaṇo hoti paraṁ viheṭhayanto.*

7. *anūpavādo anūpaghāto*
[*anupavādo anupaghāto* (*syā. ka.*)],
pātimokkhe ca saṁvaro;
mattaññutā ca bhattasmiṁ,
pantañca sayanāsanaṁ;
adhicitte ca āyogo,
etaṁ buddhāna sāsanaṁ.

Buddha grupp

Kelle võit pole kaotatav, Dhp 179.
selle võidetut ei ohusta miski [siin] maailmas.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

Kelles pole kiindumuste võrku Dhp 180.
[ega] iha, seda ei vii miski kaasa.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

Neid, džhaanas kinnistunud taiplikke, Dhp 181.
[ilmalikust] loobunuid, täielikult rahunenuid ja rõõmsaid –
neid kadestavad deevadki,
täielikult mõistnuid, [täielikult] teadlikke.

Raske inimeseks saada, Dhp 182.
raske sureliku elu;
raske õiget dhammat kuulda,
raske buddhaks saada.

Kõiksugu kurja mittetegemine, Dhp 183.
oskusliku omandamine,
oma teadvuse puhastamine –
see on buddhade õpetus.

Kannatlikkus ja andestamine on ülim askees; Dhp 184.
vaibumine on ülim – ütlevad buddhad.
Tõepoolest, ei maisehüljanu teisi kahjusta,
[ei] erakrändur ole teistega vaenulik.

Mittesüüdistamine, mittekahjustamine Dhp 185.
ja vabanemisjuhiste kohane
eneseohjamine,
mõõdukus söömises ja erakluses elamine,
kõrgema teadvuse taotlemine –
see on buddhade õpetus.

anabhiratabhikkhuvatthu

na kahāpaṇavassena, 8.
titti kāmesu vijjati;
appassādā dukkhā kāmā,
iti viññāya paṇḍito.

api dibbesu kāmesu, 9.
ratiṁ so nādhigacchati;
taṇhakkhayarato hoti,
sammāsambuddhasāvako.

aggidattabrāhmaṇavatthu

bahuṁ ve saraṇaṁ yanti, 10.
pabbatāni vanāni ca;
ārāmarukkhacetyāni,
manussā bhayatajjitā.

netaṁ kho saraṇaṁ khemaṁ, 11.
netaṁ saraṇamuttamaṁ;
netaṁ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

yo ca buddhañca dhammañca, 12.
saṅghañca saraṇaṁ gato;
cattāri ariyasaccāni,
sammappaññāya passati.

dukkhaṁ dukkhasamuppādaṁ, 13.
dukkhassa ca atikkamaṁ;
ariyaṁ caṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ,
dukkhūpasamagāminaṁ.

etaṁ kho saraṇaṁ khemaṁ, 14.
etaṁ saraṇamuttamaṁ;
etaṁ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

ānandattherapañhavatthu

dullabho purisājañño, 15.
na so sabbattha jāyati;
yattha so jāyati dhīro,
taṁ kulaṁ sukhamedhati.

Isegi müntide sajus ☸ Dhp 186.
ei leia naudingud rahu.
Tark teab:
nauding [on] vähese rahuloluga dukkha.

Ka taevalikud naudingud ☸ Dhp 187.
ei köida teda.
Õigestimõistnu järgijat
rõõmustab [vaid] iha hävimine.

Tõesti, paljud inimesed otsivad Dhp 188.
hirmust aetuna varjupaika
mägedes, metsades,
hiites, puudes ja pühakodades.

Tõepoolest, need varjupaigad pole turvalised, Dhp 189.
need varjupaigad pole ülimad,
need pole varjupaigad,
mis vabastaks kogu dukkhast.

Kes aga Buddha, dhamma ja Dhp 190.
sangha kaitse alla [on] läinud,
[see] näeb nelja arija tõde
õige tarkusega:

dukkha, dukkha tekkimine, ☸ Dhp 191.
dukkha ületamine,
ja arija kaheksaosaline tee
dukkha rahunemiseks.

Tõepoolest, see varjupaik [on] turvaline, Dhp 192.
see varjupaik [on] ülim,
see varjupaik viib
kogu dukkhast vabanemiseni.

Õilis mees on haruldane, Dhp 193.
ta ei sünni igas kohas.
Kus [aga] niisugune tark sünnib,
seal hõimu õnn õitseb.

ānandattherapañhavatthu

sukho buddhānamuppādo, 16.
sukhā saddhammadesanā;
sukhā saṅghassa sāmaggī,
samaggānaṁ tapo sukho.

kassapadasabalassasuvaṇṇacetiyavatthu

pūjārahe pūjayato, 17.
buddhe yadi va sāvake;
papañcasamatikkante,
tiṇṇasokapariddave.

te tādise pūjayato, 18.
nibbute akutobhaye;
na sakkā puññaṁ saṅkhātuṁ,
im´ettamapi kenaci.

buddhavaggo cuddasamo niṭṭhito.

Mõistnu ilmnemine [on] õnn, Dhp 194.
õige dhamma õpetamine [on] õnn,
üksmeelne sangha [on] õnn,
üksmeelne askees [on] õnn.

Kes austab austuse väärilisi, ☸ Dhp 195.
mõistnuid ja ka nende õpilasi,
kes on tõkked ületanud
ning võitnud leina ja kurbuse,

kes austab selliseid, ☸ Dhp 196.
[kire tule] kustutanud kartmatuid,
selle pälvimusi pole võimalik loendada
ei nii- ega naapidi.

Neljateistkümnenda, Buddha grupi lõpp.

SUKHAVAGGO

ñātikalahavūpasamanavatthu

susukhaṁ vata jīvāma, 1.
verinesu averino;
verinesu manussesu,
viharāma averino.

susukhaṁ vata jīvāma, 2.
āturesu anāturā;
āturesu manussesu,
viharāma anāturā.

susukhaṁ vata jīvāma, 3.
ussukesu anussukā;
ussukesu manassesu,
viharāma anussukā.

māravatthu

susukhaṁ vata jīvāma, 4.
yesaṁ no natthi kiñcanaṁ;
pītibhakkhā bhavissāma,
devā ābhassarā yathā.

kosalarañño parājayavatthu

jayaṁ veraṁ pasavati, 5.
dukkhaṁ seti parājito;
upasanto sukhaṁ seti,
hitvā jayaparājayaṁ.

aññatarakuladārikāvatthu

natthi rāgasamo aggi, 6.
natthi dosasamo kali;
natthi khandhasamā [*khandhādisā* (*sī. syā. pī. rūpasiddhiyā sameti*)] *dukkhā,*
natthi santiparaṁ sukhaṁ.

ekaupāsakavatthu

jighacchāparamā rogā, 7.
saṅkhāraparamā [*saṅkārā paramā* (*bahūsu*)] *dukhā;*
etaṁ ñatvā yathābhūtaṁ,
nibbānaṁ paramaṁ sukhaṁ.

Õnne grupp

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 197.
[kes me] vihkamiseta [elame] vihkajate [seas].
Vihkavate inimeste [seas]
elame [me] vihkamiseta.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 198.
[kes me] haigusteta [elame] haigete [seas].
Haigete inimeste [seas]
elame [me] haigusteta.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 199.
[kes me] ahnuseta [elame] ahnete [seas].
Ahnete inimeste [seas]
elame [me] ahnuseta.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, ❋ Dhp 200.
kes me midagi ei oma.
[Me] saame söönuks rõõmust,
nagu hiilgavad deevad.

Võit tekitab vihkamist, ❋ Dhp 201.
võidetu elab dukkhas.
Rahunenult [ja] õnnes elab
võidust ja kaotusest loobunu.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 202.
pole vihaga võrdset pahet,
pole [klammerdumise] kogumikega võrdset dukkhat,
pole rahust kõrgemat õnne.

Nälg [on] ülim haigus, Dhp 203.
moodustised [on] ülim dukkha –
[kes] teab seda olemasolule vastavalt,
[selle jaoks on] nibbaana ülim õnn.

pasenadikosalavatthu

ārogyaparamā lābhā, 8.
santuṭṭhiparamaṁ dhanaṁ;
vissāsaparamā ñāti [*vissāsaparamo ñāti* (*ka. sī.*),
vissāsaparamā ñātī (*sī. aṭṭha.*), *vissāsā paramā ñāti* (*ka.*)],
nibbānaṁ paramaṁ [*nibbāṇaparamaṁ* (*ka. sī.*)] *sukhaṁ.*

tissattheravatthu

pavivekarasaṁ pitvā [*pītvā* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)], 9.
rasaṁ upasamassa ca;
niddaro hoti nippāpo,
dhammapītirasaṁ pivaṁ.

sakkavatthu

sāhu dassanamariyānaṁ, 10.
sannivāso sadā sukho;
adassanena bālānaṁ,
niccameva sukhī siyā.

bālasaṅgatacārī [*bālasaṅgaticārī* (*ka.*) *hi*], 11.
dīghamaddhāna socati;
dukkho bālehi saṁvāso,
amitteneva sabbadā;
dhīro ca sukhasaṁvāso,
ñātīnaṁva samāgamo.

tasmā hi – dhīrañca paññañca bahussutañca, 12.
dhorayhasīlaṁ vatavantamariyaṁ;
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ sumedhaṁ,
bhajetha nakkhattapathaṁva candimā
[*tasmā hi dhīraṁ paññañca,*
bahussutañca dhorayhaṁ;
sīlaṁ dhutavatamariyaṁ,
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ;
sumedhaṁ bhajetha nakkhattapathaṁva candimā; (ka.)].

sukhavaggo pannarasamo niṭṭhito.

Haiguste puudumine [on] ülim vara, ☸ Dhp 204.
rahulolu [on] ülim rikkus,
usaldus [on] ülim sugulane,
nibbaana [on] ülim õnn.

Erakluse maitsest ☸ Dhp 205.
ja rahunemise maitsest joobunu
on hirmuta ja kurjuseta,
[tema] maitseb dhammarõõmu jooki.

Suurepärane [on] näha arijaid, Dhp 206.
õnn on nende seas viibida.
Lapsikute mittenägemine
oleks igavene õnn.

Tõepoolest, lapsikute seas elamine [toob] Dhp 207.
kauakestvat kurbust,
lapsikuga kooselu [on] dukkha,
[just nagu elaks] kogu aeg sõbrata.
Kuid arukaga kooselu [on] õnn,
nagu ka [kallite] sugulastega kohtumine.

Seepärast järgi seda paljukuulnud vankumatut tarka, Dhp 208.
seda kõlblusrakmeis vaimse eluviisiga arijat,
seda, väga arukat, tõelikku meest,
nagu kuu järgib tähtede teed.

Viieteistkümnenda, õnne grupi lõpp.

PIYAVAGGO

tayojanapabbajitavatthu

ayoge yuñjamattānaṁ, 1.
yogasmiñca ayojayaṁ;
atthaṁ hitvā piyaggāhī,
pihetattānuyoginaṁ.

mā piyehi samāgañchi, 2.
appiyehi kudācanaṁ;
piyānaṁ adassanaṁ dukkhaṁ,
appiyānañca dassanaṁ.

tasmā piyaṁ na kayirātha, 3.
piyāpāyo hi pāpako;
ganthā tesaṁ na vijjanti,
yesaṁ natthi piyāppiyaṁ.

aññatarakuṭumbikavatthu

piyato jāyatī soko, 4.
piyato jāyatī [*jāyate* (*ka.*)] *bhayaṁ;*
piyato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

visākhāvatthu

pemato jāyatī soko, 5.
pemato jāyatī bhayaṁ;
pemato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

licchavīvatthu

ratiyā jāyatī soko, 6.
ratiyā jāyatī bhayaṁ;
ratiyā vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

anitthigandhakumāravatthu

kāmato jāyatī soko, 7.
kāmato jāyatī bhayaṁ;
kāmato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Meeldiva grupp

Sidudes ennast püüdlusega, Dhp 209.
millega ei tuleks siduda,
ja mitte sidudes ennast püüdlusega,
millega tuleks siduda,
loobutakse [tõelisest] heaolust.
Meeldiva järele haaraja kadestab
end [vabanemispüüdlusega] sidunut.

Ära ühine meeldivaga, Dhp 210.
[ega] ealeski ebameeldivaga.
Meeldiva mittenägemine [on] dukkha,
[nagu] ka ebameeldiva nägemine.

Sestap ära pea [midagi] meeldivaks, Dhp 211.
meeldivast lahkusolek [on] tõepoolest valus.
Pole kammitsaid sellel,
kes on meeldivast ja ebameeldivast vaba.

Meeldivast sünnib lein, Dhp 212.
meeldivast sünnib hirm.
Meeldivast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Armastusest sünnib lein, Dhp 213.
armastusest sünnib hirm.
Armastusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Kiindumusest sünnib lein, Dhp 214.
kiindumusest sünnib hirm.
Kiindumusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Naudingust sünnib lein, Dhp 215.
naudingust sünnib hirm.
Naudingust vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

aññatarabrāhmaṇavatthu

taṇhāya jāyatī [*jāyate (ka.)*] *soko,* 8.
taṇhāya jāyatī bhayaṁ;
taṇhāya vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

pañcasatadārakavatthu

sīladassanasampannaṁ, 9.
dhammaṭṭhaṁ saccavedinaṁ;
attano kamma kubbānaṁ,
taṁ jano kurute piyaṁ.

ekaanāgāmittheravatthu

chandajāto anakkhāte, 10.
manasā ca phuṭo siyā;
kāmesu ca appaṭibaddhacitto [*appaṭibandhacitto (ka.)*]*,*
uddhaṁsototi vuccati.

nandiyavatthu

cirappavāsiṁ purisaṁ, 11.
dūrato sotthimāgataṁ;
ñātimittā suhajjā ca,
abhinandanti āgataṁ.

tatheva katapuññampi, 12.
asmā lokā paraṁ gataṁ;
puññāni paṭigaṇhanti,
piyaṁ ñātīva āgataṁ.

piyavaggo soḷasamo niṭṭhito.

Ihast sünnib lein, Dhp 216.
ihast sünnib hirm.
Ihast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Kõlbeline, nägemise saavutanud, Dhp 217.
dhammas püsiv tõe teadja,
kes teeb ise, mida vaja teha –
teda peavad inimesed kalliks.

[Kes] soovib kirjeldamatut, Dhp 218.
on avardunud meelega ja
naudingutega mitteköidetud teadvusega –
[seda] nimetatakse vastuvoolu minejaks.

Pikalt kaugel võõrsil elanud mehe saabudes ☸ Dhp 219.
[on] tema sugulased, sõbrad
ja kaaslased õnnelikud
ning rõõmustavad tema turvalise tagasijõudmise üle.

Samamoodi võtavad ☸ Dhp 220.
sellest ilmast teise läinu vastu
varasemalt tehtud pälvimused,
nagu äsjasaabunud kalli sugulase.

Kuueteistkümnenda, meeldiva grupi lõpp.

KODHAVAGGO

rohinīkhattiyakaññāvatthu

kodhaṁ jahe vippajaheyya mānaṁ, 1.
saṁyojanaṁ sabbamatikkameyya;
taṁ nāmarūpasmiṁ asajjamānaṁ,
akiñcanaṁ nānupatanti dukkhā.

aññatarabhikkhuvatthu

yo ve uppatitaṁ kodhaṁ, 2.
rathaṁ bhantaṁva vāraye [*dhāraye* (*sī. syā. pī.*)]*;*
tamahaṁ sārathiṁ brūmi,
rasmiggāho itaro jano.

uttarāupāsikavatthu

akkodhena jine kodhaṁ, 3.
asādhuṁ sādhunā jine;
jine kadariyaṁ dānena,
saccenālikavādinaṁ.

mahāmoggallānapañhavatthu

saccaṁ bhaṇe na kujjheyya, 4.
dajjā appampi
[*dajjā'ppasmimpi* (*sī. pī.*)*, dajjā appasmi* (*syā. ka.*)] *yācito;*
etehi tīhi ṭhānehi,
gacche devāna santike.

buddhapitubrāhmaṇavatthu

ahiṁsakā ye munayo [*ahiṁsakāyā munayo* (*ka.*)]*,* 5.
niccaṁ kāyena saṁvutā;
te yanti accutaṁ ṭhānaṁ,
yattha gantvā na socare.

puṇṇadāsīvatthu

sadā jāgaramānānaṁ, 6.
ahorattānusikkhinaṁ;
nibbānaṁ adhimuttānaṁ,
atthaṁ gacchanti āsavā.

Viha grupp

Kes [on] vihast loobunud, uhkuse hüljanud, Dhp 221.
kõik köidikud ületanud,
nimesse [ja] vormi mitteklammerdunud,
kel pole enam midagi,
[see] ei saa langeda dukkhasse.

See, kes tõepoolest üleskerkinud viha Dhp 222.
rappuvat vankrit vaos hoiab –
seda nimetan ma vankrijuhiks.
Ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.

Viha [on] võidetav vihatusega, Dhp 223.
headusetus [on] võidetav headusega,
ihnus [on] võidetav annetamisega
[ja] vale tõe rääkimisega.

Räägi tõtt, ära vihasta, Dhp 224.
kui palutakse,
anna, kasvõi pisutki –
need kolm omadust
viivad deevade juurde.

Vägivallatud, lakkamatult Dhp 225.
keha ohjavad targad
jõuavad surmatusse,
kus pole leina.

Alati ärksa, Dhp 226.
päeval ja ööl treeniva,
nibbaanasse kaldunu
tulvad lähevad looja.

atulaupāsakavatthu

porāṇametaṁ atula, 7.
netaṁ ajjatanāmiva;
nindanti tuṇhimāsīnaṁ,
nindanti bahubhāṇinaṁ;
mitabhāṇimpi nindanti,
natthi loke anindito.

na cāhu na ca bhavissati, 8.
na cetarahi vijjati;
ekantaṁ nindito poso,
ekantaṁ vā pasaṁsito.

yañce viññū pasaṁsanti, 9.
anuvicca suve suve;
acchiddavuttiṁ [*acchinnavuttiṁ* (*ka.*)] *medhāviṁ,*
paññāsīlasamāhitaṁ.

nikkhaṁ [*nekkhaṁ* (*sī. syā. pī.*)] *jambonadasseva,* 10.
ko taṁ ninditumarahati;
devāpi naṁ pasaṁsanti,
brahmunāpi pasaṁsito.

chabbaggiyavatthu

kāyappakopaṁ rakkheyya, 11.
kāyena saṁvuto siyā;
kāyaduccaritaṁ hitvā,
kāyena sucaritaṁ care.

vacīpakopaṁ rakkheyya, 12.
vācāya saṁvuto siyā;
vacīduccaritaṁ hitvā,
vācāya sucaritaṁ care.

manopakopaṁ rakkheyya, 13.
manasā saṁvuto siyā;
manoduccaritaṁ hitvā,
manasā sucaritaṁ care.

kāyena saṁvutā dhīrā, 14.
atho vācāya saṁvutā;
manasā saṁvutā dhīrā,
te ve suparisaṁvutā.

kodhavaggo sattarasamo niṭṭhito.

Atula, see [on] ammusest ajast, Dhp 227.
see pole vaid kaasajal nii.
Laidetakse vaikselt istujat,
laidetakse palju rääkijat,
ja laidetakse mõõdukalt rääkijat.
Maailmas pole mittelaidetavat.

Pole olnud, ei tule, Dhp 228.
ega ole praegugi
inimest, keda ainult laidetakse
või ainult kiidetakse.

Keda teadjad kiidavad, Dhp 229.
olles päevast päeva põhjalikult uurinud,
[seda], veatu käitumisega arukat,
tarkuse [ja] kõlbluse väljaarendanut,

[kes on] kui Džambu [jõe kullast valmistatud] ehe – Dhp 230.
kes [oleks] vääriline laitma [sellist arijat]?
Teda ülistavad isegi deevad,
[Teda] ülistab isegi Brahma.

Valva keha raevukuse [eest]! Dhp 231.
Olgu keha ohjatud!
Loobu halvast kehalisest käitumisest,
harjuta head kehalist käitumist!

Valva kõne raevukuse [eest]! Dhp 232.
Olgu sõnad ohjatud!
Loobu halvast kõnelisest käitumisest,
harjuta head kõnelist käitumist!

Valva meelt raevukuse [eest]! Dhp 233.
Olgu meel ohjatud!
Loobu halvast meelelisest käitumisest,
harjuta head meelelist käitumist!

Keha ohjanud targad, Dhp 234.
ka kõne ohjanud [targad],
[ning] meele ohjanud targad –
nemad [on] tõesti hästi põhjalikult ohjatud.

Seitsmeteistkümnenda, viha grupi lõpp.

MALAVAGGO

goghātakaputtavatthu

paṇḍupalāsova dānisi, 1.
yamapurisāpi ca te [*taṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *upaṭṭhitā;*
uyyogamukhe ca tiṭṭhasi,
pātheyyampi ca te na vijjati.

so karohi dīpamattano, 2.
khippaṁ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
dibbaṁ ariyabhūmiṁ upehisi
[*dibbaṁ ariyabhūmimehisi* (*sī. syā. pī.*),
dibbamariyabhūmiṁ upehisi (*?*)].

upanītavayo ca dānisi, 3.
sampayātosi yamassa santike;
vāso [*vāsopi ca* (*bahūsu*)] *te natthi antarā,*
pātheyyampi ca te na vijjati.

so karohi dīpamattano, 4.
khippaṁ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
na punaṁ jātijaraṁ [*na puna jātijaraṁ* (*sī. syā.*), *na puna jātijjaraṁ* (*ka.*)] *upehisi.*

aññatarabrāhmaṇavatthu

anupubbena medhāvī, 5.
thokaṁ thokaṁ khaṇe khaṇe;
kammāro rajatasseva,
niddhame malamattano.

tissattheravatthu

ayasāva malaṁ samuṭṭhitaṁ [*samuṭṭhāya* (*ka.*)], 6.
tatuṭṭhāya [*taduṭṭhāya* (*sī. syā. pī.*)] *tameva khādati;*
evaṁ atidhonacārinaṁ,
sāni kammāni [*sakakammāni* (*sī. pī.*)] *nayanti duggatiṁ.*

lāḷudāyīvatthu

asajjhāyamalā mantā, 7.
anuṭṭhānamalā gharā;
malaṁ vaṇṇassa kosajjaṁ,
pamādo rakkhato malaṁ.

Mustuse grupp

Sa oled nagu koltunud leht, Dhp 235.
ja ka Yama mehed [on] sinu [kaasavõtmiseks] saabunud.
[Sa] seisad surma suus
ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

Tee iseendale saar, Dhp 236.
püüdle usinalt, ole tark!
Mustuse eemaldanud rüvetu
jõuab taevalikule arija tasandile.

Peagi oled jõudmas eluea lõppu ja Dhp 237.
oled lähenemas Yama'ga kohtumisele.
Enne kohalejõudmist pole sul puhkepaika
ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

Tee iseendale saar, Dhp 238.
püüdle usinalt, ole tark!
Mustuse eemaldanud rüvetule
ei saabu enam uut sündi [ega] vananemist.

Arukas [puhastab] end Dhp 239.
mustusest järk-järgult,
vähehaaval, hetkest-hetkesse,
nagu sepp puhastab hõbedat.

Nagu rooste sööb rauda, Dhp 240.
millest rooste on tekkinud,
nõnda juhivad tarvikutega liialdava [bhikkhu]
tema enda teod halba uude sündi.

Mittekordamine määrib mantrad, Dhp 241.
korratus määrib majad,
laiskus määrib ilu,
hooletus määrib valvuri.

aññatarakulaputtavatthu

malitthiyā duccaritaṁ, 8.
maccheraṁ dadato malaṁ;
malā ve pāpakā dhammā,
asmiṁ loke paramhi ca.

tato malā malataraṁ, 9.
avijjā paramaṁ malaṁ;
etaṁ malaṁ pahantvāna,
nimmalā hotha bhikkhavo.

cūḷasāribhikkhuvatthu

sujīvaṁ ahirikena, 10.
kākasūrena dhaṁsinā;
pakkhandinā pagabbhena,
saṁkiliṭṭhena jīvitaṁ.

hirīmatā ca dujjīvaṁ, 11.
niccaṁ sucigavesinā;
alīnenāppagabbhena,
suddhājīvena passatā.

pañcaupāsakavatthu

yo pāṇamatipāteti, 12.
musāvādañca bhāsati;
loke adinnamādiyati,
paradārañca gacchati.

surāmerayapānañca, 13.
yo naro anuyuñjati
idhevameso lokasmiṁ,
mūlaṁ khaṇati attano.

evaṁ bho purisa jānāhi, 14.
pāpadhammā asaññatā;
mā taṁ lobho adhammo ca,
ciraṁ dukkhāya randhayuṁ.

Halb käitumine määrib naise, Dhp 242.
ihnus määrib annetaja.
Tõepoolest, kurjad dhammad määrivad
nii selles kui ka teises maailmas.

Mustuste mustus on Dhp 243.
mitteteadmine – [see on] ülim mustus.
Kõrvaldage see mustus,
olge mustuseta, bhikkhud!

Kerge [on] elada häbitul, Dhp 244.
kaak-kangelasel, solvajal,
hooplejal ja hoolimatul,
kerge [on] elada ebapuhtal.

Kuid raske [on] elada häbi[võimelisel], Dhp 245.
lakkamatult puhtust otsijal,
avatul ja hoolival,
puhta eluviisiga [tõe] nägijal.

Kes tapab elusolendeid, Dhp 246.
räägib valet,
võtab maailmas mitteantut
[ja] läheb teise naisega,

joob alkohoolseid jooke Dhp 247.
ikka ja jälle, see mees,
siin, selles maailmas,
juurib välja oma juure.

Tea seda, mees: Dhp 248.
kurjad dhammad
[on] ohjamatud!
Ärgu ahnus ega valed dhammad
paisaku [sind] kauakestvasse kannatusse!

tissadaharavatthu

dadāti ve yathāsaddhaṁ, 15.
yathāpasādanaṁ [*yattha pasādanaṁ* (*katthaci*)] *jano;*
tattha yo maṅku bhavati [*tattha ce maṁku yo hoti* (*sī.*),
tattha yo maṅkuto hoti (*syā.*)],
paresaṁ pānabhojane;
na so divā vā rattiṁ vā,
samādhimadhigacchati.

yassa cetaṁ samucchinnaṁ, 16.
mūlaghaccaṁ [*mūlaghacchaṁ* (*ka.*)] *samūhataṁ;*
sa ve divā vā rattiṁ vā,
samādhimadhigacchati.

pañcaupāsakavatthu

natthi rāgasamo aggi, 17.
natthi dosasamo gaho;
natthi mohasamaṁ jālaṁ,
natthi taṇhāsamā nadī.

meṇḍakaseṭṭhivatthu

sudassaṁ vajjamaññesaṁ, 18.
attano pana duddasaṁ;
paresaṁ hi so vajjāni,
opunāti [*ophunāti* (*ka.*)] *yathā bhusaṁ;*
attano pana chādeti,
kaliṁva kitavā saṭho.

ujjhānasaññittheravatthu

paravajjānupassissa, 19.
niccaṁ ujjhānasaññino;
āsavā tassa vaḍḍhanti,
ārā so āsavakkhayā.

subhaddaparibbājakavatthu

ākāseva padaṁ natthi, 20.
samaṇo natthi bāhire;
papañcābhiratā pajā,
nippapañcā tathāgatā.

ākāseva padaṁ natthi, 21.
samaṇo natthi bāhire;
saṅkhārā sassatā natthi,
natthi buddhānamiñjitaṁ.

malavaggo aṭṭhārasamo niṭṭhito.

Tõepoolest, inimesed annetavad Dhp 249.
vastavalt usule [ja] vastavalt rahulolule.
Kes kadestab teiste jooki [või] sööki,
see ei saavuta keskendust
ei päeval ega öösel.

Aga see, kes [on kadeduse] eemaldanud, Dhp 250.
[selle] juure hävitanud [ja] väljajuurinud,
see, tõepoolest, nii päeval kui öösel
saavutab [õige] keskenduse.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 251.
pole vihaga võrdset haaret,
pole pettekujutlusega võrdset võrku,
pole ihaga võrdset jõge.

Teiste vead on kergesti nähtavad, Dhp 252.
enda [vigu on] aga raske näha.
Tõepoolest, teiste vead sõelutakse välja nagu aganad,
omi aga varjatakse,
nagu petis [varjab] ebaõnnestunud heiteid.

[Kes] teiste vigu nähes Dhp 253.
tajub pidevalt ärritust,
selle tulvad suurenevad.
Tema [on] kaugel tulvade lõppemisest.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 254.
pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
Inimesi rõõmustavad illusioonid,
tathaagatad [on] illusioonidest vabad.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 255.
pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
Moodustised pole igavesed,
mõistnutes pole häiritust.

Kaheksateistkümnenda, mustuse grupi lõpp.

DHAMMAṬṬHAVAGGO

vinicchayamahāmattavatthu

na tena hoti dhammaṭṭho, 1.
yenatthaṁ sāhasā [*sahasā* (*sī. syā. ka.*)] *naye;*
yo ca atthaṁ anatthañca,
ubho niccheyya paṇḍito.

asāhasena dhammena, 2.
samena nayatī pare;
dhammassa gutto medhāvī,
dhammaṭṭho ti pavuccati.

chabbaggiyavatthu

na tena paṇḍito hoti, 3.
yāvatā bahu bhāsati;
khemī averī abhayo,
„paṇḍito"ti pavuccati.

ekudānakhīṇāsavavatthu

na tāvatā dhammadharo, 4.
yāvatā bahu bhāsati;
yo ca appampi sutvāna,
dhammaṁ kāyena passati;
sa ve dhammadharo hoti,
yo dhammaṁ nappamajjati.

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

na tena thero so hoti [*thero hoti* (*sī. syā.*)], 5.
yen'assa palitaṁ siro;
paripakko vayo tassa,
moghajiṇṇo ti vuccati.

yamhi saccañca dhammo ca, 6.
ahiṁsā saṁyamo damo;
sa ve vantamalo dhīro,
thero iti [*so theroti* (*syā. ka.*)] *pavuccati.*

sambahulabhikkhuvatthu

na vākkaraṇamattena, 7.
vaṇṇapokkharatāya vā;
sādhurūpo naro hoti,
issukī maccharī saṭho.

Dhammas püsija grupp

Ei ole dhammas püsija see, Dhp 256.
kes kiirustades hindab õigeks.
Tark uurib mõlemat:
nii õiget kui mitteõiget.

[Kes] kiirustamata, dhamma kohaselt Dhp 257.
[ja] erapooletult hindab teisi,
seda arukat dhamma kaitsjat
nimetatakse dhammas püsijaks.

Ei see ole tark, Dhp 258.
kes palju räägib.
Rahulikku, vaenutut [ja] hirmutut
nimetatakse targaks.

Mitte seepärast pole ta dhamma hoidja, Dhp 259.
et palju räägib.
See [kes] küll [dhammat on] vähe kuulnud, kuid
vaatleb kehas dhammat,
see, tõepoolest, [on] dhamma hoidja,
see [on] dhammas hoolikas.

Ei see ole vanem, Dhp 260.
kel pea [on] hall.
Kes [vaid] ealiselt [on] vana,
[teda] nimetatakse kasutult vananenuks.

Kelles [on aga] tõde ja dhamma, Dhp 261.
vägivallatus, vaoshoitus [ja] taltumus,
seda tarka, [kes] tõepoolest [on] mustused kõrvaldanud,
[teda] nimetatakse vanemaks.

Ei rohkesõnalisus Dhp 262.
ega lootoslik jume
[tee] meest suurepärase kehastuseks, [kui ta] on
kade, ihne [ja] petlik.

yassa cetaṁ samucchinnaṁ,
mūlaghaccaṁ samūhataṁ;
sa vantadoso medhāvī,
„sādhurūpo"ti vuccati.

8.

hatthakavatthu

na muṇḍakena samaṇo,
abbato alikaṁ bhaṇaṁ;
icchālobhasamāpanno,
samaṇo kiṁ bhavissati.

9.

yo ca sameti pāpāni,
aṇuṁ thūlāni sabbaso;
samitattā hi pāpānaṁ,
„samaṇo"ti pavuccati.

10.

aññatarabrāhmaṇavatthu

na tena bhikkhu so hoti,
yāvatā bhikkhate pare;
vissaṁ dhammaṁ samādāya,
bhikkhu hoti na tāvatā.

11.

yodha puññañca pāpañca,
bāhetvā brahmacariyavā [*brahmacariyaṁ* (*ka.*)]*;*
saṅkhāya loke carati,
sa ve „bhikkhū"ti vuccati.

12.

titthiyavatthu

na monena munī hoti,
mūḷharūpo aviddasu;
yo ca tulaṁva paggayha,
varamādāya paṇḍito.

13.

pāpāni parivajjeti,
sa munī tena so muni;
yo munāti ubho loke,
„muni" tena pavuccati.

14.

bālisikavatthu

na tena ariyo hoti,
yena pāṇāni hiṁsati;
ahiṁsā sabbapāṇānaṁ,
„ariyo"ti pavuccati.

15.

Kuid see, kes [on kadeduse,
ihnuse ja petlikkuse] läbi lõiganud,
[nende] juured hävitanud [ja] väljajuurinud,
seda, viha kõrvaldanud arukat
nimetatakse suurepärase kehastuseks.

Dhp 263.

Ei raseeritud pea tee erakränduriks
[õiget dhammat] mittejärgivat valskuse rääkijat.
Kuidas igatsusse ja ahnusesse langenu saakski
olla erakrändur?

Dhp 264.

See, kes vaigistab kogu kurja,
[nii] väikese [kui] suure,
[seda], kurjuse tõepoolest vaigistanut,
nimetatakse erakränduriks.

Dhp 265.

Ei teistelt [almuste] kerjamine
tee kedagi bhikkhuks.
Bhikkhu pole see,
kes järgib igat dhammat.

☸ Dhp 266.

Kes iganes [on] pälvimuse ja kurja
kõrvaldanud, käitub brahmalikult,
[ning] elab maailma [olemust] mõistes,
teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.

☸ Dhp 267.

Vaikimine ei tee targaks
hämmingus mitteteadjat.
Aga kes kaalutledes valib,
see tark saab parima.

Dhp 268.

Tark väldib igasugust kurja,
sellepärast tark ongi tark.
Mõlema maailma teadjat –
seda nimetatakse targaks.

Dhp 269.

Ei see ole arija,
kes [on] elusolenditega vägivaldne;
kõikide elusolendite suhtes mittevägivaldset
nimetatakse arijaks.

Dhp 270.

sambahulasīlādisampannabhikkhuvatthu

na sīlabbatamattena, 16.
bāhusaccena vā pana;
atha vā samādhilābhena,
vivittasayanena vā.

phusāmi nekkhammasukhaṁ, 17.
aputhujjanasevitaṁ;
bhikkhu vissāsamāpādi,
appatto āsavakkhayaṁ.

dhammaṭṭhavaggo ekūnavīsatimo niṭṭhito.

Tõepoolest, ärgu üksnes kõlblusreeglid, Dhp 271.
rohke [dhamma] kuulamine
või ka keskenduse saavutamine,
eraldatud elupaik või

loobumisõnne puudutus, Dhp 272.
[ega] mittetavainimestega läbikäimine,
põhjustagu bhikkhus rahulolu [seni],
kuni [ta] pole saavutanud tulvade lakkamist.

Üheksateistkümnenda, dhammas püsija grupi lõpp.

MAGGAVAGGO

pañcasatabhikkhuvatthu

maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho, 1.
saccānaṁ caturo padā;
virāgo seṭṭho dhammānaṁ,
dvipadānañca cakkhumā.

eseva [*esova* (*sī. pī.*)] *maggo natthaññho,* 2.
dassanassa visuddhiyā;
etañhi tumhe paṭipajjatha,
mārassetaṁ pamohanaṁ.

etañhi tumhe paṭipannā, 3.
dukkhassantaṁ karissatha;
akkhāto vo [*akkhāto ve* (*sī. pī.*)] *mayā maggo,*
aññāya sallakantanaṁ [*sallasanthanaṁ* (*sī. pī.*), *sallasatthanaṁ* (*syā.*)].

tumhehi kiccamātappaṁ, 4.
akkhātāro tathāgatā;
paṭipannā pamokkhanti,
jhāyino mārabandhanā.

aniccalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā aniccā“ti, 5.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

dukkhalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā dukkhā“ti, 6.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

anattalakkhaṇavatthu

„sabbe dhammā anattā“ti, 7.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

Tee grupp

Teedest parim [on] kaheksaosaline, Dhp 273.
tõdedest neli värssi,
dhammadest parim [on] kiretus
ja kahejalgsetest nägija.

Vaid see [on õige] tee, muud ei ole Dhp 274.
nägemise puhastamiseks.
Sisenege sellesse!
See petab Surma ära!

Tõepoolest, sellesse sisenedes Dhp 275.
teed sa dukkhale lõpu.
Kuulutanud [olen] teile ma [seda] teed,
[olles] mõistnud noole eemaldamist.

Te peate ise püüdlema, Dhp 276.
tathaagatad [on ainult tee] kuulutajad.
[Teele] sisenenud džhaaid
vabanevad Surma köidikutest.

„Kõik moodustised [on] püsitud.“ ☸ Dhp 277.
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

„Kõik moodustised [on] dukkha.“ ☸ Dhp 278.
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

„Kõik dhammad [on] minatud.“ ☸ Dhp 279.
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

padhānakammikatissattheravatthu

uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno, 8.
yuvā balī ālasiyaṁ upeto;
saṁsannasaṅkappamano
[*asampannasaṅkappamano* (*ka.*)] *kusīto,*
paññāya maggaṁ alaso na vindati.

Pingutuseks sobilikul ajal mittepingutav, Dhp 280.
noor [ja] tugev, [kuid] laisapoolne,
mõtetest kurnatud meelega, uimane
[ja] loid ei leia tarkuse teed.

sūkarapetavatthu

vācānurakkhī manasā susaṁvuto, 9.
kāyena ca nākusalaṁ kayirā
[*akusalaṁ na kayirā* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
ete tayo kammapathe visodhaye,
ārādhaye maggamisippaveditaṁ.

Kõne valvates, meelt hästi talitsedes Dhp 281.
ja kehaga mitteoskuslikult käitumata –
sel moel kolme kammateed puhastades
teosta Nägija kuulutatud tee!

poṭṭhilattheravatthu

yogā ve jāyatī [*jāyate* (*katthaci*)] *bhūri,* 10.
ayogā bhūrisaṅkhayo;
etaṁ dvedhāpathaṁ ñatvā,
bhavāya vibhavāya ca;
tathāttānaṁ niveseyya,
yathā bhūri pavaḍḍhati.

Tõesti, pühendumisest sünnib mõistmine Dhp 282.
[ja] pühendumise puudumisest mõistmise kadumine.
Teades neid kahte ristteed –
olemasolu ja mitteolemasolu,
peaksid endas rajama selle,
mis mõistmist kasvataks.

pañcamahallakabhikkhuvatthu

vanaṁ chindatha mā rukkhaṁ, 11.
vanato jāyate bhayaṁ;
chetvā vanañca vanathañca,
nibbanā hotha bhikkhavo.

Raiu maha mets, mitte puu. Dhp 283.
Metsast sünnib hirm.
Metsa ja metsaalusegi maha raiunud
bhikkhu on metsatu.

yāva hi vanatho na chijjati, 12.
aṇumattopi narassa nārisu;
paṭibaddhamanova [*paṭibandhamanova* (*ka.*)] *tāva so,*
vaccho khīrapakova [*khīrapānova* (*pī.*)] *mātari.*

Tõepoolest, kuni metsaaluse väiksemgi Dhp 284.
võrse mehe kirest naise vastu pole maha raiutud,
nii kaua on meel seotud
nagu piima imev vasikas emaga.

suvaṇṇakārattheravatthu

ucchinda sinehamattano, 13.
kumudaṁ sāradikaṁ va pāṇinā;
santimaggameva brūhaya,
nibbānaṁ sugatena desitaṁ.

Lõika läbi oma kiindumused, Dhp 285.
nagu [lõigatakse läbi] sügisene lootos.
Arenda ainult rahuteed
nibbaanasse, [nii nagu] Õnnesläinu õpetas.

mahādhanavāṇijavatthu

idha vassaṁ vasissāmi,
idha hemantagimhisu;
iti bālo vicinteti,
antarāyaṁ na bujjhati. 14.

kisāgotamīvatthu

taṁ puttapasusammattaṁ,
byāsattamanasaṁ naraṁ;
suttaṁ gāmaṁ mahoghova,
maccu ādāya gacchati. 15.

paṭācārāvatthu

na santi puttā tāṇāya,
na pitā nāpi bandhavā;
antakenādhipannassa,
natthi ñātīsu tāṇatā. 16.

etamatthavasaṁ ñatvā,
paṇḍito sīlasaṁvuto;
nibbānagamanaṁ maggaṁ,
khippameva visodhaye. 17.

maggavaggo vīsatimo niṭṭhito.

„Siin elan vihmasel [ajal],
siin külmal, [siin] kuumal [ajal]“,
mõtleb lapsik
ohte mõistmata. Dhp 286.

Selle, poegadest [ja] veistest joobunud,
kiindunud meelega inimese
viib surm kaasa
nagu suur uputus magava küla. Dhp 287.

Ei ole pojad kaitseks,
ei isa ega ka sugulased –
lõputegija haarde [eest]
pole lähedastest kaitset. ⊛ Dhp 288.

Selle tähendust teadev,
kõlbeliselt ohjatud tark,
puhastagu kiiresti
nibbaanasse viiv tee. Dhp 289.

Kahekümnenda, tee grupi lõpp.

PAKIṆṆAKAVAGGO

attanopubbakammavatthu

mattāsukhapariccāgā, 1.
passe ce vipulaṁ sukhaṁ;
caje mattāsukhaṁ dhīro,
sampassaṁ vipulaṁ sukhaṁ.

kukkuṭaṇḍakhādikāvatthu

paradukkhūpadhānena, 2.
attano [*yo attano* (*syā. pī. ka.*)] *sukhamicchati;*
verasaṁsaggasaṁsaṭṭho,
verā so na parimuccati.

bhaddiyānaṁbhikkhūnaṁvatthu

yañhi kiccaṁ apaviddhaṁ 3.
[*tadapaviddhaṁ* (*sī. syā.*)],
akiccaṁ pana kayirati;
unnaḷānaṁ pamattānaṁ,
tesaṁ vaḍḍhanti āsavā.

yesañca susamāraddhā, 4.
niccaṁ kāyagatā sati;
akiccaṁ te na sevanti,
kicce sātaccakārino;
satānaṁ sampajānānaṁ,
atthaṁ gacchanti āsavā.

lakuṇḍakabhaddiyavatthu

mātaraṁ pitaraṁ hantvā, 5.
rājāno dve ca khattiye;
raṭṭhaṁ sānucaraṁ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

mātaraṁ pitaraṁ hantvā, 6.
rājāno dve ca sotthiye;
veyagghapañcamaṁ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

dārusākaṭikaputtavatthu

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 7.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ buddhagatā sati.

Mitmesuguse grupp

Nähes väiksema õnne hülgamises Dhp 290.
suuremat õnne,
hüljaku arukas väiksem õnn,
nägemaks suuremat õnne!

[Kes] enesele õnne soovides Dhp 291.
teistele kannatusi põhjustab,
[on] liitunud vaenuga –
see ei vabane vaenust.

Mida tõesti tuleks teha, lükkavad [nad] tagasi, ❁ Dhp 292.
mida tõesti ei tuleks teha, seda teevad:
selliste upsakate ja hooletute
tulvad aina kasvavad.

Kuid kes [on] hästi põhjalikult ❁ Dhp 293.
ja lakkamatult kehast teadlikud,
ei seo [end sellega], mida ei tuleks teha,
teevad visalt [seda], mida tuleks teha,
[ning püsivad] teadvustatud arusaamises,
[nende] tulvad lähevad looja.

Olles surmanud ema, isa, Dhp 294.
ja kaks khatthia kuningat,
surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega,
läheb braahman häirijateta edasi.

Olles surmanud ema, isa Dhp 295.
ja kaks braahmanist kuningat,
surmanud viiendaks tiigri,
läheb braahman häirijateta edasi.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 296.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt Buddhast teadlikud.

suppabuddhaṁ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ dhammagatā sati.

8.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt dhammast teadlikud.

Dhp 297.

suppabuddhaṁ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ saṅghagatā sati.

9.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt sanghast teadlikud.

Dhp 298.

suppabuddhaṁ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ kāyagatā sati.

10.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt kehast teadlikud.

Dhp 299.

suppabuddhaṁ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
ahiṁsāya rato mano.

11.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kelle meel nii päeval kui öösel
rõõmustab vägivallatuses.

Dhp 300.

suppabuddhaṁ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
bhāvanāya rato mano.

12.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kelle meel nii päeval kui öösel
rõõmustab [keskenduse] arendamises.

Dhp 301.

vajjiputtakabhikkhuvatthu

duppabbajjaṁ durabhiramaṁ,
durāvāsā gharā dukhā;
dukkhosamānasaṁvāso,
dukkhānupatitaddhagū;
tasmā na caddhagū siyā,
na ca [*tasmā na caddhagū na ca* (*ka.*)]
dukkhānupatito siyā [*dukkhānupātito* (*?*)].

13.

Raske [on] maise hülgamine,
raske [on] rõõmustada;
raske [ja] dukkhalik [on] koduelu,
raske [on] ebavõrdsega kooselu.
[Sansaaras] rändaja langeb dukkhasse,
sestap ära ole ka [sina] rändaja,
et poleks dukkhasse langemist.

Dhp 302.

cittagahapativatthu

saddho sīlena sampanno,
yasobhogasamappito;
yaṁ yaṁ padesaṁ bhajati,
tattha tattheva pūjito.

14.

Usu [ja] kõlbluse saavutanu,
kuulsuse rikkuse omandanu –
millist paika [ta] iganes külastab,
kõikjal austatakse [teda].

Dhp 303.

cūḷasubhaddāvatthu

dūre santo pakāsenti, 15.
himavantova pabbato;
asantettha na dissanti,
rattiṁ khittā yathā sarā.

ekavihārittheravatthu

ekāsanaṁ ekaseyyaṁ, 16.
eko caramatandito;
eko damayamattānaṁ,
vanante ramito siyā.

pakiṇṇakavaggo ekavīsatimo niṭṭhito.

Rahunenu särab [juba] kaugelt Dhp 304.
nagu Himaalaja mäestik.
Mitterahunenut pole [aga] lähedaltki näha,
nagu [ka] öösel lastud nooli.

Üks iste, üks ase, Dhp 305.
üksi rändav väsimatu,
üksi „mina“ taltsutanu
nautima saab metsa lõppu.

Kahekümne esimese, mitmesuguse grupi lõpp.

NIRAYAVAGGO

sundarīparibbājikāvatthu

abhūtavādī nirayaṁ upeti, 1.
yo vāpi [*yo cāpi* (*sī. pī. ka.*)] *katvā na karomi cāha* [*na karomīti cāha* (*syā.*)]*;*
ubhopi te pecca samā bhavanti,
nihīnakammā manujā parattha.

duccaritaphalapīḷitavatthu

kāsāvakaṇṭhā bahavo, 2.
pāpadhammā asaññatā;
pāpā pāpehi kammehi,
nirayaṁ te upapajjare.

vaggumudātīriyabhikkhuvatthu

seyyo ayoguḷo bhutto, 3.
tatto aggisikhūpamo;
yañce bhuñjeyya dussīlo,
raṭṭhapiṇḍamasaññato.

khemakaseṭṭhiputtavatthu

cattāri ṭhānāni naro pamatto, 4.
āpajjati paradārūpasevī;
apuññalābhaṁ na nikāmaseyyaṁ,
nindaṁ tatīyaṁ nirayaṁ catutthaṁ.

apuññalābho ca gatī ca pāpikā, 5.
bhītassa bhītāya ratī ca thokikā;
rājā ca daṇḍaṁ garukaṁ paṇeti,
tasmā naro paradāraṁ na seve.

dubbacabhikkhuvatthu

kuso yathā duggahito, 6.
hatthamevānukantati;
sāmaññaṁ dupparāmaṭṭhaṁ,
nirayāyupakaḍḍhati.

yaṁ kiñci sithilaṁ kammaṁ, 7.
saṁkiliṭṭhañca yaṁ vataṁ;
saṅkassaraṁ brahmacariyaṁ,
na taṁ hoti mahapphalaṁ.

Niraja grupp

Mitteolnust [kui olnust] rääkija langeb nirajasse, Dhp 306.
nagu ka see, kes [olles] teinud, [ütleb]: „ei teinud“.
Pärast surma [on] nood mõlemad
madala teo [teinud] inimesed mujal olemasolus võrdsed.

Paljud kaelani kollases Dhp 307.
[on] kurja dhammaga [ja] ohjamata.
Kurja tegevad kurjad –
need sünnivad nirajas.

Parem [on] halva kõlblusega Dhp 308.
ohjamatul süüa raudkuuli,
kuuma kui tuleleeki,
kui süüa riigi almust.

Hooletu mees kogeb [neid] nelja Dhp 309.
teise [mehe] naist taga ajades:
pälvimuste mittesaamine, mittenauditav ase,
kolmandaks süüdistamine [ja] neljandaks niraja.

Pälvimuste mittesaamine ja kurja suundumine; Dhp 310.
hirmunud paari kiindumus on tühine.
Kuningas määrab neile ränga karistuse.
Sestap ärgu mees ajagu taga teise [mehe] naist.

Nagu valesti kitkudes Dhp 311.
lõikab kusarohi kätte,
[nii ka] valesti elatud erakuelu
tirib niraja poole.

Igasugune lodev tegutsemine, Dhp 312.
ebapuhas järgimine [ja]
kaheldav brahmalik käitumine –
ei need ole suure viljaga.

kayirā ce kayirāthenaṁ [*kayirā naṁ* (*ka.*)]*,*
daḷhamenaṁ parakkame;
sithilo hi paribbājo,
bhiyyo ākirate rajaṁ. 8.

issāpakataitthivatthu

akataṁ dukkaṭaṁ seyyo,
pacchā tappati dukkaṭaṁ;
katañca sukataṁ seyyo,
yaṁ katvā nānutappati. 9.

sambahulabhikkhuvatthu

nagaraṁ yathā paccantaṁ,
guttaṁ santarabāhiraṁ;
evaṁ gopetha attānaṁ,
khaṇo vo [*khaṇo ve* (*sī. pī. ka.*)] *mā upaccagā;*
khaṇātītā hi socanti,
nirayamhi samappitā. 10.

niganṭhavatthu

alajjitāye lajjanti,
lajjitāye na lajjare;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ. 11.

abhaye bhayadassino,
bhaye cābhayadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ. 12.

titthiyasāvakavatthu

avajje vajjamatino,
vajje cāvajjadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ. 13.

vajjañca vajjato ñatvā,
avajjañca avajjato;
sammādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti suggatiṁ. 14.

nirayavaggo dvāvīsatimo niṭṭhito.

Tegemaks seda, mida peab tegema, ❁ Dhp 313.
tuleb visalt pingutada.
Tõepoolest, lodev rändkerjus
keerutab [vaid] tolmu üles.

Mittetegemine [on] halva tegemisest parem, ❁ Dhp 314.
[sest] hiljem kahetsetakse halva tegemist.
Kuid tegemisest parem [on] hea tegemine,
mille tegemist pärast ei kahetseta.

Nii nagu linna piire ❁ Dhp 315.
kaitstakse seest [ja] väljast,
nõnda peaksite kaitsma iseennast.
Sa ära lase võimalusel mööduda!
Tõepoolest, võimaluse mööda lasknud
kurvastavad nirajasse sattudes.

Mittehäbiväärset häbenev Dhp 316.
[ja] häbiväärset mittehäbenev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

Mittehirmutavas hirmutavat nägev Dhp 317.
[ja] hirmutavas mittehirmutavat nägev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

Mitteeksimust eksimuseks pidav Dhp 318.
ja eksimust mitteeksimusena nägev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

Eksimust eksimusena teadev Dhp 319.
ja mitteeksimust mitteeksimusena [teadev] –
[selline] õiget vaadet järgiv olend
läheb õnnelikku uude sündi.

Kahekümne teise, niraja grupi lõpp.

NĀGAVAGGO

attadantavatthu

ahaṁ nāgova saṅgāme, 1.
cāpato patitaṁ saraṁ;
ativākyaṁ titikkhissaṁ,
dussīlo hi bahujjano.

dantaṁ nayanti samitiṁ, 2.
dantaṁ rājābhirūhati;
danto seṭṭho manussesu,
yotivākyaṁ titikkhati.

varamassatarā dantā, 3.
ājānīyā [*ca ājānīyāva* (*syā.*)] *sindhavā;*
kuñjarā ca [*kuñjarāva* (*syā.*)] *mahānāgā,*
attadanto tato varaṁ.

hatthācariyapubbakabhikkhuvatthu

na hi etehi yānehi, 4.
gaccheyya agataṁ disaṁ;
yathāttanā sudantena,
danto dantena gacchati.

parijiṇṇabrāhmaṇaputtavatthu

dhanapālo [*dhanapālako* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *nāma kuñjaro,* 5.
kaṭukabhedano [*kaṭukappabhedano* (*sī. syā. pī.*)] *dunnivārayo;*
baddho kabaḷaṁ na bhuñjati,
sumarati [*susarati* (*ka.*)] *nāgavanassa kuñjaro.*

pasenadikosalavatthu

middhī yadā hoti mahagghaso ca, 6.
niddāyitā samparivattasāyī;
mahāvarāhova nivāpapuṭṭho,
punappunaṁ gabbhamupeti mando.

sānusāmaṇeravatthu

idaṁ pure cittamacāri cārikaṁ, 7.
yenicchakaṁ yatthakāmaṁ yathāsukhaṁ;
tadajjahaṁ niggahessāmi yoniso,
hatthippabhinnaṁ viya aṅkusaggaho.

Elevandi grupp

Nagu elevant talub lahingus Dhp 320.
vibudest lastud nooli,
nii talun [ka] mina solvanguid.
Tõepoolest, paljud inimesed on halva kõlblusega.

Dhp 321.
Taltsutatud [elevant] juhitakse kogunemisele.
Taltsutatud [elevandi selga] tõstetakse kuningas.
Taltunu, kes talub solvanguid,
on inimeste seas parim.

Parimad muulad [on] taltsutatud, Dhp 322.
[nagu] Sindh'i tõuhobused,
[väiksemad] elevandid ja [suuremad] elevandid,
kuid kõigist parim on iseenda taltsutanu.

Dhp 323.
Tõepoolest, [mittetaltsutatud looma] vankris
ei saa minna mindamatu suunas,
kuhu iseenda hästi taltsutanu
läheb taltsana ja taltununa.

Dhanapāla-nimelist elevanti Dhp 324.
[on] innaajal raske ohjata.
Kinniseotuna ei söö elevant toitu,
[sest] unistab elevandimetsast.

[Kes] suurest söömisest [on] loid ja unine, ☸ Dhp 325.
[ning] magades asemel ringi püherdab –
selline laisk on kui suureks söödetud siga,
[kes] ikka ja jälle naaseb üska.

Varem hulkus [ja] eksles see teadvus ☸ Dhp 326.
seal kus tahtis, kus nauding, kus õnn.
Täna ma ohjan seda arukalt,
nagu [dressuur]konksuga elevandijuht
[ohjeldab] indlevat elevanti.

pāveyyakahatthivatthu

appamādaratā hotha, 8.
sacittamanurakkhatha;
duggā uddharathattānaṁ,
paṅke sannova [*sattova* (*sī. pī.*)] *kuñjaro.*

sambahulabhikkhuvatthu

sace labhetha nipakaṁ sahāyaṁ, 9.
saddhiṁ caraṁ sādhuvihāridhīraṁ;
abhibhuyya sabbāni parissayāni,
careyya tenattamano satīmā.

no ce labhetha nipakaṁ sahāyaṁ, 10.
saddhiṁ caraṁ sādhuvihāridhīraṁ;
rājāva raṭṭhaṁ vijitaṁ pahāya,
eko care mātaṅgaraññeva nāgo.

ekassa caritaṁ seyyo, 11.
natthi bāle sahāyatā;
eko carena ca pāpāni kayirā,
appossukko mātaṅgaraññeva nāgo.

māravatthu

atthamhi jātamhi sukhā sahāyā, 12.
tuṭṭhī sukhā yā itarītarena;
puññaṁ sukhaṁ jīvitasaṅkhayamhi,
sabbassa dukkhassa sukhaṁ pahānaṁ.

sukhā matteyyatā loke, 13.
atho petteyyatā sukhā;
sukhā sāmaññatā loke,
atho brahmaññatā sukhā.

sukhaṁ yāva jarā sīlaṁ, 14.
sukhā saddhā patiṭṭhitā;
sukho paññāya paṭilābho,
pāpānaṁ akaraṇaṁ sukhaṁ.

nāgavaggo tevīsatimo niṭṭhito

Ära ole hooletu! Dhp 327.
Valva oma teadvust!
Tõsta end välja halvalt teelt
nagu mutta vajunud elevant.

Kui leitakse tark kaaslane, ☸ Dhp 328.
heas elav, arukas kaasrändaja,
[kes] on ületanud kõik ohud,
[siis] tuleks rännata temaga [koos] ülevas
meeleolus [ja] tähelepanelikuna.

Kui ei leita tarka kaaslast, ☸ Dhp 329.
suurepäraselt elavat, arukat kaasrändajat,
[siis], nagu alistatud kuningriigist lahkunud kuningas,
rända üksi, nagu elevant elevandimetsas.

Parem on elada üksi, ☸ Dhp 330.
lapsikust pole kaaslast.
Mine üksi, kurja tegemata,
väheste soovidega nagu elevant elevandimetsas.

Tähenduslikust sündinud kaaslane [on] õnn. Dhp 331.
Rahulolu sellega mis on, [on] õnn.
Pälvimused elu lõppedes [on] õnn.
Kogu dukkha hülgamine [on] õnn.

Ema austamine [siin] maailmas [on] õnn, Dhp 332.
nagu ka isa austamine [on] õnn.
Õnn [on] erakrändur [siin] maailmas,
nagu ka [tõeline] braahman [on] õnn.

Kõlbeline vananemine [on] õnn. Dhp 333.
Kindel usk [on] õnn.
Tarkuse saavutamine [on] õnn.
Kurja mittetegemine [on] õnn.

Kahekümne kolmanda, elevandi grupi lõpp.

TAṆHĀVAGGO

kapilamacchavatthu

manujassa pamattacārino, 1.
taṇhā vaḍḍhati māluvā viya;
so plavatī [*plavati* (*sī. pī.*), *palavetī* (*ka.*), *uplavati* (*?*)] *hurā huraṁ,*
phalamicchaṁva vanasmi vānaro.

yaṁ esā sahate jammī, 2.
taṇhā loke visattikā;
sokā tassa pavaḍḍhanti,
abhivaṭṭhaṁva [*abhivaḍḍhaṁva* (*syā.*), *abhivaṭṭaṁva* (*pī.*), *abhivuḍḍhaṁva* (*ka.*)] *bīraṇaṁ.*

yo cetaṁ sahate jammiṁ, 3.
taṇhaṁ loke duraccayaṁ;
sokā tamhā papatanti,
udabinduva pokkharā.

taṁ vo vadāmi bhaddaṁ vo, 4.
yāvantettha samāgatā;
taṇhāya mūlaṁ khaṇatha,
usīratthova bīraṇaṁ;
mā vo naḷaṁva sotova,
māro bhañji punappunaṁ.

sūkarapotikāvatthu

yathāpi mūle anupaddave daḷhe, 5.
chinnopi rukkho punareva rūhati;
evampi taṇhānusaye anūhate,
nibbattatī dukkhamidaṁ punappunaṁ.

yassa chattiṁsati sotā, 6.
manāpasavanā bhusā;
māhā [*vāhā* (*sī. syā. pī.*)] *vahanti duddiṭṭhiṁ,*
saṅkappā rāganissitā.

savanti sabbadhi sotā, 7.
latā uppajja [*ubbhijja* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *tiṭṭhati;*
tañca disvā lataṁ jātaṁ,
mūlaṁ paññāya chindatha.

Iha grupp

Hooletu käitumisega inimese ihad ☸ Dhp 334.
kasvavad nagu ronitaime [väädid].
Ta hüppab ühest elust teise
nagu vilju ihalev ahv metsas.

See, kelle [siin] maailmas ☸ Dhp 335.
vallutavad madalad ihad [ja] kiindumus,
selle lein kasvab
nagu biiranarohi pärast vihma.

Kuid see, kes võidab siin maailmas raskelt ☸ Dhp 336.
ületatava, madala iha,
sellelt langeb kurbus
kui veetilk lootose [lehelt].

Ma ütlen teile: Olge te õnnelikud, ☸ Dhp 337.
kes te siia olete kogunenud!
Kaevake välja ihajuur
nagu usiira [juure] saamiseks
[kaevatakse välja] biirana rohi.
Ärgu Surm teid ikka ja jälle hävitagu
nii nagu üleujutus [hävitab] ikka ja jälle pilliroo.

Nii nagu ka vigastamata, tugevalt juurelt Dhp 338.
mahalõigatud puu kasvab uuesti,
nõnda tekib ikka ja jälle dukkha
kuni iha kalduvus pole hävitatud.

Kelles voogavad võimsalt Dhp 339.
36 meelepärast voogu,
[teda] kannab kirel põhinev
mõtlemine vale vaate poole.

Vood voogavad kõikjal. Dhp 340.
Väädid väänlevad kindlalt ülespoole.
Olles näinud [iha] väädi võsu,
lõika tarkusega [selle] juur läbi.

saritāni sinehitāni ca, 8.
somanassāni bhavanti jantuno;
te sātasitā sukhesino,
te ve jātijarūpagā narā.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 9.
parisappanti sasova bandhito [*bādhito* (*bahūsu*)]*;*
saṁyojanasaṅgasattakā,
dukkhamupenti punappunaṁ cirāya.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 10.
parisappanti sasova bandhito;
tasmā tasiṇaṁ vinodaye,
ākaṅkhanta [*bhikkhū ākaṅkhī* (*sī.*)*, bhikkhu ākaṅkhaṁ* (*syā.*)] *virāgamattano.*

vibbhantabhikkhuvatthu

yo nibbanatho vanādhimutto, 11.
vanamutto vanameva dhāvati;
taṁ puggalametha passatha,
mutto bandhanameva dhāvati.

bandhanāgāravatthu

na taṁ daḷhaṁ bandhanamāhu dhīrā, 12.
yadāyasaṁ dārujapabbajañca
[*dārūjaṁ babbajañca* (*sī. pī.*)]*;*
sārattarattā maṇikuṇḍalesu,
puttesu dāresu ca yā apekkhā.

etaṁ daḷhaṁ bandhanamāhu dhīrā, 13.
ohārinaṁ sithilaṁ duppamuñcaṁ;
etampi chetvāna paribbajanti,
anapekkhino kāmasukhaṁ pahāya.

Iha ja heameel Dhp 341.
on voogamas olendeis.
Need, naudinguisse kiindunud,
õnne otsivad inimesed,
need lähevad tõepoolest
[uude] sündi ja vanadusse.

Iha austav inimsugu Dhp 342.
rabeleb nagu püünises jänes.
[Kümne] köidikuga kammitsetud olendid
naasevad pikka aega, ikka ja jälle dukkhasse.

Iha austav inimsugu Dhp 343.
rabeleb nagu püünises jänes.
Sestap peaks iha eemaldama
[see, kes] soovib enesele kiretust.

See, kes [soovide] rägastikust Dhp 344.
[on] läinud metsa erakuks vabanemaks
soovide rägastikust,
jookseb uuesti soovide rägastikku –
tule, vaata seda inimest:
[ta on] kammitsaist vabanemas,
ent jookseb [tagasi kammitsaisse]!

Ei need rauast, puidust [ega] babbadža ☸ Dhp 345.
rohust valmistatud
kammitsad ole tugevad, kuulutavad targad;
küll aga kiindumine kalliskividesse [ja] ehetesse,
igatsus poegade ja naiste [järele].

Need [on] tugevad kammitsad, kuulutavad targad, ☸ Dhp 346.
mis [tunduvad] lõtvadena, [kuid] viivad langusesse; neist on raske vabaneda.
Sellised [kammitsad] läbi lõiganud rändavad ringi
soovideta, naudinguõnnest loobununa.

khemātherīvatthu

ye rāgarattānupatanti sotaṁ, 14.
sayaṁkataṁ makkaṭakova jālaṁ;
etampi chetvāna vajanti dhīrā,
anapekkhino sabbadukkhaṁ pahāya.

See, keda erutab kirg, langeb voogu ☸ Dhp 347.
nagu ämblik enda kootud võrku.
Aga selle läbilõiganud targad kulgevad
kiindumuseta, kogu dukkhast loobununa.

uggasenavatthu

muñca pure muñca pacchato, 15.
majjhe muñca bhavassa pāragū;
sabbattha vimuttamānaso,
na punaṁ jātijaraṁ upehisi.

Vabane minevikust, vabane tulevikust, Dhp 348.
vabane olevikust, [mine] olemasolu vastaskaldale.
Kõigest vabanenud meel
ei naase [enam] uude sündi [ega] vanadusse.

cūḷadhanuggahapaṇḍitavatthu

vitakkamathitassa jantuno, 16.
tibbarāgassa subhānupassino;
bhiyyo taṇhā pavaḍḍhati,
esa kho daḷhaṁ [*esa gāḷhaṁ* (*ka.*)]
karoti bandhanaṁ.

Segaste mõtetega inimese Dhp 349.
tugev kirg vaadata meeldivat
kasvatab iha ainult suuremaks –
see, tõepoolest, teeb kammitsad tugevaks.

vitakkūpasame ca [*vitakkūpasameva* (*ka.*)] *yo rato,* 17.
asubhaṁ bhāvayate sadā sato;
esa [*eso* (*?*)] *kho byanti kāhiti,*
esa [*eso* (*?*)] *checchati mārabandhanaṁ.*

Aga see, kes pühendub mõtete rahunemisele, Dhp 350.
arendab ilutus[taju ja on] alati tähelepanelik,
see, tõepoolest, teeb ihale lõpu,
see lõikab läbi Surma köidikud.

māravatthu

niṭṭhaṅgato asantāsī, 18.
vītataṇho anaṅgaṇo;
acchindi bhavasallāni,
antimoyaṁ samussayo.

Täiuse saavutanud kartmatu, Dhp 351.
ihatusse [ja] rüvetusse läinu,
olemasolunoole aukudeta –
tema on viimases moodustumises.

vītataṇho anādāno, 19.
niruttipadakovido;
akkharānaṁ sannipātaṁ,
jaññā pubbāparāni ca;
sa ve „antimasārīro,
mahāpañño mahāpuriso"ti vuccati.

Ihatut, kiindumusteta, Dhp 352.
sõna tähenduse teadjat
ja sõnade järgnevuse teadjat,
teda, tõepoolest,
nimetatakse viimase kehastumisega
suureks targaks [ja] suureks inimeseks.

upakājīvakavatthu

sabbābhibhū sabbavidūhamasmi, 20.
sabbesu dhammesu anūpalitto;
sabbañjaho taṇhakkhaye vimutto,
sayaṁ abhiññāya kamuddiseyyaṁ.

Kõikületanu, kõiketeadja olen, ☸ Dhp 353.
kõikidest dhammadest määrdumatu,
kõigest loobunu, iha hävitanu, vabanenu,
ise ülimad teadmised saavutanud –
keda peaksin nimetama [oma] õpetajaks?

sakkapañhavatthu

sabbadānaṁ dhammadānaṁ jināti, 21.
sabbarasaṁ dhammaraso jināti;
sabbaratiṁ dhammarati jināti,
taṇhakkhayo sabbadukkhaṁ jināti.

aputtakaseṭṭhivatthu

hananti bhogā dummedhaṁ, 22.
no ca pāragavesino;
bhogataṇhāya dummedho,
hanti aññeva attanaṁ.

aṅkuravatthu

tiṇadosāni khettāni, 23.
rāgadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītarāgesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

tiṇadosāni khettāni, 24.
dosadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītadosesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

tiṇadosāni khettāni, 25.
mohadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītamohesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

tiṇadosāni khettāni, 26.
icchādosā [*taṇhādosā ?*] *ayaṁ pajā;*
tasmā hi vigaticchesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

aṇhāvaggo catuvīsatimo niṭṭhito.

Dhamma kink ületab kõik kingid, Dhp 354.
dhamma maitse ületab kõik maitsed,
dhamma rõõm ületab kõik rõõmud,
iha lakkamine ületab kõik kannatused.

Rikkus hukutab arutu, Dhp 355.
mitte aga vastaskaldale püüdleja.
Omandiihas arutu
kahjustab nii teisi kui ennast.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 356.
kirg rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, kiretule annetamine
toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 357.
viha rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, vihatule annetamine
toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 358.
pettekujutlus rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, pettekujutlusetule
annetamine toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 359.
iha rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, ihatule annetamine
toob suure vilja.

Kahekümne neljanda, iha grupi lõpp.

BHIKKHUVAGGO

pañcabhikkhuvatthu

cakkhunā saṁvaro sādhu,
sādhu sotena saṁvaro;
ghānena saṁvaro sādhu,
sādhu jivhāya saṁvaro. 1.

kāyena saṁvaro sādhu,
sādhu vācāya saṁvaro;
manasā saṁvaro sādhu,
sādhu sabbattha saṁvaro;
sabbattha saṁvuto bhikkhu,
sabbadukkhā pamuccati. 2.

haṁsaghātakabhikkhuvatthu

hatthasaṁyato pādasaṁyato,
vācāsaṁyato saṁyatuttamo;
ajjhattarato samāhito,
eko santusito tamāhu bhikkhuṁ. 3.

kokālikavatthu

yo mukhasaṁyato bhikkhu,
mantabhāṇī anuddhato;
atthaṁ dhammañca dīpeti,
madhuraṁ tassa bhāsitaṁ. 4.

dhammārāmattheravatthu

dhammārāmo dhammarato,
dhammaṁ anuvicintayaṁ;
dhammaṁ anussaraṁ bhikkhu,
saddhammā na parihāyati. 5.

vipakkhasevakabhikkhuvatthu

salābhaṁ nātimaññeyya,
nāññesaṁ pihayaṁ care;
aññesaṁ pihayaṁ bhikkhu,
samādhiṁ nādhigacchati. 6.

appalābhopi ce bhikkhu,
salābhaṁ nātimaññati;
taṁ ve devā pasaṁsanti,
suddhājīviṁ atanditaṁ. 7.

Bhikkhu grupp

Silma ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõrva ohjamine.
Nina ohjamine [on] hea.
Hea [on] keele ohjamine. Dhp 360.

Keha ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõne ohjamine.
Meele ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõige ohjamine.
Kõike ohjav bhikkhu
vabaneb kogu dukkhast. ☸ Dhp 361.

Kätt talitsev, jalga talitsev,
kõne talitsev, ülimalt talitsetud,
seesmiselt rõõmus [ja] rahus,
üksi rahulolev – teda nimetatakse bhikkhuks. Dhp 362.

See bhikkhu kes talitseb suud,
räägib mõõdukalt, uhkuseta,
ja selgitab dhammat,
selle jutt [on] magus. Dhp 363.

Dhammas rõõmustav, dhammale pühendunud,
dhamma üle mõtisklev
[ja] dhammat meelespidav bhikkhu
ei eemaldu õigest dhammast. ☸ Dhp 364.

Elada tuleks saadut põlgamata
[ja] teisi mitte kadestades.
Teisi kadestav bhikkhu
ei saavuta keskendust. Dhp 365.

Kui bhikkhu [on] ka vähe saanud,
kuid ei põlga saadut [ära],
[siis] sellist, tõepoolest, ülistavad deevad,
[seda], tüdimuseta, puhtuses elajat. Dhp 366.

pañcaggadāyakabrāhmaṇavatthu

sabbaso nāmarūpasmiṁ, 8.
yassa natthi mamāyitaṁ;
asatā ca na socati,
sa ve „bhikkhū"ti vuccati.

sambahulabhikkhuvatthu

mettāvihārī yo bhikkhu, 9.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padaṁ santaṁ,
saṅkhārūpasamaṁ sukhaṁ.

siñca bhikkhu imaṁ nāvaṁ, 10.
sittā te lahumessati;
chetvā rāgañca dosañca,
tato nibbānamehisi.

pañca chinde pañca jahe, 11.
pañca cuttari bhāvaye;
pañca saṅgātigo bhikkhu,
„oghatiṇṇo"ti vuccati.

jhāya bhikkhu [*jhāya tuvaṁ bhikkhu* (*?*)] *mā pamādo* 12.
[*mā ca pamādo* (*sī. syā. pī.*)],
mā te kāmaguṇe ramessu [*bhamassu* (*sī. pī.*),
bhavassu (*syā.*), *ramassu* (*ka.*)] *cittaṁ;*
mā lohaguḷaṁ gilī pamatto,
mā kandi dukkhamidanti ḍayhamāno.

natthi jhānaṁ apaññassa, 13.
paññā natthi ajhāyato [*ajjhāyino* (*ka.*)];
yamhi jhānañca paññā ca,
sa ve nibbānasantike.

suññāgāraṁ paviṭṭhassa, 14.
santacittassa bhikkhuno;
amānusī rati hoti,
sammā dhammaṁ vipassato.

yato yato sammasati, 15.
khandhānaṁ udayabbayaṁ;
labhatī [*labhati* (*pī.*), *labhate* (*ka.*)] *pītipāmojjaṁ,*
amataṁ taṁ vijānataṁ.

Ühelgi viisil nime ja vormiga ☸ Dhp 367.
see, kes pole samastunud,
ega leina olematut,
teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.

See, sõbralikkuses elav bhikkhu, ☸ Dhp 368.
[kes] püsib Buddha õpetuses,
leiab rahu asupaiga
[ning] moodustiste rahunemise õnne.

Oo, bhikkhu, tühjenda see paat! Dhp 369.
Tühjana liigud sa kiiresti.
Kire ja ka viha läbilõiganu
jõuab nibbaanasse.

Lõika läbi viis, ütle lahti viiest ☸ Dhp 370.
ja arenda edasi viit.
Viis kiindumust ületanud bhikkhut
nimetatakse üleujutuse ületanuks.

[Arenda] džhaanat, bhikkhu! Dhp 371.
Ära ole hooletu!
Ära luba teadvusel naudingunööride
rõõmu takerduda!
Ära [tulikuuma] raudkuuli hooletult alla neela!
Kui põled, ära hala – see ongi dukkha!

Pole džhaanat tarkuseta, Dhp 372.
ega ole tarkust džhaanata.
Kel on džhaana ja ka tarkus,
see, tõepoolest, [on] nibbaana lähedal.

Tühja hütti sisenenud, Dhp 373.
rahunenud teadvusega bhikkhu
leiab mitteinimliku rõõmu
[ja] näeb õige dhamma läbi.

Hetkest, mil täielikult mõistetakse Dhp 374.
kogumike tekkimist [ja] lakkamist,
omandatakse rõõm ja rahulolu –
see [on] surmatuse mõistmine.

tatrāyamādi bhavati, 16.
idha paññassa bhikkhuno;
indriyagutti santuṭṭhi,
pātimokkhe ca saṁvaro.

Targa bhikkhu Dhp 375.
alguseks on need:
võimete valvamine, rahulolu,
vabanemisjuhis ja ohjamine.

mitte bhajassu kalyāṇe, 17.
suddhājīve atandite;
paṭisanthāravutyassa [*paṭisandhāravutyassa* (*ka.*)]*,*
ācārakusalo siyā;
tato pāmojjabahulo,
dukkhassantaṁ karissati.

Ühine hüveliste sõpradega, Dhp 376.
puhta eluviisiga [ja] innukatega.
Edenda heatahtlikkust,
[ning] olgu [sinu] tegutsemine oskuslik –
sel moel, rahulolu külluses,
teed [sa] dukkhale lõpu!

pañcasatabhikkhuvatthu

vassikā viya pupphāni, 18.
maddavāni [*majjavāni* (*ka. ṭīkā*) *paccavāni* (*ka. aṭṭha.*)] *pamuñcati;*
evaṁ rāgañca dosañca,
vippamuñcetha bhikkhavo.

Nagu jasmiinilt Dhp 377.
langevad närtsinud õied,
nõnda ka kirg ja vihkamine
langevad bhikkhult.

santakāyattheravatthu

santakāyo santavāco, 19.
santavā susamāhito [*santamano susamāhito* (*syā. pī.*)*,*
santamano samāhito (*ka.*)]*;*
vantalokāmiso bhikkhu,
„upasanto"ti vuccati.

Rahunenud keha [ja] rahunenud kõnega, Dhp 378.
rahuliku, hästi keskendunud,
maise kasu hüljanud bhikkhut
nimetatakse rahunenuks.

naṅgalakulattheravatthu

attanā codayattānaṁ, 20.
paṭimaṁsetha attanā [*paṭimāse attamattanā* (*sī. pī.*)*, paṭimaṁse tamattanā* (*syā.*)]*;*
so attagutto satimā,
sukhaṁ bhikkhu vihāhisi.

Ise end manitse, Dhp 379.
jälgi end ise!
Selline, ennast valvav [ja] tähelepanelik
bhikkhu viibib õnnes.

attā hi attano nātho, 21.
[*ko hi nātho paro siyā* (*sī.*) *etthantare pāṭho videsapotthakesu*]
attā hi attano gati;
tasmā saṁyamamattānaṁ [*saṁyamaya'ttānaṁ* (*sī. pī.*)]*,*
assaṁ bhadraṁva vāṇijo.

Sina, tõepoolest, [oled] enda kaitsja, Dhp 380.
sina, tõepoolest, suunad ennast.
Seetõttu ohja iseennast,
nagu kaupmees [ohjab] hinnalist ratsut!

vakkalittheravatthu

pāmojjabahulo bhikkhu, 22.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padaṁ santaṁ,
saṅkhārūpasamaṁ sukhaṁ.

sumanasāmaṇeravatthu

yo have daharo bhikkhu, 23.
yuñjati buddhasāsane;
somaṁ [*so imaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *lokaṁ pabhāseti,*
abbhā muttova candimā.

bhikkhuvaggo pañcavīsatimo niṭṭhito.

Rahulolu külluses bhikkhu, ☸ Dhp 381.
puhastunud Buddha õpetuses,
jõuab rahu asupaika
[ja] saavutab moodustiste vaibumise õnne.

Tõepoolest, see noor bhikkhu, ☸ Dhp 382.
[kes] teostab Buddha õpetust,
see valgustab seda maailma,
nagu pilvist vabanenud kuu.

Kahekümne viienda, bhikkhu grupi lõpp.

BRĀHMAṆAVAGGO

pasādabahulabrāhmaṇavatthu

chinda sotaṁ parakkamma, 1.
kāme panuda brāhmaṇa;
saṅkhārānaṁ khayaṁ ñatvā,
akataññūsi brāhmaṇa.

sambahulabhikkhuvatthu

yadā dvayesu dhammesu, 2.
pāragū hoti brāhmaṇo;
athassa sabbe saṁyogā,
atthaṁ gacchanti jānato.

sambahulabhikkhuvatthu

yassa pāraṁ apāraṁ vā, 3.
pārāpāraṁ na vijjati;
vītaddaraṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

aññatarabrāhmanavatthu

jhāyiṁ virajamāsīnaṁ, 4.
katakiccamanāsavaṁ;
uttamatthamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

ānandattheravatthu

divā tapati ādicco, 5.
rattimābhāti candimā;
sannaddho khattiyo tapati,
jhāyī tapati brāhmaṇo;
atha sabbamahorattiṁ [*sabbamahorattaṁ* (?)]*,*
buddho tapati tejasā.

aññatarabrāhmaṇapabbajitavatthu

bāhitapāpoti brāhmaṇo, 6.
samacariyā samaṇoti vuccati;
pabbājayamattano malaṁ,
tasmā „pabbajito"ti vuccati.

Braahmani grupp

Lõika läbi voog, püüdle! Dhp 383.
Eemaldu naudinguist, braahman!
Moodustiste hävinemist mõistes
mõistad mittetekkinut, braahman!

Kui kahe dhamma abil Dhp 384.
on braahman vastaskaldale jõudnud,
siis kõik köidikud
sel teadjal hääbuvad.

Seda, kelle jaoks ei leidu vastaskallast, Dhp 385.
siinpoolset kallast ega teispoolset kallast,
[seda], kartmatut ja sõltumatut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Džhaai, kes istub plekituna, Dhp 386.
teinud, mida tuleb teha, tulvadeta,
kõrgeima eesmärgi saavutanud –
teda nimetan ma braahmaniks.

Päike särab päeval, Dhp 387.
kuu hiilgab öösel,
khattiya sõdalane särab turvises,
braahman särab džhaanades.
Mõistnu aga särab kirkalt kogu aeg,
[nii] päeval [kui] öösel.

Kurjast eemaldunut nimetatakse braahmaniks Dhp 388.
ja rahus elajat erakränduriks.
Maise ja mustuse endalt hüljanut
nimetatakse maisehüljanuks.

sāriputtattheravatthu

na brāhmaṇassa pahareyya, 7.
nāssa muñcetha brāhmaṇo;
dhī [*dhi* (*syā. byākaraṇesu*)]
brāhmaṇassa hantāraṁ,
tato dhī yassa muñcati.

Ei braahmanit lööda, Dhp 389.
ei braahman [viha] vallanda.
Häbi braahmani ründajale!
Suurem häbi sellele [braahmanile],
kes [viha] vallandab!

na brāhmaṇassetadakiñci seyyo, 8.
yadā nisedho manaso piyehi;
yato yato hiṁsamano nivattati,
tato tato sammatimeva dukkhaṁ.

Ei braahmanile ole miski parem, Dhp 390.
kui pöörata meel kalliks [peetavast] eemale.
Kuivõrd meel pöördub vägivallast,
niivõrd vaibub ka dukkha.

mahāpajāpatigotamīvatthu

yassa kāyena vācāya, 9.
manasā natthi dukkaṭaṁ;
saṁvutaṁ tīhi ṭhānehi,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kes keha, kõne, Dhp 391.
[ega] meelega valesti ei käitu,
[ning] ohjab neid kolme –
teda nimetan ma braahmaniks.

sāriputtattheravatthu

yamhā dhammaṁ vijāneyya, 10.
sammāsambuddhadesitaṁ;
sakkaccaṁ taṁ namasseyya,
aggihuttaṁva brāhmaṇo.

Kellelt oled õppinud dhammat, Dhp 392.
mida Õigestimõistnu õpetas,
seda austa tänulikult
nagu braahman austab ohvrituld.

jaṭilabrāhmaṇavatthu

na jaṭāhi na gottena, 11.
na jaccā hoti brāhmaṇo;
yamhi saccañca dhammo ca,
so sucī so ca brāhmaṇo.

Ei pulstunud juuksed, ei põlvnemine, Dhp 393.
ega sünnipära tee braahmaniks.
Kelles on tõde ja ka dhamma,
see [on] puhas, see [on] braahman.

kuhakabrāhmaṇavatthu

kiṁ te jaṭāhi dummedha, 12.
kiṁ te ajinasāṭiyā;
abbhantaraṁ te gahanaṁ,
bāhiraṁ parimajjasi.

Milleks sulle pulstunud juuksed, kehvaaruline? Dhp 394.
Milleks sulle [antiloobi] nahast riided?
Sinu sees [on plekkide] tihnik,
[sa] puudutad [vaid] välist.

kisāgotamīvatthu

paṁsukūladharaṁ jantuṁ, 13.
kisaṁ dhamanisanthataṁ;
ekaṁ vanasmiṁ jhāyantaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Olend, [kes] kannab tolmuhunnikust Dhp 395.
[korjatud] räbalaid,
[on nii] kõhn, [et naha alt paistavad välja] sooned
[ja] kes üksi metsas džhaanasid [harjutab] –
teda nimetan ma braahmaniks.

ekabrāhmaṇavatthu

na cāhaṁ brāhmaṇaṁ brūmi, 14.
yonijaṁ mattisambhavaṁ;
bhovādi nāma so hoti,
sace hoti sakiñcano;
akiñcanaṁ anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

uggasenaseṭṭhiputtavatthu

sabbasaṁyojanaṁ chetvā, 15.
yo ve na paritassati;
saṅgātigaṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

dvebrāhmaṇavatthu

chetvā naddhiṁ [*nandhiṁ* (*ka. sī.*), *nandiṁ* (*pī.*)] *varattañca,* 16.
sandānaṁ [*sandāmaṁ* (*sī.*)] *sahanukkamaṁ;*
ukkhittapalighaṁ buddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

akkosakabhāradvājavatthu

akkosaṁ vadhabandhañca, 17.
aduṭṭho yo titikkhati;
khantībalaṁ balānīkaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

sāriputtattheravatthu

akkodhanaṁ vatavantaṁ, 18.
sīlavantaṁ anussadaṁ;
dantaṁ antimasārīraṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

uppalavaṇṇātherīvatthu

vāri pokkharapatteva, 19.
āraggersāsapo;
yo na limpati [*lippati* (*sī. pī.*)] *kāmesu,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

aññatarabrāhmaṇavatthu

yo dukkhassa pajānāti, 20.
idheva khayamattano;
pannabhāraṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kuid ma ei nimeta [kedagi] braahmaniks üsast ☸ Dhp 396.
sündimise [ega] emast pärinemise [põhjal].
Teda tuleks nimetada aulikuks,
kel on omand.
[Kes on aga] omandita ja kiindumusteta –
teda nimetan ma braahmaniks!

[Kes on] kõik köidikud läbi lõiganud, ☸ Dhp 397.
see, tõepoolest, ei muretse.
[Kes on] kõik kiindumused ületanud ja
eemaldunud – teda nimetan ma braahmaniks.

[Kes on] läbi lõiganud kütked ja sidemed, ☸ Dhp 398.
koos rakmete [ning] ohelikega,
[teda], takistused eemaldanud mõistnut –
teda nimetan ma braahmaniks.

See, kes solvamist, löömist ja vangistamist ☸ Dhp 399.
talub raskuseta
[ning kelle] jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud –
teda nimetan ma braahmaniks.

Vihatut, pühendunut, ☸ Dhp 400.
kõlbelist, kõrkuseta,
taltunut, viimast korda kehastunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Seda, kes ei nakku naudingute külge ☸ Dhp 401.
nagu vesi ei nakku lootoslehe
[ja] sinepiseeme nõelatera külge –
teda nimetan ma braahmaniks.

Dukkha mõistmise läbi, ☸ Dhp 402.
siin [olemasolus] mina hävitanud,
koorma maha pannut ja eraldunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

khemābhikkhunīvatthu

gambhīrapaññaṁ medhāviṁ, 21.
maggāmaggassa kovidaṁ;
uttamatthamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

pabbhāravāsitissattheravatthu

asaṁsaṭṭhaṁ gahaṭṭhehi, 22.
anāgārehi cūbhayaṁ;
anokasārimappicchaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

aññatarabhikkhuvatthu

nidhāya daṇḍaṁ bhūtesu, 23.
tasesu thāvaresu ca;
yo na hanti na ghāteti,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

sāmaṇerānaṁvatthu

aviruddhaṁ viruddhesu, 24.
attadaṇḍesu nibbutaṁ;
sādānesu anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

mahāpanthakattheravatthu

yassa rāgo ca doso ca, 26.
māno makkho ca pātito;
sāsaporāraggā [*āragge* (*ka.*)]*,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

pilindavacchattheravatthu

akakkasaṁ viññāpaniṁ, 27.
giraṁ saccamudīraye;
yāya nābhisaje kañci [*kiñci* (*ka.*)]*,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

aññatarattheravatthu

yodha dīghaṁ va rassaṁ vā, 28.
aṇuṁ thūlaṁ subhāsubhaṁ;
loke adinnaṁ nādiyati [*nādeti* (*ma. ni. 2.459*)]*,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Sügava tarkusega arukat, ☸ Dhp 403.
tee [ja] mittetee tundjat,
kõrgeima eesmärgi saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Majaperemeestega mitteseotud, ☸ Dhp 404.
ega ka kodututega,
[kindla] elukohata, väheste soovidega rändurit –
teda nimetan ma braahmaniks.

Elusolendite [karistamise] malaka maha pannud, ☸ Dhp 405.
[olgu nood kas] värisevad või kindlad;
kes ei tapa ega põhjusta tapmist –
teda nimetan ma braahmaniks.

Vaenutu [kesk] vaenajaid, ☸ Dhp 406.
malaka tõstmisest loobunud,
kiindumatu [kesk] kiindunuid –
teda nimetan ma braahmaniks.

Kellelt kirg ja viha ning ☸ Dhp 407.
uhkus ja silmakirjalikkus [on] langenud
nagu sinepiseeme nõelateralt –
teda nimetan ma braahmaniks.

[Kes] räägib karmuseta juhendavaid [ja] ☸ Dhp 408.
tõeseid sõnu,
mis ei solva kedagi –
teda nimetan ma braahmaniks.

[Olgu] ta pikk või lühike, Dhp 409.
väike või suur, ilus [või] iluta;
kes siin [maailmas] ei võta mitteantut –
teda nimetan ma braahmaniks.

sāriputtattheravatthu

āsā yassa na vijjanti,
asmiṁ loke paramhi ca;
nirāsāsaṁ [*nirāsayaṁ* (*sī. syā. pī.*), *nirāsakaṁ* (*?*)] *visaṁyuttaṁ,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 29.

mahāmoggallānattheravatthu

yassālayā na vijjanti,
aññāya akathaṁkathī;
amatogadhamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 30.

revatattheravatthu

yodha puññañca pāpañca,
ubho saṅgamupaccagā;
asokaṁ virajaṁ suddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 31.

candābhattheravatthu

candaṁva vimalaṁ suddhaṁ,
vippasannamanāvilaṁ;
nandībhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 32.

sīvalittheravatthu

yomaṁ [*yo imaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *palipathaṁ duggaṁ,*
saṁsāraṁ mohamaccagā;
tiṇṇo pāragato [*pāragato* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *jhāyī,*
anejo akathaṁkathī;
anupādāya nibbuto,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 33.

sundarasamuddattheravatthu

yodha kāme pahantvāna [*pahatvāna* (*sī. pī.*)]*,*
anāgāro paribbaje;
kāmabhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ
[*idaṁ gāthādvayaṁ videsapotthakesu sakideva dassitaṁ*]. 34.

Kelles ei leidu igatsust
selle ega teiste maailmade [järele],
kes on igatsuseta, [kõigest] sõltumatu –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 410.

Seda, kes on igatsuseta,
teadmiste [läbi vabanenud] kahtlusest,
surmatuse saavutusse sukeldunu –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 411.

Seda, siin [maailmas nii] pälvimuse kui ka kurjuse
mõlemad sidemed ületanut,
[seda], leinatut, mustusetut ja puhastunut –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 412.

Nagu plekitu, puhas kuu,
särav [ja] selge,
olemasolurõõmust täielikult eemaldunu –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 413.

Seda, kes selle ohtliku, halva paiga, sansaara
pettekujutluse [on] ületanud,
läinud üle vastaskaldale,
[seda], häirimatut ja kahtlusteta džhaait,
klammerdumatut ning vaibunut –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 414.

Seda, siin [maailmas] naudingutest loobunut,
kodutut rändkerjust,
olemasolunaudingu hävitanut –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 415.

jaṭilattheravatthu

yodha taṇhaṁ pahantvāna,
anāgāro paribbaje;
taṇhābhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 35.

naṭaputtakattheravatthu

hitvā mānusakaṁ yogaṁ,
dibbaṁ yogaṁ upaccagā;
sabbayogavisaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 36.

naṭaputtakattheravatthu

hitvā ratiñca aratiñca,
sītibhūtaṁ nirūpadhiṁ;
sabbalokābhibhuṁ vīraṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 37.

vaṅgīsattheravatthu

cutiṁ yo vedi sattānaṁ,
upapattiñca sabbaso;
asattaṁ sugataṁ buddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 38.

yassa gatiṁ na jānanti,
devā gandhabbamānusā;
khīṇāsavaṁ arahantaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 39.

dhammadinnāttherīvatthu

yassa pure ca pacchā ca,
majjhe ca natthi kiñcanaṁ;
akiñcanaṁ anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ. 40.

Seda, siin [maailmas] ihast loobunut
kodutut rändkerjust,
olemasoluiha hävitanut –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 416.

Inimestega seotust lahtiöelnut,
taevalikuga seotust pääsenut,
kõikidest seotustest lahtiseotut –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 417.

Meeldivast ja ebameeldivast loobunut,
[kire tulest] jahtunut, kiindumusteta,
kõik maailmad ületanud kangelast –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 418.

Seda, kes teab olendite surmast
ja sünnist kõike,
[seda], kiindumuseta, hästiläinud mõistnut –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 419.

Seda, kelle minemist ei tea
deevad, gandhabbad [ega] inimesed,
[seda], tulvad hävitanud arahanti –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 420.

Seda, kelle [jaoks] minevikus ja ka tulevikus
ega olevikus ei ole midagi,
[seda], takistusteta, kiindumusteta –
teda nimetan ma braahmaniks. Dhp 421.

aṅgulimālattheravatthu

usabhaṁ pavaraṁ vīraṁ, 41.
mahesiṁ vijitāvinaṁ;
anejaṁ nhātakaṁ [*nahātakaṁ* (*sī. syā. kaṁ pī.*)] *buddhaṁ,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

devahitabrāhmaṇavatthu

pubbenivāsaṁ yo vedi, 42.
saggāpāyañca passati,
atho jātikkhayaṁ patto,
abhiññāvosito muni;
sabbavositavosānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

brāhmaṇavaggo chabbīsatimo niṭṭhito.

[Tugev kui] härg, ülev kangelane, ☸ Dhp 422.
suur nägija, võidukas,
[kirest] häirimatu, puhastunu, mõistnu –
teda nimetan ma braahmaniks.

Seda, kes teab eelmisi elusid, ☸ Dhp 423.
näeb taevast ja apaajat,
[on] jõudnud sündide lõppu,
[seda], ülimad teadmised saavutanud tarka,
kõik saavutatava saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Kahekümne kuuenda, braahmani grupi lõpp.

II osa

Tõlkevasted ning tekstiviited

namo tassa bhagavato
arahato sammāsambuddhassa.

SUTTANTAPIṬAKE
KHUDDAKANIKĀYA
DUTIYO GANTHO

dhammapadapāḷi

Austus Temale, Ülimale,
Arahantile, Õigesti Mõistnule!

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
TEINE KOGUMIK

Dhammavärsid

(PAALI)

namo: ***nama*** = ***namati*** austab; kummardab; austusavaldus, austust väljendav hüüe.
tassa: ***tad*** see; sellele; temale.
bhagavato: ***bhagavant*** = ***bhagavat*** Ülim; üks paljudest Buddha epiteetidest; õnnelik (*sukha*); õnnis, õnnistatu(d). Kuna Buddha ei virgunud kelleltki saadud, nt kõrgemakas peetava(te) jumala(te) poolse õnnistuse, õnneliku juhuse ega kellegi teise poolt ettemääratud saatuse läbi, siis on siinkohal *õnnistatu*(*d*) ja *õnnelik* asemel kasutatud tõlkevastena *Ülim*: see, kes saavutas ülima pingutuse teel nibbaana (*nibbāna*) ehk ülima ala (*āyatana*) ehk sfääri, mis ühel olendil on võimalik saavutada ja sai seeläbi ülima kehastuseks, Ülimaks. Kasutatakse peamiselt Buddha, aga ka enne teda virgunute kohta. Gootama Buddha puhul kasutatakse suurtähte, teiste puhul väiketähte.
arahato: ***arahant*** arahant, sõna tüvest ***arah*** väärima; see, kes on Buddha õpetatud arija teed järgides saavutanud nibbaana ehk vaibumise.
sammāsambuddhassa: ***sammā*** õige(sti) + ***sa*** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh***; sageli tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*. Gootama Buddha puhul kasutatakse suurtähte, teiste buddhade puhul väiketähte.

cakkhupālattheravatthu

manopubbaṅgamā dhammā, 1.
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce paduṭṭhena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṁ dukkhamanveti,
cakkaṁva vahato padaṁ.

Meel käib dhammade eel, Dhp 1.
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Pahelise meelega
kes räägib või tegutseb,
sellele järgneb dukkha
nagu ratas vankrit vedavale jalale.

manopubbaṅgammā: ***mano*** meel + ***pubbaṁ*** enne, eelnev, endine, eespool + ***gamma*** minema, juhtima, suunduma; sõna tüvest ***gam*** minema.
dhammā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); virgunud vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*vāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
manoseṭṭha: ***mano*** meel + ***seṭṭha*** parim; tähtsaim; meister, juht.
manomayā: ***mano*** meel + ***maya*** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev.
manasā: ***mano*** meel.
ce: kui.
paduṭṭhena: ***paduṭṭha*** loodud halva poolt, rikutud, riknenud, paheline, halb.
bhāsati: räägib, ütleb, kõneleb, sõna tüvest ***bhās*** rääkima.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
karoti: teeb; käitub, tegutseb, toimib (tähendus sõltub kontekstist), sõna tüvest ***kar***.
vā: või.
tato: ***tat*** sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
dukkhamanveti: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***anveti*** koos, sõna tüvest ***i*** minema + eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
cakkaṁva: ***cakka*** „pidevalt keerlev", ratas, ketas; ring, sõõr; sõiduk; kui seisund; tingimus + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
vahato: ***vahant*** kandma, taluma, vedama, transportima; jätkama, oma tööd tegema; töötama, suutma, võimu omama.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

Dhp 1. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob *citta* kohta *Cittasuttaṁ* SN 1.62. Nii „Selgitusjuhendi (paali)" tekst *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, kui ka „Korvijuhendi (paali)" tekstid *Sāsanapaṭṭhānadutiyabhūmi* Pe 2 ja *Hārasampātabhūmi* Pe 8 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: dhamma; meel (*mano*, *mana, manas*); dukkha.

maṭṭhakuṇḍalīvatthu

manopubbaṅgamā dhammā, 2.
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce pasannena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṁ sukhamanveti,
chāyāva anapāyinī [*anupāyinī (ka.)*].

Meel käib dhammade eel, Dhp 2.
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Puhta meelega
kes räägib või tegutseb,
sellele järgneb õnn
nagu eraldumatu vari.

manopubbaṅgammā: ***mano*** meel + ***pubba*** enne, eelnev, endine, eespool + ***gamma*** minema, juhtima, suunduma; sõna tüvest ***gam*** minema.
dhammā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Siinkohal tähendab kõiki nähtuseid.
manoseṭṭha: ***mano*** meel + ***seṭṭha*** parim; tähtsaim; meister, juht.
manomayā: ***mano*** meel + ***maya*** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev.
manasā: ***mano*** meel.
ce: kui.
pasannena: ***pasanna*** selge, särav; õnnelik, rõõmus, kooskõlas, leppinud, rahul(dunud); rõõmus südames; uskuv; usaldav; vaga, kiiduväärne; voolab välja, voolama, voogama; sõna tüvest ***sad*** muutuma heledaks või puhastunuks, millele eelneb rõhutav eesliide ***pa***.
bhāsati: räägib, ütleb, kõneleb; särab, kiirgab/hiilgab (välja), sõna tüvest ***bhās***.
vā: või, nagu, sarnaselt, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
karoti: teeb, käitub, tegutseb, toimib (tähendus sõltub kontekstist), sõna tüvest ***kar***.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
sukhamanveti: ***sukha*** õnn(elik); meeldiv; puhas + ***anveti*** järgib, läheneb, läheb koos, sõna tüvest ***i*** minema + eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
chāyāva: ***chāyā*** vari, varjutus + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
anapāiyin: ***an*** mitte + ***apāyin*** eemalduja; see, kes ei lähe eemale; sõnast ***apāya*** eraldumine, kadumine, langemine, sõna tüvest ***i*** minema, millele eelneb eesliide ***apa*** eemale.

Dhp 2. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Selgitusjuhendi (paali)" tekst *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, kui „Korvijuhendi (paali)" tekst *Sāsanapaṭṭhāna-dutiyabhūmi* Pe 2 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: dhamma; meel (*mano*, *mana, manas*); dukkha.

tissattheravatthu

akkocchi maṁ avadhi maṁ, 3.
ajini [*ajinī* (*?*)] *maṁ ahāsi me;*
ye ca taṁ upanayhanti,
veraṁ tesaṁ na sammati.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind, ☸ Dhp 3.
võitis mind, röövis mind" –
kes [end] vaid sellise [mõtlemisega] seob,
nende vaen ei vaibu.

akkocchi: tõreleb, hurjutab, noomib; näägutab, kirub, vannub, sõimab, teotab; sõna tüvest ***kus***.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
avadhi: ***vadhati*** lööb, taob, karistab, nuhtleb; tapab; sõna tüvest ***vadh*** lööma.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
ajini: vallutab, ületab, on üle; rüüstab, röövib, võidab, saab jagu, alistab, sõna tüvest ***ji***.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
ahāsi: ***harati*** kannab; võtab ära; varastab, röövib, tegusõna tüvest ***har***.
me: ***ahaṁ*** mina.
ye: ***yad*** see mis/kes (need kes).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
taṁ: ***tad*** see, selle; nende.
upanayhanti: ***upa*** suhtes, poole + ***nayhati*** seob, köidab kinni; sõna tüvest ***nah*** siduma.
veraṁ: ***vera*** viha, vihkamine, vaen, kättemaks; vaenulik tegevus.

tesaṁ: ***tad*** see, selle; nende.
na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele; tolle kes.
sammati: rahuneb, vaigistub; lõppema, lakkama; puhkama; sõna tüvest ***sam*** rahunema.

Dhp 3. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

akkocchi maṁ avadhi maṁ, 4
ajini maṁ ahāsi me;
ye ca taṁ nupanayhanti,
veraṁ tesūpasammati.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind, ☸ Dhp 4.
võitis mind, röövis mind" –
kes [end] vaid sellise [mõtlemisega] ei seo,
nende vaen vaibub.

akkocchi: tõreleb, hurjutab, noomib; näägutab, kirub, vannub, sõimab, teotab; sõna tüvest ***kus***.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
avadhi: ***vadhati*** lööb, taob, karistab, nuhtleb; tapab; sõna tüvest ***vadh*** lööma.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
ajini: vallutab, ületab, on üle; rüüstab, röövib, võidab, saab jagu, alistab, sõna tüvest ***ji***.
maṁ: ***ahaṁ*** mina.
ahāsi: ***harati*** kannab; võtab ära; varastab, röövib, tegusõna tüvest ***har***.
me: ***ahaṁ*** mina.
ye: ***yad*** see mis/kes (need kes).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
taṁ: ***tad*** see, selle; nende.
nupanayhanti: ***na*** eitav eesliide + ***upa*** suhtes, poole; ***nayhati*** seob, köidab kinni.
veraṁ: ***vera*** vihkamine, vaen, kättemaks; vaenulik tegevus; ***a*** + ***vera*** vaenu puudumine, vaenuta.
tesūpasammati: ***tesaṁ*** = ***tad*** nende + ***upa*** suhtes, poole + ***sammati*** rahulikuks muutuma või rahu kasvatama; korda aetud, rahunenud, vaibunud.

Dhp 4. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*).

kāḷayakkhinīvatthu

na hi verena verāni, 5.
sammantīdha kudācanaṁ;
averena ca sammanti,
esa dhammo sanantano.

Ei tõepoolest vaen vaenus ☸ Dhp 5.
siin [maailmas] vaibu kunagi,
vaid vaenutuses vaibub [vaen] siin [maailmas] –
see on igavene dhamma.

na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele, tolle kes.
hi: jaoks, sest, tõesti, tõepoolest, muidugi, kindlasti.
verena: ***vera*** vihkamine, vaen(ulikkus), kättemaks; vaenulik tegevus.
verāni: ***vera*** vt eelnevat.
sammanti: ***sam*** olema (rahunenud) + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
kudācana: igal ajal (***na kudācanaṁ*** mitte kunagi, ei iialgi).
averena: ***a*** eitav eesliide + ***verena*** vihkamine = mittevihkamine, vaenutus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sammanti: ***sam*** olema (rahunenud) + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
esa: ***etad*** see.
dhammo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
sanantano: ***sanantana*** iidne, igavene, igikestev, alatine, lõputu.

Dhp 5. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: dhamma.

kosambakavatthu

pare ca na vijānanti, 6.
mayamettha yamāmase;
ye ca tattha vijānanti,
tato sammanti medhagā.

Paljud kuid ei mõista ☸ Dhp 6.
[et peame] end siin [maailmas] ohjama.
Aga need, [kes] siin [maailmas seda] mõistavad,
seeläbi vaigistavad [kõik] tülid.

pare: ***para*** kaugemal, teisel pool, eemal, üle, kohal, üle, taga; kaugemal, kõrgemal; teine, teised; tulevik.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele, tolle kes.
vijānanti: täielikult mõistma, aru saama; sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadma, rõhutava eesliitega ***vi***.
mayamettha: ***mayaṁ*** = ***ahaṁ*** mina + ***ettha*** siin, selles kohas, praegu(ne); ajutine; sel juhul, selles osas.
yamāmase: ***yam*** piirama, kontrollima, pingutama. Seda vormi kasutatakse vaid luules ning selle etümoloogia osas puudub üksmeel. Osad tõlked johtuvad siinkohal sõnast ***yama*** ehk surm või surmajumal, mistõttu on see lõik tõlgitud kui „me peame surema". „Alamplekkide suttas" (*Upakkilesasuttaṁ* MN 128), kust antud värss ka pärineb, palub Buddha bhikkhudel end ohjata, lõpetamaks vaidlemine, riidlemine ja tülitsemine ning soovitab neile, kes ei leia tarka ja kõlbelist kaaslast, rännata üksi.
ye: ***yad*** see mis/kes; mitmuses: need kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
tattha: (a) koht: siin, seal, selles kohas; samas kohas; (b) suund: seal, sinna kohta; (c) selles, selleks, sellest; aeg: siis, seejärel, sellest ajast; ajutine; vaheaeg.
vijānanti: täielikult mõistma, aru saama; sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadma, rõhutava eesliitega ***vi***.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
sammanti: rahunenud; leppinud; leevendunud, rahuldunud, sõna tüvest ***sam***.
medhagā: ***medhaga*** tüli, riid, vaidlus, võitlus.

Dhp 6. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

mahākāḷattheravatthu

subhānupassiṁ viharantaṁ, 7.
indriyesu asaṁvutaṁ;
bhojanamhi cāmattaññuṁ,
kusītaṁ hīnavīriyaṁ;
taṁ ve pasahati māro,
vāto rukkhaṁva dubbalaṁ.

Meeldiva vaatlemises viibija, Dhp 7.
[kelle] võimed [on] ohjamata,
ja [kes on] söömises mõõdutu,
loid [ning] madala energiaga –
sellest, tõepoolest, saab Surm jagu,
nagu tuul jõuetust puust.

subhānupassiṁ: ***subha*** meeldiv, ilus, kaunis + ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***passati*** näeb; leiab.
viharantaṁ: ***viharant*** viibimine, eluase, elamine; sõna tüvest ***har***, eraldust tähistava eesliitega ***vi***.
indriyesu: ***indriya*** võimed.
asaṁvutaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
bhojanamhi: ***bhojana*** toit, söök; eine.
cāmattaññuṁ: ***ca***: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki + ***amattaññuṁ*** eitav eesliide ***a*** + ***matta*** mõõt + ***ñū*** teadma, sõna tüvest ***ñā***.
kusītaṁ: ***kusīta*** loid, passiivne.
hīnavīriyaṁ: ***hīna*** alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes), mille vastandiks on *ukkaṭṭha* ehk kõrgem sünnis; noobel + ***viriya***: energia, jõud, pingutus.
taṁ: ***tad*** tema.
ve: kinnitav eessõna, tõepoolest, tõeliselt.
pasahati: võidab, alistab, saab jagu, sõna tüvest ***sah*** vallutama, rõhutava eesliitega ***pa***.
māro: ***māra*** isikustatud Surm ***maraṇa***.
vāto: ***vata*** tuul.
rukkhaṁ: ***rukkha*** puu.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
dubbalaṁ: ***du*** halb, ebapiisav + ***bala*** jõud, vägi, tugevus.

Dhp 7. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*); võimed (*indriya*); ohjamine (*yamati*); energia (*viriya*); surm (*māra*).

mahākāḷattheravatthu

asubhānupassiṁ viharantaṁ, 8.
indriyesu susaṁvutaṁ;
bhojanamhi ca mattaññuṁ,
saddhaṁ āraddhavīriyaṁ;
taṁ ve nappasahati māro,
vāto selaṁva pabbataṁ.

Ilutuse vaatlemises viibija, Dhp 8.
[kelle] võimed [on] hästi ohjatud
ja [kes on] söömises mõõdukas,
[kel on] usk, otsusekindlus [ning] energilisus –
sellest, tõepoolest, Surm jagu ei saa,
nagu ka tuul kivisest mäest.

asubhānupassiṁ: ***a*** eitav eesliide + ***subha*** meeldiv, ilus, kaunis + *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***passati*** näeb; leiab; sõna tüvest ***pass*** nägema.
viharantaṁ: ***viharant*** viibimine, eluase, elamine; sõna tüvest ***har*** kandma koos eraldamist tähistava eesliitega ***vi***.
indriyesu: võimed.
susaṁvutaṁ: ***su*** hästi, piisavalt + ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
bhojanamhi: ***bhojana*** toit.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
mattaññuṁ: ***matta*** mõõt + ***ñū*** teadma, sõna tüvest ***ñā***.
saddhaṁ: ***saddha*** usk, usaldus, kindlus.
āraddhavīriyaṁ: ***āraddha*** kindel, otsustav, resoluutne + ***viriya*** energia, jõud, pingutus.
taṁ: ***tad*** tema.
ve: kinnitav eessõna, tõepoolest, tõeliselt.
nappasahati: ***na*** ei + ***pasahati*** võidab, alistab, saab jagu.
māro: ***māra*** Surm, Maara (sõnast ***maraṇa***), surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
vāto: ***vāta*** tuul.
selaṁva: ***selaṁ*** = ***sela*** kivine + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pabbataṁ: ***pabbata*** mägi.

Dhp 8. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Korvijuhendi (paali)“ tekst *Suttādhiṭṭhānatatiyabhūmi* Pe 3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubha anupassana*); võimed (*indriya*); usk (*saddhā*); ohjamine (*yamati*); energia (*viriya*); surm (*māra*).

devadattavatthu

anikkasāvo kāsāvaṁ, 9.
yo vatthaṁ paridahissati;
apeto damasaccena,
na so kāsāvamarahati.

Mitte ilma tulvadeta, kollast
rüüd kes kannab,
eemaldunud tõest, taltumata –
ei see kollast [rüüd] väärt. ❀ Dhp 9.

anikkasāvo: ***a*** eitav eesliide + ***ni*** ilma + ***asāva*** tulv (mitte ilma tulvadeta ehk tulvadega).
kāsāvaṁ: ***kāsāva*** kollane.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
vatthaṁ: ***vattha*** rüü; riie; rõivas, kleit.
paridahissati: ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***dhā*** panema, asetama = kannab, paneb ümber.
apeto: ***apeta*** ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, sõna tüvest ***i*** minema + ***apa*** ära.
damasaccena: ***dama*** (enese) taltsutamine või allutamine; (hilisemate selgituste kohaselt) mõistmine, tarkus, sõna tüvest ***dam*** taltsutama + ***sacca*** tõde.
na: ei, mitte.
so: ***tad*** see, too; tema.
kāsāvamarahati: ***kāsāvaṁ*** = ***kāsāva*** kollane + ***arahati*** väärib.

Dhp 9. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phussattheragāthā* Thag 17.1, *Kāsāvajātaka* Ja 221 ja *Chaddantajātaka* Ja 514.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; bhikkhu, bhikkhuni (bhikkhu, bhikkhunī) = kollase rüü kandja.

yo ca vantakasāvassa, 10.
sīlesu susamāhito;
upeto damasaccena,
sa ve kāsāvamarahati.

Kuid kes on tulvad hüljanud,
kõlbeline, hästi rahunenud,
ega ole tõest eemaldunud,
see, tõepoolest, kollast [rüüd] väärib. ❀ Dhp 10.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vantakasāvo: ***vanta*** oksendanud; loobunud, ära või minema visatud, maha jäetud + ***kasāva*** tulvad + ***assa*** olema.
sīlesu: ***sīla*** kõlblus.
susamāhito: ***su*** hea, õige + ***samāhita*** väljakujunenud, koostatud, kindel; sõna tüvest ***dhā*** panema, eesliidetega ***saṁ***: koos, täielikult, terviklikult ja ***ā*** suunas.
upeto: varustatud, kindlustatud, õnnistatud; sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal, poole.
damasaccena: ***dama*** vaoshoitus, enesekontroll + ***sacca*** tõde.
sa: ***tad*** see.
ve: kinnitav eesliide; tõepoolest, tõeliselt.
kāsāvamarahati: ***kāsāvaṁ*** = ***kāsāva*** kollane; tähistab Buddha munkade kollaseid rüüsid + ***arahati*** väärib.

Dhp 10. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phussattheragāthā* Thag 17.1, *Kāsāvajātaka* Ja 221 ja *Chaddantajātaka* Ja 514.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); kõlblus (*sīla*); neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; bhikkhu, bhikkhuni (bhikkhu, bhikkhunī) = väärib kollast rüüd.

sāriputtattheravatthu

asāre sāramatino, 11.
sāre cāsāradassino;
te sāraṁ nādhigacchanti,
micchāsaṅkappagocarā.

[Kes] mitteolemust olemuseks peavad Dhp 11.
ja olemuses näevad mitteolemust,
need olemust ei avasta
valede mõtete karjamaal.

asāre: ***a*** eitav eesliide + ***sāra*** tuum; olemus, substants (= *yathā-bhūta* vastavalt tegelikkusele ehk olemasolule = *sammā-dhamma* õige dhamma).
sāramatino: ***sāra*** tuum; olemus, substants + ***matin*** = ***mata*** mõelnud, aru saanud, kaalunud, kujutlenud; surnud; sõna tüvest ***man*** mõtlema, ette kujutama, omastava järelliitega ***in***.
sāre: ***sāra*** olemus, substants.
cāsāradassino: ***ca*** ja + ***a*** eitav eesliide + ***sāra*** olemus, substants + ***dassina*** nägema, sõna tüvest ***das*** nägema.
te: ***tad*** see; nemad.
sāraṁ: ***sāra*** olemus, substants.
nādhigacchanti: ***na*** ei, mitte + ***adhigacchanti*** avastab, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** poole.
micchāsaṁkappagocarā: ***micchā*** vale(sti) + ***saṁkappa*** mõte + ***gocara*** karjamaa; pärusmaa; ***go*** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + ***cara*** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

Dhp 11. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemus ja mitteolemus (*sāra, asāra*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vale mõte.

sārañca sārato ñatvā, 12.
asārañca asārato;
te sāraṁ adhigacchanti,
sammāsaṅkappagocarā.

[Kes] teavad olemust [kui] olemust Dhp 12.
ja mitteolemust [kui] mitteolemust,
need olemuse avastavad
õigete mõtete karjamaal.

sārañ: ***sāra*** tuum; olemus, substants (= *yathā-bhūta* ehk tegelikkusele vastav = *sammā-dhamma ehk* õige dhamma).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sārato: ***sāra*** kui tuum; kui olemus, kui substants.
ñatvā: olles teadnud; sõna tüvest ***ñā*** teadma.
asārañca: ***a*** eitav eesliide + ***sāra*** olemus, substants + eufooniline ehk ilukõlaline ühendus: järelliide ***ṁ*** + *eesliide* ***c*** = ***ñc***.
asārato: ***a*** eitav eesliide + ***sāra*** olemus, substants.
te: ***tad*** see; nemad.
sāraṁ: ***sāra*** olemus, substants.
adhigacchanti: avastab, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** üleval, kohal, peal; poole.
sammāsaṁkappagocarā: ***sammā*** õige + ***saṁkappa*** mõte + ***gocara*** karjamaa; pärusmaa; ***go*** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + ***cara*** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

Dhp 12. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemus ja mitteolemus (*sāra, asāre*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige mõte.

nandattheravatthu

yathā agāraṁ ducchannaṁ, 13.
vuṭṭhī samativijjhati;
evaṁ abhāvitaṁ cittaṁ,
rāgo samativijjhati.

Nagu halva katusega maja
läbistab vihm,
nõnda arendamata teadvusesse
kirg tungib. ⊛ Dhp 13.

yathā: just, nagu
agāraṁ: ***agāra*** maja, kodu.
ducchannaṁ: ***du*** halb + ***channa*** kaetud (roo- või õlgkatusega), varjatud, sõna tüvest ***chad***.
vuṭṭhī: ***vuṭṭhi*** vihm.
samativijjhati: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***ati*** eespool; ülimalt + ***vijjhati*** (läbi) torkama, augustama, sõna tüvest ***vidh***.
evaṁ: nõnda, nii, seega.
abhāvitaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***bhāveti*** „põhjustab muutumise või saamise"; arendab (keskendust) ehk mediteerib.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
rāgo: ***rāga*** kirg.
samativijjhati: tungib (läbi).

Dhp 13. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rādhattheragāthā* Thag 2.7.

Vt selgitustest: kirg (*rāga*); teadvus (*citta*); arendamine (*bhāvanā*).

yathā agāraṁ suchannaṁ, 14.
vuṭṭhī na samativijjhati;
evaṁ subhāvitaṁ cittaṁ,
rāgo na samativijjhati.

Nagu hea katusega maja
ei läbista vihm,
nõnda hästi arendatud teadvusesse
kirg ei tungi. ⊛ Dhp 14.

yathā: just, nagu
agāraṁ: ***agāra*** maja, kodu.
succhannaṁ: ***su*** hea, õige + ***channa*** kaetud (rookatusega), varjatud; sõna tüves ***chad***.
vuṭṭhi: vihm.
na: ei, mitte.
samativijjhati: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***ati*** eespool; ülimalt + ***vidh*** (läbi) torkama, augustama; sõna tüvest ***vidh***.
evaṁ: nõnda, nii, seega.
subhāvitaṁ: ***su*** hea, õige + ***bhāveti*** „põhjustab muutumise või saamise"; arendab (keskendust) ehk mediteerib.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
rāgo: ***rāga*** kirg.
na: ei, mitte.
samativijjhati: tungib (läbi).

Dhp 14. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rādhattheragāthā* Thag 2.7.

Vt selgitustest: kirg (*rāga*); teadvus (*citta*); arendamine (*bhāvanā*).

cundasūkarikavatthu

idha socati pecca socati, 15.
pāpakārī ubhayattha socati;
so socti so vihaññati,
disvā kammakiliṭṭhamattano.

Siin [ilmas] kurvastab [ja] seal[ilmas] kurvastab, Dhp 15.
igal pool kurvastab kurja teinu.
Ta kurvastab, ta [on] löödud,
nähes enda ebapuhtaid tegusid.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest ***suc***.
pecca:„üle minema" = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest ***suc***.
pāpakārī: ***pāpa*** kuri, halb + ***kārin*** tegija; sõna tüvest ***kar*** tegema, omastava järelliitega ***in***.
ubhayattha: mõlemal juhul.
socati: leinab, kurvastab.
so: ***tad*** see, too; tema.
socati: leinab, kurvastab.
vihaññati: on löödud, kiusatud; kurvastab; verbist ***han*** lööma, tähendust rõhutava eesliitega ***vi***.
disvā: näinud, verbist ***dis***.
kammakiliṭṭhamattano: ***kamma*** tegu, verbist ***kar*** tegema + ***kiliṭṭha*** halb, ebapuhas, verbist ***kilis*** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema + ***attano*** = ***atta*** ise, mina.

Dhp 15. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = siinilmas ja sealilmas; tegu (*kamma*).

dhammikaupāsakavatthu

idha modati pecca modati, 16.
katapuñño ubhayattha modati;
so modati so pamodati,
disvā kammavisuddhimattano.

Siin [ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, Dhp 16.
igal pool rõõmustab pälvimuslikult käitunu.
Ta rõõmustab, ta väga rõõmustab,
nähes enda puhtaid tegusid.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
modati: rõõmustab, on õnnelik, verbist ***mud***.
pecca: „üle minema" = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
katapuñño: ***kata*** tehtud, verbist ***kar*** tegema + ***puñña*** pälvimus.
ubhayattha: mõlemal juhul.
modati: rõõmustab, on õnnelik.
so: ***tad*** see, too; tema.
modati: rõõmustab, on õnnelik.
so: ***tad*** see, too; tema.
pamodati: ***pa*** järgnevat sõna rõhutav eesliide + ***modati*** rõõmustab, on õnnelik.
disvā: on näinud, verbist ***dis*** nägema.
kammavisuddhimattano: ***kamma*** tegu + ***visuddhi*** puhas + ***atta*** ise, mina.

Dhp 16. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = siinilmas ja sealimas; pälvimus (*puñña*); minemine ehk uus sünd (*gati*); tegu (*kamma*); puhtus (*visuddhi*).

devadattavatthu

idha tappati pecca tappati, 17.
pāpakārī [*pāpakāri* (*?*)]
ubhayattha tappati;
''pāpaṃ me kata''nti tappati,
bhiyyo [*bhīyo* (*sī.*)] *tappati duggatiṃ gato.*

Siin[ilmas] piinleb [ja] seal [ilmas] piinleb, Dhp 17.
igal pool piinleb kurja teinu.
[Ta mõtleb:] „Olen teinud kurja",
[ja] piinleb.
Rohkemgi [veel] piinleb [ta],
[olles] läinud halba uude sündi.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.
pecca: „üle minema", = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; sõna tüvest ***tap*** kuum, kõrvetav, põletav.
pāpakārī: ***pāpa*** kuri, vale + ***kārin*** tegija; sõna tüvest ***kar*** tegema, omastava järelliitega ***in***.
ubhayattha: mõlemal juhul.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
me: lühend sõnast ***ahaṁ*** mina.
katan: tegema, verbist ***kar***.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnel juhul esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.
bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.
duggatiṁ: ***du*** raske, vale, halb + ***gati*** olemasolu, uus sünd, verbist ***gam*** minema.
gato: ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 17. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

idha nandati pecca nandati, 18.
katapuñño ubhayattha nandati;
„puññaṁ me katan"ti nandati,
bhiyyo nandati suggatiṁ gato.

Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, Dhp 18.
igal pool rõõmustab pälvimusi teinu.
[Ta mõtleb:] „Olen teinud pälvimusi", [ja] rõõmustab.
Rohkemgi [veel] rõõmustab [ta],
[olles] läinud heasse uude sündi.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.
pecca: „üle minema", = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.
katapuñño: ***kata*** tehtud, verbist ***kar*** tegema + ***puñña*** pälvimus.
ubhayattha: mõlemal juhul.
puññaṁ: ***puñña*** pälvimus.
me: lühend sõnast ***ahaṁ*** mina.
katan: tegema, sõna tüvest ***kar***.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.
bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.
nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.
sugatiṁ: ***su*** hea, õige + ***gati*** läheb, verbist ***gam*** minema.
gato: ***gata*** läinud, verbist ***gam*** minema.

Dhp 18. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); minemine ehk uus sünd (*gati*).

dvesahāyakabhikkhuvatthu

bahumpi ce saṃhita [*sahitaṃ* (*sī. syā. kaṃ. pī.*)] *bhāsamāno,* 19.
na takkaro hoti naro pamatto;
gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ,
na bhāgavā sāmaññassa hoti.

Palju ka [ta] ka pühakirju ei retsiteeriks, Dhp 19.
hooletu mees ei ela nende kohaselt;
nagu teiste lehmi loendav lehmakarjus –
[tema] osaks pole erakuelu.

bahum: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu.
pi: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***api***).
ce: kui.
saṁhitaṁ: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***dhā*** panema ehk „kokkupandu", ühendatud, liidetud = pühakirjad.
bhāsamāno: ***bhāsamāna*** rääkima; sõna tüvest ***bhās*** rääkima.
na: ei, mitte.
takkaro: ***tat*** see, selle + ***kara*** tegija ehk „selle tegija", vastavalt tegutsemine.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
naro: ***nara*** mees.
pamatto: ***pamatta*** hooletu, lohakas.
gopo: ***gopa*** lehmakarjus.
va: ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
gāvo: ***go*** lehm.
gaṇayaṁ: ***gaṇayant*** loendamine; sõna tüvest ***gaṇ***.
paresaṁ: teiste; sõnast ***para*** muu, erinev.
na: ei, mitte.
bhāgavā: osaks olemine, osavõtt; sõnast ***bhāga*** jagama, omastava järelliitega ***vant***.
sāmaññassa: ***sāmañña*** = ***samaṇa*** kodutu rändkerjus, erak.

Dhp 19. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; eraklus (*sāmaññā*).

appampi ce saṃhita bhāsamāno, dhammassa hoti 20.
[*hotī* (*sī. pī.*)] *anudhammacārī;*
rāgañca dosañca pahāya mohaṁ, sammappajāno
suvimuttacitto;
anupādiyāno idha vā huraṃ vā,
sa bhāgavā sāmaññassa hoti.

Aga kui [ta ka] vähe retsiteerib pühakirju, Dhp 20.
kuid elab tões ja dhamma kohaselt,
kire, viha ning pettekujutluse hüljanult,
õigete teadmiste ja hästi vabanenud teadvusega,
sellesse ja teise [ilma] klammerdumata
– siis on tema osaks erakuelu.

appampi: ***appam*** = ***appa*** vähe + ***pi***: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***api***).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
saṁhitaṁ: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***dhā*** panema ehk „kokkupandu", ühendatud, liidetud = buddhalikud pühakirjad.
bhāsamāno: ***bhāsamāna*** rääkima; sõna tüvest ***bhās*** rääkima.
dhammassa: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
anudhammacārī: ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + ***carin*** käitumine, elamine, tegutsemine; sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega ***in***.
rāgañca: ***rāga*** kirg; sõna tüvest ***raj*** värvima + ***ca*** ja.
dosañca: ***dosa*** viha + ***ca*** ja.
pahāya: hüljanud, maha jätnud; sõna tüvest ***hā*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.
mohaṁ: ***moha*** pettekujutlus.
sammappajāno: ***sammā*** õige + ***pajāna*** teadmised, mõistmine, verbist ***ñā*** teadma, koos rõhutava eesliitega ***pa***.
suvimuttacitto: ***su*** hea, hästi + ***vimutta*** vabanenud, vabastatud + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
anupādiyāno: ***an*** eitav eesliide + ***upa*** lähedus, tihe kokkupuude + ***ādiyati*** haarama, klammerduma; sõna tüvest ***dā*** andma, eesliitega ***ā*** poole.
idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
huraṁ: seal, teises maailmas; väljaspool.
vā: või.

sa: ***tad*** see, nii.
bhāgavā: ***bhāgavant*** osaks olemine, osavõtt; sõnast ***bhāga*** osa, omastava järelliitega ***vant***.
sāmaññassa: ***sāmañña*** = ***samaṇa*** kodutu rändkerjus, erak.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.

Dhp 20. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma = pühakirjad; neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; kirg (*rāga*); plekid (*kilesa*) = viha ja pettekujutlus; teadvus (tajuteadvus) (*citta*).

yamakavaggo paṭhamo niṭṭhito.

Esimese, paaride grupi lõpp.

appamādavaggo

Hoolikuse grupp

Dhp

21-32

sāmāvatīvatthu

appamādo amatapadaṁ [*amataṁ padaṁ* (*ka.*)]*,* 1.
pamādo maccuno padaṁ;
appamattā na mīyanti,
ye pamattā yathā matā.

Hoolikus [on] tee surmatusse, ❁ Dhp 21.
hooletus [on] tee surma.
Hoolikad ei sure,
need, kes [on] hooletud, [on] nagu surnud.

appamādo: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
amatapadaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***mata*** surm, sõna tüvest ***mar*** surema + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend +
pamāda hooletus, lohakus; kohusetundetus; rõhutava eesliitega ***pa*** + ***mad*** olema joobunud.
maccuno: ***maccu*** surm.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
appamattā: ***a*** eitav eesliide + ***pamatta*** „joobes", purjus; hooletu, lohakas.
na: ei.
mīyanti: surema.
ye: ***yat*** need, kes.
pamattā: ***pamatta*** „joobes", purjus; hooletu, lohakas.
yathā: justkui, nagu.
matā: ***mata*** surnud, sõna tüvest ***mar*** surema.

Dhp 21. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gandhatindukajātaka* Ja 520, osalist vastet pakub „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) ja tsiteering on leitav „Selgitusjuhendist" (Netti).

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); sansaara (*saṁsārā*); surm (*māra*).

evaṁ [*etaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *visesato ñatvā,* 2.
appamādamhi paṇḍitā;
appamāde pamodanti,
ariyānaṁ gocare ratā.

Nõnda hoolikust läbinisti mõistnud targad Dhp 22.
rõõmustavad hoolikuses,
[ja] pühenduvad
arijate karjamaale liikumisele.

evaṁ: nii, nõnda.
visesato: ***visesa*** eristavalt, täielikult, läbinisti; erinevus; saavutamine; ***vi*** eesliide ja laiend, mis tähistab laienemist, laialivalgumist, levimist, jagunemist; eristamist, eraldumist, segunemist; erinevust, vastupidist, vastandit; rõhutab mingit aspekti või tähendust (läbi, eemal, väljas, kõikjal, ülal jms) + ***sesa*** järelejäänud; lahkunud.
ñatvā: teadnud; sõna tüvest ***ñā*** teadma.
appamādamhi: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
paṇḍitā: ***paṇḍita*** tark, õppinu.
appamādea: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus.
pamodanti: rõõmustab, on rahul; tegusõna tüvest ***mud***, rõhutava eesliitega ***pa***.
ariyānaṁ: ***ariya*** arija.
gocare: karjamaa; sõnast ***go*** (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + ***cara*** läheb, kõnnib; ehk karjamaa, pärusmaal kõndima (?).
ratā: ***rata*** rõõmustavad; on pühendunud.

Dhp 22. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Milinda küsimused (paali)" (Mil).

Vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*) = surmatus; arija (*ariya*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = arijate pärusmaa; hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

te jhāyino sātatikā, 3.
niccaṁ daḷhaparakkamā;
phusanti dhīrā nibbānaṁ,
yogakkhemaṁ anuttaraṁ.

Need, visad džhaaid, Dhp 23.
järjepidevalt [ja] jõuliselt pingutajad –
[need] arukad puudutavad nibbaanat,
kõrgeimat ikete rahunemist.

te: ***tat*** see, need.
jhāyino: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.
sātatikā: ***sātatika*** visa.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, muutumatu, püsiv, konstantne, alaline.
daḷhaparakkamā: ***daḷha***: tugev, kindel + ***parakkama*** püüdlus, pingutus.
phusanti: puudutab.
dhīrā: ***dhīra*** targad, arukad.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine.
yogakkhemaṁ: ***yoga*** side, ike + ***khema*** ohutu, turvaline; ohust vaba; turvalisust pakkuv; kergus, muretus; topelt *k* tuleneb eufoonilisest ühendist: *yoga + khema = yogakkhema*.
anuttaraṁ: ***an*** eitav eesliide, mitte + ***uttara*** kõrgem.

Dhp 23. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaai (*jhāyi, jhāyī*), nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); jooga (*yoga*).

kumbaghosakaseṭṭhivatthu

uṭṭhānavato satīmato [*satimato* (*sī. syā. ka.*)], 4.
sucikammassa nisammakārino;
saññatassa dhammajīvino,
appamattassa [*apamattassa* (*?*)] *yasobhivaḍḍhati.*

Pingutava, teadliku, Dhp 24.
puhaste tegude [ja] rahuliku käitumisega,
meelt ohjava [ning] dhammas elava
hoolika maine kasvab.

uṭṭhānavato: ***ud*** üles, püsti + ***ṭhā*** aktiivne pingutus + ***vant*** omastav järelliide; (üles või püsti) tõusmine; tekkimine, ilmnemine; erektsioon, pingutus, ponnistus.
satīmato: ***sati*** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + ***mant*** luules kasutatav ilukõneline järelliide.
sucikammassa: ***suci*** selge, puhas; valge; hea + ***kamma*** tegu, verbist ***kar*** tegema.
nisammakārino: ***nisamma*** hoolikas, tähelepanelik, teisi arvestav; rahulik, rahunenud + ***kārin*** tegutsemine, käitumine.
saññatassa: ***saññata*** „kokku tõmmatud", vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest ***yam*** ohjama, rahunema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
dhammajīvino: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***jīvin*** elav; sõna tüvest ***jīv*** elama.
appamattassa: ***a*** eitav eesliide + ***pamatta*** hooletu, hooletusse jätma; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***.
yasobhivaḍḍhati: ***yaso*** au, hiilgus, kuulsus, maine + ***abhivaḍḍhati*** suureneb, kasvab; sõna tüvest ***vaḍḍh*** kasvama, eesliitega ***abhi*** üle, täielikult.

Dhp 24. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu (*kamma*); ohjamine (*yamati*); dhamma; hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

cūḷapanthakavatthu

uṭṭhānenappamādena, 5.
saṁyamena damena ca;
dīpaṁ kayirātha medhāvī,
yaṁ ogho nābhikīrati.

Pingutuse, hoolikuse,
meele ohjeldamise ja mõõdukusega
rajagu arukas saar,
mida üleujutus ei uputa! Dhp 25.

uṭṭhānenaappamādena: ***uṭṭhāna***: ***ud*** üles, püsti + ***ṭhā*** aktiivne pingutus + ***vant*** omastav järelliide; (üles või püsti) tõusmine; tekkimine, ilmnemine; erektsioon, pingutus, ponnistus + ***appamādena*** eitav eesliide ***a*** + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
saṁyamena: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***yam*** tagasi hoidma, ohjeldama; rahunema; vaoshoitus, enesekontroll.
damena: ***dama*** mõõdukus; taltsutama; sõna tüvest ***dam*** taltsutama, ohjama.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dīpaṁ: ***dīpa*** saar.
kayirātha: teeb, tehku, verbist ***kar*** tegema.
medhāvī: ***medhāvin*** arukas.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
ogho: ***ogha*** üleujutus, uputus.
nābhikīrati: ***na*** ei + ***abhikīrati*** (üleni) katma, üle panema või üle tegema; varjama.

Dhp 25. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); üleujutus (*ogha*); hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

bālanakkhattasaṅghuṭṭhavatthu

pamādamanuyuñjanti, 6.
bālā dummedhino janā;
appamādañca medhāvī,
dhanaṁ seṭṭhaṁva rakkhati.

Vähearukad, lapsikud inimesed
toimivad hooletult,
arukas aga hoiab hoolikust
nagu suurimat rikkust. ❁ Dhp 26.

pamādamanuyuñjanti: ***pamāda*** hoolikus, kohusetundlikkus + ***anuyuñjanti*** eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***yuñj*** liituma, ühinema = harjutab, loobub; küsib, uurib; taotleb.
bālā: ***bāla*** noor; lapsik, lapselik.
dummedhino: ***du*** halb, paha, valulik; vale + ***medha*** arukas = vähese või kehva aru(kuse)ga; topelt ***m*** tuleneb eufoonilisest ühendist *du* + *medhin* = *dummedhin*.
janā: ***jana*** elusolend, inimene.
appamādañca: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus + ***ca*** ja.
medhāvī: ***medhāvin*** arukas.
dhanaṁ: ***dhana*** jõukus, rikkus.
seṭṭhaṁva: ***seṭṭha*** parim; tähtsaim; meister, juht + ***va*** just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
rakkhati: kaitseb; järgib; hoiab; valvab; sõna tüvest ***rakkh***.

Dhp 26. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86, *Saddhāsuttaṁ* SN 1.36 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

mā pamādamanuyuñjetha, 7.
mā kāmaratisanthavaṁ [*sandhavaṁ* (*ka*)]*;*
appamatto hi jhāyanto,
pappoti vipulaṁ sukhaṁ.

Ärge ühinege hooletusega, ❁ Dhp 27.
naudinguga, armastusega ega lähedusega!
Ainult hoolikas džhaanaja
saavutab tõepoolest suure õnne!

mā: ei, mitte (kasutatakse tavaliselt koos verbiga eitava eessõna ***na*** asemel).
pamādamanuyuñjetha: ***pamāda*** hoolikus, kohusetundlikkus + ***anuyuñjetha*** harjutab, loobub; küsib, uurib; taotleb; eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***yuñj*** liituma, ühinema.
mā: ei, mitte.
kāmaratisanthavaṁ: ***kāma*** nauding + ***rati*** armastus, kiindumus + ***santhava*** tutvus, lähedus, intiimsus; seksuaalvahekord.
appamatto: ***a*** eitav eesliide + ***pamatta*** hooletu, hooletusse jätma, sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***.
hi: tõesti, tõepoolest, kindlasti.
jhāyanto: ***jhāyant*** harjutab džhaanas või džhaanat; tegusõna tüvest ***jhe*** džhaana; džhaanama, mediteerima.
pappoti: ulatub; saab; omandab; saavutab.
vipulaṁ: ***vipula*** suur, rikkalik, külluslik, rohke.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn, heaolu.

Dhp 27. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86, *Saddhāsuttaṁ* SN 1.36 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); armastus (*pema, rati*); hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

mahākassapattheravatthu
pamādaṁ appamādena, 8.
yadā nudati paṇḍito;
paññāpāsādamāruyha,
asoko sokiniṁ pajaṁ;
pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe [*bhummaṭṭhe* (*sī. syā.*)]*,*
dhīro bāle avekkhati.

Hoolikusega hooletuse Dhp 28.
eemaldanud tark,
tõusnud leinatuse tarkuse kindlusesse,
näeb leinavaid inimesi
nagu mäelseisja,
kes lapsikuid inimesi all tasandikul vaatleb.

pamādaṁ: ***pamāda*** hooletus.
appamādena: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a + pamāda = appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
yadā: kui.
nudati: ajab välja või minema, lükkab eemale või tagasi.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
paññāpāsādamāruyha: ***paññā*** tarkus + ***pāsāda*** loss, palee; kõrge vundamendil asuv ehitis + ***āruyha***: ***ā*** poole + ***ruh*** kasvama, levima = roninud, tõusnud.
asoko: ***a*** eitav eesliide + ***soka*** lein, kurbus = leinatu, kurbuseta.
sokiniṁ: ***sokinī*** leinav, kurblik, murelik.
pajaṁ: ***pajā*** olendid, inimesed, inimkond.
pabbataṭṭhova: ***pabbata*** mägi, küngas + ***ṭṭha*** seisma + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
bhūmaṭṭhe: ***bhūma*** maapind, maa, muld + ***ṭṭha*** seisma = seisab maal või maapinnal.
dhīro: ***dhīra*** tark, kaval.
bāle: ***bāla*** noor; lapsik, lapselik.
avekkhati: eesliide ***ava*** alla, üle + ***ikkh*** nägema = vaatab või näeb ülevalt alla; vaatab pealt; kaalutleb.

Dhp 28. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid selle tsiteeringu toob ära *Pabbataṅgapañha* Mil 7.4.5.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); surm (*māra*).

pamattāpamattadvesahāyaka-bhikkhuvatthu

appamatto pamattesu, 9.
suttesu bahujāgaro;
abalassaṁva sīghasso,
hitvā yāti sumedhaso.

Hooletute seas hoolikas Dhp 29.
[ja] magajate seas ärkvel arukas
liigub edasi nii, nagu kiire ratsu
möödub jõuetust hobusest.

appamatto: ***a*** eitav eesliide + ***pamatta*** hooletu, hooletusse jätma.
pamattesu: ***pamatta*** hooletu, hooletusse jätma.
suttesu: ***sutta*** magab, verbist ***sup*** magama.
bahujāgaro: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt + ***jāgara*** ärkvel, valvas.
abalassaṁ: ***a*** eitav eesliide ***bala*** jõud, vägi, tugevus + ***assa*** hobune = nõrk, jõuetu hobune.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
sīghasso: ***sīgha*** kiire, kärmas, nobe + ***assa*** hobune.
hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***hā*** hülgama, lahkuma.
yāti: läheb, verbist ***yā*** minema.
sumedhaso: ***su*** hea, hästi, õige + ***medhasa*** arukas.

Dhp 29. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

maghavatthu

appamādena maghavā, 10.
devānaṁ seṭṭhataṁ gato;
appamādaṁ pasaṁsanti,
pamādo garahito sadā.

Hoolikuse läbi Maghavā Dhp 30.
ülimaks deevaks sai.
Hoolikust ülistatakse,
hooletust aga laidetakse alati.

appamādena: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a + pamāda = appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
maghavā: ***maghavan*** veedades toodud jumal Indra sünonüüm.
devānaṁ: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
seṭṭhataṁ: ***seṭṭhata*** parim; tähtsaim; meister, juht.
gato: ***gata*** läinud, verbist ***gam*** minema.
appamādaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hoolikus, kohusetundlikkus.
pasaṁsanti: kiidab, ülistab; kuulutab.
pamādo: ***pamāda*** hoolikus, kohusetundlikkus.
garahito: ***garahita*** süüdistatud, taunitud; sõna tüvest ***garah*** laitma, süüdistama, noomima.
sadā: alati, ikka.

Dhp 30. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); Indra ehk Sakka (Maghavā on jumal Indra sünonüüm.)

aññatarabhikkhuvatthu

appamādarato bhikkhu, 11.
pamāde bhayadassi vā;
saṁyojanaṁ aṇuṁ thūlaṁ,
ḍahaṁ aggīva gacchati.

Hoolikusele pühendunud Dhp 31.
[ja] hooletuses hirmutavat nägev bhikkhu
läheb edasi nagu tuli,
põletades kõik köidikud,
[nii] väikesed [kui] suured.

appamādarato: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a + pamāda = appamāda*; mittehooletus = hoolikus + ***rata*** pühendunud verbist ***ram*** rõõmustuma, olema pühendunud.
bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.
pamāde: ***pamāda*** hooletus, lohakus.
bhayadassi: ***bhaya*** hirm, kartus, ehmatus, kohkumus + ***dassin*** nägemine; sõna tüvest ***dis*** nägema.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
saṁyojanaṁ: ***saṁyojana*** köidik.
aṇuṁ: ***aṇu*** väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 paramāṇu = 1 aṇu; 36 aṇu = 1 tajjārī).
thūlaṁ: ***thūla*** suur, massiivne, tugev.
ḍahaṁ: ***ḍahant*** põletamine, verbitüvest ***dah*** põlema.
aggīva: ***aggī*** tuli + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
gacchati: läheb.

Dhp 31. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); köidikud (*saṁyojana*).

nigamavāsitissattheravatthu

appamādarato bhikkhu, 12.
pamāde bhayadassi vā;
abhabbo parihānāya,
nibbānasseva santike.

Hoolikusele pühendunud ❁ Dhp 32.
ja hooletuses hirmutavat nägev bhikkhu
pole suuteline tagasi langema,
kuna [on] nibbaana vahetus läheduses.

appamādarato: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a + pamāda = appamāda*; mittehooletus = hoolikus + ***rata*** pühendunud verbist ***ram*** rõõmustuma, olema pühendunud.
bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.
pamāde: ***pamāda*** hooletus, lohakus.
bhayadassi: ***bhaya*** hirm, kartus, ehmatus, kohkumus + ***dassin*** nägemine; sõna tüvest ***dis*** nägema.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
abhabbo: ***a*** eitav eesliide + ***bhabba*** võimeline, suuteline, sõna tüvest ***bhū*** olema, eksisteerima = võimetu.
parihānāya: ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***hā*** lahkuma, maha jätma = vähenemine, kahanemine; lagunemine, taandareng.
nibbānasseva: ***nibbāna*** nibbaana ehk vaibumine, Buddha õpetuse ainus siht ja ülim eesmärk + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
santike: kohalolek, lähedus.

Dhp 32. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aparihāniyasuttaṁ* AN 4.37 ning osalisi vasteid pakuvad *Paṭhamaaparihānasuttaṁ* AN 6.32, *Dutiyaaparihānasuttaṁ* AN 6.33, *Appamādagāravasuttaṁ* AN 7.32, *Hirīgāravasuttaṁ* AN 7.33, *Paṭhamasovacassatāsuttaṁ* AN 7.34 ning *Cittakadharakummaṅgapañha* Mil 7.7.3.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

appamādavaggo dutiyo niṭṭhito.

Teise, hoolikuse grupi lõpp.

meghiyattheravatthu

phandanaṁ capalaṁ cittaṁ, 1.
dūrakkhaṁ [*durakkhaṁ* (*sabbattha*)] *dunnivārayaṁ;*
ujuṁ karoti medhāvī,
usukārova tejanaṁ.

Kõikuva, muutliku, Dhp 33.
raskesti valvatava ja raskesti ohjatava teadvuse
ajab tark sirgeks
nagu nooletegija noole.

phandanaṁ: ***phandana*** värisev, kõikuv, tuikuv, sõna tüvest ***phand*** värisema.
capalaṁ: ***capala*** kõikuv, muutlik.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
dūrakkhaṁ: ***du*** raske, halb, vale + ***rakkha*** valvama, sõna tüvest ***rakkh*** = raske valvata.
dunnivārayaṁ: ***du*** raske, halb, vale + ***nivāraya*** kontrollida või tagasi hoida.
ujuṁ: ***uju*** sirge.
karoti: teeb, sõna tüvest ***kar*** tegema.
medhāvī: ***medhāvin*** arukas.
usukārova: ***usu*** nool + ***kāra*** tegija = nooletegija + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
tejanaṁ: ***tejana*** noolevars.

Dhp 33. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*).

vārijova thale khitto, 2.
okamokataubbhato;
pariphandatidaṁ cittaṁ,
māradheyyaṁ pahātave.

Nagu vesisest kodust Dhp 34.
kuivale heidetud kala
viskleb see teadvus,
Surma vallast lahkumiseks.

vārijova: ***vāri*** vesi + ***ja*** sündinud, tekkinud + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
thale: ***thala*** kuiv maa.
khitto: ***khitta*** visatud, heidetud; sõna tüvest ***khip*** viskama, heitma.
okamokataubbhato: ***okamokato***: ***oka*** + ***m*** on ***udaka*** (vesi) lühivorm + ***oka*** maja, kodu; külastatav koht, pelgupaik = vesisest kodust + ***ubbhato*** mõlemad, kahekordsed, mõlemal viisil.
pariphandatidaṁ: ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + verbi tüvest ***phand*** tõmblema, liigutama = väriseb, tuikab, viskleb + ***idaṁ*** see.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
māradheyyaṁ: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + ***dheyya*** vald, kuningriik, verbitüvest ***dhā*** panema, asetama, paigutama; nõudma.
pahātave: lahkumiseks, rõhutav eesliide ***pa*** + sõna tüvi ***hā*** hülgama + ***tave*** selleks, nii, et.

Dhp 34. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); surm (*māra*).

aññatarabhikkhuvatthu

dunniggahassa lahuno, 3.
yatthakāmanipātino;
cittassa damatho sādhu,
cittaṁ dantaṁ sukhāvahaṁ.

Raske on ohjata
kiiret naudinguisse laskumist.
Teadvuse taltsutamine on hea,
ohjeldatud teadvus toob õnne. Dhp 35.

dunniggahassa: ***dunniggaha*** eesliide ***du*** raske, halb + ***ni*** alla + sõna tüvi ***gah*** hoidma = raske ohjeldada, ohjata või tagasi hoida.
lahuno: ***lahu*** kerge, kiire.
yatthakāmanipātino: ***yattha*** kus + ***kāma*** nauding + ***ni*** alla + ***pātin*** kukkuma, laskuma = kus nauding, sinna laskub.
cittassa: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
damatho: ***damatha*** taltsutamine, alistamine, ohjeldamine, kontroll, verbist ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama.
sādhu: hea, hästi.
cittaṁ: ***citta*** teadvus.
dantaṁ: taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
sukhāvahaṁ: ***sukha*** õnn + eesliide ***ā*** poole + ***āvaha*** toomine, põhjustamine.

Dhp 35. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); teadvus (*citta*); ohjamine (*yamati*) = *dantaṁ*.

aññataraukkaṇṭhitabhikkhuvatthu

sududdasaṁ sunipuṇaṁ, 4.
yatthakāmanipātinaṁ;
cittaṁ rakkhetha medhāvī,
cittaṁ guttaṁ sukhāvahaṁ.

Väga raskesti nähtav, väga peen on
erinevatesse naudinguisse laskuv [teadvus].
Arukas peab teadvust valvama.
Kaitstud teadvus toob õnne. Dhp 36.

sududdasaṁ: ***sududdasa*** eesliide ***su*** hea, hästi, õige (siinkohal rõhutab järgnevat omadussõna) + ***du*** halb, raske + sõna tüvest ***das*** nägema = hästi raske näha.
sunipuṇaṁ: ***sunipuṇa*** eesliide ***su*** hea, hästi, õige (siin esineb rõhutava eesliitena) + ***nipuṇa*** peen.
yatthakāmanipātinaṁ: ***yattha*** kus + ***kāma*** nauding + ***ni*** alla + ***pātin*** kukkuma, laskuma = kus nauding, sinna laskub.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
rakkhetha: peaks kaitsma või valvama.
medhāvī: ***medhāvin*** arukas.
cittaṁ: ***citta*** teadvus.
guttaṁ: ***gutta*** kaitstud, verbi tüvest ***gup*** kaitsma.
sukhāvahaṁ: ***sukha*** õnn + eesliide ***ā*** poole + ***āvaha*** toomine, põhjustamine.

Dhp 36. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*) = *rakkhetha*.

saṅgharakkhitabhāgineyyattheravatthu

dūraṅgamaṁ ekacaraṁ [*ekacāraṁ* (*ka.*)]*,* 5.
asarīraṁ guhāsayaṁ;
ye cittaṁ saṁyamessanti,
mokkhanti mārabandhanā.

Kes elavad koopas Dhp 37.
[ja] ohjavad kaugustesse püüdlevat,
üksi ekslevat, kehatut teadvust,
need pääsevad Surma kammitsaist.

dūraṅgamaṁ: ***dūra*** kaugel + ***gama*** läheb, verbist ***gam*** minema.
ekacaraṁ: ***eka*** (põhiarv) üks (siinkohal: üksi, üksildane) + ***cara*** ekslemine, verbist ***car*** kõndima, hulkuma.
asarīraṁ: ***a*** eitav eesliide + ***sarīra*** keha.
guhāsayaṁ: ***guhā*** koobas + ***āsaya*** elukoht, peavari, verbist ***si*** lamama + eesliide ***ā*** sees, sisse.
ye: ***yad*** need, kes.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
saṁyamissanti: surub alla, hoiab tagasi, ohjab, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + tegusõna ***yam*** takistama.
mokkhanti: vabaneb, verbist ***muc*** vabanema.
mārabandhanā: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + ***bandhana*** side, köidikud, verbist ***bandh*** siduma, kinnitama.

Dhp 37. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = *saṁyamissanti*; teadvus (*citta*); surm (*māra*).

cittahatthattheravatthu

anavaṭṭhitacittassa, 6.
saddhammaṁ avijānato;
pariplavapasādassa,
paññā na paripūrati.

Ebakindla teadvusega, Dhp 38.
õiget dhammat teadmata,
usuta [ja] tarkuseta
ei saa täiuslikuks.

anavaṭṭhitacittassa: ***an*** eitav eesliide + ***avaṭṭhita*** ühtlane, kindel, püsiv, eesliide ***ava*** alla + tegusõna ***ṭhā*** seisama + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
saddhammaṁ: ***sat*** õige, tõene + ***dhamma*** Buddha õpetus = õige dhamma.
avijānato: ***a*** eitav eesliide + ***vijānant*** teadmine, intensiivistava eesliitega ***vi*** läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvi ***ñā*** teadma.
pariplavapasādassa: ***pariplava*** eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + rõhutav eesliide ***pa*** + ***sāda*** usk; kindlus + ***pasāda*** rõhutav eesliide ***pa*** + ***sad*** süda; usk; usaldus.
paññā: tarkus.
na: ei.
paripūrati: ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***pūr*** täitma = täitub, saab (täielikult, ääreni, pilgeni) täis = muutub täiuslikuks.

Dhp 38. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); dhamma; usk (*saddha*); tarkus (*paññā*).

anavassutacittassa, 7.
ananvāhatacetaso;
puññapāpapahīnassa,
natthi jāgarato bhayaṁ.

Lekkimatu teadvusega Dhp 39.
[ja] hämminguta teadvusega,
pälvimused [ning] kurja ületanud
ärkvelolijal pole hirmu.

anavassutacittassa: ***an*** negatiivne eesliide + ***avassuta*** lekib (kujundlikus kõnes) + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
ananvāhatacetaso: ***an*** negatiivne eesliide + ***anvāhata*** löödud, pekstud, hämmeldunud (hämming kui pärsitud mõistmine või arusaamine), jahmunud + ***ceto*** teadvus (=*citta*).
puññapāpapahīnassa: ***puñña*** pälvimus + ***pāpa*** kuri + ***pahīna*** mahajäetud, hüljatud; sõna tüvest ***hā*** lahkuma, loobuma, mis on rõhutava eesliitega ***pa***.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna tüvest ***as*** olema.
jāgarato: ***jāgarant*** ärkvel, valvas.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 39. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = *anavassuta*; *teadvus* (*citta*); pälvimused (*puññā*); plekid (*kilesa*) = kurjus (*pāpa*); arahant = ärkvelolija (*jāgarato*).

pañcasatabhikkhuvatthu
kumbhūpamaṁ kāyamimaṁ viditvā, 8.
nagarūpamaṁ cittamidaṁ ṭhapetvā;
yodhetha māraṁ paññāvudhena,
jitañca rakkhe anivesano siyā.

Saanud aru, [et] see keha on kui habras anum, Dhp 40.
[ning] kujundanud selle teadvuse
kui [kõiki sissepääse valvava] linna,
ründa Surma tarkuse relvaga,
ja kaitse kiindumuseta võidetut.

kumbhūpamaṁ: ***kumbha*** purk, kann, anum + ***upama*** sarnane.
kāyamimaṁ: ***kāya*** keha + ***imaṁ*** see.
viditvā: teadnud, aru saanud; tegusõna tüvest ***vid*** teadma.
nagarūpamaṁ: ***nagara*** linn + ***upama*** sarnane.
cittamidaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***idaṁ*** see.
ṭhapetvā: asutanud, teinud kindlaks, sõna tüvest ***ṭhā*** seisma.
yodhetha: rünnak, sõna tüvest ***yudh*** võitlema.
māraṁ: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
paññāyudhena: ***paññā*** tarkus + ***āyudha*** relv.
jitaṁca: ***jita*** võit, võidetud asi; vallutatud; tegusõna juurest ***ji*** võitma, vallutama + ***ca*** *ja*.
rakkhe: peaks kaitsma, sõna tüvest ***rakh*** kaitsma.
anivesano: ***a*** eitav eesliide + ***nivesana*** kiindumus, klammerdumine (selle sõna esmane tähendus on maja, asula).
siyā: peaks olema, sõna tüvest ***as*** olema.

Dhp 40. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid selle tsiteeringu toob ära „Korvijuhend (paali)“, ning *Ariyasaccappakāsanapaṭhamabhūmi*, Pe 1.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); teadvus (*citta*); surm (*māra*); tarkus (*paññā*).

pūtigattatissattheravatthu

aciraṁ vatayaṁ kāyo, 9.
pathaviṁ adhisessati;
chuddho apetaviññāṇo,
niratthaṁva kaliṅgaraṁ.

Tõepoolest! See keha
lamab peagi maas,
hüljatud [ja] teadvuseta,
kui kasutu puunott. Dhp 41.

aciraṁ: ***a*** eitav eesliide + ***cira*** pikk (aeg) = mittepika aja pärast ehk varsti, peagi.
vatayaṁ: ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine + ***ayaṁ*** see.
kāyo: ***kāya*** keha.
pathaviṁ: ***pathavī*** maa, maapind.
adhisessati: ***adhi*** peal, peale, üle + sõna tüvi ***si*** lamama = saab lamama.
chuddho: ***chuddha*** tagasi lükatud, minema või ära visatud.
apetaviññāṇo: ***apeta*** ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, verbist ***i*** (minema) ja ***apa*** ära, eemale + ***viññāṇa***: teadvus.
niratthaṁva: ***nir*** ilma, vähem + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
kaliṅgaraṁ: ***kaliṅgara*** palk, puutükk.

Dhp 41. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); teadvus (*viññāṇa*).

nandagopālakavatthu

diso disaṁ yaṁ taṁ kayirā, 10.
verī vā pana verinaṁ;
micchāpaṇihitaṁ cittaṁ,
pāpiyo [*pāpiyaṁ (?)*] *naṁ tato kare.*

Mida iganes teeks vaenlane vaenlasele
või ka vihkaja vihatavale,
valesti suunatud teadvus
teeb talle rohkem kurja. ☸ Dhp 42.

diso: ***disa*** vaenlane.
disaṁ: vt eelmine.
yaṁ: ***yad*** mida.
taṁ: ***tad*** see (***yaṁ*** + ***taṁ*** = mis/mida iganes).
kayirā: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.
verī: ***verin*** vihkaja, vaenaja, sõnast ***vera*** viha + omastav eesliide ***in***.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
pana: tõepoolest! kindlasti!
verinaṁ: ***verin*** vihkaja, vaenaja.
micchāpaṇihitaṁ: ***micchā*** vale + ***paṇihita*** suunatud, rakendatud; ***pa*** rõhutav eesliide + ***ni*** alla + ***dhā*** panema, seadma.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
pāpiyo: ***pāpa*** kuri.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt.
kare: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 42. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gopālakasuttaṁ* Ud 33.

Vt selgitustest: õige ja vale (*sammā-micchā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); teadvus (*citta*).

soreyyavatthu

na taṁ mātā pitā kayirā, 11.
aññe vāpi ca ñātakā;
sammāpaṇihitaṁ cittaṁ,
seyyaso naṁ tato kare.

Mida iganes ei teeks ema ja isa Dhp 43.
või teised sugulased head,
õigesti suunatud teadvus
teeb talle rohkem head.

na:ei.
taṁ: ***tad*** see.
mātā: ***mātar*** ema.
pitā: ***pitar*** isa.
kayirā: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.
aññe: ***añña*** muu, teine.
vāpi: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***pi*** ka, samuti.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ñātakā: ***ñātaka*** sugulased.
sammāpaṇihitaṁ: ***sammā*** õige + ***paṇihita***: ***pa*** rõhutav eesliide + ***ni*** alla + ***dhā*** panema, asetama, seadma.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
seyyaso: ikkagi parem.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
kare: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 43. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: õige ja vale (*sammā-micchā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); teadvus (*citta*).

cittavaggo tatiyo niṭṭhito.

Kolmanda, teadvuse grupi lõpp.

pupphavaggo

Lille grupp

Lille grupp

44-59

pathavikathāpasutapañcasata-bhikkhuvatthu

ko imaṁ [*komaṁ* (*ka.*)] *pathaviṁ* 1.
vicessati [*vijessati* (*sī. syā. pī.*)],
yamalokañca imaṁ sadevakaṁ;
ko dhammapadaṁ sudesitaṁ,
kusalo pupphampacessati
[*pupphamivappacessati* (*ka.*)].

Kes selle maailma läbi uurib, Dhp 44.
ja Yama maailma ühes deevadega?
Kes mõistab hästi õpetatud dhammavärssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille?

ko: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
imaṁ: ***idaṁ*** see.
pathaviṁ: ***pathavī*** maa.
vicessati: ***vicināti*** „valib", uurib läbi, eesliide ***vi*** läbi + sõna tüvi ***ci*** koguma, kuhjama.
yamalokañca: ***yama*** Yama + ***loka*** maailm = Yama maailm (Yama on mütoloogiline allilma valitseja ja surma kuningas) + ***ca*** ja.
imaṁ: ***idaṁ*** see.
sadevakaṁ: ***sadevaka*** eesliide ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***ka*** järelliide omadussõna moodustamiseks.
ko: kes.
dhammapadaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
sudesitaṁ: ***sudesita*** eesliide ***su*** hästi, hea + sõna tüvi ***dis***, õpetama.
kusalo: ***kusala*** oskuslik.
pupphamiva: ***puppha*** lill + ***iva*** nii, nagu (sagedamini kasutatav vorm on ***va***).
pacessati: saab aru, mõistab, teostab; sõna tüvest ***pacināti*** korjab (üles), kitkub; kogub, kuhjab: rõhutav eesliide ***pa*** + tegusõna juur ***ci*** koguma, korjama.

Dhp 44. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Yama (*yama*); deeva (*deva*); dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sekho pathaviṁ vicessati, 2.
yamalokañca imaṁ sadevakaṁ;
sekho dhammapadaṁ sudesitaṁ,
kusalo pupphampacessati.

Õppija selle maailma läbi uurib, Dhp 45.
ja Yama maailma ühes deevadega.
Õppija mõistab hästi õpetatud dhamma värssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille.

sekho: ***sekha*** Buddha järgija, õpilane, õppur, õppija, jünger, kes teostab arija kaheksaosalist teed.
pathaviṁ: ***pathavī*** maa.
vicessati: ***vicināti***: „valib", uurib läbi, eesliide ***vi*** läbi + sõna tüvi ***ci*** koguma, kuhjama.
yamalokañca: ***yama*** Jaama + ***loka*** maailm = Yama maailm. Yama on mütoloogiline allilma valitseja ja surma kuningas + ***ca*** ja.
imaṁ: see.
sadevakaṁ: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***ka*** järelliide omadussõnade moodustamiseks.
sekho: ***sekha*** Buddha järgija, õpilane, õppur, õppija, jünger, kes teostab arija kaheksaosalist teed.
dhammapadaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
sudesitaṁ: ***sudesita*** eesliide ***su*** hästi, hea + sõna tüvi ***dis***, õpetama.
kusalo: ***kusala*** oskuslik.
pupphamiva: ***puppha*** lill + ***eva*** nii, nagu (sagedamini kasutatav vorm on ***va***).
pacessati: saab aru, mõistab, teostab; sõna tüvest ***pacināti*** korjab (üles), kitkub; kogub, kuhjab: rõhutav eesliide ***pa*** + tegusõna juur ***ci*** koguma, korjama.

Dhp 45. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Yama (*yama*); deeva (*deva*); dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

marīcikammaṭṭhānikabhikkhuvatthu

pheṇūpamaṁ kāyamimaṁ viditvā, 3.
marīcidhammaṁ abhisambudhāno;
chetvāna mārassa papupphakāni [*sapupphakāni* (*ṭīkā*)]*,*
adassanaṁ maccurājassa gacche.

Keha vahutaolisusest aru saanu Dhp 46.
ja selle pettlikku olemust mõistnu
lõikab läbi Surma lilleotstega nooled,
[ning] läheb surmakuningale nähtamatusse.

pheṇūpamaṁ: ***pheṇa*** vaht + ***upama*** sarnane.
kāyamimaṁ: ***kāya*** keha + ***imaṁ*** = ***idaṁ*** see.
viditvā: teadnud, aru saanud, sõna tüvest ***vid*** teadma.
marīcidhammaṁ: ***marīci*** miraaž, virvendus; sädelus, sära + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma; olemus (täpne tähendus sõltub kontekstist).
abhisambudhāno: ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + sõna tüvi ***budh*** ärkama, mõistma = olles aru saanud.
chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
mārassa: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
papupphakāni: ***papupphaka*** eesliide ***pa*** ees + ***puppha*** lill + järelliide ***ka*** (tähendab, et valu ja Surma põhjustavate noolte otstes on lilled, mis on metafoor kuue taju kohta, mis näevad objekte, sh lilli, kaunite ja ihaldusväärsetena).
adassanaṁ: ***adassana*** eitav eesliide ***a*** + ***dassana*** nägemine, sõna tüvest ***das*** nägema.
maccurājassa: ***maccu*** surm + ***rāja*** kuningas.
gacche: peaks minema, lase tal minna, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 46. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = lilleotstega nooled; sansaara (*saṁsāra*) = surmakuningale nähtamatu.

viṭaṭūbhavatthu

pupphāni heva pacinantaṁ, 4.
byāsattamanasaṁ [*byāsattamānasaṁ* (*ka.*)] *naraṁ;*
suttaṁ gāmaṁ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

Tõepoolest, vaid lilli koguva, Dhp 47.
kiinduva meelega mehe,
nagu üleujutus magava küla,
viib surm minema.

pupphāni: ***puppha*** lill.
heva: ***hi*** tõesti, tõepoolest + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
pacinantaṁ: ***pacinant*** (kokku)kogumine; sõna tüvest ***pacinati*** koguma, mille tüveks on ***ci*** kuhjama, koguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
byāsattamanasaṁ: ***byāsattamanasa*** eesliide ***vi*** läbi + ***ā*** suunas + ***byāsatta*** tüvest ***sajj*** kinnituma (***vi*** + ***ā*** = ***vyā*** = ***byā***) + ***manas*** meel = kiindunud meelega.
naraṁ: ***nara*** mees.
suttaṁ: ***sutta*** magab; tegusõna juurtest ***sup*** magama.
gāmaṁ: ***gāma*** küla.
mahoghova: ***mahant*** suur, tuletatud ***mahā*** suur + ***ogha*** üleujutus, uputus + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
maccu: *surm*.
ādāya: võttes, olles võtnud, eesliide ***ā*** (millegi) juurest, enne + sõna tüvi on ***dā*** andma = võtma.
gacchati: läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 47. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassiṁ*); iha (*taṇhā*) = lilli koguv inimene; üleujutus (*ogha*).

patipūjikakumārivatthu

pupphāni heva pacinantaṁ, 5.
byāsattamanasaṁ naraṁ;
atittaññeva kāmesu,
antako kurute vasaṁ.

Tõepoolest, vaid lilli koguvast, Dhp 48.
kiinduva meelega,
naudingutest mitterahulduvast mehest
saab Lõputegija võitu.

pupphāni: ***puppha*** lill (antud kontekstis tajudega tajutavad naudingud).
heva: ***hi*** tõesti, tõepoolest + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
pacinantaṁ: ***pacinanti*** rõhutav eesliide ***pa*** + sõna tüvi ***ci*** kuhjama, koguma = kogub.
byāsattamanasaṁ: ***byāsatta*** eesliide ***vi*** läbi + ***ā*** suunas = ***vyā*** = ***byā*** + ***sañj*** kinnituma + ***mana*** meel = kiindunud meelega.
naraṁ: ***nara*** mees.
atittaññeva: ***a*** eitav eesliide + ***titta*** rahul(olev); tegusõna juurtest ***tapp*** rahuldama + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *atittaṁ + eva = atittañeva*.
kāmesu: ***kāma*** nauding.
antako: ***anta*** lõpp + ***ko*** = ***kar*** sõna tüvest ***kar*** tegema = lõputegija, lõpetaja, kelleks on Surm (*māra* ehk isikustatud surma sünonüüm, nagu vikatimees eesti kirjanduses).
kurute: sõna tüvest ***kar*** tegema.
vasaṁ: ***vasa*** võim, autoriteet, kontroll.

Dhp 48. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassiṁ*); iha (*taṇhā*) = lilli koguv inimene; nauding (*kāma*); surm (*māra*) = lõputegija.

macchariyakosiyaseṭṭhivatthu

yathāpi bhamaro pupphaṁ, 6.
vaṇṇagandhamaheṭhayaṁ
[*vaṇṇagandhamapoṭhayaṁ* (*ka.*)];
paleti rasamādāya,
evaṁ gāme munī care.

Nii nagu mesilane lillelt Dhp 49.
värvi ja lõhna kahjustamata
lahkub, olles võtnud mahla –
nõnda peaks tark külas kõndima.

yathāpi: ***yathā*** just nagu + ***pi*** ka, samuti.
bhamaro: ***bhamara*** mesilane.
pupphaṁ: ***puppha*** lill.
vaṇṇagandhamaheṭhayaṁ: ***vaṇṇa*** värv + ***gandha*** lõhn + ***a*** eitav eesliide + ***heṭh*** vigastama, haiget või kahju tegema.
paleti: lahkub, jätab, sõna tüvest ***palāyati*** lahkub, jookseb ära; põgeneb.
rasamādāya: ***rasa*** mahl + ***ādāya*** võttes, olles võtnud, eesliide ***ā*** (millegi) juurest, enne + sõna tüvi ***dā*** andma = (*ā + dā*) võtma.
evaṁ: nii, nõnda.
gāme: ***gāma*** küla.
munī: ***muni*** tark.
care: peaks kõndima, sõna tüvest ***car*** kõndima.

Dhp 49. salmi tsiteerib „Selgitusjuhend (paali)" Netti lk 184.

pāveyyaājīvakavatthu

na paresaṁ vilomāni, 7.
na paresaṁ katākataṁ;
attanova avekkheyya,
katāni akatāni ca.

Ära [vaata] teise puuduseid Dhp 50.
ega teise tehtut ja tegemata jäetut,
vaata ainult omaenda tehtut
ja tegemata jäetut.

na: ei.
paresaṁ: ***para*** teine, muu.
vilomāni: ***viloma*** eesliide ***vi*** läbi, vastu + ***loma*** karvad = „läbi karvade", „vastukarva", vastanduv, mittenõustuv; vastuoluline.
na: ei.
paresaṁ: ***para*** teine.
katākataṁ: ***kata*** tehtud + ***a*** eitav eesliide + ***kata*** tehtud = tehtud ja tegemata.
attanova: ***attan*** mind, ise, end, ennast + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
avekkheyya: ***ava*** alla, üle + tegusõna juurest ***ikkh*** nägema = peaks jälgima, vaatlema.
katāni: ***kata*** tehtud.
akatāni: ***a*** eitav eesliide + ***kata*** tehtud.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 50. salmi kanooniline vaste pole leitav.

chattapāṇiupāsakavatthu

yathāpi ruciraṁ pupphaṁ, 8.
vaṇṇavantaṁ agandhakaṁ;
evaṁ subhāsitā vācā,
aphalā hoti akubbato.

Nagu ilus lill, Dhp 51.
värviline, [kuid] lõhnata,
on viljatu hästiräägitud kõne,
mida ei järgita.

yathāpi: ***yathā*** nii nagu + ***pi*** ka, samuti.
ruciraṁ: ***rucira*** ilus, meeldiv.
pupphaṁ: ***puppha*** lill.
vaṇṇavantaṁ: ***vaṇṇa*** värv + omastava järelliide ***vant*** (tavatekstides esineb kui ***vaṇṇavaṁ***, kuid siin on kasutatud riimumiseks ilukõnelist vormi) = värvi omav, värviline.
agandhakaṁ: ***agandhaka*** eitav eesliide ***a*** + ***gandha*** lõhn = lõhnatu.
evaṁ: nõnda, nii.
subhāsitā: ***subhāsita*** eesliide ***su*** hea, hästi + ***bhāsita*** öeldud, kõneletud, sõna tüvest ***bhās*** kõnelema.
vācā: ***vācā*** kõne, sõna tüvest ***vac*** rääkima.
aphalā: ***aphala*** eitav eesliide ***a*** + ***phala*** vili.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema, olla.
akubbato: ***a*** eitav eesliide + ***kubbant*** tegemine, sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 51. salmi tsiteerib „Selgitusjuhend (paali)" Netti lk 184.

yathāpi ruciraṁ pupphaṁ, 9.
vaṇṇavantaṁ sugandhakaṁ
[*sagandhakaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
evaṁ subhāsitā vācā,
saphalā hoti kubbato [*sakubbato* (*sī. pī.*),
pakubbato (*sī. aṭṭha.*), *sukubbato* (*syā. kaṁ.*)].

Nagu ilus lill, ☸ Dhp 52.
värviline [ja] lõhnav,
on viljakas hästiräägitud kõne,
mida järgitakse.

yathāpi: ***yathā*** nii nagu + ***pi*** ka, samuti.
ruciraṁ: ***rucira*** ilus, meeldiv.
pupphaṁ: ***puppha*** lill.
vaṇṇavantaṁ: ***vaṇṇa*** värv + omastava järelliide ***vant***.
sagandhakaṁ: ***sagandhaka*** eesliide ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***gandha*** lõhn + ***ka*** omastav järelliide = lõhnav.
evaṁ: nõnda, nii.
subhāsitā: ***subhāsita*** eesliide ***su*** hea, hästi + ***bhāsita*** öeldud, kõneletud, sõna tüvest ***bhās*** kõnelema.
vācā: kõne, sõna tüvest ***vac*** rääkima.
saphalā: ***saphala*** eesliide ***sa*** koos; millel on + ***phala*** vili.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema, olla.
sakubbato: ***sakubbant*** eesliide ***sa*** koos; millel on + ***kubbant*** tegemine, sõna tüvest ***kar*** tegema = tehes, tegemisega.

Dhp 52 salmi kanoonilise vaste allikaks on „Theerade värsid", *Subhūtattheragāthā* Thag 5.2.

visākhāvatthu
yathāpi puppharāsimhā, 10.
kayirā mālāguṇe bahū;
evaṁ jātena maccena,
kattabbaṁ kusalaṁ bahuṁ.

Nii, nagu lillekimbust Dhp 53.
saab punuda palju vanikuid,
nõnda saab sündinud surelik
teha palju oskuslikku.

yathāpi: ***yathā*** just/nii nagu + ***pi*** ka, samuti.
puppharāsimhā: ***puppha*** lill + ***rāsi*** hunnik, kuhi, kogus, mass.
kāyirā: saab/võib teha, tüvest ***kar*** tegema; ***kāyirā*** esineb peamiselt luules.
mālāguṇe: ***mālā*** vanik + ***guṇa*** pael, nöör = „vanikupael" = vanikute kobar.
bahū: ***bahu*** mitu, palju; suur hulk.
evaṁ: nõnda, nii.
jātena: ***jāta*** sündima; juurest ***jan*** sündima.
maccena: ***macca*** surelik, sõna tüvest ***mar*** surema.
kattabbaṁ: ***kattabba*** tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kusalaṁ: ***kusala*** oskuslik.
bahuṁ: ***bahu*** mitu, palju; suur hulk.

Dhp 53. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

ānandattherapañhavatthu

na pupphagandho paṭivātameti, 11.
na candanaṁ tagaramallikā [*tagaramallikā (sī. syā. kaṁ. pī.)*]*;*
satañca gandho paṭivātameti,
sabbā disā sappuriso pavāyati.

Ei lille lõhn kandu vastutuult, ☸ Dhp 54.
ega sandli, tagaara [ja] jasmiinigi.
Aga tõelike lõhn kandub vastutuult,
kõikides suundades tõeliku mehe [lõhn] kandub.

na ei.
pupphagandho: ***puppha*** lill + ***gandha*** lõhn.
paṭivātam: ***paṭi*** vastu + ***vāta*** tuul + ***eti*** läheb, sõna tüvest ***i*** minema.
na: ei.
candanaṁ: ***candana*** sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest valmistatakse viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jms.
tagaramallikā: ***tagara*** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega puu, mille õite lõhn on just öösiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid jt lõhnatooteid + ***mallikā*** jasmiin.
satañca: ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest ***as*** olema + ***ca*** ja.
gandho: ***gandha*** lõhn.
paṭivātameti: ***paṭi*** vastu + ***vāta*** tuul + ***eti*** läheb, sõna tüvest ***i*** minema.
sabbā: ***sabba*** kõik, iga.
disā: suund.
sappuriso: ***sat*** tõeline, hea, ehe; sõnast ***sant*** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + ***purisa*** mees = tõelik mees; eufooniline ühend *sat* + *purisa* = *sappurisa*.
pavāyati: läbistama, välja puhuma, levitama, eritama (lõhna); rõhutava eesliitega ***pa*** edasi, poole + sõna tüvi ***vā*** puhuma.

Dhp 54. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gandhajātasuttaṁ* AN 3.80.

Vt selgitustest: tõelik mees (*sappurisa*).

candanaṁ tagaraṁ vāpi, 12.
uppalaṁ atha vassikī;
etesaṁ gandhajātānaṁ,
sīlagandho anuttaro.

Sandel või tagaara, Dhp 55.
lootos ja jasmiin –
neist sündinud lõhnad
ületab kõlbluse lõhn.

candanaṁ: ***candana*** candana sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest valmistati viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jms.
tagaraṁ: ***tagara*** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega puu, mille õite lõhn on just öösiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid jt lõhnatooteid.
vāpi: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***pi*** samuti, ka.
uppalaṁ: ***uppala*** lootos.
atha: ja ka/siis.
vassikī: jasmiin.
etesaṁ: ***etad*** see, need.
gandhajātānaṁ: ***gandha*** lõhn, aroom + ***jāta*** sündinud, sõna tüvest ***jan*** sündima.
sīlagandho: ***sīla*** kõlblus + ***gandha*** lõhn.
anuttaro: ***an*** eitav eesliide, mitte + ***uttara*** kõrgem.

Dhp 55. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

mahākassapattherapiṇḍapātadinnavatthu

appamatto ayaṁ gandho, 13.
yvāyaṁ tagaracandanaṁ [*yāyaṁ tagaracandanī* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
yo ca sīlavataṁ gandho,
vāti devesu uttamo.

Nõrk on see tagaara Dhp 56.
ja sandli lõhn,
kuid kõlbluse lõhn
kandub kõrgeimate deevadenigi.

appamatto: ***appa*** tillukene, väga väike (eimillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + ***matta*** mõõdetud, mõõtmine.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
gandho: ***gandha*** lõhn.
yā: ***yad*** see, mis/kes; selline nagu.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
tagaracandanī: ***tagara*** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega puu, mille lillede lõhn on just öösiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid + ***candanī*** sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest valmistati viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jne).
yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sīlavataṁ: ***sīla*** kõlblus + omastav järelliide ***vant*** = kõlbeline.
gandho: ***gandha*** lõhn.
vāti: puhub; sõna tüvi ***vā*** puhuma.
devesu: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
uttamo: ***uttama*** kõrgeim, ülim, parim.

Dhp 56. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); deeva ehk jumal(us) (*deva*).

godhikattheraparinibbānavatthu

tesaṁ sampannasīlānaṁ, 14.
appamādavihārinaṁ;
sammadaññā vimuttānaṁ,
māro maggaṁ na vindati.

Need, kõlblusega kaitstud, Dhp 57.
hoolikuses elavad,
õigetes teadmistes vabanenud –
[nende juurde] Māra teed ei leia.

tesaṁ: ***tad*** see.
sampannasīlānaṁ: ***sampanna*** eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***panna*** minna juurde, kukkuma (= varustatud) + ***sīla*** kõlblus.
appamādavihārinaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus + ***vihāra*** eluase, elamine, omastava järelliitega ***in***.
sammadaññā: ***sammā*** õige + ***aññā*** (täiuslik) teadmine, taipamine; arahantile omane, läbinägemisel põhinev täiuslik teadmine ja sellekohane taipamus.
vimuttānaṁ: ***vimutta*** eesliide ***vi*** läbi(nisti) + ***mutta*** vabanemine.
māro: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
maggaṁ: ***magga*** tee.
na: ei.
vindati: leiab, teab, sõna tüvest ***vid*** teadma, leidma.

Dhp 57. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*); kõlblus (*sīla*); teadmised (*ñāṇa*) = õiged teadmised; vabanemine (*vimutti, vimokkha*).

garahadinnavatthu

yathā saṅkāraṭhānasmiṁ [*saṅkāradhānasmiṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)], 15.
ujjhitasmiṁ mahāpathe;
padumaṁ tattha jāyetha,
sucigandhaṁ manoramaṁ.

Nii nagu prügihunnikust Dhp 58.
[mis] visatud suurele teele,
sirgub hea lõhnaga
meelt rõõmustav lootos,

yathā just/nii nagu.
saṅkāradhānasmiṁ: ***saṅkār*** prügi, mustus + ***dhāna*** (koos)hoidev, sisaldav; koht; hunnik = prügikoht või -hunnik.
ujjhitasmiṁ: ***ujjhita*** ära visatud või välja võetud, hüljatud, sõna tüvest ***ujjh*** hülgama, lahkuma, loobuma.
mahāpathe: ***mahā*** suur, suurepärane + ***patha*** tee.
padumaṁ: ***paduma*** lootos.
tattha: seal.
jāyetha: sünniks, kasvaks, sõna tüvest ***jan*** sündima.
sucigandhaṁ: ***suci*** puhas + ***gandha*** lõhn.
manoramaṁ: ***mano*** meel + ***rama*** nautima, rõõmustama, sõna tüvest ***ram***.

Dhp 58. salmi kanooniline vaste pole leitav.

evaṁ saṅkārabhūtesu, 16.
andhabhūte [*andhībhūte* (*ka.*)] *puthujjane;*
atirocati paññāya,
sammāsambuddhasāvako.

nõnda mustuses olendite Dhp 59.
[ja] pimeduses olevate tavainimeste [seas]
särab suurelt tark
Õigestimõistnu õpilane.

evaṁ: nõnda, nii.
saṅkārabhūtesu: ***saṅkāra*** prügi, mustus + ***bhūta*** elusolend, sõna tüvest ***bhū*** olla, olema.
andhabhūte: ***andha*** pime + ***bhūta*** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi, milleks on: maa, tuli, vesi ja õhk; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest ***bhū*** olema.
puthujjane: ***puthu*** enamik, paljud; tavapärane + ***jana*** elusolend, inimene
atirocati: eesliide ***ati*** äärmiselt + tüvest ***ruc*** särama = särab suure säraga.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
sammāsambuddhasāvako: ***sammā*** õige(sti) + ***saṁ*** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh***; sageli tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***sāvaka*** kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest ***su*** kuulma; õpilane, järgija.

Dhp 59. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tavainimene (*puthujjana*); tarkus (*paññā*); Buddha ehk Mõistnu = Õigestimõistnu.

pupphavaggo catuttho niṭṭhito.

Neljanda, lille grupi lõpp.

bālavaggo

Lapsiku grupp

Dhp 57-69

aññatarapurisavatthu

dīghā jāgarato ratti, 1.
dīghaṁ santassa yojanaṁ;
dīgho bālānaṁ saṁsāro,
saddhammaṁ avijānataṁ.

Öö [on] pikk ärkvelolijale, Dhp 60.
joodžana [on] pikk väsinule,
sansaara [on] pikk lapsikule,
kes ei tea õiget dhammat.

dīghā: ***dīgha*** pikk.
jāgarato: ***jāgarant*** ärkvel olev; sõna tüvest ***jāgar*** ärkvel olema.
ratti: öö.
dīghā: ***dīgha*** pikk.
santassa: ***santa*** väsinud, kurnatud; sõna tüvest ***sam*** väsinud, rahunenud.
yojanaṁ: ***yojana*** joodžana; on iidne pikkuse mõõtühik, mis tähistab vahemaad, mille härg (*yoke*) suudab päevas ikkega läbida ehk umbes 10-20 km.
dīghā: ***dīgha*** pikk.
bālānaṁ: ***bāla*** noor; lapsik, lapselik.
saṁsāro: ***saṁsāra*** eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + sõna tüvi ***sar*** voolama, (koos) kaasa liikuma, sõna tüvest ***saṁsarati*** liigub pidevalt ringi.
saddhammaṁ: ***sat*** õige, tõene + dhamma, Buddha õpetus = õige dhamma.
avijānataṁ: ***a*** eitav eesliide + ***vijānant*** teadmine: tähendust intensiivistav eesliide ***vi*** läbi + sõna tüvi ***ñā*** teadma.

Dhp 60. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vaata selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); dhamma.

mahākassapasaddhivihārikavatthu

carañce nādhigaccheyya, 2.
seyyaṁ sadisamattano;
ekacariyaṁ [*ekacariyaṁ* (*ka.*)] *daḷhaṁ kayirā,*
natthi bāle sahāyatā.

Kui rändaja ei leia paremat Dhp 61.
[või] endaga võrdset,
siis peaks ta kindlasti üksi rändama.
Lapsikuga ei saa olla sõprust.

carañce: ***caraṁ*** = ***carant*** rändaja, rändmunk, sõna tüvest ***car*** liikuma, ringi rändama.
ce: kui.
nādhigaccheyya: ***na*** ei + ***adhigaccheyya*** leidma, omandama: eesliide ***adhi*** poole + sõna tüvi ***gam*** minema.
seyyaṁ: parem.
sadisamattano: ***sadisa*** sarnane, võrdne + ***attano*** = ***atta*** ise, mina.
ekacariyaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***cariyā*** rändama, sõna tüvest ***car*** liikuma, ringi rändama.
daḷhaṁ: ***daḷha*** tugev, resoluutne, kindel.
kayirā: peaks tegema; tegusõna juurest ***kar*** tegema.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** olema, sõna tüvest ***as*** olema.
bāle: ***bāla*** lapsik, noor.
sahāyatā: sõprus.

Dhp 61. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*).

ānandaseṭṭhivatthu

puttā matthi dhanammatthi [*puttamatthi dhanamatthi* (*ka.*)], 3.
iti bālo vihaññati;
attā hi [*attāpi* (*?*)] *attano natthi,*
kuto puttā kuto dhanaṁ.

„Mul on pojad, mul on varandus", Dhp 62.
muretseb lapsik.
Tõepoolest, [ta] pole endagi oma.
Kuidas [siis] pojad? Kuis [siis] varandus?

puttā: ***putta*** poeg.
matthi: ***me = ahaṁ*** mina + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *me + atthi = matthi.*
dhanammatthi: ***dhana*** rikkus, omand + ***me*** = ***ahaṁ*** mina + ***atthi*** on.
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***ti***).
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
vihaññati: ärritub, kurvastab, vaevleb.
attā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõesti, tõepoolest!
attano: ***atta*** ise, mina.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
puttā: ***putta*** poeg.
kuto: kuis?
dhanaṁ: ***dhana*** rikkus, omand.

Dhp 62. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vaata selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*).

gaṇṭhibhedakacoravatthu

yo bālo maññati bālyaṁ, 4.
paṇḍito vāpi tena so;
bālo ca paṇḍitamānī,
sa ve "bālo"ti vuccati.

Oma lapsikust teadev lapsik Dhp 63.
on just nagu tark,
aga tarkusega uhkustavat lapsikut,
teda võib tõepoolest lapsikuks nimetada.

yo: ***yad*** see mis/kes.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
maññati: mõtleb; kujutleb; eeldab, oletab; teab, on veendunud või kindel; arvestab, sõna tüvest ***man*** mõtlema.
bālyaṁ: ***bāla*** lapsikus.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
vāpi: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***pi*** ka, samuti.
tena: ***tad*** see, nii.
so: ***tad*** nii.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
paṇḍitamānī: ***paṇḍita*** tark + ***mānin*** = ***māna*** uhkus.
sa: ***tad*** see, nii.
ve: tõepoolest, kindlasti.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***iti***).
vuccati: nimetab, sõna tüvest ***vac*** ütlema.

Dhp 63. salmi kanooniline vaste pole leitav.

udāyittheravatthu

yāvajīvampi ce bālo, 5.
paṇḍitaṁ payirupāsati;
na so dhammaṁ vijānāti,
dabbī sūparasaṁ yathā.

Kui lapsik ka terve elu Dhp 64.
targaga koos on,
ei mõista ta dhammat,
nagu ka lusikas supi maitset.

yāvajīvampi: ***yāva*** nii kaua kui + ***jīva*** elu + ***pi*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***api***).
ce: kui.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
paṇḍitaṁ: ***paṇḍita*** tark.
payirupāsati: „istub lähedal"; eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***ās*** istuma.
na: ei.
so: ***tad*** see.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
vijānāti: saab aru, mõistab: eesliitega ***vi*** läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadma.
dabbī: lusikas, kulp.
sūparasaṁ: ***sūpa*** supp + ***rasa*** maitse.
yathā: just nagu, nagu ka.

Dhp 64. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: *dhamma*.

timsapāveyyakabhikkhuvatthu

muhuttamapi ce viññū, 6.
paṇḍitaṁ payirupāsati;
khippaṁ dhammaṁ vijānāti,
jivhā sūparasaṁ yathā.

Kui arukas targaga Dhp 65.
vaid hetke koos on,
mõistab ta dhammat kiiresti,
nagu ka keel supi maitset.

muhuttamapi: ***muhutta*** hetk, sekund + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***).
ce: kui.
viññū: taiplik, arukas; õppinud.
paṇḍitaṁ: ***paṇḍita*** tark.
payirupāsati: „istub lähedal"; eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***ās*** istuma.
khippaṁ: ***khippa*** kiiresti.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
vijānāti: saab aru, mõistab: eesliitega ***vi*** läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadma.
jivhā: keel.
sūparasaṁ: ***sūpa*** supp + ***rasa*** maitse.
yathā: just nagu.

Dhp 65. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: *dhamma*.

suppabuddhakuṭṭhivatthu

caranti bālā dummedhā, 7.
amitteneva attanā;
karontā pāpakaṁ kammaṁ,
yaṁ hoti kaṭukapphalaṁ.

Lapsikud ja nõrgaarulised ❁ Dhp 66.
käituvad endaga mittesõbralikult,
tehes kurje tegusid,
millel on mõrudad viljad.

caranti: käitub, tegutseb, sõna tüvest ***car*** kõndima, käituma, tegutsema.
bālā: ***bāla*** lapsik, noor.
dummedhā: eesliide ***du*** halb, paha + ***medhā*** arukus = arutu; eufooniline ühend *du* + *medha* = *dummedha*.
amitteneva: ***a*** eitav eesliide + ***mitta*** sõber = mitte sõber + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
attanā: ***atta*** ise, mina.
karontā: ***karonta*** tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
pāpakaṁ: kuri, paha; omadussõnale ***pāpa*** lisandub omadussõna järelliide ***ka***.
kammaṁ: ***kamma*** tegu.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
kaṭukapphalaṁ: ***kaṭuka*** mõru, happeline + ***phala*** vili; eufooniline ühend *kaṭuka* + *phala* = *kaṭukapphala*.

Dhp 66. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttaṁ* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kassakavatthu

na taṁ kammaṁ kataṁ sādhu, 8.
yaṁ katvā anutappati;
yassa assumukho rodaṁ,
vipākaṁ paṭisevati.

Ei see tegu ole hästi tehtud, ❁ Dhp 67.
mille tegemist palavalt kahetsetakse,
[ja] pisarsilmil hädaldatakse
[teo] vilja vastu võttes.

na: ei.
taṁ: ***tat*** see.
kammaṁ: ***kamma*** tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sādhu: hästi, tublisti.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
katvā: teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
anutappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***tap*** kuumama, põlema.
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
assumukho: ***assu*** pisar + ***mukha*** nägu, suu.
rodaṁ: ***rodant*** nutt, hädaldamine, sõna tüvest ***rud*** nutma, hädaldama.
vipākaṁ: ***vipāka*** vili.
paṭisevati: jälitab, järgib; eesliitega ***paṭi*** pärast, koos + sõna tüvi ***sev*** teenima, ühendama, koos olema.

Dhp 67. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttaṁ* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

sumanamālākāravatthu

tañca kammaṁ kataṁ sādhu, 9.
yaṁ katvā nānutappati;
yassa patīto sumano,
vipākaṁ paṭisevati.

See tegu on hästi tehtud, ❀ Dhp 68.
mille tegemist palavalt ei kahetseta,
[ja tuntakse] rõõmu [ning] heameelt
[teo] vilja vastu võttes.

taṁ: ***tat*** see.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
kammaṁ: ***kamma*** tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sādhu: hästi, tublisti.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
katvā: tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
na: ei.
anutappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***tap*** kuumama, põlema.
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
patīto: ***patīta*** rahul, rõõmus; eesliide ***paṭi*** edasi, tagasi, mööda + sõna tüvi ***i*** minema.
sumano: ***sumana*** heameel; ***su*** hea, hästi + ***mano*** meel.
vipākaṁ: ***vipāka*** vili.
paṭisevati: jälitab, järgib; eesliitega ***paṭi*** pärast, koos + sõna tüvi ***sev*** teenima, ühendama, koos olema.

Dhp 68. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttaṁ* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

uppalavaṇṇattherīvatthu

madhuvā [*madhuṁ vā* (*dī. ni. ṭīkā 1*)] *maññati bālo,* 10.
yāva pāpaṁ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṁ,
bālo [*atha bālo* (*sī. syā.*) *atha* (*?*)] *dukkhaṁ nigacchati.*

„Mesi!“ mõtleb lapsik, Dhp 69.
kuni kuri tegu pole küpsenud.
Kui kuri tegu on aga küpsenud,
siis langeb lapsik kannatusse.

madhuvā: ***madhu*** mesi + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
maññati: mõtleb; kujutleb; eeldab, oletab; teab, on veendunud või kindel; arvestab, sõna tüvest ***man*** mõtlema.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
yāva: nii kaua kui, nii palju kui, kuniks.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
na: ei.
paccati: küpsetab, valmistab, sõna tüvest ***pac*** küpsetama.
yadā: millal.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
paccati: küpsetab, valmistab.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
atha: ja ka/siis.
dukkhaṁ: ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
nigacchati: tuleb, kogeb; langeb; eesliide ***ni*** alla, tooma + ***gam*** tulema, läbima.

Dhp 69. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*); *dukkha*.

jambukattheravatthu

māse māse kusaggena, 11.
bālo bhuñjeyya bhojanaṁ;
na so saṅkhātadhammānaṁ [*saṅkhatadhammānaṁ* (*sī. pī. ka.*)]*,*
kalaṁ agghati soḷasiṁ.

Kuust kuuse rohulible otsa [jagu], Dhp 70.
võib lapsik süüa toitu;
siiski pole ta väärt kuueteistkümnendikkugi
dhammat mõistnust.

māse: māsa kuu 2x järjest = kuust kuusse.
kusaggena: ***kusa*** hein, rohi + ***agga*** tipp, ülaosa.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
bhuñjeyya: võib süüa, sõna tüvest *bhuj* sööma.
bhojanaṁ: ***bhojana*** toit, söök.
na: ei.
so: ***tat*** see, nii.
saṅkhātadhammānaṁ: ***saṅkhāta*** eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult, ***khyā*** arvutatud, arvestatud, kaalutletud; tegusõnast ***saṅkhāyati*** arvutab, arvestab, kaalub + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
kalaṁ: ***kalā*** väike osa, murdosa.
agghati: on väärt, omab väärtust, sõna tüvest ***arah*** või ***aggh***.
soḷasiṁ: ***soḷasa/soḷasi*** kuusteist.

Dhp 70. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*) = toidu söömine rohulible otsa jagu; dhamma.

ahipetavatthu

na hi pāpaṁ kataṁ kammaṁ, 12.
sajju khīraṁva muccati;
dahantaṁ bālamanveti,
bhasmacchannova [*bhasmāchannova* (*sī. pī. ka.*)] *pāvako.*

Ei tõesti tehtud kuri tegu Dhp 71.
koheselt [vilja kanna], nagu piimgi ei hapne [hetkega];
hõõgudes lapsikule see järgneb,
nagu tuhaga kaetud tuli.

na: ei.
hi: tõepoolest.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kammaṁ: ***kamma*** tegu.
sajju: koheselt, kiiresti.
khīraṁva: ***khīra*** piim + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
muccati: „on vaba", vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest ***muc*** vabastama, vabanema.
dahantaṁ: ***ḍahant*** põletav, hõõguv, sõna tüvest ***ḍah*** põletama + ***taṁ*** = ***tad*** see.
bālamanveti: ***bālam*** lapsik, noor + ***anveti*** järgneb; eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + sõna tüvi ***i*** minema.
bhasmacchannova: ***bhasma*** tuhk, tolm + ***channa*** kaetud; tegusõna juurest ***cha*** katma + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pāvako: ***pāvaka*** tuli.

Dhp 71. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerivad „Selgitusjuhend (paali)" ja „Korvijuhend (paali)".

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*); kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

saṭṭhikūṭapetavatthu

yāvadeva anatthāya, 13.
ñattaṁ [*ñātaṁ* (?)] *bālassa jāyati;*
hanti bālassa sukkaṁsaṁ,
muddhamassa vipātayaṁ.

Tõepoolest, ainult tuntusest Dhp 72.
lapsikule kasu ei sünni;
see hävitab lapsikus puhtama poole
ning purustab [tema] pea.

yāvadeva: ***yāva*** nii kaua/kaugele kui + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
anatthāya: ***anattha*** negatiivne eesliide ***an*** + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.
ñattaṁ: ***ñatta*** teadmised; (avalik) tuntus, sõna tüvest ***ñā*** teadma.
bālassa: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps.
jāyati: sünnib, tekib, sõna tüvest ***jan*** tootma.
hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
bālassa: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps.
sukkaṁsaṁ: ***sukka*** selge; särav; puhas; valge + ***aṁsa*** punkt, nurk, külg.
muddhamassa: ***muddha*** 1. pea; kõrgeim; 2. rumal, mõtlematu + ***assa*** tema, enda.
vipātayaṁ: ***vipātayant*** hävitamine, lahtirebimine; sõnast ***vipatati*** kukub kildudeks või tükkideks, eesliide ***vi*** lahti, läbi + sõna tüvi ***pat*** kukkuma.

Dhp 72. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

cittagahapativatthu

asantaṁ bhāvanamiccheyya [*asantaṁ bhāvamiccheyya* (*syā.*), *asantabhāvanamiccheyya* (*ka.*)], 14.
purekkhārañca bhikkhusu;
āvāsesu ca issariyaṁ,
pūjā parakulesu ca.

Lapsikus võib areneda tahtmine Dhp 73.
bhikkhude austuse ja lugupidamise,
eluruumide, ülemvõimu,
ning teiste hõimude austuse järele.

asantaṁ: ***asant*** eitav eesliide ***a*** + ***sant*** olemine, olemasolev = olematu, põhjendamatu.
bhāvanamiccheyya: ***bhāvanā***: arendama; „oma mõttesse panema" ehk mediteerima, tegusõnast ***bhāveti*** + ***iccheyya*** võiks tahta, tüvest ***is***.
purekkhārañca: ***purekkhāra*** pühendumus, austus; eesliide ***pure*** ning tegusõna ***kar*** teha ehk „ette(poole) panema" + ***ca*** ja.
bhikkhusu: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha ordineeritud meessoost järgija (munk).
āvāsesu: ***āvāsa*** elamu, elu- või asukoht; tüvest ***vas*** viibima, peatuma, püsima.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
issariyaṁ: ***issariya*** (ülem)võim, kontroll, autoriteet; kuninglik võim, kuninglikkus; jumalikkus; sõnast ***issara*** isand, valitseja; issand(looja).
pūjaṁ: ***pūjā*** austamine, austuse avaldamine, kummardamine, pühendunud tähelepanu; (tähistatav) püha.
parakulesu: ***para*** erinev, muu + ***kula*** hõim, sugukond, suguvõsa, perekond, klann; klass.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 73. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

mameva kataṁ maññantu, 15.
gihīpabbajitā ubho;
mamevātivasā assu,
kiccākiccesu kismici;
iti bālassa saṅkappo,
icchā māno ca vaḍḍhati.

„Just mina tegin seda – mõelgu [nii] Dhp 74.
mõlemad: majaomanikud [kui] maisehüljanud;
vaid minu tahtest sõltugu,
olgu nad [minu] kontrolli all
kõik [nende] kohustused ja kohuste puudumine“,
mõtleb lapsik,
[ning tema] igatsus ja uhkus kasvavad.

mameva: ***mama*** = ***ahaṁ*** mina + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *mama + eva = mameva*.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
maññantu: las nad mõtlevad, mõelgu, sõna tüvest ***man*** mõtlema.
gihīpabbajitā: ***gihin*** majaperemees, ilmik järgija; tuletatud sõnast ***gaha*** maja + omastav järelliide ***in***; esineb tekstides enamasti maisehüljanu vastandina + ***pabbajita*** maisehüljanu, kodu ja ilmaliku elu hüljanu.
ubho: ***ubha*** mõlemad.
mamevātivasā: ***mama*** = ***ahaṁ*** mina + ***eva*** just, lihtsalt, ainult + ***ativasā*** tahte all, sõltuv; eesliide ***ati*** vastavalt, kuni + ***vasa*** võim, kontroll, tahe.
assu: olgu nad siis, sõna tüvest ***as*** olema.
kiccākiccesu: ***kicca*** kohustus, mida tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***akicca***; ***a*** eitav eesliide + ***kicca*** kohustus, mida tuleks teha = mis on kohustus ja mis mitte.
kismici: ***kiñci*** mida iganes.
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***ti***).
bālassa: ***bāla*** lapsik, noor.
saṅkappo: ***saṅkappa*** mõte, kavatsus.
icchā: igatsus.
māno: ***māna*** uhkus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vaḍḍhati: kasvab, suureneb, sõna tüvest ***vaḍḍh***.

Dhp 74. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*); plekid (*kilesa*).

vanavāsitissasāmaṇeravatthu
aññā hi lābhūpanisā, 16.
aññā nibbānagāminī;
evametaṁ abhiññāya,
bhikkhu buddhassa sāvako;
sakkāraṁ nābhinandeyya,
vivekamanubrūhaye.

Tõepoolest, erinevad [on] saamise põhjused, Dhp 75.
erinevad nibbaanasse viivad [põhjused].
Sellest täielikult aru saanud
bhikkhut, Mõistnu õpilast,
austamine ei rõõmusta,
[küll aga] erakluses harjutamine.

aññā: ***añña*** muu, erinev.
hi: tõesti, tõepoolest.
lābhūpanisā: ***lābha*** kasu, omamine, saamine, vastuvõtmine + ***upanisā*** tähendus, põhjus.
aññā: muu, erinev.
nibbānagāminī: ***nibbāna*** vaibumine, nibbaana, mis on Buddha õpetuse siht ja ainus eesmärk + ***gāmin*** läheb, viib, sõna tüvest ***gam*** minema.
evametaṁ: ***evaṁ*** nõnda, nii, sel viisil + ***etaṁ*** see.
abhiññāya: täielikult aru saanud, ülimad teadmised saavutanud: eesliide ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + ***ñā*** teadma; saavutanud ülimad teadmised; üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised, mille arvuline loetelu varieerub sõltuvalt jaotuse aluseks olevast.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha ordineeritud meesjärgija (munk).
buddhassa: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
sāvako: ***sāvaka*** kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest ***su*** kuulma.
sakkāraṁ: ***sakkāra*** kummardamine, austus.
nābhinandeyya: ***na*** ei + ***abhinandeyya***: tähendust intensiivistav eessõna ***abhi*** + sõna tüvi ***nand*** õnnelik olema, rõõmu tundma; eufooniline ühend: *na + abhinandeyya = nābhinandeyya*.
vivekam: ***viveka*** eraldatus, üksindus, lahusolek; eraklus.
anubrūhaye: las ta harjutab, pühendub; eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + sõna tüvi ***brah*** arenema.

Dhp 75. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu; kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

bālavaggo pañcamo niṭṭhito.

Viienda, lapsiku grupi lõpp.

rādhattheravatthu

nidhīnaṁva pavattāraṁ, 1.
yaṁ passe vajjadassinaṁ;
niggayhavādiṁ medhāviṁ,
tādisaṁ paṇḍitaṁ bhaje;
tādisaṁ bhajamānassa,
seyyo hoti na pāpiyo.

Kes [eksimusele] osutab kui aardele, ☸ Dhp 76.
näeb [ja] räägib, mida peaks nägema,
[kui vaja], kõneleb noomivalt, [on] arukas
– just sellise targaga tulekski suhelda;
[selline suhtlemine] on heast, mitte kurjast.

nidhīnaṁva: ***nidhi*** aare + ***va*** on (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
pavattāraṁ: ***pavattar*** see, kes räägib, ütleb, osutab; näitab; sõna tüvest ***vac*** ütlema, eesliitega ***pa*** välja.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
passe: ***passati*** näeb; saab aru; peaks nägema, sõna tüvest ***das*** nägema.
vajjadassinaṁ: ***vajja*** rääkimine, ütlemine; võiks, peaks ütlema; muusikariist, mängima; mida tuleb/tuleks vältida ehk eksimus + ***dassin*** nägema sõna tüvest ***das*** nägema.
niggayhavādiṁ: ***niggayha*** mille eest tuleks noomida, mida tuleks taunida + ***vādin*** rääkija, sõna tüvest ***vad*** ütlema.
medhāviṁ: ***medhā*** arukas.
tādisaṁ: ***tādisa*** selline.
paṇḍitaṁ: ***paṇḍita*** tark.
bhaje: tuleks suhelda, sõna tüvest ***bhaj*** seostuma, ühinema.
tādisaṁ: ***tādisa*** selline.
bhajamānassa: ***bhajamāna*** ühinema, suhtlema, sõna tüvest ***bhaj*** seostuma, ühinema.
seyyo: ***seyya*** parem.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
na: ei.
pāpiyo: ***pāpiya*** kurjem, hullem.

Dhp 76. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2.

assajipunabbasukavatthu

ovadeyyānusāseyya, 2.
asabbhā ca nivāraye;
satañhi so piyo hoti,
asataṁ hoti appiyo.

Kes manitseb, annab nõu, ☸ Dhp 77.
ning hoiab kurjast eemale,
tõelikule tõesti on see kallis,
kuid mittetõelikule pole kallis.

ovadeyyānusāseyya: ***ovadeyya*** juhendama, manitsema, noomima; õhutama, sõna tüvest ***vad*** rääkima, eesliitega ***o***, mis on lühend eesliitest ***ava*** alla + ***anusāseyya*** õpetama, nõu andma, juhendama, sõna tüvest ***sās*** õpetama, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda. Eufooniline ühend: *ovadeyya* + *anusāseyya* = *ovadyānusāseyya*.
asabbhā: ***asabbha*** halb, madal, ebaviisakas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
nivāraye: tagasi hoidma, ohjama, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***ni*** välja, pärit.
satañhi: ***sataṁ*** = ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest ***as*** olema = tõelik mees (*sappurisa*) + ***hi*** tõepoolest.
so: ***tad*** see, too; tema.
piyo: ***piya*** kallis, armas.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
asataṁ: ***asant*** eitav eesliide ***a*** + ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest ***as*** olema = ebatõene, mitteõige, vale.
hoti: on.
appiyo: ***a*** eitav eesliide + ***piya*** kallis, armas. Eufooniline ühend: *a* + *piya* = *appiya*.

Dhp 77. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2.

Vt selgitustest: tõelik mees (*sappurisa*).

channattheravatthu

na bhaje pāpake mitte, 3.
na bhaje purisādhame;
bhajetha mitte kalyāṇe,
bhajetha purisuttame.

Ei tuleks ühineda kurjade sõpradega, Dhp 78.
ei tuleks madalate meestega ühineda.
Ühine hüveliste sõpradega,
ühine kõrgemate meestega.

na: ei.
bhaje: tuleks suhelda, sõna tüvest ***bhaj*** seostuma, seostama.
pāpake: ***pāpa*** kuri + omadussõna järelliide ***ka***.
mitte: ***mitta*** sõber.
na: ei.
bhaje: tuleks suhelda.
purisādhame: ***purisa*** mees + ***adhama*** madalaim, alatuim (= kõlbetu); eufooniline ühend *purisa + adhama = purisādhama*.
bhajetha: seostama, ühendama, liitma, suhtlema.
mitte: ***mitta*** sõber.
kalyāṇe: ***kalyāṇa*** hüveline.
bhajetha: seostama, ühendama, liitma, suhtlema.
purisuttame: ***purisa*** mees + ***uttama*** kõrgeim, suurepäraseim, ülim; eufooniline ühend *purisa + uttama = purisuttama*.

Dhp 78. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*).

mahākappinattheravatthu

dhammapīti sukhaṁ seti, 4.
vippasannena cetasā;
ariyappavedite dhamme,
sadā ramati paṇḍito.

Dhammarõõmust joobunu Dhp 79.
elab rõõmsalt, puhta meelega.
Arijate kuulutatud dhamma
alati rõõmustab tarka.

dhammapīti: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***pītin*** joomine, sõnast ***pīta*** purjus, sõna tüvest ***pā*** jooma, millele on lisatud omastav järelliide ***in***. Siinkohal *dhammapītī* asemel esinev *dhammapīti* võib tuleneda värsimõõdu nõudest. Teise tõlgenduse kohaselt võib tõlke aluseks võtta sõna ***pīti*** rõõm = dhammarõõm, dhamma kuulmisega ja teostamisega kaasnev rõõm.
sukhaṁ: õnnelikult, sõnast ***sukha*** õnn, rõõm.
seti: lamab, magab, peatub; tegusõna tüvest ***si*** lamama, heitma (pikali).
vippasannena: puhastatud, selge, särav, sõnast ***vippasīdati*** muutub selgeks, helgeks, säravaks.
cetasā: ***ceto*** teadvus (=*citta*).
ariyappavedite: ***ariya*** arija + ***pavedita*** kuulutas, tegi teatavaks, õpetas; tegusõnast ***pavedati*** (teatavaks tegema); eufooniline ühend *ariya + pavedita = ariyappavedita*.
dhamme: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
sadā: alati.
ramati: rõõmustab, sõna tüvest ***ram*** nautima, rõõmustama.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 79. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; arija (*ariya*).

paṇḍitasāmaṇeravatthu

udakañhi nayanti nettikā, 5.
usukārā namayanti [*damayanti* (*ka.*)] *tejanaṁ;*
dāruṁ namayanti tacchakā,
attānaṁ damayanti paṇḍitā.

Vett, tõepoolest, juhivad niisutajad, ☸ Dhp 80.
nooletegijad painutavad noolevarsi,
puitu painutavad puusepad,
targad ohjavad ennast.

udakañhi: ***udaka*** vesi + ***hi*** tõepoolest, tõesti.
nayanti: juhib, sõna tüvest ***nī***.
nettikā: ***nettika*** niisutama; niisutaja.
usukārā: ***usu*** nool + ***kāra*** tegema.
namayanti: painutab.
tejanaṁ: ***tejana*** noole, noole ots või vars.
dāruṁ: ***dāru*** puit.
namayanti: painutab.
tacchakā: ***tacchaka*** puusepp, puu langetaja.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
damayant: taltsutab, alistab, saab meistriks.
paṇḍitā: ***paṇḍita*** tark, õppinud mees.

Dhp 80. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86, *Kulattheragāthā* Thag 1.19 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8. Täpselt sama värss asub kümnenda *vagga* lõpus (nr 145).

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

selo yathā ekaghano [*ekagghano* (*ka.*)], 6.
vātena na samīrati;
evaṁ nindāpasaṁsāsu,
na samiñjanti paṇḍitā.

Nagu üht kindlat kaljurahnu Dhp 81.
tuul ei kõiguta,
nõnda süüdistused [ega] kiitused
ei kõiguta tarku.

selo: ***sela*** kalju(rahn), kivi(mürakas).
yathā: just/nii nagu.
ekaghano: ***eka*** üks + ***ghana*** kindel, massiivne.
vātena: ***vāta*** tuul.
na: ei.
samīrati: liigutab, kõigutab, sõna tüvest ***īr*** liikuma panema, liikuma.
evaṁ: nõnda.
nindāpasaṁsāsu: ***nindā*** süüdistada, ette heita, solvama; pilkama, narrima + ***pasaṁsā*** kiitus, aplaus. ***na***: ei.
samiñjanti: raputab, kõigutab, sõna tüvest ***iñj*** raputama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult; tähistab tegevuse täielikkust, lõpetatust.
paṇḍitā: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 81. salmi kanooniline vaste pole leitav. Osalise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ja salmi tsiteerib *Pabbataṅgapañha* Mil 7.4.5.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

kāṇamātāvatthu

yathāpi rahado gambhīro, 7.
vippasanno anāvilo;
evaṁ dhammāni sutvāna,
vippasīdanti paṇḍitā.

Just nagu sügav järv Dhp 82.
puhastub hägu settides,
nõnda dhammat kuuldes
puhastuvad targad.

yathāpi: ***yathā*** nii/just nagu + ***pi*** ka, samuti.
rahado: ***rahada*** tiik, järv.
gambhīro: ***gambhīra*** sügav.
vippasanno: ***vippasanna*** puhastatud, settinud, selge, särav, sõna tüvest ***sīd*** istuma; ***vippasīdati*** muudab selgeks.
anāvilo: ***an*** negatiivne eesliide + ***āvila*** hägune, mitte selge; häiritud; reostunud.
evaṁ: nõnda.
dhammāni: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
sutvāna: (olles) kuulnud, sõna tüvest ***su*** kuulma.
vippasīdanti: muutub puhastunuks, säravaks, rahulikuks.
paṇḍitā: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 82. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

pañcasatabhikkhuvatthu

sabbattha ve sappurisā cajanti, 8.
na kāmakāmā lapayanti santo;
sukhena phuṭṭhā atha vā dukhena,
na uccāvacaṁ [*noccāvacaṁ* (*sī. aṭṭha.*)]
paṇḍitā dassayanti.

Tõepoolest, tõelikud mehed loobuvad [maisest]. Dhp 83.
Tõelikud ei lobise naudingute nautimisest.
Puutudes kokku õnne või dukkhaga,
tark ei näita [välja] tõusu ega langust.

sabbattha: kõikjal, igas suhtes.
ve: tõepoolest, tõesti.
sappurisā: ***sat*** tõeline, hea, ehe; sõnast ***sant*** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + ***purisa*** mees = tõelik mees; eufooniline ühend *sat* + *purisa* = *sappurisa*.
cajanti: loobub sõna tüvest ***caj***.
na: ei.
kāmakāmā: ***kāma*** nauding; 2x järjest = naudinguid nautima.
lapayanti: pomiseb, väljendub ebaselgelt ja segadusse ajavalt.
santo: ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest ***as*** olema + ***ca*** ja.
sukhena: ***sukha*** õnn.
phutthā: ***phuttha*** puudutatud, mõjutatud, sõna tüvest ***phus*** puudutama.
atha: ja ka/siis.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
dukkhena: ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
na: ei.
uccāvacaṁ: ***ucca*** kõrge, pikk + ***avaca*** mittekõrge, madal.
paṇḍitā: ***pandita*** tark.
dassayanti: „põhjustab nägemist“, näitab, sõna tüvest ***das*** nägema.

Dhp 83. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

dhammikattheravatthu

na attahetu na parassa hetu, 9.
na puttamicche na dhanaṁ na raṭṭhaṁ;
na iccheyya [*nayicche* (*pī.*), *nicche* (*?*)] *adhammena*
samiddhimattano,
sa sīlavā paññavā dhammiko siyā.

Ei enda pärast ega teiste pärast Dhp 84.
ei tuleks tahta poega, ei rikkust, ei kuningriiki.
Ei tuleks tahta dhammata enda heaolu.
Sestap kõlbeline tark püsigu dhammas.

na: ei.
attahetu: ***atta*** ise, mina + ***hetu*** põhjus = enda pärast, enda põhjustatud.
na: ei.
parassa: ***para*** erinev, muu.
hetu: põhjus.
na: ei.
puttamicche: ***putta*** poeg + ***icche*** peaks tahtma, sõna tüvest ***is*** tahtma.
dhanaṁ: ***dhana*** rikkus.
na: ei.
ratthaṁ: ***rattha*** (kuning)riik.
na: ei.
iccheyya: peaks tahtma, tuleks tahta, sõna tüvest ***is*** tahtma.
adhammena: ***adhamma*** eitav eesliide ***a*** + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
samiddhimattano: ***samiddhi*** edu, õitseng + ***atta*** ise, mina.
sa: ***tad*** see, tavavormiks on ***so***.
sīlava: ***sīla*** kõlblus + omastav järelliide ***vant*** = kõlblusega, kes omab kõlblust, kõlbeline.
paññavā: ***paññā*** tarkus + omastav järelliide ***vant*** = tarkusega, see kes on tark.
dhammiko: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
siya: oleks, peaks olema, võiks olla; tegusõna juurest ***as***.

Dhp 84. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; kõlblus (*sīla*).

dhammassavanattheravatthu

appakā te manussesu, 10.
ye janā pāragāmino;
athāyaṁ itarā pajā,
tīramevānudhāvati.

Vähe [on] neid mehi, ☸ Dhp 85.
neid inimesi, kes [on] vastaskaldale läinud.
Ülejäänud inimkond
jookseb ringi siinpoolsel kaldal.

appaka: (ainsuses) vähe, väike, tilluke; tähtsusetu; haruldane; (mitmuses) vähesed, mõned.
te: ***tat*** see.
manussesu: ***manussa*** inimene, mees.
ye: ***yat*** need, kes.
janā: ***jana*** inimene, mees.
paragamino: ***para*** vastaskallas, teine pool, teispoolsus = nibbaana + ***gamin*** läheb, viib, sõna tüvest ***gam*** minema.
athāyaṁ: ***atha*** ja ka/siis + ***ayaṁ*** = ***idaṁ*** see; eufooniline ühend: *atha* + *ayaṁ* = *athayaṁ*.
itarā: ***itara*** muu, erinev.
pajā: olend; inimkond, põlvkond.
tīramevānudhāvati: ***tira*** kallas, pank + ***eva*** just, see, tõepoolest + eesliide ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***dhavati*** jookseb (eemale, ringi), põgeneb, sõna tüvest ***dhav*** jooksma.

Dhp 85. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṁ* SN 45.34, *Saṅgāravasuttaṁ* AN 10.117, *Orimatīrasuttaṁ* AN 10.118, Saṅgāravasuttaṁ AN 10.169 ja *Orimatīrasuttaṁ* AN 10.170.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas.

ye ca kho sammadakkhāte, 11.
dhamme dhammānuvattino;
te janā pāramessanti,
maccudheyyaṁ suduttaraṁ.

Tõepoolest, need, kes õigesti kuulutatud ❀ Dhp 86.
dhammat dhamma kohaselt järgivad,
need inimesed ületavad
väga raskesti ületatava surmavalla.

ye: ***yat*** need, kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
kho: tõepoolest.
sammadakkhāte: ***samma*** õige + ***akkhatā*** õpetas, kuulutas, sõna tüvest ***kkha*** ütlema, rääkima.
dhamme: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
dhammānuvattino: ***dhamma*** vt eelnevat + ***anuvattin*** järgimine, käitumine vastavalt, sõna tüvest ***vat*** pöörama, tegutsema + eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *dhamma + anuvattin = dhammanuvattin*.
te: ***tat*** see.
janā: inimene.
pāramessanti: ***param*** risti, kaugemale, üle + ***essanti*** läheb, sõna tüvest ***i*** minema.
maccudheyyaṁ: ***maccu*** surm + ***dheyya*** vald, ala, sfäär, riik.
suduttaraṁ: hästi raske ületada; järgnevat omadussõna rõhutav eesliide ***su*** hea, antud kontekstis „väga" + ***duttara***: eesliide ***du*** halb, raske + sõna tüvi ***tar*** risti üle minema, ületama.

Dhp 86. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṁ* SN 45.34 ja *Saṅgāravasuttaṁ* AN 10.117.

Vt selgitustest: dhamma; surm (*māra*) = ületavad surmavalla ehk saavutavad surmatuse.

pañcasataāgantukabhikkhuvatthu
kaṇhaṁ dhammaṁ vippahāya, 12.
sukkaṁ bhāvetha paṇḍito;
okā anokamāgamma,
viveke yattha dūramaṁ.

Tumeda dhamma hüljanud ❀ Dhp 87.
arendagu tark eredat [dhammat],
läinud kodust kodutusse,
eraklusse, mida [on] raske nautida.

kaṇhaṁ: ***kaṇha*** tume, halb, must.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab dhammat, mis ei ole Buddha õpetatud ja mis viib dukkhasse.
vippahāya: maha jätnud, alla andnud, sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, järgnevat sõna rõhutav eesliide ***pa*** + ***vi*** läbi.
sukkaṁ: ***sukka*** selge; särav; puhas; valge.
bhāvetha: arendagu, sõna tüvest ***bhav*** arenema = mediteerima.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
okā: ***oka*** kodu, maja, elukoht.
anokamāgamma: ***anoka*** negatiivne eesliide ***an*** + ***oka*** kodu, maja, elukoht + ***āgamma*** tulles, sõna tüvest ***gam*** minema + eesliitega ***a*** poole.
viveke: ***viveka*** eraldatus, üksindus, lahusolek; eraklus.
yattha: just nagu/kui, kus.
dūramaṁ: ***du*** raske + ***rāma*** nauding = raske nautida.

Dhp 87. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṁ* SN 45.34 ja *Orimatīrasuttaṁ* AN 10.118.

Vt selgitustest: dhamma; eraklus (*sāmañña*); maisehüljanu (*pabbajita*); keskendus (*samādhi*) = ereda dhamma arendamine.

tatrābhiratimiccheyya, 13.
hitvā kāme akiñcano;
pariyodapeyya [*pariyodāpeyya* (?)] *attānaṁ,*
cittaklesehi paṇḍito.

Sellest rõõmu peaks otsima, ☸ Dhp 88.
[et] jätnud [on] naudingud-kohustused,
puhastanud end kõikidest
teadvuse plekkidest tark.

tatrābhiratimiccheyya: ***tatra*** seal, selles kohas, sellesse kohta + ***abhirati*** eesliide ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + ***rati*** rõõm; eufooniline ühend: *tatra* + *abhiratiṁ* = *tatrabhiratiṁ* + ***iccheyya*** peaks tahtma.
hitva: olles maha jätnud; sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma.
kāme: ***kāma*** nauding.
akiñcano: ***akiñcana*** eitav eesliide ***a*** + ***kiñcana*** midagi = kellel pole midagi; varatu; kohustusteta; (selgituste järgi) takistusteta, määrdumisteta.
pariyodapeyya: puhastunud: eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + sõna tüvi ***da*** puhastama.
attānaṁ: ***atta*** ise, ennast.
cittaklesehi: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***klesa*** = ***kilesa*** viletsus; ahastus; see, mis vaevab, mis määrib; viletsus, rüvetus; rüvetav kirg, eriti seksuaaliha.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 88. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṁ* SN 45.34 ja *Saṅgāravasuttaṁ* AN 10.169.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); maisehüljanu (*pabbajita*) = omandita; teadvus (*citta*); plekid (*kilesa*).

yesaṁ sambodhiyaṅgesu, 14.
sammā cittaṁ subhāvitaṁ;
ādānapaṭinissagge,
anupādāya ye ratā;
khīṇāsavā jutimanto,
te loke parinibbutā.

Kes virgumisosade läbi [on] ☸ Dhp 89.
õigesti [ja] hästi arendatud teadvusega,
klammerdumisest loobunud,
mitteklammerdumisest rõõmu tundvad,
plekid eemaldanud, säravad –
nemad vaibuvad [siin] maailmas lõplikult.

yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
sambodhiyaṅgesu: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***bodhi*** virgunu, ärganu, sõna tüvest ***budh*** + ***aṅga*** osa, liige, jäse; eufooniline ühend *sambodhi* + *aṅga* = *sambodhiyaṅga*.
sammā: õige.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
subhāvitaṁ: ***su*** hea +***bhāvita*** arendatud, sõna tüvest ***bhav*** arendama = mediteerima.
ādānapaṭinissagge: ***ādāna*** võtmine, haaramine; kinnihoidmine; kiindumus, klammerdumine + ***paṭinissagga*** loobumine, lahtiütlemine.
anupādāya: ***an*** negatiivne eesliide + ***upādiyati*** omastab, võtab omaks või endale; hoiab kinni, haarab = ei klammerdu, pole kinni(tunud).
ye: ***yat*** see, mis/kes.
ratā: ***rata*** rõõmustav; pühendunud; ennast nautiv, sõna tüvest ***ram*** rõõmustama.
khīṇāsavā: ***khīṇa*** eemaldatud, hävitatud + ***āsavā*** plekid.
jutimanto: ***jutimant*** hiilgav, särav; sõna tüvest ***juti*** sära, heledus, hiilgus + omastava sufiksiga ***mant***.
te: ***tat*** see.
loke: ***loka*** maailm.
parinibbutā: eessõna ***pari*** täielik, lõplik + ***nibbuta*** läbipõlenud, kustunud = kiretu, kiretule kustumine, jahtumine; kustunud; lakanud (st ilma uue sünnita).

Dhp 89. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṁ* SN 45.34 ja *Orimatīrasuttaṁ* AN 10.170.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = virgumisosad; arendamine (*bhāvanā*); teadvus (*citta*); haaramine, klammerdumine (*upādiyati*); plekid (*kilesa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = valgustumine.

paṇḍitavaggo chaṭṭho niṭṭhito.

Kuuenda, targa grupi lõpp.

arahantavaggo

Arahanti grupp

90-99

jīvakapañhavatthu

gataddhino visokassa, 1.
vippamuttassa sabbadhi;
sabbaganthappahīnassa,
pariḷāho na vijjati.

Teekonna lõpetanud leinatus, Dhp 90.
kõigest lõplikult vabanenus,
kõikidest kammitsatest loobunus,
[kire] palavikku ei leia.

gataddhino: ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema + ***addhan*** tee(kond), eufooniline koond: *gata + addhin = gataddhin*.
visokassa: ***visoka*** eesliide ***vi*** läbi, eraldunud + ***soka*** lein = leina ületanud, leinatu.
vippamuttassa: ***vi*** läbi, eraldunud + järgneva tähendust rõhutav ***pa*** + ***mutti*** vabanenud, sõna tüvi ***muc*** = lõplikult, täielikult vabanenud.
sabbadhi: igal pool, igas suhtes.
sabbaganthappahīnassa: ***sabba*** kõik, iga + ***gantha*** kammits + *pahina* mahajäetud, sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.
pariḷāho: ***pariḷāha*** (kire-, viha- ja pettekujutluse ehk plekkide tulest tekkinud) palavik, palavikulisus.
na: ei.
vijjati: on olemas, on leitud sõna tüvest ***vid*** leidma.

Dhp 90. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = teekonna lõpetanud; surm (*māra*) = leinatu; vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); kammitsad (*ganthā*); plekid (*kilesa*) = kirg.

mahākassapattheravatthu

uyyuñjanti satīmanto, 2.
na nikete ramanti te;
haṁsāva pallalaṁ hitvā,
okamokaṁ jahanti te.

Teadlikud püüdlevad. Dhp 91.
Ei kodu[elu] naudi nad.
Nagu luiged jätavad järved,
hülgavad [teadlikud] kõik peatuspaigad.

uyyuñjanti: püüdleb, püüab (saavutada, teostada), pingutab; pürgib, sõna tüvest ***yuñ*** ühendama, eesliitega ***ud*** üles.
satīmanto: ***sati*** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastav järelliide ***mant*** = teadlik; tähelepanelik; täielikult, siin ja praegu kohalolus olija.
na: ei.
nikete: ***niketa*** kodu, elukoht (millesse kiindutakse).
ramanti: sõna tüvest ***ram*** nautima.
te: ***tat*** see.
haṁsāva: ***haṁsa*** luik, veelind + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pallalaṁ: ***pallala*** (väike) järv, tiik.
hitvā: hüljanud, loobunud, maha jätnud.
okamokaṁ: ***oka*** elukoht; 2x järjest = kõik elukohad; eufooniline ühend *oka + m + oka*.
jahanti: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha***.
te: ***tat*** see.

Dhp 91. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = püüdlus; eraklus (*sāmaññā*), erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*) = ei naudi koduelu, hülgavad elukohad.

belaṭṭhasīsattheravatthu

yesaṁ sannicayo natthi, 3.
ye pariññātabhojanā;
suññato animitto ca,
vimokkho yesaṁ [*yassa* (*sī.*)] *gocaro;*
akāse va sakuntānaṁ [*sakuṇānaṁ* (*ka.*)],
gati tesaṁ durannayā.

Need, kes ei kogu [varusid], Dhp 92.
kel on täielikud teadmised toidust,
[ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse,
need on vabanemise karjamaal.
Nii, nagu lindude teed taevas,
[nii on ka] nende kulgemist raske mõista.

yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
sannicayo: ***sannicaya*** kogumine, varumine, (varude) kuhjamine: sõna tüvest ***ci*** kuhjama, eesliidetega ***ni*** alla ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
ye: ***yad*** see, mis/kes.
pariññātabhojanā: ***pariññāta*** täiesti kindlalt aru saanud, mõistnud, ümberringi + ***bata*** sõna tüvest ***ña*** teadma + ***bhojana*** toit, söök.
suññato: ***suññata*** tühi, sisutu (siinkohal = minatuse taju).
animitto: ***animitta*** negatiivne eesliide ***an*** + ***nimitta*** märk, tunnus, omadus = märgitu (siinkohal = märgituse taju).
ca: (*sidesõna*) *ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.*
vimokkho: ***vimokkha*** eesliide ***vi*** läbi(nisti), eraldamine + ***mokkha*** vabadus, vabanemine sõna tüvest ***muc*** vabadus.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
gocaro: ***go*** (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + ***cara*** läheb, kõnnib = karjamaa, pärusmaal kõndima?
akāse: ***akāsa*** õhk, taevas, ruum.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
sakuntānaṁ: ***sakunta*** lind.
gati: (edasi) minemine, liikumine, (teadmiste/mõistmise) edenemine; suund, kurss; (peale surma teise olemasollu) lahkumine, sõna tüvest ***gam*** minema.
tesaṁ: ***tad*** see.
durannayā: ***du*** raske, halb + ***annaya*** = ***anvaya*** loogiline järeldus; = raske välja selgitada.

Dhp 92. salmi kanooniline vaste pole leitav. Kantsulgudesse on lisatud *yassa* (*sī.*).

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = teadlikkus toidu olemusest ehk toidu ilutustaju arendamine; toit (*āhāra*); tühjus (*suññata*); märgitus (*animitta*); vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = nende teed on raske mõista.

anuruddhattheravatthu

yassāsavā parikkhīṇā, 4.
āhāre ca anissito;
suññato animitto ca,
vimokkho yassa gocaro;
ākāse va sakuntānaṁ,
padaṁ tassa durannayaṁ.

Kes on tulvad täielikult eemaldanud ❁ Dhp 93.
ja toitu mittekiindunud,
ning [saavutanud] tühjuse ja märgituse,
need on vabanemise karjamaal
Nii, nagu lindude teed taevas,
[on ka] nende [teed] raske mõista.

yassāsavā: ***yassa*** = ***yat*** see, mis/kes + ***āsavā*** tulvad.
parikkhīṇā: ***pari*** ümberringi, täielikult + ***khi*** eemaldama, hävitama = täielikult eemaldatud, hävitatud.
āhāre: ***āhāra*** toide, toit.
ca: (*sidesõna*) *ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.*
anissito: ***a*** eitav eesliide + ***ni*** alla + ***si*** toetuma = mittekiindunud.
suññato: ***suññata*** tühine, tühi.
animitto: ***animitta*** negatiivne eesliide ***an*** + ***nimitta*** märk, tunnus, omadus = märgitu.
ca: (*sidesõna*) *ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.*
vimokkho: ***vi*** läbi(nisti), eraldamine + ***mokkha*** vabadus, vabanemine sõna tüvest ***muc*** vabadus.
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
gocaro: karjamaa: ***go*** (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + ***cara*** läheb, kõnnib = karjamaa, pärusmaal kõndima (?).
ākāse: ***ākāsa*** õhk, taevas, ruum.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
sakuntānaṁ: ***sakunta*** lind.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
tassa: ***tad*** see, too.
durannayaṁ: ***du*** raske, halb + ***annaya*** = ***anvaya*** „läheb koos“, kohandub, vastab; loogiline järeldus = raske välja selgitada.

Dhp 93. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vijayattheragāthā* Thag 1.92.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); arendamine (*bhāvanā*) = toitu mittekiindunud; toit (*āhāra*); tühjus (*suññata*); märgitus (*animitta*); vabanemine (*vimutti, vimokkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = raske mõista.

mahākaccāyanattheravatthu

yassindriyāni samathaṅgatāni 5.
[*samathaṁ gatāni* (*sī. pī.*)],
assā yathā sārathinā sudantā;
pahīnamānassa anāsavassa,
devāpi tassa pihayanti tādino.

Kes kulgeb rahunenud võimetega, Dhp 94.
nagu hästi taltsutatud hobustega vankrijuht,
[kes on] hüljanud uhkuse [ja on] tulvadeta –
teda, sellist [arahanti], kadestavad isegi deevad.

yassindriyāni: ***yassa*** = ***yat*** see mis/kes + ***indriya*** võime.
samathaṅgatāni: ***samatha*** rahu + ***gatā*** läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.
assā: ***assa*** hobune.
yathā: just kui/nagu.
sārathinā: ***sarathi*** eesliide ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***ratha*** vanker = vankriga sõitja, vankrisõitja.
sudantā: ***su*** hea, hästi + ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama = hästi vaoshoitud, taltsutatud.
pahīnamānassa: ***pahīna*** mahajäetud, sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma + ***māna*** uhkus.
anāsavassa: ***anāsava*** negatiivne eesliide ***an*** + ***āsava*** tulvad.
devāpi: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***pi*** ka, samuti.
tassa: ***tad*** see, too.
pihayanti: kadestab, ihaleb, sõna tüvest ***pih***.
tādino: ***tādi*** selline, selliste omadustega.

Dhp 94. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub *Brahmālittheragāthā* Thag 2.43 ning salmile viitavad „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) ja „Korvijuhend (paali)" (Peṭak).

Vt selgitustest: võimed (*indriya*); plekid (*kilesa*) = uhkus; tulvad (*āsava*); deeva ehk jumal(us) (*deva*).

sāriputtattheravatthu

pathavisamo no virujjhati, 6.
indakhilupamo [*indakhīlūpamo* (*sī. syā. ka.*)] *tādi subbato;*
rahadova apetakaddamo,
saṁsārā na bhavanti tādino.

[Kes on] takistusteta nagu maa, Dhp 95.
kes sarnaneb Indra sambaga;
[kes on] nagu mudatu tiik –
sellise jaoks pole enam sansaarat.

pathavisamo: ***pathavi*** maa + ***sama*** sama, just nagu ka, selline.
no: ***na*** ei; eesliide ***na*** + rõhutav järelliide ***u*** (*na* + *u* = *no*).
virujjhati: takistab, sõna tüvest ***rudh*** takistama, tõkestama.
indakhilupamo: ***inda*** Indra ehk Sakka, kõrgeim deevade seas + ***khīla*** post, vai, sammas + ***upama*** samasugune, nagu.
tādi: selline, sellistest omadustest.
subbato: ***subbata*** eesliide ***su*** hea + ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
rahadova: ***rahada*** tiik, järv + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
apetakaddamo: ***apeta*** ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, sõna tüvest ***i*** minema + ***apa*** eemale, ära + ***kaddama*** pori, muda, mustus, roojus.
saṁsārā: ***saṁsāra*** sansaara.
na: ei.
bhavanti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
tādino: ***tādi*** selline, selliste omadustega.

Dhp 95. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = takistused; džhaana (*jhāna*); sansaara (*saṁsāra*). Indra ehk Sakka.

kosambivāsitissattherasāmaṇeravatthu

santaṁ tassa manaṁ hoti, 7.
santā vācā ca kamma ca;
sammapaññā vimuttassa,
upasantassa tādino.

Rahulik on tema meel, Dhp 96.
ning rahulik kõne ja tegu,
õiges tarkuses vabanenud –
selline [ongi] täielikult rahunenud.

santaṁ: ***santa*** rahulik, vaikne; sõna tüvest ***sam*** rahustama, rahunema.
tassa: ***tad*** see, too.
manaṁ: ***mano*** meel.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema.
santā: ***santa*** rahulik, vaikne, sõna tüvest ***sam*** rahustama, rahunema.
vācā: ***vāca*** kõne, sõna.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
kamma: tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sammapaññā: ***sammā*** õige + ***paññā*** tarkus.
vimuttassa: ***vimutti*** vabanemine, sõna tüvest ***muc*** vabastama; vabanemine, mis saavutatakse teadvuse arendamise teel.
upasantassa: ***upasanta*** rahunenud, rahulik, sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles.
tādino: ***tādi*** selline, selliste omadustega.

Dhp 96. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalisi vasteid pakuvad *Akkosasuttaṁ* SN 7.2 ja *Brahmadattattheragāthā* Thag 6.12.

Vt selgitustest: vabanemine (*vimutti, vimokkha*).

sāriputtattheravatthu

assaddho akataññū ca, 8.
sandhicchedo ca yo naro;
hatāvakāso vantāso,
sa ve uttamaporiso.

Usuta ja mittetekkinut teadev, Dhp 97.
ning [kõik] ühendused läbilõiganud mees,
[taas]ilmnematu, ootustest loobunud –
see [on] tõepoolest ülim inimene.

assaddho: ***a*** eitav eesliide + ***saddha*** usk = ilma (pimeda) usuta.
akataññū: ***a*** eitav eesliide + ***kata*** tehtud, loodud, lõpetatud, täidetud, sõna tüvest ***kar*** tegema = mittetehtu = nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) + ***aññā*** (vahetul taipamisel või nägemisel põhinev) teadmine (st kes teab nibbaanat).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sandhicchedo: ***sandhi*** ühend(us), ristumine, seos, ühtimine; liitekoht + ***cheda*** lõikamine, hävitamine, lõhkumine, katkestamine, sõna tüvest ***chid*** lõikama, murdma; eufooniline ühend: *sandhi + cheda = sandhiccheda*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
naro: ***nara*** mees.
hatāvakāso: ***hata*** ära lõigatud, hävinud sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma + ***avakāsa*** „alla särav" (= *okāsa*) nähtav; ilmnemine, ilmumine; (nähtav/avatud) ruum (kui geomeetriline termin); välimus, väljanägemine; atmosfäär, õhk; koht, piirkond; juhtum, juhus; võimal(ikk)us; eufooniline ühend *hata + avakasa = hatavakasa*.
vantāso: ***vanta*** loobuma, üles viskama sõnast ***vam*** viskama + ***asa*** ootus; eufooniline ühend *vanta + asa = vantāsa*.
sa: ***tad*** see.
ve: tõepoolest, kindlasti.
uttamaporiso: ***uttama*** kõrgeim + ***porisa*** inimene, mees; tööline; mehine.

Dhp 97. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Suuremad kirjeldused (paali)" (Mnd) 10.

Vt selgitustest: usk (*saddhā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mittetekkinud; arahant = mittetekkinut teadev, [taas]ilmnematu.

khadiravaniyarevatattheravatthu

gāme vā yadi vāraññe, 9.
ninne vā yadi vā thale;
yattha arahanto viharanti,
taṁ bhūmirāmaṇeyyakaṁ.

Kas külas või metsas, ❁ Dhp 98.
kas orus või mäel –
kus iganes arahant viibib,
see koht [on] meeldiv.

gāme: ***gama*** küla.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
yadi: kui.
vāraññe: ***vā*** või + ***araññā*** mets; sobilik paik bhikkhule keskenduse arendamiseks ja elamiseks.
ninne: ***ninna*** madalmaa, org.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
yadi: kui.
thale: ***thala*** kõrge(m) maa, küngas.
yattha: kus, nii nagu.
arahanto: ***arahant*** arahant, see kes on teostanud Buddha õpetuse ja saavutanud nibbaana ehk vaibumise.
viharanti: elab, püsib, asub, peatub, sõna tüvest ***har*** kandma + eesliitega ***vi*** läbi, tähistab eraldamist.
taṁ: ***tad*** see.
bhūmirāmaṇeyyakaṁ: ***bhūmi*** tasand, tase; maa(-pind), (asu-)koht, piirkond; vormiline või vormideta eksistents, mis abhidhamma kohaselt esindab teadvustasandit + ***rāmaṇeyyaka*** naudinguline, nauditav sõnatüvest ***ram*** nautima.

Dhp 98. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Rāmaṇeyyakasuttaṁ* SN 11.15 ja *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2, ning osalisi vasteid pakuvad *Ghaṭajātaka* Ja 355 ja *Avāriyajātaka* Ja 376.

Vt selgitustest: arahant.

aññataraitthivatthu

ramaṇīyāni araññāni, 10.
yattha na ramatī jano;
vītarāgā ramissanti,
na te kāmagavesino.

Kus [on] rõõmustavad metsad, ❁ Dhp 99.
[seal] ei rõõmusta rahvas;
seal rõõmustavad kiretud,
kes ei otsi naudinguid.

ramaṇīyāni: ***ramaṇīya*** rõõmustav, meeldiv, sõna tüvest ***ram*** rõõmustama.
araññāni: ***araññā*** mets.
yattha: nii nagu, kus.
na: ei.
ramati: rõõmustab, naudib, sõna tüvest ***ram*** rõõmustama.
jano: ***jana*** elusolend, isik, indiviid; mees, inimene; rahvas.
vītarāgā: ***vīta*** ilma + ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima.
ramissanti: rõõmustab, teeb rõõmu.
na: ei.
te: ***tat*** see.
kāmagavesino: ***kāma*** nauding + ***gavesin*** otsib, püüdleb.

Dhp 99. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2.

Vt selgitustest: kirg (*rāga*); arahant = kiretu; nauding (*kāma*).

arahantavaggo sattamo niṭṭhito.

Seitsmenda, arahanti grupi lõpp.

sahassavaggo

Tuhande grupp

Dhp 1

915-00

tambadāṭhikacoraghātakavatthu

sahassamapi ce vācā, 1.
anatthapadasaṁhitā;
ekaṁ atthapadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

Ka tuhandest sisutust sõnast Dhp 100.
on parem
üks sisukas värss,
mille kuulmine rahustab.

sahassamapi: ***sahassa*** (põhiarv) tuhat + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***); eufooniline ühend *sahassa* + *api* = *sahassamapi*.
ce: kui.
vācā: ***vāca*** kõne, sõna tüvest ***vac*** rääkima.
anatthapadasaṁhitā: negatiivne eesliide ***an*** + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend + ***saṁhitā*** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
ekaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks.
atthapadaṁ: ***attha*** tähendus, väärtus, mõte + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
seyyo: ***seyya*** parem.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
sutvā: kuulnud, sõna tüvest ***su*** kuulma.
upasammati: rahuneb, eesliitega ***upa*** poole, sõna tüvi ***sam*** rahunema.

Dhp 100. salmi kanooniline vaste pole leitav.

bāhiyadārucīriyattheravatthu

sahassamapi ce gāthā, 2.
anatthapadasaṁhitā;
ekaṁ gāthāpadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

Ka tuhandest sisutust värsist ☸ Dhp 101.
on parem
üks sisukas värsisalm,
mille kuulmine rahustab.

sahassamapi: ***sahassa*** (põhiarv) tuhat + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***). eufooniline ühend: *sahassa* + *api* = *sahassamapi*.
ce: kui.
gāthā: ***gātha*** värss, salm.
anatthapadasaṁhitā: negatiivne eesliide ***an*** + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + ***pada*** jalg; samm; ütlus, sõna, salmirida; positsioon; (asu)paik, koht; olek; põhjus, ajend + ***saṁhita*** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
ekaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks.
gāthāpadaṁ: ***gātha*** värss, salm + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
seyyo: ***seyya*** parem.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
sutvā: kuulnud, sõna tüvest ***su*** kuulma.
upasammati: rahuneb, eesliitega ***upa*** poole, sõna tüvest ***sam*** rahunema.

Dhp 101. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bāhiyattheraapadāna* Ap 538.

kuṇḍalakesitherīvatthu

yo ca gāthā sataṁ bhāse, 3.
anatthapadasaṁhitā [*anatthapadasañhitaṁ* (*ka.*)
visesanaṁ hetaṁ gāthātipadassa]*;*
ekaṁ dhammapadaṁ seyyo,
yaṁ sutvā upasammati.

Ka sadade sisutute sõnadega Dhp 102.
värsside ettekandmisest
on parem üks dhammavärss,
mille kuulmine rahustab.

yo: ***yad*** see mis/kes.
ce: kui.
gāthā: ***gātha*** värss, salm.
sataṁ: ***sata*** (põhiarv) sada.
bhāse: peaks ütlema, sõna tüvest ***bhas*** rääkima, ütlema.
anatthapadasaṁhitā: negatiivne eesliide ***an*** + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + ***pada*** jalg; samm; ütlus, sõna, salmirida; positsioon; (asu)paik, koht; olek; põhjus, ajend + ***saṁhita*** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
ekaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks.
dhammapadaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
seyyo: ***seyya*** parem.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
sutvā: kuulnud, sõna tüvest ***su*** kuulma.
upasammati: rahuneb, eesliitega ***upa*** poole + sõna tüvi ***sam*** rahunema.

Dhp 102. salmi kanooniline vaste pole leitav.

yo sahassaṁ sahassena, 4.
saṅgāme mānuse jine;
ekañca jeyyamattānaṁ [*attānaṁ* (*sī. pī.*)]*,*
sa ve saṅgāmajuttamo.

Tõepoolest, ülim vallutaja pole see, Dhp 103.
kes võidab tuhandes lahingus
tuhat meest, vaid see,
kes võidab ühe – iseenda.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
sahassaṁ: ***sahassa*** (põhiarv) tuhat.
sahassena: ***sahassa*** vt eelnevat.
saṅgāme: ***saṅgāma*** lahing, võitlus.
mānuse: ***mānusa*** mees, inimene.
jine: peaks vallutama verbi tüvi on ***ji*** vallutama, võitma.
ekañca: ***eka*** (põhiarv) üks + ***ca*** ja; eufooniline ühend *eka + ṁ > ñ + ca = ekañca*.
jeyyamattānaṁ: ***jeyyaṁ*** peaks või tuleks vallutada + ***attān*** ise.
sa: ***tad*** see; tavavormiks on *so*.
ve: tõepoolest.
saṅgāmajuttamo: ***saṅgāma*** lahing, võitlus + ***uttama*** kõrgeim; *j* lisandub eufoonilise ühendina *saṅgāma + j + uttamo = saṅgāmajuttamo*.

Dhp 103. salmi kanooniline vaste pole leitav.

anatthapucchakabrāhmaṇavatthu

attā have jitaṁ seyyo, 5.
yā cāyaṁ itarā pajā;
attadantassa posassa,
niccaṁ saññatacārino.

Tõepoolest, parem on alistada „mina“, Dhp 104.
kui teised inimesed.
„Mina“ ohjanud inimene
tegutseb alati vaoshoitult.

attā: ***atta*** ise, mina.
have: tõepoolest, tõeliselt.
jita: alistama, vallutama, sõna tüvest ***ji*** vallutama, võitma.
seyyo: ***seyya*** parem.
yā: ***yad*** see, mis.
cāyaṁ: ***ca*** ja + ***ayaṁ*** see; eufooniline ühend *ca* + *ayaṁ* = *cāyaṁ*.
itarā: ***itara*** muu, erinev.
pajā: olendid, inimesed, inimkond.
attadantassa: ***atta*** mina + ***danta*** vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud, sõna tüvest ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama = enese taltsutanud.
posassa: ***posa*** inimene, poeetiline vorm sõnast ***purisa*** mees.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, lakkamatu.
saññatacārino: ***saññata*** „kokku tõmmatud“, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest ***yam*** ohjama, rahunema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***carin*** tegutsev, käituv, elav, järelliide ***in***, sõna tüvi ***car*** tegutsema, kõndima.

Dhp 104. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*) = mina ohjanu on kehapõhise vaate (*sakkāya-diṭṭhi*) = minavaate (*atta-diṭṭhi*) ületanud vooguastunu (*sotāpanna*).

neva devo na gandhabbo, 6.
na māro saha brahmunā;
jitaṁ apajitaṁ kayirā,
tathārūpassa jantuno.

Ei deeva, ei gandhabba, Dhp 105.
ega Surm koos Brahmaga
suuda selle isiku võitu
kaotuseks muuta.

neva: ***na*** ei + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *na* + *eva* = *neva*.
devo: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
na: ei.
gandhabbo: ***gandhabba***.
na: ei.
māro: ***mara*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
saha: koos.
brahmunā: ***brahma*** jumal Brahma.
jitaṁ: ***jita*** võit, võidetud asi; vallutatud; tegusõna juurest ***ji*** võitma, vallutama.
apajitaṁ: ***apajita*** võidetud, lüüasaanu: eesliide ***apa*** + ***jita*** võit, võidetu, vallutatud.
kayirā: tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
tathārūpassa: ***tatha*** seega; nii; selles suunas; selline; nii ka; samamoodi + ***rūpa*** vorm; aine, mateeria; vormi omadus.
jantuno: ***jantu*** olend, inimene, mees.

Dhp 105. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: gandhabba (*gandhabba*); surm (*māra*); Brahma (*brahma, brahmā*), köidikud (*saṁyojana*) = ei suuda selle isiku (st vooguastunu) võitu kaotuseks muuta.

sāriputtattherassa mātulabrāhmaṇavatthu

māse māse sahassena, 7.
yo yajetha sataṁ samaṁ;
ekañca bhāvitattānaṁ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṁ hutaṁ.

Kui sada aastat teha Dhp 106.
kuust kuusse tuhat ohverdust,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

māse: ***māsa*** kuu; 2x järjest = kuust kuusse.
sahassena: ***sahassa*** (põhiarv) tuhat.
yo: ***yad*** see, mis.
yajetha: peaks ohverdama, sõna tüvest ***yaj***.
sataṁ: ***sata*** (põhiarv) sada.
samaṁ: ***sama*** isegi, ka.
ekañca: ***eka*** (põhiarv) üks + ***ca*** ja; eufooniline ühend *eka + ṁ > ñ + ca = ekañca*.
bhāvitattānaṁ: ***bhāvita*** on arendanud + ***atta*** ise.
muhuttamapi: ***muhutta*** hetk, moment, sekund.
api: ka, samuti, isegi (sageli kirjutatakse ***pi***).
pūjaye: ***pūjanā*** peaks kummardama, austust avaldama, sõna tüvest ***puj*** kummardama.
sāyeva: ***sā*** see + ***yeva*** (enamesinevad vormid on ***va*** ja ***eva***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
pūjanā: kummardama, austust avaldama.
seyyo: ***seyya*** parem.
yañce: ***yaṁ*** see, mis + ***ce*** kui.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
hutaṁ: ***huta*** „tules ohverdamiseks põletatud", ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi, sõna tüvest ***hu*** ohverdama.

Dhp 106. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); arendamine (*bhāvanā*).

sāriputtattherassa bhāgineyyavatthu

yo ca vassasataṁ jantu, 8.
aggiṁ paricare vane;
ekañca bhāvitattānaṁ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṁ hutaṁ.

Kui ka sada aastat metsas tuld teenida, Dhp 107.
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

yo: see, mis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jantu: (elus)olend, inimene.
aggiṁ: ***aggi*** tuli.
paricare: ***paricarati*** „kõnnib ümber"; kummardama (tuld), hoolitsema, sõna tüvest ***car*** kõndima, liikuma + eesliitega ***pari*** ümberringi, kõikjal.
vane: ***vana*** mets.
ekañca: ***eka*** (põhiarv) üks + ***ca*** ja; eufooniline ühend *eka + ṁ > ñ + ca = ekañca*.
bhāvitattānaṁ: ***bhāvita*** on arendanud + ***atta*** ise.
muhuttamapi: ***muhutta*** hetk, moment, sekund.
api: ka, samuti, isegi (sageli kirjutatakse ***pi***).
pūjaye: peaks kummardama, austust avaldama; tegusõna ***pūjayati*** tüvest ***puj*** kummardama, austama.
sāyeva: ***sā*** see + ***yeva*** (enamesinev vormid on ***va*** ja ***eva***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
pūjanā: kummardama, austust avaldama.
seyyo: ***seyya*** parem.
yañce: ***yaṁ*** see, mis + ***ce*** kui.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
hutaṁ: ***huta*** „tules ohverdamiseks põletatud", ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi, sõna tüvest ***hu*** ohverdama.

Dhp 107. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); arendamine (*bhāvanā*).

sāriputtatherassa
sahāyakabrāhmaṇavatthu 9.

yaṁ kiñci yiṭṭhaṁ va hutaṁ va [*yiṭṭhañca hutañca* (*ka.*)] *loke,*
saṁvaccharaṁ yajetha puññapekkho;
sabbampi taṁ na catubhāgameti,
abhivādanā ujjugatesu seyyo.

Mis iganes ohverdusi või almuseid võiks Dhp 108.
pälvimuste otsija maailmas terve aasta
[vältel] ohverdada,
pole see väärt neljandikkugi pälvimustest, mis saadakse
kindlasihiliselt läinule austuse avaldamisega.

yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
kiñci: mida iganes.
yiṭṭhaṁ: ***yiṭṭha*** ohverdatud, ohverdusena antud.
va: või (tavaliselt kirjutatakse ***vā***), siin esineb lühendatud värsimõõdu põhjusel.
hutaṁ: ***huta*** „tules ohverdamiseks põletatud", ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi, sõna tüvest ***hu*** ohverdama.
va: või.
loke: ***loka*** maailm.
saṁvaccharaṁ: ***saṃvacchara*** aasta.
yajetha: ***yajati*** peaks ohverdama, sõna tüvest ***yaj*** ohverdama.
puññapekkho: ***puñña*** pälvimus + ***pekkha*** vaatab ringi (kavatsusega midagi leida, näha), otsib: sõna tüvest ***ikkh*** nägema + rõhutava eesliitega ***pa***.
sabbampi: ***sabba*** kõik, iga.
pi: ka.
taṁ: ***tad*** see.
na: ei.
catubhāgameti: ***catur*** (põhiarv) neli + ***bhaga*** osa; jagu.
eti: läheb, sõna tüvest ***i*** minema.
abhivādanā: ***abhivādana*** tervitus, austusavaldus, eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + sõna tüvi ***vad*** rääkima.
ujjugatesu: ***ujju*** sirge, püstine, otsene + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema = kindlasihiliselt läinud ehk arahant.
seyyo: ***seyya*** (see on) parem.

Dhp 108. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); pälvimus (*puñña*); arahant = kindlasihiliselt läinu.

āyuvaḍḍhanakumāravatthu
abhivādanasīlissa, 10.
niccaṁ vuḍḍhāpacāyino [*vaddhāpacāyino* (*sī. pī.*)]*;*
cattāro dhammā vaḍḍhanti,
āyu vaṇṇo sukhaṁ balaṁ.

[See, kes] austab kõlbelisi, Dhp 109.
ja teenib lakkamatult Auväärseid,
[sel] suurenevad neli dhammat:
eluiga, jume, õnn [ja] jõud.

abhivādanasīlissa: ***abhivādana*** tervitus, austusavaldus, sõna tüvest ***vad*** rääkima, eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + ***sīla*** kõlblus = kõlbelise austamine.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, lakkamatu.
vuḍḍhāpacāyino: ***vuḍḍha*** vana, auväärne, sõna tüvest ***vaddh*** kasvama + ***apacayin*** austamine, austusavaldus, sõnast ***apacāya*** au, austus, omastava järelliitega ***in***; eufooniline ühend *vuddha + apacayin = vuddhapacayin*. Siinkohal tähendab bhikkhude austamist.
cattāro: ***catu(r)*** (põhiarv) neli.
dhammā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
vaḍḍhanti: kasvab, sõna tüvest ***vaddh***.
āyu: eluiga.
vaṇṇo: ***vaṇṇa*** värvus, jume.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
balaṁ: ***bala*** jõud.

Dhp 109. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = kõlbelised, Auväärsed.

saṅkiccasāmaṇeravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 11.
dussīlo asamāhito;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
sīlavantassa jhāyino.

Ka saja-aastasest Dhp 110.
mittekeskenduva kõlbetu elust
[on] parem üks päev
kõlbelise džhaai elust.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: ja, ka.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
dussīlo: eesliide ***du*** halb + ***sīla*** kõlblus = halva kõlblusega, kõlbetu; eufooniline ühend *du* + *sīla* = *dussīla*.
asamāhito: ***a*** eitav eesliide + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***a*** suunas + ***dha*** panema (kindel) = mitte väljakujunenud, ebakindel.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
sīlavantassa: ***sīla*** kõlblus + omastav järelliide ***vant*** = kõlbeline.
jhāyino: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.

Dhp 110. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); keskendus (*samādhi*); džhaai (*jhāyi, jhāyī*).

khāṇukoṇḍaññattheravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 12.
duppañño asamāhito;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
paññavantassa jhāyino.

Ka saja-aastasest Dhp 111.
mittekeskenduva kehvaarulise elust
[on] parem üks päev
tarkusega džhaai elust.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
duppañño: ***duppañña*** eesliide ***du*** halb, vale + ***paññā*** tarkus „halb tarkus“, kehvaaruline; eufooniline ühend: *du* + *pañño* = *duppañño*.
asamāhito: ***asamāhita*** eitav eesliide ***a*** + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***a*** suunas + ***dha*** panema (kindel) = mitte väljakujunenud, ebakindel.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
paññavantassa: ***paññā*** tarkus + omastav järelliide ***vant*** = tarkuse omaja, tark.
jhāyino: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.

Dhp 111. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); keskendus (*samādhi*); tarkus (*paññā*); džhaai (*jhāyi, jhāyī*).

sabbadāsattheravatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 13.
kusīto hīnavīriyo;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
vīriyamārabhato daḷhaṁ.

Ka saja-aastasest ☸ Dhp 112.
madala energiaga loiu elust
[on] parem üks päev
energilise ja resoluutse elust.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: ja, ka.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
kusīto: ***kusīta*** loid, mitteaktiivne.
hīnavīriyo: ***hīna*** madal + ***viriya*** energia.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
vīriyamārabhato: ***viriya*** energia + ***ārabha*** kinni võtma; alustama, ette võtma, algatama; tapma, tapmisohverdus, sõna tüvest ***rabh*** alustama, ette võtma + intensiivistav eesliide ***a***.
daḷhaṁ: ***daḷha*** tugev; resoluutne; kindel; tahke.

Dhp 112. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇātherīapadāna* Ap 26.

Vt selgitustest: energia (*viriya*).

paṭācārātherīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 14.
apassaṁ udayabbayaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato udayabbayaṁ.

Ka saja-aastasest ☸ Dhp 113.
tekkimist ja lakkamist mittenäinu elust
on parem üks päev
tekkimist ja lakkamist näinu elu.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
apassaṁ: ***apassant*** mittenägev, ei näe: eitav eesliide ***a*** + sõna tüvi ***pas*** nägema.
udayabbayaṁ: ***udaya*** tõus, kasv, sünd, sõna tüvest ***i*** minema, koos eesliitega ***ud*** üles + ***byaya*** (enamasti kirjutatakse ***vyaya***) langus, kadu, lagunemine, vähenemine, surm, sõna tüvest ***i*** minema, koos eesliitega ***vi*** läbi, välja, eemale, ära.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
passato: nägija.
udayabbayaṁ: tõus ja langus, tekkimine ja kadumine.

Dhp 113. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Kisāgotamītherīapadāna* Ap 22.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*) = tekkimise ja lakkamise ehk ilmnemise ja kadumise teadmine.

kisāgotamīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 15.
apassaṁ amataṁ padaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato amataṁ padaṁ.

Ka saja-aastasest Dhp 114.
surmatuse teed mittenäinu elust
on parem üks päev
surmatuse teed näinu elu.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
apassaṁ: ***apassant*** mittenägev, ei näe: eitav eesliide ***a*** + sõna tüvi ***pas*** nägema.
udayabbayaṁ: ***udaya*** tõus, kasv, sünd, sõna tüvest ***i*** minema, koos eesliitega ***ud*** üles + ***byaya*** (enamasti kirjutatakse ***vyaya***) langus, kadu, lagunemine, vähenemine, surm, sõna tüvest ***i*** minema, koos eesliitega ***vi*** läbi, välja, eemale, ära.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
passato: nägija.
udayabbayaṁ: tõus ja langus, tekkimine ja kadumine.

Dhp 113. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Kisāgotamītherīapadāna* Ap22.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*) = tekkimise ja lakkamise ehk ilmnemise ja kadumise teadmine.

bahuputtikattherīvatthu

yo ca vassasataṁ jīve, 16.
apassaṁ dhammamuttamaṁ;
ekāhaṁ jīvitaṁ seyyo,
passato dhammamuttamaṁ.

Ka saja-aastasest Dhp 115.
ülimat dhammat mittenäinu elust
on parem üks päev
ülimat dhammat näinu elu.

yo: ***yad*** see, mis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vassasataṁ: ***vassa*** aasta + ***sata*** sada.
jīve: peaks elama; tegusõna juurest ***jiv*** elama.
apassaṁ: ***apassa*** mittenägev, ei näe: eitav eesliide ***a*** + sõna tüvi ***pas*** nägema.
dhammamuttamaṁ: ***dhammaṁ*** dhamma, Buddha õpetus + ***uttamaṁ*** kõrgeim, ülim.
ekāhaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***aha*** päev; eufooniline ühend *eka* + *aha* = *ekaha*.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
seyyo: ***seyya*** parem.
passato: nägemine.
dhammamuttamaṁ: ***dhammaṁ*** dhamma + ***uttama*** kõrgeim, ülim.

Dhp 115. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

sahassavaggo aṭṭhamo niṭṭhito.

Kaheksanda, tuhande grupi lõpp.

pāpavaggo

Kurjuse grupp

Dhp 117–128

cūḷekasāṭakabrāhmaṇavatthu

abhittharetha kalyāṇe, 1.
pāpā cittaṁ nivāraye;
dandhañhi karoto puññaṁ,
pāpasmiṁ ramatī mano.

Kiirustagu hüveline, Dhp 116.
kurja teadvust ohjaku!
Tõepoolest, aeglaselt loob pälvimusi
kurja nautiv meel.

abhittharetha: kiirustama, olema kiire. Tõenäoliselt on tegemist kirjaveaga, siin peaks ilmselt olema samatähenduslik sõna ***abhittaretha***, sõna tüvest ***tar*** kiirustama, kiiresti liikuma intensiivistava eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
kalyāṇe: ***kalyāṇa*** hüveline.
pāpā: ***pāpa*** kuri.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
nivāraye: ***nivāraya*** tagasi hoidma, alla suruma, ohjeldama; tegusõna juurest ***var*** takistama koos eesliitega ***ni*** välja, peale, poole, lõpuga -st.
dandhañhi: ***dandha*** aeglane.
hi: tõepoolest.
karoto: tegemine, sõna tüvest ***kar*** tegema.
puññaṁ: ***puñña*** pälvimus.
pāpasmiṁ: ***pāpa*** kuri.
ramatī: ***ramati*** rõõmustab, sõna tüvest ***ram*** nautima, rõõmustama.
mano: meel.

Dhp 116. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); teadvus (*citta*).

seyyasakattheravatthu

pāpañce puriso kayirā, 2.
na naṁ [*na taṁ* (*sī. pī.*)] *kayirā*
punappunaṁ;
na tamhi chandaṁ kayirātha,
dukkho pāpassa uccayo.

Kui mees tegi kurja, Dhp 117.
ärgu tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda ei tuleks soovida.
Kurja kuhjumine [on] kannatus.

pāpañce: ***pāpa*** kuri + ***ce*** kui.
puriso: ***purisa*** mees.
kayirā: teeks; tegusõna ***kayirati*** tüvest ***kar*** tegema.
na: ei.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
kayira: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna + puna = punappuna*.
na: ei.
tamhi: ***tad*** see, selle, seda.
chandaṁ: soov.
kayiratha: peaks tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
dukkho: dukkha.
pāpassa: ***pāpa*** kuri.
uccayo: ***uccaya*** kuhjuma, kogunemine; kuhi, hunnik: tüvest ***ci*** koguma, eesliitega ***ud*** üles.

Dhp 117. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

lājadevadhītāvatthu

puññañce puriso kayirā, 3.
kayirā naṁ [*kayirāthetaṁ* (*sī. syā.*),
kayirāthenaṁ (*pī.*)] *punappunaṁ;*
tamhi chandaṁ kayirātha,
sukho puññassa uccayo.

Kui mees tegi pälvimusi, Dhp 118.
tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda tuleks soovida.
Pälvimuste kuhjumine [on] õnn.

puññañce: ***puñña*** pälvimuslik tegu + ***ce*** kui.
puriso: ***purisa*** mees.
kayirā: teeks; tegusõna ***kayirati*** tüvest ***kar*** tegema.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna* + *puna* = *punappuna*.
tamhi: ***tad*** see, seda.
chandaṁ: ***chanda*** soov.
kayiratha: peaks tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sukho: ***sukha*** õnn, meeldiv.
puññassa: ***puñña*** pälvimus.
uccayo: ***uccaya*** kuhjuma, kogunemine: tüvest ***ci*** koguma, eesliitega ***ud*** üles.

Dhp 118. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

anāthapiṇḍikaseṭṭhivatthu

pāpopi passati bhadraṁ, 4.
yāva pāpaṁ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṁ,
atha pāpo pāpāni [*atha pāpāni* (*?*)] *passati.*

Kuri näeb head seni, Dhp 119.
kuni [tema tehtud] kurjus pole küpsenud.
Kui kurjus on küpsenud,
näeb kuri kurja.

pāpopi: ***pāpa*** kuri + ***pi*** ka, isegi.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.
bhadraṁ: ***bhadra*** soodne; õnnelik; hea, kasulik; paljutõotav.
yāva: nii kaua kui, nii palju kui.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
na: ei.
paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.
yadā: millal, kuna.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmib.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
atha: ja ka/siis.
pāpo: ***pāpa*** kuri.
pāpāni: ***pāpa*** kuri.
passati: näeb.

Dhp 119. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

bhadropi passati pāpaṁ, 5.
yāva bhadraṁ na paccati;
yadā ca paccati bhadraṁ,
atha bhadro bhadrāni [*atha bhadrāni* (*?*)]
passati.

Hea näeb kurja seni, Dhp 120.
kuni [tema tehtud] hea pole küpsenud.
Kui hea on küpsenud,
näeb hea head.

bhadropi: ***bhadra*** hea, kasulik + ***pi*** ka, isegi.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.
papaṁ: ***papa*** kuri.
yava: nii kaua kui, nii palju kui.
bhadraṁ: ***bhadra*** hea, kasulik.
na: ei.
paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.
yada: millal.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.
bhadraṁ: ***bhadra*** hea, kasulik.
atha: ja ka/siis, seejärel.
bhadro: ***bhadra*** hea, kasulik.
bhadrani: ***bhadra*** hea, kasulik.
passati: näeb.

Dhp 120. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

asaññataparikkhāravatthu

māvamaññetha [*māppamaññetha* (*sī. syā. pī.*)] *pāpassa,* 6.
na mantaṁ [*na maṁ taṁ* (*sī. pī.*), *na mattaṁ* (*syā.*)] *āgamissati;*
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
bālo pūrati [*pūrati bālo* (*sī. ka.*), *āpūrati bālo* (*syā.*)] *pāpassa,*
thokaṁ thokampi [*thoka thokampi* (*sī. pī.*)] *ācinaṁ.*

Ära mõtle: „Väike kurjus ei tule mulle [tagasi]“. Dhp 121.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure] veeanuma.
Lapsik täitub kurjusega ka siis,
[kui] kogub [seda] vähehaaval.

māvamaññetha: ***ma*** ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavalisema eitava partikli ***na*** asemel) + ***avamaññetha*** „maha mõtlema“; eirama, tähtsusetuks pidama; halvustama; kergemeelselt mõtlema; eesliide ***ava*** alla, madal + sõna tüvi ***man*** mõtlema; eufooniline ühend *ma + avamaññetha = māvamaññetha*.
pāpassa: ***pāpa*** kuri.
na: ei.
mantaṁ: ***man*** = ***aham*** mina + ***taṁ*** see.
āgamissati: tuleb (tulevikus), sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***a*** poole.
udabindunipātena: ***uda*** vesi + ***bindu*** täpp, tilk + ***nipāta*** allakukkumine, sõna tüvest ***pat*** kukkuma, eesliitega ***ni*** alla = veepiiskade langemine.
udakumbho: ***uda*** vesi + ***kumbha***, (vee)kann, (vee)anum.
pi: ka, isegi.
pūrati: saab täis, täitub; sõna tüvest ***pur*** täitma, olema täis.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
pūrati: saab täis, täitub.
pāpassa: ***pāpa*** kuri.
thokaṁ: ***thoka*** väike, pisike.
thokampi: ***thoka*** vt eelnevat; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval, tasapisi.
pi: ka, isegi.
ācinaṁ: ***ācita*** kogumine, kogunemine; verbitüvest ***ci*** kuhjama, koguma, eesliitega ***a*** poole.

Dhp 121. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

biḷālapādakaseṭṭhivatthu

māvamaññetha puññassa, 7.
na mantaṁ āgamissati;
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
dhīro pūrati puññassa,
thokaṁ thokampi ācinaṁ.

Ära arva: „Väike pälvimus ei tule mulle [tagasi]". Dhp 122.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure]
veeanuma.
Arukas täitub pälvimustega ka siis,
[kui] kogub [neid] vähehaaval.

māvamaññetha: ***ma*** ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavalisema eitava partikli ***na*** asemel) + ***avamaññetha*** „maha mõtlema"; eirama, tähtsusetuks pidama; halvustama; kergemeelselt mõtlema; eesliide ***ava*** alla, madal + sõna tüvi ***man*** mõtlema; eufooniline ühend *ma + avamaññetha = māvamaññetha*.
pāpassa: ***pāpa*** kuri.
na: ei.
mantaṁ: ***man*** = ***aham*** mina + ***taṁ*** see.
āgamissati: tuleb (tulevikus), sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***a*** poole.
udabindunipātena: ***uda*** vesi + ***bindu*** täpp, tilk + ***nipāta*** allakukkumine, sõna tüvest ***pat*** kukkuma, eesliitega ***ni*** alla = veepiiskade langemine.
udakumbho: ***uda*** vesi + ***kumbha*** (vee)kann, (vee)anum.
pi: ka, isegi.
pūrati: saab täis, täitub; sõna tüvest ***pur*** täitma, olema täis.
bālo: ***bāla*** lapsik, noor.
pūrati: saab täis, täitub.
pāpassa: ***pāpa*** kuri.
thokaṁ: ***thoka*** väike, pisike.
thokampi: ***thoka*** vt eelnevat; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval, tasapisi.
pi: ka, isegi.
ācinaṁ: ***ācita*** kogumine, kogunemine; verbitüvest ***ci*** kuhjama, koguma, eesliitega ***a*** poole.

Dhp 122. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

mahādhanavāṇijavatthu

vāṇijova bhayaṁ maggaṁ, 8.
appasattho mahaddhano;
visaṁ jīvitukāmova,
pāpāni parivajjaye.

Nii nagu suure vara [ja] väikese karavaniga Dhp 123.
kaupmees väldib ohtlikke teid,
[ning] nagu elunautija [väldib] mürki,
nõnda tuleks vältida kurja.

vāṇijova: ***vāṇija*** kaupmees, kaupleja + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm, õud.
maggaṁ: ***magga*** tee.
appasattho: ***appa*** väike + ***sattha*** karavan.
mahaddhano: ***maha*** suur, palju; suurepärane; Auväärne + ***dhana*** rikkus, raha; eufooniline ühend *maha + dhana = mahaddhana*.
visaṁ: ***visa*** mürk.
jīvitukāmova: ***jīvituṁ*** elama, sõna tüvest ***jiv*** elama + ***kāma*** nauding.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pāpāni: ***pāpa*** kuri.
parivajjaye: ***parivajjayati*** mida peaks täielikult vältima, millest tuleks eemale hoida, sõna tüvest ***vajj*** vältima + eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.

Dhp 123. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kukkuṭamittanesādavatthu

pāṇimhi ce vaṇo nāssa, 9.
hareyya pāṇinā visaṁ;
nābbaṇaṁ visamanveti,
natthi pāpaṁ akubbato.

Haavata käega saab Dhp 124.
mürki peos kanda.
Mürk ei mõju haavata [käele]
ega kurja mittetegijale.

pāṇimhi: ***pāṇi*** peopesa, käsi.
ce: kui.
vaṇo: ***vaṇa*** haav.
nāssa: ***na*** negatiivne eesliide + ***assa*** peaks olema, sõna tüvest ***as*** olema.
hareyya: saab kanda, sõna tüvest ***har*** kandma.
pāṇinā: ***pāṇi*** peopesa, käsi.
visaṁ: ***visa*** mürk.
nābbaṇaṁ: ***na*** negatiivne eesliide + ***abbaṇa***: ***a*** + eitav eesliide + ***vaṇa*** haav = ilma haavata; eufooniline ühend *na* + *abbaṇaṁ* = *nābbaṇaṁ*.
visamanveti: ***visa*** mürk + ***anveti*** järgneb.
natthi: ***na*** negatiivne eesliide + ***atthi*** on; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
akubbato: ***a*** eitav eesliide + ***kubbant*** tegemine, sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 124. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kokasunakhaluddakavatthu

yo appaduṭṭhassa narassa dussati, 10.
suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
tameva bālaṁ pacceti pāpaṁ,
sukhumo rajo paṭivātaṁva khitto.

Kes solvab pahetut inimest, ☸ Dhp 125.
puhast, plekitut meest,
selle lapsiku juurde naaseb kurjus
nagu vastutuult visatud peenike tolm.

yo: ***yad*** see mis/kes.
appaduṭṭhassa: ***a*** eitav eesliide + ***paduṭṭha***: sõna tüvest ***dus*** muutuma halvaks, kahjustama, millele eelneb rõhutav eesliide ***pa*** = valesti tehtud; rikutud; solvunud = rikkumata.
narassa: ***nara*** mees.
dussati: solvab vastu, teeb ülekohut, sõna tüvest ***dus*** halvaks saama või kahjustama.
suddhassa: ***suddha*** puhas(tunud) (süda või südametunnistus).
posassa: ***posa*** mees, lühend sõnast ***purisa***.
anaṅgaṇassa: ***anaṅgaṇa*** negatiivne eesliide ***an*** + ***aṅga*** osa, liige, jäse; täpp = plekitu.
taṁ: ***tad*** see.
eva: (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
va just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
bālaṁ: ***bāla*** lapsik.
pacceti: tuleb; mõistab; langeb tagasi, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***paṭi*** vastu, tagasi.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
sukhumo: ***sukhuma*** peen(ike), tilluke.
rajo: ***raja*** tolm, mustus.
paṭivātaṁva: ***paṭi*** vastu, vastas-, anti-; poole + ***vāta*** tuul, õhk + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
khitto: ***khitta*** ära visatud, loobitud, pillutud, heidetud; eemale saadetud.

Dhp 125. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phusatisuttaṁ* SN 1.22 *Kokālikasuttaṁ* Snp 3.10 ja *Sāḷiyajātaka* Ja 367.

Vt selgitustest: arahant = pahetu, puhas, plekitu mees.

maṇikārakulūpakatissattheravatthu

gabbhameke uppajjanti, 11.
nirayaṁ pāpakammino;
saggaṁ sugatino yanti,
parinibbanti anāsavā.

Ühed ilmnevad üsas, Dhp 126.
kurja tegijad nirajas,
õiglased lähevad taevasse,
tulvatud vaibuvad lõplikult.

gabbhameke: ***gabbham*** = ***gabbha*** emakas, üsa + ***eke*** = ***eka*** (põhiarv) üks.
uppajjanti: ***uppajjati*** tõusevad esile, sõna tüvest ***pad*** tulema + eesliitega ***ud*** üles.
nirayaṁ: ***niraya*** niraja.
pāpakammino: ***pāpa*** kuri + ***kammin*** tegija; sõnast ***kamma*** tegu + omastava järelliitega ***in***.
saggaṁ: ***sagga*** taevas.
sugatino: ***sugatī*** õiglane; sõnast ***sugati***: *su* hea + ***gati*** olemasolu, sõna tüvest ***gam*** minema + omastava järelliitega **in**.
yanti: läheb, sõna tüvest ***yā***.
parinibbanti: ***pari*** täiesti + ***ni*** välja + sõna tüvi ***vā*** puhuma.
anāsavā: ***an*** negatiivne eesliide + ***āsava*** tulv.

Dhp 126. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); maailm (*loka*); tulvad (*āsava*).

tayojanavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe, 12.
na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa [*pavisaṁ* (*syā.*)]*;*
na vijjatī [*na vijjati* (*ka. sī. pī. ka.*)] *so jagatippadeso,*
yatthaṭṭhito [*yatraṭṭhito* (*syā.*)] *mucceyya pāpakammā.*

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani, Dhp 127.
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
pääsenuna [iseenda] kurjadest tegudest.

na: ei.
antalikkhe: ***antalikkha*** taevas, atmosfäär.
na: ei.
samuddamajjhe: ***samudda*** meri, ookean + ***majjha*** keskmine; keskosa, talje.
na: ei.
pabbatānaṁ: ***pabbata*** mägi, kivi(mürakas).
vivaraṁ: ***vivara*** avaus, auk.
pavissa: sisenenud, tegutüvi on ***vis*** sisenema, rõhutava eesliitega ***pa***.
na: ei.
vijjatī: mis on olemas, on leitud, sõna tüvest ***vid*** leidma; mõnikord kasutatakse luules vormi *vijjati*.
so: ***tad*** see.
jagatippadeso: ***jagat*** maailm + ***padesa*** koht, asukoht, piirkond; eufooniline ühend *jagati* + *padesa* = *jagatippadesa*.
yatthaṭṭhito: ***yattha*** kus + ***ṭhita*** seistes; olemine, viibimine (mis tahes olekus või seisundis, sageli absoluutne); allesjääv, olemasolev; kindel, stabiilne; eufooniline ühend *yattha* + *ṭhita* = *yatthaṭṭhita*.
mucceyya: saab vabastada, sõna tüvest ***muc*** vabanema, pääsema.
pāpakammā: ***pāpa*** kuri + ***kammā*** teod, sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 127. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

suppabuddhasakyavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe, 13.
na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa;
na vijjatī so jagatippadeso,
yatthaṭṭhitaṁ [*yatraṭṭhitaṁ* (*syā.*)] *nappasaheyya maccu.*

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani, Dhp 128.
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
[nii, et] surm ei võidaks.

na: ei.
antalikkhe: taevas, atmosfäär.
na: ei.
samuddamajjhe: ***samudda*** meri, ookean + ***majjha*** keskmine; keskosa, talje.
na: ei.
pabbatānaṁ: ***pabbata*** mägi, kivi(mürakas).
vivaraṁ: avaus, auk.
pavissa: sisenenud, tegutüvi on ***vis*** sisenema, rõhutava eesliitega ***pa***.
na: ei.
vijjatī: on olemas, on leitud, sõna tüvest ***vid*** leidma.
so: ***tad*** see.
jagatippadeso: ***jagatī*** „pidevalt liikuv" ehk Maa; maailm + ***padesa*** koht, asukoht, piirkond; eufooniline ühend *jagati + padesa = jagatippadesa*.
yatthaṭṭhito: ***yattha*** kus + ***ṭhita*** seistes; olemine, viibimine (mis tahes olekus või seisundis, sageli absoluutne); allesjääv, olemasolev; kindel, stabiilne; eufooniline ühend *yattha + ṭhita = yatthaṭṭhita*.
nappasaheyya: ***na*** ei + ***pasaheyya*** kasutaks jõudu, alistaks, saaks üle, sõna tüvest ***sah*** vallutama, rõhutava eesliitega ***pa***.
maccu: surm.

Dhp 128. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid väikese erinevusega toob selle ära *Maccupāsamuttipañha* Mil 5.2.4 (*na antalikkhe na samuddamajjhe, na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa; na vijjatī so jagatippadeso, yatthaṭṭhito mucceyya maccupāsā'ti*).

Vt selgitustest: surm (*māra*).

pāpavaggo navamo niṭṭhito.

Üheksanda, kurjuse grupi lõpp.

chabbaggiyabhikkhuvatthu

sabbe tasanti daṇḍassa, 1.
sabbe bhāyanti maccuno;
attānaṁ upamaṁ katvā,
na haneyya na ghātaye.

Kõik värisevad malaka ees, Dhp 129.
kõik kardavad surma.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist!

sabbe: ***sabba*** kõik, iga.
tasanti: 1. on janune/janus, januneb; piltl.: iha (*taṇhā*), ihaleb (*taṇhīyati*). 2. (hirmust) värisema, võbisema; hirmunud, kohkunud; sõna tüvest ***tas***.
daṇḍassa: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (***vīṇā*** ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
sabbe: ***sabba*** kõik, iga.
bhāyanti: kardab; on hirmud; sõna tüvest ***bhī***.
maccuno: ***maccu*** surm.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
upamaṁ: ***upamā*** „tuleb üsna või peaaegu kuni", st nagu, sarnane, võrdne; sõna tüvest ***upa***.
katvā: (on) teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
na: ei, mitte.
haneyya: ***hanati*** tapab; peaks tapma; lööb; vigastab, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
na: ei.
ghātaye: ***ghāteti*** = ***ghāta*** lööb; tapab; põhjustab löömist või tapmist, sõna tüvest ***han***.

Dhp 129. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa (*sabbe tasanti daṇḍassa, sabbe bhāyanti maccuno*) toob ära *Maccubhāyanābhāyanapañha* Mil 5.2.3 ja salmi teise osa (*attānaṁ upamaṁ katvā, na haneyya na ghātaye*) toob ära *Nālakasuttaṁ* Snp 3.11.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

chabbaggiyavatthu

sabbe tasanti daṇḍassa, 2.
sabbesaṁ jīvitaṁ piyaṁ;
attānaṁ upamaṁ katvā,
na haneyya na ghātaye.

Kõik värisevad malaka ees, Dhp 130.
kõigile on elu kallis.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist.

sabbe: ***sabba*** kõik, iga.
tasanti: 1. on janune/janus, januneb; piltl.: iha (*taṇhā*), ihaleb (*taṇhīyati*). 2. (hirmust) värisema, võbisema; hirmunud, kohkunud; sõna tüvest ***tas***.
daṇḍassa: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
sabbesaṁ: ***sabba*** kõik, iga.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
piyaṁ: ***piya*** kallis, armas.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
upamaṁ: ***upamā*** „tuleb üsna või peaaegu kuni", st nagu, sarnane, võrdne; sõna tüvest ***upa***.
katvā: teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
na: ei.
haneyya: ***hanati*** tapab; peaks tapma; lööb; vigastab, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
na :ei.
ghātaye: ***ghāteti*** = ***ghāta*** lööb; tapab; põhjustab löömist või tapmist, sõna tüvest ***han***.

Dhp 130. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalise vaste toob ära *Nālakasuttaṁ* Snp 3.11.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*).

sambahulakumārakavatthu

sukhakāmāni bhūtāni, 3.
yo daṇḍena vihiṁsati;
attano sukhamesāno,
pecca so na labhate sukhaṁ.

Olendid naudivad õnne. ☸ Dhp 131.
See, kes [teisi] malakaga kahjustab
iseendale õnne otsides,
ei saa peale surma õnnelikuks.

sukhakāmāni: ***sukha*** õnn + ***kāma*** nauding.
bhūtāni: ***bhūta*** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi ehk maa, tuli, vesi, tuul; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest ***bhū*** olema.
yo: ***yad*** see mis/kes.
daṇḍena: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
vihiṁsati: vägivallatseb; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest ***hiṁs*** kahjustama, vihastama, haiget tegema; rõhutava eesliitega ***vi***.
attano: ***atta*** ise.
sukhamesāno: ***sukha*** õnn + ***esāna*** otsib, püüab saada või leida; tegusõnast ***esati*** otsib, püüdleb, tüvest ***is*** soovima, eesliitega ***ā*** poole.
pecca: „üle minema", = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
so: **tad** see.
na: ei.
labhate: ***labhati*** saab (enda valdusesse), omandab; sõna tüvest ***labh***.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 131. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Daṇḍasuttaṁ* Ud 2.3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sukhakāmāni bhūtāni, 4.
yo daṇḍena na hiṁsati;
attano sukhamesāno,
pecca so labhate sukhaṁ.

Olendid naudivad õnne. ☸ Dhp 132.
See, kes teisi malakaga ei kahjusta
iseendale õnne otsides,
saab peale surma õnnelikuks.

sukhakāmāni: ***sukha*** õnn + ***kāma*** nauding.
bhūtāni: ***bhūta*** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi ehk maa, tuli, vesi, õhk; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest ***bhū*** olema.
yo: ***yad*** see mis/kes.
daṇḍena: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
na: ei.
hiṁsati: vägivallatseb; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest ***hiṁs*** kahjustama, vihastama, haiget tegema.
attano: ***atta*** ise.
sukhamesāno: ***sukha*** õnn + ***esāna*** otsib, püüab saada või leida.
pecca: „üle minema", = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
so: ***tad*** see.
labhate: ***labhati*** saab (enda valdusesse), omandab.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 132. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Daṇḍasuttaṁ* Ud 2.3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

koṇḍadhānattheravatthu

māvoca pharusaṁ kañci, 5.
vuttā paṭivadeyyu taṁ [*paṭivadeyyuṁ taṁ* (*ka.*)]*;*
dukkhā hi sārambhakathā,
paṭidaṇḍā phuseyyu taṁ [*phuseyyuṁ taṁ* (*ka.*)].

Ära kellegagi räägi karmilt, Dhp 133.
sellele võidakse vastata samaga.
Kannatust, tõepoolest, toob ägestunud kõne,
[seepeale] võidakse malakaga vastu lüüa.

māvoca: ***ma*** ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavapärase eitava partikli ***na*** asemel) + ***avoca*** rääkima, ütlema, kutsuma; õpetama, juhendama; sõna tüvest ***vac*** ütlema, rääkima; eufooniline ühend: *mā* + *avoca* = *māvoca*.
pharusaṁ: ***pharusa*** kare; karm, kalk.
kañci: ***kiñci*** kes/mis/mida iganes.
vuttā: ***vutta*** räägitud, öeldud; sõna tüvest ***vac*** ütlema, rääkima.
paṭivadeyyu: ***paṭi*** vastu + ***vada*** kõne = vastab, võib vastata; sõna tüvest ***vad*** ütlema, rääkima, eesliitega ***paṭi*** tagasi, vastu.
taṁ: ***tad*** see, seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses; seetõttu; (m) ***so*** tema.
dukkhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
hi: tõesti, tõepoolest.
sārambhakathā: ***sārambha*** ägedus, tormakus, tujukus, tüli + ***katha*** 1. jutt, rääkimine; kõne(lemine), vestlus; arutelu; selgitus; (pikem) lugu; diskursus. 2. kuidas? = ägestunud kõne; oht elusolenditele.
paṭidaṇḍā: eesliide ***paṭi*** poole, vastu, tagasi + ***daṇḍa*** puutükk; kepp; kaigas, nui (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); (trummi) pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv; kättemaks; tasumine.
phuseyyu: ***phusati*** võib puudutada, katsuda, ulatada; on kontaktis; ulatub, jõuab (millegini; tagasi); saavutab, sõna tüvest ***phus*** puudutama.
taṁ: ***tad*** seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses; seetõttu; (m) ***so*** tema.

Dhp 133. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); dukkha.

sace neresi attānaṁ, 6.
kaṁso upahato yathā;
esa pattosi nibbānaṁ,
sārambho te na vijjati.

Kui sa ei võbele enam nagu katkine gong, Dhp 134.
siis oled jõudnud nibbaanasse;
ägestumist [siis] sinus enam ei leidu.

sace: kui.
neresi: ***na*** ei + ***eresi*** liikvele seatud, liigutatud, raputatud, sõna tüvest ***īr*** segama, liigutama eufooniline ühend: *na* + *eresi* = *neresi*.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
kaṁso: ***kaṁsa*** metallist anum, tass või taldrik; gong; metall, enamjaolt pronks, millest valmistati suuri gongi ja (torni)kelli. Selgituste kohaselt ka hõbe või kuld.
upahato: ***upahanta*** löödud, vigastatud, kahjustatud, rikutud; haavatud; ärritunud, ärahellitatud; ebapuhas, kurjalt meelestatud, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma + eesliitega ***upa*** poole, üles.
yathā: just nagu/kui.
esa: ***etad*** see.
pattosi: ***patta*** jõudnud, saavutatud, saadud; sõna tüvest ***āp*** saama, omandama, saavutama, rõhutava eesliitega ***pa*** + ***asi*** (sina) oled; sõna tüvest ***as*** olema.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** vaibumine.
sārambho: ***sārambha*** ägedus, tormakus, tujukus.
te: ***tvaṁ*** sina.
na: ei.
vijjati: leidub, on olemas; sõna tüvest ***vid*** leidma.

Dhp 134. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

uposathikaitthīnaṁvatthu

yathā daṇḍena gopālo, 7.
gāvo pājeti gocaraṁ;
evaṁ jarā ca maccu ca,
āyuṁ pājenti pāṇinaṁ.

Nagu malakaga lehmakarjus Dhp 135.
viib lehmi karjamaale,
nõnda ka vananemine ja surm
viivad olenditelt elu.

yathā: just nagu/kui.
daṇḍena: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
gopālo: ***go*** (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + ***pāla*** valvur; hoidja; kaitsja = lehmakarjus.
gāvo: ***go*** lehm, härg (mitmuses).
pājeti: viib, ajab, juhib.
gocaraṁ: ***gocara*** karjamaa; pärusmaa; ***go*** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + ***cara*** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.
evaṁ: nii, nõnda, sel moel/viisil; nõusoleku avaldus; viitab (võrdluses) sellele, mis eelneb või järgneb.
jarā: vananemine; vanadus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
maccu: surm.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
āyuṁ: ***āyu*** elu, elujõud, eluea pikkus, pikaealisus.
pājenti: ***pājeti*** viib, ajab, juhib.
pāṇinaṁ: ***pāṇa*** (elus)olend, elu; hingus.

Dhp 135. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

ajagarapetavatthu

atha pāpāni kammāni, 8.
karaṁ bālo na bujjhati;
sehi kammehi dummedho,
aggidaḍḍhova tappati.

Kurja tegu tehes Dhp 136.
ei mõista lapsik [mida teeb];
kehvaarulist põletavad tema teod
[nagu] tuleleegid.

atha: ja ka/siis, seejärel.
pāpāni: ***pāpa*** kuri.
kammāni: ***kamma*** tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
karaṁ: ***kara*** tegema, sõna tüvest ***kar***.
bālo: ***bāla*** noor, lapsik.
na: ei.
bujjhati: mõistab, teab; sõna tüvest ***budh*** mõistma.
sehi: ***sa*** see; (tema) enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.
kammehi: ***kamma*** kamma, tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
dummedho: eesliide ***du*** halb või kehv + ***medhā*** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du* + *medho* = *dummedho*.
aggidaḍḍhova: ***aggi*** tuli, leek; tulekahju; põletus; palavik + ***daḍḍha*** (mis on) põlenud.
tappati: põletab; piinleb (kahetsuses); hävinema.

Dhp 136. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa (*atha pāpāni kammāni, karaṁ bālo na bujjhati*) toob ära *Heraññakānittheragāthā* Thag 2.13.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

mahāmoggallānattheravatthu

yo daṇḍena adaṇḍesu, 9.
appaduṭṭhesu dussati;
dasannamaññataraṁ ṭhānaṁ,
khippameva nigacchati.

Kes malakaga lajatab Dhp 137.
mittekahjustajale ja mitteülekohtusele,
see siseneb kiiresti
ühte kümnest seisundisse:

yo: ***yad*** see mis/kes.
daṇḍena: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.
adaṇḍesu: eesliitega ***a*** poole + ***daṇḍa*** malakas, kepp, nui; karistus.
appaduṭṭhesu: ***a*** eitav eesliide + ***paduṭṭha*** sõna tüvest ***dus*** muutuma halvaks, kahjustama, millele eelneb rõhutav eesliide ***pa*** = valesti tehtud; rikutud; solvunud.
dussati: solvab vastu, teeb ülekohut, sõna tüvest ***dus*** halvaks saama või kahjustama.
dasannamaññataraṁ: ***dasa*** kümme + ***aññata*** üks paljudest, üks või teine; teatud; mis tahes.
ṭhānaṁ: ***ṭhāna*** koht, seisukord, olek; sõna tüvest ***tha*** jääma.
khippameva: ***khippa(ṁ)*** kiiresti + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
nigacchati: teeb/läheb läbi, läbib; tuleb, tekib; siseneb; eesliitega ***ni*** alla + ***gacchati*** läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 137. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

vedanaṁ pharusaṁ jāniṁ, 10.
sarīrassa ca bhedanaṁ [*sarīrassa pabhedanaṁ* (*syā.*)]*;*
garukaṁ vāpi ābādhaṁ,
cittakkhepañca [*cittakkhepaṁ va* (*sī. syā. pī.*)] *pāpuṇe.*

rasked tunded, varakaotus, Dhp 138.
ja keha vigastus;
raske [kehaline] haigus,
või isegi teadvushäire ilmnemine;

vedanaṁ: ***vedana*** tunne.
pharusaṁ: ***pharusa*** karm, kalk.
jāniṁ: ***jāni*** (vara) kaotus.
sarīrassa: ***sarīra*** 1. (füüsiline) keha; 2. surnu(d) keha. 3. luud; säilmed, relikt.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhedanaṁ: ***bhedana*** (puruks) murduma; jaotuma; lahkuminek; riknemine, hävimine.
garukaṁ: ***garuka*** raske; tõsine, ränk; kaalukas; keeruline; oluline; kõrgelt hinnatud, lugupeetud või austatud isik (ema, isa, õpetaja vm).
vāpi: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***pi*** ka, samuti.
ābādhaṁ: ***ābādha*** viletsus, valu, ahastus; haigus, tõbi.
cittakkhepañca: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***khepa*** vise, viskamine, heide = hämmeldus, segadus, häiritus.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pāpuṇe: ***pāpeti*** 1. ***pāpa*** on kuri, kurjustama; 2. ***pāpuṇāti*** saavutust looma või põhjustama, (esile) tooma.

Dhp 138. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

rājato vā upasaggaṁ [*upassaggaṁ* (*sī. pī.*)]*,* 11.
abbhakkhānañca [*abbhakkhānaṁ va* (*sī. pī.*)]
dāruṇaṁ;
parikkhayañca [*parikkhayaṁ va* (*sī. syā. pī.*)]
ñātīnaṁ,
bhogānañca [*bhogānaṁ va* (*sī. syā. pī.*)] *pabhaṅguraṁ*
[*pabhaṅgunaṁ* (*ka.*)].

või kuninga rõhumine, Dhp 139.
ja rasked süüdistused,
sugulaste kaotamine,
omandi kaotamine;

rājato: ***rāja*** kuningas.
vā: või.
upasaggaṁ: rünnak, häda(oht); ebaõnn.
abbhakkhānañca: ***abbhakkhāna*** (vale)süüdistus, laim.
dāruṇaṁ: ***dāruṇa*** raske, karm; julm, halastamatu; kohutav, hirmutav; tugev, kindel; puine.
parikkhayañca: ***parikkhaya*** täielik vähenemine, lagunemine, hääbumine, kadumine, lõppemine.
ñātīnaṁ: ***ñāti*** sugulane; (sugulus)suhe.
bhogānañca: ***bhoga*** omamine; omand, rikkus, vara; nauding; kerratõmbunud madu + ***an*** mitte + ***anta*** lõpp.
pabhaṅguraṁ: ***pabhaṅgura*** rabe, habras, kergesti/kiiresti hävinev/riknev/hukkuv.

Dhp 139. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

atha vāssa agārāni, 12.
aggi ḍahati [*ḍayhati* (*ka.*)] *pāvako;*
kāyassa bhedā duppañño,
nirayaṁ sopapajjati [*so upapajjati* (*sī. syā.*)].

või ka maja Dhp 140.
hävimine tulelõõmas.
Selline kehvaaruline
ilmneb keha hävinemisel nirajas.

atha: ja ka/siis.
vāssa: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***assa*** tema, enda; hobune.
agārāni: ***agāra*** maja, kodu; onn.
aggi: tuli, leek; tulekahju; põletus; palavik.
ḍahati: põleng, kuumus, häving; piin.
pāvako: ***pāvaka*** tulekahju; tuli; puhas, särav, selge.
kāyassa: ***kāya*** 1. rühm, hunnik, kogu(m); 2. keha.
bhedā: ***bheda*** (puruks) murduma; jaotuma; lahkuminek; riknemine, hävimine.
duppaññho: ***du*** halb, raske + ***paññā*** tarkus = halva tarkusega, kehvaaruline.
nirayaṁ: ***niraya*** „langusse või hävingusse minema", niraja, peatumatute kannatuste hävinguline vald.
sopapajjati: eesliitega ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***upapajjati*** astub sisse, siseneb; ilmub; tekib (olemasollu); sünnib uuesti; sobib.

Dhp 140. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kui salmi teise osa (*kāyassa bhedā duppaññho, nirayaṁ sopapajjati)* toovad ära *Verasuttaṁ* AN 5.174 ja *Tapanīyasuttaṁ* Iti 30.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

mahāmoggallānattheravatthu

na naggacariyā na jaṭā na paṅkā, 13.
nānāsakā thaṇḍilasāyikā vā;
rajojallaṁ ukkuṭikappadhānaṁ,
sodhenti maccaṁ avitiṇṇakaṅkhaṁ.

Ei alasti kõndimine, ei puntras juuksed, ei muda, Dhp 141.
ei paast ega palja maa peal magamine,
ei tolm ja pori ega kükitamispingutus
saa puhastada surelikku,
kes pole eemaldanud kõhklust.

na: ei.
naggacariyā: ***nagga*** alasti, paljalt + ***cariyā*** käitumine, elamine, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
na: ei.
jaṭā: (sasi)pundar (nii meelesisene kui väline); puntras juuste tuust või okste pundar; askeetide pulstunud juuksesalgud või -patsid.
na: ei.
paṅkā: ***paṅka*** muda; (raba)soo; ebapuhtus, mustus, rüve; räpasus.
nānāsakā: ***nā*** nii + ***nā*** nii = nii ja naa, erinevalt, teisiti; eraldi; erinev, eraldiseisev; erisus + ***sakā*** enda oma; enda vara, omand.
thaṇḍilasāyikā: palja maa peal magamine (askeetlik praktika).
vā: või.
rajojallaṁ: ***rajojalla*** mudane, must, sogane või porine; mustus, muda või pori (askeetlik praktika).
ukkuṭikappadhānaṁ: ***ukkuṭika*** kükitaja + ***padhāna*** pingutus (askeetlik praktika).
sodhenti: ***sodheti*** teeb puhtaks; puhastab, eemaldab; uurib, otsib; parandab; kustutab võla.
maccaṁ: ***macca*** sõnast ***marati*** surelik, mees.
avitiṇṇakaṅkhaṁ: ***an*** mitte + ***vitiṇṇa*** läbi läinud; jaotatud; eemaldatud + ***kaṅkha*** kõhklus, ebakindlus; mõnikord esineb üheskoos kahtlusega (*vicikicchā*).

Dhp 141. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid sellega sarnaseid jooni sisaldab *Mahābodhijātaka* Ja 528.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*); köidikud (*saṁyojana*) = kõhklus, mis on kahtluse (*vicikicchā*) ehk teise köiduku sünonüüm.

santatimahāmattavatthu

alaṅkato cepi samaṁ careyya, 14.
santo danto niyato brahmacārī;
sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṁ,
so brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhu.

Kui ta ka ehituna ringi käib, Dhp 142.
[kuid on] rahunenud, ohjatud, kindel, kohustunud, brahmaliku käitumisega,
[ning] kõikide elusolendite suhtes malaka maha pannud –
[siis] on see braahman, see on erakrändur, see on bhikkhu.

alaṅkato: ***alaṅkata*** „liiga/piisavalt palju tehtud", ehitud, kaunistatud, ilustatud; kaunistuste kandmine.
cepi: kui.
samaṁ: ***sama*** 1. sama(sugune), võrdne; sarnane; (m) rahu(likkus). 2. väsimus.
careyya: ***cara*** käimine, kõndimise/minemise/liikumise akt; see, kes kõnnib või liigub.
santo: ***santa*** 1. rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana (*nibbāna*) kirjeldus. 2. väsinud, kurnatud.
danto: ***danta*** 1. taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud, ohjatud. 2. hammas, elevandi võhk, kihv.
niyato: ***niyata*** piiratud, seotud; vaoshoitud; distsiplineeritud; kindel (tuleviku suhtes); määratud, fikseeritud (selle tagajärgede läbi = saatus = teo vili); piiratud; väljakujunenud, kindel; paratamatu; vajalik.
brahmacārī: ***brahma***, püha, vaga, jumalik või puhas elu + ***cariya*** elamine, olek = brahmalik käitumine.
sabbesu: ***sabba*** kõik, kogu.
bhūtesu: ***bhūta*** elusolend; sõnast ***bhu*** olema.
nidhāya: maha/kõrvale pannud; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***ni*** alla.
daṇḍaṁ: ***daṇḍa*** malakas, kepp, nui; karistus.
so: ***tad*** see.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastisüsteemis kõrgeimat positsiooni.
so: ***tad*** see.
samaṇo: ***samaṇa*** saamana, erakrändur, kodutu rändkerjus, erak; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla.
sa: ***tad*** see.
bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.

Dhp 142. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); Brahma (*brahma*, *brahmā*) = brahmalik käitumine; braahman (*brāhmaṇa*); erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); bhikkhu.

pilotikatissattheravatthu

hirīnisedho puriso, 15.
koci lokasmiṁ vijjati;
yo niddaṁ [*nindaṁ* (*sī. pī.*) *saṁ. ni. 1.18*]
apabodheti [*apabodhati* (*sī. syā. pī.*)]*,*
asso bhadro kasāmiva.

Häbist tagasihoitud mees, ☸ Dhp 143.
kus iganes maailmas ta ka asub,
väldib hukkamõistu,
just nagu hea hobune piitsa.

hirīnisedho: ***hirī*** häbi(tunne) + ***nisedha*** vaoshoitav, tagasihoidev.
puriso: ***purisa*** mees.
koci: ***kiñci*** mis/kus iganes.
lokasmiṁ: ***loka*** maailm.
vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest ***vid*** leidma.
yo: ***yad*** see, mis.
nindaṁ: ***nindati*** süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab vigu, sõna tüvest ***nind***.
apabodheti: väldib; verbi juurest ***budh*** mõistma, eesliitega ***apa*** ära.
asso: ***assa*** hobune.
bhadro: ***bhadra*** hea.
kasām: ***kasā*** piits.
iva: just nagu (sagedamini kasutatav vorm on ***va***).

Dhp 143. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Hirīsuttaṁ* SN 1.18.

Vt selgitustest: häbi ja kartmatus (*hirī, ottappa*).

asso yathā bhadro kasāniviṭṭho, 16.
ātāpino saṁvegino bhavātha;
saddhāya sīlena ca vīriyena ca,
samādhinā dhammavinicchayena ca;
sampannavijjācaraṇā patissatā,
jahissatha [*pahassatha* (*sī. syā. pī.*)]
dukkhamidaṁ anappakaṁ.

Ole nagu hea hobune, kui teda puudutab Dhp 144.
piits – innukas ja pakitsev.
Usu ja kõlbluse, ka energia, keskenduse ja dhamma analüüsimise,
täiuslike teadmiste ja käitumise ning teadlikkuse kaudu
hülga see suur dukkha!

asso: ***assa*** hobune.
yathā: just/nii nagu.
bhadro: ***bhadra*** hea.
kasāniviṭṭho: ***kasā*** piits + ***niviṭṭha*** puudutatud, sõna tüvest ***vis*** sisenema, eesliitega ***ni*** alla.
ātāpino: ***ātāpin*** innukas; (ennast) pingutav; agar; rakendav; sõnast ***ātāpa***, omastava järelliitega ***in***.
saṃvegino: ***saṃvegin*** ärevuse, kartuse, rahutuse või pakilisuse tunne, mis tekib selle maailma hädade nägemise, nendest mõtlustamise ning nende mõistmise kaudu. ***saṃvega*** emotsiooni tekitavad kaheksa objekti, milleks on (1) sünd, (2) vanadus, (3) haigus, (4) surm, (5) Apaaya valla viletsus ning uuesti sündide rattas tiirlemisest (*saṁsāra*) tingitud (6) minevikus, (7) olevikus ja (8) tulevikus kogetud dukkha; omastava järelliitega ***in***.
bhavātha: olev, sõna tüvest ***bhū*** (kasutatakse mõnikord luules).
saddhāya: ***saddhā*** (usaldav) usk (usuga, usus, kindlusega).
sīlena: ***sīla*** kõlblus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
vīriyena: ***viriya*** energia (vormi *vīriya* kasutatakse siinkohal meetriliste nõude tõttu).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
samādhinā: ***samādhi*** keskendus; tähendab kokkupanemist, ühendamist kinnitamist; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult, ***a*** suunas.
dhammavinicchayena: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***vinicchaya*** eraldamine, eristamine; analüüsimine, kaalutlemine, uurimine; (kohtu)otsus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sampannavijjācaraṇā: ***sampanna*** õnnestus; õitses (oli edukas); juhtus; muutunud; täiuslik; lõpule viidud, täiuse saavutanud + ***vijjā*** teadmised; sõna tüvest ***vid*** teadma, teada saama + ***caraṇa*** jalg; kõndimine (karjatamine),

sammumine; (hea/kõlbeline) käitumine; kaasaskantav riidemaal, sõna tüvest ***car*** liikuma, minema, käituma.
patissatā: ***patissata*** teadlik, tähelepanelik, meenutav.
jahissatha: ***jahati*** hülgab, jätab maha; sõna tüvest ***hā***.
dukkham: ***dukkha*** dukkha, vaev, valu, kannatus.
idaṁ: see.
anappakaṃ: ***an*** eitav eesliide + ***appaka*** väike = mitteväike ehk suur(em); oluline.

Dhp 144. salmi kanooniline vaste pole leitav.

sukhasāmaṇeravatthu

udakañhi nayanti nettikā, 17.
usukārā namayanti tejanaṁ;
dāruṁ namayanti tacchakā,
attānaṁ damayanti subbatā.

Tõepoolest, niisutajad juhivad vett, ☸ Dhp 145.
nooletegijad hööveldavad noolevarsi,
puusepad hööveldavad puitu,
targad ohjavad iseennast.

udakañhi: ***udaka*** vesi + ***hi*** tõepoolest, tõesti.
nayanti: juhib; niisutab; sõna tüvest ***nī***.
nettikā: ***nettika*** juht; niisutaja.
usukārā: ***usu*** nool + ***kāra*** tegema.
namayanti: tahub, hööveldab, rihib, voolib.
tejanaṁ: ***tejana*** noole, noole ots või vars.
dāruṁ: ***dāru*** puit.
namayanti: tahub, hööveldab, rihib, voolib.
tacchakā: ***tacchaka*** puusepp, puu langetaja.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
damayanti: taltsutab, alistab, saab meistriks.
paṇḍitā: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 145. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86, *Kulattheragāthā* Thag 1.19 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8. Täpselt sama salm asub kümnenda *vagga* lõpus (nr 80).

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

daṇḍavaggo dasamo niṭṭhito.

Kümnenda, malaka grupi lõpp.

46-156

visākhāyasahāyikānaṁvatthu

ko nu hāso [*kinnu hāso (ka.)*] *kimānando,* 1.
niccaṁ pajjalite sati;
andhakārena onaddhā,
padīpaṁ na gavessatha.

Kes naerab, kes rõõmustab
lakkamatus olemasolutules.
Pimedusega kaetud
ei otsi valgust. Dhp 146.

ko: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
nu: siis, nüüd.
hāso: ***hāsa*** naer, lust.
kimānando: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis? + ***ānanda*** rõõmustav.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, muutumatu, püsiv.
pajjalite: ***pajjalita*** põleb, leekides; verbi tüvest ***jal*** põlema, rõhutava eesliitega ***pa***.
sati: ***santa*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest ***as*** olema.
andhakārena: ***andha*** pime + ***kāra*** tegema, tuletatud sõna tüvest ***kar*** tegema = „pimedaks tegema".
onaddhā: ***onaddha*** köidetud, seotud, kaetud.
padīpaṁ: ***padīpa*** valgus, lamp.
na: ei.
gavesatha: otsima.

Dhp 146. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*).

sirimāvatthu

passa cittakataṁ bimbaṁ, 2.
arukāyaṁ samussitaṁ;
āturaṁ bahusaṅkappaṁ,
yassa natthi dhuvaṁ ṭhiti.

Vaata seda teadvuse loodud kujutist,
kokku kuhjatud, haiglast haavade kogumikku,
paljude mõtetega,
milles pole ei kestvust [ega] kindlust. ☸ Dhp 147.

passa: näe, vaata, sõna tüvest ***dis*** nägema.
cittakataṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***kata*** tehtud, loodud, sõna tüvest ***kar*** tegema; ehitud, kaunistatud; maalitud.
bimbaṁ: ***bimba*** kuju, kujutis; siin viitab inimkehale.
arukāyaṁ: ***aru*** valus; haav; vigastus + ***kāya*** keha, kogu(mik), mass.
samussitaṁ: ***samussita*** „kokku toetatud", kõrgendatud, tõstetud = edev, üleolev, uhke.
āturaṁ: ***ātura*** haige, õnnetu.
bahusaṅkappaṁ: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu + ***saṅkappa*** mõte, plaan, kavatsus.
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
na: ei.
atthi: on; tegusõna juur on ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
dhuvaṁ: ***dhuva*** kindel, püsiv, stabiilne.
ṭhiti: „seismine", stabiilsus, jätkuvus, kest(v)us, kindlus; püsimine.

Dhp 147. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Raṭṭhapālasuttaṁ* MN 82 ja *Raṭṭhapālattheragāthā* Thag 16.4.

Vt selgitustest: keha (*kāya*).

uttarātherīvatthu

parijiṇṇamidaṁ rūpaṁ, 3.
[*roganīḷaṁ roganiḍḍhaṁ* (*sī. pī.*),
roganiddhaṁ (*syā.*)] *pabhaṅguraṁ;*
bhijjati pūtisandeho,
maraṇantañhi jīvitaṁ.

Mädanev on see keha, Dhp 148.
habras haiguste pesa.
See roiskuv mass laguneb.
Tõepoolest, elu lõpeb surmaga.

parijiṇṇamidaṁ: ***parijiṇṇa*** lagunenud, kulunud, sõna tüvest ***ji*** lahtuma, lagunema, vananema, eesliitega ***pari*** täiesti.
idaṁ: see.
rūpaṁ: ***rūpa*** keha.
roganīḷaṁ: ***roga*** haigus + ***nīḷa*** pesa.
pabhaṅguraṁ: ***pabhaṅgura*** kiiresti riknev, kergesti häviv, purunev, habras, rabe.
bhijjati: laguneb, hävi(ne)b.
pūtisandeho: ***pūti*** mädaneb, roiskub; ropp + ***sandeha*** kuhjumine, mass; keha.
maraṇantañhi: ***maraṇa*** surm + ***anta*** lõpp; eufooniline ühend *marana* + *anta* = *maraṇanta*.
hi: tõepoolest.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.

Dhp 148. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

sambahulaadhimānikabhikkhuvatthu

yānimāni apatthāni [*apatthāni* (*sī. syā. pī.*), *yānimāni'paviddhāni* (*?*)], 4.
alābūneva [*alāpūneva* (*sī. syā. pī.*)] *sārade;*
kāpotakāni aṭṭhīni,
tāni disvāna kā rati.

Need hallid kondid, Dhp 149.
kui sügisel
minema visatud kõrvitsad –
kes näeb neis armastust?

yānimāni: ***yāni*** = ***yad*** see mis/kes + ***imāni*** need; eufooniline ühend *yāni* + *imāni* = *yānimāni*.
apatthāni: ***apattha*** ära visatud, sõna tüvest ***as*** viskama + eesliitega ***apa*** ära.
alābūneva: ***alābu*** pudelkõrvitsa vili (pikk ja valge) või selle viljast valmistatud anum + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *alābūni* + *eva* = *alābūneva*.
sārade: ***sārada*** sügis(ene).
kāpotakāni: ***kapota*** tuvi; = tuvivärviline.
aṭṭhīni: luu, kont.
tāni: see.
disvāna: näinud, sõna tüvest **dis** nägema.
kā: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
rati: armastus, kiindumus, meeldimine.

Dhp 149. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

janapadakalyāṇīrūpanandā-therīvatthu

aṭṭhīnaṁ nagaraṁ kataṁ, 5.
maṁsalohitalepanaṁ;
yattha jarā ca maccu ca,
māno makkho ca ohito.

See linn on tehtud kontidest, Dhp 150.
krohvitud liha [ja] verega;
selles peituvad vanadus ja surm,
ning uhkus ja põlgus.

aṭṭhīnaṁ: ***aṭṭhi*** kont, luu.
nagaraṁ: ***nagara*** linn.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kat*** tegema.
maṁsalohitalepanaṁ: ***maṁsa*** liha + ***lohita*** veri + ***lepana*** määrimine; krohvimine.
yattha: kus.
jarā: ***jara*** vanadus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
maccu: surm.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
māno: ***māna*** uhkus.
makkho: ***makkha*** silmakirjalikkus, halvustamine; põlgus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ohito: ***ohita*** hoiustatud, sisse pandud, peidetud, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***ava*** alla, sisse; sageli, nagu seegi kord, on paali keeles ***ava*** lühendatud ***o***-ks.

Dhp 150. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

mallikādevīvatthu

jīranti ve rājarathā sucittā, 6.
atho sarīrampi jaraṁ upeti;
satañca dhammo na jaraṁ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti.

Tõepoolest, kuninga kaunid vankrid kuluvad, ☸ Dhp 151.
samuti keha vananeb.
Aga tõelike dhamma ei vanane;
tõelikud õpetavad seda tõelikele.

jiranti: ***jīrati*** saab vanaks, vananeb, rikneb, laguneb, sõna tüvest ***jar*** kannatab hävingut või lagunemist, vananeb.
ve: tõesti, tõepoolest!
rājarathā: ***rāja*** kuningas + ***ratha*** vanker.
sucitta: ***su*** hea, hästi + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
atho: ka, samuti.
sarīrampi: ***sarīra*** keha + ***pi*** samuti.
jaraṁ: ***jara*** vanadus, vananema.
upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***i*** minema.
satañca: ***sataṁ*** = **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest ***as*** olema + ***ca*** ja.
dhammo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
na: ei.
jaraṁ: ***jara*** vanadus, vananema.
upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***i*** minema.
santo: ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene.
have: tõesti, tõepoolest!
sabbhi: ***sant*** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, tõelik.
pavedayanti: kuulutada, teada anda, õpetada; rõhutav eesliide ***pa*** + sõna tüvi ***vid*** teadma.

Dhp 151. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Jarāmaraṇasuttaṁ* SN 3.3 ja *Mahāsutasomajātaka* Ja 537.

Vt selgitustest: dhamma.

lāḷudāyītheravatthu

appassutāyaṁ puriso, 7.
balibaddhova [*balivaddova* (*sī. syā. pī.*)] *jīrati;*
maṁsāni tassa vaḍḍhanti,
paññā tassa na vaḍḍhati.

Väheõppinud mees ☸ Dhp 152.
vananeb nagu härg –
tema liha kasvab,
kuid tema tarkus ei kasva.

appassutāyaṁ: ***appa*** väike, vähe + ***suta*** kuuldu, (kuulmise teel saadud) teadmised; õppimine, sõna tüvest ***su*** kuulma; eufooniline ühend *appa* + *suta* = *appassuta* + ***ayaṁ*** see, too.
puriso: ***purisa*** mees.
balivaddo: ***balivadda*** härg.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
jīrati: vananeb, laguneb, sõna tüvest ***jar*** purustama.
maṁsāni: ***maṁsa*** liha, ihu.
tassa: ***tad*** see.
vaḍḍhanti: kasvab, suureneb, sõna tüvest ***vaddh***.
paññā: tarkus.
tassa: ***tad*** see.
na: ei.
vaḍḍhati: kasvab, suureneb.

Dhp 152. salmi kanoonilise vaste allikaks on Ānandattheragāthā Thag 17.3.

udānavatthu

anekajātisaṁsāraṁ, 8.
sandhāvissaṁ anibbisaṁ;
gahakāraṁ [*gahakārakaṁ* (*sī. syā. pī.*)] *gavesanto,*
dukkhā jāti punappunaṁ.

Olen palju sünde ☸ Dhp 153.
sansaaras ringi jooksnud
otsides, kuid mitte leides maja ehitajat.
Ikka ja jälle sündimine [on] dukkha.

anekajātisaṁsāraṁ: ***aneka*** eitav eesliide ***an*** + ***eka*** (põhiarv) üks = mitte üks ehk mitu + ***jātisaṁsāra jāti*** sünd + ***saṁsāra*** samsaara, uuestisünniring; tuletatud sõna tüvest ***sar*** voolama, kaasa liikuma, eesliitega ***saṁ*** koos ehk „(pidevalt) ringi liikuma".
sandhāvissaṁ: läbi jooksma, sõna tüvest ***dhav*** jooksma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
anibbisaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***nibbisant*** eesliide ***ni*** sisse + sõna tüvi ***vis*** sisenema = ei leia.
gahakāraṁ: ***gaha*** maja + ***kāra*** tegija, sõna tüvest ***kar*** tegema, siinkohal ehitaja = majaehitaja, majategija.
gavesanto: ***gavesanta*** otsima.
dukkhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
jāti: (uus) sünd.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna* + *puna* = *punappuna*.

Dhp 153. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalise vaste toovad ära *Meṇḍasirattheragāthā* Thag 1.78 (*anekajātisaṁsāraṁ, sandhāvissaṁ anibbisaṁ; tassa me dukkhajātassa, dukkhakkhandho aparaddho ti.*) ja *Sivakattheragāthā* Thag 2.32 (*aniccāni gahakāni, tattha tattha punappunaṁ; gahakāraṁ gavesanto, dukkhā jāti punappunaṁ*).

Vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); keha (*kāya*) = maja; plekid (*kilesa*) = maja ehitaja ehk mitteteadmine, iha (*taṇhā*) jt plekid; sansaara (*saṁsāra*) = ikka ja jälle sündimine; dukkha.

gahakāraka diṭṭhosi, 9.
puna gehaṁ na kāhasi;
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭaṁ visaṅkhataṁ;
visaṅkhāragataṁ cittaṁ,
taṇhānaṁ khayamajjhagā.

Majaehitaja, oled [läbi]nähtud! Dhp 154.
[Uut] maja [sa] enam ei ehita!
Kõik selle talad [on] purustatud,
katusehari hävitatud;
teadvus [on] lahustatud,
iha lõppemine saavutatud.

gahakāraka: ***gaha*** maja + ***kāra*** tegija, sõna tüvest ***kar*** tegema; = majategija ehk majaehitaja.
diṭṭhosi: ***diṭṭha*** nähtud, sõna tüvest ***dis*** nägema + ***asi*** oled, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *ditto* + *asi* = *ditthosi*.
puna: jälle.
gehaṁ: ***geha*** maja (teine kirjapilt ***gaha***).
na: ei.
kāhasi: teed, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sabbā: ***sabba*** kõik, iga.
te: ***tvaṁ*** sina; need.
phāsukā: ***phāsuka*** roie, ribi; (katuse) tala.
bhaggā: ***bhagga*** murdunud, sõna tüvest ***bhañj*** murdma.
gahakūṭaṁ: ***gaha*** maja + ***kūṭa*** tipp, kõrgeim punkt, tipp = maja katus (koonusekujulise katuse taladest ehk vitsadest moodustuv tipp, mis on otstest nööriga vm moel kinnitatud ning mille purunemisel katus või kogu ehitis laiali laguneb).
visaṅkhataṁ: ***visaṅkhata*** hävitatud, sõna tüvest ***kar*** tegema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***vi*** läbi, eraldamine.
visaṅkhāragataṁ: ***visaṅkhata*** vt eelmist + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
taṇhānaṁ: ***taṇhā*** iha.
khayamajjhagā: saavutatud, leitud, omandatud: ***khaya*** hävitamine, lahustumine, lõpp + ***ajjhaga*** (ta) tuli, jõudis, leidis, omandas, koges, saavutas; tegusõna juurest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** sisse.

Dhp 154. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osaliselt toob selle ära *Sivakattheragāthā* Thag 2.32 (*„gahakāraka diṭṭhosi, puna gehaṁ na kāhasi; sabbā te phāsukā bhaggā, thūṇikā ca vidālitā; Variant: thūṇikā → dhuṇirā (sya1ed); thūṇirā (sya2ed, pts1ed, pts2ed, mr) | vidālitā →padālitā (bj, sya1ed, sya2ed) vimariyādikataṁ cittaṁ, idheva vidhamissatī"ti"*).

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = maja; plekid (*kilesa*) = talade purustamine ehk plekkide lõppemine; köidikud (*saṁyojana*) = katuseharja hävinemine ehk viie kõrgema köidiku hävimine; sansaara (*saṁsāra*) = uuesti selle maja mitteehitamine ehk sansaara ringist väljumine.

mahādhanaseṭṭhiputtavatthu

acaritvā brahmacariyaṁ, 10.
aladdhā yobbane dhanaṁ;
jiṇṇakoñcāva jhāyanti,
khīṇamaccheva pallale.

Kes pole elanud brahmalikku elu Dhp 155.
ega noorena rikkuseid kogunud,
hukkuvad nagu kaladeta tiigis
hauduvad vanad kalakured.

acaritvā: ***a*** eitav eesliide + ***caritva*** elanud, sõna tüvest ***car*** elama, tegutsema = pole elanud.
brahmacariyaṁ: ***brahma*** Brahma, jumalik; püha, vaga või puhas + ***cariya*** elamine, käitumine; olek = brahmalik käitumine.
aladdhā: ***a*** eitav eesliide + ***laddhā*** saanud, sõna tüvest ***labh*** vastu võtma, saama.
yobbane: ***yobbana*** noorus, noor iga.
dhanaṁ: ***dhana*** rikkus.
jiṇṇakoñcāva: ***jiṇṇa*** vana, kulunud, sõna tüvest ***ji*** lahtuma, lagunema, vananema + ***koñca*** trompeti heli; haigur või sookurg + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
jhāyanti: mõtiskleb, haudub, sõna tüvest ***jhe***.
khīṇamaccheva: ***khīṇa*** eemaldatud, hävitatud, sõna tüvest ***khi*** eemaldama, hävitama + ***maccha*** kala + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
pallale: ***pallala*** väike järv, tiik.

Dhp 155. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Korvijuhend (paali)" (Peṭak).

Vt selgitustest: Brahma (*brahma*, *brahmā*).

acaritvā brahmacariyaṁ,
aladdhā yobbane dhanaṁ;
senti cāpātikhīṇāva,
purāṇāni anutthunaṁ. 11.

Kes pole elanud brahmalikku elu
ega noorena rikkuseid kogunud,
lamavad nagu vibust lastud nooled,
nuttes taga minevikku. Dhp 156.

acaritvā: ***a*** eitav eesliide + ***caritvā*** elanud, sõna tüvest ***car*** elama, tegutsema.
brahmacariyaṁ: ***brahma*** brahma, püha, vaga, jumalik või puhas elu + ***cariya*** elamine, olek = brahmalik käitumine.
aladdhā: ***a*** eitav eesliide + ***laddha*** saanud, sõna tüvest ***labh*** vastu võtma, saama.
yobbane: ***yobbana*** noorus, noor iga.
dhanaṁ: ***dhana*** rikkus.
senti: lamab, pikutab, sõna tüvest ***si*** lamama.
cāpātikhīṇāva: ***cāpa*** vibu + ***ati*** üle, välja + ***khīṇa*** sõna tüvest ***khi*** eemaldama + ***va*** just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm) = nagu vibust lastud (nooled); eufooniline ühend *cāpa + atikhīṇā = cāpātikhīṇā*. Sõna ***atikhīṇā*** saab tõlkida ka kui ***ati*** hävinud, kulunud + ***khīṇā*** vibu = kulunud vibu.
purāṇāni: ***purāṇa*** iidne, vana, minevik(ust).
anutthunaṁ: ***anutthunanta*** hädaldamine, ulgumine, oigamine.

Dhp 156. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Brahma (*brahma, brahmā*).

jarāvaggo ekādasamo niṭṭhito.

Üheteistkümnenda, vanaduse grupi lõpp.

attavaggo

Mina grupp

1967 - 1969

bodhirājakumāravatthu

attānañce piyaṁ jaññā, 1.
rakkheyya naṁ surakkhitaṁ;
tiṇṇaṁ aññataraṁ yāmaṁ,
paṭijaggeyya paṇḍito.

Ennast kalliks pidav Dhp 157.
valvaku end hästi valvsalt;
kolmest ühel valvekorral
olgu tark ärkvel.

attānañce: ***attānaṁ*** mina + ***ce*** kui.
piyaṁ: ***piya*** kallis, armastatud, meeldiv.
jaññā: peaks teadma, sõna tüvest ***ña*** teadma.
rakkheyya: peaks kaitsma, sõna tüvest ***rakh*** kaitsma.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
surakkhitaṁ: eesliide ***su*** hästi, hea + ***rakkhita*** valvatud, kaitstud, sõna tüvest ***rakh*** kaitsma.
tiṇṇaṁ: ***ti*** (põhiarv) kolm.
aññataraṁ: ***aññatara*** üks arvudest, ükskõik milline; teine (arv); kindel.
yāmaṁ: ***yāma*** 1. (öö) valve või vaht; vaatlus- või vahikord; umbes 1/3 ööst. 2. 1/8 päevast; umbes kolm tundi. 3. eluetapp. 4. kontroll, mahasurumine. 5. „lõppu kuuluv" ehk all(maa)ilm, manala, põhjakiht; surnute maailm. 6. Jaama taevase maailma ehk valla nimetus, seitsmest naudingute õnnelikust tasandist (*kāma-sugati-bhūmi*) neljas tasand (*bhūmi*). Siinkohal on *yāmaṁ* [√yam + a] tähenduseks valvekord, öövaht, öövalve; ⅓ kas ööst , elust vm. S.o vana India mõõtühik, mis esineb öö jaotuses (üks vahikord oli umbes 3 tundi), kolmele eluetapile viitamisel, maailmade loetelus viimase valla nimetusena [√yam + a + a „lõppu kuuluv"] jms.
paṭijaggeyya: peaks valvama, hoolitsema, olema valvas, sõna tüvest ***jagg*** vaatama, ärkvel olema + eesliitega ***paṭi*** poole, vastu.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 157. salmi kanooniline vaste pole leitav.

upanandasakyaputtattheravatthu

attānameva paṭhamaṁ, 2.
patirūpe nivesaye;
athaññamanusāseyya,
na kilisseyya paṇḍito.

Iseendas esmalt Dhp 158.
sobilik kehtestagu,
seejärel [alles] teisi õpetagu.
Tark ei peaks [olema] ebapuhas.

attānameva: ***atta*** mina, (ise)endas + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
paṭhamaṁ: ***paṭhama*** esimene.
patirūpe: ***patirūpa*** korralik, sobiv.
nivesaye: sisenemine, peatumine, elama asumine; maja, elukoht, sõna tüvest ***vis*** sisenema, eesliitega ***ni*** sisse, peale.
athaññamanusāseyya: ***atha*** ja ka/siis, lisaks + ***añña*** muu, erinev; eufooniline ühend *atha + aññaṁ = athaññaṁ* + ***amanusāseyya*** õpetama, nõu andma, juhendama, tegusõna ***sāseyya*** tüvest ***sās*** õpetama, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
na: ei.
kilisseyya: peaks saama ebapuhtaks, tegusõna ***kilissati*** tüvest ***kilis*** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 158. salmi kanooniline vaste pole leitav.

padhānikatissattheravatthu

attānaṁ ce tathā kayirā, 3.
yathāññamanusāsati;
sudanto vata dametha,
attā hi kira duddamo.

Käitugu ta ise alati nii, Dhp 159.
nagu õpetab teisi.
Tõepoolest, taltunu [on] hästi ohjatud.
Ennast on tõesti raske ohjata.

attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
ce: kui.
tathā: seega, sellisel viisil.
kayirā: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.
yathāññamanusāsati: ***yathā*** nagu, just + ***āññaṁ*** muu, erinev; eufooniline ühend: *yathā* + *āññaṁ* = *yathāññaṁ* + ***anusāsati*** õpetab, juhendab; nõustab, manitseb; valitseb, haldab, tegusõna tüvest ***sas*** õpetama + eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
sudanto: eesliide ***su*** hästi + sõna tüvi ***dam*** taltsutama = hästi taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud, ohjatud.
vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine (lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).
dametha: ***dameti*** teeb taltsaks; valitseb; kontrollib, juhib, ohjab.
attā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõepoolest.
kira: tõesti, tõeliselt.
duddamo: ***duddama*** eesliide ***du*** halb, raske + ***dama*** vaoshoitus, enesevalitsemine.

Dhp 159. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

kumārakassapamātuttherivatthu

attā hi attano nātho, 4.
ko hi nātho paro siyā;
attanā hi sudantena,
nāthaṁ labhati dullabhaṁ.

Mina, tõepoolest [olen] enda kaitsja; Dhp 160.
tõesti, kes muu olekski [minu] kaitsja?
Enda hea ohjamisega, tõepoolest, saavutab
kaitsja raskesti saavutatava.

attā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõesti, tõepoolest.
attano: ***atta*** ise, mina.
nātho: ***nātha*** isand; kaitsja, varjupaik, abi.
ko: kes.
hi: tõesti, tõepoolest.
nātho: ***nātha*** isand; kaitsja, varjupaik, abi.
paro: ***para*** muu.
siyā: oleks, saaks olla, sõna tüvest ***as***.
attanā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõesti, tõepoolest.
sudantena: ***sudanta*** hästi vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud: eesliide ***su*** hea, hästi + sõna tüvest ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama.
nāthaṁ: ***nātha*** isand, kaitsja.
labhati: saab, võtab vastu, sõna tüvest ***labh***.
dullabhaṁ: ***dullabha*** eesliide ***du*** raske, halb, paha + ***labha*** saamine, vastuvõtmine = raske leida, saavutada.

Dhp 160. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = raskesti saavutatav.

mahākālaupāsakavatthu

attanā hi kataṁ pāpaṁ, 5.
attajaṁ attasambhavaṁ;
abhimatthati [*abhimantati* (*sī. pī.*)] *dummedhaṁ,*
vajiraṁ vasmamayaṁ [*vajiraṁva'mhamayaṁ* (*syā. ka.*)] *maṇiṁ.*

Tõepoolest, enda tehtud [on] kuri, Dhp 161.
endast sündinud, endast pärit;
kurjus purustab kehva aruga inimese,
nagu teemant purustab kristalli.

attanā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõepoolest.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
attajaṁ: ***atta*** ise, mina + sõna tüvest ***jan*** sünnitama, tootma.
attasambhavaṁ: ***atta*** ise, mina + ***sambhava*** päritolu, tootmine, eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***bhava*** olemasolu, sõna tüvest ***bhu*** olema.
abhimatthati: purustab, hävitab, sõna tüvest ***math*** purustama, ärritama.
dummedhaṁ: eesliide ***du*** halb, paha + ***medhā*** arukus = kehva aruga.
vajiraṁ: ***vajira*** teemant.
vasmamayaṁ: ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või + ***asman*** kivi + ***maya*** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev; eufooniline ühend *va + asmamaya = vasmamaya*.
maṇiṁ: ***maṇi*** kalliskivi, juveel, kristall.

Dhp 161. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda on tsiteeritud „Selgitusjuhendis" (*Netti*).

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

devadattavatthu

yassa accantadussīlyaṁ, 6.
māluvā sālamivotthataṁ;
karoti so tathattānaṁ,
yathā naṁ icchatī diso.

Kes [on] läbinisti halva kõlblusega, Dhp 162.
[on] kui saalapuu üle laotunud ronitaim;
too teeb endale sama,
mida vaenlane tahab talle.

yassa: ***yat*** see, kelle.
accantadussīlyaṁ: ***accanta*** äärmuslik, täielik, põhjalik, absoluutne + ***dussīlya*** eesliide ***du*** halb + ***sīla*** kõlblus; loomus; harjumus; praktika = äärmiselt halb kõlblus; eufooniline ühend *du + sīlya = dussīlya*.
māluvā: puudel kasvav parasiidne vään- või ronitaim (*Bauhinia vahlii*).
sālamivotthataṁ: ***sāla*** saalapuu (*Shorea robusta*) + ***iva*** kui, nagu (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) + ***otthata*** laiali, levinud, sõna tüvest ***thar*** levima, eesliitega ***ava*** üle; eufooniline ühend *iva + otthataṁ = ivotthataṁ*.
karoti: teeb, sõna tüvest ***kar*** tegema.
so: ***tad*** see.
tathattānaṁ: ***tatha*** seega, sellisel viisil, lisaks + ***atta*** ise, mina; eufooniline ühend: *tatha + attānaṁ = tathattānaṁ*.
yathā: just, nagu.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
icchatī: ***icchanta*** tahab, sõna tüvest ***is***.
diso: ***disa*** vaenlane.

Dhp 162. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi tsiteerib „Selgitusjuhend" (*Netti*).

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sukarāni asādhūni, 7.
attano ahitāni ca;
yaṁ ve hitañca sādhuñca,
taṁ ve paramadukkaraṁ.

Kerge on endale Dhp 163.
mittehead ja kasutut teha.
Tõepoolest, ülimalt raske on aga iseendale
head ja kasulikku teha.

sukarāni: eesliide ***su*** hästi, hea + ***kara*** tegema, sõna tüvest ***kar***.
asādhūni: ***a*** eitav eesliide + ***sādhu*** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.
attano: ***atta*** ise, mina.
ahitāni: ***a*** eitav eesliide + ***hita*** kasulik; õnnistus; hea(olu); sõbralik.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
ve: tõepoolest.
hitañca: ***hita*** kasulik; õnnistus; hea(olu); sõbralik + ***ca*** ja.
sādhuñca: ***sādhu*** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus + ***ca*** ja.
taṁ: ***tad*** see.
ve: tõepoolest.
paramadukkaraṁ: ***parama*** kõige, kõrgeim, täielik, absoluutne + ***du*** raske, halb, paha + ***kara*** tegema, sõna tüvest ***kar*** = kõige raskem teha.

Dhp 163. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

saṅghabhedaparisakkanavatthu
yo sāsanaṁ arahataṁ, 8.
ariyānaṁ dhammajīvinaṁ;
paṭikkosati dummedho,
diṭṭhiṁ nissāya pāpikaṁ;
phalāni kaṭṭhakasseva,
attaghātāya [*attaghaññāya* (*sī. syā. pī.*)] *phallati.*

Kes põlgab arahantide õpetust Dhp 164.
ja arija dhammas elamist,
[on] kehva arukusega
ja valesse vaatesse klammerdunud,
selle teo viljad
[on] nagu ennasthävitaval bambusel.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
sāsanaṁ: ***sāsana*** õpetus, sõnum = Buddha õpetus.
arahataṁ: ***arahant*** arahant, sõna tüvest ***arah*** väärima; see, kes on arija teed järgides saavutanud nibbaana.
ariyānaṁ: ***ariya*** arija.
dhammajīvinaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***jīvin*** elamine, sõna tüvest ***jiv*** elama.
paṭikkosati: süüdistab, pilkab, sõna tüvest ***kus*** vihastama, vihane olema + eesliitega ***paṭi*** poole, vastu.
dummedho: ***du*** halb, paha + ***medhā*** arukas = kehva aru(kuse)ga; eufooniline ühend *du* + *medhā* = *dummedhā*.
diṭṭhiṁ: ***diṭṭhi*** vaade, usk, teooria, idee, sõna tüvest ***dis*** nägema.
nissāya: toetudes, sõna tüvest ***si*** klammerduma + eesliitega ***ni*** peale.
pāpikaṁ: ***pāpika*** sõnast ***pāpa*** kuri + omadussõna järelliide ***ka***.
phalāni: ***phala*** tulemus; vili.
kaṭṭhakasseva: ***kaṭṭhaka*** bambus + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *kaṭṭhaka* + *s* + *s* + *eva* = *kaṭṭhakasseva*.
attaghātāya: ***atta*** ise, mina + ***ghabba*** hävitamine, tapmine, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
phallati: kannab vilja, saab küpseks, sõna tüvest ***phal***.

Dhp 164. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant; arija (*ariya*); dhamma; tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

cūḷakālaupāsakavatthu

attanā hi [*attanāva* (*sī. syā. pī.*)] *kataṁ pāpaṁ,* 9.
attanā saṁkilissati;
attanā akataṁ pāpaṁ,
attanāva visujjhati;
suddhī asuddhi paccattaṁ,
nāñño aññaṁ [*nāññamañño* (*sī.*)] *visodhaye.*

Tõepoolest, ise tehakse kurja, Dhp 165.
ise end määritakse.
Ise [jäetakse] kuri tegemata,
ise end puhastatakse.
Puhtus [ja] ebapuhtus [sõltuvad] endast,
keegi ei saa teist puhastada.

attanā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõepoolest.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
attanā: ***atta*** ise, mina.
saṁkilissati: muutub ebapuhtaks, määrdub, sõna tüvest ***kilis*** halvasti minema, määrima, ebapuhas + eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
attanā: ***atta*** ise, mina.
akataṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kataṁ***: tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
attanā: ***atta*** ise, mina.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
visujjhati: puhastab, sõna tüvest ***sudh*** puhas olema + eesliide ***vi*** läbi(nisti).
suddhī: ***suddhi*** puhtus.
asuddhi: ***a*** eitav eesliide + ***suddhi*** puhtus.
paccattaṁ: ***paccatta*** eraldi, iseenda, üksikult.
nāñño: ***na*** ei, mitte + ***añña*** muu, erinev; eufooniline ühend *na* + *añño* = *nāñño*.
aññaṁ: ***añña*** muu, erinev.
visodhaye: ***visodhayati*** puhastab.

Dhp 165. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerivad „Suuremad kirjeldused (paali)“ (Mnd) 2, „Väiksemad kirjeldused (paali)“ (Cnd) 9 ja „Vaidlusalused teemad (paali)“ (Kv) 16.1.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

attadatthattheravatthu

attadatthaṁ paratthena, 10.
bahunāpi na hāpaye;
attadatthamabhiññāya,
sadatthapasuto siyā.

Ärgem jätkem enda [vaimseid] saavutusi hooletusse Dhp 166.
teiste [vaimsete] saavutuste [nimel],
[ükskõik] kui suured [need ka poleks].
Ise ülimaid teadmisi mõistnu
[püüelgu edasi kuni] tõelises saavutuses kinnistumiseni.

attadatthaṁ: ***atta*** ise, mina + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju; = omaenda (mentaalne) saavutus; eufooniline ühend: *atta* + *attha* = *attadattha*.
paratthena: eesliide ***para*** erinev, muu + ***attha*** vt eelnevat; eufooniline ühend *para* + *attha* = *parattha*.
bahunāpi: ***bahu*** suur, palju, väga + ***pi*** isegi, ka.
na: ei.
hāpaye: hooletusse või tegemata jätma, sõna tüvest ***ha*** lahkuma.
attadatthamabhiññāya: ***attadattha*** omaenda (mentaalne) saavutus + ***abhiññāya*** ülima teadmisega, sõna tüvest ***jñā*** teadma + eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) (üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised).
sadatthapasuto: ***sant*** = ***sat*** hea, tõsi (algne tähendus: olemasolev, tõeline) + ***attha*** heaolu, saavutus; eufooniline ühend *sat* + *attha* = *sadattha* + ***pasuta*** hõivatud; kinnitunud.
siyā: oleks, sõna tüvest ***as***.

Dhp 166. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = enda saavutuste hooletusse jätmine teiste nimel; teadmised (*ñāṇa*) = ülimad teadmised; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = tõeline saavutus.

attavaggo dvādasamo niṭṭhito.

Kaheteistkümnenda, mina grupi lõpp.

daharabhikkhuvatthu

hīnaṁ dhammaṁ na seveyya, 1.
pamādena na saṁvase;
micchādiṭṭhiṁ na seveyya,
na siyā lokavaḍḍhano.

Ära järgi madalaid dhammasid! Dhp 167.
Ära ela hooletuses!
Ära järgi valesid vaateid!
Ära ole maailma kiindunud!

hīnaṁ: ***hīna*** alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes), sõna tüvest ***ha*** tõrjuma.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
na: ei.
seveyya: ***sevati*** teenib, suhtleb, käib läbi; harjutab, praktiseerib, järgib; kasutab, sõna tüvest ***sev***.
pamādena: ***pamāda*** hooletus.
na: ei.
saṁvase: ***saṃvasati*** seostab või ühendab, sõna tüvest ***vas*** elama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
micchādiṭṭhiṁ: ***micchā*** vale + ***diṭṭhi*** vaade, usk, teooria, idee, sõna tüvest ***dis*** nägema.
na: ei.
seveyya: ***sevati*** teenib, suhtleb, käib läbi; harjutab, praktiseerib, järgib; kasutab, sõna tüvest ***sev***.
na: ei.
siyā: oleks, sõna tüvest ***as***.
lokavaḍḍhano: ***loka*** maailm + ***vaḍḍhana*** kasv; suurendama; laiendama; järeleandlikkus, kiindumus, sõna tüvest ***vaḍḍh*** kasvama.

Dhp 167. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vaade; plekid (kilesa) = maailma kiindumine.

suddhodanavatthu

uttiṭṭhe nappamajjeyya, 2.
dhammaṁ sucaritaṁ care;
dhammacārī sukhaṁ seti,
asmiṁ loke paramhi ca.

Tõuse! Ära ole hooletu! Dhp 168.
Järgi heasse juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises.

uttiṭṭhe: ole aktiivne, tõuse püsti, tõuse üles; tegusõna tüvest ***tha*** seisma, eesliitega ***ud*** üles.
nappamajjeyya: ***na*** ei + ***pamajjeyya*** hoolimatus, hooletusse jätma, sõna tüvest ***mad*** joobes olema; eufooniline ühend: *na + pamajjeyya = nappamajjeyya*.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
sucaritaṁ: ***su*** hea, õige + ***carita*** käitumine, tegutsemine, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
care: peaks harjutama, sõna tüvest ***car*** kõndima.
dhammacārī: ***dhamma*** dhamma (tähendus sõltub kontekstist) + ***carin*** käitumine, tegutsemine, elamine.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
seti: lamab, lebab, asub, sõna tüvest ***si*** lamama.
asmiṁ: ***idaṁ*** see.
loke: ***loka*** maailm.
paramhi: ***para*** erinev, muu, teine.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 168. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osaliselt (*dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi ca*) toovad selle ära *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Dhammadhajajātaka* Ja 384.

Vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = hea; maailm (*loka*).

dhammaṁ care sucaritaṁ, 3.
na naṁ duccaritaṁ care;
dhammacārī sukhaṁ seti,
asmiṁ loke paramhi ca.

Harjuta heasse juhtivat dhammat! Dhp 169.
Ära harjuta halba juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises.

dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
care: peaks harjutama või minema, sõna tüvest ***car*** kõndima, minema, harjutama.
sucaritaṁ: ***su*** hea, õige + ***carita*** käitumine, tegutsemine, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
na: ei.
naṁ: ***tad*** see.
duccaritaṁ: ***du*** halb, vale + ***carita*** käitumine, tegutsemine.
care: peaks harjutama või minema.
dhammacārī: ***dhamma*** dhamma (tähendus sõltub kontekstist) + ***carin*** see kes elab, tegutseb, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega ***in***.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
seti: lamab, lebab, asub, sõna tüvest ***si*** lamama.
asmiṁ: ***idaṁ*** see.
loke: ***loka*** maailm.
paramhi: ***para*** erinev, muu.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 169. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Yasodharāpamukhaaṭṭhārasabhikkhunīsahassaapadāna* Ap 30 ning osalist vastet (*dhammacārī sukhaṁ seti, asmiṁ loke paramhi ca*) pakuvad *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Dhammadhajajātaka* Ja 384.

Vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = hea; maailm (*loka*).

pañcasatavipassakabhikkhuvatthu
yathā bubbuḷakaṁ [*pubbuḷakaṁ* (*sī. pī.*)] *passe,* 4.
yathā passe marīcikaṁ;
evaṁ lokaṁ avekkhantaṁ,
maccurājā na passati.

Vaata [maailma] kui mulli, Dhp 170.
vaata [seda] kui illusiooni –
nõnda maailma vaadates
Surmakuningas ei näe sind.

yathā: just nagu.
bubbuḷakaṁ: ***bubbuḷaka*** (vee)mull.
passe: peaks nägema või vaatama, sõna tüvest ***dis*** nägema.
yathā: just nagu.
passe: peaks nägema või vaatama.
marīcikaṁ: ***marīcikā*** miraaž, illusioon; valguskiir.
evaṁ: nõnda, seega, sel viisil.
lokaṁ: ***loka*** maailm.
avekkhantaṁ: ***avekkhant*** (kannatlikult) vaatlema, arvestama, sõna tüvest ***ikkh*** nägema + eesliitega ***ava*** alla, üle.
maccurājā: ***maccu*** surm + ***rāja*** kuningas.
na: ei.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.

Dhp 170. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalisi vasteid pakuvad *Mogharājamāṇavapucchā* Snp 5.16 ja *Mogharājattheraapadāna* Ap 37.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); moonutused (*vipallāsa*) = illusioon; surm (*māra*) = Surmakuningas.

abhayarājakumāravatthu

etha passathimaṁ lokaṁ, 5.
cittaṁ rājarathūpamaṁ;
yattha bālā visīdanti,
natthi saṅgo vijānataṁ.

Tule, vaata seda maailma, Dhp 171.
[mis] sarnaneb ehitud kuninga vankriga.
Kuhu lapsikud langevad,
[seal] pole klammerdumist mõistnuid.

etha: tule!, mine!, sõna tüvest ***i*** minema + eesliitega ***a*** poole.
passathimaṁ: ***passatha*** näe, vaata, sõna tüvest ***dis*** nägema + ***imaṁ*** see; eufooniline ühend passatha + imaṁ = *passathimaṁ*.
lokaṁ: ***loka*** maailm.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
rājarathūpamaṁ: ***rāja*** kuningas + ***ratha*** vanker, kaarik + ***upama*** lähedale tulema, st nagu, sarnane, samasugune, võrdne; eufooniline ühend: r*ājaratha* + *upama* = *rājarathūpama*.
yattha: kus.
bālā: ***bāla*** lapsik, noor („nagu rumal laps").
visidanti: vajub alla, on kurb või masendunud, sõna tüvest ***sad*** vajuma, langema, alanema, eesliitega ***vi*** läbi.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
saṅgo: ***saṅga*** klammerdumine, kinni(s)tumine, side, seotus.
vijānataṁ: ***vijānanta*** eesliide ***vi*** läbi + sõna tüvest ***ña*** teadma; (läbistav) teadmine, mõistmine.

Dhp 171. salmi kanooniline vaste pole leitav.

sammajjanattheravatthu

yo ca pubbe pamajjitvā, 6.
pacchā so nappamajjati;
somaṁ lokaṁ pabhāseti,
abbhā muttova candimā.

Kes varem oli hooletu, ☸ Dhp 172.
kuid hiljem hoolikas,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pubbe: ***pubba*** eelmine, endine, varasem.
pamajjitvā: on olnud hooletu, jätnud hooletusse, sõna tüvest ***mad*** joobes olema + rõhutava eesliitega ***pa***.
pacchā: tagantjärele, pärast seda, hiljem.
so: ***tad*** see.
nappamajjati: ***na*** ei + ***pamajjati*** on hooletu, jätnud hooletusse; eufooniline ühend *na* + *pamajjati* = *nappamajjati*.
somaṁ: ***so*** = ***tad*** see + ***imaṁ*** on; eufooniline ühend *so* + *imaṁ* = *somaṁ*.
lokaṁ: ***loka*** maailm.
pabhāseti: valgustab, sõna tüvest ***bhas*** särama + rõhutava eesliitega ***pa***.
abbhā: ***abbha*** pilv.
mutto: ***mutta*** vabanenud, vastatud, sõna tüvest ***muc*** vabastama.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
candimā: ***candima*** kuu.

Dhp 172. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8, ning osalist vastet pakub *Mahākappinattheragāthā* Thag 10.3.

aṅgulimālattheravatthu

yassa pāpaṁ kataṁ kammaṁ, 7.
kusalena pidhīyati [*pitīyati* (*sī. syā. pī.*)]*;*
somaṁ lokaṁ pabhāseti,
abbhā muttova candimā.

Kes tehtud kurja teo Dhp 173.
katab oskuslikuga,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu.

yassa: ***yat*** see, kes või mis.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
kataṁ: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kammaṁ: ***kamma*** tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema
kusalena: ***kusala*** oskuslik (ihast, vihast ja mitteteadmisest vaba, õige dhamma kohane); hea, õige, pälvimusi toov.
pidhīyati: peatab, takistab, katab; sõna etümoloogia on ebaselge, tõenäoliselt on tegu passiivvormiga, mis on tuletatud sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***).
somaṁ: ***so*** = ***tad*** see + ***imaṁ*** on; eufooniline ühend *so* + *imaṁ* = *somaṁ*.
lokaṁ: ***loka*** maailm.
pabhāseti: valgustab, sõna tüvest ***bhas*** särama + rõhutava eesliitega ***pa***.
abbhā: ***abbha*** pilv.
mutto: ***mutta*** vabanenud, vastatud, sõna tüvest ***muc*** vabastama.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
candimā: ***candima*** kuu.

Dhp 173. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8 ning osalist vastet pakub *Mahākappinattheragāthā* Thag 10.3.

Vt selgitustest:oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

pesakāradhītāvatthu

andhabhūto [*andhībhūto* (*ka.*)] *ayaṁ loko,* 8.
tanukettha vipassati;
sakuṇo jālamuttova,
appo saggāya gacchati.

Pime on see maailm, Dhp 174.
vähesed näevad [selle] läbi.
Vaid vähesed tõusevad taevasse
[nagu] püünisest vabanenud linnud.

andhabhūto: ***andha*** pime + ***bhūta*** olemasolu, olemine, olemasolu saamine, sõna tüvest ***bhū*** olema.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
loko: ***loka*** maailm.
tanukettha: ***tanuko*** = ***tanuka*** väike, vähe + ***ettha*** siin (selles maailmas, siin olemasolus); eufooniline ühend *tanuko* + *ettha* = *tanukettha*.
vipassati: ***vi*** läbi + ***passati*** näeb, sõna tüvest ***pas*** nägema.
sakuṇo: ***sakuṇa*** lind.
jālamuttova: ***jāla*** võrk, lõks + ***mutta*** vabanema, vabastama, sõna tüvest ***muc*** vabanema.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
appo: ***appa*** väike, vähe.
saggāya: ***sagga*** taevas.
gacchati: läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 174. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt: maailm (*loka*); arendamine (*bhāvanā*) = (5 kogumiku) läbinägemine ja sellekohaste teadmiste saavutamine.

tiṁsabhikkhuvatthu

haṁsādiccapathe yanti, 9.
ākāse yanti iddhiyā;
nīyanti dhīrā lokamhā,
jetvā māraṁ savāhiniṁ [*savāhanaṁ* (*syā. ka.*)].

Luiged liiguvad päikese teed, Dhp 175.
üleloomuliku jõu [valdajad] liiguvad õhus.
Taiplikud lahkuvad maailmast,
[olles] vallutanud Surma ühes [ta] armeega.

haṁsādiccapathe: ***haṁsa*** luik + ***adicca*** päike + ***patha*** tee; eufooniline ühend: *haṁsā + adiccapatha = haṁsādiccapatha*.
yanti: läheb, sõna tüvest ***ya*** minema.
ākāse: õhk, taevas, ruum.
yanti: läheb.
iddhiyā: ***iddhi*** üleloomulik (jõud/saavutus/võime), mida valdavad deevad ja *kasiṇa* keskendust harjutavad bhikkhud.
nīyanti: juhib, suunab, liigutab (välja sansaarast), sõna tüvest ***ni*** juhtima.
dhīrā: ***dhīra*** mõistlik; taiplik.
lokamhā: ***loka*** maailm.
jetvā: vallutanud, sõna tüvest ***ji*** võitma, vallutama.
māraṁ: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
savāhiniṁ: ***savāhinī*** eesliitega ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***vāhinī*** armee.

Dhp 175. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*) = džhaana (*jhāna*), teadmised (*ñāṇa*), võimed (*indriya*); surm (*māra*); plekid (*kilesa*) = surma armee.

ciñcamāṇavikāvatthu

ekaṁ dhammaṁ atītassa, 10.
musāvādissa jantuno;
vitiṇṇaparalokassa,
natthi pāpaṁ akāriyaṁ.

Ühes dhammas üleastunule: ☸ Dhp 176.
valet rääkivale inimesele,
teispoolsed maailmad tagasi lükanule,
pole kurja, [mida ta] ei [võiks] teha.

ekaṁ: (põhiarv) üks.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab *dhamma* kõlblust.
atītassa: ***atīta*** üle astunud, hooletusse jätnud; minevik, möödas; endine, möödunud aegadesse kuuluv, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***ati*** üle.
musāvādissa: ***musā*** valelikkus; vale; ekslik + ***vādin*** rääkimine, ütlemine, kinnitamine; seisukohta või õpetust omama, sõna tüvest ***vad*** rääkima, omastava järelliitega ***in***.
jantuno: ***jantu*** olend, inimene, mees.
vitiṇṇaparalokassa: ***vitiṇṇa*** mahajäetud, tagasi lükatud, läbi käinud; levitatud; eemaldatud, sõna tüvest ***tar*** risti, ristuma + eesliitega ***vi*** üle, läbi + ***para*** erinev, muu; teine + ***loka*** maailm.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend: *na + atthi = natti*.
pāpaṁ: ***pāpa*** kuri.
akāriyaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kāriya*** tegema.

Dhp 176. salmi kanoonilise vaste allikaks on Musāvādasuttaṁ Iti 25: „Bhikkhud, ma ütlen: pole ühtegi kurja tegu, mida ei saaks teha ühe dhamma ületanud inimisik. Millise ühe? See on, bhikkhud: teadlik vale rääkimine." (*"ekadhammaṁ atītassa, bhikkhave, purisapuggalassa nāhaṁ tassa kiñci pāpakammaṁ akaraṇīyanti vadāmi [ekadhammaṁ → ekaṁ dhammaṁ (bj)]. katamaṁ ekadhammaṁ? yadidaṁ, bhikkhave, sampajānamusāvādo"ti [yadidaṁ → yathayidaṁ (bj, sya-all, pts-vp-pli1, mr)].*")

Vt selgitustest: dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*) = valetamine = üks dhamma (*ekaṁ dhammaṁ*); olemasolu (*bhava*) = teispoolsus; maailm (*loka*).

asadisadānavatthu

na ve kadariyā devalokaṁ vajanti, 11.
bālā have nappasaṁsanti dānaṁ;
dhīro ca dānaṁ anumodamāno,
teneva so hoti sukhī parattha.

Tõepoolest, alatud ei lähe deevade maailma, Dhp 177.
lapsikud ei ülista [munkadele] annetamist;
taiplik rõõmustab annetusi tehes,
seetõttu saab ta õnnelikuks [ka] teispoolsuses.

na: ei.
ve: tõepoolest.
kadariya: alatu, ihne.
devalokaṁ: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***loka*** maailm.
vajanti: läheb, sõna tüvest ***vaj*** käima, rändama.
bālā: ***bāla*** noor, lapsik.
have: tõepoolest, tõeliselt.
nappasaṁsanti: ***na*** ei + ***pasaṁsanti*** kiidab, ülistab.
dānaṁ: ***dāna*** daana, almus(kink), annetus; kingituste jagamine (munkadele).
dhīro: ***dhīra*** mõistlik, taiplik.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dānaṁ: ***dāna*** daana, almus(kink), annetus.
anumodamāno: ***anumodamāna*** leidma rahuldust, rõõmustama, olema tänulik, hindama, kasu saama, olema rahul, nautima; sõna ***modati*** tüvest ***mud*** õnnelik olema + eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
teneva: ***tena*** = ***tad*** see + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *tena + eva = teneva*.
so: ***tad*** see.
hoti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
sukhī: ***sukha*** õnnelik.
parattha: mujal; edaspidi, teises maailmas või järgmises olemasolus.

Dhp 177. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = mungad; daana ehk annetus (*dāna*); maailm (*loka*); olemasolu (*bhava*) = teispoolsus.

anāthapiṇḍikaputtakālavatthu

pathabyā ekarajjena, 12.
saggassa gamanena vā;
sabbalokādhipaccena,
sotāpattiphalaṁ varaṁ.

Maailma ainuvalitsemisest, Dhp 178.
taevasseminekust või
kõikide maailmade ülemvõimust
[on] vooguastunu vili parim.

pathabyā: ***paṭhavi*** maa; Maa; maailm.
ekarajjena: ***eka*** (põhiarv) üks + ***rajja*** kõrgeim võim, kuningavõim; valitsemine.
saggassa: ***sagga*** taevas.
gamanena: ***gamana*** minema, sõna tüvest ***gam*** minema.
vā: või.
sabbalokādhipaccena: ***sabba*** kõik, iga + ***loka*** maailm + ***adhipacca*** ülim reegel, võim või põhimõte; ülemvõim.
sotāpattiphalaṁ: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + ***apatti*** siseneb, läheb, kukub, sõna tüvest ***pat*** kukkuma, minema + eesliitega ***a*** poole, suunas + ***phala*** vili = vooguastunu vili.
varaṁ: ***vara*** „valitu"; suurepärane; parim, ülim; ennekõike.

Dhp 178. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Arija tee (*ariyamagga*) = vooguastunu.

lokavaggo terasamo niṭṭhito.

Kolmeteistkümnenda, maailma grupi lõpp.

māradhītaravatthu

yassa jitaṁ nāvajīyati, 1.
jitaṁ yassa [*jitamassa* (*sī. syā. pī.*), *jitaṁ massa* (*ka.*)] *no yāti koci loke;*
taṁ buddhamanantagocaraṁ,
apadaṁ kena padena nessatha.

Kelle võit pole kaotatav, Dhp 179.
selle võidetut ei ohusta miski [siin] maailmas.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
jitaṁ: ***jita*** võit, võidetud asi; sõnatüvest ***ji*** võitma, vallutama.
nāvajīyati: ***na*** negatiivne eesliide + ***avajīyati*** vähenema, kaduma jääma, sõna tüvest ***jar*** lagunema, vananema + eesliitega ***ava*** väljas, ära; eufooniline ühend *na + avajīyati = nāvajīyati*.
jitaṁ: ***jita*** võit, võidetud asi.
assa: ***idaṁ*** see; tema.
no: ei ***na*** mitte + rõhutava abisõnaga *u: na + u = no*.
yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest ***ya*** minema.
koci: mis iganes; ***ka*** + ***ci*** = ***koci*** (= ahnus, viha, pettekujutlus).
loke: ***loka*** maailm.
taṁ: ***tad*** see.
buddhamanantagocaraṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***an*** negatiivne eesliide + ***anta*** lõpp + ***gocara*** karjamaa; pärusmaa; ***go*** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + ***cara*** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.
apadaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
kena: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
padena: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
nessatha: ***sa*** hävitad, rikud; tulevikuvorm sõna tüvest ***nas*** hukkuma, hävima.

Dhp 179. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

yassa jālinī visattikā, 2.
taṇhā natthi kuhiñci netave;
taṁ buddhamanantagocaraṁ,
apadaṁ kena padena nessatha.

Kelles pole kiindumuste võrku Dhp 180.
[ega] iha, seda ei vii miski kaasa.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
jālinī: „kellel/millel on võrk", võrgutav, sõnast ***jāla*** võrk + omastav järelliide ***in***.
visattikā: ***visattika*** millegi külge kleepumine; kiindumus; takerdumine.
taṇhā: iha.
natthi: ***na*** negatiivne eesliide + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.
kuhiñci: kusagil; kõikjal; kus/kes/mis iganes.
netave: selleks et (ära viia), sõna tüvest ***ni*** juhtima, kandma, võtma.
taṁ: ***tad*** see.
buddhamanantagocaraṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***an*** negatiivne eesliide + ***anta*** lõpp + ***gocara*** karjamaa; pärusmaa; ***go*** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + ***cara*** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.
kena: ***kiṁ*** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
apadaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
nessatha: ***sa*** hävitad, rikud; tulevikuvorm sõna tüvest ***nas*** hukkuma, hävima.

Dhp 180. salmi osalise vaste (*yassa jālinī visattikā, taṇhā natthi kuhiñci netave*) allikaks on *Supatisuttaṁ* SN 4.7.

Vt selgitustest: surm (*māra*) = ei saa miski kaasa viia; Buddha ehk Mõistnu; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = lõputu pärusmaa jäljetu vald.

devorohaṇavatthu

ye jhānapasutā dhīrā, 3.
nekkhammūpasame ratā;
devāpi tesaṁ pihayanti,
sambuddhānaṁ satīmataṁ.

Neid, džhaanas kinnistunud taiplikke, Dhp 181.
[ilmalikust] loobunuid, täielikult rahunenuid ja rõõmsaid –
neid kadestavad deevadki,
täielikult mõistnuid, [täielikult] teadlikke.

ye: ***yad*** see mis.
jhānapasutā: ***jhāna*** džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon), sõna tüvest ***jhe*** keskenduma, mõtisklema + ***pasuta*** tegelenud; külge kinnitama; jälitama; püüdlema.
dhīrā: ***dhīra*** mõistlik, taiplik.
nekkhammūpasame: ***nekkhamma*** maisest (elust, asjadest, väärtustest jms) loobumine; kõikide maiste, tajukogemuste ja soovide vastand, vabanemine eesmärgi saavutamiseks kõikidest maistest sõltuvustest või kitsendustest lahtiütlemine; maise tagasilükkamine + ***upasama*** rahunemine, vaigistumine, leevendumine, peatumine; rahulikkus, rahu; vaikus; sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles, täielikult = lahtiütlemine ja rahu; eufooniline ühend: *nekkhamma + upasame = nekkhammūpasame*.
ratā: ***rata*** rõõmustav, sõna tüvest ***ram*** rõõmu nautima.
devāpi: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***); eufooniline ühend: *deva + api = devāpi*.
tesaṁ: ***tad*** see.
pihayanti: kadestab, ihaleb, sõna tüvest ***pih***.
sambuddhānaṁ: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult; tähistab tegevuse täielikkust + ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
satīmata: ***satīmant*** tähelepanelik, ärkvel; sõnast ***sati*** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega ***mant***.

Dhp 181. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); Buddha ehk Mõistnu; arahant = täielikult mõistnu.

erakapattanāgarājavatthu

kiccho manussapaṭilābho, 4.
kicchaṁ maccāna jīvitaṁ;
kicchaṁ saddhammassavanaṁ,
kiccho buddhānamuppādo.

Raske inimeseks saada, Dhp 182.
raske sureliku elu;
raske õiget dhammat kuulda,
raske buddhaks saada.

kiccho: ***kiccha*** raske, keeruline.
manussapaṭilābho: ***manussa*** inimene, mees + ***paṭilābha*** saamine, saavutamine, sõna tüvest ***labh*** saama, eesliitega ***paṭi*** peale, juures.
kiccho: ***kiccha*** raske, keeruline.
maccāna: ***macca*** surelik.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.
kicchaṁ: ***kiccha*** raske, keeruline.
saddhammassavanaṁ: ***sa*** õige + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***savana*** kõrv; kuulamine, kuulmine; voolav; eufooniline ühend *sa + dhamma + savana = saddhammassavana*.
kiccho: ***kiccha*** raske, keeruline.
buddhānamuppādo: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***uppada*** ilmumine, sünd, tekkimine; ebatavaline või jahmatav sündmus, mida peetakse ettekuulutavaks, sõna tüvest ***pad*** tulema, eesliitega ***ud*** üles.

Dhp 182. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*).

ānandattherapañhavatthu

sabbapāpassa akaraṇaṁ, 5.
kusalassa upasampadā [*kusalassūpasampadā* (*syā.*)]*;*
sacittapariyodapanaṁ [*sacittapariyodāpanaṁ* (*?*)]*,*
etaṁ buddhāna sāsanaṁ.

Kõiksugu kurja mittetegemine, ☸ Dhp 183.
oskusliku omandamine,
oma teadvuse puhastamine –
see on buddhade õpetus.

sabbapāpassa: ***sabba*** kõik, iga, kogu, täielik + ***pāpa*** kuri.
akaraṇaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***karaṇa*** tegema, tegutsema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kusalassa: ***kusala*** oskuslik.
upasampadā: ***upasampada*** kogumine, saamine, omandamine; sõna tüvest ***pad*** kukkuma, minema, millele eelneb eesliide ***upa*** lähedal, ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
sacittapariyodapanaṁ: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***pariyodapana*** puhastamine, puhastumine, sõna tüvest ***da*** puhastama (***odapeti***), millele eelneb eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
etaṁ: see.
buddhāna: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
sāsanaṁ: ***sāsana*** õpetus, sõna tüvest ***sas*** juhendama, õpetama.

Dhp 183. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttaṁ* DN 15.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); dhamma; teadvus (*citta*); Buddha ehk Mõistnu.

khantī paramaṁ tapo titikkhā, 6.
nibbānaṁ [*nibbāṇaṁ* (*ka. sī. pī.*)] *paramaṁ vadanti buddhā;*
na hi pabbajito parūpaghātī,
[*ayaṁ nakāro sī. syā. pī. pātthakesu na dissati*] *samaṇo hoti*
paraṁ viheṭhayanto.

Kannatlikkus ja andestamine on ülim askees; ☸ Dhp 184.
vaibumine on ülim – ütlevad buddhad.
Tõepoolest, ei maisehüljanu teisi kahjusta,
[ei] erakrändur ole teistega vaenulik.

khantī: ***khanti*** kannatlikkus, andestus, sallivus; vastupidavus; vastuvõtlikkus; eelsoodumus; eelistus, eelistatud vaade.
paramaṁ: ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
tapo: ***tapa*** „põletama" piin, karistus, meeleparandus; usuline rangus või karmus; askeetide enesekaristamise joogapraktika (mille Buddha hukka mõistis).
titikkhā: ***titikkha*** vastupidavus, andestus, kannatlikkus.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine; Buddha õpetuse eesmärk.
paramaṁ: ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
vadanti: ütleb, sõna tüvest ***vad*** ütlema.
buddhā: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
na: ei.
hi: tõepoolest.
pabbajito: ***pabbajita*** maisehüljanu; kodu ja ilmaliku elu hüljanu.
parūpaghātī: ***para*** erinev + ***upaghātin*** valutama, vigastama; teiste tapmine, teistele haiget tegemine, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma, eesliitega ***upa*** peale; eufooniline ühend *para* + *upaghātin* = *parūpaghātin*.
nasamaṇo: ***na*** ei + ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
hoti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
paraṁ: ***para*** erinev, muu.
viheṭhayanto: haiget tegev, rõhuv, kahjustav, sõna tüvest ***heṭh*** vaenulik olema + tähendust jõustava eesliitega ***vi*** läbi(nisti).

Dhp 184. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttaṁ* DN 15.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu; maisehüljanu (*pabbajita*); erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*).

anūpavādo anūpaghāto 7.
[*anupavādo anupaghāto* (*syā. ka.*)],
pātimokkhe ca saṁvaro;
mattaññutā ca bhattasmiṁ,
pantañca sayanāsanaṁ;
adhicitte ca āyogo,
etaṁ buddhāna sāsanaṁ.

Mittesüüdistamine, mittekahjustamine ☸ Dhp 185.
ja vabanemisjuhiste kohane
eneseohjamine,
mõõdukus söömises ja erakluses elamine,
kõrgema teadvuse taotlemine –
see on buddhade õpetus.

anūpavādo: ***anūpavāda*** negatiivne eesliide ***an*** + ***upa*** peal, üle + ***vāda*** rääkima, sõna tüvest ***vad*** = ei süüdista, ei leia süüd.
anūpaghāto: ***anūpaghāta*** negatiivne eesliide ***an*** + ***upaghāta*** haiget tegema, lööma, vigastama: ***upa*** peal, üle + sõna tüvi ***han*** lööma, vigastama.
pātimokkhe: ***pātimokkha*** vabanemisjuhis; eesliide ***pāti*** vaatama, jälgima, valvama, hoidma + ***mokkha*** vabanemine; = pühitsetud munga 227 kõlblus- ja käitumisjuhiste kogu.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine, eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***var*** katma.
mattaññutā: mõõdukus, mõõdu tundmine: ***matta*** mõõt, kogus + ***ñuta*** teadma, sõna tüvest ***ña***, teadma; eufooniline ühend: *matta* + *ñuta* = *mattaññuta*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhattasmiṁ: ***bhatta*** keedetud riis; toit, söök.
pantañca: ***pantaṁ*** kaugus, eraldatus; üksildus + ***ca*** ja; eufooniline ühend: *panta* + *ṁ* > *ñ* + *ca*.
sayanāsanaṁ: ***sayana*** voodi; magama + ***asana*** iste, tool, ase.
adhicitte: ***adhicitta*** eesliide ***adhi*** kõrgem, ülim + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
āyogo: ***āyoga*** pühendumus, taotlus, püüdlus: eesliide ***ā*** poole + ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
etaṁ: see.
buddhāna: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
sāsanaṁ: ***sāsana*** õpetus; sõna tüvest ***sas*** juhendama, õpetama.

Dhp 185. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttaṁ* DN 15.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = vabanemisjuhised; ohjamine (*yamati*); eraklus (*sāmañña*); arendamine (*bhāvanā*) ja keskendus (*samādhi*) = ülim teadvus (kõrgeim *samādhi*, kus on saavutatud juba *magga* ja *phala citta*'d).

anabhiratabhikkhuvatthu

8.

na kahāpaṇavassena,
titti kāmesu vijjati;
appassādā dukkhā kāmā,
iti viññāya paṇḍito.

Isegi müntide sajus ☸ Dhp 186.
ei leia naudingud rahu.
Tark teab:
nauding [on] vähese rahuloluga dukkha.

na: ei.
kahāpaṇavassena: ***kahāpaṇa*** münt; iidne nelinurkne India vaskmünt + ***vassa*** vihm, sadu.
titti: rahulolu.
kāmesu: ***kāma*** nauding.
vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest ***vid*** leidma.
appassādā: ***appa*** väike, vähe + ***assāda*** maitse, magusus, nauding, rahulolu, sõna tüvest ***sad*** maitsema, eesliitega ***ā*** poole, sees, juures; eufooniline ühend: *appa* + *assāda* = *appassāda*.
dukkhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
kāmā: ***kāma*** nauding.
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***ti***).
viññāya: teadnud, õppinud, aru saanud, mõistnud; sõna tüvest ***ña*** teadma, eesliitega ***vi*** läbi, välja.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 186. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mandhātujātaka* Ja 258.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); dukkha.

api dibbesu kāmesu, 9.
ratiṁ so nādhigacchati;
taṇhakkhayarato hoti,
sammāsambuddhasāvako.

Ka taevalikud naudingud
ei köida teda.
Õigestimõistnu järgijat
rõõmustab [vaid] iha hävimine. ☸ Dhp 187.

api: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***).
dibbesu: ***dibba*** jumalik, deevade juurde kuuluv; taevalik, oivaline.
kāmesu: ***kāma*** nauding.
ratiṁ: ***rati*** armastus, kiindumus, meeldimine.
so: ***tad*** see.
nādhigacchati: ***na*** negatiivne eesliide + ***adhi*** üle, poole + ***gacchati*** läheb, sõna tüvest ***gam*** minema = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab; eufooniline ühend *na* + *adhigacchati* = *nādhigacchati*; = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.
taṇhakkhayarato: ***taṇha*** iha + ***khaya*** hävitamine, lahustumine, lõpp + ***rata*** ustav, truu, pühendunud, kiindunud, sõna tüvest ***ram*** rõõmustuma, olema pühendunud; eufooniline ühend *taṇha* + *khaya* = *taṇhakkhaya*.
hoti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
sammāsambuddhasāvako: ***sammā*** õige(sti) + ***saṁ*** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***sāvaka*** kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest ***su*** kuulma; õpilane, järgija.

Dhp 187. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mandhātujātaka* Ja 258.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = iha hävimine.

aggidattabrāhmaṇavatthu
bahuṁ ve saraṇaṁ yanti, 10.
pabbatāni vanāni ca;
ārāmarukkhacetyāni,
manussā bhayatajjitā.

Tõesti, paljud inimesed otsivad
hirmust aetuna varjupaika
mägedes, metsades,
hiites, puudes ja pühakodades. Dhp 188.

bahuṁ: ***bahu*** mitu, palju.
ve: tõepoolest.
saraṇaṁ: ***saraṇa*** varjupaik.
yanti: läheb, sõna tüvest ***ya*** minema.
pabbatāni: ***pabbata*** mägi; kivi(rahn).
vanāni: ***vana*** mets, puu(d).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ārāmarukkhacetyāni: ***ārāma*** park, aed + ***rukkha*** puu + ***cetya*** tšeetia, austuse avaldamise koht või objekt, pühakoda või pühamu (tekstides tavaliselt küla või linna lähedal), milleks võib olla kas püha puu (nt virgumispuu), hauaküngas või monument ehk thuupa.
manussā: ***manussa*** inimene, mees.
bhayatajjitā: ***bhaya*** hirm, kartus + ***tajjita*** hirmunud; ähvardatud; ärevil; liigutatud, kannustanud, aetud, sõna tüvest ***taj*** ehmatama, (taga) ajama.

Dhp 188. salmi kanooniline vaste pole leitav.

netaṁ kho saraṇaṁ khemaṁ, 11.
netaṁ saraṇamuttamaṁ;
netaṁ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

Tõepoolest, need varjupaigad pole turvalised, Dhp 189.
need varjupaigad pole ülimad,
need pole varjupaigad,
mis vabastaks kogu dukkhast.

netaṁ: ***na*** ei + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *na* + *etaṁ* = *netaṁ*.
kho: tõepoolest.
saraṇaṁ: ***saraṇa*** varjupaik.
khemaṁ: ***khema*** turvaline, vaikne, rahulik.
netaṁ: ***na*** ei + ***etaṁ*** see.
saraṇamuttamaṁ: ***saraṇa*** varjupaik + ***uttama*** kõrgeim, suurim, parim.
netaṁ: ***na*** ei + ***etaṁ*** see.
saraṇamāgamma: ***saraṇa*** varjupaik + ***agamma*** olles tulnud, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***a*** poole.
sabbadukkhā: ***sabba*** kogu, kõik, iga + ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
pamuccati: ***muccati***: „on vaba", vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest ***muc*** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega ***pa***.

Dhp 189. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

yo ca buddhañca dhammañca, 12.
saṅghañca saraṇaṁ gato;
cattāri ariyasaccāni,
sammappaññāya passati.

Kes aga Buddha, dhamma ja Dhp 190.
sangha kaitse alla [on] läinud,
[see] näeb nelja arija tõde
õige tarkusega:

yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
buddhañca: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***ca*** ja.
dhammañca: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***ca*** ja.
saṅghañca: ***sangha*** + ***ca*** ja.
saraṇaṁ: ***saraṇa*** kaitse.
gato: ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
cattāri: ***catur*** (põhiarv) neli.
ariyasaccāni: ***ariya*** arija + ***saccā*** tõde.
sammappaññāya: ***samma*** õige, nii nagu peab, tõeliselt + ***paññā*** tarkus; eufooniline ühend *samma* + *paññāya* = *sammappaññāya*.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.

Dhp 190. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha; kolm kaitset (*tisaraṇa*) arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

dukkhaṁ dukkhasamuppādaṁ, 13.
dukkhassa ca atikkamaṁ;
ariyaṁ caṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ,
dukkhūpasamagāminaṁ.

dukkha, dukkha tekkimine, ☸ Dhp 191.
dukkha ületamine,
ja arija kaheksaosaline tee
dukkha rahunemiseks.

dukkhaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
dukkhasamuppādaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***samuppada*** tekkimine, ilmnemine, päritolu, sõna tüvest ***pad*** tulema, eesliidetega ***ud*** üles ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
dukkhassa: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
atikkamaṁ: ***atikkama*** ületamine, üleminek; tuletatud sõna tüvest ***kam*** minema, kõndima, eesliitega ***ati*** üle, kaugemale.
ariyaṁ: ***ariya*** arija.
caṭṭhaṅgikaṁ: ***ca*** ja + ***aṭṭha*** kaheksa + ***aṅgika*** osaline = kaheksaosaline; eufooniline ühend *ca* + *aṭṭha* + *aṅgika* = *caṭṭhaṅgika*.
maggaṁ: ***magga*** tee.
dukkhūpasamagāminaṁ: ***dukkha*** dukkha, vaev, valu, kannatus + ***upasama*** vaigistama, leevenduma, peatumine; rahu(likkus), vaikus, sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles; eufooniline ühend *dukkha* + *upasama* = *dukkhūpasama*.

Dhp 191. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Puggalasuttaṁ* SN 14.133, *Aṭṭhipuñjasuttaṁ* Iti 24, *Vaṅgīsattheragāthā* Thag 21.1, *Cālātherīgāthā* Thig 7.2 ja *Nettippakaraṇa*-pāḷi Ne 37.

Vt selgitustest: dukkha; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

etaṁ kho saraṇaṁ khemaṁ, 14.
etaṁ saraṇamuttamaṁ;
etaṁ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

Tõepoolest, see varjupaik [on] turvaline, Dhp 192.
see varjupaik [on] ülim,
see varjupaik viib
kogu dukkhast vabanemiseni.

etaṁ: see.
kho: tõepoolest.
saraṇaṁ: ***saraṇa*** varjupaik.
khemaṁ: ***khema*** turvaline, vaikne, rahulik.
etaṁ: see.
saraṇamuttamaṁ: ***saraṇa*** varjupaik + ***uttama*** kõrgeim, suurim, parim.
etaṁ: see.
saraṇamāgamma: ***saraṇa*** varjupaik + ***agamma*** olles tulnud, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***a*** poole.
sabbadukkhā: ***sabba*** kogu, kõik + ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
pamuccati: ***muccati***: „on vaba", vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest ***muc*** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega ***pa***.

Dhp 192. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kolm kaitset (*tisaraṇa*) = varjupaik; dukkha.

ānandattherapañhavatthu

dullabho purisājañño, 15.
na so sabbattha jāyati;
yattha so jāyati dhīro,
taṁ kulaṁ sukhamedhati.

Õilis mees on haruldane, Dhp 193.
ta ei sünni igas kohas.
Kus [aga] niisugune tark sünnib,
seal hõimu õnn õitseb.

dullabho: eesliide ***du*** halb, paha, raske + ***labha*** vastu võtma, saama = raske saada, haruldane.
purisājañño: ***purisa*** mees + ***ājañña*** = ***ājāniya*** esmaklassiline; puhastverd (loom, aga ka inimene) = hästi aretatud või kasvatatud; kõrgemast kastist; eufooniline ühend *purisa* + *ājañña* = *purisājañña*.
na: ei.
so: ***tad*** see.
sabbattha: kõikjal, igas kohas.
jāyati: sünnib, sõna tüvest ***jan*** sündima.
yattha: kus.
so: ***tad*** see.
jāyati: sünnib.
dhīro: ***dhīra*** püsiv, (enese)kindel; tark (kes tunneb dhammat); targa (*paṇḍita*) ja arahanti epiteet.
taṁ: ***tad*** see.
kulaṁ: ***kula*** hõim, sugukond, suguvõsa, perekond, klann; klass.
sukhamedhati: ***sukha*** õnn + ***edhati*** õitseb, kasvab, õnnestub, sõnatüvest ***edh***.

Dhp 193. salmi kanooniline vaste pole leitav.

ānandattherapañhavatthu

sukho buddhānamuppādo, 16.
sukhā saddhammadesanā;
sukhā saṅghassa sāmaggī,
samaggānaṁ tapo sukho.

Mõistnu ilmnemine [on] õnn, Dhp 194.
õige dhamma õpetamine [on] õnn,
üksmeelne sangha [on] õnn,
üksmeelne askees [on] õnn.

sukho: ***sukha*** õnn.
buddhānamuppādo: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***uppāda*** olemasollu tulemine, tekkimine, ilmnemine; loomine.
sukhā: ***sukha*** õnn.
saddhammadesanā: ***sad*** hea, tõene, olemasolev; sõnatüvest ***as*** (***sat***) olema = õige + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma eufooniline ühend *sat* + *dhamma* = *saddhamma* + ***desanā*** juhendamine, jutlus(tamine), õpetamine; õppetund, sõna tüvest ***dis*** õpetama.
sukhā: ***sukha*** õnn.
saṅghassa: ***saṅgha*** sangha, Buddha järgijate kogukond.
sāmaggī: üksmeel, ühtsus, harmoonia, kooskõla.
samaggānaṁ: ***samagga*** ühtsuses, harmoonias, kooskõlas olemine.
tapo: ***tapa*** piin, karistus, meeleparandus; usuline rangus või karmus; ka askeetide enesekaristamise joogapraktika, mille Buddha hukka mõistis.
sukho: ***sukha*** õnn.

Dhp 194. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha; eraklus (*sāmaññā*).

kassapadasabalassasuvaṇṇacetiyavatthu

pūjārahe pūjayato, 17.
buddhe yadi va sāvake;
papañcasamatikkante,
tiṇṇasokapariddave.

Kes austab austuse väärilisi, ☸ Dhp 195.
mõistnuid ja ka nende õpilasi,
kes on tõkked ületanud
ning võitnud leina ja kurbuse,

pūjārahe: ***pūjā*** austamine, austuse avaldamine, kummardamine, pühendunud tähelepanu; püha, nt täiskuupüha (*uposatha*) + ***araha*** vääriline, väärt, kohane; õige, sobiv; eufooniline ühend: *pūjā + arahe = pūjārahe*.
pūjayato: ***pūjayanta*** kummardamine, austusavaldus, sõna tüvest ***puj*** kummardama.
buddhe: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
yadi: kui.
va: või; ***eva*** lühivorm (esineb taktimõõtu korrastaval eesmärgil).
sāvake: ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma.
papañcasamatikkante: ***papañca*** (vaimse arengu) tõke + ***samatikkanta*** läinud üle, sõna tüvest ***kam*** minema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ati*** üle.
tiṇṇasokapariddave: ***tiṇṇa*** ületatud, üle saadud; tegusõna juurest ***tar*** ületama + ***soka*** lein + ***pariddava*** = ***parideva*** hala, hädaldamine.

Dhp 195. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sudhāpiṇḍiyattheraapadāna* Ap 93.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; sangha = jüngrid; köidikud (*saṁyojana*), plekid (*kilesa*) = tõkked; surm (*māra*).

te tādise pūjayato, 18.
nibbute akutobhaye;
na sakkā puññaṁ saṅkhātuṁ,
im'ettamapi kenaci.

kes austab selliseid, ☸ Dhp 196.
[kire tule] kustutanud kartmatuid,
selle pälvimusi pole võimalik loendada
ei nii- ega naapidi.

te: ***tat*** see.
tādise: ***tādisa*** selline.
pūjayato: ***pūjayanta*** kummardamine, austusavaldus, sõna tüvest ***puj*** kummardama.
nibbute: ***nibbuta*** lakkas põlemast, kustus (lamp), jahtus (kiretuli); vaba ihast või kirest (uue sünni toitest); = vaibumise (*nibbāna*) saavutanud, sõna tüvest ***va*** puhuma, eesliitega ***ni*** välja.
akutobhaye: ***a*** eitav eesliide + ***kuto*** kust? kus kohast? millisest? kui palju? + ***bhaya*** hirm, õud.
na: ei.
sakkā: ***sakka*** võimeline, võimalik.
puññaṁ: ***puñña*** pälvimus.
saṅkhātuṁ: arvutama, loendama, loetlema, sõna tüvest ***kha*** loendama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
imettamapi: ***imaṁ*** = ***idaṁ*** see + ***ettaṁ*** = ***etad*** see, too + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***); eufooniline ühend; *imaṁ + etaṁ + api = imettamapi*.
kibci: mida või kuidas iganes.

Dhp 196. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sudhāpiṇḍiyattheraapadāna* Ap 93.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

buddhavaggo cuddasamo niṭṭhito.

Neljateistkümnenda, Buddha grupi lõpp.

sukhavaggo

Õnne grupp

Dhp 197-208

ñātikalahavūpasamanavatthu

susukhaṁ vata jīvāma, 1.
verinesu averino;
verinesu manussesu,
viharāma averino.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 197.
[kes me] vihkamiseta [elame] vihkajate [seas].
Vihkavate inimeste [seas]
elame [me] vihkamiseta.

susukhaṁ: ***sukha*** õnnelikult, eesliitega ***su*** hea.
vata: hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
jīvāma: elame, sõna tüvest ***jiv***.
verinesu: ***verin*** vihkamine, vaenulikkus, sõna tüvest ***vera*** vihkama, vaen(ulikkus) omastava järelliitega ***in*** = vihkaja.
averino: ***a*** eitav eesliide + ***verin*** vihkamine, vaenulikkus.
verinesu: ***verin*** vihkamine, vaenulikkus.
manussesu: ***manussa*** inimene, mees.
viharāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest ***har*** kandma.
averino: ***a*** eitav eesliide + ***verin*** vihkamine, vaenulikkus.

Dhp 197. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha.

susukhaṁ vata jīvāma, 2.
āturesu anāturā;
āturesu manussesu,
viharāma anāturā.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 198.
[kes me] haigusteta [elame] haigete [seas].
Haigete inimeste [seas]
elame [me] haigusteta.

susukhaṁ: ***sukha*** õnnelikult, eesliitega ***su*** hea.
vata: hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
jīvāma: elame, sõna tüvest ***jiv***.
āturesu: ***ātura*** haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud.
anāturā: ***an*** negatiivne eesliide + ***ātura*** haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud = mitte haige, terve.
āturesu: ***ātura*** haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud.
manussesu: ***manussa*** inimene, mees.
viharāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest ***har*** kandma.
anāturā: ***an*** negatiivne eesliide + ***ātura*** haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud = mitte haige, terve.

Dhp 198. salmi kanooniline vaste pole leitav.

susukhaṁ vata jīvāma, 3.
ussukesu anussukā;
ussukesu manassesu,
viharāma anussukā.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 199.
[kes me] ahnuseta [elame] ahnete [seas].
Ahnete inimeste [seas]
elame [me] ahnuseta.

susukhaṁ: ***sukha*** õnnelikult, eesliitega ***su*** hea.
vata: hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
jīvāma: elame, sõna tüvest ***jiv***.
ussukesu: ***ussuka*** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.
anussukā: ***an*** negatiivne eesliide + ***ussuka*** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.
ussukesu: ***ussuka*** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.
manussesu: ***manussa*** inimene, mees.
viharāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest ***har*** kandma.
anussukā: ***an*** negatiivne eesliide + ***ussuka*** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.

Dhp 199. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = ahnus.

māravatthu

susukhaṁ vata jīvāma, 4.
yesaṁ no natthi kiñcanaṁ;
pītibhakkhā bhavissāma,
devā ābhassarā yathā.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, ❁ Dhp 200.
kes me midagi ei oma.
[Me] saame söönuks rõõmust,
nagu hiilgavad deevad.

susukhaṁ: ***sukha*** õnnelikult, eesliitega ***su*** hea.
vata: hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
jīvāma: elame, sõna tüvest ***jiv***.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
no: ***ahaṁ*** mina.
atthi: on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
kiñcanaṁ: ***kiñcana*** midagi = kellel pole midagi; varatu; kohustusteta; (selgituste järgi) takistusteta, määrdumisteta.
pītibhakkhā: ***pīti*** rõõm + ***bhakkha*** söömine, toitmine, sõna tüvest ***bhakkh*** sööma.
bhavissāma: saame olema, tegusõna *bhavati* tüvest ***bhu***.
devā: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
ābhassarā: ***ābhassara*** valgussära, hiilgav valgus; Hiilgava säraga deevade vald, kus deevad toituvad rõõmust.
yathā: nii, just nagu.

Dhp 200. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Piṇḍasuttaṁ* SN 4.154 ja *Mahājanakajātaka* Ja 539.

kosalaraññoparājayavatthu

jayaṁ veraṁ pasavati, 5.
dukkhaṁ seti parājito;
upasanto sukhaṁ seti,
hitvā jayaparājayaṁ.

Võit tekitab vihkamist, ❁ Dhp 201.
võidetu elab dukkhas.
Rahunenult [ja] õnnes elab
võidust ja kaotusest loobunu.

jayaṁ: ***jaya*** võit, sõna tüvest ***ji*** võitma, vallutama.
veraṁ: ***vera*** vihkamine, vaen.
pasavati: toob esile; toob ilmale, sünnitab; voolab; koguneb.
dukkhaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
seti: asetseb, lebab, elab; sõna tüvest ***si***.
parājito: ***parājita*** lüüa saanud, kaotaja, sõna tüvest ***ji*** võitma, vallutama, koos eesliitega ***para*** üle.
upasanto: ***upasanta*** rahunenud, rahulik, sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
seti: asetseb, lebab, elab; sõna tüvest ***si***.
hitvā: hüljanud, loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha*** hülgama, maha jätma.
jayaparājayaṁ: ***jaya*** võit + ***parājaya*** lüüa saamine; kaotus.

Dhp 201. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Paṭhamasaṅgāmasuttaṁ* SN 3.125.

aññatarakuladārikāvatthu

natthi rāgasamo aggi, 6.
natthi dosasamo kali;
natthi khandhasamā [*khandhādisā* (*sī. syā. pī. rūpasiddhiyā sameti*)] *dukkhā,*
natthi santiparaṁ sukhaṁ.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 202.
pole vihaga võrdset pahet,
pole [klammerdumise] kogumikega võrdset dukkhat,
pole rahust kõrgemat õnne.

natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
rāgasamo: ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
aggi: tuli.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; = ei ole.
dosasamo: ***dosa*** viha, vihkamine + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
kali: kaotust põhjustav täring (arv täringul); halb õnn; lüüasaamine, katastroof; paheline, kuri või halb tegu.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; = ei ole.
khandhasamā: ***khandha*** (klammerdumise) kogumik + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
dukkhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; = ei ole.
santiparaṁ: ***santi*** rahu + ***para*** kõrgem, üle.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 202. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg, viha; keha (*kāya*) = klammerdumise kogumikud; dukkha; keskendus (*samādhi*) = rahu (*arendamine*).

ekaupāsakavatthu

jighacchāparamā rogā, 7.
saṅkhāraparamā [*saṅkārā paramā* (*bahūsu*)] *dukhā;*
etaṁ ñatvā yathābhūtaṁ,
nibbānaṁ paramaṁ sukhaṁ.

Nälg [on] ülim haigus, Dhp 203.
moodustised [on] ülim dukkha –
[kes] teab seda olemasolule vastavalt,
[selle jaoks on] nibbaana ülim õnn.

jighacchāparamā: ***jighacchā*** isu, nälg + ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
rogā: ***roga*** haigus, tõbi.
saṅkhāraparamā: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta) + ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
dukhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
etaṁ: see.
ñatvā: olles teadnud, sõna tüvest ***ña*** teadma.
yathābhūtaṁ: ***yathā*** just, nagu + ***bhūta*** olemasolu; sõna tüvest ***bhu*** olema.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine.
paramaṁ: ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 203. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); dukkha; olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

pasenadikosalavatthu

ārogyaparamā lābhā, 8.
santuṭṭhiparamaṁ dhanaṁ;
vissāsaparamā ñāti [*vissāsaparamo ñāti* (*ka. sī.*),
vissāsaparamā ñātī (*sī. aṭṭha.*), *vissāsā paramā ñāti* (*ka.*)],
nibbānaṁ paramaṁ [*nibbāṇaparamaṁ* (*ka. sī.*)] *sukhaṁ.*

Haiguste puudumine [on] ülim vara, ☸ Dhp 204.
rahulolu [on] ülim rikkus,
usaldus [on] ülim sugulane,
nibbaana [on] ülim õnn.

ārogyaparamā: ***ā*** eitav eesliide + ***roga*** haigus, tõbi + ***ya*** milline; mida; mis iganes + ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim; = mis iganes haiguste puudumine on ülim.
lābhā: ***lābha*** (kasu või kingi) saamine, omandamine, valdamine.
santuṭṭhiparamaṁ: ***santuṭṭhi*** rahulolek, rahulolu, rahuldatus + ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
dhanaṁ: ***dhana*** jõukus, rikkus, raha; aare.
vissāsaparamā: ***vissāsa*** usaldus, kindlus, lähedus, vastastikune + ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
ñāti: ***bati*** sugulane; (sugulus)suhe.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine.
paramaṁ: ***parama*** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 204. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Māgaṇḍiyasuttaṁ* MN 75.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

tissattheravatthu

pavivekarasaṁ pitvā [*pītvā* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*,* 9.
rasaṁ upasamassa ca;
niddaro hoti nippāpo,
dhammapītirasaṁ pivaṁ.

Erakluse maitsest
ja rahunemise maitsest joobunu
on hirmuta ja kurjuseta,
[tema] maitseb dhammarõõmu jooki. ☸ Dhp 205.

pavivekarasaṁ: ***paviveka*** üksildasse, eraklikku kohta eraldumine, tagasitõmbumine, taandumine + ***rasa*** maitse kui omadus, tajuobjekt; maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.
pitvā: on purjus, joobes, sõna tüvest ***pa*** jooma.
rasaṁ: ***rasa*** maitse, maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.
upasamassa: ***upasama*** rahunemine, vaigistumine, leevendumine, peatumine; rahulikkus, rahu; vaikus, sõna tüvest ***sam*** rahunema + eesliitega ***upa*** poole, üles.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niddaro: ***niddara*** eesliide ***nir*** ilma, vaba + kuum olek; palavik; hirm; ahastus = vaba palavikulisusest, kuumusest, hirmust või ängist.
hoti: on, sõna tüvest tüvest ***bhu*** olla, olema.
nippāpo: eesliide ***nir*** ilma, vaba + ***pāpa*** kuri.
dhammapītirasaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***pīti*** rõõm + ***rasa*** maitse, maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.
pivaṁ: ***pivanta*** joomine, sõna tüvest ***pa*** jooma.

Dhp 205. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Hirisuttaṁ* Sn 2.3 ja *Hirijātaka* Ja 363.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); dhamma.

sakkavatthu

sāhu dassanamariyānaṁ, 10.
sannivāso sadā sukho;
adassanena bālānaṁ,
niccameva sukhī siyā.

Suurepärane [on] näha arijaid,
õnn on nende seas viibida.
Lapsikute mittenägemine
oleks igavene õnn. Dhp 206.

sāhu: = *sādhu* (väga) hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.
dassanamariyānaṁ: ***dassana*** nägemine, sõna tüvest ***das*** nägema + ***ariya*** arija.
sannivāso: ***sannivāsa*** läbikäimine, koosolemine, sõna tüvest ***vas*** viibima, elama, eesliidetega ***saṁ*** koos ja ***ni*** alla.
sadā: alati.
sukho: ***sukha*** õnn.
adassanena: ***a*** eitav eesliide + ***dassana*** nägema, sõna tüvest ***das*** nägema = nähtamatus, mittenägemine.
bālānaṁ: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps.
niccam: ***nicca*** pidev, lakkamatu; alati.
eva: (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
sukhī: ***sukhin*** sõnast **sukha** õnn, omastava järelliitega ***in*** = see, kes on õnnelik.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as***.

Dhp 206. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*); eraklus (*sāmañña*); dhamma.

bālasaṅgatacārī [*bālasaṅgaticārī* (*ka.*) *hi*], 11.
dīghamaddhāna socati;
dukkho bālehi saṁvāso,
amitteneva sabbadā;
dhīro ca sukhasaṁvāso,
ñātīnaṁva samāgamo.

Tõepoolest, lapsikute seas elamine [toob] Dhp 207.
kauakestvat kurbust,
lapsikuga kooselu [on] dukkha,
[just nagu elaks] kogu aeg sõbrata.
Kuid arukaga kooselu [on] õnn,
nagu ka [kallite] sugulastega kohtumine.

bālasaṅgatacārī: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps + ***saṅgata*** kokku tulema, kohtuma; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***cārin*** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine.
hi: tõepoolest, tõesti.
dīghamaddhāna: ***dīgha*** pikk + ***addhāna*** ulatus, pikkus.
socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest ***suc***.
dukkho: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
bālehi: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps.
saṁvāso: ***saṁvāsa*** koos elama, ühine elupaik; intiimsus; seksuaalvahekord, sõna tüvest ***vās*** elama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
amitteneva: ***a*** eitav eesliide + ***mitta*** sõber + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *amittena + eva = amitteneva*.
sabbadā: alati, iga päev, iga kord, sõnast ***sabba***.
dhīro: ***dhīra*** tark, arukas.
ca: ja (kuid).
sukhasaṁvāso: ***sukha*** õnn + ***saṁvāsa*** koos elama, ühine elupaik; intiimsus; seksuaalvahekord.
ñātīnaṁva: ***ñāti*** sugulane; (sugulus)suhe + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
samāgamo: ***samāgama*** kokkutulek, kohtumine, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 207. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

tasmā hi – dhīrañca paññañca bahussutañca, 12.
dhorayhasīlaṁ vatavantamariyaṁ;
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ sumedhaṁ,
bhajetha nakkhattapathaṁva candimā
[*tasmā hi dhīraṁ paññañca,*
bahussutañca dhorayhaṁ;
sīlaṁ dhutavatamariyaṁ,
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ;
sumedhaṁ bhajetha nakkhattapathaṁva candimā; (ka.)].

Seepärast järgi seda paljukuulnud vankumatut tarka, Dhp 208.
seda kõlblusrakmeis vaimse eluviisiga arijat,
seda, väga arukat, tõelikku meest,
nagu kuu järgib tähtede teed.

tasmā: ***tad*** see; seda.
hi: tõesti, tõepoolest.
dhīrañca: ***dhīra*** tark; vankumatu, kindel, + ***ca*** ja; eufooniline ühend *dhīra + ṁ > ñ + ca = dhīrañca*.
paññañca: ***paññā*** tarkus + ***ca*** ja; eufooniline ühend *paññā + ṁ > ñ + ca = paññañca*.
bahussutañca: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu + ***suta*** kuulnud; teadmised, õppimine; sõna tüvest ***su*** kuulma + ***ca*** ja; eufooniline ühend *bahu + suta + ca = bahussutañca*.
dhorayhasīlaṁ: ***dhorayha*** rakke või ikke kandja (veoloom) + ***sīla*** kõlblus.
vatavantamariyaṁ: ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!", „Muidugi!", „Tõepoolest!", „Paraku!"; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine + ***ariya*** arija.
taṁ: ***tad*** see.
tādisaṁ: ***tādisa*** selline.
sappurisaṁ: ***sat*** tõeline, hea, ehe; sõnast ***sant*** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + ***purisa*** mees = tõelik mees; eufooniline ühend *sat + purisa = sappurisa*.
sumedhaṁ: ***su*** hea, õige + ***medhā*** arukas.
bhajetha: läbi käima, suhtlema; sõna tüvest ***bhaj*** seostuma, ühinema, liituma.
nakkhattapathaṁva: ***nakkhatta*** taevakeha, täht, tähtkuju + ***patha*** tee, rada + ***va*** just, nagu (mille tavapärane vorm on ***iva***).
candimā: ***candima*** kuu.

Dhp 208. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*).

sukhavaggo pannarasamo niṭṭhito.

Viieteistkümnenda, õnne grupi lõpp.

tayojanapabbajitavatthu

ayoge yuñjamattānaṁ, 1.
yogasmiñca ayojayaṁ;
atthaṁ hitvā piyaggāhī,
pihetattānuyoginaṁ.

Sidudes ennast püüdlusega, Dhp 209.
millega ei tuleks siduda,
ja mitte sidudes ennast püüdlusega,
millega tuleks siduda,
loobutakse [tõelisest] heaolust.
Meeldiva järele haaraja kadestab
end [vabanemispüüdlusega] sidunut.

ayoge: ***a*** eitav eesliide + ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine), sõna tüvest ***yuñ*** ühendama (mida tuleb ette võtta; kohustuma).
yuñjamattānaṁ: ***yuñjant*** (ühinemise) taotlemine, kohustumine; sõna tüvest ***yuñ*** ühendama + ***attanaṁ***: ***atta*** ise, mina.
yogasmiñca: ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine) + ***ca*** ja.
ayojayaṁ: ***ayojayanta*** eitav eesliide ***a*** + ***yojaya*** tagaajamine, taotlemine, kohustumine; sõna tüvest ***yuj*** ühendama.
atthaṁ: ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.
hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha*** hülgama, lahkuma.
piyaggāhī: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv + ***gāhin*** haaramine; ahne, sõna tüvest ***gah*** haarama, omastava järelliitega ***in***.
pihetattānuyoginaṁ: ***piheti*** igatseb, himustab; kadestab + ***atta*** ise, mina + ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine) + ***in*** omastav järelliide; eufooniline ühend *piheti* + *atta* + *anuyogina* = *pihetattānuyogina*.

Dhp 209. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*).

mā piyehi samāgañchi, 2.
appiyehi kudācanaṁ;
piyānaṁ adassanaṁ dukkhaṁ,
appiyānañca dassanaṁ.

Ära ühine meeldivaga, Dhp 210.
[ega] ealeski ebameeldivaga.
Meeldiva mittenägemine [on] dukkha,
[nagu] ka ebameeldiva nägemine.

mā: ära (tavalisema eitava eessõna ***na*** asemel).
piyehi: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.
samāgañchi: kohtuda, kokku tulla, suhelda, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliidetega ***a*** poole ja ***saṁ***: koos, täielikult, terviklikult.
appiyehi: ***a*** eitav eesliide + ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv; eufooniline ühend *a* + *piya* = *appiya*.
kudācanaṁ: igal ajal, ei iial, mitte kunagi.
piyānaṁ: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv.
adassanaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***dassana*** nägemine; sõna tüvest ***das*** nägema = nähtamatus, mittenägemine.
dukkhaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
appiyānañca: ***a*** eitav eesliide + ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv; eufooniline ühend *a* + *piya* = *appiya*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dassanaṁ: ***dassana*** nägemine.

Dhp 210. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

tasmā piyaṁ na kayirātha, 3.
piyāpāyo hi pāpako;
ganthā tesaṁ na vijjanti,
yesaṁ natthi piyāppiyaṁ.

Sestap ära pea [midagi] meeldivaks, Dhp 211.
meeldivast lahkusolek [on] tõepoolest valus.
Pole kammitsaid sellel,
kes on meeldivast ja ebameeldivast vaba.

tasmā: ***tad*** see; sellest, sestap.
piyaṁ: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv.
na: ei.
kayirātha: peaks tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
piyāpāyo: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv + ***apāya*** äraminek, lahkumine; (olulise) kaotus, eraldumine; langus; leke, (vee) väljavool; kõlbeline mandumine; hukatus; ebaõnn, sõna tüvest ***i*** minema, millele eelneb eesliide ***apa*** eemale; eufooniline ühend *piya + apāya = piyāpāya*.
hi: tõepoolest.
pāpako: ***pāpa*** kuri; valus, paha.
ganthā: ***gantha*** kammits, side; kompositsioon või traktaat.
tesaṁ: ***tad*** see.
na: ei.
vijjanti: on olemas, leidub; sõna tüvest ***vid*** leidma.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.
piyāppiyaṁ: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv + ***a*** eitav eesliide + ***piya*** vt eelnevat; eufooniline ühend *pia + a + piya = piyāppiya*.

Dhp 211. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); armastus (*pema, rati*); meeldiv, kallis (*piya*).

aññatarakuṭumbikavatthu

piyato jāyatī soko, 4.
piyato jāyatī [*jāyate (ka.)*] *bhayaṁ;*
piyato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Meeldivast sünnib lein, Dhp 212.
meeldivast sünnib hirm.
Meeldivast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

piyato: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest ***jan***.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
piyato: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
piyato: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.
vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliidetega ***vi*** läbi, eraldi ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natti*.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 212. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); armastus (*pema, rati*); meeldiv, kallis (*piya*); surm (*māra*) = lein.

visākhāvatthu

pemato jāyatī soko, 5.
pemato jāyatī bhayaṁ;
pemato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Armastusest sünnib lein, Dhp 213.
armastusest sünnib hirm.
Armastusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

pemato: ***pema*** armastus.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest ***jan***.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
pemato: ***pema*** armastus.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
pemato: ***pema*** armastus.
vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliidetega ***vi*** läbi, eraldi ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 213. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: armastus (*pema, rati*); surm (*māra*) = lein.

licchavīvatthu

ratiyā jāyatī soko, 6.
ratiyā jāyatī bhayaṁ;
ratiyā vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Kiindumusest sünnib lein, Dhp 214.
kiindumusest sünnib hirm.
Kiindumusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

ratiyā: ***rati*** kiindumus.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest ***jan***.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
ratiyā: ***rati*** kiindumus.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
ratiyā: ***rati*** kiindumus.
vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliidetega ***vi*** läbi, eraldi ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 214. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: armastus (*pema, rati*) = kiindumus; surm (*māra*) = lein.

anitthigandhakumāravatthu

kāmato jāyatī soko, 7.
kāmato jāyatī bhayaṁ;
kāmato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Naudingust sünnib lein, Dhp 215.
naudingust sünnib hirm.
Naudingust vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

kāmato: ***kāma*** nauding.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest ***jan***.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kāmato: ***kāma*** nauding.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
kāmato: ***kāma*** nauding.
vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliidetega ***vi*** läbi, eraldi ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 215. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); surm (*māra*) = lein.

aññatarabrāhmaṇavatthu

taṇhāya jāyatī [*jāyate (ka.)*] *soko,* 8.
taṇhāya jāyatī bhayaṁ;
taṇhāya vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṁ.

Ihast sünnib lein, Dhp 216.
ihast sünnib hirm.
Ihast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

taṇhā: iha.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest ***jan***.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
taṇhā: iha.
jāyatī: ***jāyati*** sünnib; tuleb olemasollu.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
taṇhā: iha.
vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliidetega ***vi*** läbi, eraldi ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
soko: ***soka*** lein, kurbus.
kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.

Dhp 216. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ; iha (*taṇhā*); surm (*māra*) = lein.

pañcasatadārakavatthu

sīladassanasampannaṁ, 9.
dhammaṭṭhaṁ saccavedinaṁ;
attano kamma kubbānaṁ,
taṁ jano kurute piyaṁ.

Kõlbeline, nägemise saavutanud, Dhp 217.
dhammas püsiv tõe teadja,
kes teeb ise, mida vaja teha –
teda peavad inimesed kalliks.

sīladassanasampannaṁ: ***sīla*** kõlblus + ***dassana*** nägemine + ***sampanna*** õnnistatud, õnnestunud, edasi jõudnud; omanud, saanud, sõna tüvest ***pad*** minema, laskuma, kukkuma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
dhammaṭṭhaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + järelliide ***ttha*** seisev, püsiv; dhammal põhinev, õige, õiglane.
saccavedinaṁ: ***sacca*** tõde + ***vedin*** teadmine, sõna tüvest ***vid*** teadma.
attano: ***atta*** ise, mina.
kamma: tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
kubbānaṁ: ***kubbāna*** tegemine; sõna tüvest ***kar*** tegema.
taṁ: ***tad*** see.
jano: ***jana*** isik, mees; kollektiivselt: inimesed, rahvas.
kurute: ***karoti*** teeb, sõna tüvest ***kar*** tegema.
piyaṁ: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.

Dhp 217. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

ekaanāgāmittheravatthu

chandajāto anakkhāte, 10.
manasā ca phuṭo siyā;
kāmesu ca appaṭibaddhacitto [*appaṭibandhacitto* (*ka.*)]*,*
uddhaṁsototi vuccati.

[Kes] soovib kirjeldamatut, Dhp 218.
on avardunud meelega ja
naudingutega mitteköidetud teadvusega –
[seda] nimetatakse vastuvoolu minejaks.

chandajāto: ***chanda*** soov + ***jāta*** sündima, sõna tüvest ***jan*** sündima.
anakkhāte: ***an*** negatiivne eesliide + ***akkhāta*** rääkija; sõna tüvest ***kha*** ütlema, rõhutava eesliitega ***a***; mitteräägitav, mittekirjeldatav.
manasā: ***manas*** meel.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
phuṭo: ***phuṭa*** läbistanud; läbi imbunud; laiali, laienenud; verbi juurtest ***phar*** läbima; laiendama.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as*** olema.
kāmesu: ***kāma*** nauding.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
appaṭibaddhacitto: ***a*** eitav eesliide + eesliide ***paṭi*** poole + ***badh*** siduma + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus = ilma kütketeta, mitteseotud teadvus.
uddhaṁsototi: ***uddha*** üles(poole) + ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + ***ti*** (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, rääkima.

Dhp 218. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kirjeldamatu; arendamine (*bhāvanā*) = avardunud meelega; teadvus (*citta*); nauding (*kāma*) arija tee (*ariyamagga*).

nandiyavatthu

cirappavāsiṁ purisaṁ, 11.
dūrato sotthimāgataṁ;
ñātimittā suhajjā ca,
abhinandanti āgataṁ.

Pikalt kaugel võõrsil elanud mehe saabudes ☸ Dhp 219.
[on] tema sugulased, sõbrad
ja kaaslased õnnelikud
ning rõõmustavad tema turvalise tagasijõudmise üle.

cirappavāsiṁ: ***cira*** pikk (aeg) + ***pavāsi*** elamine võõrsil, kodust eemal, sõna tüvest ***vas*** elama, asuma + eesliitega ***pa*** edasi, välja; eufooniline ühend *cira* + *pavāsiṁ* = *cirappavāsiṁ*.
purisaṁ: ***purisa*** mees.
dūrato: kaugelt, sõnast ***dūra*** kauge, eemal.
sotthimāgataṁ: ***sotthi*** heaolu; ohutus; õnnelikult; õnnistus + ***āgata*** tulnud, saabunud, sõna tüvest ***gam*** minema.
ñātimittā: ***ñāti*** sugulane; (sugulus)suhe + ***mitta*** sõber.
suhajjā: ***suhajja*** sõbralikkus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
abhinandanti: rõõmustab, on hea meel; sõna tüvest ***nand*** õnnelik olema, rõõmu tundma, rõhutava eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
āgataṁ: ***āgata*** tulnud, saabunud.

Dhp 219. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Revatīvimānavatthu* Vv 52.

tatheva katapuññampi, 12.
asmā lokā paraṁ gataṁ;
puññāni paṭiganhanti,
piyaṁ ñātīva āgataṁ.

Samamoodi võtavad ☸ Dhp 220.
sellest ilmast teise läinu vastu
varasemalt tehtud pälvimused,
nagu äsjasaabunud kalli sugulase.

tatheva: ***tatha*** seega, sellisel viisil + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *tatha* + *eva* = *tatheva*.
katapuññampi: ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***puñña*** pälvimus, pälvimusi toov tegu + ***pi*** ka.
asmā: ***idaṁ*** see.
lokā: ***loka*** maailm.
paraṁ: ***para*** muu, erinev.
gataṁ: ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
puññāni: ***puññā*** pälvimus, pälvimuslik tegu.
paṭiganhanti: vastu võtma, sõna tüvest ***ganh*** haarama, hoidma, eesliitega ***paṭi*** peale, üles (siin refleksiivse tähendusega).
piyaṁ: ***piya*** kallis, armas(tatud), meeldiv.
ñātīva: ***ñāti*** sugulane; (sugulus)suhe + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
āgataṁ: ***āgata*** tulnud, saabunud, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 220. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Revatīvimānavatthu* Vv 52.

Vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); pälvimus (*puñña*).

piyavaggo soḷasamo niṭṭhito.

Kuueteistkümnenda, meeldiva grupi lõpp.

rohinīkhattiyakaññāvatthu

kodhaṁ jahe vippajaheyya mānaṁ, 1.
saṁyojanaṁ sabbamatikkameyya;
taṁ nāmarūpasmiṁ asajjamānaṁ,
akiñcanaṁ nānupatanti dukkhā.

Kes [on] vihast loobunud, uhkuse hüljanud, ☸ Dhp 221.
kõik köidikud ületanud,
nimesse [ja] vormi mitteklammerdunud,
kel pole enam midagi,
[see] ei saa langeda dukkhasse.

kodhaṁ: ***kodha*** viha, sallimatus.
jahe: peaks loobuma või maha jätma; sõna tüvest ***ha***.
vippajaheyya: peaks loobuma, hülgama, sõna tüvest ***ha*** loobuma, eesliidetega ***vi*** läbi, eemale ja ***pa*** tegevust rõhutav.
mānaṁ: ***māna*** uhkus.
saṁyojanaṁ: ***saṁyojana*** köidik.
sabbamatikkameyya: ***sabba*** kõik, iga (asi) + ***atikkameyya*** peaks või tuleks ületada, sõna tüvest ***kam*** minema, kõndima ja eesliitega ***ati*** üle, teisele poole.
taṁ: ***tad*** see.
nāmarūpasmimasajjamānaṁ: ***nāma*** nimi + ***rūpa*** vorm + ***a*** eitav eesliide + ***sajjamāna*** klammerduma, kinnituma.
akiñcanaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kiñcana*** miski, midagi; ülekantud tähenduses takistus; üleüldse; igal moel.
nānupatanti: ***na*** ei + ***anupatanti*** järgnema, järgi minema, sõna tüvest ***pat*** kukkuma, lendama; eufooniline ühend *na* + *anupatanti* = *nānupatanti*.
dukkhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Dhp 221. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Nasantisuttaṁ* SN 1.34 ja *Saddhāsuttaṁ* SN 1.36.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha, uhkus; köidikud (*saṁyojana*); keha (*kāya*) = nimi ja vorm; tühjus (*suññata*) = kel pole enam midagi (*minatust mõistnu*); dukkha.

aññatarabhikkhuvatthu

yo ve uppatitaṁ kodhaṁ, 2.
rathaṁ bhantaṁva vāraye [*dhāraye* (*sī. syā. pī.*)]*;*
tamahaṁ sārathiṁ brūmi,
rasmiggāho itaro jano.

See, kes tõepoolest üleskerkinud viha Dhp 222.
rappuvat vankrit vaos hoiab,
seda nimetan ma vankrijuhiks.
Ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
ve: tõesti, tõepoolest.
uppatitaṁ: ***uppatita*** tõusnud, tekkinud, kerkinud, ilmnenud, sõna tüvest ***pat*** kukkuma, lendama eesliitega ***ud*** üles.
kodhaṁ: ***kodha*** viha.
rathaṁ: ***ratha*** vanker, kaarik.
bhantaṁva: ***bhanta*** vappuv, õõtsuv, rappuv, vankuv, sõna tüvest ***bham*** vankuma, ringi keerlema.
vāraye: ***vārayati*** kontrollib; hoiab kontrolli all; takistab, sõna tüvest ***var***.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see, seda + ***ahaṁ*** mina.
sārathiṁ: ***sā*** koos + ***ratha*** vanker, kaarik; (kes on) koos vankriga ehk vankrijuht.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
rasmiggāho: ***rasmi*** ohjad + ***gāha*** hoidmine, haaramine, sõna tüvest ***gah*** haarama; eufooniline ühend: *asmi* + *gāha* = *asmiggāha*.
itaro: ***itara*** muu, erinev.
jano: ***jana*** isik, mees; kollektiivselt: inimesed, rahvas.

Dhp 222. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha; ohjamine (*yamati*).

uttarāupāsikavatthu

akkodhena jine kodhaṁ, 3.
asādhuṁ sādhunā jine;
jine kadariyaṁ dānena,
saccenālikavādinaṁ.

Viha [on] võidetav vihatusega, ☸ Dhp 223.
headusetus [on] võidetav headusega,
ihnus [on] võidetav annetamisega
[ja] vale tõe rääkimisega.

akkodhena: ***a*** eitav eesliide + ***kodha*** viha.
jine: peaks/tuleks/saaks vallutada, võita, alistada, sõna tüvest ***ji*** vallutama, võitma.
kodhaṁ: ***kodha*** viha.
asādhuṁ: ***a*** eitav eesliide + ***sādhu*** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.
sādhunā: ***sadhu*** vt eelnev.
jine: peaks/tuleks/saaks vallutada, võita, alistada.
jine: vt eelnevat.
kadariyaṁ: ***kadariya*** isekas, alatu, ihne, ahne.
dānena: ***dāna*** (munkadele) almuste jagamine, annetamine; (heategevuseks) andmine, kingituste.
saccenālikavādinaṁ: ***sacca*** tõde + ***alika*** mittetõene, vale, väär + ***vadin*** rääkimine, sõna tüvest ***vad*** rääkima, omastava järelliitega ***in***; eufooniline ühend *saccena + alikavādina = saccenālikavādina*.

Dhp 223. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rājovādajātaka* Ja 151.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); plekid (*kilesa*) = viha.

mahāmoggallānapañhavatthu

saccaṁ bhaṇe na kujjheyya, 4.
dajjā appampi
[*dajjā'ppasmimpi* (*sī. pī.*), *dajjā appasmi* (*syā. ka.*)] *yācito;*
etehi tīhi ṭhānehi,
gacche devāna santike.

Räägi tõtt, ära vihasta, Dhp 224.
kui palutakse,
anna, kasvõi pisutki –
need kolm omadust
viivad deevade juurde.

saccaṁ: ***sacca*** tõde.
bhaṇe: peaks rääkima, sõna tüvest ***bhan***.
na: ei.
kujjheyya: peaks vihane olema, sõna tüvest ***kujjh***.
dajjā: peaks andma, sõna tüvest ***da***.
appampi: ***appa*** tillukene, väga väike (mittemillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + ***pi*** ka, samuti.
yācito: ***yācita*** anus, palus, sõna tüvest ***yac***.
etehi: ***etaṁ*** see.
tīhi: ***ti*** (põhiarv) kolm.
ṭhānehi: ***thāna*** seismine; (asu)koht; seisund, olek; olukord; juhtum; kvaliteet, omadus; alus, põhjus; hoiak; seisukoht; tingimus; sõna tüvest ***tha*** jääma.
gacche: peaks minema, lase tal/sel minna; sõna tüvest ***gam*** minema.
devāna: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
santike: ***santika*** kohalolek, lähedus.

Dhp 224. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); daana ehk annetus (*dāna*).

buddhapitubrāhmaṇavatthu

ahiṁsakā ye munayo [*ahiṁsakāyā munayo* (*ka.*)]*,* 5.
niccaṁ kāyena saṁvutā;
te yanti accutaṁ ṭhānaṁ,
yattha gantvā na socare.

Vägivallatud, lakkamatult Dhp 225.
keha ohjavad targad
jõuavad surmatusse,
kus pole leina.

ahiṁsakā: ***a*** eitav eesliide + ***hiṁsa*** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine = mittevägivaldne.
ye: ***yad*** see, mis/kes.
munayo: ***muni*** pühamees, pühak; tark, arukas; munk.
niccaṁ: ***nicca*** püsiv, pidev, igavene.
kāyena: ***kāya*** keha.
saṁvutā: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
te: ***tat*** see.
yanti: läheb, sõna tüvest ***ya***.
accutaṁ: ***a*** mitte + ***cuta*** suri, mittesurev, surematu = püsiv, igavene, igikestev; sõna tüvest ***cu***; kasutatakse nibbaana ehk vaibumise epiteedina.
ṭhānaṁ: ***ṭhāna*** koht, seisukord, olek; sõna tüvest ***tha*** jääma.
yattha: kus, nii/just nagu.
gantvā: olles läinud; sõna tüvest ***gam*** minema.
na: ei.
socare: leinama, kurvastama; sõna tüvest ***suc***.

Dhp 225. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); sansaara (*saṁsāra*), surm (*māra*) = surmatus.

puṇṇadāsīvatthu

sadā jāgaramānānaṁ, 6.
ahorattānusikkhinaṁ;
nibbānaṁ adhimuttānaṁ,
atthaṁ gacchanti āsavā.

Alati ärksa, Dhp 226.
päeval ja ööl treeniva,
nibbaanasse kaldunu
tulvad lähevad looja.

sadā: alati.
jāgaramānānaṁ: „ärkvel olemine“, ärgas, valvas; sõnast ***jāgarati*** on ärkvel, ärgas.
ahorattānusikkhinaṁ: ***aho*** päev + ***ratta*** värvitud; värviline; ihast vaimustuses; öö + ***anusikkhī*** õppima, treenima, sõna tüvest ***sikkh*** õppima, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *ahoratta* + *anusikkhin* = *ahorattānusikkhin*.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine; Buddha õpetuse eesmärk.
adhimuttānaṁ: ***adhimutta*** on kaldunud; enda suhtes rakendanud; sisse seadnud; kavatsev; (kellegi/millegi poolt) kallutatud; kohanduv.
atthaṁ: ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
āsavā: ***āsava*** tulv.

Dhp 226. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: treening (*sikkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); tulvad (*āsava*).

atulaupāsakavatthu

porāṇametaṁ atula, 7.
netaṁ ajjatanāmiva;
nindanti tuṇhimāsīnaṁ,
nindanti bahubhāṇinaṁ;
mitabhāṇimpi nindanti,
natthi loke anindito.

Oo, Atula, see [on] ammusest ajast, Dhp 227.
see pole vaid kaasajal nii.
Laidetakse vaikselt istujat,
laidetakse palju rääkijat,
ja laidetakse mõõdukalt rääkijat.
Maailmas pole mittelaidetavat.

porāṇametaṁ: ***porana*** iidne, vanasse aega kuuluv + ***etaṁ*** see.
atula: isiku nimi.
netaṁ: ***na*** ei + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *na* + *etaṁ* = *netaṁ*.
ajjatanāmiva: ***ajjatana*** olevik, kaasaeg, tänane + ***iva*** just, nagu (ainult) (sagedamini kasutatav vorm on ***va***).
nindanti: ***nindati*** süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab vigu, sõna tüvest ***nind***.
tuṇhimāsīnaṁ: ***tuṇhiṁ*** vaikselt, tasa + ***asīnā*** kohtumised; lähenemine (füüsiline või verbaalne), istuma, sõna tüvest ***as*** istuma.
nindanti: ***nindati*** laidab, süüdistab.
bahubhāṇinaṁ: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu + ***bhāṇin*** rääkima, retsiteerima, sõna tüvest ***bhan*** koos, omastava järelliitega ***in***.
mitabhāṇimpi: ***mita*** mõõdetud, mõõdukas, sõna tüvest ***ma*** mõõtma + ***bhāṇin*** rääkima, retsiteerima + ***pi*** ka, samuti.
nindanti: ***nindati*** laidab, süüdistab.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna tüvest ***as*** olema.
loke: ***loka*** maailm.
anindito: ***a*** eitav eesliide + ***nindita*** laidetav, süüdistatav, sõna tüvest ***nind*** süüdistama, eitava eesliitega ***a***.

Dhp 227. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*) = laitus.

na cāhu na ca bhavissati, 8.
na cetarahi vijjati;
ekantaṁ nindito poso,
ekantaṁ vā pasaṁsito.

Pole olnud, ei tule, Dhp 228.
ega ole praegugi
inimest, keda ainult laidetakse
või ainult kiidetakse.

na: ei.
cāhu: ***ca*** ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti + ***āha*** (täiuslik, olevikku, minevikku ja määramatut aega väljendav) ütleb, räägib; ütles, rääkis; kutsub üles; (vastuväidete sissetoomiseks) võib keegi öelda, öeldakse; siinkohal sõna tüvest ***(b)hu*** olema? eufooniline ühend *ca* + *āhu* = *cāhu*.
na: ei.
ca: ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti.
bhavissati: saab (olema), sõna tüvest ***bhu*** olema.
na: ei.
cetarahi: ***ca*** ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti + ***etarahi*** nüüd, praegu, olevikus; eufooniline ühend *ca* + *etarahi* = *cetarahi*.
vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest ***vid*** leidma.
ekantaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***anta*** 1. lõpp, piir; järeldus; häving, surm; äärmus(lik), vastandprintsiip; osa. 2. viim(a)ne; ülim, halvim. 3. soolestik; eufooniline ühend *eka* + *antaṁ* = *ekantaṁ*.
nindito: ***nindita*** laitma, süüdistama, etteheide, sõna tüvest ***nind*** süüdistama.
poso: ***posa*** inimene, poeetiline vorm sõnast ***purisa*** mees.
ekantaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks + ***anta*** lõpp.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
pasaṁsito: ***pasaṁsita*** kiidetud, ülistatud, sõna tüvest ***saṁs*** (kuulutama, osutama) tugevdava eesliitega ***pa***.

Dhp 228. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*) = laitus.

yañce viññū pasaṁsanti, 9.
anuvicca suve suve;
acchiddavuttiṁ [*acchinnavuttiṁ* (*ka.*)] *medhāviṁ,*
paññāsīlasamāhitaṁ.

Keda teadjad kiidavad, Dhp 229.
olles päevast päeva põhjalikult uurinud,
[seda], veatu käitumisega arukat,
tarkuse [ja] kõlbluse väljaarendanut,

yañce: ***yaṁ*** = ***yat*** see, mis/kes + ***ce*** kui.
viññū: teadja, teadmisi omav, tark.
pasaṁsanti: kiidab, ülistab, sõna tüvest ***saṁs*** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega ***pa***.
anuvicca: põhjalikult uurinud, hästi teadnud; sõna tüvest ***vid*** teadma, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
suve: homme; 2x järjest = homsest homsesse, päevast päeva; ikka ja jälle.
acchiddavuttiṁ: ***a*** eitav eesliide + ***chidda*** vigane, puudega, rikkega, eksimusega, defektne + ***vutti*** käitumine; harjumus; praktika; käsitlus- või kasutusviis; elatis; = veatu käitumine või eluviis.
medhāviṁ: ***medhā*** arukas.
paññāsīlasamāhitaṁ: ***paññā*** tarkus + ***sīla*** kõlblus + ***samāhita*** väljakujunenud, kindel, püsiv; rahulik; (meele poolt) kogutud, loodud; saavutanud, kindlustanud; verbist ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole.

Dhp 229. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*) = veatu käitumisega, arukas, tarkuse ja kõlbluse väljaarendanu.

nikkhaṁ [*nekkhaṁ* (*sī. syā. pī.*)] *jambonadasseva,* 10.
ko taṁ ninditumarahati;
devāpi naṁ pasaṁsanti,
brahmunāpi pasaṁsito.

[kes on] kui Džambu [jõe kullast valmistatud] ehe – ❁ Dhp 230.
kes [oleks] vääriline laitma [sellist arijat]?
Teda ülistavad isegi deevad,
[Teda] ülistab isegi Brahma.

nikkhaṁ: ***nikkha*** kaunistus, sõrmus.
jambonadasseva: ***jambonada*** erilise kullaliigi nimetus + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *jambonadassa + eva = jambonadasseva*.
ko: kes.
taṁ: see.
ninditumarahati: ***nindituṁ*** laitma, süüdistama; sõna tüvest ***nind*** + ***arahati*** väärib; sõna tüvest ***arah*** väärima.
devāpi: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***); eufooniline ühend *deva + api = devāpi*.
naṁ: ***ena*** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
pasaṁsanti: kiidab, ülistab, sõna tüvest ***saṁs*** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega ***pa***.
brahmunāpi: ***brahma*** (looja jumal) Brahma + ***api*** ka, samuti; eufooniline ühend *brahmana + api = brahmunāpi*
pasaṁsito: ***pasaṁsita*** kiitus, ülistus, sõna tüvest ***saṁs*** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 230. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Ariyavaṁsasuttaṁ* AN 4.28, *Sappurisasuttaṁ* AN 5.42, *Appassutasuttaṁ* AN 4.6 ja *Taṇhāsaṅkhayasuttaṁ* Ud 7.6.

Vt selgitustest: arija (*ariya*); deeva ehk jumal(us) (*deva*); Brahma (*brahma, brahmā*).

chabbaggiyavatthu

kāyappakopaṁ rakkheyya, 11.
kāyena saṁvuto siyā;
kāyaduccaritaṁ hitvā,
kāyena sucaritaṁ care.

Valva keha raevukuse [eest]! Dhp 231.
Olgu keha ohjatud!
Loobu halvast kehalisest käitumisest,
harjuta head kehalist käitumist!

kāyappakopaṁ: ***kāya*** keha + ***pakopa*** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast ***kopa*** + rõhutav eesliide ***pa***; eufooniline ühend *kāya + pakopa = kāyappakopa*.
rakkheyya: ***rakkhati*** valvab, kaitseb, sõna tüvest ***rakkh*** kaitsma.
kāyena: ***kāya*** keha.
saṁvuto: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as***.
kāyaduccaritaṁ: ***kāya*** keha + ***du*** halb, vale, paha + ***carita*** käitumine; sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha*** jätma, lahkuma.
kāyena: ***kāya*** kehaline.
sucaritaṁ: ***su*** hea, õige + ***carita*** käitumine.
care: peaks harjutama; sõna tüvest ***car*** kõndima, minema.

Dhp 231. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

vacīpakopaṁ rakkheyya, 12.
vācāya saṁvuto siyā;
vacīduccaritaṁ hitvā,
vācāya sucaritaṁ care.

Valva kõne raevukuse [eest]! Dhp 232.
Olgu sõnad ohjatud!
Loobu halvast kõnelisest käitumisest,
harjuta head kõnelist käitumist!

vacīpakopaṁ: ***vaca*** kõne + ***pakopa*** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast ***kopa*** + rõhutav eesliide ***pa***.
rakkheyya: peaks valvama, kaitsma, sõna tüvest ***rakkh*** kaitsma.
vācāya: ***vācā*** kõne, sõnad, ütlemine, rääkimine.
saṁvuto: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as***.
vacīduccaritaṁ: ***vācā*** kõne, sõnad, ütlemine, rääkimine + ***du*** halb, vale, paha + ***carita*** käitumine; sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha*** jätma, lahkuma.
vācāya: ***vācā*** kõne, sõnad, ütlemine.
sucaritaṁ: ***su*** hea, õige + ***carita*** käitumine.
care: peaks harjutama; sõna tüvest ***car*** kõndima, minema.

Dhp 232. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

manopakopaṁ rakkheyya, 13.
manasā saṁvuto siyā;
manoduccaritaṁ hitvā,
manasā sucaritaṁ care.

Valva meelt raevukuse [eest]! Dhp 233.
Olgu meel ohjatud!
Loobu halvast meelelisest käitumisest,
harjuta head meelelist käitumist!

manopakopaṁ: ***mano*** meel + ***pakopa*** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast ***kopa*** + rõhutav eesliide ***pa***.
rakkheyya: peaks valvama, kaitsma, sõna tüvest ***rakkh*** kaitsma.
manasā: ***mana*** meel.
saṁvuto: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as***.
manoduccaritaṁ: ***mano*** meel + ***du*** halb, vale, paha + ***carita*** käitumine; sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest ***ha*** jätma, lahkuma.
manasā: ***manasa*** ühe või teistsuguse meelega.
sucaritaṁ: ***su*** hea, õige + ***carita*** käitumine.
care: peaks harjutama; sõna tüvest ***car*** kõndima, minema.

Dhp 233. salmile sarnane lõik (*anena kusalaṁ kammaṁ, manasā saṁvuto bhave; manoduccaritaṁ hitvā, manasā sucaritaṁ care*) esineb „Korvijuhendis (paali)", *Suttādhiṭṭhānatatiyabhūmi* Pe 3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

kāyena saṁvutā dhīrā, 14.
atho vācāya saṁvutā;
manasā saṁvutā dhīrā,
te ve suparisaṁvutā.

Keha ohjanud targad, Dhp 234.
ka kõne ohjanud [targad],
[ning] meele ohjanud targad –
nemad [on] tõesti hästi põhjalikult ohjatud.

kāyena: ***kāya*** kehaline (tegevus, käitumine).
saṁvutā: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
dhīrā: ***dhīra*** tark.
atho: ja, ka, samuti, sestap, edasi.
vācāya: ***vāca*** kõne.
saṁvutā: ***saṁvuta*** ohjatud.
manasā: ***manas*** meel.
saṁvutā: ***saṁvuta*** ohjatud.
dhīrā: ***dhīra*** tark.
te: ***tat*** see.
ve: tõepoolest.
suparisaṁvutā: ***su*** hästi + ***pari*** ümberringi, põhjalikult + ***saṁvutā*** ohjatud = hästi ja igakülgselt ohjatud.

Dhp 234. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); ohjamine (*yamati*).

kodhavaggo sattarasamo niṭṭhito.

Seitsmeteistkümnenda, viha grupi lõpp.

goghātakaputtavatthu

paṇḍupalāsova dānisi, 1.
yamapurisāpi ca te [*taṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *upaṭṭhitā;*
uyyogamukhe ca tiṭṭhasi,
pātheyyampi ca te na vijjati.

Sa oled nagu koltunud leht, Dhp 235.
ja ka Yama mehed [on] sinu [kaasavõtmiseks] saabunud.
[Sa] seisad surma suus
ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

paṇḍupalāsova: ***paṇḍu*** kollakas-pruun (mungarüü) värv; kahvatu; närbunud + ***palāsa*** leht + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
dānisi: ***dāni*** nüüd, praegu (***idāni*** lühivorm) + ***asi*** (sa) oled; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline vorm: *dāni + asi = dānisi*.
yamapurisāpi: ***yama*** mütoloogiline *niraja* kuningas ja surmaisand ehk surmajumal + ***purisa*** mees + ***pi*** ka, samuti.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
te: ***tvaṁ*** sina.
upaṭṭhitā: ***upatthita*** saabunud, tulnud, lähenenud; teeninud, osalenud, sõna tüvest ***ṭhā*** seisma, eesliitega ***upa*** poole.
uyyogamukhe: ***uyyoga***, lahkumine, surm, sõna tüvest ***yuj*** ühendama, koos eesliitega ***ud*** välja, ära + ***mukha*** suu, sissepääs.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
tiṭṭhasi: ***tiṭṭhati*** seisab, sõna tüvest ***ṭhā*** seisma.
pātheyyampi: ***pātheyyam*** reisi jaoks varutud või ette nähtud, kaasa võtmiseks; sõna tüvest ***pāth*** tee(kond) + ***pi*** ka, samuti.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
te: ***tvaṁ*** sina.
na: ei.
vijjati: on olemas, leidub; tegusõna juurest ***vid*** leidma.

Dhp 235. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

so karohi dīpamattano, 2.
khippaṁ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
dibbaṁ ariyabhūmiṁ upehisi
[*dibbaṁ ariyabhūmimehisi* (*sī. syā. pī.*),
dibbamariyabhūmiṁ upehisi (*?*)].

Tee iseendale saar, Dhp 236.
püüdle usinalt, ole tark!
Mustuse eemaldunud rüvetu
jõuab taevalikule arija tasandile.

so: ***tad*** see, too; tema.
karohi: teha, sõna tüvest ***kar*** tegema.
dīpamattano: ***dīpa*** saar + ***atta*** ise, mina.
khippaṁ: ***khippa*** kiire, nobe, usin.
vāyāma: püüdlus, pingutus, püüe, taotlus, ponnistus, võitlus, sõna tüvest ***yam*** ohjama, rõhutava eesliitega ***a*** poole, suunas.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
bhava: tulemine, olemasolu (seisund), olema, elu, uus sünd; sõna tüvest ***bhu*** olemasollu tulema.
niddhantamalo: ***niddhanta*** eemaldatud, puhastatud, ära puhutud, sõna tüvest ***dham*** puhuma, eesliitega ***ni*** ära, eemale + ***mala*** mustus, ebapuhtus.
anaṅgaṇo: negatiivne eesliide ***an*** + ***aṅgaṇa*** koht, kus jalutada; avatud ruum, kohus; häbi või mustuse täpp või plekk, moraalne rikutus, rüve; täpp või tedretähn (näol).
dibbaṁ: ***dibba*** jumalik, taevalik.
ariyabhūmiṁ: ***ariya*** arija + ***bhūmi*** tasand.
upehisi: ***upehiti*** läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal.

Dhp 236. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mustus; arija (*ariya*).

upanītavayo ca dānisi, 3.
sampayātosi yamassa santike;
vāso [*vāsopi ca* (*bahūsu*)] *te natthi antarā,*
pātheyyampi ca te na vijjati.

Peagi oled jõudmas eluea lõppu ja Dhp 237.
oled lähenemas Yama'ga kohtumisele.
Enne kohalejõudmist pole sul puhkepaika
ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

upanītavayo: ***upanita*** lõpetatud, lõppenud; juhitud, poole tõmmatud; toodud, pakutud; kasutatud; algatatud; vihjatud, viidatud, sõna tüvest ***ni*** juhtima, eesliitega ***upa*** poole, suunas + ***vaya*** elu(iga), vanus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dānisi: ***dāni*** nüüd (***idani*** lühivorm) + ***asi*** (sina) oled; tegusõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *dāni + asi = dānisi*.
sampayātosi: ***sampayāta*** läks, jätkas, sõna tüvest ***ya*** minema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***pa*** tegevust rõhutav järelliide + ***asi*** (sina) oled; eufooniline ühend *sampayāto + asi = sampayātosi*.
yamassa: ***yama*** mütoloogiline *niraja* kuningas ja surmaisand ehk surmajumal.
santike: ***santika*** lähedal, läheduses, kõrval.
vāso: ***vāsa*** maja, eluruum; elamise ja puhkamise koht.
te: ***tvaṁ*** sina.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na+ atthi = natthi*.
antarā: vahepeal, keskel; sees (siinkohal: teel olles, enne kohale jõudmist).
pātheyyampi: ***pātheyyam*** reisi jaoks varutud või ette nähtud, kaasa võtmiseks; sõna tüvest ***pāth*** tee(kond) + ***pi*** ka, samuti.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
te: ***tvaṁ*** sina.
na: ei.
vijjati: on olemas, leidub; tegusõna juurest ***vid*** leidma.

Dhp 237. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*) = Yama.

so karohi dīpamattano, 4.
khippaṁ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
na punaṁ jātijaraṁ [*na puna jātijaraṁ* (*sī. syā.*),
na puna jātijjaraṁ (*ka.*)] *upehisi.*

Tee iseendale saar, Dhp 238.
püüdle usinalt, ole tark!
Mustuse eemaldanud rüvetule
ei saabu enam uut sündi [ega] vananemist.

so: ***tad*** see, too; tema.
karohi: teha, sõna tüvest ***kar*** tegema.
dīpamattano: ***dīpa*** saar + ***atta*** ise, mina.
khippaṁ: ***khippa*** kiire, nobe, usin.
vāyāma: püüdlus, pingutus, püüe, taotlus, ponnistus, võitlus, sõna tüvest ***yam*** ohjama, rõhutava eesliitega ***a*** poole, suunas.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
bhava: tulemine, olemasolu (seisund), olema, elu, uus sünd; sõna tüvi on ***bhu*** olemasollu tulema.
niddhantamalo: ***niddhanta*** eemaldatud, puhastatud, ära puhutud, sõna tüvest ***dham*** puhuma, eesliitega ***ni***: ära, eemale + ***mala*** ebapuhtus, plekk, mustus.
anaṅgaṇo: negatiivne eesliide ***an*** + ***aṅgaṇa*** koht, kus jalutada; avatud ruum, kohus; häbi või mustuse täpp või plekk, moraalne rikutus, rüve; täpp või tedretähn (näol).
na: ei.
punaṁ: uuesti.
jātijaraṁ: ***jāti*** sünd + ***jara*** vananema, vanadus.
upehisi: ***upehiti*** läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal.

Dhp 238. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant = mustuse eemaldanud rüvetu; sansaara (*saṁsāra*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

anupubbena medhāvī, 5.
thokaṁ thokaṁ khaṇe khaṇe;
kammāro rajatasseva,
niddhame malamattano.

Arukas [puhastab] end
mustusest järk-järgult, ☸ Dhp 239.
vähehaaval, hetkest-hetkesse,
nagu sepp puhastab hõbedat.

anupubbena: järjestikune, järk-järguline, aste-astmelt, järk-järgult.
medhāvī: ***medhāvin*** arukas, omastava järelliitega ***in***.
thokaṁ: ***thoka*** vähe, väike; natukene; väike kogus; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval.
khaṇe: ***khaṇa*** hetk, millal; 2x järjest = hetk-hetkelt, hetkest hetkesse; aeg-ajalt.
kammāro: ***kammāra*** sepp, metallitööline.
rajatasseva: ***rajata*** hõbe + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *ajatassa + eva = ajatasseva*.
niddhame: ***niddhamati*** eemaldab, puhastab, puhub ära, sõna tüvest ***dham*** puhuma, eesliitega ***ni*** ära, eemale.
malam: ***mala*** mustus.
attano: ***atta*** ise, mina.

Dhp 239. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Odhisokathā* Kv 1.4 ning värsi teise osa (*kammāro rajatasseva, niddhame malamattano*) toob ära *Sāriputtasuttaṁ* Snp 4.16.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mustus.

tissattheravatthu

ayasāva malaṁ samuṭṭhitaṁ [*samuṭṭhāya* (*ka.*)], 6.
tatuṭṭhāya [*taduṭṭhāya* (*sī. syā. pī.*)] *tameva khādati;*
evaṁ atidhonacārinaṁ,
sāni kammāni sakakammāni (*sī. pī.*) *nayanti duggatiṁ.*

Nagu rooste sööb rauda,
millest rooste on tekkinud, ◈ Dhp 240.
nõnda juhivad tarvikutega liialdava [bhikkhu]
tema enda teod halba uude sündi.

ayasāva: ***ayo*** raud + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.
samuṭṭhitaṁ: ***samuṭṭhita*** tekkinud, ilmnenud, sõna tüvest ***tha*** seisma eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ut*** üles.
tatuṭṭhāya: ***tat*** see + ***uṭṭhāya*** tekkinud, ilmnenud.
tameva: ***taṁ*** = ***tad*** see + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
khādati: sööb, sõna tüvest ***khad***.
evaṁ: nõnda, seega, sel viisil.
atidhonacārinaṁ: ***ati*** küllus, liig, liiga palju; üleolek, üleastumine; olemine väljaspool (haaret); väga palju, liiga; eessõnana kaugemale, üle; läbi; liiga palju, väga palju, liiga kaugele; mõnikord: ja, (lisades) veelgi + ***dhona*** puhastatud, puhas; mitmuses: neli bhikkhu tarvikut (milleks on: rüü, almusnõu, peavari ja ravimid) + ***cārin*** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine, praktiseerimine = lubades liiga palju munga nelja rekvisiidi kasutamist; sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega ***in***.
sāni: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.
kammāni: ***kamma*** tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
nayanti: juhib, sõna tüvest ***ni*** juhtima.
duggatiṁ: eesliide ***du*** halb, raske + ***gati*** läheb; olemasolu, taassünd, sõna tüvest ***gam*** minema = armetu olemasolu, viletsuse vald, soovimatu uus sünd.

Dhp 240. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob ära *Micchādiṭṭhikasuttaṁ* AN 5.118.

lāḷudāyīvatthu

asajjhāyamalā mantā, 7.
anuṭṭhānamalā gharā;
malaṁ vaṇṇassa kosajjaṁ,
pamādo rakkhato malaṁ.

Mittekordamine määrib mantrad, ❁ Dhp 241.
korratus määrib majad,
laiskus määrib ilu,
hooletus määrib valvuri.

asajjhāyamalā: ***a*** eitav eesliide + ***sajjhāya*** kordamine, harjutamine, õppimine + ***mala*** mustus, ebapuhtus.
mantā: ***manta*** mantra, loits, nõidus; ***mantā*** sageli retsiteeritavad, sh ka mittereligioossed tekstid.
anuṭṭhānamalā: ***an*** eitav eesliide + ***utthana*** energiline pingutus, innukus, aktiivsus; kord + ***mala*** mustus, ebapuhtus.
gharā: ***ghara*** maja.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.
vaṇṇassa: ***vaṇṇa*** värvus, jume.
kosajjaṁ: ***kosajja*** uimasus, laiskus, loidus.
pamādo: ***pamāda*** hooletu.
rakkhato: ***rakkhant*** valve, kaitse, sõna tüvest ***rakkh*** valvama, kaitsma.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.

Dhp 241. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Malasuttaṁ* AN 8.15.

Vt selgitustest: mantra (*manta*).

aññatarakulaputtavatthu

malitthiyā duccaritaṁ, 8.
maccheraṁ dadato malaṁ;
malā ve pāpakā dhammā,
asmiṁ loke paramhi ca.

Halb käitumine määrib naise, ❁ Dhp 242.
ihnus määrib annetaja.
Tõepoolest, kurjad dhammad määrivad
nii selles kui ka teises maailmas.

malitthiyā: ***mala*** mustus, ebapuhtus + ***itthi*** naine; eufooniline ühend *malaṁ* + *itthiā = malitthiyā* (lühendatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).
duccaritaṁ: eesliide ***du*** halb, paha + ***carita*** tegevus, käitumine; algselt pärit sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
maccheraṁ: ***macchera*** ahnus, ihnus, kadedus.
dadato: ***dadant*** andja, annetaja, sõna tüvest ***da*** andma.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.
malā: vt eelmist.
ve: tõesti, tõepoolest.
pāpakā: ***pāpa*** kuri, halb; omadussõna järelliitega ***ka***.
dhammā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
asmiṁ: ***idaṁ*** see.
loke: ***loka*** maailm.
paramhi: ***para*** erinev, muu.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 242. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Malasuttaṁ* AN 8.15.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); daana ehk annetus (*dāna*); dhamma; maailm (*loka*).

tato malā malataraṁ, 9.
avijjā paramaṁ malaṁ;
etaṁ malaṁ pahantvāna,
nimmalā hotha bhikkhavo.

Mustuste mustus on
mitteteadmine – [see on] ülim mustus.
Kõrvaldage see mustus,
olge mustuseta, bhikkhud! Dhp 243.

tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
malā: ***mala*** mustus, ebapuhtus; määrdumine.
malataraṁ: ***mala*** + järelliide ***tara*** mustem; määrdunuim.
avijjā: ***a*** eitav eesliide + ***vijjā*** teadmine, teadmised, sõna tüvest ***vid*** teadma.
paramaṁ: ***parama*** kõige, kõrgeim, absoluutne.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.
etaṁ: see.
malaṁ: ***mala*** mustus, ebapuhtus.
pahantvāna: loobunud, hüljanud või kõrvaldanud, sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.
nimmalā: ***nimmala*** eesliide ***ni*** ilma + ***mala*** mustus, ebapuhtus.
hotha: olla; sõna tüvest (***b***)***hu*** olema, olemasolu.
bhikkhavo: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 243. salmi osalist kanoonilist vastet (*tato malā malataraṁ, avijjā paramaṁ malaṁ*) pakub *Malasuttaṁ* AN 8.15.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mitteteadmine.

cūḷasāribhikkhuvatthu

sujīvaṁ ahirikena, 10.
kākasūrena dhaṁsinā;
pakkhandinā pagabbhena,
saṁkiliṭṭhena jīvitaṁ.

Kerge [on] elada häbitul,
kaak-kangelasel, solvajal,
hooplejal ja hoolimatul,
kerge [on] elada ebapuhtal. Dhp 244.

sujīvaṁ: ***sujīva*** eesliide ***su*** lihtne, hea, õnnelik + ***jīva*** elu, eluviis; hing; sõna tüvest ***jiv*** elama.
ahirikena: ***ahirika*** häbitu, sõnast ***hiri*** häbi, negatiivse eesliitega ***a*** ja omadussõna järelliitega ***ka***.
kākasūrena: ***kāka*** vares + ***sūra*** kangelane = vares-kangelane (= kaval ja jultunud).
dhaṁsinā: ***dhaṁsin*** pealetükkiv; solvav; jultunud; hävitav.
pakkhandinā: julge, hoopleja, kelkija, kiitleja, sõna tüvest ***khand*** hüppama, eesliitega ***pa*** edasi.
pagabbhena: ***pagabbha*** jultunud; üleolev; ülbe; ebaviisakas; hulljulge; hoolimatu.
saṁkiliṭṭhena: eesliide ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***kilis*** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema = halb, ebapuhas.
jīvitaṁ: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama.

Dhp 244. salmi kanooniline vaste pole leitav.

hirīmatā ca dujjīvaṁ, 11.
niccaṁ sucigavesinā;
alīnenāppagabbhena,
suddhājīvena passatā.

Kuid raske [on] elada häbi[võimelisel], Dhp 245.
lakkamatult puhtust otsijal,
avatul ja hoolival,
puhta eluviisiga [tõe] nägijal.

hirīmatā: ***hiri*** häbi + omastava järelliitega ***mant***.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dujjīvaṁ: eesliide ***du*** raske, halb, vale + ***jīva*** elu, eluviis; hing; sõna tüvest ***jiv*** elama.
niccaṁ: ***nicca*** püsiv, lakkamatu, pidev, muutumatu.
sucigavesinā: ***suci*** puhas, selge, korralik + ***gavesin*** otsima, püüdlema, taotlema.
alīnenāppagabbhena: eitav eesliide ***a*** + ***līnena*** klammerduv, kinnine (= avatud, siiras) + eitav eesliide ***a*** + ***pagabbhena*** jultunud; üleolev; ülbe; ebaviisakas; hulljulge; hoolimatu; eufooniline ühend: *alīnena* + *appagabbhena* = *alīnenāppagabbhena*.
suddhājīvena: ***suddha*** puhas, selge; süütu; korralik + ***ājīva*** elamisviis, eluviis; eufooniline ühend: *suddha* + *ājīvena* = *suddhājīvena*.
passatā: ***passanta*** nägemine, sõna tüvest ***pas*** nägema.

Dhp 245. salmi kanooniline vaste pole leitav.

pañcaupāsakavatthu
yo pāṇamatipāteti, 12.
musāvādañca bhāsati;
loke adinnamādiyati,
paradārañca gacchati.

Kes tapab elusolendeid, ☸ Dhp 246.
räägib valet,
võtab maailmas mitteantut
[ja] läheb teise naisega,

yo: ***yad*** see, mis/kes.
pāṇamatipāteti: ***pāṇam*** hingus, elu, elusolend + ***atipāteti*** hävitab, tapab; sõna tüvest ***pat*** kukkuma, eesliitega ***ati*** peale.
musāvādañca: ***musā*** vale(sti), väär(alt); tõe (*sacca*) vastand + ***vāda*** rääkimine, kõne, jutt, öeldu; omadus, tunnus; arutelu, vaidlus, poleemika; õpetus, teooria, doktriin, sõna tüvest ***vad*** rääkima + ***ca***: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhāsati: ütleb, räägib, kõneleb; särab, hiilgab, sõna tüvest ***bhas*** rääkima.
loke: ***loka*** maailm.
adinnamādiyati: ***a*** eitav eesliide + ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma + ***adiyati*** võtab, haarab sõna tüvest ***da*** andma, eesliitega ***a*** poole.
paradārañca: ***para*** erinev, muu (kellegi teise) + ***dāra*** naine, abikaasa + ***ca*** ja.
gacchati: läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 246. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Verasuttaṁ* AN 5.174.
Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

surāmerayapānañca, 13.
yo naro anuyuñjati
idhevameso lokasmiṁ,
mūlaṁ khaṇati attano.

joob alkohoolseid jooke Dhp 247.
ikka ja jälle, see mees,
siin, selles maailmas,
juurib välja oma juure.

surāmerayapānañca: ***sura*** alkohoolne jook + ***meraya*** kääritamisel saadud alkohoolne jook nagu vein ja õlu + ***pāna*** jooma, sõna tüvest ***pa*** + ***ca*** ja.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
naro: ***nara*** mees; inimene.
anuyuñjati: liitub; võtab kohustuse, pühendub; taotleb; uurib; sõna tüvest ***yuj*** liituma, ühinema, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
idhevameso: ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti + ***eso*** = ***etad*** see; eufooniline ühend *idha* + *eva* + *eso* = *idhevameso*.
lokasmiṁ: ***loka*** maailm.
mūlaṁ: ***mūla*** juur.
khaṇati: kahjustab, haavab, vigastab; kaevab üles, juurib välja; sõna tüvest ***khan***.
attano: ***atta*** ise, mina.

Dhp 247. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*surāmerayapānañca yo naro anuyuñjati*) pakub *Verasuttaṁ* AN 5.174.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); maailm (*loka*).

evaṁ bho purisa jānāhi, 14.
pāpadhammā asaññatā;
mā taṁ lobho adhammo ca,
ciraṁ dukkhāya randhayuṁ.

Tea seda, mees: Dhp 248.
kurjad dhammad
[on] ohjamatud!
Ärgu ahnus ega valed dhammad
paisaku [sind] kauakestvasse kannatusse!

evaṁ: nõnda, seda.
bho: tuttava poole pöördumise termin, nagu mu kallis või hea (sõber).
purisa: mees.
jānāhi: teadma, sõna tüvest ***ba***.
pāpadhammā: ***pāpa*** kuri + ***dhammā*** dhammad, õpetused (siinkohal mitte Buddha õpetus), seisundid, nähtused.
asaññatā: ***a*** eitav eesliide + ***saññata*** „kokku tõmmatud", vaoshoitud, ennast kontrolliv, ohjav, sõna tüvest ***yam*** ohjama, rahunema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
mā: ei, ära, ega (tavapäraselt ***na***).
taṁ: ***tad*** see.
lobho: ***lobha*** ahnus.
adhammo: ***a*** eitav eesliide + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma; = vale, väär dhamma, mitte-dhamma.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ciraṁ: ***cira*** pikk (aeg), kaua kestev.
dukkhāya: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
randhayuṁ: alluma, võimuses olema, sõna tüvest ***randh***.

Dhp 248. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; ohjamine (*yamati*); dukkha.

tissadaharavatthu

dadāti ve yathāsaddhaṁ, 15.
yathāpasādanaṁ [*yattha pasādanaṁ* (*katthaci*)] *jano;*
tattha yo maṅku bhavati
[*tattha ce maṁku yo hoti* (*sī.*),
tattha yo maṅkuto hoti (*syā.*)],
paresaṁ pānabhojane;
na so divā vā rattiṁ vā,
samādhimadhigacchati.

Tõepoolest, inimesed annetavad Dhp 249.
vastavalt usule [ja] vastavalt rahulolule.
Kes kadestab teiste jooki [või] sööki,
see ei saavuta keskendust
ei päeval ega öösel.

dadāti: annab, annetab; sõna tüvest ***da*** andma.
ve: tõesti, tõepoolest.
yathāsaddhaṁ: ***yathā*** (just) nagu, taoliselt; seoses; vastavalt; mis tahes viisil + ***saddha*** usk, usaldus, kindlus.
yathāpasādanaṁ: ***yathā*** vastavalt + ***pasādana*** rahuldus, rahulolu; õnnelikkus; puhtus; kindlus; armulikkus, sõna tüvest ***sad*** istuma, vajuma; süda; usk; usalda; rõhutava eesliitega ***pa***.
jano: ***jana*** isik, mees.
tattha: seal.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
maṅku: segaduses; alla surutud; pahas tujus, masendunud; rahutu, rahulolematu.
bhavati: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
paresaṁ: ***para*** muu, teine.
pānabhojane: ***pāna*** jook, jooma; joomine, sõna tüvest ***pa*** jooma + ***bhojana*** toit, söök = jook-söök.
na: ei.
so: ***tad*** see, too; tema.
divā: ***diva*** päev; taevas.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
rattiṁ: ***ratti*** öö.
vā: või.
samādhimadhigacchati: ***samādhi*** keskendus, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** suunas + ***adhi*** kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes + ***gacchati*** läheb (kaasa, teise olemasollu), liigub, lahkub; suundub, järgib suunda või kurssi); jõuab (pärale); minemine = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.

Dhp 249. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kadedus; keskendus (*samādhi*).

yassa cetaṁ samucchinnaṁ, 16.
mūlaghaccaṁ [*mūlaghacchaṁ* (*ka.*)] *samūhataṁ;*
sa ve divā vā rattiṁ vā,
samādhimadhigacchati.

Aga see, kes [on kadeduse] eemaldanud, Dhp 250.
[selle] juure hävitanud [ja] väljajuurinud,
see, tõepoolest, nii päeval kui öösel
saavutab [õige] keskenduse.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
cetaṁ: ***ca*** ja + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *ca* + *etaṁ* = *cetaṁ*.
samucchinnaṁ: ära/välja lõigatud, hävinud, sõna tüvest ***chid*** ära lõikama, eemaldama, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ud*** välja.
mūlaghaccaṁ: ***mūla*** juur + ***ghacca*** hävitama.
samūhataṁ: ***samūhata*** ära/välja võetud, eemaldatud.
sa: see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.
ve: tõesti, tõepoolest.
divā: ***diva*** päev, taevas.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
rattiṁ: ***ratti*** öö.
vā: või.
samādhimadhigacchati: ***samādhi*** keskendus, sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** suunas + ***adhi*** kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes + ***gacchati*** läheb (kaasa, teise olemasollu), liigub, lahkub; suundub, järgib suunda või kurssi); jõuab (pärale); minemine = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.

Dhp 250. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kadedus; keskendus (*samādhi*).

pañcaupāsakavatthu

natthi rāgasamo aggi, 17.
natthi dosasamo gaho;
natthi mohasamaṁ jālaṁ,
natthi taṇhāsamā nadī.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 251.
pole vihaga võrdset haaret,
pole pettekujutlusega võrdset võrku,
pole ihaga võrdset jõge.

natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna juurest ***as*** olema = ei ole; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
rāgasamo: ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
aggi: tuli.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on = ei ole.
dosasamo: ***dosa*** viha + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
gaho: ***gaha*** maja, kodu; planeet; haaraja, hoidja; see, kes võtab või haarab enda valdusesse; kinnihoidmine, sõna tüvest ***gah*** haarama; inimestest kinni hoidev objekt; krokodilliliik (*Gavialis gangeticus*).
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on = ei ole.
mohasamaṁ: ***moha*** pettekujutlus; sõna tüvest ***muh*** hämming, segadus, eksitus + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
jālaṁ: ***jāla*** võrk.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on = ei ole.
taṇhāsamā: ***taṇhā*** iha + ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
nadī: jõgi.

Dhp 251. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*).

meṇḍakaseṭṭhivatthu

sudassaṁ vajjamaññesaṁ, 18.
attano pana duddasaṁ;
paresaṁ hi so vajjāni,
opunāti [*ophunāti* (*ka.*)] *yathā bhusaṁ;*
attano pana chādeti,
kaliṁva kitavā saṭho.

Teiste vead on kergesti nähtavad, Dhp 252.
enda [vigu on] aga raske näha.
Tõepoolest, teiste vead sõelutakse välja nagu aganad,
omi aga varjatakse,
nagu petis [varjab] ebaõnnestunud heiteid.

sudassaṁ: ***su*** hästi, hea + ***dassa*** näha, olla nähtav, sõna tüvest ***das*** nägema.
vajjamaññesaṁ: ***vajja*** viga, mida tuleks vältida; mida tuleks rääkida; muusikainstrument + ***añña*** muu, erinev.
attano: ***atta*** ise, mina.
pana: tõesti, tõepoolest, aga, vastupidi; ja nüüd; enamgi veel.
duddasaṁ: ***du*** halb, raske + ***dassa*** näha, olla nähtav.
paresaṁ: ***para*** muu, teine.
hi: tõesti, tõepoolest.
so: ***tad*** see, too; tema.
vajjāni: ***vajja*** viga, mida tuleks vältida.
opunāti: paiskab tuulde; teeb puhtaks; sõelub, sõna tüvest ***pu*** puhastama, eesliitega ***ava*** ära (siin värsimõõdu eesmärgil lühendatud *o*-ks).
yathā: just/nii nagu.
bhusaṁ: ***bhusa*** aganad, kest.
attano: ***atta*** ise, mina.
pana: tõesti, tõepoolest, aga, vastupidi; ja nüüd; enamgi veel.
chādeti: katab, varjab, sõna tüvest ***chad*** katma.
kaliṁva: ***kali*** õnnetu täringuvise = (põhiarv) üks + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
kitavā: ***kitava*** kellel veab täringu viskamisel või kes petab täringumängus.
saṭho: ***saṭha*** petlik, reetlik, pettur.

Dhp 252. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*sudassaṁ vajjamaññesaṁ, attano pana duddasaṁ*) pakub *Cūḷadhanuggaha-jātaka* Ja 374.

ujjhānasaññittheravatthu

paravajjānupassissa, 19.
niccaṁ ujjhānasaññino;
āsavā tassa vaḍḍhanti,
ārā so āsavakkhayā.

[Kes] teiste vigu nähes Dhp 253.
tajub pidevalt ärritust,
selle tulvad suurenevad.
Tema [on] kaugel tulvade lõppemisest.

paravajjānupassissa: ***para*** erinev, muu + ***vajja*** viga, mida tuleks vältida + ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***passin*** nägema, sõna tüvest ***pass*** = vaatlus, mõtisklemine; eufooniline ühend *paravajja + anupassin = paravajjānupassin*; = see, kes näeb teiste vigu.
niccaṁ: ***nicca*** püsiv; pidev.
ujjhānasaññino: ***ujjhāna*** solvuma, kaebama + ***saññin*** tajuv; teadlik; sõna tüvest ***saññā*** taju, omastava järelliitega ***in***.
āsavā: ***āsava*** tulvad.
tassa: ***tad*** see; sellele; temale.
vaḍḍhanti: kasvab, suureneb, paljuneb; sõna tüvest ***vaddh*** kasvama.
ārā: kaugel, eemal.
so: ***tad*** see, too; tema.
āsavakkhayā: ***āsava*** tulv + ***khaya*** lõppemine, hävitamine, lahustumine.

Dhp 253. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

subhaddaparibbājakavatthu

ākāseva padaṁ natthi, 20.
samaṇo natthi bāhire;
papañcābhiratā pajā,
nippapañcā tathāgatā.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 254.
pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
Inimesi rõõmustavad illusioonid,
tathaagatad [on] illusioonidest vabad.

ākāseva: ***ākāsa*** õhk, taevas, ruum + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.
samaṇo: ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on = ei ole.
bāhire: ***bāhira*** väljaspool.
papañcābhiratā: ***papañca*** (vaimse arengu) takistus; viivitus; arvamus, kontsept, illusioon (kinnismõte), pettekujutlus + ***abhirati*** naudib, rõõmustab, armastab; sõnast ***rati*** armastus; eufooniline ühend: *papañca + abhiratā = papañcābhiratā*.
pajā: olendid, inimesed, inimkond.
nippapañcā: eesliide ***ni*** ilma + ***papañca*** (vaimse arengu) takistus; viivitus; illusioon (kinnismõte), pettekujutlus.
tathāgatā: tathaagatad (nõndaläinud: ***tathā*** nii, sel viisil + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema või nõndatulnud: ***tathā*** nii, sel viisil + ***āgata*** tulnud) = Buddha epiteet.

Dhp 254. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: sangha; erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); plekid (*kilesa*) = illusioonid; Buddha = tathaagata.

ākāseva padaṁ natthi,
samaṇo natthi bāhire;
saṅkhārā sassatā natthi,
natthi buddhānamiñjitaṁ.

21.

Nii nagu taevas pole teed,
pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
Moodustised pole igavesed,
mõistnutes pole häiritust.

Dhp 255.

ākāseva: ***ākāsa*** õhk, taevas, ruum + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
samaṇo: ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on = ei ole.
bāhire: ***bāhira*** väljaspool.
saṅkhārā: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).
sassatā: ***sassata*** igavene, lakkamatu, pidev.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
buddhānamiñjitaṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***iñjita*** raputatud, liigutatud, kõigutatud; häiritud, sõna tüvest ***iñj***.

Dhp 255. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: sangha; erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); moodustised (*saṅkhāra*); Buddha ehk Mõistnu.

malavaggo aṭṭhārasamo niṭṭhito.

Kaheksateistkümnenda, mustuse grupi lõpp.

dhammaṭṭhavaggo

Dhammas püsija grupp

Dhp 256-272

vinicchayamahāmattavatthu

na tena hoti dhammaṭṭho, 1.
yenatthaṁ sāhasā [*sahasā* (*sī. syā. ka.*)] *naye;*
yo ca atthaṁ anatthañca,
ubho niccheyya paṇḍito.

Ei ole dhammas püsija see, Dhp 256.
kes kiirustades hindab õigeks.
Tark uurib mõlemat:
nii õiget kui mitteõiget.

na: ei.
tena: ***tad*** see.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
dhammaṭṭho: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + järelliide ***ṭṭha*** seisev (erinevalt lamamisest või liikumisest); asuv; on rajatud, baseerub, põhineb, püsib; kinnis-; liikumatu, vankumatu; tuletatud sõna tüvest ***ṭhā*** seisma.
yenatthaṁ: ***yena*** = ***yad*** see, mis/kes + ***atthaṁ*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma; eufooniline ühend *yena* + *attaṁ* = *yenatthaṁ*.
sāhasa: kiirustades, kiiresti, kaalutlemata.
naye: juhtima (järeldusele, hinnangule, mõistmisele); järeldus, hinnang; arvamus.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
atthaṁ: 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.
anatthañca: ***an*** eitav eesliide + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + ***ca*** ja.
ubho: ***ubha*** mõlemad.
niccheyya: uurima, analüüsima, välja selgitama, sõna tüvest ***ci*** koguma, eesliitega ***nis*** tegevuse lõpetamine.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.

Dhp 256. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

asāhasena dhammena, 2.
samena nayatī pare;
dhammassa gutto medhāvī,
dhammaṭṭho ti pavuccati.

[Kes] kiirustamata, dhamma kohaselt, Dhp 257.
[ja] erapooletult hindab teisi,
seda arukat dhamma kaitsjat
nimetatakse dhammas püsijaks.

asāhasena: ***a*** eitav eesliide + ***sāhasa*** kiirustades, kiiresti, kaalutlemata.
dhammena: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
samena: ***sama*** sama, ka; = erapooletult.
nayatī: juhib järeldusele, hinnangule või mõistmisele.
pare: ***para*** kõrgem(al), üle; kaugem(al) (tulevikus); muu; teine; teisel pool; võõras, võõr-; kõrvaline, kõrvalseisja.
dhammassa: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
gutto: ***gutta*** kaitstud, kaitsja, sõna tüvest ***gup*** kaitsma.
medhāvī: ***medhā*** arukas.
dhammaṭṭho: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + järelliide ***ṭṭha*** seisev (erinevalt lamamisest või liikumisest); asuv; on rajatud, baseerub, põhineb, püsib; kinnis-; liikumatu, vankumatu; tuletatud sõna tüvest ***ṭhā*** seisma.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
pavuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, rääkima, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 257. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

chabbaggiyavatthu

na tena paṇḍito hoti, 3.
yāvatā bahu bhāsati;
khemī averī abhayo,
„paṇḍito"ti pavuccati.

Ei see ole tark, Dhp 258.
kes palju räägib.
Rahulikku, vaenutut [ja] hirmutut
nimetatakse targaks.

na: ei.
tena: ***tad*** see, too.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
hoti: on; sõna tüvi tüvest ***bhu*** olema.
yāvatā: niipalju kui, niikaugele kui; sest.
bahu: palju.
bhāsati: räägib, sõna tüvest ***bhas***.
khemī: rahulik, vaikne.
averī: ***a*** eitav eesliide + ***verī*** vaenulik; kättemaksuhimuline; vaenlane = ei vihka, ilma vihkamiseta.
abhayo: ***a*** eitav eesliide + ***bhaya*** hirm, kartus = hirmutu, kartmatu, mittehirmunud, mittekartev, kohkumatu.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
pavuccati: kutsub, nimetab, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 258. salmi kanooniline vaste pole leitav.

ekudānakhīṇāsavavatthu

na tāvatā dhammadharo, 4.
yāvatā bahu bhāsati;
yo ca appampi sutvāna,
dhammaṁ kāyena passati;
sa ve dhammadharo hoti,
yo dhammaṁ nappamajjati.

Mitte seepärast pole ta dhamma hoidja, Dhp 259.
et palju räägib.
See [kes] küll [dhammat on] vähe kuulnud, kuid
vaatleb kehas dhammat,
see, tõepoolest, [on] dhamma hoidja,
see [on] dhammas hoolikas.

na: ei.
tāvatā: sellel arvel, seega.
dhammadharo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***dhara*** hoidmine, valdamine, teadmine, sõna tüvest ***dha***: hoidma.
yāvatā: niipalju kui, sest.
bahu: palju.
bhāsati: räägib, sõna tüvest ***bhas*** rääkima.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
appampi: ***appam*** vähe + ***pi*** isegi, vaid, ainult.
sutvāna: kuulnud; sõna tüvest ***su*** kuulma.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
kāyena: ***kāya*** keha; rühm, hunnik, kogu(m).
passati: näeb; sõna juurest ***dis*** nägema.
sa: ***tad*** see (selle enamesinev vorm on ***so***).
ve: tõesti, tõepoolest.
dhammadharo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + ***dhara*** hoidmine, valdamine, teadmine.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
na: ei.
pamajjati: on hoolimatu, jätnud hooletusse; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; eufooniline ühend *na + pamajjati = nappamajjati*.

Dhp 259. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = keha dhamma.

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

na tena thero so hoti [*thero hoti* (*sī. syā.*)]*,* 5.
yenassa palitaṁ siro;
paripakko vayo tassa,
moghajiṇṇo ti vuccati.

Ei see ole vanem, Dhp 260.
kel pea [on] hall.
Kes [vaid] ealiselt [on] vana,
[teda] nimetatakse kasutult vananenuks.

na: ei.
tena: ***tad*** see.
thero: ***thera*** theera, vanemmunk.
so: ***tad*** see, too; tema.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
yenassa: ***yena*** = ***yad*** see, mis/kes (veel) + ***assa*** = ***idaṁ*** see (tema); eufooniline ühend *yena* + *assa* = *yenassa*.
palitaṁ: ***palita*** hall.
siro: ***sira*** pea.
paripakko: ***paripakka*** küps, valminud, täiskasvanud.
vayo: ***vaya*** eluiga, vanus.
tassa: ***tad*** see.
moghajiṇṇo: ***mogha*** tühi, tühine; kasutu + ***jinna*** purunenud, kõdunenud, kulunud; (vanadusest) jõuetu, vana (mees); sõna tüvest ***ji*** lahtuma, lagunema, vananema.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama.

Dhp 260. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Theera ehk vanem (*thera, therī*).

yamhi saccañca dhammo ca, 6.
ahiṁsā saṁyamo damo;
sa ve vantamalo dhīro,
thero iti [*so theroti* (*syā. ka.*)] *pavuccati.*

Kelles [on aga] tõde ja dhamma, Dhp 261.
vägivallatus, vaoshoitus [ja] taltumus,
seda tarka, [kes] tõepoolest [on]
mustused kõrvaldanud,
[teda] nimetatakse vanemaks.

yamhi: ***yat*** see, mis/kes.
saccañca: ***sacca*** tõde.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dhammo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ahiṁsā: ***a*** eitav eesliide + ***hiṁsa*** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine, sõna tüvest ***hiṁs***; = vägivallatus.
saṁyamo: ***saṁyama*** „kokku tõmbama"; vaos hoidma, tagasi hoidma; (kuute taju) kontrollima; kokku hoidma (koonerdama), sõna tüvest ***yaṁ*** ohjama, (tajusid) kontrollima, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
damo: ***dama*** (tajude) taltsutamine, allutamine; (hilisemate selgituste kohaselt) mõistmine, tarkus, sõna tüvest ***dam*** taltsutama.
sa: ***tad*** see (selle enamesinev vorm on ***so***).
ve: tõepoolest, tõesti.
vantamalo: ***vanta*** visanud (vastu, üles), sõna tüvest ***vam*** (ära) viskama; (välja) oksendama + ***mala*** mustus.
dhīro: ***dhīra*** tark, arukas.
thero: ***thera*** theera, vanem(munk).
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***ti***).
pavuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 261. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*yamhi saccañca dhammo ca, ahiṁsā saṁyamo damo*) pakub *Upasāḷakajātaka* Ja 166.

Vt selgitustest: dhamma; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = (neli) tõde; ohjamine (*yamati*) = vaoshoitus ja taltumus; plekid (*kilesa*) = mustus; Bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = vanem.

sambahulabhikkhuvatthu

na vākkaraṇamattena, 7.
vaṇṇapokkharatāya vā;
sādhurūpo naro hoti,
issukī maccharī saṭho.

Ei rohkesõnalisus Dhp 262.
ega lootoslik jume
[tee] meest suurepärase kehastuseks, [kui ta] on
kade, ihne [ja] petlik.

na: ei.
vākkaraṇamattena: ***vak*** kõne + ***karaṇa*** tegema, tegutsema, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***matta*** määr, mõõt; ainult, vaid, kõigest.
vaṇṇapokkharatāya: ***vaṇṇa*** värv; väljanägemine, ilu, jume + ***pokkharatā*** lootose-sarnane, hiilgus.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
sādhurūpo: ***sādhu*** (väga) hea, hästi, suurepärane + ***rūpa*** vorm; välimus; kuju; = see, kes on suurepärane; suurepärase kehastus.
naro: ***nara*** mees.
hoti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
issukī: kade, armukade, sõnast ***issa***.
maccharī: ihnur; ihne, isekas, ahne.
saṭho: ***saṭha*** kaval, petlik; pettus.

Dhp 262. salmi kanooniline vaste pole leitav.

yassa cetaṁ samucchinnaṁ, 8.
mūlaghaccaṁ samūhataṁ;
sa vantadoso medhāvī,
„sādhurūpo“ti vuccati.

Kuid see, kes [on kadeduse, Dhp 263.
ihnuse ja petlikkuse] läbi lõiganud,
[nende] juured hävitanud [ja] väljajuurinud,
seda, viha kõrvaldanud arukat
nimetatakse suurepärase kehastuseks.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
cetaṁ: ***ca*** ja + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *ca + etaṁ = cetaṁ*.
samucchinnaṁ: ära lõigatud, hävinud, sõna tüvest ***chid*** ära lõikama või eemaldama, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ud*** välja.
mūlaghaccaṁ: ***mūla*** juur, põhjus + ***ghacca*** hävitamine, sõna tüvest ***ghan*** tapma, lööma.
samūhataṁ: välja võetud, eemaldatud, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ud*** välja.
sa: ***tad*** see.
vantadoso: ***vanta*** visanud (vastu, üles), sõna tüvest ***vam*** (ära) viskama; (välja) oksendama + ***dosa*** viha.
medhāvī: arukas.
sādhurūpo: ***sādhu*** (väga) hea, hästi, suurepärane + ***rūpa*** vorm; välimus; kuju; = see, kes on suurepärane; suurepärase kehastus.
ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***iti***).
vuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama.

Dhp 263. salmi kanooniline vaste pole leitav.

hatthakavatthu

na muṇḍakena samaṇo, 9.
abbato alikaṁ bhaṇaṁ;
icchālobhasamāpanno,
samaṇo kiṁ bhavissati.

Ei raseeritud pea tee erakränduriks Dhp 264.
[õiget dhammat] mittejärgivat valskuse rääkijat.
Kuidas igatsusse ja ahnusesse langenu saakski
olla erakrändur?

na: ei.
muṇḍakena: raseeritud (pea), kiilas.
samaṇo: ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
abbato: ***a*** eitav eesliide + ***bata*** = ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
alikaṁ: ***alika*** ebaõige, vale, väär; valskus.
bhaṇaṁ: ***bhanant*** rääkimine, sõna tüvest ***bhan***.
icchālobhasamāpanno: ***iccha*** ihaldab, igatseb; liigub, ulatab; minema; jõudma; omandama, saama + ***lobha*** ahnus + ***samāpanna*** varustatud, kindlustatud; õnnistatud; sõna tüvest ***pad*** minna või kukkuma, millele eelnevad eesliited ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole.
samaṇo: ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
kiṁ: (see) kes (kuidas).
bhavissati: saab olema; sõna tüvest ***bhu***.

Dhp 264. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*).

yo ca sameti pāpāni, 10.
aṇuṁ thūlāni sabbaso;
samitattā hi pāpānaṁ,
„samaṇo“ti pavuccati.

See kes vaigistab kogu kurja, Dhp 265.
[nii] väikese [kui] suure,
[seda], kurjuse tõepoolest vaigistanut,
nimetatakse erakränduriks.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sameti: tuleb kokku, kohtub; vastab; ühtlustab; lepitab, leevendab, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
pāpāni: ***pāpa*** kuri.
aṇuṁ: ***aṇu*** väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 *paramāṇu* = 1 *aṇu*; 36 *aṇu* = 1 *tajjārī*).
thūlāni: ***thūla*** suur, jäme; massiivne; paks; tugev.
sabbaso: ***sabba*** kõik, täielikult, põhjalikult.
samitattā: hävimise seisund; tuletatud sõna tüvest ***sameti*** tuleb kokku, kohtub; vastab; ühtlustab; lepitab, leevendab.
hi: tõepoolest, tõesti.
pāpānaṁ: ***pāpa*** kuri.
samaṇo: ***samaṇa*** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).
ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***iti***).
pavuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 265. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

na tena bhikkhu so hoti, 11.
yāvatā bhikkhate pare;
vissaṁ dhammaṁ samādāya,
bhikkhu hoti na tāvatā.

Ei teistelt [almuste] kerjamine
tee kedagi bhikkhuks.
Bhikkhu pole see,
kes järgib igat dhammat. ☸ Dhp 266.

na: ei.
tena: ***tad*** see (selle pärast/poolest/tõttu).
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
hoti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
yāvatā: niipalju kui, sest.
bhikkhate: (almustoidu) kerjamine, sõna tüvest ***bhikkh*** kerjama.
pare: ***para*** muu, teine.
vissaṁ: ***vissa*** kõik, igasugune, terve, kogu; halva lõhnaline, nagu toores liha (*vissaṁ dhammaṁ* = igat dhammat). Kuna mahaajaanas on erinevate dhammade järgimine uute suutrate kohaselt lubatud ja kohati isegi eelistatud, on gandhari ja sanskriti keelsetes *Dhammapada* versioonides sõna *vissaṁ* asendatud sõnaga *vewma*, mis tähendab maja, st majade dhamma ehk koduperemehe dhamma.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
samādāya: enesele (kohustuse) võtmine; aktsepteerimine, sõna tüvest ***da*** andma eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
hoti: on.
na: ei.
tāvatā: sestap, seega; (ainult) nii palju või nii kaua; sel(lisel) määral.

Dhp 266. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bhikkhakasuttaṁ* SN 7.20.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

yodha puññañca pāpañca, 12.
bāhetvā brahmacariyavā [*brahmacariyaṁ* (*ka.*)]*;*
saṅkhāya loke carati,
sa ve „bhikkhū"ti vuccati.

Kes iganes [on] pälvimuse ja kurja
kõrvaldanud, käitub brahmalikult,
[ning] elab maailma [olemust] mõistes,
seda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks. ☸ Dhp 267.

yodha: ***yo*** = ***yad*** see, kes/mis + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo* + *idha* = *yodha*.
puññañca: ***puñña*** pälvimus, pälvimusi toov tegu + ***ca*** ja.
pāpañca: ***pāpa*** kuri + ***ca*** ja.
bāhetvā: ***bahi*** eemal või kõrvale; väljaspool.
brahmacariyavā: ***brahma*** jumal Brahmale omane, brahmalik, jumalik; püha, vaga + ***cariyavant*** käitumise omamine, käitumisega, tegutsemisega, sõna tüvest ***car*** kõndima või tegutsema, omastava järelliitega ***vant***.
saṅkhāya: aru saanud, kaalutlenud, sõna tüvest ***kha*** arvestama, kaalutlema, arvutama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
loke: ***loka*** maailm.
carati: käitub, tegutseb, teeb; sõna tüvest ***car*** käituma, tegutsema; esmane tähendus on kõndima.
sa: ***tad*** see; tavalisem vorm on ***so***.
ve: tõepoolest, tõesti.
bhikkhū: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.
ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***iti***).
vuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama.

Dhp 267. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bhikkhakasuttaṁ* SN 7.20.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); olemus ja mitteolemus (*sāra*, *asāre*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

titthiyavatthu

na monena munī hoti, 13.
mūḷharūpo aviddasu;
yo ca tulaṁva paggayha,
varamādāya paṇḍito.

Vaikimine ei tee targaks Dhp 268.
hämmingus mitteteadjat.
Aga kes kaalutledes valib,
see tark saab parima.

na: ei.
monena: ***mona*** vaikus, vaikimine; (osade askeetide poolt järgitav) vaikimisvanne.
munī: ***muni*** tark.
hoti: on, sõna tüvest ***bhū*** olema, olla.
mūḷharūpo: ***mūḷha*** hämmingus, segaduses või eksituses olev; sõna tüvest ***muh*** olema hämmingus, segaduses, eksituses + ***rūpa*** vorm, kuju; välimus; olemus, laad, liik, „esineb mingis vormis"; grammatikas sõna vorm, verbi tüvi.
aviddasu: ***a*** eitav eesliide + ***viddasu*** teadja, arukas mees.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
tulaṁva: ***tula*** kaal, mõõt + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
paggayha: võtnud (vastu), hoidnud, sõna tüvest ***gah*** hoidma, rõhutava eesliitega ***pa***.
varamādāya: ***vara*** „valitu"; suurepärane; parim, ülim; ennekõike + ***ādāya*** (olles) võtnud; uskumuse, vaate (omaks võtmine), sõna tüvest ***da*** andma, eesliitega ***a*** = *a* + *da* võtma.
paṇḍito: ***paṇḍita*** tark, haritud mees.

Dhp 268. salmi kanooniline vaste pole leitav. See värss on ka kinnituseks, et hilisemates koolkondades Buddhale omistatud ütlus: „Need, kes teavad, ei räägi, ja need, kes räägivad, ei tea", ei kuulu Gootama Buddhale.

pāpāni parivajjeti, 14.
sa munī tena so muni;
yo munāti ubho loke,
„muni" tena pavuccati.

Tark väldib igasugust kurja, Dhp 269.
sellepärast tark ongi tark.
Mõlema maailma teadjat –
teda nimetatakse targaks.

pāpāni: ***pāpa*** kuri.
parivajjeti: väldib, hoiab eemale, sõna tüvest ***vajj*** vältima, eesliitega ***pari*** kõik ümber(ringi).
sa: ***tad*** see; (tavalisem vorm on ***so***).
munī: ***muni*** tark (algselt see, kes peab vaikimisvannet).
tena: ***tad*** see (selle poolt, selle tõttu).
so: ***tad*** see, too; tema.
muni: tark.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
munāti: on tark, teab, saab aru; sõna etümoloogia on kaheldav, aga ilmselt sõnast ***muni*** tark.
ubho: ***ubha*** mõlemad.
loke: ***loka*** maailm.
muni: tark.
tena: ***tad*** see.
pavuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 269. salmi kanooniline vaste pole leitav.

bālisikavatthu

na tena ariyo hoti, 15.
yena pāṇāni hiṁsati;
ahiṁsā sabbapāṇānaṁ,
„ariyo"ti pavuccati.

Ei see ole arija, Dhp 270.
kes [on] elusolenditega vägivaldne;
kõikide elusolendite suhtes mittevägivaldset
nimetatakse arijaks.

na: ei.
tena: ***tad*** see (selle poolt/pärast/tõttu).
ariyo: ***ariya*** arija.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema, olla.
yena: ***yad*** see, mis/kes.
pāṇāni: ***pāṇa*** hingetõmme; elu, elusolend.
hiṁsati: vägivallatseb; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest ***hiṁs*** kahjustama, vihastama, haiget tegema.
ahiṁsā: ***a*** eitav eesliide + ***hiṁsa*** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine.
sabbapāṇānaṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***pāṇa*** hingetõmme; elu, elusolend.
ariyo: ***ariya*** arija.
ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***iti***).
pavuccati: kutsub, nimetatakse, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 270. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*).

sambahulasīlādisampannabhikkhuvatthu

na sīlabbatamattena, 16.
bāhusaccena vā pana;
atha vā samādhilābhena,
vivittasayanena vā.

Tõepoolest, ärgu üksnes kõlblusreeglid, Dhp 271.
rohke [dhamma] kuulamine
või siis ka keskenduse saavutamine,
eraldatud elupaik või

na: ei.
sīlabbatamattena: ***sīla*** kõlblus + ***bata*** teostusega seotud kohustus, rituaal, ettekirjutus + ***matta*** „mõõdu järgi", mõõdetud, niipalju kui (ulatub, mahub), niipea, kui; koosneb; mõõdab (numbrites vms); 2. oli joobes, rõõmus, uhke; edevus; lihvitud; eufooniline ühend: *sīla + bata = sīlabbata*.
bāhusaccena: ***bāhu*** suur, palju, väga + ***sacca*** = ***suta*** kuulnud; sõna tüvest ***su*** kuulma.
vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.
pana: tõepoolest.
atha: ja ka/siis.
vā: või.
samādhilābhena: ***samādhi*** keskendus; sõna tüvest ***dhā*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** suunas + ***lābha*** saamine, omandamine, valdamine.
vivittasayanena: ***vivitta*** eraldiseisev, üksildane, eraldatud; sõna tüvest ***vic*** eralduma, eesliitega ***vi*** eesliide ja laiend, tähistab: laienemist, laialivalgumist, levimist, jagunemist; eristamist, eraldumist, segunemist, -st; erinevust, vastandit = mitte, eba-, -tu, -mata; rõhutab mingit aspekti või tähendust = läbi, eemal, väljas, kõikjal, ülal jms + ***sayana*** voodi, diivan; lamamine; magamise- või puhkekoht.
vā: või.

Dhp 271. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); dhamma; keskendus (*samādhi*).

phusāmi nekkhammasukhaṁ, 17.
aputhujjanasevitaṁ;
bhikkhu vissāsamāpādi,
appatto āsavakkhayaṁ.

loobumisõnne puudutus,
[ega] mittetavainimestega läbikäimine,
põhjustagu bhikkhus rahulolu [seni],
kuni [ta] pole saavutanud tulvade lakkamist. Dhp 272.

phusāmi: puudutus; sõna tüvest ***phus*** puudutama.
nekkhammasukhaṁ: ***nekkhamma*** (ilmalikust maailmast) lahtiütlemine, loobumine + ***sukha*** õnn.
aputhujjanasevitaṁ: ***a*** eitav eesliide ***puthujjana*** tavainimene; liitsõna ***puthu*** mitmesugused, paljud, enamik, tavaline + ***jana*** inimene olend; eufooniline ühend *puthu + jana = puthujjana* + ***sevita*** harjutatud; ühinenud; seotud; läbikäimine; omaks võetud, sõna tüvest ***sev***.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
vissāsamāpādi: ***vissāsaṁ*** rahulolu, usaldus, (enese)kindlus + ***apadi*** saada sisse, kohtuda; tegusõna juurest ***pad*** saavutama, eesliitega ***a*** suunas.
appatto: ***a*** eitav eesliide + ***patta*** jõudnud, saavutatud, saadud; sõna tüvest ***āp*** saama, omandama, rõhutava eesliitega ***pa***.
āsavakkhayaṁ: ***āsava*** tulv + ***khaya*** lakkamine, hävitamine; eufooniline ühend *āsava + khaya = āsavakkhaya*.

Dhp 272. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*), erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*) ilmalikust loobumine; tavainimene (*puthujjana*); bhikkhu; tulvad (*āsavā*).

dhammaṭṭhavaggo ekūnavīsatimo niṭṭhito.

Üks vähem kui kahekümnenda, dhammas püsija grupi lõpp.

maggavaggo

Tee grupp

Dhp 273-289

pañcasatabhikkhuvatthu

maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho, 1.
saccānaṁ caturo padā;
virāgo seṭṭho dhammānaṁ,
dvipadānañca cakkhumā.

Teedest parim [on] kaheksaosaline, Dhp 273.
tõdedest neli värssi,
dhammadest parim [on] kiretus
ja kahejalgsetest nägija.

maggānaṭṭhaṅgiko: ***magga*** tee + ***aṭṭha*** (põhiarv) kaheksa + ***aṅga*** jäse, (koostis)osa; eufooniline ühend *magga + aṭṭha + aṅgiko = maggānaṭṭhaṅgiko*.
seṭṭho: ***settha*** parim.
saccānaṁ: ***sacca*** tõde.
caturo: ***catur*** (põhiarv) neli.
padā: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
virāgo: eesliide ***vi*** läbi, ilma + ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima; = kiretu.
seṭṭho: ***settha*** parim.
dhammānaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
dvipadānañca: ***dvi*** (põhiarv) kaks + ***pada*** jalg + ***ca*** ja.
cakkhumā: ***cakkhu*** silm + omastava järelliitega ***mant***.

Dhp 273. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Korvijuhend (paali)" (Peṭak), „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) kui ka „Vaidlusalused teemad (paali)" (Kv) sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dhamma; silm (*cakkhu*).

eseva [*esova* (*sī. pī.*)] *maggo natthañño,* 2.
dassanassa visuddhiyā;
etañhi tumhe paṭipajjatha,
mārassetaṁ pamohanaṁ.

Vaid see [on õige] tee, muud ei ole Dhp 274.
nägemise puhastamiseks.
Sisenege sellesse!
See petab Surma ära!

eseva: ***eso*** = ***etad*** see + ***va*** isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui (***eva*** lühivorm).
maggo: ***magga*** tee.
natthañño: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna juurest ***as*** olema + ***añño*** muu, erinev; eufooniline ühend *na + atthi + añño = natthañño*.
dassanassa: ***dassana*** nägemine, taipamine, sõna tüvest ***das*** nägema.
visuddhiyā: ***vi*** läbinisti + ***suddhi*** puhas; vooruslik; hele.
etañhi: ***etaṁ*** see.
tumhe: ***tvaṁ*** sina.
paṭipajjatha: siseneda, järgida, kaasa minna, sõna tüvest ***pad*** minema, eesliitega ***paṭi*** mööda, koos, edasi.
mārassetaṁ: ***māra*** Surm, Maara, surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *mārassa + etaṁ = mārassetaṁ*.
pamohanaṁ: ***pamohana*** pettekujutelm, sõna tüvest ***muh*** eksitada, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 274. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); silm (*cakkhu*); surm (*māra*).

etañhi tumhe paṭipannā, 3.
dukkhassantaṁ karissatha;
akkhāto vo [*akkhāto ve* (*sī. pī.*)] *mayā maggo,*
aññāya sallakantanaṁ [*sallasanthanaṁ* (*sī. pī.*),
sallasatthanaṁ (*syā.*)].

Tõepoolest, sellesse sisenedes Dhp 275.
teed sa dukkhale lõpu.
Kuulutanud [olen] teile ma [seda] teed,
[olles] mõistnud noole eemaldamist.

etañhi: ***etaṁ*** see + ***hi*** tõepoolest.
tumhe: ***tvaṁ*** sina.
paṭipannā: sisenenud, järgiv, kaasa läinud, sõna tüvest ***pad*** minema, eesliitega ***paṭi*** mööda, edasi.
dukkhassantaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***antaṁ*** = ***anta*** lõpp; eufooniline ühend *dukkhassa* + *antaṁ* = *dukkhassantaṁ*.
karissatha: teed, hakkad tegema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
akkhāto: ***akkhata*** õpetatud, kuulutatud, sõna tüvest ***kkha*** ütlema või jutustama, eesliitega **a** poole.
vo: teile.
mayā: ***ahaṁ*** mina.
maggo: ***magga*** tee.
aññāya: leidnud, teadvustanud, teadnud; sõna tüvest ***ña*** teadma, eesliitega ***a*** poole, suunas.
sallakantanaṁ: ***salla*** nool + ***kanta*** soovitud, armastatud, meeldiv, lemmik, võluv (kui nauditava tunnus); välja/läbi/maha/ära lõikama; eemaldama.

Dhp 275. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dukkha; plekid (kilesa) = nool.

tumhehi kiccamātappaṁ, 4.
akkhātāro tathāgatā;
paṭipannā pamokkhanti,
jhāyino mārabandhanā.

Te peate ise püüdlema, Dhp 276.
tathaagatad [on ainult tee] kuulutajad.
[Teele] sisenenud džhaaid
vabanevad Surma köidikuist.

tumhehi: ***tvaṁ*** sina, sinu poolt.
kiccamātappaṁ: ***kiccam*** = ***kicca*** tuleb või tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***atappaṁ*** = ***atappa*** pingutus, püüe.
akkhātāro: ***akkhātār*** kõneleja, see, kes kuulutab, sõna tüvest ***kkha*** ütlema, jutustama, eesliitega ***a*** poole.
tathāgatā: ***tathāgata*** Buddha epiteet.
paṭipannā: ***paṭipanna*** sisenenu, järgiv, kaasa läinud, sõna tüvest ***pad*** minema, eesliitega ***paṭi*** mööda, edasi.
pamokkhanti: vabaneb; sõnast ***muc*** vabanema, rõhutava eesliitega ***pa***.
jhāyino: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.
mārabandhanā: ***māra*** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + ***bandhana*** köidik, ahel, kinnitus, side; seotus.

Dhp 276. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige püüdlus ja tee; Buddha ehk Mõistnu = tathaagata; džhaai (*jhāyi, jhāyī*); surm (*māra*).

aniccalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā aniccā"ti, 5.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

„Kõik moodustised [on] püsitud": ☸ Dhp 277.
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

sabbe: kõik, iga.
saṅkhārā: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).
aniccā: ***a*** eitav eesliide + ***nicca*** pidev, muutumatu, püsiv, konstantne, alaline.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
yadā: millal.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.
atha: ja ka/siis.
nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest ***vid*** teadma, leidma, eesliitega ***ni*** välja, ära; olemasolutüdimus.
dukkhe: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
esa: ***etad*** see.
maggo: ***magga*** tee.
visuddhiya: ***visuddhi*** puhtus.

Dhp 277. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttaṁ* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt, kuid lõik *sabbe saṅkhārā aniccā* esineb ka mitmetes teistes suttades, nagu *Attadīpasuttaṁ* SN 22.43, *Channasuttaṁ* SN 22.90 jt. 277. salmi tsiteeringuid sisaldavad ka mitmed hilisemad tekstid, sh „Suuremad kirjeldused (paali)" (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)" (Kv), „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)" (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

dukkhalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā dukkhā"ti, 6.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

„Kõik moodustised [on] dukkha": ☸ Dhp 278.
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

sabbe: kõik, iga.
saṅkhārā: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).
dukkha: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
yadā: millal.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.
atha: ja ka/siis.
nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest ***vid*** teadma, leidma, eesliitega ***ni*** välja, ära; olemasolutüdimus.
dukkhe: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
esa: ***etad*** see.
maggo: ***magga*** tee.
visuddhiya: ***visuddhi*** puhtus.

Dhp 278. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttaṁ* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt. Salmi tsiteeringut sisaldavad ka „Suuremad kirjeldused (paali)" (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)" (Kv), „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)" (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

anattalakkhaṇavatthu

„sabbe dhammā anattā"ti, 7.
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

„Kõik dhammad [on] minatud": ☸ Dhp 279.
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

sabbe: kõik, iga.
dhammā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
anattā: ***an*** eitav eesliide ***atta*** ise, mina.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
yadā: millal.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
passati: näeb, sõna tüvest ***dis*** nägema.
atha: ja ka/siis.
nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest ***vid*** teadma, leidma, eesliitega ***ni*** välja, ära; olemasolutüdimus.
dukkhe: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
esa: ***etad*** see.
maggo: ***magga*** tee.
visuddhiya: ***visuddhi*** puhtus.

Dhp 279. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttaṁ* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt. Salmi tsiteeringut sisaldavad ka „Suuremad kirjeldused (paali)" (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)" (Kv), „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)" (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

padhānakammikatissattheravatthu

uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno, 8.
yuvā balī ālasiyaṁ upeto;
saṁsannasaṅkappamano
[*asampannasaṅkappamano* (*ka.*)] *kusīto,*
paññāya maggaṁ alaso na vindati.

Pingutuseks sobilikul ajal mittepingutav, Dhp 280.
noor [ja] tugev, [kuid] laisapoolne,
mõtetest kurnatud meelega, uimane
[ja] loid ei leia tarkuse teed.

uṭṭhānakālamhi: ***uṭṭhāna*** püsti või üles tõusmine, kerkimine; erektsioon; ilmnemine; (jõu)pingutus, ponnistus, püüe; sõna tüvest ***tha*** seisma, eesliitega ***ud*** üles + ***kāla*** aeg.
anuṭṭhahāno: ***an*** eitav eesliide + ***uṭṭhāna*** pingutus, innukus, energilisus.
yuvā: ***yuva*** noor, nooruk.
balī: ***bala*** tugev.
ālasiyaṁ: ***ālasiya*** laiskus, jõudeolek.
upeto: varustatud, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedale, poole.
saṁsannasaṅkappamano: ***saṁsanna*** masendunud, kurnatud, sõna tüvest ***sand*** voogama, voolama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***saṅkappa*** mõte + ***mano*** meel.
kusīto: ***kusīta*** loid, uimane.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
maggaṁ: ***magga*** tee.
alaso: ***alasa*** laisk, jõude.
na ei.
vindati: leiab, teab; sõna tüvest ***vid*** teadma, leidma.

Dhp 280. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige pingutus; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) ja arija tee (*ariyamagga*) = tarkuse tee.

sūkarapetavatthu

vācānurakkhī manasā susaṁvuto, 9.
kāyena ca nākusalaṁ kayirā
[*akusalaṁ na kayirā* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)]*;*
ete tayo kammapathe visodhaye,
ārādhaye maggamisippaveditaṁ.

Kõne valvates, hästi meelt talitsedes Dhp 281.
ja kehaga mitteoskuslikult käitumata –
sel moel kolme kamma teed puhastades
teosta Nägija kuulutatud tee!

vācānurakkhī: ***vāca*** kõne, sõna tüvest ***vac*** rääkima + ***anurakkha*** kaitseb, valvab, säilitab, hoolitseb, sõna tüvest ***rakkh*** kaitsma, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; omastava järelliitega ***in***; eufooniline ühend *vāca* + *anurakkhī* = *vācānurakkhī*.
manasā: ***mana*** meel.
susaṁvuto: ***su*** hästi, hea, õige + ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
kāyena: ***kāya*** kehaline (tegevus, käitumine).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
nākusalaṁ: ***na*** ei + ***a*** eitav eesliide ***kusala*** oskuslik; eufooniline ühend: *na* + *a* + *kusalaṁ* = *nākusalaṁ*.
kayirā: teeks, sõna tüvest ***kar*** tegema.
ete: ***etad*** see.
tayo: ***ti*** (põhiarv) kolm.
kammapathe: ***kamma*** tegu + ***patha*** tee.
visodhaye: peaks puhastama; sõna tüvest ***sudh*** puhas, eesliitega ***vi*** läbi(nisti).
ārādhaye: ***ārādheti*** edu saavutama, eesliitega ***a*** poole, kuni, juures.
maggamisippaveditaṁ: ***magga*** tee + ***isi*** Nägija (= Buddha); luuletaja või minevikutark, eriti veedalike hümnide autorid; tuntud nägija; askeet või müstik; tark (kasutatakse tavaliselt mittebudistide puhul, kuid mõnikord ka Buddha või nägemise saavutanud bhikkhude kohta) + ***pavedita*** kuulutas, tegi teatavaks, õpetas; eufooniline ühend *isi* + *pavedita* = *isippavedita*.

Dhp 281. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) kui ka „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); Buddha ehk Mõistnu = nägija; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = tee.

poṭṭhilattheravatthu

yogā ve jāyatī [*jāyate* (*katthaci*)] *bhūri,* 10.
ayogā bhūrisaṅkhayo;
etaṁ dvedhāpathaṁ ñatvā,
bhavāya vibhavāya ca;
tathāttānaṁ niveseyya,
yathā bhūri pavaḍḍhati.

Tõesti, pühendumisest sünnib mõistmine Dhp 282.
[ja] pühendumise puudumisest mõistmise
kadumine.
Teades neid kahte ristteed –
olemasolu ja mitteolemasolu,
peaksid endas rajama selle,
mis mõistmist kasvataks.

yogā: ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
ve: tõepoolest.
jāyatī: sünnib; sõna tüvest ***jan*** sündima.
bhūri: teadmised, mõistmine.
ayogā: ***a*** eitav eesliide + ***yoga*** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
bhūrisaṅkhayo: ***bhūri*** teadmised, mõistmine + ***saṅkhaya*** häving, kaotus; sõnast ***khaya*** hävitamine, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
etaṁ: *see*.
dvedhāpathaṁ: ***dvedha*** kahes, kahene, kahekordne + ***patha*** tee, rada.
ñatvā: olles teadnud; sõna tüvest ***ña*** teadma.
bhavāya: ***bhava*** olemasolu, saamine; sõna tüvest ***bhu*** olla.
vibhavāya: eesliide ***vi*** läbi + ***bhava*** olemasolu, saamine.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
tathāttānaṁ: ***tathā*** seega; nii; selles suunas; selline (sageli järgneb ***eva***), sel viisil, ka nii; samamoodi + ***attānaṁ*** = ***atta*** ise, mina; eufooniline ühend *tatha* + *attānaṁ* = *tathāttānaṁ*.
niveseyya: peaks (endas) rajama, esile kutsuma, otsustama, setitama; sõna tüvest ***vis*** sisenema, eesliitega ***ni*** sisse, peale.
yathā: just nagu/kui.
bhūri: teadmised, mõistmine.
pavaḍḍhati: kasvab; sõna tüvest ***vaḍḍh*** kasvama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 282. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mitteolemasolu.

pañcamahallakabhikkhuvatthu

vanaṁ chindatha mā rukkhaṁ, 11.
vanato jāyate bhayaṁ;
chetvā vanañca vanathañca,
nibbanā hotha bhikkhavo.

Raiu maha mets, mitte puu. Dhp 283.
Metsast sünnib hirm.
Metsa ja metsaalusegi maha raiunud
bhikkhu on metsata.

vanaṁ: ***vana*** mets, salu; siinkohal esineb pleki (*kilesa*) metafoorina.
chindatha: ära lõikama; hävitama, sõna tüvest ***chid*** ära lõikama, eemaldama, eesliitega ***ud*** ära, välja.
mā: ei, ära (eitava partikli ***na*** asemel).
rukkhaṁ: ***rukkha*** puu.
vanato: ***vana*** mets, salu.
jāyate: on sündinud; sõna tüvest ***jan*** sündima.
bhayaṁ: ***bhaya*** hirm.
chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
vanañca: ***vana*** mets, salu + ***ca*** ja.
vanathañca: ***vanatha*** metsalune, võsa + ***ca*** ja.
nibbana: metsavaba, metsatu; sõnast ***vana*** mets, eesliitega ***nir***.
hotha: olla; sõna tüvest ***(b)hu*** olema.
bhikkhave: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 283. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt: plekid (*kilesa*) = mets (*kirg*); arendamine (*bhāvanā*) = metsa ja metsaaluse maha raiumine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

yāva hi vanatho na chijjati, 12.
aṇumattopi narassa nārisu;
paṭibaddhamanova [*paṭibandhamanova* (*ka.*)] *tāva so,*
vaccho khīrapakova [*khīrapānova* (*pī.*)] *mātari.*

Tõepoolest, kuni metsaaluse väiksemgi Dhp 284.
võrse mehe kirest naise vastu pole maha raiutud,
nii kaua on meel seotud
nagu piima imev vasikas emaga.

yāva: nii kaua/palju (sõltub kontekstist).
hi: tõepoolest.
vanatho: ***vanatha*** metsalune, võsa.
na: ei.
chijjati: lõikab või raiub maha, eemaldab.
aṇumattopi: ***aṇu*** väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 *paramāṇu* = 1 *aṇu*; 36 *aṇu* = 1 *tajjārī*) + ***matta*** mõõdetud, mõõtmine + ***pi*** ka, isegi.
narassa: ***nara*** mees.
nārisu: ***nari*** naine.
paṭibaddhamanova: ***paṭibaddha*** seotud, köidetud; millestki või kellestki rippuv, sõna tüvest ***badh*** side, eesliitega ***pati*** poole + ***mano*** meel + ***va*** isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui (***eva*** lühivorm).
tāva: nii palju/kaua (sõltub kontekstist).
so: ***tad*** see, too; tema.
vaccho: ***vaccha*** vasikas.
khīrapakova: ***khīra*** piim + ***paka*** joomine, imemine, sõna tüvest ***pa*** jooma, omadussõna järelliitega ***ka*** + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
mātari: ***matar*** ema.

Dhp 284. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg.

suvaṇṇakārattheravatthu

ucchinda sinehamattano, 13.
kumudaṁ sāradikaṁ va pāṇinā;
santimaggameva brūhaya,
nibbānaṁ sugatena desitaṁ.

Lõika läbi oma kiindumused, Dhp 285.
nagu [lõigatakse läbi] sügisene lootos.
Arenda ainult rahuteed
nibbaanasse, [nii nagu] Õnnesläinu õpetas.

ucchinda: ära/välja lõikama; hävitama; sõna tüvest ***chid*** lõikama, eemaldama, eesliitega ***ud*** ära, välja.
sinehamattano: ***sineham*** = ***sineha*** kiindumus, armastus; õli, rasv + ***attano*** = ***atta*** ise, mina.
kumudaṁ: ***kumuda*** lootos.
sāradikaṁva: ***sāradika*** sügisene + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
santimaggameva: ***santi*** vaikus, rahu + ***magga*** tee + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
brūhaya: areneda, harjutada, pühenduda, sõna tüvest ***brah***.
nibbānaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine.
sugatena: eesliide ***su*** hea, õnnelik + ***gata***, sõna tüvest ***gam*** läinud = „Õnnesläinu" või „Hästiläinu", mis on Buddha epiteet.
desitaṁ: ***desita*** õpetas, sõna tüvest ***dis*** õpetama.

Dhp 285. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kiindumus; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = rahutee; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu = Õnnesläinu.

mahādhanavāṇijavatthu

idha vassaṁ vasissāmi, 14.
idha hemantagimhisu;
iti bālo vicinteti,
antarāyaṁ na bujjhati.

„Siin elan vihmasel [ajal], Dhp 286.
siin külmal, [siin] kuumal [ajal]",
mõtleb lapsik
ohte mõistmata.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
vassaṁ: ***vassa*** vihm; juuni (*āsāḷha*) keskpaigast oktoobri (*kattika*) keskpaigani kestev vihmaperiood, mille ajal bhikkhud tegelevad peamiselt meele arendamisega ehk viibivad retriidis; aasta.
vasissāmi: elan; jään; sõna tüvest ***vas***.
idha: siin.
hemantagimhisu: ***hemanta*** talv + ***gimha*** kuumus, suvi; kuum hooaeg.
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse ***ti***).
bālo: ***bala*** noor, lapsik.
vicinteti: mõtleb (läbi); sõna tüvest ***cint*** mõtlema, eesliitega ***vi*** läbi, rõhutab sõna tähendust.
antarāyaṁ: ***antarāya*** takistus, oht, tõke; sõnast ***antara*** ja sõna tüvest ***i*** minema.
na: ei.
bujjhati: mõistab, teab; sõna tüvest ***budh*** mõistma.

Dhp 286. salmi kanooniline vaste pole leitav.

kisāgotamīvatthu

taṁ puttapasusammattaṁ, 15.
byāsattamanasaṁ naraṁ;
suttaṁ gāmaṁ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

Selle, poegadest [ja] veistest joobunud, Dhp 287.
kiindunud meelega inimese
viib surm kaasa
nagu suur uputus magava küla.

taṁ: ***tad*** see.
puttapasusammattaṁ: ***putta*** poeg + ***pasu*** veised + ***sammatta*** joobes, rõõmus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
byāsattamanasaṁ: ***byāsatta*** kiindunud, sõna tüvest ***sañj*** kiinduma, kinnituma, rõhutava eesliitega ***vi*** läbi(nisti) ja *a* suunas; eufooniline ühend *vi* + *a* = *bya* (v-lt b-le üleminek on paali keeles tavaline) + ***manas*** meel.
naraṁ: ***nara*** mees.
suttaṁ: ***sutta*** magab, sõna tüvest ***sup*** magama.
gāmaṁ: ***gāma*** küla.
mahoghova: ***mahogho*** = ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***ogha*** kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (*saṁsāra*) omaste nähtuste valang ehk üleujutus ehk uputus; identne tulvadega (*āsava*); eufooniline ühend *maha* + *ogho* = *mahogho* + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
maccu: surm.
ādāya: olles võtnud, sõna tüvest on ***da*** andma, eitava eesliitega ***a***. *da* + *a* = mitte andnud ehk võtnud.
gacchati: läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 287. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

paṭācārāvatthu

na santi puttā tāṇāya, 16.
na pitā nāpi bandhavā;
antakenādhipannassa,
natthi ñātīsu tāṇatā.

Ei ole pojad kaitseks, ❁ Dhp 288.
ei isa ega ka sugulased –
lõputegija haarde [eest]
pole lähedastest kaitset.

na: ei.
santi: on, sõna tüvest ***as***.
puttā: ***putta*** poeg.
tāṇāya: ***tāṇa*** kaitse; varjupaik; peavari.
na: ei.
pitā: ***pitar*** isa.
nāpi: ***na*** ei + ***api*** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse ***pi***); eufooniline ühend: *na* + *api* = *nāpi*.
bandhavā: ***bandhu*** lähedane, sugulane.
antakenādhipannassa: ***antaka*** lõpetaja, lõpu tegija (surm), sõnast ***anta*** lõpp + ***adhi*** nimisõnade (omadussõnad, määrsõnad) eesliitena väljendab üleolekut ja rohkust; kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes; mõnikord on ***adhi*** alternatiivideks ***ati*** ja ***abhi*** + ***panna*** langenud; alla/ära/sisse läinud; roomav; mõjutatud, haaratud; eufooniline ühend *antakena* + *adhipannassa* = *antakenādhipannassa*.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.
ñātīsu: ***ñāti*** sugulane.
tāṇatā: ***tāṇa*** kaitse; varjupaik; peavari.

Dhp 288. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Paṭācārātherīapadāna* Ap 20.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

etamatthavasaṁ ñatvā, 17.
paṇḍito sīlasaṁvuto;
nibbānagamanaṁ maggaṁ,
khippameva visodhaye.

Selle tähendust teadev, Dhp 289.
kõlbeliselt ohjatud tark,
puhastagu kiiresti
nibbaanasse viiv tee.

etamatthavasaṁ: ***etaṁ*** see + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + ***vasa*** (kõrgem/valitsev/mõju-) võim, tahe, autoriteet, kontroll; kuulekus; (sellega) seoses.
ñatvā: olles teadnud, sõna tüvest ***ña*** teadma.
paṇḍito: ***pandita*** tark, õppinud mees.
sīlasaṁvuto: ***sīla*** kõlblus + ***saṁvuta*** vaoshoitud, juhitud, valvatud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
nibbānagamanaṁ: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine + ***gamana*** läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.
maggaṁ: ***magga*** tee.
khippameva: ***khippa*** kiiresti + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
visodhaye: peaks puhastama, saab puhastada; sõna tüvest ***sudh*** puhas olema, rõhutava eesliitega ***vi*** läbi.

Dhp 289. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

maggavaggo vīsatimo niṭṭhito.

Kahekümnenda, tee grupi lõpp.

pakiṇṇakavaggo

Mitmesuguse grupp

Dhp 290-305

attanopubbakammavatthu

mattāsukhapariccāgā, 1.
passe ce vipulaṁ sukhaṁ;
caje mattāsukhaṁ dhīro,
sampassaṁ vipulaṁ sukhaṁ.

Nähes väiksema õnne hülgamises Dhp 290.
suuremat õnne,
hüljaku arukas väiksem õnn,
nägemaks suuremat õnne!

mattāsukhapariccāgā: ***mattā*** mõõt; kogus; suurus (siin väikese mõistes) + ***sukha*** õnn + ***pari*** kõik ümber + ***cāga***: hülgamine, loobumine, lahtiütlemine; sõna tüvest ***caj*** loobuma.
passe: peaks nägema, sõna tüvest ***dis*** nägema.
ce: kui.
vipulaṁ: ***vipula*** suur, rohke, rikkalik.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
caje: hülgamine, loobumine, lahtiütlemine; sõna tüvest ***caj*** loobuma.
mattāsukhaṁ: ***mattā*** mõõt; kogus; suurus + ***sukha*** õnn.
dhīro: ***dhīra*** tark, arukas.
sampassaṁ: (täielikult) nägemine, vaatamine, sõna tüvest ***pas*** nägema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
vipulaṁ: ***vipula*** suur, rohke, rikkalik.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 290. salmi kanooniline vaste pole leitav.

kukkuṭaṇḍakhādikāvatthu

paradukkhūpadhānena, 2.
attano [*yo attano* (*syā. pī. ka.*)] *sukhamicchati;*
verasaṁsaggasaṁsaṭṭho,
verā so na parimuccati.

[Kes] enesele õnne soovides Dhp 291.
teistele kannatusi põhjustab,
[on] liitunud vaenuga –
see ei vabane vaenust.

paradukkhūpadhānena: ***para*** erinev, muu + ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***upadhāna*** „alla panemine“, pealesurumine, andmine, põhjustamine; padi; sohva, sõna tüvest ***dha*** panema, koos eesliitega ***upa*** lähedal, kuni; eufooniline ühend *dukkha* + *upadhāna* = *dukkhūpadhāna*.
attano: ***atta*** ise, mina.
sukham: ***sukha*** õnn.
icchati: tahab, sõna tüvest ***is***.
verasaṁsaggasaṁsaṭṭho: ***vera*** vaen + ***saṁ*** koos + ***sagga***; kontakt, seos; õnnelik koht; taevas + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***saṭṭha***: segatud, seostatud, liitunud; klammerdunud.
verā: ***vera*** vaen.
so: ***tad*** see, too; tema.
na: ei.
parimuccati: eesliide ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***muccati*** „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest ***muc*** vabastama, vabanema.

Dhp 291. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

bhaddiyānaṁbhikkhūnaṁvatthu

yañhi kiccaṁ apaviddhaṁ 3.
[*tadapaviddhaṁ* (*sī. syā.*)],
akiccaṁ pana kayirati;
unnaḷānaṁ pamattānaṁ,
tesaṁ vaḍḍhanti āsavā.

Mida tõesti tuleks teha, lükkavad [nad] tagasi, ☸ Dhp 292.
mida tõesti ei tuleks teha, seda teevad:
selliste upsakate ja hooletute
tulvad aina kasvavad.

yañhi: ***yaṁ*** = ***yat*** koos + ***hi*** tõesti, tõepoolest.
kiccaṁ: ***kicca*** tuleb/tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema.
apaviddhaṁ: ***apaviddha*** ära või minema visatud, tagasi lükatud, sõna tüvest ***vidh*** lööma, läbistama, eesliitega ***apa*** ära.
akiccaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kicca*** tuleb/tuleks teha.
pana: tõepoolest, tõesti.
kayirati: teeb, sõna tüvest ***kar*** tegema.
unnaḷānaṁ: ***unnaḷa*** kärarikas, kontrollimatu; jultunud, üleolev, eputav; uhke, kõrk, edev.
pamattānaṁ: ***pamatta*** joobuma; oli hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***.
tesaṁ: ***tad*** see.
vaḍḍhanti: kasvab, sõna tüvest ***vaddh***.
āsavā: ***āsava*** tulv.

„Dhp 292. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) sisaldab selle tsiteeringut.

Vt selgitustest: arahant; tulvad (*āsava*).

yesañca susamāraddhā, 4.
niccaṁ kāyagatā sati;
akiccaṁ te na sevanti,
kicce sātaccakārino;
satānaṁ sampajānānaṁ,
atthaṁ gacchanti āsavā.

Kuid kes [on] hästi põhjalikult ☸ Dhp 293.
ja lakkamatult kehast teadlikud,
ei seo [end sellega], mida ei tuleks teha,
teevad visalt [seda], mida tuleks teha,
[ning püsivad] teadvustatud arusaamises,
[nende] tulvad lähevad looja.

yesañca: ***yesañ*** = ***yad*** see, mis/kes + ***ca*** ja.
susamāraddhā: väga kindel, hästi lahendatud, põhjalikult ette võetud, sõna tüvest ***rabh*** haarama, haarama, eesliidetega ***su*** hästi, hea ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult, koos rõhutava eesliitega ***a***.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
kāyagatā: ***kāya*** keha + ***gata*** läinud/tulnud.
sati: teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest ***sar*** mäletama.
akiccaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kicca*** tuleb/tuleks teha.
te: ***tad*** see; nemad.
na: ei.
sevanti: seob, harjutab, võtab omaks, sõna tüvest ***sev***.
kicce: ***kicca*** tuleb/tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sātaccakārino: ***sātacca*** visadus + ***kārin*** tegija; sõna tüvest ***kar*** tegema, omastava järelliitega ***in***.
satānaṁ: ***sata*** teadlik, tähelepanelik, ärkvel, valvas, sõna tüvest ***sar*** mäletama.
sampajānānaṁ: ***sampajāna*** tähelepanelik, teadvustav teadlikolev; läbimõeldud, mõttekas; sõna tüvest ***ña*** teadma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult, millele lisandub tegevust rõhutav eesliide ***pa*** (= teadvustatud arusaamine).
atthaṁ: ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***. Koos eelnenud nimisõnaga ***atthaṁ*** kaduma, haihtuma, hääbuma.
āsavā: ***āsava*** tulv. Teadvustatud arusaamise (*sati sampajañña*) saavutanu näeb maailma läbi selle kolme tunnuse, milleks on *anicca, dukkha* ja *anattā*.

Dhp 293. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) ja „Korvijuhend (paali)" (Peṭak) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arahant; tulvad (*āsava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = teadvustatud arusaamises püsija tulvad loojuvad.

lakuṇḍakabhaddiyavatthu

mātaraṁ pitaraṁ hantvā, 5.
rājāno dve ca khattiye;
raṭṭhaṁ sānucaraṁ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

Olles surmanud ema, isa, Dhp 294.
ja kaks khatthia kuningat,
surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega,
läheb braahman häirijateta edasi.

mātaraṁ: ***matar*** ema.
pitaraṁ: ***pitar*** isa.
hantvā: olles tapnud, kahjustanud, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
rājāno: ***rāja*** kuningas.
dve: ***dvi*** (põhiarv) kaks.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
khattiye: ***khattiya*** khattiya hõimu liige, valitsev (sõdalaste) kõrgeim India ühiskonna sotsiaalne klass/kast; (m) valitseja, ülem, pealik. 2. kaevaja.
raṭṭhaṁ: ***rattha*** (kuning)riik.
sānucaraṁ: koos jälgijatega; ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***car*** kõndima.
hantvā: olles tapnud, kahjustanud.
anīgho: ***anigha*** häirimatu, rahulik.
yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest ***ya*** minema.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastisüsteemis kõrgeimat positsiooni.

Dhp 294. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

mātaraṁ pitaraṁ hantvā, 6.
rājāno dve ca sotthiye;
veyagghapañcamaṁ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

Olles surmanud ema, isa Dhp 295.
ja kaks braahmanist kuningat,
surmanud viiendaks tiigri,
läheb braahman häirijateta edasi.

mātaraṁ: ***matar*** ema.
pitaraṁ: ***pitar*** isa.
hantvā: olles tapnud, kahjustanud, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
rājāno: ***rāja*** kuningas.
dve: ***dvi*** (põhiarv) kaks.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sotthiye: ***sotthiya*** õppinud mees = braahmaan.
veyagghapañcamaṁ: ***vyaggha*** tiigrile kuuluv + ***pañca*** viis; viies.
hantvā: olles tapnud, kahjustanud.
anīgho: ***anigha*** häirimatu, rahulik.
yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest ***ya*** minema.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastisüsteemis kõrgeimat positsiooni.

Dhp 295. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*), vt ka eelmise värsi selgitust; braahman (*brāhmaṇa*).

dārusākaṭikaputtavatthu

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 7.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ buddhagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 296.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt Buddhast teadlikud.

suppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; (Buddha) õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: päeval.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratta*** ööl.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
buddhagatā: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest ***sar*** mäletama.

Dhp 296. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = Buddhast teadlikud ehk arendavad lakkamatult Buddha meelespidamist.

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 8.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ dhammagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 297.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt dhammast teadlikud.

suppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha.*
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati, kogu aeg.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: ***diva*** päev; taevas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratti*** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
dhammagatā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest ***sar*** mäletama.

Dhp 297. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = dhammast teadlikud ehk arendavad lakkamatult dhamma meelespidamist.

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 9.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ saṅghagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 298.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt sanghast teadlikud.

suppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: ***diva*** päev; taevas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratti*** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
saṅghagatā: ***saṅgha*** sangha, Buddha järgijate kogukond + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest ***sar*** mäletama.

Dhp 298. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = sanghast teadlikud ehk arendavad lakkamatult sangha meelespidamist.

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 10.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
niccaṁ kāyagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 299.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt kehast teadlikud.

suppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha.*
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati, kogu aeg.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: ***diva*** päev; taevas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratti*** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṁ: ***nicca*** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
dhammagatā: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest ***sar*** mäletama.

Dhp 299. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = on kehast teadlikud ehk arendavad lakkamatult keha vaatlemist ja kehast teadlikkuse loomist (*kāyānupassanā satipaṭṭhānaṁ*); vt ka *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22.

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 11.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
ahiṁsāya rato mano.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 300.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kelle meel nii päeval kui öösel
rõõmustab vägivallatuses.

suppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: ***diva*** päev; taevas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratti*** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ahiṁsāya: ***a*** eitav eesliide + ***hiṁsa*** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine.
rato: ***rata*** rõõmustab, pühendub, sõna tüvest ***ram*** rõõmustama, pühenduma.
mano: meel.

Dhp 300. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama.

suppabuddhaṁ pabujjhanti, 12.
sadā gotamasāvakā;
yesaṁ divā ca ratto ca,
bhāvanāya rato mano.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 301.
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kelle meel nii päeval kui öösel
rõõmustab [keskenduse] arendamises.

uppabuddhaṁ: hästi mõistnud; eesliide ***su*** hästi + rõhutav eesliide ***pa*** + ***bujjh*** mõistma; eufooniline ühend *su* + *pabuddha* = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest ***budh*** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega ***pa***.
sadā: alati.
gotamasāvakā: ***gotama*** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + ***sāvaka*** „kuulaja"; õpilane, järgija, sõna tüvest ***su*** kuulma, kuulama.
yesaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
divā: ***diva*** päev; taevas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ***ratti*** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhāvanāya: ***bhāvanā*** arendama, suurendama.
rato: ***rata*** rõõmustab, pühendub, sõna tüvest ***ram*** rõõmustama, pühenduma.
mano: meel.

Dhp 301. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) 37.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = keskendus.

vajjiputtakabhikkhuvatthu

duppabbajjaṁ durabhiramaṁ, 13.
durāvāsā gharā dukhā;
dukkhosamānasaṁvāso,
dukkhānupatitaddhagū;
tasmā na caddhagū siyā,
na ca [*tasmā na caddhagū na ca* (*ka.*)]
dukkhānupatito siyā [*dukkhānupātito* (*?*)].

Raske [on] maise hülgamine, Dhp 302.
raske [on] rõõmustada;
raske [ja] dukkhalik [on] koduelu,
raske [on] ebavõrdsega kooselu.
[Sansaaras] rändaja langeb dukkhasse,
sestap ära ole ka [sina] rändaja,
et poleks dukkhasse langemist.

duppabbajjaṁ: ***du*** eesliide raske, valus, kannatuslik + ***pabbajjā*** maisehüljanu = raske hüljata kodu, saada kodutuks rändkerjuseks.
durabhiramaṁ: ***du*** eesliide raske, valus, kannatuslik + ***abhirama*** rõõmustama, sõna tüvest ***ram*** nautima, rõõmu tundma, rõhutava eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
durāvāsā: ***du(r)*** eesliide raske, valus, kannatuslik + ***āvāsa*** elamine, viibimine; (bhikkhu) elukoht, asustatud koht, sõna tüvest ***vas*** elama, eesliidetega ***a*** juures, sees.
gharā: ***ghara*** maja, hoone; peamiselt kodu; perega maise elu elamine.
dukhā: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
dukkhosamānasaṁvāso: ***dukkha*** dukkha, valu, vaev, kannatus + ***a*** eitav eesliide + ***samāna*** ebavõrdne, erinev + ***saṁvāsa*** kaaselukoht, koosviibimine; intiimsus; seksuaalvahekord; sõna tüvest ***vas*** elama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult; eufooniline ühend *dukkho asamānasaṁvāso* = *dukkhosamānasaṁvāso*.
dukkhānupatitaddhagū: ***dukkha*** dukkha, valu, vaev, kannatus + ***anupatita*** langenud, mõjutatud; sõna tüvest ***pat*** kukkuma, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *dukkha* + *anupatita* = *dukkhānupatita* + ***addhagu*** „reisil osaleja", reisija, rändur, rändaja.
tasmā: ***tad*** see(tõttu).
na: ei.
caddhagū: ***ca*** ja + ***addhagu***: „reisil osaleja", reisija, rändur, rändaja; eufooniline ühend *ca* + *addhagū* = *caddhagū*.
siyā: oleks, sõna tüvest ***as*** on.
na: ei.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
dukkhānupatito: ***dukkha*** dukkha, valu, vaev, kannatus + ***anupbatita*** langenud, mõjutatud.
siyā: oleks.

Dhp 302. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maisehüljanu (*pabbajita*); dukkha; sansaara (*saṁsāra*).

cittagahapativatthu

saddho sīlena sampanno, 14.
yasobhogasamappito;
yaṁ yaṁ padesaṁ bhajati,
tattha tattheva pūjito.

Usu [ja] kõlbluse saavutanu, Dhp 303.
kuulsuse [ja] rikkuse omandanu –
millist paika [ta] iganes külastab,
kõikjal austatakse [teda].

saddho: ***saddha*** (usaldav, teadmisel põhinev) usk (mitte alusetu, pime usk).
sīlena: ***sīla*** kõlblus.
sampanno: ***sampanna*** varustatud, omatud; sõna tüvest ***pad*** minema, langema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
yasobhogasamappito: ***yaso*** au, kuulsus, maine + ***bhoga*** omamine, vara, rikkus + ***samappita*** varustatud, oma(nda)tud, mõjutatud, sõna tüvest ***āp*** lähenema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes; 2x järjest = mis/kes iganes.
padesaṁ: ***padesa*** (asu)koht, piirkond, rajoon, ringkond.
bhajati: seostab; hoiab seltsi, käib läbi; läheb läbi, külastab; kogub, koondab; rakendab või andub millelegi; kinnitub; kiindub; sõna tüvest ***bhaj*** ühinema, läbi käima.
tattha: seal.
tattheva: ***tattha*** seal; 2x järjest = siin ja seal, kõikjal + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *tattha* + *eva* = *tattheva*.
pūjito: ***pūjita*** austatud, kummardatud; sõna tüvest ***puj*** kummardama.

Dhp 303. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: usk (*saddhā*); kõlblus (*sīla*); arija (*ariya*) = vara (seitse aaret).

cūḷasubhaddāvatthu

dūre santo pakāsenti, 15.
himavantova pabbato;
asantettha na dissanti,
rattiṁ khittā yathā sarā.

Rahunenu särab [juba] kaugelt Dhp 304.
nagu Himaalaja mägi.
Mitterahunenut pole [aga] lähedaltki näha,
nagu [ka] öösel lastud noolt.

dūre: kaugel, eemal.
santo: ***sant*** olemasolev, olemasolu; tõeline, hea, tegelik; rahulik, rahunenud; vaikne; sõna tüvest ***as*** olema.
pakāsenti: särab; sõna tüvest ***kas*** särama, rõhutava eesliitega ***pa***.
himavantova: ***himavanto*** = ***himavant*** lumine = Himaalaja mägi + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
pabbato: ***pabbata*** mägi.
asantettha: ***a*** eitav eesliide + ***sant*** olemasolev, olemasolu; tõeline, hea, tegelik; rahulik, rahunenud; vaikne + ***ettha*** siin = selles maailmas; eufooniline ühend *asanto* + *ettha* = *asantettha*.
na: ei.
dissanti: näinud, ilmnenud; sõna tüvest ***das*** nägema.
rattiṁ: ***ratti*** öö.
khittā: ***khitta*** visatud, heidetud (eemale, ära); eemaldatud; sõna tüvest ***khip*** viskama, heitma.
yathā: just/nii nagu.
sarā: ***sara*** nool; heli; täishäälik; järv; (pilli)roog.

Dhp 304. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Selgitusjuhend (paali)" (Netti) 5, kui „Suuremad kirjeldused (paali)" (Mnd) 16 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

ekavihārittheravatthu

ekāsanaṁ ekaseyyaṁ, 16.
eko caramatandito;
eko damayamattānaṁ,
vanante ramito siyā.

Üks iste, üks ase, Dhp 305.
üksi rändav väsimatu,
üksi „mina" taltsutanu
nautima saab metsa lõppu.

ekāsanaṁ: ***eka***: (põhiarv) üks + ***āsana*** iste(koht); eufooniline ühend *eka* + *āsanaṁ* = *ekāsanaṁ*.
ekaseyyaṁ: ***eka***: üks + ***seyyā*** voodi, ase.
eko: ***eka*** üks.
caramatandito: ***caraṁ*** = ***carant*** rändaja, rändmunk, sõna tüvest ***car*** liikuma, ringi rändama + ***a*** eitav eesliide + ***tandita***: väsinud, laisk.
eko: ***eka*** üks.
damayamattānaṁ: ***damayati*** taltsutab, alistab, sõna tüvest ***dam*** taltsutama.
attanaṁ: ***atta*** ise, mina.
vanante: ***vana*** mets + ***anta*** lõpp; eufooniline ühend: *vana* + *ante* = *vanante*.
ramito: ***ramita*** nautima, rõõmustama; sõna tüvest ***ram*** nautima, rõõmustama.
siyā: oleks, sõna tüvest ***as***.

Dhp 305. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); mina ja minatus (*atta*, *anatta*); plekid (*kilesa*) = mets (kirg); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = metsa lõppemine.

pakiṇṇakavaggo ekavīsatimo niṭṭhito.

Kahekümne esimese, mitmesuguse grupi lõpp.

sundarīparibbājikāvatthu

abhūtavādī nirayaṁ upeti, 1.
yo vāpi [*yo cāpi* (*sī. pī. ka.*)] *katvā na karomi cāha*
[*na karomīti cāha* (*syā.*)]*;*
ubhopi te pecca samā bhavanti,
nihīnakammā manujā parattha.

Mitteolnust [kui olnust] rääkija langeb nirajasse, ☸ Dhp 306.
nagu ka see, kes [olles] teinud, [ütleb]: „ei teinud".
Pärast surma [on] nood mõlemad
madala teo [teinud] inimesed mujal olemasolus võrdsed.

abhūtavādī: ***a*** eitav eesliide + ***bhūta*** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav + ***vādin*** rääkija, kõneleja; sõna tüvest ***vad*** ütlema.
nirayaṁ: ***niraya*** „langusse või hävingusse minema", niraja, peatumatute kannatuste hävinguline vald.
upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***i*** minema.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
vāpi: ***vā*** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + ***pi*** ka, samuti.
katvā: teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
na: ei.
karomi: teen, sõna tüvest ***kar*** tegema.
cāha: ***ca*** ja + ***aha*** ütles; sõna tüvest ***ah***; eufooniline ühend *ca* + *aha* = *cāha*.
ubhopi: ***ubha*** mõlemad + ***pi*** ka, samuti.
te: ***tad*** see; nemad.
pecca: „üle minema" = pärast surma; sõna tüvest ***i*** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega ***pa***.
samā: ***sama*** sama, just nagu, võrdne.
bhavanti: on, sõna tüvest ***bhu*** olema.
nihīnakammā: ***nihīna*** madal, madalam, sõna tüvest ***ha*** tõrjuma, eesliitega ***ni*** alla + ***kamma*** kamma, tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
manujā: ***manuja*** inimeolend, mees.
parattha: mujal; nüüdsest peale = teises maailmas.

Dhp 306. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Sundarīsuttaṁ* Ud 4.8, *Āpāyikasuttaṁ* Iti 48 ja *Kokālikasuttaṁ* Snp 3.10.

Vt selgitustest: dhamma; maailm (*loka*) = niraja.

duccaritaphalapīḷitavatthu

kāsāvakaṇṭhā bahavo, 2.
pāpadhammā asaññatā;
pāpā pāpehi kammehi,
nirayaṁ te upapajjare.

Paljud kaelani kollases ☸ Dhp 307.
[on] kurja dhammaga [ja] ohjamata.
Kurja tegevad kurjad,
need sünnivad nirajas.

kāsāvakaṇṭhā: ***kāsāva*** kollane + ***kantha*** kael, kurk, kõri („kollane kaelani" = mungarüü kandmine = Buddha munk).
bahavo: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu.
pāpadhammā: ***pāpa*** kuri + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab valet õpetust ja/või halba kõlblust.
asaññatā: ***a*** eitav eesliide + ***saññata*** „kokku tõmmatud", vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest ***yam*** ohjama, rahunema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
pāpā: ***pāpa*** kuri.
pāpehi: ***pāpa*** vt eelmine.
kammehi: ***kamma*** kamma, tegu, sõna tüvest ***kar*** tegema.
nirayaṁ: ***niraya*** niraja.
te: ***tat*** see.
upapajjare: sünnivad uuesti, jõuavad, tõusevad; sõna tüvest ***pad*** tulema, koos eesliitega ***upa*** lähedal.

Dhp 307. salmi kanoonilise vaste allikaks on „Vinajakorvi" *Mahāvibhaṅga*, *Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttaṁ* Iti 48 ja *Jīvikasuttaṁ* Iti 91.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = kaelani kollases; dhamma; ohjamine (*yamati*); tegu ja vili (*kamma*; *vipiāka*, *phala*); maailm (*loka*) = niraja.

vaggumudātīriyabhikkhuvatthu

seyyo ayoguḷo bhutto, 3.
tatto aggisikhūpamo;
yañce bhuñjeyya dussīlo,
raṭṭhapiṇḍamasaññato.

Parem [on] halva kõlblusega ☸ Dhp 308.
ohjamatul süüa raudkuuli,
kuuma kui tuleleeki,
kui [et] süüa riigi[rahva] almust.

seyyo: ***seyya*** parem.
ayoguḷo: ***ayo*** raud + ***guḷa*** pall.
bhutto: ***bhutta*** söödud, õginud, sõna tüvest ***bhuj*** sööma, õgima.
tatto: ***tatta*** kuumutatud, kuum, hõõguv; sõna tüvest ***tap*** kuum olema.
aggisikhūpamo: ***aggi*** tuli + ***sikha*** hari, serv, punkt + ***upama*** sarnane, nagu; eufooniline ühend *aggi + sikha + upama = aggisikhupama*.
yañce: ***yaṁ*** see, mis + ***ce*** kui.
bhuñjeyya: (võib) süüa, sõna tüvest ***bhuñ*** sööma.
dussīlo: eesliide ***du*** halb, paha, valus, kannatuslik + ***sīla*** kõlblus; eufooniline ühend *du + sīla = dussīla*.
raṭṭhapiṇḍamasaññato: ***raṭṭha*** (kuning)riik + ***piṇḍa*** almus, almustoit, tükike (almusena antud toidust) + ***a*** eitav eesliide + ***saññata*** „kokku tõmmatud", vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest ***yam*** ohjama, rahunema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 308. salmi kanoonilise vaste allikaks on „Vinajakorvi" *Mahāvibhaṅga*, *Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttaṁ* lti 48; sama põhimõtte toob ära *Aggikkhandhopamasuttaṁ* AN 7.72.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); ohjamine (*yamati*).

khemakaseṭṭhiputtavatthu

cattāri ṭhānāni naro pamatto, 4.
āpajjati paradārūpasevī;
apuññalābhaṁ na nikāmaseyyaṁ,
nindaṁ tatīyaṁ nirayaṁ catutthaṁ.

Hooletu mees kogeb [neid] nelja Dhp 309.
teise [mehe] naist taga ajades:
pälvimuste mittesaamine, mittenauditav ase,
kolmandaks süüdistamine [ja] neljandaks niraja.

cattāri: ***catur*** (põhiarv) neli.
ṭhānāni: ***ṭhāna*** koht, seisund, olek, sõna tüvest ***tha*** jääma.
naro: ***nara*** mees, inimene.
pamatto: ***pamatta*** joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***.
paradārūpasevī: ***para*** erinev, muu, (kellegi) teise + ***dāra*** naine + ***upasevin*** taga ajamine, järgimine; sõna tüvest ***sev*** ühinema, eesliitega ***upa*** lähedal ja omastava järelliitega ***in***.
apuññalābhaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***puñña*** pälvimus + ***lābha*** saamine, omandamine, valdamine.
nikāmaseyyaṁ: ***na*** eitav eesliide + ***kāma*** nauding + ***seyyā*** *voodi, ase.*
nindaṁ: ***nindati*** süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab vigu, sõna tüvest ***nind***.
tatīyaṁ: ***tatiya*** kolmas.
nirayaṁ: ***niraya*** niraja.
catutthaṁ: ***catuttha*** neljas.

Dhp 309. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); maailm (*loka*) = niraja.

apuññalābho ca gatī ca pāpikā, 5.
bhītassa bhītāya ratī ca thokikā;
rājā ca daṇḍaṁ garukaṁ paṇeti,
tasmā naro paradāraṁ na seve.

Pälvimuste mittesaamine ja kurja suundumine; Dhp 310.
hirmunud paari kiindumus on tühine.
Kuningas määrab neile ränga karistuse.
Sestap ärgu mees ajagu taga teise [mehe] naist.

apuññalābho: ***a*** eitav eesliide + ***puñña*** pälvimus + ***lābha*** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
gatī: ***gati*** suund, kurss, sõna tüvest ***gam*** minema.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pāpikā: ***pāpa*** kuri, omadussõna järelliitega ***ka***.
bhītassa: ***bhīta*** hirmunud, kohkunud mees; sõna tüvest ***bhi*** kartma.
bhītāya: hirmunud, kohkunud naine; sõna tüvest ***bhi*** kartma.
ratī: ***rati*** armastus, kiindumus, meeldimine.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
thokikā: ***thoka*** väike, pisike; tähtsusetu.
rājā: ***rāja*** kuningas.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
daṇḍaṁ: ***daṇḍa*** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui (relva või hirmutusvahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi.
garukaṁ: ***garuka*** raske, tõsine, kaalukas.
paṇeti: rakendab, toob esile, tekitab; sõna tüvest ***ni*** juhtima, rõhutava eesliitega ***pa***.
tasmā: ***tad*** see(tõttu); sellest.
naro: ***nara*** mees.
paradāraṁ: ***para*** erinev, muu, teine + ***dāra*** naine.
na: ei.
seve: suhtlema, läbi käima, harjutama, omaks võtma; sõna tüvest ***sev***.

Dhp 310. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

dubbacabhikkhuvatthu
kuso yathā duggahito, 6.
hatthamevānukantati;
sāmaññaṁ dupparāmaṭṭhaṁ,
nirayāyupakaḍḍhati.

Nagu valesti kitkudes ☸ Dhp 311.
lõikab kusarohi kätte,
[nii ka] valesti elatud erakuelu
tirib niraja poole.

kuso: ***kusa*** pikkade ja teravate lehe servadega rohttaim (*Poa*).
yathā: just/nii nagu.
duggahito: ***du*** halb, dukkhalik, vale, paha + ***gahita*** võetud, haaratud (meeles); eufooniline ühend *du + gahita = duggahita*.
hatthamevānukantati: ***hattha*** käsi + ***eva*** ainult, lihtsalt, kõigest, vaid + ***anukantati*** lõikab; sõna tüvest ***kat*** lõikama, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *eva + anukantati = evānukantati*.
sāmaññaṁ: ***samaṇa*** saamana, erakrändur, (ilmalikust) loobunu; eraklus.
dupparāmaṭṭhaṁ: ***du*** halb, dukkhalik, vale + ***parāmaṭṭha*** haaratud, hoitud; sõna tüvest ***mas*** puudutama, eesliitega ***para*** peale, üle; eufooniline ühend *du + parāmaṭṭhaṁ = dupparāmaṭṭhaṁ*.
nirayāyupakaḍḍhati: ***niraya*** niraja + ***upakaḍḍhati*** tirib juurde, tõmbab poole; sõna tüvest ***kaddh*** lohisema, lohistama, koos eesliitega ***upa*** suunas, poole; eufooniline ühend *nirayāya + upakaḍḍhati = nirayāyupakaḍḍhati*.

Dhp 311. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttaṁ* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmaññā*); maailm (*loka*) = niraja.

yaṁ kiñci sithilaṁ kammaṁ, 7.
saṁkiliṭṭhañca yaṁ vataṁ;
saṅkassaraṁ brahmacariyaṁ,
na taṁ hoti mahapphalaṁ.

Igasugune lodev tegutsemine, ☸ Dhp 312.
ebapuhas järgimine [ja]
kaheldav brahmalik käitumine –
ei need ole suure viljaga.

yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
kiñci: mida iganes.
sithilaṁ: ***sithila*** lahtine, lõtv; lodev.
kammaṁ: ***kamma*** kamma, tegu; sõna tüvest ***kar*** tegema.
saṁkiliṭṭhañca: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***kilis*** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema; halb, ebapuhas, roojane + ***ca*** ja.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
vataṁ: ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.
saṅkassaraṁ: ***saṅkassara*** kahtlev; kahtlustatav; kahtlane.
brahmacariyaṁ: ***brahma*** 1. püha, vaga, puhas, Brahmā sarnane ehk brahmalik (inimene). 2. püha, pühitsetud, jumalatest innustatud (riitus, laul, võlu). 3. jumalik, brahma valda iseloomustav; esindab kõrgeimaid, parimaid ja üllamaid omadusi; ülev, parim, ideaalne, väga suur + ***cariya*** käitumine, elamine, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
na: ei.
taṁ: ***tad*** see.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
mahapphalaṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***phala*** vili; eufooniline ühend: *maha* + *phalaṁ* = *mahapphalaṁ*.

Dhp 312. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Tāyanasuttaṁ* SN 2.8 (see värss on esitatud deeva poja Tāyana poolt Ülima ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul) ning *Sabhiyattheragāthā* Thag 4.3.

Vt selgitustest: Brahma (*brahma*, *brahmā*) = brahmalik käitumine.

kayirā ce kayirāthenaṁ [*kayirā naṁ* (*ka.*)], 8.
daḷhamenaṁ parakkame;
sithilo hi paribbājo,
bhiyyo ākirate rajaṁ.

Tegemaks seda, mida peab tegema, ☸ Dhp 313.
tuleb visalt pingutada.
Tõepoolest, lodev rändkerjus
keerutab [vaid] tolmu üles.

kayirā: peaks tegema; sõna tüvest ***kar*** tegema.
ce: kui.
kayirāthenaṁ: ***kayirātha*** peaks tegema + ***enaṁ*** = ***ena*** see; eufooniline ühend: *kayirātha* + *enaṁ* = *kayirāthenaṁ*.
daḷhamenaṁ: ***daḷha*** tugev, kindel + ***etaṁ*** see.
parakkame: peaks ette võtma, julgust näitama; sõna tüvest ***kam*** kõndima, sisenema + eesliitega ***para*** üle, kaugemale, teine.
sithilo: ***sithila*** lahtine, lõtv.
hi: tõepoolest.
paribbājo = ***paribbājaka*** (usklik) rändkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).
bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemale.
ākirate: täita, kuhjata, hajutada, sõna tüvest ***kir*** (laiali, üles) puistama, eesliitega ***a*** poole, suunas; üles.
rajaṁ: ***rajo*** tolm, mustus.

Dhp 313. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttaṁ* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: arahant = „teha, mida peab tegema“.

issāpakataitthivatthu

akataṁ dukkaṭaṁ seyyo, 9.
pacchā tappati dukkaṭaṁ;
katañca sukataṁ seyyo,
yaṁ katvā nānutappati.

Mittetegemine [on] halva tegemisest parem, ☸ Dhp 314.
[sest] hiljem kahetsetakse halva tegemist.
Kuid tegemisest parem [on] hea tegemine,
mille tegemist pärast ei kahetseta.

akataṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
dukkaṭaṁ: ***du*** halb, paha, vale, dukkhalik + ***kata*** tehtud.
seyyo: ***seyya*** parem.
pacchā: tagantjärele, pärast seda, hiljem.
tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.
dukkaṭaṁ: ***du*** halb, paha, vale, dukkhalik + ***kata*** tehtud.
katañca: ***kata*** tehtud + ***ca*** ja.
sukataṁ: ***su*** hea, hästi, õige + ***kata*** tehtud.
seyyo: ***seyya*** parem.
yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
katvā: on teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
nānutappati: ***na*** eitav eesliide + ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***tappati*** põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eufooniline ühend: *na + anutappati = nānutappati.*

Dhp 314. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttaṁ* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

sambahulabhikkhuvatthu

nagaraṁ yathā paccantaṁ, 10.
guttaṁ santarabāhiraṁ;
evaṁ gopetha attānaṁ,
khaṇo vo [*khaṇo ve* (*sī. pī. ka.*)] *mā upaccagā;*
khaṇātītā hi socanti,
nirayamhi samappitā.

Nii nagu linna piire ☸ Dhp 315.
kaitstakse seest [ja] väljast,
nõnda peaksite kaitsma iseennast.
Sa ära lase võimalusel mööduda!
Tõepoolest, võimaluse mööda lasknud
kurvastavad nirajasse sattudes.

nagaraṁ: ***nagara*** (suur)linn.
yathā: just kui, nagu.
paccantaṁ: ***paccanta*** piirnev, piiril; sõnast ***anta*** lõpp, eesliitega ***pati*** suunas, poole.
guttaṁ: ***gutta*** kaitstud, sõna tüvest ***gup*** kaitsma.
santarabāhiraṁ: ***santara*** sees, sisemine + ***bāhira*** väline.
evaṁ: nõnda.
gopetha: peaksite jälgima, valvama, kaitsma; sõna tüvest ***gup*** kaitsma.
attānaṁ: ***atta*** ise, mina.
khaṇo: ***khana*** hetk; millal, mille jooksul, mis ajal; võimalus.
vo: ***tvaṁ*** sina.
mā: ei, mitte (kasutatakse tavaliselt koos verbiga eitava eessõna ***na*** asemel).
upaccagā: põgeneda, mööduda, mööda minna; sõna tüvest ***gam*** minema, koos eesliidetega ***upa*** lähedal ja ***ati*** poole, kaugemale.
khaṇātītā: = ***khaṇa*** hetk; millal, mille jooksul, mis ajal; võimalus + ***atita*** minevik, möödunu, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***ati*** üle = õige hetke möödumine; eufooniline ühend *khaṇa + atītā = khaṇātītā.*
hi: tõepoolest.
socanti: leinab, kurvastab; sõna tüvest ***suc***.
nirayamhi: ***niraya*** niraja.
samappitā: ***samappita*** saadetud, läinud; sõna tüvest ***āp*** lähenema, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 315. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2 ja osalist vastet pakuvad *Akkhaṇasuttaṁ* AN 8.29, *Khadiravaniyarevatattheragāthā* Thag 14.1 (4 rida), *Aññatarātissātherīgāthā* Thig 1.5 ning *Uṭṭhānasuttaṁ* Snp 2.10.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = niraja.

niganṭhavatthu

alajjitāye lajjanti, 11.
lajjitāye na lajjare;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ.

Mittehäbiväärset häbenev Dhp 316.
[ja] häbiväärset mittehäbenev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

alajjitāye: ***a*** eitav eesliide + ***lajjita*** häbenes; häbistatud.
lajjanti: häbeneb, sõna tüvest ***lajj***.
lajjitāye: mida peaks häbenema, mis on häbiväärne.
na: ei.
lajjare: häbenema.
micchādiṭṭhisamādānā: ***miccha*** vale + ***diṭṭhi*** vaade + ***samādāna*** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest ***da*** andma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole, suunas.
sattā: ***satta*** olend.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
duggatiṁ: ***du*** eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + ***gati*** olemasolu, taassünd; sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 316. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: häbi ja kartmatus (*hirī*, *ottappa*); kõlblus (*sīla*); minemine ehk uus sünd (*gati*).

abhaye bhayadassino, 12.
bhaye cābhayadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ.

Mittehirmutavas hirmutavat nägev Dhp 317.
[ja] hirmutavas mittehirmutavat nägev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

abhaye: ***a*** eitav eesliide + ***bhaya*** hirm, kartus.
bhayadassino: ***bhaya*** vt eelnev + ***dassin*** nägev; sõna tüvest ***das*** nägema, omastava järelliitega ***in***.
bhaye: ***bhaya*** hirm, kartus.
cābhayadassino: ***ca*** ja + ***a*** eitav eesliide + ***bhaya*** hirm, kartus + ***dassin*** nägev; eufooniline ühend *ca* + *abhayadassino* = *cābhayadassino*.
micchādiṭṭhisamādānā: ***miccha*** vale + ***diṭṭhi*** vaade + ***samādāna*** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest ***da*** andma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole, suunas.
sattā: ***satta*** olend.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
duggatiṁ: ***du*** eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + ***gati*** olemasolu, taassünd; sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 317. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*); minemine ehk uus sünd (*gati*).

titthiyasāvakavatthu

avajje vajjamatino, 13.
vajje cāvajjadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṁ.

Mitteeksimust eksimuseks pidav Dhp 318.
ja eksimust mitteeksimusena nägev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

avajje: ***a*** eitav eesliide + ***vajja*** muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav; laidetav.
vajjamatino: ***vajja*** vt eelnevat + ***matin*** mõtleja, kujutleja; sõna tüvest ***man*** mõtlema, kujutlema, omastava järelliitega ***in***.
vajje: ***vajja*** muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav; laidetav.
cāvajjadassino: ***ca*** ja + ***vajja*** vt eelnevat + ***dassin*** nägev; eufooniline ühend *ca* + *vajjadassino* = *cāvajjadassino*.
micchādiṭṭhisamādānā: ***miccha*** vale + ***diṭṭhi*** vaade + ***samādāna*** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest ***da*** andma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole, suunas.
sattā: ***satta*** olend.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
duggatiṁ: ***du*** eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + ***gati*** olemasolu, taassünd; sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 318. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

vajjañca vajjato ñatvā, 14.
avajjañca avajjato;
sammādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti suggatiṁ.

Eksimust eksimusena teadev Dhp 319.
ja mitteeksimust mitteeksimusena [teadev] –
[selline] õiget vaadet järgiv olend
läheb õnnelikku uude sündi.

vajjañca: ***vajja*** muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav + ***ca*** ja.
vajjato: ***vajja*** süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav.
ñatvā: olles teadnud.
avajjañca: ***a*** eitav eesliide + ***vajja*** süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav + ***ca*** ja.
avajjato: ***a*** eitust väljendav eesliide + ***vajja*** süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav.
sammādiṭṭhisamādānā: ***sammā*** õige + ***diṭṭhi*** vaade + ***samādāna*** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest ***da*** andma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole, suunas.
sattā: ***satta*** olend.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
suggatiṁ: ***su*** hea, õnnelik + ***gati*** olemasolu, taassünd; sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 319. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

nirayavaggo dvāvīsatimo niṭṭhito.

Kahekümne teise, niraja grupi lõpp.

attadantavatthu

ahaṁ nāgova saṅgāme, 1.
cāpato patitaṁ saraṁ;
ativākyaṁ titikkhissaṁ,
dussīlo hi bahujjano.

Nagu elevant talub lahingus Dhp 320.
vibudest lastud nooli,
nii talun [ka] mina solvanguid.
Tõepoolest, paljud inimesed on halva kõlblusega.

ahaṁ: mina.
nāgova: ***nāga*** 1. naaga, vees või maa all elutsev müütiline, deevade sarnane kujumuutmise võimega maotaoline olevus, kes on Buddha ja dhamma kaitsjad. 2. elevant; 3. parim või suurepäraseim omataoliste seas; vägev olend + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
saṅgāme: ***saṅgāma*** lahing, võitlus.
cāpato: ***cāpa*** vibu.
patitaṁ: ***patita*** langenud, maha lastud, vabastatud; sõna tüvest ***pat***.
saraṁ: ***sara*** nool.
ativākyaṁ: ***ativākya*** kärkimine, sõimamine, teotamine, süüdistamine, etteheide; sõna tüvest ***vac*** rääkima, eesliitega ***ati*** äärmiselt, (üle)liigselt.
titikkhissaṁ: kannataksin, taluksin; sõna tüvest ***tij*** teritama.
dussīlo: ***du*** halb, paha, vale + ***sīla*** kõlblus.
hi: tõepoolest.
bahujjano: ***bahu*** (väga) palju, suur hulk, küllusliku, rohkelt; ohtralt; mitu + ***jana*** inimene, mees; eufooniline ühend: *bahu* + *jano* = *bahujjano*.

Dhp 320. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

dantaṁ nayanti samitiṁ, 2.
dantaṁ rājābhirūhati;
danto seṭṭho manussesu,
yotivākyaṁ titikkhati.

Taltsutatud [elevant] juhitakse kogunemisele. Dhp 321.
Taltsutatud [elevandi selga] tõstetakse kuningas.
Taltunu, kes talub solvanguid,
on inimeste seas parim.

dantaṁ: ***danta*** vaoshoitud, taltsutatud, talitsetud, kontrollitud; sõna tüvest ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama.
nayanti: juhib, sõna tüvest ***ni***.
samitiṁ: ***samiti*** paneb kokku, koondab.
dantaṁ: ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
rājābhirūhati: ***rāja*** kuningas, valitseja, see, kes rõõmustab teisi oma õiglusega + ***abhi*** eesliide, tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + ***rūhati*** kasvatab, tervendab, tõhustab; sõna tüvest ***ruh*** = tõuseb, ronib üles.
danto: ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
seṭṭho: ***settha*** parim.
manussesu: ***manussa*** inimene.
yotivākyaṁ: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***ativākya*** kärkimine, sõimamine, teotamine, süüdistamine, etteheide; sõna tüvest ***vac*** rääkima, eesliitega ***ati*** äärmiselt, (üle)liigselt.
titikkhati: kannatab, talub; sõna tüvest ***tij*** teritama.

Dhp 321. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)" (*Purābhedasuttaniddesa*) Mnd 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine.

varamassatarā dantā, 3.
ājānīyā [*ca ājānīyāva* (*syā.*)] *sindhavā;*
kuñjarā ca [*kuñjarāva* (*syā.*)] *mahānāgā,*
attadanto tato varaṁ.

Parimad muulad [on] taltsutatud, Dhp 322.
[nagu] Sindh'i tõuhobused,
[väiksemad] elevandid ja [suuremad] elevandid,
kuid kõigist parim on iseenda taltsutanu.

varamassatarā: ***vara*** „valitu"; suurepärane; parim, ülim; ennekõike + ***assatara*** muul; loom.
dantā: ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
ājānīyā: ***ājānīya*** hea sünniga, puhtavereline, puhast tõugu; sõna tüvest ***jan*** sündima.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sindhavā: ***sindhava*** Sindh'i (Induse jõe ja selle alamjooksul asuva ala nimetus) hobune.
kuñjarā: ***kuñjara*** elevant (võhmadeta, väiksemat kasvu elevant).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
mahānāgā: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***nāga*** elevant (võhmadega, suuremat kasvu elevant).
attadanto: ***atta*** ise, mina + ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
varaṁ: ***vara*** parim.

Dhp 322. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)" (*Purābhedasuttaniddesa*) Mnd 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine.

hatthācariyapubbakabhikkhuvatthu
na hi etehi yānehi, 4.
gaccheyya agataṁ disaṁ;
yathāttanā sudantena,
danto dantena gacchati.

Tõepoolest, [mittetaltsutatud looma] vankris Dhp 323.
ei saa minna mindamatu suunas,
kuhu iseenda hästi taltsutanu
läheb taltsana ja taltununa.

na: ei.
hi: tõepoolest.
etehi: sellisega, seesugusega.
yānehi: ***yāna*** vanker, sõiduk.
gaccheyya: läheks, võiks minna, sõna tüvest ***gam*** minema.
agataṁ: ***a*** eitav eesliide + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
disaṁ: ***disa*** suund.
yathāttanā: ***yathā*** nii/just nagu + ***atta*** ise, mina; eufooniline ühend *yathā* + *attanā* = *yathāttanā*.
sudantena: ***su*** hea õige + ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud; sõna tüvest ***dam*** taltsutama, kontrollima, talitsema.
danto: ***danta*** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
dantena: ***danta*** vt eelmine.
gacchati: läheb, sõna tüvest ***gam*** minema.

Dhp 323. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)", *Purābhedasuttaniddesa* Mnd 10 ja „Väiksemad kirjeldused (paali)", *Mettagūmāṇavapucchāniddesa* Cnd 8 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mindamatu.

parijiṇṇabrāhmaṇaputtavatthu

dhanapālo [*dhanapālako* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *nāma kuñjaro,* 5.
kaṭukabhedano [*kaṭukappabhedano* (*sī. syā. pī.*)] *dunnivārayo;*
baddho kabaḷaṁ na bhuñjati,
sumarati [*susarati* (*ka.*)] *nāgavanassa kuñjaro.*

Dhanapāla-nimelist elevanti Dhp 324.
[on] innaajal raske ohjata.
Kinniseotuna ei söö elevant toitu,
[sest] unistab elevandimetsast.

dhanapālo: Dhanapāla, elevandi nimi, mis tähendab „rikkuse valvur".
nāma: nimi.
kuñjaro: ***kuñjara*** elevant.
kaṭukabhedano: ***katuka*** teravus, happesus, kibedus + ***bhedana*** purustamine; sõna tüvest ***bhid*** murdma.
dunnivārayo: ***du*** halb, vale (raske) + ***nivāraya*** tagasi hoidma, ohjama; eufooniline ühend *du + nivārayo = dunnivārayo*.
baddho: ***baddha*** seotud, orjuses, kinni seotud; sõna tüvest ***bandh*** siduma.
kabaḷaṁ: ***kabaḷa*** toit, söödav asi, suutäis.
na: ei.
bhuñjati: sööb; sõna tüvest ***bhuj*** sööma.
sumarati: mäletab; sõna tüvest ***sar***.
nāgavanassa: ***nāga*** elevant + ***vana*** mets.
kuñjaro: ***kuñjara*** elevant.

Dhp 324. salmi kanooniline vaste pole leitav.

pasenadikosalavatthu

middhī yadā hoti mahagghaso ca, 6.
niddāyitā samparivattasāyī;
mahāvarāhova nivāpapuṭṭho,
punappunaṁ gabbhamupeti mando.

[Kes] suurest söömisest [on] loid ja unine, ☸ Dhp 325.
[ning] magades asemel ringi püherdab –
selline laisk on kui suureks söödetud siga,
[kes] ikka ja jälle naaseb üska.

middhī: ***middhin*** see, kes on loid; sõnast ***middha*** omastava järelliitega ***in***.
yadā: millal.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
mahagghaso: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***ghasa*** söömine; eufooniline ühend *maha + ghasa = mahagghasa*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niddāyitā: ***nidda*** (see, kes on) unine.
samparivattasāyī: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + ***vatta*** kohustus, teenistus; funktsioon; ring, ringikujuline, ümmargune, sõnast ***vat*** pöörama, pöörlema, keerlema (ringi püherdama) + ***sāyin*** see kes lamab, magaja; sõna tüvest ***si*** lamama.
mahāvarāhova: ***mahant*** suur, suurepärane, palju + ***varaha*** metssiga, kult + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
nivāpapuṭṭho: ***nivapa*** loomadele visatud sööt, toit; sõnast ***vap*** viskama, eesliitega ***ni*** alla + ***puṭṭha*** toidetud, söödetud, sõna tüvest ***pus*** söötma.
punappunaṁ: ***puna*** 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna + puna = punappuna*.
gabbhamupeti: ***gabbha*** emakas, üsk + ***upeti***: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest ***upa*** lähedal + sõna tüvest ***i*** minema.
mando: ***manda*** aeglane, laisk, loid.

Dhp 325. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Dāsakattheragāthā* Thag 1.17 ning „Selgitusjuhend (paali)" Netti 9 ja 37 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*).

sānusāmaṇeravatthu

idaṁ pure cittamacāri cārikaṁ, 7.
yenicchakaṁ yatthakāmaṁ yathāsukhaṁ;
tadajjahaṁ niggahessāmi yoniso,
hatthippabhinnaṁ viya aṅkusaggaho.

Varem hulkus [ja] eksles see teadvus
seal kus tahtis, kus nauding, kus õnn.
Täna ma ohjan seda arukalt,
nagu [dressuur]konksuga elevandijuht
[ohjeldab] indlevat elevanti. ☸ Dhp 326.

idaṁ: see.
pure: enne, varem.
cittamacāri: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + ***acāri*** käis, hulkus (ringi); sõna tüvest ***car***.
cārikaṁ: ***cārika*** rännak, ekslemine; sõna tüvest ***car***.
yenicchakaṁ: ***yena*** = ***yad*** see, mis/kes + ***icchaka*** soovides sõna tüvest ***icch*** soovima, tahtma; eufooniline ühend *yena + icchakaṁ = yenicchakaṁ*.
yatthakāmaṁ: ***yattha*** kus + ***kāma*** nauding.
yathāsukhaṁ: ***yattha*** kus + ***sukha*** õnn.
tadajjahaṁ: ***tad*** see + ***ajja*** täna, kohe + ***ahaṁ*** mina; eufooniline ühend *ajja + ahaṁ = ajjahaṁ*.
niggahessāmi: (ma hakkan) ohjama, tagasi hoidma; sõna tüvest ***gah*** hoidma, eesliitega ***ni*** alla.
yoniso: „kuni aluseni, põhjani või tekkimiseni", põhjalikult, korralikult, arukalt, targalt; pärinemiseni, üsani.
hatthippabhinnaṁ: ***hatthin*** „käega (varustatud)", ***hattha*** käsi, omastava järelliitega ***ni*** + ***pabhinna*** katki, lõhkenud lahti, mahla voolav (elevantide kiim, ind, jooksuaeg), sõna tüvest ***bhid*** murdma, rõhutava eesliitega ***pa***; eufooniline ühend *hatthi + pabhinnaṁ = hatthippabhinnaṁ*.
viya: just, nagu.
aṅkusaggaho: ***aṅkusa*** konksuga varras; kasutatakse loomade dresseerimiseks ja puu otsast rippuvate viljade maha lõikamiseks + ***gaha*** haaramine; sõna tüvest ***gah***; eufooniline ühend *aṅkusa + gaho = aṅkusaggaho*.

Dhp 326. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Hatthārohaputtattheragāthā* Thag 1.77 ja *Tālapuṭattheragāthā* Thag 19.1.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*).

pāveyyakahatthivatthu

appamādaratā hotha, 8.
sacittamanurakkhatha;
duggā uddharathattānaṁ,
paṅke sannova [*sattova* (*sī. pī.*)] *kuñjaro.*

Ära ole hooletu!
Valva oma teadvust!
Tõsta end välja halvalt teelt
nagu mutta vajunud elevant. Dhp 327.

appamādaratā: ***a*** eitav eesliide + ***pamāda*** hooletus, lohakus; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a + pamāda = appamāda*; mittehooletus = hoolikus.
hotha: olla, sõna tüvest ***(b)hu*** olema.
sacittam: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
anurakkhatha: valvama, kaitsma; eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + ***rakkh*** kaitsma, valvama.
duggā: ***dugga*** halb koht, raske tee, sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitest ***du*** halb, raske, paha, vale.
uddharathattānaṁ: ***uddharatha*** tõuseb (üles), sõna tüvest ***dhar*** hoidma, eesliitega ***ud*** üles + ***attāna*** ise, mina; eufooniline ühend *uddharatha + attānaṁ = uddharathattānaṁ*.
paṅke: muda, mustus.
sannova: ***sanna*** uppunud, vajunud, sõna tüvest ***sad*** istuma + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
kuñjaro: ***kuñjara*** elevant.

Dhp 327. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Niyāmakaṅgapañha* Mil 7.3.8 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*).

sambahulabhikkhuvatthu

sace labhetha nipakaṁ sahāyaṁ, 9.
saddhiṁ caraṁ sādhuvihāridhīraṁ;
abhibhuyya sabbāni parissayāni,
careyya tenattamano satīmā.

Kui leitakse tark kaaslane, ☸ Dhp 328.
heas elav, arukas kaasrändaja,
[kes] on ületanud kõik ohud,
[siis] tuleks rännata temaga [koos] ülevas
meeleolus [ja] tähelepanelikuna.

sace: kui.
labhetha: saama, omandama, vastu võtma; sõna tüvest ***labh***.
nipakaṁ: ***nipaka*** tark, taibukas.
sahāyaṁ: ***sahāya*** kaaslane.
saddhiṁ: koos; seltskond.
caraṁ: ***cara*** minema, kõndima, rändama.
sādhuvihāridhīraṁ: ***sādhu*** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus + ***vihārin*** eluase, elamine; viibimine + ***dhīra*** tark, kaval.
abhibhuyya: on üle saanud; sõna tüvest ***bhu*** olema, eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
sabbāni: ***sabba*** kõik, iga, kogu.
parissayāni: (häda)oht, probleem.
careyya: peaks kõndima, sõna tüvest ***car*** kõndima.
tenattamano: ***tena*** = ***tad*** see; temaga + ***atta*** (üles) tõstetud, sõna tüvest ***da*** andma, eesliitega ***a*** poole + ***mana***: meel = meeltülendav, ülevas meeleolus; eufooniline ühend *tena + attamano = tenattamano*.
satīmā: tähelepanelik, ärgas sõnast ***sati*** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus, ärksus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega ***mant***, mille lühendatud ***mā*** vormi kasutatakse luules.

Dhp 328. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv 10, *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Khaggavisāṇasuttaṁ* Snp 1.3, „Väiksemad kirjeldused (paali), *Khaggavisāṇasuttaniddesa* Cnd 23, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ning *Therāpadāna*, *Buddhavagga*'s asuv *Paccekabuddhaapadāna* Ap 2.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); hüvelisus (*kalyāṇa*) = arukas kaaslane.

no ce labhetha nipakaṁ sahāyaṁ, 10.
saddhiṁ caraṁ sādhuvihāridhīraṁ;
rājāva raṭṭhaṁ vijitaṁ pahāya,
eko care mātaṅgaraññeva nāgo.

Kui ei leita tarka kaaslast, ☸ Dhp 329.
suurepäraselt elavat, arukat kaasrändajat,
[siis], nagu alistatud kuningriigist lahkunud kuningas,
rända üksi, nagu elevant elevandimetsas.

no: ei ***na*** mitte + rõhutava abisõnaga ***u***: ***na*** + ***u*** = ***no***.
ce: kui.
labhetha: saama, omandama, vastu võtma; sõna tüvest ***labh***.
nipakaṁ: ***nipaka*** tark, taibukas.
sahāyaṁ: ***sahāya*** kaaslane.
saddhiṁ: koos; seltskond.
caraṁ: ***cara*** läheb, kõnnib, rändab.
sādhuvihāridhīraṁ: ***sādhu*** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus + ***vihārin*** eluase, elamine; viibimine + ***dhīra*** tark, kaval.
rājāva: ***rāja*** kuningas, juht + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
raṭṭhaṁ: ***raṭṭha*** (kuning)riik.
vijitaṁ: ***vijita*** vallutatud, alistatud, sõna tüvest ***ji*** vallutama, võitma, tugevdava eesliitega ***vi***.
pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.
eko: ***eka*** (põhiarv) üks.
care: kõndima, minema, harjutama, sõna tüvest ***car*** kõndima.
mātaṅgaraññeva: ***mātaṅga*** elevant + ***arañña*** mets + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *mātaṅga + arañña + eva = mātaṅgaraññeva*.
nāgo: ***nāga*** elevant.

Dhp 329. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv 10, *Upakkilesasuttaṁ* MN 128, *Khaggavisāṇasuttaṁ* Snp 1.3, „Väiksemad kirjeldused (paali), *Khaggavisāṇasuttaniddesa* Cnd 23, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ning *Paccekabuddhaapadāna* Ap 2.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = kaaslane.

ekassa caritaṁ seyyo, 11.
natthi bāle sahāyatā;
eko carena ca pāpāni kayirā,
appossukko mātaṅgaraññeva nāgo.

Parem on elada üksi, ☸ Dhp 330.
lapsikust pole kaaslast.
Mine üksi, kurja tegemata,
väheste soovidega nagu elevant elevandimetsas.

ekassa: ***eka*** (põhiarv) üks.
caritaṁ: ***carita*** (harjumuspäraselt) teostatud; vaadeldud, täheldatud; minev, ringiuitav; tegevus, käitumine; iseloom; elu, elamine, sõna tüvest ***car*** liikuma, elama.
seyyo: ***seyya*** parem; suurepärane.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
bāle: ***bāla*** lapsik, noor; nagu laps.
sahāyatā: seltskond, kaaslased, saatjaskond; sõnast ***sahāya*** kaaslane, sõber.
eko: ***eka*** (põhiarv) üks.
carena: peaks elama: sõna tüvest ***car*** liikuma, tegutsema, kõndima + ***na*** ei.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pāpāni: ***pāpa*** kuri.
kayirā: teeks (küll), sõna tüvest ***kar*** tegema.
appossukko: ***appa*** tillukene, väga väike (mittemillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + ***ussukka*** ahne, igatsev, ihaldav; innukas, agar; eufooniline ühend *appa* + *ussukka* = *appossukka*.
mātaṅgaraññeva: ***mātaṅga*** elevant + ***arañña*** mets + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *mātaṅga* + *arañña* + *eva* = *mātaṅgaraññeva*.
nāgo: ***nāga*** elevant.

Dhp 330. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv 10, *Upakkilesasuttaṁ* MN 128 ning *Kosambiyajātaka* Ja 428.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = kaaslane.

māravatthu
atthamhi jātamhi sukhā sahāyā, 12.
tuṭṭhī sukhā yā itarītarena;
puññaṁ sukhaṁ jīvitasaṅkhayamhi,
sabbassa dukkhassa sukhaṁ pahānaṁ.

Tähenduslikust sündinud kaaslane [on] õnn. Dhp 331.
Rahulolu sellega mis on, [on] õnn.
Pälvimused elu lõppedes [on] õnn.
Kogu dukkha hülgamine [on] õnn.

atthamhi: ***attha*** [etümoloogia ebaselge] 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.
jātamhi: ***jāta*** sündinud, tekkinud.
sukhā: ***sukha*** õnn.
sahāyā: ***sahāya*** kaaslane, sõber.
tuṭṭhī: ***tuṭṭhi*** rõõm, rahulolu.
sukhā: ***sukha*** õnn.
yā: ***yad*** see, mis/kes.
itarītarena: ***itara*** üks, teine, see, too, järgmine; ülejäänud; 2x järjest = üks ja/või teine, mis iganes; eufooniline ühend *itara* + *itara* = *itarītara*.
puññaṁ: ***puñña*** pälvimus.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
jīvitasaṅkhayamhi: ***jīvita*** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest ***jiv*** elama + ***saṅkhaya*** häving, kaotus; sõnast ***khaya*** hävi(ta)mine, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
sabbaso: ***sabba*** koos, põhjalikult; kõik.
dukkhassa: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
pahānaṁ: ***pahāna*** loobumine, hülgamine, tagasilükkamine; sõna tüvest ***ha*** jätma, hülgama, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 331. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = tähenduslikust sündinud kaaslane; pälvimus (*puñña*); dukkha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kogu dukkha hülgamine.

sukhā matteyyatā loke, 13.
atho petteyyatā sukhā;
sukhā sāmaññatā loke,
atho brahmaññatā sukhā.

Ema austamine [siin] maailmas [on] õnn, Dhp 332.
nagu ka isa austamine [on] õnn.
Õnn [on] erakrändur [siin] maailmas,
nagu ka [tõeline] braahman [on] õnn.

sukhā: ***sukha*** õnn.
matteyyatā: ema armastamine või austamine, poja või tütre armastus või austus oma ema vastu; sõnast ***mātar*** ema.
loke: ***loka*** maailm.
atho: nagu ka; ja edaspidi.
petteyyatā: isa armastamine või austamine, poja või tütre armastus või austus oma isa vastu; sõnast ***pitar*** isa.
sukhā: ***sukha*** õnn.
sukhā: vt eelmine.
sāmaññatā: erakrändurlus, sõnast ***samaṇa*** saamana, erakrändur; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla.
loke: ***loka*** maailm.
atho: nagu ka; ja edaspidi.
brahmaññatā: braahmanlus, braahmani seisund (mitte kui braahmanite kasti liige vaid kui „tõelise braahmani" ehk tõeliselt vaimse inimese tähenduses), sõnast ***brāhmaṇā***.
sukhā: ***sukha*** õnn.

Dhp 332. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); braahman (*brāhmaṇa*); Brahma (*brahma*, *brahmā*) = brahmalik käitumine on see, mis iseloomustab tõelist braahmani.

sukhaṁ yāva jarā sīlaṁ, 14.
sukhā saddhā patiṭṭhitā;
sukho paññāya paṭilābho,
pāpānaṁ akaraṇaṁ sukhaṁ.

Kõlbeline vananemine [on] õnn. Dhp 333.
Kindel usk [on] õnn.
Tarkuse saavutamine [on] õnn.
Kurja mittetegemine [on] õnn.

sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
yāva: nii kaua kui, nii palju kui.
jarā: ***jara*** vanadus.
sīlaṁ: ***sīla*** kõlblus.
sukhā: ***sukha*** õnn.
saddhā: (usaldav) usk.
patiṭṭhitā: fikseeritud, kindel, toetunud, (kindlalt) püsiv, kinnitunud; sõna tüvest ***tha*** seisma, eesliitega ***pati*** vastu.
sukho: ***sukha*** õnn.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
paṭilābho: ***paṭilābha*** saamine, saavutamine, vastuvõtmine; sõna tüvest **labh** saama, eesliitega **pati** vastu, edasi, juures.
pāpānaṁ: ***pāpa*** kuri.
akaraṇaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***karaṇa*** tegema, tegutsema, sõna tüvest ***kar*** tegema.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 333. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); usk (*saddhā*); tarkus (*paññā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*) = kurja mittetegemine.

nāgavaggo tevīsatimo niṭṭhito

Kahekümne kolmanda, elevandi grupi lõpp.

kapilamacchavatthu

manujassa pamattacārino, 1.
taṇhā vaḍḍhati māluvā viya;
so plavatī [*plavati* (*sī. pī.*), *palavetī* (*ka.*),
uplavati (*?*)] *hurā huraṁ,*
phalamicchaṁva vanasmi vānaro.

Hooletu käitumisega inimese ihad ☸ Dhp 334.
kasvavad nagu ronitaime [väädid].
Ta hüppab ühest elust teise
nagu vilju ihalev ahv metsas.

manujassa: inimolend, sõnast ***manu*** inimene + ***ja*** sündinud.
pamattacārino: ***pamatta*** joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa** + ***cārin*** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine; sõnast ***car*** kõndima, tegutsema, omastava eesliitega ***in***.
taṇhā: iha.
vaḍḍhati: kasvab, suureneb; sõna tüvest ***vaddh***.
māluvā: parasiidne ronitaim, mis hävitab aeglaselt puu, millel kasvab.
viya: just, nagu.
so: ***tad*** see, too; tema.
plavatī: hõljub, ujub; hüppab.
hurā: ***huraṁ*** siin või teises olemasolus või maailmas.
huraṁ: vt eelmist.
hurāhuraṁ: siit, sellest (olemasolust või maailmast) sinna (olemasolusse või maailma).
phalamicchaṁva: ***phala*** vili + ***icchaṁ*** tahtmine, soovimine, ihaldamine, sõna tüvest ***icch*** tahtma, ihaldama.
va: just kui/nagu.
vanasmi: ***vana*** mets; puu.
vānaro: ***vānara*** ahv.

Dhp 334. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nauding (*kāma*) = joovastav; sansaara (*saṁsāra*) = ühest elust teise.

yaṁ esā sahate jammī, 2.
taṇhā loke visattikā;
sokā tassa pavaḍḍhanti,
abhivaṭṭhaṁva [*abhivaḍḍhaṁva* (*syā.*),
abhivaṭṭaṁva (*pī.*),
abhivuḍḍhaṁva (*ka.*)] *bīraṇaṁ.*

See, kelle [siin] maailmas ☸ Dhp 335.
vallutavad madalad ihad [ja] kiindumus,
selle lein kasvab
nagu biiranarohi pärast vihma.

yaṁ: ***yat*** see, mis/kes.
esā: see.
sahate: ületab, vallutab, võidab, sõna tüvest ***sah*** vallutama.
jammī: ***jamma*** põlastusväärne (inimene), madal, armetu; madala sünniga.
taṇhā: iha.
loke: *loka* maailm.
visattikā: ihalus = ***taṇhā*** sünonüüm.
sokā: ***soka*** lein, kurbus.
tassa: ***tad*** see; sellele; temale.
pavaḍḍhanti: kasvab; sõna tüvest ***vaddh***, rõhutava eesliitega ***pa***.
abhivaṭṭhaṁva: sadas peale, kastis; sõna tüvest ***vas*** (vihma) sadama eesliitega ***abhi***, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
va: just nagu.
bīraṇaṁ: ***bīraṇa*** biirana (lõhnav) rohi.

Dhp 335. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); meeldiv, kallis (*piya*) = kiindumus; dukkha; surm (*māra*) = lein.

yo cetaṁ sahate jammiṁ, 3.
taṇhaṁ loke duraccayaṁ;
sokā tamhā papatanti,
udabinduva pokkharā.

Kuid see, kes võidab siin maailmas raskelt ☸ Dhp 336.
ületatava, madala iha,
sellelt langeb kurbus
kui veetilk lootose [lehelt].

yo: ***yad*** see, mis/kes.
cetaṁ: ***ca*** ja + ***etaṁ*** see; eufooniline ühend *ca* + *etaṁ* = *cetaṁ*.
sahate: ületab, vallutab, võidab, sõna tüvest ***sah*** vallutama.
jammiṁ: ***jamma*** põlastusväärne (inimene), madal, armetu; madala sünniga.
taṇhaṁ: ***taṇha*** iha.
loke: ***loka*** maailm.
duraccayaṁ: ***du(r)*** raske, halb, paha + ***ati*** üle + ***i*** minema = raske ületada.
sokā: ***soka*** lein, kurbus.
tamhā: ***tad*** see.
papatanti: kukub (alla, küljest ära); sõna tüvest ***pat*** kukkuma, tugevdava eesliitega ***pa***.
udabinduva: ***uda*** vesi + ***bindu*** tilk.
va: just, nagu.
pokkharā: ***pokkhara*** lootos; elevandi londi ots.

Dhp 336. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kurbuse langemine.

taṁ vo vadāmi bhaddaṁ vo, 4.
yāvantettha samāgatā;
taṇhāya mūlaṁ khaṇatha,
usīratthova bīraṇaṁ;
mā vo naḷaṁva sotova,
māro bhañji punappunaṁ.

Ma ütlen teile: Olge te õnnelikud, ☸ Dhp 337.
kes te siia olete kogunenud!
Kaevake välja ihajuur
nagu usiira [juure] saamiseks
[kaevatakse välja] biirana rohi.
Ärgu Surm teid ikka ja jälle hävitagu
nii nagu üleujutus [hävitab] ikka ja jälle pilliroo.

taṁ: ***tad*** see.
vo: ***vayam*** sina; sulle.
vadāmi: mina ütlen; sõna tüvest ***vad*** ütlema.
bhaddaṁ: ***bhadda*** august; soodne; õnnelik; hea(olu).
vo: ***vayaṁ*** sina; sind.
yāvantettha: ***yāvatā*** nii palju kui, nii kaugele kui; võrreldes + ***ettha*** siin = selles maailmas; eufooniline ühend *yāvanto* + *ettha* = *yāvantettha*.
samāgatā: ***samāgata*** kohtuma, kokku tulema, kokku läinud; sõna tüvest ***gam*** minema, tulema eesliidetega ***a*** poole ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
taṇhāya: ***taṇhā*** iha.
mūlaṁ: ***mūla*** juur, alus.
khaṇatha: kaevama või juurima (välja); sõna tüvest ***khan***.
usīratthova: ***usīra*** Birana rohu lõhnav juur + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma +***va*** just, nagu; eufooniline ühend *usīra* + *attha* + *va* = *usīratthova*.
bīraṇaṁ: ***bīraṇa*** biirana (lõhnav) rohi.
mā: ei, ära (tavaliselt kirjutatakse ***na***).
vo: ***vayam*** sina.
naḷaṁva: ***naḷaṁ*** pilliroog + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
sotova: ***soto*** = ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
māro: Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
bhañji: murrab, lõhub, hävitab; sõna tüvest ***bhañj***.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna* + *puna* = *punappuna*.

Dhp 337. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5 ning osalisi vasteid pakuvad *Daḷhadhammajātaka* Ja 409, *Phandanajātaka* Ja 475, *Mahākapijātaka* Ja 516 ning *Dhanapālaseṭṭhipeta-vatthu* Pv 19. Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); surm (*māra*); üleujutus (*ogha*).

sūkarapotikāvatthu

yathāpi mūle anupaddave daḷhe, 5.
chinnopi rukkho punareva rūhati;
evampi taṇhānusaye anūhate,
nibbattatī dukkhamidaṁ punappunaṁ.

Nii nagu ka vigastamata, tugevalt juurelt Dhp 338.
mahalõigatud puu kasvab uuesti,
nõnda tekib ikka ja jälle dukkha
kuni iha kalduvus pole hävitatud.

yathāpi: ***yathā*** just/nii nagu + ***pi*** ka, samuti, isegi, kuigi.
mūle: ***mūla*** juur, alus.
anupaddave: ***an*** eitav eeliide + ***upaddava*** äkiline või raske õnnetus, õnnetus, häda, ebaõnn; vägivald, rõhumine.
daḷhe: ***daḷha*** tugev, resoluutne, kindel.
chinno: ***chinna*** ära lõigatud, hävinud; sõna tüvest ***chid*** ära lõikama, eemaldama.
pi: ka, samuti, isegi, kuigi.
rukkho: ***rukkha*** puu.
punareva: ***puna*** ikka, jälle + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *puna* + *r* (lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil) + *eva* = *punareva*.
rūhati: kasvab; sõna tüvest ***ruh***.
evampi: ***evaṁ*** nõnda, sel viisil + ***pi*** ka, samuti, isegi, kuigi.
taṇhānusaye: ***taṇhā*** iha + ***birana*** (varjatud või uinunud) tendents, latentne meeles olev kalduvus (naudingute vm oskamatu suunas), sõna tüvest ***si*** lamama, lebama, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *taṇhā* + *anusaye* = *taṇhānusaye*.
anūhate: ***an*** eitav eesliide + ***ūhata*** määrdunud (väljaheidetega); eemaldatud, välja võetud/tõmmatud/tõstetud; hävitatud; kõrgendatud, kõrge; sõnas ***han*** tapma, eesliitega ***ud*** üles.
nibbattatī: sünnib uuesti, eksisteerib, tekib (peamiselt luules kasutatav vorm); sõna tüvest ***vat*** olema + eesliitega ***ni*** tagasi.
dukkhamidaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***idaṁ*** see.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna* + *puna* = *punappuna*.

Dhp 338. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)", *Āvaṭṭahāravibhaṅga* Ne 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); dukkha; kalduvus (*anusaya*).

yassa chattiṁsati sotā, 6.
manāpasavanā bhusā;
māhā [*vāhā* (*sī. syā. pī.*)] *vahanti duddiṭṭhiṁ,*
saṅkappā rāganissitā.

Kelles voogavad võimsalt Dhp 339.
36 meelepärast voogu,
[teda] kannab kirel põhinev
mõtlemine vale vaate poole.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
chattiṁsati: (põhiarv) 36.
sotā: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.
manāpasavanā: ***manāpa*** meelepärane + ***savana*** voolav; sõna tüvest ***su*** voolama.
bhusā: ***bhusa*** tugev, võimas.
vāha: kandmine, juhtimine; juht; käru; (veolooma) kärutäis; voog, valang; sõna tüvest ***vah***.
duddiṭṭhiṁ: ***du*** vale, halb, paha + ***diṭṭhi*** vaade, sõna tüvest ***dis*** nägema; eufooniline ühend *du* + *diṭṭhi* = *duddiṭṭhi*.
saṅkappā: mõte, mõtlemine.
rāganissitā: ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima + ***nissita*** toetunud, põhinenud, sõltunud; usaldanud, sõna tüvest ***si*** toetuma, eesliitega ***ni*** alla.

Dhp 339. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Telakānittheragāthā* Thag 16.3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = 36 meelepärast voogu; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vale vaade.

savanti sabbadhi sotā, 7.
latā uppajja [*ubbhijja* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *tiṭṭhati;*
tañca disvā lataṁ jātaṁ,
mūlaṁ paññāya chindatha.

Vood voogavad kõikjal. Dhp 340.
Väädid väänlevad kindlalt ülespoole.
Olles näinud [iha] väädi võsu,
lõika tarkusega [selle] juur läbi.

savanti: voogab; sõna tüvest ***su*** voolama, voogama.
sabbadhi: kõikjal, igas suhtes.
sotā: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.
latā: ***lata*** roni- ehk vääntaim.
ubbhijja: kerkinud, üles plahvatanud; sõna tüvest ***bhid*** katkema, eesliitega ***ud*** üles.
tiṭṭhati: seisab; sõna tüvest ***ṭhā***.
tañca: ***tañ*** = ***tad*** see + ***ca*** ja.
disvā: olles näinud; sõna tüvest ***dis*** nägema.
lataṁ: ***lata*** roni- ehk vääntaim.
jātaṁ: ***jāta*** sündinud, kasvanud, saanud (antud kontekstis kasvu või võsu tähenduses).
mūlaṁ: ***mūla*** juur, alus.
paññāya: ***paññā*** tarkus.
chindatha: ära lõigata, hävitada; sõna tüvest ***chid***.

Dhp 340. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Telakānittheragāthā* Thag 16.3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*).

saritāni sinehitāni ca, 8.
somanassāni bhavanti jantuno;
te sātasitā sukhesino,
te ve jātijarūpagā narā.

Iha ja heameel Dhp 341.
on voogamas olendeis.
Need, naudinguisse kiindunud,
õnne otsivad inimesed,
need lähevad tõepoolest
[uude] sündi ja vanadusse.

saritāni: ***sarita*** läinud, liikuma/voolama pandud; mäletatud; sõna tüvest ***sar*** voolama.
sinehitāni: ihar, ihaldav, himur; sõna tüvest ***sineh*** himustama, ihaldama.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
somanassāni: ***somanassa*** heameel, rõõmsameelsus.
bhavanti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
jantuno: ***jantu*** (elus)olend, isik, mees.
te: ***tat*** see.
sātasitā: ***sāta*** nauding + ***sita*** valge; oleneb, sõltub; kiindunud.
sukhesino: ***sukha*** õnn + ***esin*** otsib, soovib, ihaldab; sõna tüvest ***is*** ihaldama, tahtma; eufooniline ühend *sukha + esin = sukhesin*.
te: ***tat*** see.
ve: tõepoolest.
jātijarūpagā: ***jāti*** (uus) sünd + ***jara*** vanadus + ***upagā*** lähenes; saabus; koges, tuli, läbis; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal; eufooniline ühend *jāti + jara + upagā = jātijarūpagā*.
narā: ***nara*** mees, inimene.

Dhp 341. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nauding (*kāma*); sansaara (*saṁsāra*) = sünd ja vanadus.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 9.
parisappanti sasova bandhito [*bādhito* (*bahūsu*)]*;*
saṁyojanasaṅgasattakā,
dukkhamupenti punappunaṁ cirāya.

Iha austav inimsugu Dhp 342.
rabeleb nagu püünises jänes.
[Kümne] köidikuga kammitsetud olendid
naasevad pikka aega, ikka ja jälle dukkhasse.

tasiṇāya: ***tasiṇā*** sõnast ***taṇhā*** iha.
purakkhatā: austatud, eelistatud.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
parisappanti: roomab, sipleb, jookseb ringi; sõna tüvest ***sap*** roomama, pugema, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
sasova: ***saso*** = ***sasa*** jänes + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
bandhito: ***bandhita*** köidetud, kinni püütud; sõna tüvest ***bandh*** siduma.
saṁyojanasaṅgasattakā: ***saṁyojana*** köidik + ***saṅga*** side, kinnitus, seotus; kinnituv + ***satta*** (põhiarv) seitse; rippuma, kinnituma; (elus)olend, (aistimisvõimeline) olevus.
dukkhamupenti: ***dukkham*** = ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***upenti*** tuleb, läheneb, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal.
punappunaṁ: ***puna*** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna* + *puna* = *punappuna*.
cirāya: ***cira*** (kestvuselt) pikk; pikka aega; viivitus.

Dhp 342. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); köidikud (*saṁyojana*); dukkha; sansaara (*saṁsāra*) = dukkhasse naasmine.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 10.
parisappanti sasova bandhito;
tasmā tasiṇaṁ vinodaye,
ākaṅkhanta [*bhikkhū ākaṅkhī* (*sī.*)*, bhikkhu ākaṅkhaṁ* (*syā.*)] *virāgamattano.*

Iha austav inimsugu Dhp 343.
rabeleb nagu püünises jänes.
Sestap peaks iha eemaldama
[see, kes] soovib enesele kiretust.

tasiṇāya: ***tasiṇā*** sõnast ***taṇhā*** iha.
purakkhatā: austatud, eelistatud.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
parisappanti: roomab, sipleb, jookseb ringi; sõna tüvest ***sap*** roomama, pugema, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
sasova: ***saso*** = ***sasa*** jänes + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
bandhito: ***bandhita*** köidetud, kinni püütud; sõna tüvest ***bandh*** siduma.
tasmā: **tad** see; sellest.
tasiṇaṁ: ***tasiṇā*** sõnast ***taṇhā*** iha.
vinodaye: tuleks eemaldada, hajutada, ära panna; sõna tüvest ***nud*** välja tõrjuma, eesliitega ***vi*** ära, läbi.
ākaṅkhanta: peaks ihaldama, soovima, ootama; sõna tüvest ***kavkh*** ootama, eesliitega ***a*** poole.
virāgamattano: ***vi*** läbi + ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima + ***atta*** ise, mina.

Dhp 343. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kiretus.

vibbhantabhikkhuvatthu

yo nibbanatho vanādhimutto, 11.
vanamutto vanameva dhāvati;
taṁ puggalametha passatha,
mutto bandhanameva dhāvati.

See, kes [soovide] rägastikust Dhp 344.
[on] läinud metsa erakuks vabanemaks
soovide rägastikust,
jookseb uuesti soovide rägastikku –
tule, vaata seda inimest:
[ta on] kammitsaist vabanemas,
ent jookseb [tagasi kammitsaisse]!

yo: ***yad*** see, mis/kes.
nibbanatho: ***ni*** läbi, ilma + ***vanatha*** iha; soov; (alus)mets, metsaalune = metsavaba, metsatu; tihnikuta, võsaaluseta.
vanādhimutto: ***vana*** puu, mets + ***adhimutta*** kavatsus, kalduvus, uskumus; sisse seadma = kaldub elama metsas džhaaina; eufooniline ühend *vana* + *adhimutto* = *vanādhimutto*.
vanamutto: ***vana*** puu, mets + ***mutta*** vabastatud, vabaks lastud; uriin.
vanameva: ***vana*** puu, mets; siinkohal „peremehe elu" + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
dhāvati: jookseb, sõna tüvest ***dhav*** jooksma.
taṁ: ***tad*** see.
puggalametha: ***puggala*** isik + ***etha*** tule, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***a*** poole.
passatha: näe, vaata, sõna tüvest ***dis*** nägema.
mutto: ***mutta*** vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastus, vabanemine.
bandhanam: kammitsetud, (kinni)seotud; vangistus; aheldatus; tõkestatus; sõnast ***bandh*** (kinni) siduma, kinnitama.
eva: vaid, ainult.
dhāvati: jookseb, sõna tüvest ***dhav*** jooksma.

Dhp 344. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = (*soovide*) rägastik, siinkohal esineb koduelu allegooriana; kammitsad (*ganthā*).

bandhanāgāravatthu

na taṁ daḷhaṁ bandhanamāhu dhīrā, 12.
yadāyasaṁ dārujapabbajañca
[*dārūjaṁ babbajañca* (*sī. pī.*)];
sārattarattā maṇikuṇḍalesu,
puttesu dāresu ca yā apekkhā.

Ei need rauast, puidust [ega] babbadža ☸ Dhp 345.
rohust valmistatud
kammitsad ole tugevad, kuulutavad targad;
küll aga kiindumine kalliskividesse [ja] ehetesse,
igatsus poegade ja naiste [järele].

na: ei.
taṁ: ***tad*** see.
daḷhaṁ: ***dalha*** tugev, resoluutne, kindel.
bandhanamāhu: ***bandhana*** kammits + sõnast ***bandh*** kammitsetud, (kinni) seotud kinnitatud; vangistus; aheldatus; tõkestatus + ***āhu*** ütlema, kuulutama; sõna tüvest ***ah*** rääkima.
dhīrā: tark, arukas.
yadāyasaṁ: ***yad*** see, mis/kes + ***ayasaṁ*** valmistatud rauast; sõnast ***ayo*** raud.
dārujapabbajañca: ***dāruja*** (valmistatud) puidust; sõnast ***daru*** puit, järelliide ***ja*** sõnast ***jan*** sünnitama, tootma + ***pabbaja*** valmistatud *babbaja* rohust (jäme rohi või pilliroog) + ***ca*** ja: eufooniline ühend *pabbaja* + *ca* = *pabbajañca*.
sārattarattā: ***sāratta*** pühendunud, kiindunud, kinnitunud; sõna tüvest ***ram*** värvima, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***ratta*** elevil, armunud; sõna tüvest ***ram*** värvima.
maṇikuṇḍalesu: ***maṇi*** kalliskivi, kristall + ***kuṇḍala*** kõrvarõngas, ornament.
puttesu: ***putta*** poeg.
dāresu: ***dāra*** naine, abikaasa.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yā: ***yad*** see, mis/kes.
apekkhā: ***apekkha*** otsima; ootav, lootev; kiindumus, igatsus, ootus; sõna tüvest ***ikh*** vaatama, eesliitega ***apa*** alla, sisse, peale.

Dhp 345. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Bandhanasuttaṁ* SN 3.10 ja *Bandhanāgārajātaka* Ja 201 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, *Catubyūhahāravibhaṅga* Ne 9 ja *Sāsanapaṭṭhānadutiyabhūmi* Pe 2 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); iha (*taṇhā*) = kiindumine kalliskividesse, ehetesse, poegadesse ja naistesse.

etaṁ daḷhaṁ bandhanamāhu dhīrā, 13.
ohārinaṁ sithilaṁ duppamuñcaṁ;
etampi chetvāna paribbajanti,
anapekkhino kāmasukhaṁ pahāya.

Need [on] tugevad kammitsad, kuulutavad targad, ☸ Dhp 346.
mis [tunduvad] lõtvadena, [kuid] viivad langusesse;
neist on raske vabaneda.
Sellised [kammitsad] läbi lõiganud rändavad ringi
soovideta, naudinguõnnest loobununa.

etaṁ: see.
daḷhaṁ: ***daḷha*** tugev, resoluutne, kindel.
bandhanamāhu: ***bandhanam*** = ***bandhana*** kammits, side, ahel, kinnitus; tõke; sõnast ***bandh*** (kinni) siduma, kinnitama + ***ahu*** ütles, kuulutas; sõna tüvest ***ah*** rääkima.
dhīrā: ***dhīra*** tark, kaval.
ohārinaṁ: ***ohārin*** alla/ära lohistama/kandma, eksiteele viimine; rüüstamine; kaalukas; sõna tüvest ***har*** tooma, kandma eesliitega ***o*** või ***ava*** alla(poole), ära.
sithilaṁ: ***sithila*** lõtv, lodev, paindlik, järeleandlik.
duppamuñcaṁ: ***du*** halb, paha + ***pamuñca*** vabastada, lahti lasta, lõdvendada; sõnast ***muc*** vabastama, vabanema, rõhutava eesliitega ***pa***; eufooniline ühend *du + pamuñcaṁ = duppamuñcaṁ*.
etampi: ***etaṁ*** see + ***pi*** ka.
chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
paribbajanti: rändab ringi (kui munk, mitte tingimata Buddha munk) tüvi on ***vaj*** minema, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
anapekkhino: ***an*** eitav eesliide + ***apekkhin*** vaatlev, otsiv; kaaluma, otsima; ükskõikne (millegi/kellegi suhtes); igatsus, kiindumusega; sõna tüvest ***ikh*** vaatama, eesliitega ***apa*** alla, peale.
kāmasukhaṁ: ***kāma*** nauding + ***sukha*** õnn.
pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 346. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Bandhanasuttaṁ* SN 3.10 ja *Bandhanāgārajātaka* Ja 201 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 ja *Catubyūhahāravibhaṅga* Ne 9 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*).

khemātherīvatthu

ye rāgarattānupatanti sotaṁ, 14.
sayaṁkataṁ makkaṭakova jālaṁ;
etampi chetvāna vajanti dhīrā,
anapekkhino sabbadukkhaṁ pahāya.

See, keda erutab kirg, langeb voogu ☸ Dhp 347.
nagu ämblik enda kootud võrku.
Aga selle läbilõiganud targad kulgevad
kiindumuseta, kogu dukkhast loobununa.

ye: ***yad*** see, mis/kes.
rāgarattānupatanti: ***raga*** kirg + ***ratta*** värvitud; värviline; ihast vaimustunud; elevil, põnevil; armunud; sõna tüvest ***raj*** värvima; eufooniline ühend *ratta + anupatanti = rattānupatanti*.
sotaṁ: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.
sayaṁkataṁ: ***sayaṁ*** ise, enda poolt + kata tehtud, loodud, sõna tüvest ***kar*** tegema.
makkaṭakova: ***makkataka*** ämblik + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
jālaṁ: ***jāla*** võrk, püünis, lõks.
etampi: ***etaṁ*** see + ***pi*** ka, samuti.
chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
vajanti: eksleb (mungana); sõna tüvest ***vaj*** minema.
dhīrā: ***dhīra*** tark, kaval.
anapekkhino: ***an*** eitav eesliide + ***apekkhin*** igatsus, kiindumus; sõna tüvest ***ikh*** vaatama, eesliitega ***apa*** alla, peale.
sabbadukkhaṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega ***pa***.

Dhp 347. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemātherīapadāna* Ap 18.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*); dukkha.

uggasenavatthu

muñca pure muñca pacchato, 15.
majjhe muñca bhavassa pāragū;
sabbattha vimuttamānaso,
na punaṁ jātijaraṁ upehisi.

Vabane minevikust, vabane tulevikust, Dhp 348.
vabane olevikust, [mine] olemasolu vastaskaldale.
Kõigest vabanenud meel
ei naase [enam] uude sündi [ega] vanadusse.

muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha; sõna tüvest on ***muc*** vabastama.
pure: enne, varasem; minevik.
muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha.
pacchato: pärast, hiljem; tulevik.
majjhe: ***majjha*** keskmine (mineviku ja tuleviku vahel, st olevik).
muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha.
bhavassa: ***bhava*** saamine, olemasolu; sõna tüvest ***bhu*** olema.
pāragū: ***pāra*** vastaskallas, teine pool + ***gu*** läheb, olles läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
sabbattha: kõikjal, igas kohas.
vimuttamānaso: ***vimutta*** vabastatud, vabanenud, sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliitega ***vi*** läbi, eraldamine + ***manas*** meele juurde kuuluv (kavatsus, eesmärk, mõistus, vaimne tegevus); süda.
na: ei.
punaṁ: uuesti.
jātijaraṁ: ***jāti*** (uus) sünd + ***jara*** vanadus.
upehisi: ***upehiti*** läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***upa*** lähedal.

Dhp 348. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = minevikust, olevikust ja tulevikust vabanemine; sansaara (*saṁsāra*) = uude sündi ja vananemisse mineku lõppemine ning olemasollu ehk naudingute, vormide ja vormita valda naasmise lakkamine; maailm (*loka*).

cūḷadhanuggahapaṇḍitavatthu

vitakkamathitassa jantuno, 16.
tibbarāgassa subhānupassino;
bhiyyo taṇhā pavaḍḍhati,
esa kho daḷhaṁ [*esa gāḷhaṁ* (*ka.*)]
karoti bandhanaṁ.

Segaste mõtetega inimese Dhp 349.
tugev kirg vaadata meeldivat
kasvatab iha ainult suuremaks –
see, tõepoolest, teeb kammitsad tugevaks.

vitakkapamathitassa: ***vitakka*** mõte, mõtlemine + ***pamathita*** ärritunud, tasakaalutu, häiritud; sõna tüvest ***math*** raputama, rõhutava eesliitega ***pa***.
jantuno: ***jantu*** olend, isik, mees.
tibbarāgassa: ***tibba*** terav, tugev, intensiivne + ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima.
subhānupassino: ***subha*** särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s) + ***anupassin*** mõtisklemine, vaatamine, vaatlemine; tegusõna tüvest ***pass*** nägema, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda, omastava järelliitega ***in***; = „mõtisklemist omama“ või „mõtiskleja“; eufooniline ühend *subha* + *anupassino* = *subhānupassino*.
bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.
taṇhā: iha.
pavaḍḍhati: kasvab; sõna tüvest ***vaddh***, rõhtava eesliitega ***pa***.
esa: ***etad*** see.
kho: tõepoolest, tõesti.
daḷhaṁ: ***daḷha*** tugev, resoluutne, kindel.
karoti: teeb, sõna tüvest ***kar***.
bandhanaṁ: ***bandhana*** kammits, side, ahel, kinnitus; tõke; sõnast ***bandh*** (kinni) siduma, kinnitama.

Dhp 349. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Suttādhiṭṭhānatatiya-bhūmi* Pe 3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*) = segaste mõtetega; ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*) = meeldiva vaatlemine; plekid (*kilesa*) = kirg; suureneb see, millele teadvus keskendub; kammitsad (*ganthā*).

vitakkūpasame ca [*vitakkūpasameva (ka.)*] *yo rato,* 17.
asubhaṁ bhāvayate sadā sato;
esa [*eso (?)*] *kho byanti kāhiti,*
esa [*eso (?)*] *checchati mārabandhanaṁ.*

Aga see, kes pühendub mõtete rahunemisele, Dhp 350.
arendab ilutus[taju ja on] alati tähelepanelik,
see, tõepoolest, teeb ihale lõpu,
see lõikab läbi Surma köidikud.

vitakkūpasame: ***vitakka*** mõte, mõtlemine + ***upasama*** vaikseks või kergemaks muutumine, peatumine; rahu(likkus); sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles; eufooniline ühend *vitakka + upasame = vitakkūpasame*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
rato: ***rata*** pühendunud; sõna tüvest ***ram*** rõõmustuma, olema pühendunud.
asubhaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***subha*** särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s).
bhāvayate: „olemasolu põhjustama", arendama; sõna tüvest ***bhu*** olema.
sadā: alati.
sato: ***sata*** teadlik, tähelepanelik, ärkvel, valvas, sõna tüvest ***sar*** mäletama.
esa: ***etad*** see.
kho: tõepoolest.
byanti: eemaldatud, lõpetatud; sõnast ***anta*** lõpp, eesliitega ***vi*** ära, läbi; vi + anti = byanti.
kahiti: teeb; sõna tüvest ***kar*** tegema.
esa: ***etad*** see.
checchati: lõikab ära, hävitab, eemaldab; sõna tüvest ***ched***.
mārabandhanaṁ: ***māra*** maara, surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + ***bandhana*** side, köidikud, verbist ***bandh*** siduma, kinnitama.

Dhp 350. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Cakkavattiṅgapañha* Mil 7.4.10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = mõtete rahunemine; ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = iha lõppemine; surm (*māra*).

māravatthu
niṭṭhaṅgato asantāsī, 18.
vītataṇho anaṅgaṇo;
acchindi bhavasallāni,
antimoyaṁ samussayo.

Täiuse saavutanud kartmatu, Dhp 351.
ihatusse [ja] rüvetusse läinu,
olemasolunoole aukudeta –
tema on viimases moodustumises.

niṭṭhaṅgato: ***niṭṭha*** järeldus, täius(likkus), tipp, haripunkt + ***gata*** läinud, sõna tüvest ***gam*** minema.
asantāsī: ***a*** eitav eesliide + ***santāsa*** hirm, kartus; värin.
vītataṇho: ***vīta*** läinud, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***vi*** läbi, ära + ***taṇhā*** iha.
anaṅgaṇo: ***an*** eitav eesliide + ***aṅgaṇa*** koht, kus jalutada; avatud ruum; sisehoov; kohus; raiesmik; (mustuse) täpp; tedretähn; plekk; kõlbeline eksimus, rüve; rikutus.
acchindi: ära lõiganud, hävitanud; sõna tüvest ***chid***.
bhavasallāni: ***bhava*** saamine, olemasolu; sõna tüvest ***bhu*** olema + ***salla*** nool.
antimoyaṁ: ***antima*** viimane, lõplik; madalaim, alatuim + ***ayaṁ*** = ***idaṁ*** see, too; eufooniline ühend *antimo + ayaṁ = antimoyaṁ*.
samussayo: ***samussaya*** kuhjum, kogum, osadest koosnev või kokku pandud (= keha; elu; kõik olemasolev).

Dhp 351. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) ja arahant = täiuslikkuse saavutanud; plekid (*kilesa*); moodustised (*saṅkhāra*) = viimane moodustumine.

vītataṇho anādāno, 19.
niruttipadakovido;
akkharānaṁ sannipātaṁ,
jaññā pubbāparāni ca;
sa ve „antimasārīro,
mahāpañño mahāpuriso"ti vuccati.

Ihatut, kiindumusteta, sõna tähenduse teadjat Dhp 352.
ja sõnade järgnevuse teadjat,
teda, tõepoolest, nimetatakse viimase
kehastumisega suureks targaks [ja] suureks

vītataṇho: ***vita*** ilma, vaba (olema); sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***vi*** läbi, ära, eemale + ***taṇhā*** iha.
anādāno: ***an*** eitav eesliide + ***ādāna*** võtmine, haaramine; kinni hoidmine; sõnast ***da*** andma, eesliitega ***a*** poole.
niruttipadakovido: ***nirutti*** grammatika, etümoloogia, hääldus; tähendus + ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend + ***kovida*** teadmine, oskusteabe omamine, ekspert, meister; sõnast ***ku*** kuidas ja sõna tüvest ***vid*** teadma.
akkharānaṁ: ***akkhara*** heli, toon; (tähestiku) täht, sõna.
sannipātaṁ: liit, kooslus; koondus; sõna tüvest ***pat*** kukkuma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***ni*** alla.
jaññā: peaks teadma; sõna tüvest ***ña*** teadma.
pubbāparāni: ***pubba*** aine; mateeria. (omadussõnana) endine; varem, varasem; idapoolne; (liitsõnades) mis on olnud või juhtunud varem; õiges järjekorras, mis eelneb ja mis järgneb (seoses sõnade õige järjekorraga suttades) + ***apara*** järgmine, järgnev, teine; eufooniline ühend *pubba + aparāni = pubbāparāni*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sa: ***tad*** see.
ve: tõepoolest.
antimasārīro: ***antima*** viimane, lõplik + ***sārīra*** keha, siin tähendab elu.
mahāpañño: ***mahā*** suur, suurepärane + ***pañña*** tarkus.
mahāpuriso: ***mahā*** suur, suurepärane + ***purisa*** mees.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, rääkima.

Dhp 352. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) ja arahant = ihatu, kiindumusteta; dhamma teadja; moodustised (*saṅkhāra*), keha (*kāya*) = viimane kehastumine.

upakājīvakavatthu
sabbābhibhū sabbavidūhamasmi, 20.
sabbesu dhammesu anūpalitto;
sabbañjaho taṇhakkhaye vimutto,
sayaṁ abhiññāya kamuddiseyyaṁ.

Kõikületanu, kõiketeadja olen, ☸ Dhp 353.
kõikidest dhammadest määrdumatu,
kõigest loobunu, iha hävitanu, vabanenu,
ise ülimad teadmised saavutanud –
keda peaksin nimetama [oma] õpetajaks?

sabbābhibhū: ***sabba*** kõik, kogu + ***abhibhu*** ületamine, vallutamine, võitmine, võimu omamine; isand; sõna tüvest ***bhu*** olema, eesliitega ***abhi*** üle.
sabbavidūhamasmi: ***sabba*** kõik, kogu + ***vidū*** teadja, õppinu; osav + ***ahaṁ*** mina; eufooniline ühend *sabbavidū + ahamasmi = sabbavidūhamasmi* + ***asmi*** olen, sõna tüvest ***as***.
sabbesu: ***sabba*** kõik, kogu.
dhammesu: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis viitab üldisemalt olemasolevatele asjade ja nähtustega ning valede dharmadega mitteseotusele.
anūpalitto: ***an*** eitav eesliide + ***upalitta*** määrdunud, plekiline; sõna tüvest ***lip*** määrima, mustama, eesliitega ***upa*** peal, lähedal; eufooniline ühend *an + upalitto = anūpalitto*.
sabbañjaho: ***sabba*** kõik, kogu + ***jaha*** maha jätma, hülgama, loobuma; sõna tüvest ***ha*** hülgama, maha jätma; eufooniline ühend *sabba + jaho = sabbañjaho*.
taṇhakkhaye: ***taṇha*** iha + ***khaya*** hävitamine, lahustumine, raiskumine, kulumine, vähenemine; kurnatus; lõpp; eufooniline ühend *taṇha + khaye = taṇhakkhaye*.
vimutto: ***vimutta*** vabanenud; sõna tüvest ***muc*** vabastama, eesliitega ***vi*** läbi, eralduma.
sayaṁ: ise, enda poolt.
abhiññāya: ülimad teadmised; sõna tüvest ***ña*** teadma, eesliitega ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
kamuddiseyyaṁ: ***kam*** kes + ***uddiseyya*** = ***uddisati*** peaksin märkima, määrama või osutama; sõna tüvest ***dis*** näitama, osutama, eesliitega ***ud*** üles, kuni.

Dhp 353. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Pāsarāsisuttaṁ* MN 26, *Bodhirājakumārasuttaṁ* MN 85, *Vinayapiṭaka*, *Mahākhandhaka* Kd 1 ja *Niyāmokkantikathā* Kv 4.8.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*), kalduvus (*anusaya*), kammitsad (*ganthā*), kirg (*rāga*), köidikud (*saṁyojana*), mina ja minatus (*atta*, *anatta*), nauding (*kāma*), olemasolu (*bhava*), plekid (*kilesa*), surm (*māra*), tulvad (*āsava*), üleujutus (*ogha*) = kõikületanu; teadmised (*ñāṇa*) = kõikteadja; vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); ülimad teadmised (*abhiññā*).

sakkapañhavatthu

sabbadānaṁ dhammadānaṁ jināti, 21.
sabbarasaṁ dhammaraso jināti;
sabbaratiṁ dhammarati jināti,
taṇhakkhayo sabbadukkhaṁ jināti.

Dhamma kink ületab kõik kingid, Dhp 354.
dhamma maitse ületab kõik maitsed,
dhamma rõõm ületab kõik rõõmud,
iha lakkamine ületab kogu dukkha.

sabbadānaṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***dāna*** daana, annetus, kink(imine), andmine, almuste jagamine; oskuslik bhikkhu(-de) või sangha toetamine.
dhammadānaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***dāna*** daana, annetus, kink(imine), andmine, almuste jagamine; oskuslik bhikkhu(-de) või sangha toetamine.
jināti: vallutab, võidab; sõna tüvest ***ji*** vallutama, võitma.
sabbarasaṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***rasa*** mahl, maitse; elavhõbe.
jināti: vallutab, võidab.
sabbaratiṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***rati*** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.
dhammarati: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + ***rati*** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.
jināti: vallutab, võidab.
taṇhakkhayo: ***taṇha*** iha + ***khaya*** hävitamine, lahustumine, raiskumine, kulumine, vähenemine; kurnatus; lõpp; eufooniline ühend *taṇha* + *khaye* = *taṇhakkhaye*.
sabbadukkhaṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
jināti: vallutab, võidab.

Dhp 354. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; iha (*taṇhā*).

aputtakaseṭṭhivatthu

hananti bhogā dummedhaṁ, 22.
no ca pāragavesino;
bhogataṇhāya dummedho,
hanti aññeva attanaṁ.

Rikkus hukutab arutu, Dhp 355.
mitte aga vastaskaldale püüdleja.
Omandiihas arutu
kahjustab nii teisi kui ennast.

hananti: teeb haiget, tapab; sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
bhogā: omamine; rikkus, vara(ndus); nauding.
dummedhaṁ: ***dummedha du*** halb või kehv + ***medhā*** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du* + *medhaṁ* = *dummedhaṁ*.
no: ei ***na*** mitte + rõhutava abisõnaga ***u***: ***na*** + ***u*** = ***no***.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pāragavesino: ***pāra*** teine pool, vastas(kallas) + ***gavesin*** otsib, püüdleb.
bhogataṇhāya: ***bhogā*** omamine; rikkus; nauding + ***taṇhā*** iha.
dummedho: ***dummedha du*** halb või kehv + ***medhā*** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du* + *medho* = *dummedho*.
hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab, sõna tüvest ***han***.
aññeva: ***añña*** muu, teine + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *añña* + *eva* = *aññeva*.
attanaṁ: ***atta*** ise, mina.

Dhp 355. salmi kanooniline vaste pole leitav.

aṅkuravatthu

tiṇadosāni khettāni, 23.
rāgadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītarāgesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 356.
kirg rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, kiretule annetamine
toob suure vilja.

tiṇadosāni: ***tiṇa*** muru, umbrohi + ***dosa*** viha; rikutus; halb seisukord; kahjustumine.
khettāni: ***khetta*** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).
rāgadosā: ***rāga*** kirg; sõna tüvest ***raj*** värvima + ***dosa*** viha; rikutus; halb seisukord; kahjustumine.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
tasmā: ***tad*** see; sellest.
hi: tõepoolest.
vītarāgā: ***vīta*** ilma + ***rāga*** kirg, sõna tüvest ***raj*** värvima.
dinnaṁ: ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma.
hoti: on, sõna tüvest tüvest ***bhu*** olla, olema **(*bhavati*)**.
mahapphalaṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***phala*** vili; eufooniline ühend *maha + phalaṁ = mahapphalaṁ*.

Dhp 356. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khettāni, 24.
dosadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītadosesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 357.
viha rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, vihatule annetamine
toob suure vilja.

tiṇadosāni: ***tiṇa*** muru, umbrohi + ***dosa*** viha.
khettāni: ***khetta*** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).
dosadosā: ***dosa*** 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine; 2x järjest = vihast rikutud.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
tasmā: ***tad*** see; sellest.
hi: tõepoolest.
vītarāgā: ***vīta*** ilma + ***dosa*** 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine.
dinnaṁ: ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma.
hoti: on, sõna tüvest tüvest ***bhu*** olla, olema (***bhavati***).
mahapphalaṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***phala*** vili; eufooniline ühend *maha + phalaṁ = mahapphalaṁ*.

Dhp 357. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khettāni,
mohadosā ayaṁ pajā;
tasmā hi vītamohesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ. 25.

Umbrohi rikub põllumaa,
pettekujutlus rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, pettekujutlusetule
annetamine toob suure vilja. Dhp 358.

tiṇadosāni: ***tiṇa*** muru, umbrohi + ***dosa*** viha.
khettāni: ***khetta*** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).
mohadosā: ***moha*** pettekujutlus; hämming, segadus.
dosa: 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
tasmā: ***tad*** see; sellest.
hi: tõepoolest.
vītamohesu: ***vīta*** ilma + ***moha*** pettekujutlus; hämming, segadus.
dinnaṁ: ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma.
hoti: on, sõna tüvest tüvest ***bhu*** olla, olema (***bhavati***).
mahapphalaṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***phala*** vili; eufooniline ühend *maha + phalaṁ = mahapphalaṁ*.

Dhp 358. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = pettekujutlus; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khettāni,
icchādosā [*taṇhādosā ?*] *ayaṁ pajā;*
tasmā hi vigaticchesu,
dinnaṁ hoti mahapphalaṁ. 26.

Umbrohi rikub põllumaa,
iha rikub selle inimsoo.
Seepärast, tõepoolest, ihatule annetamine
toob suure vilja. Dhp 359.

tiṇadosāni: ***tiṇa*** muru, umbrohi + ***dosa*** viha.
khettāni: ***khetta*** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).
mohadosā: ***moha*** pettekujutlus; hämming, segadus.
dosa: 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine.
ayaṁ: ***idaṁ*** see.
pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.
tasmā: ***tad*** see; sellest.
hi: tõepoolest.
vītamohesu: ***vīta*** ilma + ***moha*** pettekujutlus; hämming, segadus.
dinnaṁ: ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma.
hoti: on, sõna tüvest tüvest ***bhu*** olla, olema **(*bhavati*)**.
mahapphalaṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***phala*** vili; eufooniline ühend *maha + phalaṁ = mahapphalaṁ*.

Dhp 358. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = pettekujutlus; daana ehk annetus (*dāna*).

aṇhāvaggo catuvīsatimo niṭṭhito.

Kahekümne neljanda, iha grupi lõpp.

bhikkhuvaggo

Bhikkhu grupp

Dhp 360-382

pañcabhikkhuvatthu

cakkhunā saṁvaro sādhu, 1.
sādhu sotena saṁvaro;
ghānena saṁvaro sādhu,
sādhu jivhāya saṁvaro.

Silma ohjamine [on] hea. Dhp 360.
Hea [on] kõrva ohjamine.
Nina ohjamine [on] hea.
Hea [on] keele ohjamine.

cakkhunā: ***cakkhu*** silm.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine; verbi tüvest ***var*** katma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
sādhu: hea, suurepärane.
sotena: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.
ghānena: ***ghāna*** nina.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.
sādhu: hea, suurepärane.
sādhu: vt eelmine.
jivhāya: ***jivhā*** keel.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.

Dhp 360. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

kāyena saṁvaro sādhu, 2.
sādhu vācāya saṁvaro;
manasā saṁvaro sādhu,
sādhu sabbattha saṁvaro;
sabbattha saṁvuto bhikkhu,
sabbadukkhā pamuccati.

Keha ohjamine [on] hea. ❋ Dhp 361.
Hea [on] kõne ohjamine.
Meele ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõige ohjamine.
Kõike ohjav bhikkhu vabaneb kogu dukkhast.

kāyena: ***kāya*** keha.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine; sõna tüvest ***var*** katma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
sādhu: hea, suurepärane.
sādhu: vt eelmine.
vācāya: ***vāca*** kõne, hääl.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.
manasā: ***manas*** meel.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.
sādhu: hea, suurepärane.
sādhu: vt eelmine.
sabbattha: kõikjal, igas kohas.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine.
sabbattha: kõikjal, igas kohas.
saṁvuto: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
sabbadukkhā: ***sabba*** kõik, kogu + ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
pamuccati: „on vaba", vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest ***muc*** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega ***pa***.

Dhp 361. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Attarakkhitasuttaṁ* SN 3.5 ning seda tsiteerivad *Sāsanapaṭṭhānadutiyabhūmi* Pe 2, *Vatthaguyha-nidassanapañha* Mil 5.3.3 ja *Hatthiṅgapañha* Mil 7.5.10.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

haṁsaghātakabhikkhuvatthu

hatthasaṁyato pādasaṁyato, 3.
vācāsaṁyato saṁyatuttamo;
ajjhattarato samāhito,
eko santusito tamāhu bhikkhuṁ.

Kätt talitsev, jalga talitsev, Dhp 362.
kõne talitsev, ülimalt talitsetud,
seesmiselt rõõmus [ja] rahus,
üksi rahulolev – teda nimetatakse bhikkhuks.

hatthasaṁyato: ***hattha*** käsi + ***saṁyata*** „kokku surutud", talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv, talitsev ; kokkuhoid (koonerdamine).
pādasaṁyato: ***pāda*** jalg + ***saṁyata*** „kokku surutud", vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv.
vācāsaṁyato: ***vaco*** kõne; sõna; sõna tüvest ***vac*** rääkima + ***saṁyata*** „kokku surutud", talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv.
saṁyatuttamo: ***saṁyata*** „kokku surutud", talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv + ***uttama*** „kõige"; kõrgeim, suurim, parim; eufooniline ühend *saṁyata + uttamo = saṁyatuttamo*.
ajjhattarato: ***ajjhatta*** sissepoole, seestpoolt + ***rata*** rõõmustav; sõna tüvest ***ram*** rõõmustuma, pühendunud olema.
samāhito: ***samāhita*** koondunud, kohaldunud, kindel; saavutanud; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** poole.
eko: ***eka*** (põhiarv) üks.
santusito: ***santusita*** rahulolev, rahuldatud.
tamāhu: ***taṁ = tad*** see + ***ahu*** öeldud, kuulutatud; sõna tüvest ***ah*** rääkima.
bhikkhuṁ: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 362. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = talitsemine; džhaana (*jhāna*) = seesmiselt rõõmus ja rahus; eraklus (*sāmañña*) = üksi rahulolev; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

kokālikavatthu

yo mukhasaṁyato bhikkhu, 4.
mantabhāṇī anuddhato;
atthaṁ dhammañca dīpeti,
madhuraṁ tassa bhāsitaṁ.

See bhikkhu kes talitseb suud, Dhp 363.
räägib mõõdukalt, uhkuseta,
ja selgitab dhammat,
selle jutt [on] magus.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
mukhasaṁyato: ***mukha*** suu; nägu; sissepääs; avamine; ees; ennekõike + ***saṁyata*** „kokku surutud", talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv, talitsev; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest ***yam*** (vaos hoidma, rahunema), eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
mantabhāṇī: ***manta*** mantra, religioosne tekst; mõtleja, teadja; tarkus, mõistmine; (kindel, piiratud, mõõdukas) kogus + ***bhanin*** rääkija, räägib; sõna tüvest ***bhan***, koos omastava järelliitega ***in;*** = mantramanaja?
anuddhato: ***an*** eitav eesliide + ***uddhata*** (üles)tõstetud; üles puhutud; erutunud; uhke, edev; sõna tüvest ***dhar*** hoidma koos, eesliitega ***ud*** üles.
atthaṁ: ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte. Dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.
dhammañca: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***ca*** ja.
dīpeti: paljastab, teeb ilmseks; kuulutab, selgitab, teeb selgeks; illustreerib; helendab; sõna tüvest ***dip*** särama.
madhuraṁ: ***madhura*** magus; maius.
tassa: ***tad*** see; sellele; temale.
bhāsitaṁ: ***bhāsita*** räägitud, öeldud, sõna tüvest ***bhas*** rääkima.

Dhp 363. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Sujātajātaka* Ja 269 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

dhammārāmattheravatthu

dhammārāmo dhammarato, 5.
dhammaṁ anuvicintayaṁ;
dhammaṁ anussaraṁ bhikkhu,
saddhammā na parihāyati.

Dhammas rõõmustav, dhammale pühendunud, ☸ Dhp 364.
dhamma üle mõtisklev
[ja] dhammat meelespidav bhikkhu
ei eemaldu õigest dhammast.

dhammārāmo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) poolt edasi antud *vāda* ehk Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma + ***rāma*** nauding, lõbustus; verbi tüvest ***ram*** nautima, eesliitega ***a*** poole; eufooniline ühend *dhamma + arāmo = dhammārāmo*.
dhammarato: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + ***rata*** pühendunud, sõna tüvest ***ram*** rõõmustuma, olema pühendunud.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
anuvicintayaṁ: (millegi üle) mõtisklema; mõtleb läbi, sõna tüvest ***cint*** mõtlema, eesliidetega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda ja ***vi*** läbi.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
anussaraṁ: ***anussarant*** teadlik olemine, mäletamine, meeles pidamine, sõna tüvest ***sar*** mäletama, eesliitega ***anu*** mööda, peale, juurde.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
saddhammā: ***sad*** hea, tõene, õige (algne tähendus: olemasolev, ***sant***; tegusõna olema ***as*** liitvorm ***sant*** = ***sat***) + ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).
na: ei.
parihāyati: eemaldub, sõna tüvest ***ha*** lahkuma, maha jätma, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.

Dhp 364. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Dhammānudhamma-paṭipannasuttaṁ* Iti 86 ning *Ānandattheragāthā* Thag 17.3.

Vt selgitustest: dhamma; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

vipakkhasevakabhikkhuvatthu

salābhaṁ nātimaññeyya, 6.
nāññesaṁ pihayaṁ care;
aññesaṁ pihayaṁ bhikkhu,
samādhiṁ nādhigacchati.

Elada tuleks saadut põlgamata Dhp 365.
[ja] teisi mitte kadestades.
Teisi kadestav bhikkhu
ei saavuta keskendust.

salābhaṁ: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***labha*** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.
nātimaññeyya: ***na*** eitav eesliide + ***atimaññeyya*** põlgama, halvustama, jätab hooletusse, sõna tüvest ***man*** mõtlema, eesliitega ***ati*** üle, kaugemale.
nāññesaṁ: ***na*** eitav eesliide + ***añña*** muu; erinev; teine, veel üks; miski, (veel) midagi muud; ülejäänud; *„**añña** … **añña**“* üks..., teine... ; eufooniline ühend *na + aññesaṁ = nāññesaṁ*.
pihayaṁ: ***pihā*** kadestama, ihaldama; sõna tüvest ***pih***.
care: peaks elama; sõna tüvest ***car*** liikuma, tegutsema, kõndima.
aññesaṁ: ***añña*** muu; erinev; teine, veel üks; miski.
pihayaṁ: ***pihā*** kadestama, ihaldama.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
samādhiṁ: ***samādhi*** keskendus; tähendab kokkupanemist, ühendamist kinnitamist; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult, ***a*** suunas.
nādhigacchati: ***na*** eitav eesliide + ***adhigacchati*** jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** üle, poole; eufooniline ühend *na + adhigacchati = nādhigacchati*.

Dhp 365. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = põlgus, kadedus; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); keskendus (*samādhi*).

appalābhopi ce bhikkhu, 7.
salābhaṁ nātimaññati;
taṁ ve devā pasaṁsanti,
suddhājīviṁ atanditaṁ.

Kui bhikkhu [on] ka vähe saanud, Dhp 366.
kuid ei põlga saadut [ära],
[siis] sellist, tõepoolest, ülistavad deevad,
[seda], tüdimuseta, puhtuses elajat.

appalābhopi: ***appa*** tillukene, väga väike (eimillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + ***labha*** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.
pi: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (kirjutatakse ka ***api***).
ce: kui.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
salābhaṁ: ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***labha*** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.
nātimaññati: ***na*** eitav eesliide + ***atimaññati*** põlgab, halvustab, jätab hooletusse, sõna tüvest ***man*** mõtlema, eesliitega ***ati*** üle, kaugemale; eufooniline ühend *na +atimaññati = nātimaññati*.
taṁ: ***tad*** see.
ve: tõepoolest.
devā: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
pasaṁsanti: kiidab, ülistab; sõna tüvest ***saṁs*** kiitma, osutama, rõhutava eesliitega ***pa***.
suddhājīviṁ: ***suddha*** puhas, selge; puhastunud + ***ajīvin*** see kes elab, elaja; sõna tüvest ***jiv*** elama, eesliitega ***a*** peale, poole, omastava järelliitega ***in***; eufooniline ühend *suddhājīviṁ = suddha ajīviṁ*.
atanditaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***tandita*** loid, laisk, tüdinud; väsinud.

Dhp 366. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); plekid (*kilesa*) = põlgus; deeva ehk jumal(us) (*deva*); puhtus (*visuddhi*).

pañcaggadāyakabrāhmaṇavatthu

sabbaso nāmarūpasmiṁ, 8.
yassa natthi mamāyitaṁ;
asatā ca na socati,
sa ve „bhikkhū"ti vuccati.

Ühelgi viisil nime ja vormiga ☸ Dhp 367.
see, kes pole samastunud,
ega leina olematut,
teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.

sabbaso: ***sabba*** kõik, iga = iga suhtes, kõiges.
nāmarūpasmiṁ: ***nāma*** nimi, nimetatav (meeleline) + ***rūpa*** vorm (aineline, elementidest koosnev).
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natti*.
mamāyitaṁ: ***mamāyita*** hellitatud; kiindunud; võetud enda omaks; samastab endaga; minu tehtud; omamine; tegusõnast ***mamayati*** hellitab; võtab enda omaks; sõna tüvest ***mama*** ise, mina.
asatā: ***a*** eitav eesliide + ***sant*** olemine, olemasolev; tegelik, tõene.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
na: ei.
socati: leinab, kurvastab; sõna tüvest ***suc***.
sa: ***tad*** see.
ve: tõepoolest.
bhikkhū: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: öeldakse, nimetatakse; passiivne vorm sõna tüvest ***vac*** ütlema.

Dhp 367. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Attadaṇḍasuttaṁ* Snp 4.15 ning *Attadaṇḍasuttaniddesa* Mnd 15 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = nimi ja vorm; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

sambahulabhikkhuvatthu

mettāvihārī yo bhikkhu, 9.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padaṁ santaṁ,
saṅkhārūpasamaṁ sukhaṁ.

See, sõbralikkuses elav bhikkhu, ☸ Dhp 368.
[kes] püsib Buddha õpetuses,
leiab rahu asupaiga
[ning] moodustiste rahunemise õnne.

mettāvihārī: ***mettā*** sõbralikkus, heatahtlikkus, lahkus + ***vihārin*** (ühes või teises seisundis või kohas) viibiv; eluruum, elamine; sõna tüvest ***har*** kandma, eesliitega ***vi*** läbi, eraldumine; omastava järelliitega ***in***.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
bhikkhu: bhikkhu; annetustest/almustest elatuv kodutu ordineeritud Buddha meesjärgija.
pasanno: ***pasanna*** muutunud helgeks; rahul; puhastatud; püsiv; usaldav, kindel; vooruslik, õnnelik, särav; sõna tüvest ***kurb*** istuma, püsima, rõhutava eesliitega ***pa***.
buddhasāsane: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***sāsana*** sõnum, õpetus; sõna tüvest ***sas*** õpetama.
adhigacche: leidma, omandama; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** poole.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
santaṁ: ***santa*** rahu; sõna tüvest ***sam*** rahunema.
saṅkhārūpasamaṁ: ***saṅkhā*** moodustised (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta) + ***ūpasama***: rahulikuks muutumine, rahunemine; leevendumine, peatumine; sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles; eufooniline ühend *saṅkhā + ūpasamaṁ = saṅkhārūpasamaṁ*.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 368. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Cūḷavacchattheragāthā* Thag 1.11.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = sõbralikkus; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); dhamma = Buddha õpetus; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = rahu asupaik; moodustised (*saṅkhāra*).

siñca bhikkhu imaṁ nāvaṁ, 10.
sittā te lahumessati;
chetvā rāgañca dosañca,
tato nibbānamehisi.

Oo, bhikkhu, tühjenda see paat! Dhp 369.
Tühjana liigud sa kiiresti.
Kire ja ka viha läbilõiganu
jõuab nibbaanasse.

siñca: tühi; sõna tüvest ***sic*** puistama, märjaks tegema; paadiga seoses paati veest tühjendama.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
imaṁ: ***idaṁ*** see.
nāvaṁ: ***nāva*** paat, laev.
sittā: tühjendatud; sõna tüvest ***sic*** puistama, märjaks tegema; paadiga seoses paati veest tühjendama.
te: ***tvaṁ*** sina.
lahumessati: ***lahu*** kerge; kiire; lühike; täishäälik + ***essati*** läheb, sõna tüvest ***i*** minema.
chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
rāgañca: ***rāga*** kirg; sõna tüvest ***raj*** värvima + ***ca*** ja.
dosañca: ***dosa*** viha + ***ca*** ja.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
nibbānamehisi: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine, Buddha õpetuse *summum bonum*.
ehisi: lähete, pöördute, sõna tüvest ***i*** minema.

Dhp 369. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); mina ja minatus (*atta*, *anatta*) = tühi paat; plekid (*kilesa*) = kirg ja viha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

pañca chinde pañca jahe,
pañca cuttari bhāvaye;
pañca saṅgātigo bhikkhu,
„oghatiṇṇo"ti vuccati. 11.

Lõika läbi viis, ütle lahti viiest
ja arenda edasi viit.
Viis kiindumust ületanud bhikkhut nimetatakse
üleujutuse ületanuks. ☸ Dhp 370.

pañca: (põhiarv) viis.
chinde: (tuleks) ära lõigata, hävitada; sõna tüvest ***chid***.
pañca: viis.
jahe: (tuleks) lahti öelda, maha jätta; sõna tüvest ***ha***.
pañca: viis.
cuttari: ***ca*** ja + ***uttari*** = **uttara** kaugem, teisel pool, üle, edasi; rohkem, peale selle; lisaks, järgmiseks; kõige, äärmiselt, ülimalt; suurepäraseim, parim, ülim; eufooniline ühend *ca + uttari = cuttari*.
bhāvaye: (tuleks) arendada, kasvatada; sõna tüvest ***bhu*** olema.
pañca: viis.
saṅgātigo: ***saṅga*** side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus; sõna tüvest ***sañj*** kinni hoidma + ***atiga*** üle läinud, ületanud; sõna tüvest ***gam*** = ***gata*** minema, eesliitega ***ati*** üle; eufooniline ühend *saṅga + atigo = saṅgātigo*.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
oghatiṇṇo: ***ogha*** kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (*saṁsāra*) omaste nähtuste valang, üleujutus, uputus; identne tulvadega + ***tiṇṇa*** ületanud; verbi juurest ***tar*** ületama.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: nimetab, sõna tüvest ***vac*** ütlema.

Dhp 370. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Katichindasuttaṁ* SN 1.5, *Kuṇḍadhānattheragāthā* Thag 1.15, *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*) = lõika läbi viis (madalamat köidikut), ütle lahti viiest (kõrgemast köidikust); võimed (*indriya*) = arenda edasi viit; plekid (*kilesa*) = ületa viis kiindumust (iha, kirg, nauding, valed vaated ja mitteteadmine).

jhāya bhikkhu [*jhāya tuvaṁ bhikkhu (?)*] *mā pamādo* [*mā ca pamādo (sī. syā. pī.)*],
mā te kāmaguṇe ramessu [*bhamassu (sī. pī.), bhavassu (syā.), ramassu (ka.)*] *cittaṁ;*
mā lohaguḷaṁ gilī pamatto,
mā kandi dukkhamidanti ḍayhamāno. 12.

[Arenda] džhaanat, bhikkhu!
Ära ole hooletu!
Ära luba teadvusel naudingunööride
rõõmu takerduda!
Ära [tulikuuma] raudkuuli hooletult alla neela!
Kui põled, ära hala – see ongi dukkha! Dhp 371.

jhāya: džhaanama, džhaanat arendama, sõna tüvest ***jhā***.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
mā: ei, ära (tavaliselt kirjutatakse ***na***).
pamādo: ***pamāda*** hooletus, hoolsusetus, lohakus; kohusetundetus; valvsusetus.
mā: ei, ära.
te: ***tvaṁ*** sina, sa.
kāmaguṇe: ***kāma*** nauding + ***guṇa*** sekundaarne element; omadus, tunnus; -kordne; hea kvaliteet, haru, alajaotus; (rüüde) kokkupanemine, voltimine; side, nöör, pael; vibu nöör; muusikainstrumendi keel; metsmardikas või mingi puuuss.
ramessu: ***rameti*** naudib, rõõmustab; või ***bhamassu*** keerlema, hulkuma; sõna tüvest ***bham***.
cittaṁ: ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
mā: ei, ära.
lohaguḷaṁ: ***loha*** metall; vask, messing või pronks + ***guḷa*** pall, kuul.
gilī: neelama, õgima; sõna tüvest ***gil***.
pamatto: ***pamatta*** joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest ***mad*** joobes olema, rõhutava eesliitega ***pa***.
mā: ei, ära.
kandi: nutma, hädaldama; sõna tüvest ***kand***.
dukkhamidanti: ***dukkhaṁ*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***idaṁ*** see + ***ti*** (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
ḍayhamāno: ***ḍayhamāna*** põletamine; sõna tüvest ***dah*** või ***ḍah*** põlema.

Dhp 371. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob ära *Aggikkhandhopamasuttaṁ* AN 7.72.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*); dukkha.

natthi jhānaṁ apaññassa, 13.
paññā natthi ajhāyato [*ajjhāyino* (*ka.*)]*;*
yamhi jhānañca paññā ca,
sa ve nibbānasantike.

Pole džhaanat tarkuseta, Dhp 372.
ega ole tarkust džhaanata.
Kel on džhaana ja ka tarkus,
see, tõepoolest, [on] nibbaana lähedal.

natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
jhānaṁ: ***jhāna*** džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon), sõna tüvest ***jhe*** keskenduma, mõtisklema.
apaññassa: ***a*** eitav eesliide + ***paññā*** tarkus.
paññā: vt eelmine.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
ajhāyato: ***a*** eitav eesliide + ***jhāna*** džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon); sõna tüvest ***jhe*** džhaanas keskenduma.
yamhi: ***yat*** see, mis/kes.
jhānañca: ***jhāna*** džhaana + ***ca*** ja.
paññā: tarkus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sa: ***tad*** see (tavapäraselt ***so***).
ve: tõesti, tõepoolest.
nibbānasantike: ***nibbāna*** nibbaana, vaibumine, Buddha õpetuse *summum bonum* + ***santika*** kohalolek; lähedus.

Dhp 372. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); tarkus (*paññā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

suññāgāraṁ paviṭṭhassa, 14.
santacittassa bhikkhuno;
amānusī rati hoti,
sammā dhammaṁ vipassato.

Tühja hütti sisenenud, Dhp 373.
rahunenud teadvusega bhikkhu
leiab mitteinimliku rõõmu
[ja] näeb õige dhamma läbi.

suññāgāraṁ: ***suññā*** tühi; tühjus + ***agāra*** maja, kodu; onn, hütt; eufooniline ühend *suñña* + *agāraṁ* = *suññāgāraṁ*.
paviṭṭhassa: ***paviṭṭha*** sisse läinud, sisestatud: sõna tüvest ***vis*** sisenema, rõhutava eesliitega ***pa***.
santacittassa: ***santa*** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + ***citta*** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
bhikkhuno: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.
amānusī: ***amānusa a*** eitav eesliide + ***mānusa*** inimene.
rati: kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
sammā: õige.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
vipassato: ***vipassant*** läbinägemine; ***vi*** läbi + ***pas*** nägema.

Dhp 373. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*) = tühja hütti sisenenud (minatuse saavutanud?), rahunenud teadvusega; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mitteinimliku (st inimese valla ületav) rõõm; dhamma.

yato yato sammasati, 15.
khandhānaṁ udayabbayaṁ;
labhatī [*labhati* (*pī.*), *labhate* (*ka.*)] *pītipāmojjaṁ,*
amataṁ taṁ vijānataṁ.

Hetkest, mil täielikult mõistetakse Dhp 374.
kogumike tekkimist [ja] lakkamist,
omandatakse rõõm ja rahulolu –
see [on] surmatuse mõistmine.

yato: kust; alates, sestsaadik; mis ajast; 2x järjest = igaüks, ikka ja jälle, iga kord, alati.
sammasati: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***masati*** puudutab, haarab või võtab kinni = taipab, mõistab täielikult.
khandhānaṁ: ***khandha*** kogumik; siinkohal viis klammerdumise kogumikku, mida nimetatakse inimeseks.
udayabbayaṁ: ***udaya*** tõus, kasv; tekkimine; sõna tüvest ***i*** minema, eesliitest ***ud*** üles + ***bbaya*** (tavaliselt kirjutatakse ***vyaya***) kadu, alanemine, vähenemine; lakkamine; sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***vi*** läbi, välja, üle, ära.
labhatī: ***labhati*** saab (enda valdusesse), omandab (pikk *i*-täht lõpus on lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).
pītipāmojjaṁ: ***pīti*** rõõm + ***pāmojja*** (tavaliselt ***pāmujja***) rahulolu.
amataṁ: ***a*** eitav eesliide + ***mata*** surm; sõna tüvest **mar** surema.
taṁ: ***tad*** see.
vijānataṁ: ***vijānata*** mõistmine; sõna tüvest ***ñā*** teadma, eesliitega ***vi*** läbi, välja, üle, ära.

Dhp 374. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = kogumikud; džhaana (*jhāna*) = rõõm ja rahulolu; sansaara (*saṁsāra*), surm (*māra*) = surmatus.

tatrāyamādi bhavati, 16.
idha paññassa bhikkhuno;
indriyagutti santuṭṭhi,
pātimokkhe ca saṁvaro.

Targa bhikkhu Dhp 375.
alguseks on need:
võimete valvamine, rahulolu,
vabanemisjuhis ja ohjamine.

tatrāyamādi: ***tatra*** seal + ***ayaṁ***: ***idaṁ*** see + ***adi*** algus(punkt); eufooniline ühend *tatra* + *ayaṁ* + *adi* = *tatrāyamādi*.
bhavati: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.
paññassa: ***paññā*** tarkus.
bhikkhuno: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.
indriyagutti: ***indriya*** võime + ***gutti*** kaitseb, valvab; valvsus, valvur; sõna tüvest ***gup*** kaitsma.
santuṭṭhi: rahulolu.
pātimokkhe: ***pāti*** vaatama, jälgima, valvama, hoidma + ***mokkha*** vabanemine; = vabanemisjuhis.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
saṁvaro: ***saṁvara*** ohjamine; verbi tüvest ***var*** katma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 375. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: võimed (*indriya*) = tajuvõimed; treening (*sikkha*) = tajuvõimete valvamine, rahulolu; kõlblus (*sīla*) = vabanemisjuhis; ohjamine (*yamati*).

mitte bhajassu kalyāṇe, 17.
suddhājīve atandite;
paṭisanthāravutyassa [*paṭisandhāravutyassa* (*ka.*)],
ācārakusalo siyā;
tato pāmojjabahulo,
dukkhassantaṁ karissati.

Ühine hüveliste sõpradega, Dhp 376.
puhta eluviisiga [ja] innukatega.
Edenda heatahtlikkust,
[ning] olgu [sinu] tegutsemine oskuslik –
sel moel, rahulolu külluses,
teed [sa] dukkhale lõpu!

mitte: ***mitta*** sõber.
bhajassu: seostama, ühinema; sõna tüvi on ***bhaj***.
kalyāṇe: hüveline.
suddhājīve: ***suddha*** puhas, sõna tüvest ***sudh*** puhastama + ***ājīva*** eluviis; eufooniline ühend *suddha* + *ājīve* = *suddhājīve*.
atandite: ***atandita a*** eitav eesliide + ***tandita*** lõõgastuma; = mittelõõgastunud ehk aktiivne, innukas, töökas; kiuslik.
paṭisanthāravutyassa: ***paṭisanthāra*** „levib ettepoole" ehk heatahtlikkus; au(stus), lahkus; sõna tüvest ***thar*** levitama, eesliidetega ***pati*** edasi, juures ja ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***vutti*** käitumine; harjumus; praktika; eluviis + ***assa*** oleks; sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *paṭisanthāravutti* + *assa* = *paṭisanthāravutyassa*.
ācārakusalo: ***ācāra*** (hea) käitumine, sõna tüvest ***car*** käituma, tegutsema, koos eesliitega ***ā*** sees, peal + ***kusala*** oskuslik.
siyā: oleks; sõna tüvest ***as*** (millel on kaks võimalikku vormi: ***assa*** ja ***siyā***).
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
pāmojjabahulo: ***pāmojja*** (tavaliselt ***pāmujja***) rahulolu + ***bahula*** täis, palju, külluslik.
dukkhassantaṁ: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + ***anta*** lõpp; eufooniline ühend *dukkhassa* + *antaṁ* = *dukkhassantaṁ*.
karissasi: teed; hakkad tegema; sõna tüvest ***kar*** tegema.

Dhp 376. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid viimased read (*tato pāmojjabahulo, dukkhassantaṁ karissati*) toob ära *Akusalavitakkasuttaṁ* SN 9.11.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*) = puhas eluviis, innukus, heatahtlikkus; treening (*sikkha*) = rahulolu saavutamine; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = dukkha lõppemine.

pañcasatabhikkhuvatthu
vassikā viya pupphāni, 18.
maddavāni [*majjavāni* (*ka. ṭīkā*) *paccavāni* (*ka. aṭṭha.*)] *pamuñcati;*
evaṁ rāgañca dosañca,
vippamuñcetha bhikkhavo.

Nagu jasmiinilt Dhp 377.
langevad närtsinud õied,
nõnda ka kirg ja vihkamine
langevad bhikkhult.

vassikā: (suureõieline) jasmiin.
viya: nagu.
pupphāni: õitsev.
maddavāni: mahe, õrn, pehme; närtsinud.
pamuñcati: vabastab, langetab; on ***muc*** vabanema, tugevdava eesliitega ***pa***.
evaṁ: seega, sel viisil. nõnda.
rāgañca: ***rāga*** kirg; sõna tüvest ***raj*** värvima + ***ca*** ja.
dosañca: ***dosa*** viha + ***ca*** ja.
vippamuñcetha: läbistavalt vabastama, täielikult langema; sõna tüvest ***muc*** vabanema või vabastama, rõhutava eesliitega ***pa*** ja eesliitega ***vi*** läbi, ära.
bhikkhavo: ***bhikkhu*** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 377. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg ja vihkamine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

santakāyattheravatthu

santakāyo santavāco, 19.
santavā susamāhito [*santamano susamāhito* (*syā. pī.*), *santamano samāhito* (*ka.*)]*;*
vantalokāmiso bhikkhu,
„upasanto"ti vuccati.

Rahunenud keha [ja] rahunenud kõnega, Dhp 378.
rahuliku, hästi keskendunud,
maise kasu hüljanud bhikkhut
nimetatakse rahunenuks.

santakāyo: ***santa*** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + ***kāya***: keha.
santavāco: ***santa*** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + ***vāca***: kõne, sõna tüvest ***vac*** rääkima.
santavā: ***santavant*** rahulik, vaikne; sõnast ***santa***.
susamāhito: ***su*** hästi + ***samāhita*** koondatud (meel, teadvus), rahunenud, kindel; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***a*** suunas.
vantalokāmiso: ***vanta*** visanud (vastu, üles), sõna tüvest ***vam*** (ära) viskama + ***loka*** maailm + ***āmisa*** (toores) 1. liha; toit; sööt, peibutis. 2. (vaeva)tasu; hüve, kasu. 3. naudingu objekt; eufooniline ühend *loka* + *amiso* = *lokāmiso*.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
upasanto: ***upasanta*** rahunenud, vaigistunud; sõna tüves ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: nimetab, sõna tüvest ***vac*** ütlema.

Dhp 378. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = keha, kõne ja meele rahunemine; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = maisest kasust loobunud õige mõtlemine; keskendus (*samādhi*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

naṅgalakulattheravatthu

attanā codayattānaṁ, 20.
paṭimaṁsetha attanā [*paṭimāse attamattanā* (*sī. pī.*), *paṭimaṁse tamattanā* (*syā.*)]*;*
so attagutto satimā,
sukhaṁ bhikkhu vihāhisi.

Ise end manitse, Dhp 379.
jälgi end ise!
Selline, ennast valvav [ja] tähelepanelik
bhikkhu viibib õnnes.

attanā: ***atta*** ise, mina.
codayattānaṁ: ***codaya*** manitsema, noomima; õhutama; sõna tüvest ***cud*** + ***attanā*** ise; eufooniline ühend *codaya* + *attānaṁ* = *codayattānaṁ*.
paṭimaṁsetha: ohjeldada, kontrollida; (hoolikalt) uurima, juurdlema, jälgima, analüüsima; sõna tüvest ***maṁs*** puudutama, eesliitega ***paṭi*** vastu.
attanā: ise.
so: ***tad*** see, too; tema.
attagutto: ***atta*** ise, mina + ***gutta*** valvatud, kaitstud; sõna tüvest ***gup*** kaitsma.
satimā: ***satimant*** = ***sati*** tähelepanelik, ärgas; sõnast ***sati*** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus, ärksus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega ***mant***.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
vihāhisi: elab, asub, viibib; sõna tüvest ***har*** kandma, eesliitega ***vi***, mis tähistab läbimist või eraldamist (tegemist on luules kasutatava, ebatavalise sõnavormiga).

Dhp 379. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); treening (*sikkha*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

attā hi attano nātho, 21.
[*ko hi nātho paro siyā* (*sī.*) *etthantare pāṭho videsapotthakesu*]
attā hi attano gati;
tasmā saṁyamamattānaṁ [*saṁyamaya'ttānaṁ* (*sī. pī.*)],
assaṁ bhadraṁva vāṇijo.

Sina, tõepoolest, [oled] enda kaitsja, Dhp 380.
sina, tõepoolest, suunad ennast.
Seetõttu ohja iseennast,
nagu kaupmees [ohjab] hinnalist ratsut!

attā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõepoolest.
attano: ***atta*** ise, mina.
nātho: ***nātha*** kaitsja; kaitse, varjupaik.
attā: ***atta*** ise, mina.
hi: tõepoolest.
attano: ***atta*** ise, mina.
gati: suund, kurss, sõna tüvest ***gam*** minema.
tasmā: ***tad*** see; sellest.
saṁyamamattānaṁ: ***saṁyama*** ohjeldamine, kontroll; sõna tüvest ***yaṁ*** tagasi hoidma, ohjama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***attānaṁ*** = ***atta*** ise, mina.
assaṁ: ***assa*** hobune.
bhadraṁva: ***bhadra*** august; heaendeline; õnnelik; hea.
va: just, nagu.
vāṇijo: ***vāṇija*** kaupmees; kaupleja, kaubitseja.

Dhp 380. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

vakkalittheravatthu

pāmojjabahulo bhikkhu, 22.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padaṁ santaṁ,
saṅkhārūpasamaṁ sukhaṁ.

Rahulolu külluses bhikkhu, ☸ Dhp 381.
puhastunud Buddha õpetuses,
jõuab rahu asupaika
[ja] saavutab moodustiste vaibumise õnne.

pāmojjabahulo: ***pāmojja*** (tavaliselt ***pāmujja***) rahulolu + ***bahula*** täis, palju, külluslik.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
pasanno: ***pasanna*** heledaks/säravaks/puhtaks muutunud; rahul või puhastatud; oli selge või pühendunud; vooruslikuks või kõlbeliseks saanud; sõna tüvest ***sad*** istuma, rõhutava eesliitega ***pa***.
buddhasāsane: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***sāsana*** õpetus, sõnum, sõna tüvest ***sas*** õpetama.
adhigacche: jõuaks; saavutaks, omandaks; leiaks; mõistaks; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***adhi*** nimisõnade (omadussõnad, määrsõnad) eesliitena väljendab üleolekut ja rohkust; kuni, suunas, poole, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes; mõnikord on ***adhi*** alternatiivideks ***ati*** ja ***abhi***.
padaṁ: ***pada*** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.
santaṁ: ***santa*** rahulik, vaikne; sõna tüvest ***sam*** rahunema.
saṅkhārūpasamaṁ: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta) + ***upasama*** vaigistumine, vaikseks ja rahulikuks muutumine, leevendamine, peatumine; rahu; sõna tüvest ***sam*** rahunema, eesliitega ***upa*** poole, üles; eufooniline ühend *saṅkhāra* + *upasamaṁ* = *saṅkhārūpasamaṁ*.
sukhaṁ: ***sukha*** õnn.

Dhp 381. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Cūḷavacchattheragāthā* Thag 1.11.

Vt selgitustest: treening (*sikkha*) = rahulolu saavutamine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = rahu asupaik, moodustise vaibumise õnn.

sumanasāmaṇeravatthu

yo have daharo bhikkhu, 23.
yuñjati buddhasāsane;
somaṁ [*so imaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *lokaṁ pabhāseti,*
abbhā muttova candimā.

Tõepoolest, see noor bhikkhu, ☸ Dhp 382.
[kes] teostab Buddha õpetust,
see valgustab seda maailma,
nagu pilvist vabanenud kuu.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
have: tõepoolest, tõeliselt.
daharo: ***dahara*** noor, nooruk; väike; õrn.
bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.
yuñjati: liitub, ühineb; tegeleb, kohustub; taotleb, pingutab; sõna tüvest ***yuj*** ühinema, ühendama.
buddhasāsane: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***sāsana*** sõnum, õpetus; sõna tüvest ***sas*** õpetama.
somaṁ: ***so*** = ***tad*** see + ***imaṁ*** see, nii.
lokaṁ: ***loka*** maailm.
pabhāseti: valgustab.
abbhā: ***abbha*** (tume, äikese) pilv.
muttova: ***mutta*** vabanenud; sõna tüvest ***muc*** vabastama + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
candimā: ***candima*** kuu.

Dhp 382. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṁ* MN 86 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8 ning salmi osalist vastet pakub *Dhammapālattheragāthā* Thag 2.42.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); dhamma.

bhikkhuvaggo pañcavīsatimo niṭṭhito.

Kahekümne viienda, bhikkhu grupi lõpp.

brāhmaṇavaggo

Braahmani grupp

Dhp 383-423

pasādabahulabrāhmaṇavatthu

chinda sotaṁ parakkamma, 1.
kāme panuda brāhmaṇa;
saṅkhārānaṁ khayaṁ ñatvā,
akataññūsi brāhmaṇa.

Lõika läbi voog, püüdle! ☸ Dhp 383.
Eemaldu naudinguist, braahman!
Moodustiste hävinemist mõistes
mõistad mittetekkinut, braahman!

chinda: ära lõikama, hävitama; sõna tüvest ***chid***.
sotaṁ: ***sota*** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja; metafooriliselt: ihade voog; dukkha voog; arija kaheksaosaline tee; teadvus- ehk tajuvoog (silmad, kõrvad jne); kolmest madalamast köidikust (*tīṇi saṁyojanāni*) vabanemisel tekkiv voog, mis juhib kindlat nibbaanasse.
parakkamma: ette võtma; eesliide ***para*** üle, kaugemale + ***kamma*** tegu, toiming; töö, amet; aktiivsus, tegevus; teo ja vilja seaduspära; sõnast ***kam*** = püüdlema.
kāme: ***kāma*** nauding.
panuda: eemaldada, hajutada, minema ajada, tagasi lükata; sõna tüvest ***nud***, rõhutava eesliitega ***pa***.
brāhmaṇa: braahman/brahmaan, braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastisüsteemis kõrgeimat positsiooni.
saṅkhārānaṁ: ***saṅkhāra*** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).
khayaṁ: ***khaya*** hävi(ta)mine; lõppemine.
ñatvā: olles teadnud; sõna tüvest ***ña*** teadma.
akataññūsi: ***akataññ a*** eitav eesliide + ***kata*** tehtud, loodud, lõpetatud, täidetud, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***aññā*** (vahetul taipamisel või nägemisel põhinev) teadmine (st kes teab nibbaanat), sõna tüvest ***ña*** teadma; arahanti (kes teab, et tal pole enam midagi teha) sünonüüm + ***asi*** = ***sa*** oled; sõna juurest ***as*** olema; eufooniline ühend *akataññūsi = akataññu + usi*.
brāhmaṇa: braahman.

Dhp 383. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttaṁ* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige püüdlus; plekid (*kilesa*) = iha; nauding (*kāma*); braahman (*brāhmaṇa*); moodustised (*saṅkhāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mittetekkinud.

sambahulabhikkhuvatthu

yadā dvayesu dhammesu, 2.
pāragū hoti brāhmaṇo;
athassa sabbe saṁyogā,
atthaṁ gacchanti jānato.

Kui kahe dhamma abil Dhp 384.
on braahman vastaskaldale jõudnud,
siis kõik köidikud
hääbuvad sel teadjal.

yadā: millal (iganes).
dvayesu: ***dvaya*** kahekordne.
dhammesu: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis on kaks dhammat *samatha* ja *vipassanā*.
pāragū: ***pāra*** vastaskallas, teine pool + ***gu*** läheb, on läinud; sõna tüvest ***gam*** minema.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman; pühamees.
athassa: ***atha*** ja ka, siis + ***assa*** = ***idaṁ*** see, selle; eufooniline ühend *atha + assa*.
sabbe: kõik, iga.
saṁyogā: ***saṁyoga*** köidik; sõna tüvest ***yuj*** siduma + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
atthaṁ: ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.
gacchanti: läheb, sõna tüvest ***gam***.
jānato: ***jānanta*** teadmine, mõistmine; sõna tüvest ***ña*** teadma.

Dhp 384. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = kaks dhammat; braahman (*brāhmaṇa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas; köidikud (*saṁyojana*).

sambahulabhikkhuvatthu

yassa pāraṁ apāraṁ vā, 3.
pārāpāraṁ na vijjati;
vītaddaraṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kelle jaoks ei leidu vastaskallast, Dhp 385.
siinpoolset kallast ega teispoolset kallast,
[seda], kartmatut ja sõltumatut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
pāraṁ: ***pāra*** vastaskallas, teine pool.
apāraṁ: ***a*** eitav eesliide + ***pāra*** vastaskallas, teine pool.
vā: või.
pārāpāraṁ: ***pāra*** vastaskallas, teine pool + ***a*** eitav eesliide + ***pāra*** vastaskallas; eufooniline ühend *pāra + apāraṁ = pārāpāraṁ*.
na: ei.
vijjati: leidub, on olemas; sõna tüvest ***vid*** leidma.
vītaddaraṁ: ***vīta*** läinud, sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***vi*** läbi, ära + ***dara*** hirm; = hirmutu; eufooniline ühend *vīta + daraṁ = vītaddaraṁ*.
visaṁyuttaṁ: ***vi*** läbi, eemal, ilma + ***saṁyutta*** ühendatud; kokku seotud, köidetud.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses; seetõttu; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 385. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant = kelle jaoks ei leidu kallast; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kartmatu ja eraldunud; braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

jhāyiṁ virajamāsīnaṁ, 4.
katakiccamanāsavaṁ;
uttamatthamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Džhaai, kes istub plekituna, Dhp 386.
teinud, mida tuleb teha, tulvadeta,
kõrgeima eesmärgi saavutanud –
teda nimetan ma braahmaniks.

jhāyiṁ: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.
virajamāsīnaṁ: ***viraja*** plekitu; sõnast ***raja*** plekk, mustus, eesliitega ***vi*** läbi, ilma, eemal + ***āsīna*** istumine, sõna tüvest ***as*** istuma.
katakiccamanāsavaṁ: ***kata*** teinud, sõna tüvest ***kar*** tegema + ***kicca*** tuleb teha, tuleks teha, sõna tüvest ***kar*** tegema; kohustus + ***anāsava*** tulvadeta; ***an*** eitav eesliide, ***āsava*** tulv.
uttamatthamanuppattaṁ: ***uttama*** kõrgeim + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + ***vasa*** (kõrgem/valitsev/mõju-) võim, tahe, autoriteet, kontroll; kuulekus; (sellega) seoses; eufooniline ühend *uttama + attha = uttamattha* + ***anuppatta*** saavutatud; sõna tüvest ***āp*** saama, saavutama, eesliidetega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda, lisandub eelnevat rõhutav ***pa***.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** nii; ta, tema + ***ahaṁ*** mina.
brbrūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 386. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa vastet (*jhāyiṁ virajamāsīnaṁ, katakiccaṁ anāsavaṁ*) pakub *Udayamāṇava-pucchā* Snp 5.14 ja teise osa vastet (*uttamatthamanuppattaṁ, tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ*) *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: džhaai (*jhāyi, jhāyī*); arahant = plekitu, teinud mida tuleb teha, kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana saavutanu; plekid (*kilesa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); braahman (*brāhmaṇa*).

ānandattheravatthu

divā tapati ādicco, 5.
rattimābhāti candimā;
sannaddho khattiyo tapati,
jhāyī tapati brāhmaṇo;
atha sabbamahorattiṁ [*sabbamahorattaṁ (?)*]*,*
buddho tapati tejasā.

Päike särab päeval, ☸ Dhp 387.
kuu hiilgab öösel,
khattiya sõdalane särab turvises,
braahman särab džhaanades.
Mõistnu aga särab kirkalt kogu aeg,
[nii] päeval [kui] öösel.

divā: ***diva*** päev; taevas.
tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.
ādicco: ***ādicca*** päike.
rattimābhāti: ***ratti*** öö + ***ābhāti*** särab (valgust), hiilgab, kiirgab (kiirtena); sõna tüvest ***bhā*** särama, eesliitega ***ā*** peal, üle.
candimā: ***candima*** kuu.
sannaddho: ***sannaddha*** kinnitatud, (kinni) seotud; relvastatud; üles/ritta seatud; riietatud, rüütatud; sõna tüvest ***nandh*** siduma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult (antud kontekstis liikuvalt ühendatud terasplaatidest või -rõngastest valmistatud raud- või soomusrüü; turvis).
khattiyo: ***khattiya*** khattiya hõimu liige, India ühiskonda valitsenud kõrgem sotsiaalne kast, sõdalaste klass; (m) valitseja; prints; ülem; pealik.
tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav, ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb, põletab, särab.
jhāyī: ***jhāyi(n)*** džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.
tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastisüsteemis kõrgeimat positsiooni.
atha: ja ka/siis.
sabbamahorattiṁ: ***sabba*** kõik, kogu + ***aho*** päev + ***ratti*** öö (kogu öö ja päev, 24 h).
buddho: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.
tejasā: ***tejas*** valgus, helk; sära; leek, tuli.

Dhp 387. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahākappinasuttaṁ* SN 21.11 ning osalist vastet (*divā tapati ādicco, rattimābhāti candimā*) pakuvad

Pajjotasuttaṁ SN 1.26 ning *Māgadhasuttaṁ* SN 2.4.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); džhaana (*jhāna*); Buddha ehk Mõistnu.

aññatarabrāhmaṇapabbajitavatthu

bāhitapāpoti brāhmaṇo, 6.
samacariyā samaṇoti vuccati;
pabbājayamattano malaṁ,
tasmā „pabbajito"ti vuccati.

Kurjast eemaldunut nimetatakse braahmaniks Dhp 388.
ja rahus elajat erakränduriks.
Maise ja mustuse endalt hüljanut nimetatakse
maisehüljanuks.

bāhitapāpoti: ***bāhita*** eemale hoitud, sõnast ***bahi*** väljaspool + ***pāpa*** kuri + ***ti*** (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.
samacariyā: ***sama*** ühtlane; võrdne; sarnane; (m) rahulikkus; rahu; sõna tüvest ***sam*** vaikima + ***cariya*** käitumine, elamine, sõna tüvest ***car*** kõndima, tegutsema.
samaṇoti: ***samaṇa*** saamana, erakrändur; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla + ***ti*** (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama.
pabbājayamattano: ***pabbajati*** „see, kes läheb välja" ehk maisehüljanu, see, kes lahkub koduelust kodutu ellu ja valib kollase rüü, loobub ilmalikust maailmast ja saab Gootama Buddha järgijaks ning asub kodutu askeedina virgumisteed teostama + ***attano*** = ***atta*** ise, mina.
malaṁ: ***mala*** mustus, räpasus; plekk; rooste; sõnnik kõik ebapuhas nii otseses kui piltl.: mõttes.
tasmā: ***tad*** see, sestap.
pabbajito: ***pabbajita*** maisehüljanu, Buddha Gootama ordineeritud järgija, munk.
ti: (mõnikord kirjutatakse ***iti***) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: kutsub, sõna tüvest ***vac*** ütlema, sõnama.

Dhp 388. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); keskendus (*samādhi*) = rahus (√*sam* = *samatha*) elaja; maisehüljanu (*pabbajita*).

sāriputtattheravatthu

na brāhmaṇassa pahareyya, 7.
nāssa muñcetha brāhmaṇo;
dhī [*dhi* (*syā. byākaraṇesu*)]
brāhmaṇassa hantāraṁ,
tato dhī yassa muñcati.

Ei braahmanit lööda, Dhp 389.
ei braahman [viha] vallanda.
Häbi braahmani ründajale!
Suurem häbi sellele [braahmanile],
kes [viha] vallandab!

na: ei.
brāhmaṇassa: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.
pahareyya: löök, hoop; sõna tüvest ***har*** võtma, rõhutava eesliitega ***pa***.
nāssa: ***na*** ei + ***assa = idaṁ*** see; tema; eufooniline ühend *na + assa = nāssa*.
muñcetha: tuleks vabastada, vabaneda; vihastama, vihaseks saama, viha vabastama; sõna tüvest ***muc*** vabastama.
brāhmaṇo: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.
dhī: ***dhi*** häbi!, etteheidet väljendav hüüatus.
brāhmaṇassa: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.
hantāraṁ: ***hantār*** ründaja, tapja, sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
dhī: ***dhi*** häbi!
yassa: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***assa = idaṁ*** see, tema; eufooniline ühend *yo + assa = yassa*.
muñcati: vabastab, vabaneb; sõna tüvest ***muc*** vabastama.

Dhp 389. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); plekid (*kilesa*) = viha; häbi ja kartmatus (*hirī*, *ottappa*).

na brāhmaṇassetadakiñci seyyo, 8.
yadā nisedho manaso piyehi;
yato yato hiṁsamano nivattati,
tato tato sammatimeva dukkhaṁ.

Ei braahmanile ole miski parem, Dhp 390.
kui pöörata meel kalliks[peetavast] eemale.
Kuivõrd meel pöördub vägivallast,
niivõrd vaibub ka dukkha.

na: ei.
brāhmaṇassetadakiñci: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees + ***etaṁ*** see + ***akiñci*** ei midagi, sõnast ***kiñci*** midagi, eitava eesliitega ***a*** + ***seyyo*** = ***seyya*** parem; eufooniline ühend *brāhmaṇassa + etaṁ + a + kiñci = brāhmaṇassetadakiñci*.
yadā: millal.
nisbedho: ***nisedha*** vaoshoitus; ennetamine, keelamine; vastuolu, eitus.
manaso: ***manas*** meel.
piyehi: ***piya*** kallis, armas, armastatud, meeldiv; (m) abikaasa; (k) kallis asi; aer.
yato: kust, kuna, mis ajast; hetkest, kui, mil; 2x järjest = millal iganes; hetkest mil … , siis.
hiṁsamano: ***hiṁsa*** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine + ***mano*** meel.
nivattati: pöördub ära; sõna tüvest ***vat*** pöörama, eesliitega ***ni*** ära.
tato: sellest (enam); sealt; se(ll)etõttu, se(ll)eläbi, se(ll)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle; 2x järjest = kuivõrd, mil määral.
sammatimeva: ***sammati*** lakkab, rahuneb; sõna tüvest ***sam*** rahunema + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *sammati + eva = sammatimeva*.
dukkhaṁ: ***dukkha*** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Dhp 390. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); meeldiv, kallis (*piya*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = mittevägivaldne mõtlemine; dukkha.

mahāpajāpatigotamīvatthu

yassa kāyena vācāya, 9.
manasā natthi dukkaṭaṁ;
saṁvutaṁ tīhi ṭhānehi,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kes keha, kõne, Dhp 391.
[ega] meelega valesti ei käitu,
[ning] ohjab neid kolme –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
kāyena: ***kāya*** keha.
vācāya: ***vāca*** kõne, hääl.
manasā: ***manas*** meel.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
dukkaṭaṁ: ***dukkaṭa*** vale või halb käitumine; sõnast ***kata*** tehtud, sõna tüvest ***kar*** tegema, eesliitega ***dur***.
saṁvutaṁ: ***saṁvuta*** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest ***var*** takistama, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
tīhi: ***ti*** (põhiarv) kolm.
ṭhānehi: ***ṭhāna*** koht, seisukord, olek; sõna tüvest ***tha*** jääma, püsima, seisma.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; seda; teda + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 391. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakuvad *Kalyāṇasīlasuttaṁ* Iti 97, *Araññajātaka* Ja 348, *Haliddirāgajātaka* Ja 435 ja *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); ohjamine (*yamati*); braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtattheravatthu

yamhā dhammaṁ vijāneyya, 10.
sammāsambuddhadesitaṁ;
sakkaccaṁ taṁ namasseyya,
aggihuttaṁva brāhmaṇo.

Kellelt oled õppinud dhammat, Dhp 392.
mida Õigestimõistnu õpetas,
seda austa tänulikult
nagu braahman austab ohvrituld.

yamhā: ***yat*** see, mis/kes.
dhammaṁ: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
vijāneyya: teadma, teadvustama; sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadma, eesliitega ***vi*** läbi, rõhutab sõna tähendust.
sammāsambuddhadesitaṁ: ***sammā*** õige(sti) + ***saṁ*** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + ***desita*** õpetas, sõna tüvest ***dis*** õpetama.
sakkaccaṁ: hoolikalt, lugupidavalt, nõuetekohaselt, põhjalikult.
taṁ: ***tad*** see.
namasseyya: austada, austust avaldada; sõnast ***namo*** austus.
aggihuttaṁva: ***aggi*** tuli + ***huta*** „tules ohverdamiseks põletatud", ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi + ***va*** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 392. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; Buddha ehk Mõistnu = Õigestimõistnu; ohverdamine (*yajetha*, *huta*); braahman (*brāhmaṇa*).

jaṭilabrāhmaṇavatthu

na jaṭāhi na gottena, 11.
na jaccā hoti brāhmaṇo;
yamhi saccañca dhammo ca,
so sucī so ca brāhmaṇo.

Ei pulstunud juuksed, ei põlvnemine, Dhp 393.
ega sünnipära tee braahmaniks.
Kelles on tõde ja ka dhamma,
see [on] puhas, see [on] braahman.

na: ei.
jaṭāhi: ***jaṭā*** pulstunud, (sasi)pundar; kinniseotud juuste tuust või okste pundar; askeetide puhul kinni seotud või pulstunud juuksesalgud või -patsid.
na: ei.
gottena: ***gotta*** põlvnemisliin; esivanemad; mõiste hõlmab kõiki ühisest meesliini esivanemast põlvnenud või põlvnevaid inimesi, ning erineb nii isiku nimest, epiteedist, kui ka hõimu/sugukonna (*kula*) nimest.
na: ei.
jaccā: ***jāti*** sünd, sõna tüvest ***jan***.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.
yamhi: ***yat*** see, mis/kes.
saccañca: ***sacca*** tõde + ***ca*** ja.
dhammo: ***dhamma*** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest ***dha*** hoidma, kaitsma.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
so: ***tad*** see, too; tema.
sucī: ***suci*** puhas.
so: ***tad*** see, too; tema.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
brāhmaṇo: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 393. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub Jaṭilasuttaṁ Ud 1.9 ning Sāsanapaṭṭhāna Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut (saṁvutaṁ tīhi ṭhānehi, tamahaṁ brūmi brāhmaṇan"ti).

Vt selgitustest: dhamma; neli arija tõde (cattāro ariya saccā) = tõde; braahman (brāhmaṇa).

kuhakabrāhmaṇavatthu

kiṁ te jaṭāhi dummedha, 12.
kiṁ te ajinasāṭiyā;
abbhantaraṁ te gahanaṁ,
bāhiraṁ parimajjasi.

Milleks sulle pulstunud juuksed, kehvaaruline? Dhp 394.
Milleks sulle [antiloobi] nahast riided?
Sinu sees [on plekkide] tihnik,
[sa] puudutad [vaid] välist.

kiṁ: küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?
te: ***tvaṁ*** sina.
jaṭāhi: ***jaṭā*** pulstunud, (sasi)pundar; juuste tuust või okste pundar; askeetide pulstunud juuksesalgud või -patsid.
dummedha: ***du*** paha, halb + ***medhā*** arukas; eufooniline ühend *du* + *medhā* = *dummedha*.
kiṁ: mis.
te: ***tvaṁ*** sina.
ajinasāṭiyā: ***ajina*** looma karvane nahk; musta antiloopi nahk, mida askeedid kasutasid ainsa kehakattena + ***sāṭi*** riie, rõivas.
abbhantaraṁ: ***abbhantara*** sisemine; sõnast ***antara*** sisemine, eesliitega ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
te: ***tvaṁ*** sina.
gahanaṁ: ***gahana*** sügav; tihe, paks; tihnik, džungel; takerdunud, kinnikasvanud, läbitungimatu, sasimik; raskesti läbitav koht.
bāhiraṁ: ***bahira*** välimine.
parimajjasi: ***parimajjati*** puudutad, tõmbad (üle), pühid; sõna tüvest ***majj*** vajutama, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.

Dhp 394. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Godhajātaka* Ja 138 ning *Godharājajātaka* Ja 325.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

kisāgotamīvatthu

paṁsukūladharaṁ jantuṁ, 13.
kisaṁ dhamanisanthataṁ;
ekaṁ vanasmiṁ jhāyantaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Olend, [kes] kannab tolmuhunnikust Dhp 395.
[korjatud] räbalaid,
[on nii] kõhn, [et naha alt paistavad välja] sooned
[ja] kes üksi metsas džhaanasid [harjutab] –
teda nimetan ma braahmaniks.

paṁsukūladharaṁ: ***paṁsu*** mustus, tolm, prügi; kalts, räbal + ***kūla*** kallas, serv, hunnik + ***dhara/dhāra*** kandmine, hoidmine; meelespidamine või -hoidmine, peast teadmine; sõna tüvest *dhar* hoidma (kellel on riieteks vaid kaltsud tolmuhunnikust).
jantuṁ: ***jantu*** „sündinu", (elus)olend; deeva poeg; kahvatut värvi muru.
kisaṁ: ***kisa*** kõhn, peen(ike), lahja.
dhamanisanthataṁ: ***dhamani*** (vere)soon, veen, närv + ***santhata*** levinud, valgunud; kaetud; sõna tüvest ***thar*** valguma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
ekaṁ: ***eka*** (põhiarv) üks.
vanasmiṁ: ***vana*** puit; mets; salu; piltl.: iha.
jhāyantaṁ: ***jhāyant*** džhaana harjutamine; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe*** džhaanama.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; so tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 395. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

ekabrāhmaṇavatthu

na cāhaṁ brāhmaṇaṁ brūmi, 14.
yonijaṁ mattisambhavaṁ;
bhovādi nāma so hoti,
sace hoti sakiñcano;
akiñcanaṁ anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kuid ma ei nimeta [kedagi] braahmaniks üsast sündimise [ega] ❁ Dhp 396.
emast pärinemise [põhjal].
Teda tuleks nimetada aulikuks,
kel on omand.
[Kes on aga] omandita ja kiindumusteta –
teda nimetan ma braahmaniks!

na: ei.
cāhaṁ: ***ca*** ja + ***ahaṁ*** mina; eufooniline ühend *ca* + *ahaṁ* = *cāhaṁ*.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
yonijaṁ: ***yoni*** pärinemine, päritolu; üsa, emakas + ***ja*** sündinud, sõna tüvest ***jan*** sünnitama, tootma.
mattisambhavaṁ: ***matar*** ema + ***sambhava*** pärinemine, sõnast ***bhava*** olemasolu, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult; eufooniline ühend *matar* + *sambhavaṁ* = *mattisambhavaṁ*.
bhovādi: ***bho*** austav pöördumisvorm (härra, auline, auväärne) + ***vādin*** rääkimine; sõna tüvest ***vad*** ütlema.
nāma: nimi, nimetus.
so: ***tad*** see, too; tema.
hoti: on; sõna tüvest ***bhu*** olema.
sace: kui.
hoti: on.
sakiñcano: omastav eesliide ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + ***kiñcana*** (kelle on) midagi (maine omand, kiindumus); üldse, mingil moel, viisil.
akiñcanaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kiñcana*** midagi; üldse, mingil moel, viisil.
anādānaṁ: ***an*** eitav eesliide + ***a*** eesliide poole + ***adāna*** mitte haaramata, võtmata (=klammerdumisest vaba)
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; sõnast ***so*** (m) tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 396. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

uggasenaseṭṭhiputtavatthu

sabbasaṁyojanaṁ chetvā, 15.
yo ve na paritassati;
saṅgātigaṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

[Kes on] kõik köidikud läbi lõiganud, ☸ Dhp 397.
see, tõepoolest, ei muretse.
[Kes on] kõik kiindumused ületanud ja
eemaldunud – teda nimetan ma braahmaniks.

sabbasaṁyojanaṁ: ***sabba*** kõik + ***saṁyojana*** köidik.
chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest ***chid*** lõikama.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
ve: tõesti, tõepoolest.
na: ei.
paritassati: on põnevil, erutunud, mures, sõna tüvest ***tas*** segaduses olema, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
saṅgātigaṁ: ***saṅga*** side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus; sõna tüvest ***sañj*** kinni hoidma + ***atiga*** ületamine, üle saamine; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***ati*** üle, kaugemale; eufooniline ühend *saṅga* + *atigaṁ* = *saṅgātigaṁ*.
visaṁyuttaṁ: ***vi*** läbi, eemal, ilma + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***yutta*** ike; rakmed; ühendatud; kinnitatud.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 397. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*); plekid (*kilesa*); braahman (*brāhmaṇa*).

dvebrāhmaṇavatthu

chetvā naddhiṁ [*nandhiṁ* (*ka. sī.*), *nandiṁ* (*pī.*)] *varattañca,* 16.
sandānaṁ [*sandāmaṁ* (*sī.*)] *sahanukkamaṁ;*
ukkhittapaligha ṁ buddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

[Kes on] läbi lõiganud kütked ja sidemed, ☸ Dhp 398.
koos rakmete [ning] ohelikega,
[seda], takistused eemaldanud mõistnut –
teda nimetan ma braahmaniks.

chetvā: hävitanud, ära lõiganud; sõna tüvest ***chid*** ära lõikama.
naddhiṁ: ***naddhi*** rihm, ohjad; sõna tüvest ***nah*** siduma, köitma.
varattañca: ***varatta*** rihm, rakmed + ***ca*** ja.
sandānaṁ: ***sandāna*** pael, nöör, köidik, ahel; sõna tüvest ***da*** siduma, eesliitega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult.
sahanukkamaṁ: ***saha*** koos + ***anukkama*** see, mis hoiab loomi korrapärases sammumises, valjad; sõna tüvest ***kam***: minema, eesliitega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *saha* + *anukkamaṁ* = *sahanukkamaṁ*.
ukkhittapaligha ṁ: ***ukkhitta*** üles võetud või tõstetud; sõna tüvest ***khip*** viskama, eesliitega ***ut*** üles + ***paligha*** tõke, takistus.
buddhaṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 398. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*) = takistused; Buddha ehk Mõistnu; braahman (*brāhmaṇa*).

akkosakabhāradvājavatthu

akkosaṁ vadhabandhañca, 17.
aduṭṭho yo titikkhati;
khantībalaṁ balānīkaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

See, kes solvamist, löömist ja vangistamist ☸ Dhp 399.
talub raskuseta
[ning kelle] jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud –
teda nimetan ma braahmaniks.

akkosaṁ: ahistamine, liigategemine, solvamine. See on tuletatud verbitüvest ***kus*** nutma, eesliitega ***a*** (mingis) olukorras.
vadhabandhañca: ***vadha*** löömine, peksmine; sõna tüvest ***vadh*** lööma + ***bandha*** köitmine, vangistamine; sõna tüvest ***badh*** siduma + ***ca*** ja.
aduṭṭho: valutu, raskuseta; ***a*** eitav eesliide + ***du*** halb, paha, raske + ***ṭṭha*** = ***ṭhā*** (seisma) (järelliide) seisab.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
titikkhati: kannatab, talub; sõna tüvest ***tij*** teritama.
khantībalaṁ: ***khanti*** = ***khantī*** kannatlikkus, andestus, sallivus; vastupidavus; vastuvõtlikkus; eelsoodumus; eelistus, eelistatud vaade + ***bala*** jõud.
balānīkaṁ: ***bala*** jõud + ***anika*** rinne; armee, väed; eufooniline ühend *bala* + *anīkaṁ = balānīkaṁ*.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 399. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtattheravatthu

akkodhanaṁ vatavantaṁ, 18.
sīlavantaṁ anussadaṁ;
dantaṁ antimasārīraṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Vihatut, pühendunut, ☸ Dhp 400.
kõlbelist, kõrkuseta,
taltunut, viimast korda kehastunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

akkodhanaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kodha*** viha.
vatavantaṁ: ***vata*** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine + omastava järelliitega ***vant***; = vaga, see kes järgib usukombeid ja võetud usulisi kohustusi; pühendunu.
sīlavantaṁ: ***sīla*** kõlblus + omastava järelliitega ***vant***; = kõlbeline, see kes järgib kõlblusjuhiseid, vooruslik.
anussadaṁ: ***an*** eitav eesliide + ***ussada*** kõrkus, upsakus, ülbus.
dantaṁ: ***danta*** vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud; sõna tüvest ***dam*** talitsema, kontrollima, taltsutama.
antimasārīraṁ: ***antima*** viimane, lõplik + ***sārīra*** keha, siin: elu; rändaja, järgija.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 400. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = vihatu, kõrkuseta; kõlblus (*sīla*); keha (*kāya*) = viimane kehastumine; braahman (*brāhmaṇa*).

uppalavaṇṇāttherīvatthu

vāri pokkharapatteva, 19.
āraggersāsapo;
yo na limpati [*lippati* (*sī. pī.*)] *kāmesu,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kes ei nakku naudingute külge ☸ Dhp 401.
nagu vesi ei nakku lootoslehe
[ja] sinepiseeme nõelatera külge –
teda nimetan ma braahmaniks.

vāri: vesi.
pokkharapatteva: ***pokkhara*** lootos + ***patta*** leht + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.
āraggeriva: ***aragge*** noole või nõela pea, ots, tipp + ***riva*** nagu, kui (mille enamkasutatav vorm on ***va***); eufooniline ühend *āragge* + = *āraggeriva*.
sāsapo: ***sāsapa*** sinepiseeme.
yo: ***yad*** see mis/kes.
na: ei.
limpati: kinnitub, nakkub; määrib.
kāmesu: ***kāma*** nauding.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 401. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

yo dukkhassa pajānāti, 20.
idheva khayamattano;
pannabhāraṁ visaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Dukkha mõistmise läbi, ☸ Dhp 402.
siin [olemasolus] mina hävitanut,
koorma maha pannut ja eraldunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yo: ***yad*** see, mis/kes.
dukkhassa: ***dukkha*** „raske taluda", dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
pajānāti: teab, mõistab; sõna tüvest ***ñā*** teadma, rõhutava eesliitega ***pa***.
idheva: ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu + ***eva*** (sagedamini kasutatav vorm on ***va***) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *idha* + *eva* = *idheva*.
khayamattano: ***khayam*** = ***khaya*** hävitamine, lahustumine, lõpp + ***atta*** ise, mina.
pannabhāraṁ: ***panna*** läinud alla, langenud, kukkunud, maha pandud; sõna tüvest ***pad*** minema + ***bhāra*** koormus, koorem.
visaṁyuttaṁ: kinnitamata, lahti ühendatud, (küljest) eraldatud; sõnast ***saṁyutta***: ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***yutta*** ikke, seotud, eesliitega ***vi*** läbi, eemal, ilma.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees

Dhp 402. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

khemābhikkhunīvatthu

gambhīrapaññaṁ medhāviṁ, 21.
maggāmaggassa kovidaṁ;
uttamatthamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Sügava tarkusega arukat, ☸ Dhp 403.
tee [ja] mittetee tundjat,
kõrgeima eesmärgi saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

gambhīrapaññaṁ: ***gambhīra*** sügav + ***paññā*** tarkus.
medhāviṁ: ***medhā*** arukas; tark.
maggāmaggassa: ***magga*** tee + ***a*** eitav eesliide + ***magga*** tee; eufooniline ühend *magga + amaggassa = maggāmaggassa*.
kovidaṁ: ***kovida*** tundmine, teadmine, mingi kindla oskusteabe omamine; sõnast ***ku*** kuidas ja sõna tüvest ***vid*** teadma.
uttamatthamanuppattaṁ: ***uttama*** kõrgeim + ***attha*** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õigusalane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + ***anuppatta*** saavutatud; sõna tüvest ***āp*** saama, saavutama, eesliidetega ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + rõhutav eesliide ***pa***; eufooniline ühend *uttama + attha + anuppattaṁ; = uttamatthamanuppattaṁ*.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 403. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kõrgeim eesmärk; braahman (*brāhmaṇa*).

pabbhāravāsitissattheravatthu

asaṁsaṭṭhaṁ gahaṭṭhehi, 22.
anāgārehi cūbhayaṁ;
anokasārimappiccaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Majaperemeestega mitteseotud, ☸ Dhp 404.
ega ka kodututega,
[kindla] elukohata, väheste soovidega rändurit –
teda nimetan ma braahmaniks.

asaṁsaṭṭhaṁ: ***asaṁsaṭṭha a*** eitav eesliide + ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult + ***saṭṭha*** klammerdunud, kinnitunud; kiindunud sõna tüvest ***saj*** liituma.
gahaṭṭhehi: ***gahaṭṭha*** kodune, kodus elav majaperemees; sõnast ***gaha*** maja; haaraja, millestki/kellestki kinni võtma/hoidma, järelliitega ***ṭṭha***, seisma, püsima, sõna tüvest ***ṭha***.
anāgārehi: ***an*** eitav eesliide + ***agāra*** kodu, maja, kodutu, majatu; see kes lõikab maha oma juuksed ja ajab ära habe, paneb selga kollase rüü ning lahkub kodust, et saada kodust lahkunud maisehüljanuks (*pabbajjā*) ehk kodutuks rändkerjuseks.
cūbhayaṁ: ***ca*** ja + ***ubhaya*** mõlemad; eufooniline ühend *ca + ubhayaṁ = cūbhayaṁ*.
anokasārimappiccaṁ: ***an*** eitav eesliide + ***oka*** maja, kodu + ***sāri*** ekslemine, rändamine, järgimine; sõna tüvest ***sar*** minema + ***appa*** vähe, natuke + ***iccha*** tahtev, sõna tüvest ***is*** tahtma; eufooniline ühend: *an + oka + sāriṁ + appa + iccaṁ = anokasārimappiccaṁ*.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 404. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabhikkhuvatthu

nidhāya daṇḍaṁ bhūtesu, 23.
tasesu thāvaresu ca;
yo na hanti na ghāteti,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Elusolendite [karistamise] malaka maha pannud, ☸ Dhp 405.
[olgu nood kas] värisevad või kindlad;
kes ei tapa ega põhjusta tapmist –
teda nimetan ma braahmaniks.

nidhāya: maha/kõrvale pannud; sõna tüvest ***dha*** panema, eesliitega ***ni*** alla.
daṇḍaṁ: ***daṇḍa*** malakas, kepp, nui; karistus.
bhūtesu: ***bhūta*** elusolend; sõnast ***bhu*** olema.
tasesu: ***tasa*** väriseb, ehmub; sõna tüvest **tas** raputama.
thāvaresu: ***thāvara*** liikumatu, paigal, kindel, sõna tüvest ***tha*** seisma.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
na: ei.
hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab; sõna tüvest ***han*** tapma, hävitama, lööma.
ghāteti: põhjustab tapmise; sõna tüvest ***han***.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 405. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

sāmaṇerānaṁvatthu

aviruddhaṁ viruddhesu, 24.
attadaṇḍesu nibbutaṁ;
sādānesu anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Vaenutu [kesk] vaenajaid, ☸ Dhp 406.
malaka tõstmisest loobunud,
kiindumatu [kesk] kiindunuid –
teda nimetan ma braahmaniks.

aviruddhaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***viruddha*** vastu; vastand; vaenulik; verbi juurest ***rudh*** takistama, eesliitega ***vi*** läbi.
viruddhesu: ***viruddha*** vt eelmist.
attadaṇḍesu: ***atta*** üles võetud; sõna tüvest ***da*** andma, eesliitega ***a*** poole + ***daṇḍa*** malakas, kepp, nui; karistus.
nibbutaṁ: ***nibbuta*** vaibunud; nibbaana saavutanu; sõna tüvest ***va*** puhuma + ***ni*** läbi, ära.
sādānesu: ***sādāna*** klammerdumine, võtmine, haaramine; sõnast ***ādāna*** võtmine, haaramine, kinnihoidmine; kiindumine; tüvest ***da***, eesliidetega ***a*** poole ja ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.
anādānaṁ: ***an*** eitav eesliide + ***ādāna*** võtmine, haaramine, kinnihoidmine; kiindumine.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 406. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = vaenulikkus, vägivaldsus, kiindumus; braahman (*brāhmaṇa*).

mahāpanthakattheravatthu

yassa rāgo ca doso ca, 26.
māno makkho ca pātito;
sāsaporiva āraggā [*āragge* (*ka.*)],
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kellelt kirg ja viha ning
uhkus ja silmakirjalikkus [on] langenud
nagu sinepiseeme nõelateralt –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 407.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
rāgo: ***rāga*** kirg.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
doso: ***dosa*** viha.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
māno: ***māna*** uhkus.
makkho: ***makkha*** silmakirjalikkus, mustamine; raev.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pātito: ***patita*** maha/alla kukkunud, hävinud; põlema süttinud; sõna tüvest ***pat*** kukkuma.
sāsaporiva: ***sāsapa*** sinepiseemned + ***iva*** just nagu (tavaliselt ***va***); eufooniline ühend *sāsapo* + iva = *sāsaporiva*.
āraggā: ***āragga*** nooleots või -pea.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 407. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg, viha, uhkus, silmakirjalikkus; braahman (*brāhmaṇa*).

pilindavacchattheravatthu

akakkasaṁ viññāpaniṁ, 27.
giraṁ saccamudīraye;
yāya nābhisaje kañci [*kiñci* (*ka.*)],
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

[Kes] räägib karmuseta juhendavaid [ja]
tõeseid sõnu,
mis ei solva kedagi –
teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 408.

akakkasaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kakkasa*** raske; karm; kare.
viññāpaniṁ: ***viññāpana*** õpetlik; teavitav; selgeks tegemine; sõna tüvest ***ñā*** teadma, rõhutava eesliitega ***vi*** läbi(nisti).
giraṁ: ***gira*** kõne, sõnad, lausung.
saccamudīraye: ***sacca*** tõde + ***udīraye*** peaks lausuma, hääldama, rääkima, ütlema; sõna tüvest ***ir*** liikuma, eesliitega ***ud*** üles.
yāya: ***yad*** see, mis/kes.
nābhisaje: ***na*** ei + ***abhisaje*** peaks kiruma, vihastama; sõna tüvest ***saj*** rippuma, eesliitega ***abhi*** valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi); eufooniline ühend *na + abhisaje = nābhisaje*.
kañci: kes/mis/mida iganes.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 408. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) (õige kõne); braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarattheravatthu

yodha dīghaṁ va rassaṁ vā, 28.
aṇuṁ thūlaṁ subhāsubhaṁ;
loke adinnaṁ nādiyati [*nādeti* (*ma. ni. 2.459*)]*,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

[Olgu] ta pikk või lühike, ☸ Dhp 409.
väike või suur, ilus [või] iluta;
kes siin [maailmas] ei võta mitteantut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: ***yo*** = ***yad*** see, kes/mis + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo* + *idha* = *yodha*.
dīghaṁ: ***dīgha*** pikk.
va: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
rassaṁ: ***rassa*** lühike.
vā: või.
aṇuṁ: ***aṇu*** väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 *paramāṇu* = 1 *aṇu*; 36 *aṇu* = 1 *tajjārī*).
thūlaṁ: ***thūla*** = ***thulla*** paks, massiivne, jäme, raske, suur, tugev, tavaline, madal, toores (kombetu), karm.
subhāsubhaṁ: ***subha*** särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s) + ***a*** eitav eesliide + ***subha***.
loke: ***loka*** maailm.
adinnaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***dinna*** antud, sõna tüvest ***da*** andma.
nādiyati: ***na*** eitav eesliide + ***adiyati*** võtab, haarab, omastab; paneb tähele; sõna tüvest ***da*** andma, eesliitega ***a*** poole; eufooniline ühend *na* + *adiyati* = *nādiyati*.
tamahaṁ: ***taṁ*** = ***tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 409. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = mitteantu mittevõtmine; braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtattheravatthu

āsā yassa na vijjanti, 29.
asmiṁ loke paramhi ca;
nirāsāsaṁ [*nirāsayaṁ* (*sī. syā. pī.*)*,*
nirāsakaṁ (*?*)] *visaṁyuttaṁ,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Kelles ei leidu igatsust ☸ Dhp 410.
selle ega teiste maailmade [järele],
kes on igatsuseta, [kõigest] sõltumatu –
teda nimetan ma braahmaniks.

āsā: ootus, lootus, igatsus.
yassa: ***yat*** see, mis/kes.
na: ei.
vijjanti: on olemas, on leitud, sõna tüvest **vid** leidma.
asmiṁ: ***idaṁ*** see.
loke: ***loka*** maailm.
paramhi: ***para*** erinev, muu.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
nirāsāsaṁ: igatsuseta, ootuseta, sõna tüvest ***āsā***.
visaṁyuttaṁ: ***visaṁyutta*** kinnitamata, eraldunud; sõna tüvest ***yuj*** siduma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***vi*** läbi, eemal, ilma.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 410. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = igatsuseta; maailm (*loka*); braahman (*brāhmaṇa*).

mahāmoggallānattheravatthu

yassālayā na vijjanti, 30.
aññāya akathaṁkathī;
amatogadhamanuppattaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kes on igatsuseta, ☸ Dhp 411.
teadmiste [läbi vabanenud] kahtlusest,
surmatuse saavutusse sukeldunu –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassālayā: ***yassa*** = ***yat*** see, mis/kes + ***ālaya*** pesa, kodu; himu, teesklus; miski, millele toetuda või tugineda; settima; kinnituma, igatsema, ihaldama; rippuma; eufooniline ühend *yassa + ālayā = yassālayā*.
na ei.
vijjanti: on olemas, on leitud, sõna tüvest ***vid*** leidma.
aññāya: on leidnud, teadvustanud, teadnud; sõna tüvest ***ñā*** teadma, eesliitega ***a*** poole.
akathaṁkathī: ***a*** eitav eesliide + ***katha*** kuidas + ***katha*** vt eelmist + omastav järelliide ***in***; = ilma kahtlusetu, kahtluseta.
amatogadhamanuppattaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***mata*** surnu, sõna tüvest ***mar*** surema + ***ogadha*** sukeldunud, sulandunud; sõna tüvest ***gah*** sukelduma, eesliitega ***o*** ava, alla, sisse + ***anuppatta*** saavutatud; sõna tüvest ***āp*** saama, saavutama, millele eelnevad eesliited ***anu*** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + tegevust rõhutav ***pa***.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 411. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); köidikud (*saṁyojana*) = kahtlus; surm (*māra*) = surmatus; braahman (*brāhmaṇa*).

revatattheravatthu

yodha puññañca pāpañca, 31.
ubho saṅgamupaccagā;
asokaṁ virajaṁ suddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, siin [maailmas nii] pälvimuse kui ka kurjuse ☸ Dhp 412.
mõlemad sidemed ületanud,
[seda], leinatut, mustusetut ja puhastunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo + idha = yodha*.
puññañca: ***puñña*** pälvimus, pälvimusi toov tegu + ***ca*** ja.
pāpañca: ***pāpa*** kuri + ***ca*** ja.
ubho: ***ubha*** mõlemad.
saṅgamupaccagā: ***saṅgaṁ*** side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus, sõna tüvest ***sañj*** kinni hoidma + ***upaccaga*** põgenema, mööduma, mööda minema; üle saama; sõna tüvest ***gam*** minema, koos eesliidetega ***upa*** lähedal ja ***ati*** poolt, kaugemale.
asokaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***soka*** lein.
virajaṁ: ***vi*** läbi, eemal, ilma + ***rajo*** tolm, mustus; = tolmu- või roostevaba.
suddhaṁ: ***suddha*** puhas, selge; puhastunud.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 412. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); pälvimus (*puñña*); surm (*māra*) = leinatu; plekid (*kilesa*) = mustus; puhtus (*visuddhi*); braahman (*brāhmaṇa*).

candābhattheravatthu

candaṁva vimalaṁ suddhaṁ, 32.
vippasannamanāvilaṁ;
nandībhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Nagu plekitu, puhas kuu, ☸ Dhp 413.
särav [ja] selge,
olemasolurõõmust täielikult eemaldunu –
teda nimetan ma braahmaniks.

candaṁva: ***canda*** kuu + ***va***: just, nagu (***iva*** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (***eva*** lühivorm).
vimalaṁ: ***vimala*** puhas; plekitu; sõnast ***mala*** plekk, mustus, rooste, eesliitega ***vi*** läbi, ilma.
suddhaṁ: ***suddha*** puhas; sõna tüvest ***sudh*** puhastama.
vippasannamanāvilaṁ: ***vippasanna*** puhastatud, selge, särav; sõnast ***vippasidati*** heledaks muutuma, sõna tüvest ***sid*** istuma + ***an*** eitav eesliide ***avila*** segatud, määrdunud.
nandībhavaparikkhīṇaṁ: ***nandi*** rõõm, nauding sõna tüvest ***nand*** rõõmustama, nautima + ***bhava*** saamine, olemasolu, sõna tüvest ***bhu*** olema + ***parikkhina*** täielikult eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest ***khi*** eemaldama, hävitama, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 413. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*); olemasolu (*bhava*); braahman (*brāhmaṇa*).

sīvalittheravatthu

yomaṁ [*yo imaṁ* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] 33.
palipathaṁ duggaṁ,
saṁsāraṁ mohamaccagā;
tiṇṇo pāragato [*pāragato* (*sī. syā. kaṁ. pī.*)] *jhāyī,*
anejo akathaṁkathī;
anupādāya nibbuto,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kes selle ohtliku, halva paiga, sansaara ☸ Dhp 414.
pettekujutluse [on] ületanud,
läinud üle vastaskaldale,
[seda], häirimatut ja kahtlusteta džhaait,
klammerdumatut ning vaibunut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yomaṁ: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***imaṁ*** = ***idaṁ*** see, too.
palipathaṁ: ***palipatha*** oht, takistus.
duggaṁ: ***dugga*** halb koht, raske tee; sõna tüvest ***gam*** minema ja eesliitega ***du*** halb, raske.
saṁsāraṁ: ***saṁsāra*** sansaara; ühest sünnist teise ringlemine, determineerituna keha, kõne ja meele tasandil tehtud tegude (*kamma*) omadustest; sõna tüvest ***sar*** voolama, kaasa liikuma.
mohamaccagā: ***moha*** pettekujutlus + ***accagā*** peaks/võiks saama üle; sõna tüvest ***gam*** minema, eesliitega ***ati*** poolt, kaugemale.
tiṇṇo: ***tiṇṇa*** ületanud, sõna tüvest ***tar***.
pāragato: ***pāragata para*** vastaskallas, teine pool + ***gata*** läinud; sõna tüvest ***gam*** minema.
jhāyī: ***jhāyi(n)*** džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest ***jhā*** või ***jhe***.
anejo: ***an*** eitav eesliide + ***eja*** häiritus (mis tuleb ihast).
akathaṁkathī: ***a*** eitav eesliide + ***kathaṁ*** kuidas + ***katha*** vt eelmist + omastav järelliide ***in***; = ilma kahtluseta.
anupādāya: ***an*** eitav eesliide + ***upādāya*** sõnast ***upadiyati*** klammerdub, hoiab kinni.
nibbuto: ***nibbuta*** põlemise lakkamine/kustumine; jahenemine, jahtumine; kiretulest ehk -lõõmast vabanemise sünonüüm, mis tähendab surma ilma sellele järgneva uue sünnita; sõna tüvest ***va*** puhuma, eesliitega ***ni*** välja, ära.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 414. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); plekid (*kilesa*) = pettekujutlus; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas; köidikud (*saṁyojana*) = kahtlus; džhaai (*jhāyi, jhāyī*); braahman (*brāhmaṇa*).

sundarasamuddattheravatthu

yodha kāme pahantvāna [*pahatvāna* (*sī. pī.*)], 34.
anāgāro paribbaje;
kāmabhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ
[*idaṁ gāthādvayaṁ videsapotthakesu*
sakideva dassitaṁ].

Seda, siin [maailmas] naudingutest loobunut, ☸ Dhp 415.
kodutut rändkerjust,
olemasolunaudingu hävitanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo* + *idha* = *yodha*.
kāme: ***kāma*** nauding.
pahantvāna: loobunud, hüljanud; sõna tüvest ***ha*** lahkuma, loobuma, tugevdava eesliitega ***pa***.
anāgāro: ***an*** eitav eesliide + ***agāra*** maja, kodu; onn.
paribbaje: ***paribbājaka*** (usklik) rändkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).
kāmabhavaparikkhīṇaṁ: ***kāma*** nauding + ***bhava*** olemasolu, saamine; sõna tüvest ***bhu*** olema + ***parikkhina*** täielikult või ületavalt eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest ***khi*** eemaldama, hävitama, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 415. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); nauding (*kāma*); olemasolu (*bhava*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = kodutu rändkerjus; braahman (*brāhmaṇa*).

jaṭilattheravatthu

yodha taṇhaṁ pahantvāna, 35.
anāgāro paribbaje;
taṇhābhavaparikkhīṇaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, siin [maailmas] ihast loobunut ☸ Dhp 416.
kodutut rändkerjust,
olemasoluiha hävitanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: ***yo*** = ***yad*** see, mis/kes + ***idha*** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo* + *idha* = *yodha*.
taṇhaṁ: ***taṇhā*** iha.
anāgāro: ***an*** eitav eesliide + ***agāra*** maja, kodu; onn.
paribbaje: ***paribbājaka*** (usklik) rändkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).
taṇhābhavaparikkhīṇaṁ: ***taṇhā*** iha + ***bhava*** olemasolu, saamine; sõna tüvest ***bhu*** olema + ***parikkhina*** täielikult või ületavalt eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest ***khi*** eemaldama, hävitama, eesliitega ***pari*** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 416. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); iha (*taṇhā*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = kodutu rändkerjus; braahman (*brāhmaṇa*).

naṭaputtakattheravatthu

hitvā mānusakaṁ yogaṁ, 36.
dibbaṁ yogaṁ upaccagā;
sabbayogavisaṁyuttaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Inimestega seotust lahtiöelnut, ☸ Dhp 417.
taevalikuga seotust pääsenud,
kõikidest seotustest lahtiseotut –
teda nimetan ma braahmaniks.

hitvā: loobunud, maha jätnud: sõna tüvest ***ha*** hülgama, lahkuma.
mānusakaṁ: ***mānussa*** inimene, omadussõna järelliitega ***ka***.
yogaṁ: ***yoga*** side, ike.
dibbaṁ: ***dibba*** taevalik, jumalik.
yogaṁ: ***yoga*** side, ike.
upaccagā: põgene, möödumine; sõna tüvest ***gam*** minema, koos eesliidetega ***upa*** lähedal ja ***ati*** poolt, kaugemale.
sabbayogavisaṁyuttaṁ: ***sabba*** kõik + ***yoga*** side, ike + ***visaṁyutta*** kinnitamata, eraldatud; sõnast ***saṁyutta***, sõna tüvest ***yuj*** siduma, eesliidetega ***saṁ*** koos, täielikult, terviklikult ja ***vi*** läbi, eemal, ilma.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 417. salmi kanoonilise vaste allikaks on Vāseṭṭhasuttaṁ MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (loka); iha (taṇhā); bhikkhu, bhikkhuni (bhikkhu, bhikkhunī) = kodutu rändkerjus; braahman (brāhmaṇa).

naṭaputtakattheravatthu

hitvā ratiñca aratiñca, 37.
sītibhūtaṁ nirūpadhiṁ;
sabbalokābhibhuṁ vīraṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Meeldivast ja ebameeldivast loobunut, ☸ Dhp 418.
[kire tulest] jahtunud, kiindumusteta,
kõik maailmad ületanud kangelast –
teda nimetan ma braahmaniks.

hitvā: loobunud, maha jätnud; sõna tüvest ***ha*** hülgama, lahkuma.
ratiñca: ***rati*** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus + ***ca*** ja.
aratiñca: ***a*** eitav eesliide + ***rati*** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus + ***ca*** ja.
sītibhūtaṁ: ***sita*** jahe, külm + ***bhuta*** olemine, saamine; sõna tüvest ***bhu*** olema.
nirūpadhiṁ: ***nir*** ilma + ***upadhi*** kinnituma, klammerduma.
sabbalokābhibhuṁ: ***sabba*** kõik + ***loka*** maailm + ***abhibhu*** ületamine, vallutamine, alistamine; sõna tüvest ***bhu*** olema, eesliitega ***abhi*** üle.
vīraṁ: ***vīra*** julge; kangelaslik; kangelane.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 418. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*); meeldiv, kallis (*piya*); plekid (*kilesa*); maailm (*loka*); braahman (*brāhmaṇa*).

vaṅgīsattheravatthu

cutiṁ yo vedi sattānaṁ, 38.
upapattiñca sabbaso;
asattaṁ sugataṁ buddhaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kes teab olendite surmast ☸ Dhp 419.
ja sünnist kõike,
[seda], kiindumuseta, hästiläinud mõistnut –
teda nimetan ma braahmaniks.

cutiṁ: ***cuti*** kadumine, suremine.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
vedi: aru saanud, teab; sõna tüvest ***vid*** teadma.
sattānaṁ: ***satta*** olend.
upapattiñca: ***upapatti*** *saavutus;* sünd, (olemasollu) tekkimine; sõna tüvest ***pat*** lendama, eesliitega ***upa*** sisse, poole + ***ca*** ja.
sabbaso: ***sabba*** kõik, kokku, põhjalikult.
asattaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***satta*** (põhiarv) seitse; rippuma, kinnituma; (elus)olend, (aistimisvõimeline) olevus.
sugataṁ: ***sugata*** Hästiläinu; Buddha epiteet, sõna tüvest ***gam*** minema, millele eelneb eesliide ***su*** hästi, õigesti.
buddhaṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 419. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: surm (*māra*); meeldiv, kallis (*piya*) = kiindumusteta; Buddha ehk Mõistnu = hästiläinu; braahman (*brāhmaṇa*).

yassa gatiṁ na jānanti, 39.
devā gandhabbamānusā;
khīṇāsavaṁ arahantaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kelle minemist ei tea ☸ Dhp 420.
deevad, gandhabbad [ega] inimesed,
[seda], tulvad hävitanud arahanti –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
gatiṁ: ***gati*** suund, kurss; sõnast ***gam*** minema.
na: ei.
jānanti: teab, sõna tüvest ***ñā*** või ***jā*** teadama.
devā: ***deva*** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.
gandhabbamānusā: ***gandhabba*** nelja suure kuninga (*cātumahārājā*) saatjaskonda kuuluvad linnulaadsed, muusikutena tuntud müütilised olendid + ***manusa*** inimene.
khīṇāsavaṁ: ***khīṇa*** vähenenud, kulunud; hukkunud, hävinud, lõppenud; sõna tüvest ***khi*** eemaldama, hävitama + ***āsava*** tulv.
arahantaṁ: ***arahant*** arahant, sõna tüvest ***arah*** väärima, see, kes on saavutanud nibbaana.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 420. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); tulvad (*āsava*); arahant; braahman (*brāhmaṇa*).

dhammadinnāttherīvatthu

yassa pure ca pacchā ca, 40.
majjhe ca natthi kiñcanaṁ;
akiñcanaṁ anādānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kelle [jaoks] minevikus ja ka tulevikus ☸ Dhp 421.
ega olevikus ei ole midagi,
[seda], takistusteta, kiindumusteta –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: ***yat*** see, mis/kes.
pure: enne, varem.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
pacchā: peale/pärast seda, hiljem.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
majjhe: ***majjha*** keskmine; siinkohas tähendab mineviku ja tuleviku keskel asuvat olevikku.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
natthi: ***na*** ei + ***atthi*** on, sõna tüvest ***as*** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.
kiñcanaṁ: ***kiñcana*** midagi, mistahes.
akiñcanaṁ: ***a*** eitav eesliide + ***kiñcana*** midagi, mistahes; kel pole midagi, omandita; piltl.: kiindumuseta, takistusteta, plekkideta.
anādānaṁ: ***an*** eitav eesliide + ***ādāna*** võtma, haarama, kinni hoidma; kiindumus, klammerdumine, sõna tüvest ***da*** andma, koos eesliitega ***ā*** poole.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 421. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = minevikuta, olevikuta, tulevikuta; braahman (*brāhmaṇa*).

aṅgulimālattheravatthu

usabhaṁ pavaraṁ vīraṁ, 41.
mahesiṁ vijitāvinaṁ;
anejaṁ nhātakaṁ [*nahātakaṁ* (*sī. syā. kaṁ pī.*)] *buddhaṁ,*
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

[Tugev kui] härg, ülev kangelane, ☸ Dhp 422.
suur nägija, võidukas,
[kirest] häirimatu, puhastunu, mõistnu –
teda nimetan ma braahmaniks.

usabhaṁ: ***usabha*** härg (kui jõu või vägilase sümbol).
pavaraṁ: ***pavara*** suurepäraseim, õilsaim, silmapaistvaim, üllaim.
vīraṁ: ***vīra*** julge; kangelaslik; kangelane.
mahesiṁ: ***maha*** suur, palju; suurepärane, Auväärne + ***isi*** nägija; eufooniline ühend *maha* + *isi* = *mahesi*.
vijitāvinaṁ: võidukas; verbi tüvest ***ji*** vallutama, võitma, rõhutava eesliitega ***vi***.
aneja: ***an*** eitav eesliide + ***eja*** häiritus (mis tuleb ihast) = segamatu, häirimatu; kiimatu.
nhātakaṁ: puhastunud, täiustunud; „see, kes on vannitanud", on kümmelnud.
buddhaṁ: ***buddha*** Buddha, „see, kes on mõistnud", Mõistnu, sõna tüvest ***bujjh*** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 422. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arahant; braahman (*brāhmaṇa*).

devahitabrāhmaṇavatthu

pubbenivāsaṁ yo vedi, 42.
saggāpāyañca passati,
atho jātikkhayaṁ patto,
abhiññāvosito muni;
sabbavositavosānaṁ,
tamahaṁ brūmi brāhmaṇaṁ.

Seda, kes teab eelmisi elusid, ☸ Dhp 423.
näeb taevast ja apaajat,
[on] jõudnud sündide lõppu,
[seda], ülimad teadmised saavutanud tarka,
kõik saavutatava saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

pubbenivāsaṁ: ***pubbe*** = ***pubba*** eelmine, endine + ***nivāsa*** elukoht, elamine; sõna tüvest ***vas*** elama, eesliitega ***ni*** alla.
yo: ***yad*** see, mis/kes.
vedi: sai aru, teab; sõna tüvest ***vid*** teadma.
saggāpāyañca: ***sagga*** taevas + ***apāya*** äraminek, lahkumine; (olulise) kaotus, eraldumine; langus; leke, (vee) väljavool; kõlbeline mandumine; hukatus; ebaõnn; apaaja on üks sansaara (*saṁsāra*) neljast õnnetust tasandist; sõna tüvest ***i*** minema, eesliitega ***apa*** eemale; eufooniline ühend *sagga* + *apāyañca* = *saggāpāyañca* + ***ca*** ja.
passati: näeb; sõna tüvest ***dis*** nägema.
atho: ja, ka, edasine.
jātikkhayaṁ: ***jāti*** (uus) sünd + ***khaya*** hävitamine, lahustumine, lõpp.
patto: ***patta*** 1. linnu tiib, sulg; leht. 2. nõu. 3. saavutatud, saadud, omandatud; ulatunud.
abhiññāvosito: ***abhi*** kõrgeim, ülim + ***ñā*** teadma + ***vosita*** saavutatud; sõna tüvest ***sa*** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on; eesliitega ***ava/o*** alla.
muni: tark (algselt see, kes peab vaikimisvannet).
sabbavositavosānaṁ: ***sabba*** kõik + ***vosita*** saavutatud.
tamahaṁ: ***taṁ = tad*** see; (m) ***so*** tema + ***ahaṁ*** mina.
brūmi: ***bravīti*** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest ***brū***.
brāhmaṇaṁ: ***brāhmaṇa*** braahman, pühamees.

Dhp 423. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṁ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); arahant; surm (*māra*) = sündide lõpp; ülimad teadmised (*abhiññā*); braahman (*brāhmaṇa*).

brāhmaṇavaggo chabbīsatimo niṭṭhito.

Kahekümne kuuenda, braahmani grupi lõpp.

III osa

Mõisted ja selgitused

Arahant

arahant [√arah + ant (arahati) sõna täpne etümoloogia ei ole üheselt selge] (m, n) arahant; väärt, vääriline, väärikas; see, kes on arija teed järgides saavutanud nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*).

Enne Buddha kasutati sõna „arahant" kõrgete ametnike aunimetusena. Buddha õpetuses määratleb antud termin virgumisõpetuse eesmärgi ehk *nibbāna* saavutanud bhikkhut.[1] Buddha kinnitas, et ka tema on arahant ning kõik arahantid nii minevikus, olevikus kui ta tulevikus on temaga võrdsed. Ainus erinevus seisneb selles, et Buddha avastas arija tee ja teised järgivad seda teed, kuid tee teostamisel saavutatud nibbaana ehk vaibumine on sama;[2] vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Buddha kui ülim arahant on: (1) õigestimõistnu (*sammā-saṁ-buddha*)[3], kes omab (2) kõiketeadmist (*sabb-aññuta-ñāṇa*) ja (3) kuut erilist teadmist (*ñāṇa*), (4) kuut silma (*cakkhu*), (5) kaheksat teadmist (*aṭṭha-ñāṇa*) ja (6) kaheksat üleloomulikku võimet (*aṭṭha iddhi-vidhā*). Arahant, nagu ka teised õigesti virgunud, on hävitanud kõik tulvad (*khīṇāsavo*). Ta on täiuslik (*vusitavā*), teinud mida oli vaja teha (*katakaraṇīyo*), koormast vabanenud (*ohitabhāro*), pääsemise saavutanud (*anuppattasadattho*), täielikult olemasoluköidikud hävitanud (*parikkhīṇa-bhava-saṁyojano*) ning õigete teadmiste kaudu vabanenud (*sammad-aññā-vimutto*).[4]

Nibbaana teostanud arahant on virgumisseisundi vääriline, kuna on visa ja järjekindla arija tee teostamise tulemusena saavutanud igakülgse täiuse, kartmatuse, rüvetamatuse, ihatuse ja plekituse. Arahant on viimases moodustumises, vabastanud end kõikidest tingitud olemasolu põhjustavatest köidikutest ning realiseerinud kõrgeima inimpotentsiaali – nibbaana[5];

---

[1] Dhp 351.

[2] *„tathāgato, bhikkhave, arahaṁ sammāsambuddho rūpassa … vedanāya … saññāya … saṁkhārānaṁ … viññāṇassa nibbidā virāgā nirodhā anupādā vimutto sammāsambuddhoti vuccati. bhikkhupi, bhikkhave, paññāvimutto rūpassa … vedanāya … saññāya … saṁkhārānaṁ … viññāṇassa nibbidā virāgā nirodhā anupādā vimutto paññāvimuttoti vuccati." „tathāgato, bhikkhave, arahaṁ sammāsambuddho anuppannassa maggassa uppādetā, asañjātassa maggassa sañjanetā, anakkhātassa maggassa akkhātā maggaññū, maggavidū, maggakovido. maggānugā ca, bhikkhave, etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā. ayaṁ kho, bhikkhave, viseso, ayaṁ adhippayāso, idaṁ nānākaraṇaṁ tathāgatassa arahato sammāsambuddhassa paññāvimuttena bhikkhunā"ti."* – *Sammāsambuddhasuttaṁ* SN 22.58.

[3] Dhp 181.

[4] Dhp 57, 411; *Gaṇakamoggallānasuttaṁ* MN 107 jpt.

[5] Dhp 351.

vt selgitustest: keha (*kāya*); olemasolu (*bhava*); moodustised (*saṅkhāra*). Nagu ka kõik teised sangha liikmed, on arahant väärt nii kinke, külalislahkust, annetusi kui ka kõrgeimat austust.[6]

Arahant on lekkimatu teadvuse ja hämminguta meelega. Ta on ületanud nii pälvimused kui kogu kurja[7] jm oskamatu, sh iha, viha, mitteteadmise, kire jt plekid. Sestap pole tema jaoks enam ka vastaskallast[8] ehk tal pole enam midagi ületada; vt selgitustest: teadvus (*citta*); meel (*mano*, *mana*, *manas*); pälvimus (*puñña*). Minavaate lakkamisega kaasneva surmahirmu lõppemise tõttu nimetatakse arahanti ka hirmutuks ärkvelolijaks[9]; vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*).

Arija teel (*ariya magga*) eristatakse kaheksat arija isikut (*aṭṭha ariya puggala*), sh nelja teepõhist isikut (*maggaṭṭha-puggala*) ja nelja viljapõhist isikut (*phalaṭṭha-puggala*), kelleks on: (1) vooguastunu tee isik (*sotāpatti-magga puggala*) ja (2) vooguastunu vilja isik (*sotāpatti-phala puggala*); (3) ükskordnaasja tee isik (*sakadāgāmi-magga puggala*) ja (4) ükskordnaasja vilja isik (*sakadāgāmi-phala puggala*); (5) mittenaasja tee isik (*anāgāmi-magga puggala*) ja (6) mittenaasja vilja isik (*anāgāmi-phala puggala*); (7) arahanti tee isik (*arahatta-magga puggala*) ja (8) arahanti vilja isik (*arahatta-phala puggala*).[10]

Arahantiks saanud arija isiku viis kogumikku on endiselt aktiivsed, kuid tänu iha lakkamisele esinevad need ilma klammerdumiseta, mistõttu ei ole arahanti puhul tegemist enam viie klammerdumise kogumikuga (*pañc-upādānakkhandha*), vaid lihtsalt viie kogumikuga (*pañcakkhandhā*).[11] Seetõttu pole ka arahanti keha lakkamise puhul tegemist tavapärase surmaga (*maraṇa*), vaid lihtsalt viie kogumiku lakkamisega.[12]

Arahanti eluajal saavutatud virgumist nimetatakse vabanemise viisist johtuvalt kas: (1) olemasoluga seotud ehk jäägiga vaibumise elemendiks (*saupādisesa-nibbāna-dhātu*) ehk plekkide lõplikuks vaibumiseks (*kilesa-parinibbāna*) või (2) olemasoluga mitteseotud ehk jäägita vaibumise elemendiks (*anupādisesa-nibbāna-dhātu*), mis esineb arahantil viie koostisosa lakkamise järel, st pärast parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist (*parinibbāna*).[13]

Virgunud arahant saavutab vabanemisega vabanemisteadmised (*vimuttasmiṁ vimuttaṁ iti ñāṇaṁ hoti*) ning mõistab, et ei ole enam midagi

[6] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16, *Uposathasuttaṁ* AN 3.70 jpt.
[7] Dhp 39.
[8] Dhp 385.
[9] Dhp 39, 385.
[10] *„Saṅgītisuttaṁ* DN 33; *Vimuttikathā* Kv 5.1.
[11] *Nibbānadhātusuttaṁ* Iti 44.
[12] *Pāsādikasuttaṁ* DN 29.
[13] *Pāsādikasuttaṁ* DN 29.

saavutada – vabanemine on täielik ja pöördumatu; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*).

Arahant on džhaai (džhaanas püsija), kes on teinud kõik, mida arija tee teostamiseks ja tulvade lakkamiseks on vaja teha ning on saavutanud seeläbi kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana.[14] Ta teab:

> „Sünd on lõppenud, püha elu elatud, mida oli vaja teha,
> on tehtud – pole enam uut tulemist olemasollu.“[15]

Ta *näeb* vahetult nelja tõde ja tulvasid, dukkha ja tulvade tekkimist, tekkimise põhjust, lakkamise võimalikkust ja lakkamisele viivat teed ning saavutab teadmise nägemise puhtuse (*ñāṇadassana-visuddhi*), mis ongi Buddha õpetatud virgumise ja lõpliku vaibumise tee kulminatsiooniks.[16] Kuid arija teed mitteteostavad upsakate ja hooletute tulvad aina kasvavad;[17] st selgitustest: tulvad (*āsava*). Arahant on Buddhaga võrdne, tõeliselt püha, deevade ja inimeste õpetaja (*satthā deva-manussānaṁ*);[18] vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*).

Arija
(*ariya*)

> ***ariya*** [täpne etümoloogia ebaselge] 1: aarja, aaria (hõimu nimetus). 2: kõrge sünnipositsiooniga, kõrgemasse kastisüsteemi kuuluv. 3: arija; õilis, üllas. Buddha õpetuses ülimat määratlev omadus, aga ka epiteet, mis tähistab: (1) Buddhat, (2) Buddha antud õiget õpetust (*sammā-dhamma*), (3) Buddha kui Ülima Arija kuulajat (*ariya-sāvaka*) ehk järgijat ning (4) virgumistee teostajat ehk arija tee ja vilja isikut.

Buddha eelsel ajastul nimetati aarialasteks indoeuroopa keeli kõnelevaid hõime, kes vallutasid 2. ja 1. aastatuhandel e.m.a Põhja-India ning asusid elama Punjabis Gangese jõe ülemjooksu ääres. 19. sajandil Inglismaal tekkinud aaria invasiooniteooria kohaselt tõid just aaria vallutajad Indiasse hobused, raua, sanskriti keele ja veedad. Aarialaste pühakirjaks olid

[14] Dhp 386.
[15] *„khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā ti pajānāti.“* – *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[16] *Upasampādetabbasuttaṁ* AN 5. 251.
[17] Dhp 293.
[18] *Sekhasuttaṁ* MN 53, *Paṭhamavibhaṅgasuttaṁ* SN 48.9, *Brahmacariyogadhasuttaṁ* SN 55.2; *Nivesakasuttaṁ* AN 3.75; *Akkhaṇasuttaṁ* AN 8.29; *Vitthatasuttaṁ* AN 5.2 jpt.

sanskritikeelsed neli veedat ehk „teadmist“: (1) „Rigveeda“ (sansk *ṛgveda*) ehk „Ülistamisteadmised“, (2) „Saamaveeda“ (sansk *sāmaveda*) ehk „Lauluteadmised“, (3) „Jadžurveeda“ (sansk *yajurveda*) ehk „Austamisteadmised“ ja (4) „Atharvaveeda“ (sansk *atharvaveda*) ehk „Atharvāṇateadmised“. Aarialaste usund põhines jumalatele tehtavatel ohverdustel ja rituaalidel, mis aja möödudes muutusid üha keerukamateks.

19. sajandi keskel ilmus aaria mõiste Euroopa teaduskeelde filoloogia kaudu indoeuroopa keelte üldnimetusena. Osad selle aja antropoloogid, sh Joseph Arthur Conte de Gobineau (1816-1882) jt, hakkasid kasutama aaria mõistet rassilises kontekstis, viidates Skandinaaviast (Rootsist, Taanist, Norrast), Leedust, Põhja-Saksamaalt ja Venemaa kaguosast pärit valgenahalistele kui kõrgemale rassile, keda iseloomustavad sinised silmad ja blondid juuksed. Pärast Teise maailmasõja ajal toimunud holokausti on aaria sõna pigem välditud.

Buddha kasutas *ariya* mõistet aga sootuks erinevas tähenduses, kirjeldamaks nelja arija isiku (*ariya-puggala*) tüüpi, kes vastavad kõrgeimale ideaalile. Ta nimetas ka ennast arijaks ning enda õpetatud teed nii arija teeks kui ka arahanti teeks (*arahatta-magga*). Arija tee (*ariya-magga*) on jaotatud neljaks teeks (*ariya-magga-magga*) ja neljaks viljaks (*ariya-magga-phala*), milleks on:

- (1) vooguastunu tee (*sotāpatti-magga*) ja (2) vooguastunu tee vili (*sotāpatti-magga-phala*);
- (3) ükskordnaasja tee (*sakadāgāmi-magga)* ja (4) ükskordnaasja tee vili (*sakadāgāmi-magga-phala*);
- (5) mittenaasja tee (*anāgāmi-magga*) ja (6) mittenaasja tee vili (*anāgāmi-magga-phala*);
- (7) arahanti tee (*arahatta-magga*) ja (8) arahanti tee vili (*arahatta-magga-phala*).[19]

Mõne tee või vilja saavutanut nimetaski Buddha arija isikuks (*ariya-puggala*). Kui vooguastunu tee isik (*sotāpatti-magga-puggala*) esindab maist (*lokiya*), siis ülejäänud kolm teed ja neli vilja saavutanud isikud esindavad maistületavat (*lokuttara*).

Arija tee teostamine hõlmab arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) kuulmist, selle õiget mõistmist ja õiget teostamist; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Kes elab vale, st theerade õpetatud dhammale vastanduva vaate kohaselt või halvustab, põlgab või alandab arahantide õpetust ja arija dhammas elamist, selle teo viljad on nagu ennast hävitaval bambusel.[20] Arija teele

[19] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33; *Vimuttikathā* Kv 5.1.
[20] Dhp 164.

pühendunud vägivallatu[21] jõuab aga arijate pärusmaale[22] ehk saab arahantiks, mis ongi õigel moel Buddha antud õige dhamma teostanu[23] sünonüüm. Ka Buddhat nimetati nii Arijaks kui Arahantiks ning tema järgijaid Arija kuulajateks (*ariya-sāvaka*) ehk järgijateks ja õpilasteks; vt selgitustest: arahant.[24]

Varasemalt on *ariya* tõlkimisel eesti keelde kasutatud mõisteid „õilis“ ja „üllas“. Kuna kumbki neist ei kata paalikeelses algõpetuses (*dhamma*) esineva *ariya* mõiste sisu, võtsid eesti mungad kasutusele „arija“ mõiste, eristamaks algupärast Buddha autentset dhammat aaria/aarja hõimudest ja nendega seotud sanskritikeelsetest pühakirjadest ehk dharmadest ning rassilisest määratlusest.

Arija kaheksaosaline tee
(*ariya aṭṭhangika magga*)

ariya vt: arija (*ariya*).

aṭṭha [√ar + tha] (põhiarv) kaheksa.

aṅga*, *anga [√añj + a] osa; liige; terviku koostisosa; jäse (sõrm, varvas); mingi aspekt kui iseloomulik märk, atribuut, omadus, määrav tunnus, tegur või põhjus; alanev jaotus.

magga [√magg + a] tee, rada.

Arija kaheksaosaline tee on nelja arija tõe (*cattāro ariya saccā*)[25] viimase tõe sisuks. Neli arija tõde on: (1) dukkha tõde, (2) dukkha tekkimise tõde, (3) dukkha lakkamise tõde, ja (4) dukkha lakkamisele viiva tee tõde. Viimase tõe kohaselt lakkab dukkha arija kaheksaosalise tee teostamise tulemusena, milleks on:[26] (1) õige vaade (*sammā-diṭṭhi*), (2) õige mõte (*sammā-saṅkappa*), (3) õige kõne (*sammā-vācā*), (4) õige tegu (*sammā-kammanta*), (5) õige eluviis (*sammā-ājīva*), (6) õige püüdlus (*sammā-vāyāma*), (7) õige teadlikkus (*sammā-sati*) ja (8) õige keskendus (*sammā-samādhi*). Arija kaheksaosale tee täpsem sisu on toodud järgnevas tabelis.

[21] Dhp 270.
[22] Dhp 22.
[23] Dhp 257.
[24] *Ariyasāvakasuttaṁ* SN 12.49.
[25] Mitte tõed ise pole arijalikud, vaid arija järgib neid nelja tõde.
[26] *Nagarasuttaṁ* SN 12.65, *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16 jpt.

		Arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*)
I TARKUS (*paññā*)	1. **Õige vaade** (*sammā-diṭṭhi*)	1. Õige vaade neljast arija tõest 2. (*catu-sacca sammā-diṭṭhi*) Õige vaade teo olemusest (*kamma-ssakatā sammā-diṭṭhi*) 3. Õige vaade sõltuvuslikust tekkest (*paṭicca-samuppāda sammā-diṭṭhi*)
	2. **Õige mõte** (*sammā-saṁkappa*)	1. Loobunud mõtlemine (*nekkhamma-saṁkappa*) 2. Mittekuritahtlik mõtlemine (*avyāpāda-saṁkappa*) 3. Mittevägivaldne mõtlemine (*avihiṁsā-saṁkappa*)
II KÕLBLUS (*sīla*)	3. **Õige kõne** (*sammā-vācā*)	1. Vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā-virati*) 2. Laimavast kõnest hoidumine (*pisuṇa-vācā-virati*) 3. Karmist kõnest hoidumine (*pharusa-vācā-virati*) 4. Tühjast lobast hoidumine (*samphappalāpa-virati*)
	4. **Õige tegu** (*sammā-kammanta*)	1. Elu hävitamisest hoidumine (*pāṇāti-pāta virati*) 2. Mitteantu võtmisest hoidumine (*adinnā-dāna virati*) 3. Naudinguid pakkuvast valest käitumisest hoidumine (*kāmesu micchā-cāra virati*)
	5. **Õige eluviis** (*sammā-ājīva*)	1. Halbatoovast valest eluviisist hoidumine (*duccarita micchājīva virati*) 2. Sobimatust valest eluviisist hoidumine (*anesana micchājīva virati*) 3. Petlikust valest eluviisist hoidumine (*kuhanādi micchājīva virati*) 4. Loomalikust valest eluviisist hoidumine (*tiracchānavijjā micchājīva virati*)

		Arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*)
III KESKEN- DUS (*samādhi*)	6. **Õige püüdlus** (*sammā-vāyāma*)	1. Esile kerkimata mitteoskuslike dhammade vältimise püüdlus (*anuppannānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya vāyāmo*) 2. Esile kerkinud mitteoskuslike dhammade hülgamise püüdlus (*uppannānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyāmo*) 3. Esile kerkimata oskuslike dhammade arendamise püüdlus (*anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya vāyāmo*) 4. Esile kerkinud oskuslike dhammade säilitamise püüdlus (*uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ bhiyyo bhāvāya vāyāmo*)
	7. **Õige teadlikkus** (*sammā-sati*)	1. Keha vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*kāyānupassanā satipaṭṭhāna*) 2. Tunnete vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*vedanānupassanā satipaṭṭhāna*) 3. Teadvuse vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*cittānupassanā satipaṭṭhāna*) 4. Dhammade vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*dhammānupassanā satipaṭṭhāna*)
	8. **Õige keskendus** (*sammā-samādhi*)	1. Esimese džhaana keskendus (*paṭhama-jjhāna samādhi*) 2. Teise džhaana keskendus (*dutiya-jjhāna samādhi*) 3. Kolmanda džhaana keskendus (*tatiya-jjhāna samādhi*) 4. Neljanda džhaana keskendus (*catuttha-jjhāna samādhi*)

Cūḷavedallasuttaṁ MN 44; *Saccavibhaṁgasuttaṁ* MN 141

„Pingutuse sutta“[27] käsitleb nelja õige püüdlusega (*sammā-vāyāma*) sarnast nelja **õiget pingutust** (*cattāro sammāpadhānā*), milleks on: (1) ohjamise pingutus (*saṁvarapadhāna*), (2) hülgamise pingutus (*pahānapadhāna*), (3) arendamise pingutus (*bhāvanapadhāna*) ja (4) säilitamise pingutus (*anurakkhaṇāpadhāna*).

Ohjamise pingutus tähendab, et munk kontrollib oma meeli ja ei seo ennast juba esile kerkinud vormi, heli, lõhna, maitse, keha või meele tajumuljega, ei selle osa ega terviku suhtes. Ta püüab hoiduda sellest, mille kaudu kurjus või mitteoskuslikud meeleseisundid nagu ahnus, viha või pettekujutlus võiksid esile kerkida, ning jälgib, valvab ja ohjab oma meeli.

Hülgamise pingutus tähendab, et munk ei hoia meeles ainsatki juba tekkinud sensuaalse naudingu või kurjusega seotud mõtet ega mitteoskuslikku meeleseisundit. Ta hülgab ja hävitab need, põhjustades nende lakkamise. Kui mingi objektiga seoses kerkib meeles esile kurjusest, ahnusest, vihast või pettekujutlusest võrsunud oskamatu mõte, on seda võimalik ületada viiel moel. Selleks tuleb: (1) oskamatu objekt asendada oskusliku objektiga; (2) mõtiskleda oskamatu mõtte kahjulikkuse, laiduväärsuse ja dukkhaliku olemuse üle; (3) mitte pöörata oskamatule mõttele tähelepanu; (4) kaaluda oskamatu mõtte siduvat olemust; ning (5) sellest otsustavalt loobuda.[28]

Arendamise pingutus tähendab, et munk arendab **seitset virgumisosa** (*satta bojjhaṅgā*), milleks on: (1) teadlikkuse virgumisosa (*sati-sambojjhaṅga*), (2) dhamma uurimise virgumisosa (*dhamma-vicaya-sambojjhaṅga*), (3) energia virgumisosa (*vīriya-sambojjhaṅga*), (4) rõõmu virgumisosa (*pīti-sambojjhaṅga*), (5) rahunemise virgumisosa (*passaddhi-sambojjhaṅga*), (6) keskenduse virgumisosa (*samādhi-sambojjhaṅga*) ja (7) neutraalsuse virgumisosa (*upekkhā-sambojjhaṅga*).[29]

Säilitamise pingutus tähendab, et munk säilitab juba esile kerkinud heade omadustega keskendusmärke (*bhaddaka samādhi-nimitta*), mille objektideks on näiteks: (1) kondid ehk skelett (*aṭṭhika*), (2) ussitav laip (*puḷavaka*), (3) värvust muutnud (sinakas/lillakas/pruun) laip (*vinīlaka*), (4) auklikuks mädanenud laip (*vicchiddaka*) ning (5) ülestursunud laip (*uddhumātaka*).[30]

Õige vaate omamine on õigete teadmiste saavutamise ja õige vabanemise seisukohast esmatähtsusega, kuna õigest vaatest saavad alguse kõik

[27] *Padhānasuttaṁ* AN 4.13.
[28] *Vitakkasaṇṭhānasuttaṁ* MN 20 jt.
[29] *Himavantasuttaṁ* SN 46.1; *Kāyasuttaṁ* SN 46.2; *Sīlasuttaṁ* SN 46.3 jt.
[30] Sama: *Saṁvarasuttaṁ* AN 4.14; *Saṅgītisuttaṁ* DN 33 jt.

järgnevad tee osad. „Valesuse sutta“[31] kohaselt saab valest vaatest alguse vale mõtlemine[32], valest mõtlemisest omakorda vale kõne jne, kuni vale keskenduseni välja. Sama põhimõtte alusel saab õigest vaatest alguse õige mõte[33], õigest mõttest saab alguse õige kõne jne, kuni õige keskenduseni välja.

„Saala inimeste suttas“[34] õpetab Buddha, et valel vaatel põhinev käitumine juhib uue sünni apaaja kannatusterohkesse hävingulisse niraja valda (*apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ*) ja õigel vaatel põhinev käitumine juhib uue sünni õnnelikku taevasesse maailma (*sugatiṁ saggaṁ lokaṁ*). Õige vaate saavutamiseks õpetas Buddha kõik tema poolt mitteantud dharmad ja filosoofiad hülgama ning keskenduma *ainult* tema, Tathāgata antud dhamma õppimisele ja teostamisele;[35] vt selgitustest: dhamma.

Arija tee teostamise eesmärgiks on vabastada meel dukkhat põhjustavast mitteteadmisest (*avijjā*), valest vaatest (*micchā diṭṭhi*), ihast (*taṇhā*), ahnusest (lobha), vihast (dosa), pettekujutlusest (moha) jt plekkidest (kilesa), vabaneda köidikutest (*saṁyojana*) ja tulvadest (*āsavā*), saavutada tegelikkusele vastavad teadmised (*ñāṇa*) ning virguda (*bodhi*) ja vaibuda (*nibbāna*).

Arija tee
(*ariyamagga*)

ariya vt: arija (*ariya*).

magga [√magg + a] tee, rada, jalgtee; viis, meetod, praktika.

Arija tee koosneb neljast etapist, milleks on: (1) vooguastunu tee (*sotāpatti-magga*), (2) ükskordnaasja tee (*sakadāgāmi-magga*), (3) mittenaasja tee (*anāgāmi-magga*) ja (4) arahanti tee (arahatta-magga), millele vastavad neli

[31] *„micchādiṭṭhikassa bhikkhave micchāsaṁkappo pahoti, micchāsaṁkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchā ājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatissa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇaṁ pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti.“* – *Micchattasuttaṁ* AN 10.103, *Mahācattārīsakasuttaṁ* MN 117; *Pubbaṅgamasuttaṁ* AN 10.121; *Vijjāsuttaṁ* AN 10.105, *Janavasabhasuttaṁ* DN 18.
[32] Dhp 11.
[33] Dhp 12.
[34] *Sāleyyakasuttaṁ* MN 41.
[35] *Āṇisuttaṁ* SN 20.7; *Bālavagga* AN 2.23; *Catubbidhavinayakathā* Vin.A 1.45; *Mahāpadesasuttaṁ* [*Mahāpadesadesanāsuttaṁ*] AN 4.180; *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16; *Pañcakaṁgasuttaṁ* SN 36.19; *Paramaṭṭhakasuttaṁ* KN Snp 4.5; *Saddhammappatirūpakasuttaṁ* SN 16.13; *Tatiyaanāgatabhayasuttaṁ* AN 5.79.

arija vilja (*ariya-phala*) ja neli arija isikut (*ariya-puggala*). Arija tee etappide saavutamine on seotud köidikutest vabanemisega; vt selgitustest: arija (*ariya*); köidikud (*saṁyojana*).

„Chavālāta suttas"[36] õpetab Buddha, et dhammat ja vinajat ehk arija teed võib plekkidest sõltuvalt teostada kas: (1) ei enda ega teiste hüvanguks; (2) teiste, kuid mitte enda hüvanguks; (3) enda, kuid mitte teiste hüvanguks; või (4) nii enda kui teiste hüvanguks. Suttas selgitab Mõistnu, et teine teostamise viis on parem kui esimene, kolmas parem kui teine ja neljas parem kui kolmas. Seega pidas Buddha kõige paremaks dhamma ja vinaja harjutamist võrdselt nii enda kui teiste hüvanguks, mistõttu ei tohiks arija tee teostaja jätta enda vaimseid saavutusi hooletusse teiste vaimsete saavutuste nimel, ükskõik kui suured need ka poleks.[37] Sellist, enda ja teise hüvangut võrdselt silmas pidavat dhamma tasakaalustatud teostust pole õige pidada vääraks, veel vähem isekaks. Kuna tegemist on taipamispõhisel tarkusel rajatud aruka teostusega, ei saa saavutuspõhist teadmist omav õpetaja valesti õpetada, küll aga saab saavutuspõhist teadmist mitteomav õpetaja valesti õpetada. Buddha õpetuse teostuse esimeseks etapiks on kehapõhise vaate köidikust vabanemine ja minatuse (*anattā*) ehk isetuse mõistmise saavutamine, ilma milleta ei ole isegi arija teele sisenemine võimalik; vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*). Seetõttu saab rääkida „isekast" virgumise teostamisest vaid inimene, kes ei tea algõpetust või on seda valesti mõistnud.

Vooguastunuks saamiseks peab bhikkhu vabanema täielikult isekast minavaatest ja teostama meele arendamist tasakaalustatult, nii, et „kaitstes ennast, kaitseb ta teisi ja kaitstes teisi, kaitseb ta ennast" (*attānaṁ, bhikkhave, rakkhanto paraṁ rakkhati, paraṁ rakkhanto attānaṁ rakkhatī*). Seda põhimõtet kirjeldab ilmekalt „Sedaka suttas"[38] toodud akrobaadi ja tema õpipoisi lugu. Kui akrobaat oli oma bambuskepi püsti seadnud, ütles ta õpipoiss Medakathalika'le, et too roniks bambuskepi otsa ja astuks tema õlgadele. Kui õpipoiss seisis akrobaadi õlgadel, lausus õpetaja: „Sina kaitsed mind, hea Medakathalika, ja mina kaitsen sind – nii, teineteist valvates ja kaitstes, esitleme me oma oskusi, kogume tasu ja laskume ohutult bambuskepi otsast alla." Õpipoiss vastas aga selle peale: „See pole tee, kuidas omi oskusi esitleda, õpetaja. Sina kaitsed ennast, õpetaja, ja mina kaitsen ennast – nii, ennast valvates ja kaitstes, esitleme me oma oskusi, kogume tasu ja laskume ohutult bambuskepi otsast alla." Tuues näiteks akrobaatide loo, õpetas Buddha, et samamoodi tuleb bhikkhul harjutada teadlikkuse loomist (*sati-paṭṭhāna*), mõeldes: „Ma kaitsen ennast" ja „ma kaitsen teisi" – nii, kaitstes ennast, kaitseb bhikkhu teisi, ja kaitstes teisi, kaitseb ennast. „Ennast kaitstes kaitsen teisi" tähendab nelja teadlikkuse loomist ning püüdlemist

[36] *Chavālātasuttaṁ* AN 4.95.
[37] Dhp 166.
[38] *Sedakasuttaṁ* SN 47.19.

(*āsevanāya*), arendamist (*bhāvanāya*) ja kasvatamist (*bahulīkammena*) ning „teisi kaitstes kaitsen ennast" tähendab nelja teadlikkuse loomist ning kannatlikkuse (*khanti*), vägivallatuse, (*avihiṁsā*), sõbraliku teadvusega (*metta-citta*) ja mitteeelistamise (*anudaya*) arendamist. Sel moel käibki bhikkhu arija teed, mõeldes: „Kaitstes ennast, kaitsen teisi ja kaitstes teisi, kaitsen ennast".

Arendamine (*bhāvanā*)

> ***bhāvanā*** [√bhū + e + anā] „olemasolu põhjustama", tulema, saama, olema; või tegusõnast *bhāveti* [√bhū + e + ti] „teeb olemasolevaks", arendab, suurendab, harib. Viitab meele arendamisele, mida tavapäraselt nimetatakse meditatsiooniks.

Paali termin *bhāvanā* tähendab oskuslike dhammade arendamist selleks sobival moel (*bhāveti kusaladhamme vaḍḍhetīti bhāvanā*) ehk sihipärast nelja arija tee ja vilja teostamisele suunatud tegevust mingi kõlbelise ja oskusliku omaduse (sõbralikkuse, neutraalsuse, püsitustaju, dukkhataju, minatustaju vms) loomiseks, arendamiseks ning omandamiseks ehk selle püsivaks muutmiseks;[39] vt selgitustest: taju (*saññā*).

Buddha dhamma eristab kolme virgumisega seotud arendamist, milleks on: (1) keha arendamine (*kāya-bhāvanā*), (2) teadvuse arendamine (*citta-bhāvanā*) ja (3) tarkuse arendamine (*paññā-bhāvanā*).[40] Selline kolmene jaotus vastab üldjoontes bhikkhude kõrgema kolmekordse treeningu kohustusele, milleks on kohustus: (1) treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*), (2) treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*) ja (3) treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).[41]

Kaks arendamise dhammat (meditatsiooni meetodit) on:

1. rahu arendamine (*samatha-bhāvanā*) ja
2. läbinägemise ehk läbivaatamise arendamine (*vi-passanā-bhāvanā*).[42]

Kõige täiuslikuma nimekirja meele arendamise dhammadest ehk

[39] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2, *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Mahālisuttaṁ* DN 6, *Jāliyasuttaṁ* DN 7. Vt ka Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 130 jj.
[40] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[41] *Vitakkasaṇṭhānasuttaṁ* MN 20, *Accāyikasuttaṁ* AN 3.92.
[42] *Samathavipassanāsuttaṁ* SN 43.2, *Vijjābhāgiyāsuttaṁ* AN 2.30.

101 ARENDATAVAT DHAMMAT

I.	4 džhaanat (*jhāna*)
II.	4 brahmavihaarat (*brahmavihāra*)
III.	4 teadlikkuse loomist (*satipaṭṭhāna*)
IV.	4 õiget pingutust (*sammappadhāna*)
V.	4 üleloomuliku alust (*iddhipāda*)
VI.	5 võimet (*indriya*)
VII.	5 jõud (*bala*)
VIII.	7 virgumisosa (*bojjhaṅga*)
IX.	arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*)
X.	8 vabanemist (*vimokkha*)
XI.	8 mesiterlikkuse alust (*abhibhāyatana*)
XII.	10 kasinat (*kasiṇa*)
XIII.	6 meelespidamist (*anussati*) + 4 teadvustamist (*sati*)
XIV.	20 taju (*saññā*)

Anguttaranikāya, *Eka Nipāta*, *Jhānavagga* AN 1.378-627

objektidest ja meetoditest leiab „Jaotuste kogumikus" (*Aṅguttaranikāya*) asuvast „Džhaana grupist" (*Jhānavagga*), mis sisaldab kokku 101 dhammat.[43] Enamik sealnimetatud dhammadest on loetletud ka Buddha enda poolt „Suures Sakuludāyi suttas"[44].

„Girimānanda sutta"[45] õpetab kõikide moodustiste tühjuse taju (*sabba-saṅkhāresu anicchā-saññā*) arendamist. „Haige suttas"[46] õpetab Buddha, et bhikkhu peaks tervena igapäevaselt viibima (1) keha ilutuse ehk ebapuhtuse vaatlemises (*asubhānupassī kāye viharati*), arendama (2) toidu ebameeldivustaju teadvustamist (*āhāre paṭikūlasaññā*)[47] ja (3) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke anabhirati-saññā*), (4) teostama kõikide moodustiste püsituse vaatlemist (*sabbasaṅkhāresu aniccānupassī*) ning (5) arendama välja selle (st enda) keha surmataju (*maraṇa-saññā*).

[43] *Aṅguttaranikāya*, *Eka Nipāta*, *Jhānavagga*, alates AN 1.378 kuni lõpuni (*Ekakanipātapaḷi niṭṭhitā*): *Pasādakaradhammavagga* AN 1.378–393, *Aparaaccharāsaṅghātavagga* AN 1.394–574, *Kāyagatāsativagga* AN 1.575–615 ja *Amatavagga* AN 1.616–627.
[44] *Mahāsakuludāyisuttaṁ* MN 77.
[45] *Girimānandasuttaṁ AN 10.60*
[46] *Gilānasuttaṁ* AN 5.121.
[47] Dhp 92.

Toidu tõelisele olemusele vastava taju väljaarendamine toob kaasa suure vilja ja suure kasu (*mahapphalā hoti mahānisaṁsā*).[48] Selleks mõtlustab bhikkhu keskenduses nii:

> „On sadu ja sadu erinevaid toite ja jooke. Toitudel on isuäratav lõhn, ahvatlev väljanägemine ja kaunis värv. Inimesed ihaldavad ja naudivad toitu. Kui aga toit on pandud suhu, muutub see ilaseks ja ilutuks ning alla neelates roiskuvaks ja käärivaks massiks. Seejärel muundub toit ebapuhtaks kuseks ja pasaks. Kusi ja pask saavad alguse joogist ja söögist."[49]

Saavutamaks täielikud ülimad teadmised kirest, kire hääbumisest ja lakkamisest, peab bhikkhu arendama džhaanas:[50]

1. **tühjuse keskendust** (*suññatā samādhi*), mille sisuks on minatuse (*anattā*) läbinägemise arendamine, mis päädib tühjuses vabanemisega (*suññata-vimokkha*);
2. **märgituse keskendust** (*animitta samādhi*), mille sisuks on püsituse (*anicca*) läbinägemise arendamine,[51] mis päädib märgituses vabanemisega (*animitta-vimokkha*);
3. **ihatuse keskendust** (*appaṇihita samādhi*), mille sisuks on dukkha läbinägemise arendamine, mis päädib ihatuses vabanemisega (*appaṇihita-vimokkha*).[52]

Nii ordineeritud bhikkhud kui ka Buddha ilmikjärgijad[53] arendavad järjepidevalt **kuut meelespidamist**, milleks on Buddha, dhamma, sangha, kõlbluse, helduse ja deevade (*buddha*, *dhamma*, *sangha*, *sīla*, *cāga*, *deva*) meelespidamine (*anussati*). „Mahānāma suttas"[54] õpetab Buddha Mahānāma'le, et need kuus meelepidamist ongi dhammad, milles vooguastunu elab. Järjepideva kuue meelespidamise treenimise eesmärgiks on kõlblusel põhineva rõõmu (*pīti*), keha rahunemise (*kāyo passambhati*), õnnetunde (*sukha*) ja keskenduse (*samādhi*) saavutamine ning kire (*rāga*) suhtes ülima teadmise (*abhiññā*) teostamine[55]. Kuue meelespidamise arendamine juhib ühesuunaliselt olemasolutüdimusse, kiretusse, lakkamisse, rahunemisse, ülimatesse teadmistesse, virgumisse ja vaibumisse.[56]

[48] *Āhārepaṭikūlasuttaṁ* SN 46.69.
[49] DVK ptk „3, 14. Toidu vastaspooletaju (*āhāre paṭikkūla-saññā*)".
[50] *Rāgapeyyāla* AN 3.183–352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samathavipassanāsuttaṁ* SN 43.2 jt.
[51] Dhp 92.
[52] *Kīṭāgirisuttaṁ* MN 70; *Rāgapeyyāla* AN 3.183–352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samatha-vipassanāsuttaṁ* SN 43.2 jt.
[53] *Uposathasuttaṁ* AN 3.70
[54] *Mahānāmasuttaṁ* AN 6.10.
[55] *Rāgapeyyāla* AN 6.141; *Mahānāmasuttaṁ* AN 6.10.
[56] *Paṭhamavagga* AN 1.296.

Buddha, dhamma ja sangha suhtes läbistava usalduse (*aveccappasādena*) ning arijale omase kõlbluse (*ariyena sīla*), teadmise (*ariyena ñāṇa*) ja vabanemise (*ariyāya vimutti*) kaudu saavutasid Buddha eluajal paljud ilmikjärgijad surmatuse (*amata*);[57] vt selgitustest: surm (*māra*).

Järgnevalt on toodud kõigi kuue meelespidamise vormelid.[58]

Buddha meelespidamise arendamine (*buddhānussati bhāvanā*):

> „Sestap on Ta Ülim Arahant, Õigesti Mõistnu: Teadmistes ja Käitumises Täiuslik, Õnnesläinu, Maailmade Teadja, Ületamatu Inimeste Suunaja-Juht, Deevade ja Inimeste Õpetaja – Mõistnu, Ülim."

Buddha õpetas, et need, kes pidevalt eelloetletud Tathaagata omadusi meeles peavad, saavad vabaks viiest ihast ja maise kiindumusega seotud ahnusest (*gedha*), mis on seotud viie tajuobjektiga (st nähtav objekt, heli, lõhn, maitse, kombatav objekt).[59] Kui bhikkhu arendab džhaanas Buddha meelespidamist (*buddhānussati-jhāna*), võib ta saavutada puhastumise ja vabaneda dukkhast juba selles elus. Aga kui bhikkhu ei saavuta maistületavat arija teed (vooguastunust kuni arahantini) selles elus, ootab teda Buddha meelespidamise treenimise tulemusena peale surma uus sünd õnnelikus vallas; vt selgitustest: arija tee (*ariyamagga*). Seetõttu on Buddha meelespidamise arendamine kõikidele bhikkhudele kohustuslik.[60]

Dhamma meelespidamise arendamine (*dhammānussati bhāvanā*):

> „Hästi selgitatud on Ülima dhamma, nähtav, kohene, avastama kutsuv, edasiviiv, mida peab mõistma iga tark ise."

Sangha meelespidamise arendamine (*sanghānussati bhāvanā*):

> „Hästi harjutanud Ülima järgijate sangha, kindlasihiliselt harjutanud Ülima järgijate sangha, süsteemselt harjutanud Ülima järgijate sangha, meisterlikult harjutanud Ülima järgijate sangha, kelleks on: neli inimpaari, kaheksa inimisikut – see on Ülima järgijate sangha; kinke väärt, külalislahkust väärt, annetusi väärt, austust väärt, võrreldamatu pälvimuste põld maailmas."

Sangha on võrreldamatu pälvimuste põld siin maailmas, kuna bhikkhule tehtud annetus (nii bhikkhude igapäevane teenimine kui ka sobiliku materiaalse annetuse, nt almustoidu annetamine jms) pole ühegi teise

[57] *Bhallikādisuttaṁ* AN 6.120–139.
[58] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16; *Uposathasuttaṁ* AN 3.70; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2; *Paṭhamamahānāmasuttaṁ* AN 11.11 jpt.
[59] *Anussatiṭṭhānasuttaṁ* AN 6.25.
[60] *Uposathasuttaṁ* AN 3.70; *Nivesakasuttaṁ* AN 3.75 jt.

annetusega isegi võrreldav;[61] vt selgitustest: daana ehk annetus (*dāna*). Kes nii päeval kui öösel arendavad teadlikkust (*sati*) ning Buddha, dhamma ja sangha meelespidamist, need saavutavad mõistmise ja virguvad.[62]

Kõlbluse meelespidamise arendamine (*sīlānussati bhāvanā*):

> „Tõepoolest, minu kõlblus on katkematu, kõigutamatu, plekitu, veatu, vabastav, tarkade poolt ülistatud, rikkumata, keskendusse juhtiv."

Helduse meelespidamise arendamine (*cāgānussati bhāvanā*):

> „Tõepoolest, see on mulle kasuks, see on mulle suureks kasuks, et mina, keset ahneuseplekkidest rõhutud inimesi, elan teadvusega, mis on plekkidest vaba, helde, puhaste kätega, tundes heameelt jagamisest neile kes seda otsivad ja heameelt jagatud annetustest."

Deevade meelespidamise arendamine (*devatānussati bhāvanā*):

> „Seal on *cātumahārājikā* deevad,
> seal on *tāvatiṁsā* deevad,
> seal on *yāmā* deevad,
> seal on *tusitā* deevad,
> seal on *nimmānaratino* deevad,
> seal on *paranimmitavasavattino* deevad,
> seal on *brahmakāyikā* deevad,
> seal on kõrgemadki deevad.
>
> Mis iganes usuga need deevad olid, kord surres, sündinud seal, nii on ka minul selline usk.
> Mis iganes kõlblusega need deevad olid, kord surres, sündinud seal, nii on ka minul selline kõlblus.
> Mis iganes teadmisega need deevad olid, kord surres, sündinud seal, nii on ka minul selline teadmine.
> Mis iganes heldusega need deevad olid, kord surres, sündinud seal, nii on ka minul selline heldus.
> Mis iganes tarkusega need deevad olid, kord surres, sündinud seal, nii on ka minul selline tarkus."

Kuus meelespidamist juhivad rahusse ja vaibumisse. Rahunenu on see, kel on rahunenud keha, rahunenud kõne ja rahunenud meel, kes on hästi keskendunud ja on maise kasu hüljanud[63] ehk maisest loobunud ning liitunud arija sanghaga; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

[61] *Aniccānupassīsuttaṁ* AN 7.16, *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39 jpt.
[62] Dhp 296-299.
[63] Dhp 378.

Armastus
(*pema, rati*)

pema [√pī + ma] armastus.

rati [√ram + ti] kiindumus, armastus, nauding, meeldivus; õrnus, hellus.

Armastus on ihaga (*taṇhā*) ja klammerdumisega seotud dukkhat toov meeleplekk, millest tuleb virgumise saavutamiseks vabaneda.[64] Paalikeelse sõna *pema* ekvivalentideks on *sineha/sneha* (kiindumus, armastus, iharus), *rāga* (kirg), *kāma* (nauding), *rati* (armastus), *sambhajati* (kiindumus, pühendumus), *siniyhati* (andumus; armumine), *piya* (meeldiv, kallis, armas) – mis kõik ühtmoodi on mitteteadmise (*avijjā*), iha ja moonutuse (*vipallāsa*) põhised dukkha allikad; vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*); meeldiv, kallis (*piya*). Seda möönavad ka luulevärsid, kinnitades, et armastusest ja kiindumisest sünnivad lein ja hirm, kuid leinast ja hirmust saab vabaks see, kes armastusest ja kiindumusest vabaneb.[65]

Bhikkhu ja bhikkhuni
(*bhikkhu, bhikkhunī*)

bhikkhu [√bhikkh + u] (m) „kerjus"; munk ehk bhikkhu; Buddha loodud sanghaga liitunud, pühitsetud meesjärgija; kerjusmunk.

bhikkhunī [bhikkhu + inī] (n) „kerjus"; nunn ehk bhikkhuni; Buddha loodud sanghaga liitunud, pühitsetud naisjärgija; kerjusnunn.

Bhikkhu ja bhikkhuni ehk „kollase rüü kandja" (*kāsāvaṁ vatthaṁ paridahissati*)[66] ehk „kaelani kollases" (*kāsāvakaṇṭhā*)[67] sihiks on kõrgema kõlbluse, kõrgema tarkuse ja kõrgema keskenduse teostamise teel kõikide tulvade lakkamise ja nibbaana ehk lõpliku vaibumise (*nibbāna*) saavutamine;[68] vt nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

[64] Dhp 27.
[65] Dhp 213, 214.
[66] Dhp 9, 10.
[67] Dhp 307. „Vinajakorvi" kohaselt on sangha ordineeritud liikmetele kollase rüü kandmine kohustuslik. Juhul, kui pühitsetud sangha liige vahetab bhikkhu rüü ilmalike riiete vastu, arvab ta ise end selle teoga sanghast välja ja kaotab ordinatsiooni (v.a vanaduse ja haigusega seotud erandjuhud).

Tekstides esinevad erakrändur ja braahman (*samaṇa-brāhmaṇā*) sageli koos. Tõelised erakrändurid ja braahmanid hoiduvad joovet ja hooletust tekitavatest ainetest (*mada-ppamādā paṭiviratā*), on kannatlikud ja vagurad ehk leebed (*khanti-soracce*), taltsad (*damenti*), rahunenud ja keskendunud (*samenti*) ning treenivad meelt, keha ja kõne et saavutada lõplik vaibumine (*parinibbāpenti*). Bhikkhule, braahmanile ja erakrändurile sarnase eluviisiga olid tol ajal veel (hedonistlik) rändaja (*paribbājaka*) ehk rändaskeet (kes ei olnud tingimata Buddha järgija) ning pulstunud juustega askeet (*jatila*), kelle sünonüümideks on *isi* ja *muni* ehk tark või arukas (algselt „see, kes peab vaikimisvannet") aga ka pühak või pühamees.

Vastavalt kõlbluse, tarkuse ja keskenduse arendamisele eristas Buddha kolme bhikkhu tasandit: (1) noorem munk (*navā bhikkhu*), (2) keskmine munk (*majjhima bhikkhu*) ja (3) vanem munk ehk theera (*thera bhikkhu*).[69] Paalikeelsel terminitel *thera* ja *therī* on kolm tähendust: (1) sünni [põhiselt] vana (*jāti-thero*), st vana, kuna on sündinud = ealine vanadus; (2) dhamma [põhiselt] vana (*dhamma-thero*), st kes elab juba pikka aega dhammas; ja (3) traditsiooni [põhiselt] vana (*sammuti-thero*), st *upasampadā* ehk kõrgema pühitsuse saanud bhikkhu.[70] Vanemmunk ehk theera pole ealises mõttes vanem,[71] vaid vanemaks nimetatakse arijat, kelles on tõde ja kes elab dhamma kohaselt, kes on vägivallatu, ohjatud ning plekid eemaldanud;[72] vt selgitustest: arija (*ariya*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dhamma; ohjamine (*yamati*); plekid (*kilesa*).

Bhikkhuks ehk kerjusmungaks ei saada kerjamise läbi, vaid bhikkhu on see, kes on dhamma omaks võtnud ega järgi teisi dhammasid või dharmasid,[73] on ületanud nii pälvimusliku, kui kurja (*puññañca pāpañca*), käitub brahmalikult (*brahma-cariyaṁ*) ja rändab maailma vaadeldes, sellesse klammerdumata ja selle olemust mõistnult.[74]

Bhikkhu tarkuse vundamendiks on vabanemisjuhistepõhine ohjamine, tajuvõimete valvamine ja rahulolu saavutamine (kõik kolm kuuluvad kõlbluse arendamise alla);[75] vt selgitustest: kõlblus (*sīla*). Bhikkhu on see, kes talitseb

[68] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Paṭhamasāmaññasuttaṁ* SN 45.35, *Saṅgītisuttaṁ* DN 33, *Dasuttarasuttaṁ* DN 34 jt.
[69] *Pāsādikasuttaṁ* DN 29 jt. *thera* [√ṭhā + ira] (m) theera; vanem, eakam. Pühitsetud munga ehk bhikkhu austav tiitel: Vanem (tarkuse, kõbluse ja keskenduse arendamise ning sanghas oldud aja mõttes). Nunna puhul: *therī* [√ṭhā + ira] (n) theeri.
[70] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[71] Dhp 260.
[72] Dhp 261.
[73] Dhp 266.
[74] Dhp 267; *Bhikkhakasuttaṁ* SN 7.20.
[75] Dhp 375.

suud, räägib mõõdukalt ja uhkuseta ning selgitab dhammat dhamma kohaselt.[76] Ta rõõmustab dhammas, on dhammale pühendunud, dhamma üle mõtisklev ja dhammat meeles pidav ega eemaldu õigest dhammast valesse dhammasse (st ei järgi Buddha poolt mitteõpetaud dharmasid).[77] Sõbralikkuses ja õiges dhammas elav bhikkhu saavutab nibbaana ehk leiab rahu asupaiga ning moodustiste rahunemise õnne;[78] vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); moodustised (*saṅkhāra*).

Braahman
(*brāhmaṇa*)

brāhmaṇa [√brah + ma + aṇa] (m) braahman; braahmanite kasti kuuluv mees; *brāhmaṇī* [√brah + ma + ṇa + ī] (n) braahmin, braahmani?; braahmanite kasti kuuluv naine.

Braahman, ka brahmaan (sansk.: *brāhmaṇa* „Brahmā'st tulenev") on India traditsioonilise seisusliku ühiskonnakorralduse kõrgeima seisuse ehk kasti esindaja. Braahmanid moodustasid vaimulike klassi, kelle funktsiooniks oli eelkõige ohverdusrituaalide sooritamine ning pühade tekstide ehk veedade tundmine ja õpetamine.

Buddha ei tunnistanud sünnipärast tulenevat braahmanite ülemust ning õpetas, et tõeline braahman on see, kes välistab kurjad dhammad, on vaba rahulolematusest ja irvitamisest (*ni-huṁ-huṁ-ka* = osad braahmanid vastasid igale küsimusele üleolevalt „hun-hun"), on vaba tulvadest, kontrollib ennast, tunneb tekste, käitub brahmalikult (jumal Brahmale sarnaselt), räägib dhammast brahmalikult ja ei ole siin ega seal maailmas üleolev.[79]

Mitmeid küsimusi ja spekulatsioone on põhjustanud Dhp 294. ja 295. värss, kus on toodud, et olles surmanud ema ja isa ning kaks *khatthia* kuningat, surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega ning viiendaks surmanud ka tiigri, läheb braahman häirijateta edasi. Kuna nende värsside kanooniline vaste pole leitav ja on selge, et tegemist on metafoorilise kõnega, siis on tõlgendatud (sh tuntud India õpetlase Buddhaghosa poolt) ema surmamist armastusest ja

[76] Dhp 363.
[77] Dhp 364.
[78] Dhp 368.
[79] *„yo brāhmaṇo bāhitapāpadhammo, nihuṁhuṁko nikkasāvo yatatto; vedantagū vusitabrahmacariyo, dhammena so brahmavādaṁ vadeyya; yassussadā natthi kuhiñci loke ti."* – *Mahākhandhaka* Kd 1. *Bodhikathā niṭṭhitā*, *Ajapālakathā* (2).

kiindumusest vabanemiseks, isa surmamist uhkusest vabanemiseks, kahe *khatthia* kuninga surmamist kahest peamisest tollel ajal levinud valest vaatest (igavikulisus ja nihilism[80]) vabanemiseks, tiigri surmamist viie takistuse (naudingusoov, pahatahtlikkus, laiskus ja loidus, rahutus ja mure ning kahtlus) ületamiseks ja häirijateta edasiminemist meeleplekkidest vabanenuna nibbaana poole liikumiseks; vt selgitustest: armastus (*pema*, *rati*); plekid (*kilesa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*). Midagi sarnast esineb ka mittetheeravaada tekstides, kus on öeldud, et kui näed Buddha, tapa ta! Buddha algõpetuse kohaselt pole buddha võimalik tappa (küll aga haavata) ning isa ja ema tapmine toob suure dukkha, mistõttu on selge, et antud värsi puhul on tegemist metafoorse kõnega. Kuna need värsid pole algtekstidest leitavad, siis on värsi sisu jäänud tõlgendustele ja spekulatsioonidele avatuks.

Kuigi Buddha eluajal peeti pulstunud juukseid (rastapatse?) ja (antiloobi) nahast valmistatud rüü kandmist vaimse inimese märgiks, õpetas Buddha, et need on vaid välised aspektid, mis ei määratle vaimset teostajat. Tõeliselt vaimne inimene on see, kes püüdleb keskenduse arendamise teel plekkidest vabanemisele;[81] vt selgitustest: keskendus (*samādhi*); plekid (*kilesa*). „Dhammavärsside" kohaselt iseloomustab tõelist braahmanit üksi metsas džhaanade arendamine,[82] kurjast eraldumine[83] ja mittevihastumine,[84] nelja tõe teostamine ning õige Buddha dhamma kaudu puhtuse taotlemine[85]; vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); džhaana (*jhāna*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dhamma; puhtus (*visuddhi*).

„Dhammavärsside" kohaselt on braahman see, kes kannab tolmuhunnikust korjatud räbalaid ja on nii kõhn, et naha alt paistavad välja sooned.[86] Kuna Buddha ei kiitnud heaks äärmuslikku askeesi, on ka see värss – nagu ka mitmed teised algtekstidest mitteleitavad värsid – jäänud tõlgendustele ja spekulatsioonidele avatuks.

Tõeline braahman on see, kes on omandist vabanenud,[87] kõik köidikud, kütked ja sidemed läbi lõiganud,[88] kõik kiindumused ületanud ja muretult eraklusse eraldunud.[89] Ta talub solvamist, löömist ja vangistamist raskuseta ning tema jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud.[90] Ta on vihatu, vaga,

[80] *Brahmajālasuttaṁ* DN 1, *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Sandakasuttaṁ* MN 76 jt.
[81] Dhp 392.
[82] Dhp 387, 395.
[83] Dhp 388.
[84] Dhp 389.
[85] Dhp 393.
[86] Dhp 395.
[87] Dhp 396.
[88] Dhp 398.
[89] Dhp 397.
[90] Dhp 399.

kõrkuseta, taltunud ning viimast korda kehastuv;[91] vt selgitustest: keha (*kāya*). Ta on vaba kirest, vihast, uhkusest ja silmakirjalikkusest[92] ning räägib ja juhendab karmuseta ning teisi solvamata;[93] vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga* = õige kõne). Braahman ei võta kunagi seda, mida pole talle käest kätte antud;[94] vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = mitteantu mittevõtmine.

Ta ei seo end majaperemeestega ega kodututega, vaid on elukohata, kodutu rändkerjus, väheste soovidega[95] vägivallatu, vaenutu, kiindumatu[96] ja plekitu[97] rändur, kes ei tapa ega põhjusta tapmist;[98] vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = kodutu rändkerjus; iha (*taṇhā*); plekid (*kilesa*). Ta on ületanud meeldiva ja mittemeeldiva ning eemaldunud olemasoluga seotud ihast, rõõmust ja naudingust ning need lõplikult hävitanud arahant;[99] vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); arahant.

Braahman teab kõike olendite surmast ja sünnist[100]; vt selgitustest: surm (*māra*). Teadmiste saavutamise kaudu on ta vabanenud kahtlusest ja surmast[101] ning hävitanud kõik tulvad[102]. Ta näeb eelmisi elusid ning taevast ja apaajat, on jõudnud sündide lõppu, saavutanud ülimad teadmised ning kõik, mida on võimalik saavutada;[103] vt selgitustest: maailm (*loka*); teadmised (*ñāṇa*); köidikud (*saṁyojana*) = kahtlus; surm (*māra*); tulvad (*āsava*); ülimad teadmised (*abhiññā*).

Braahman on kiretu, takistusteta ja kiindumusteta hästiläinu, mõistnu, kelle minemist ei tea deevad, gandhabbad ega inimesed;[104] vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); arahant; Buddha ehk Mõistnu. Ta on sõltumatu ja igatsuseta nii selle kui ka teiste maailma suhtes,[105] maistest, taevastest ja kõikidest muudest sidemest lahti öelnud ning kõik maailmad ületanud;[106] vt selgitustest: maailm (*loka*).

[91] Dhp 400.
[92] Dhp 407.
[93] Dhp 408.
[94] Dhp 409.
[95] Dhp 404.
[96] Dhp 406.
[97] Dhp 413.
[98] Dhp 405.
[99] Dhp 413, 415, 416, 418, 420.
[100] Dhp 419.
[101] Dhp 411.
[102] Dhp 420.
[103] Dhp 423.
[104] Dhp 418, 419, 420, 421, 422.
[105] Dhp 410.
[106] Dhp 417, 418.

Tõeline braahman ei nakku naudingute külge, mõistab dukkhat, on minavaate hävitanud ja elab eralduses.[107] Ta on sügava tarkusega, arukas ja puhastunud[108] rändaja, kes tunneb teed ja mitteteed; vt selgitustest: tarkus (*paññā*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); puhtus (*visuddhi*). Tõeline braahman on saavutanud kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana – sestap on ta minevikuta, olevikuta ja tulevikuta;[109] vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Brahma
(*brahma, brahmā*)

brahma, ***brahmā*** [√brah + ma] 1: India usundites (looja) jumal Brahma/Brahmā (eriti brahmanismis). 2: õnnelik ja laitmatu taevane olend, kõrgemates brahmamaailmades (*brahma-loka*) elav deeva. 3: brahma sarnane ehk brahmalik, brahma juurde kuuluv, brahma valda iseloomustav = taevalik, püha, vaga, puhas. 4: pikk; pikendatud.

Jumal Brahmā on üks jumal hinduistlikus jumalate kolmainsuses, mille moodustavad Brahmā (looja), Višnu (säilitaja) ja Šiva (hävitaja).

Sanskritikeelsetel veedadel põhinev brahmanism oli Buddha eluajal põhja-Indias valitsevaks usundiks, kus kõrgeimaks jumalaks on peajumal Brahmā. Buddha õpetuse kohaselt on suured brahmad (*mahā-brahmā*) sageli pettekujutlustes oma tegelikust põlvnemisest ja olemusest, uskudes, et nad on igavesed, issandad (*issara*), ehitajad (*kattā*) ja kõige olemasoleva ning kogu universumi loojad (*nimmātā*). Kuna teised selle valla olendid on tekkinud sinna hiljem, arvavad ka nemad samamoodi ning kummardavad ja teenivad peajumal Brahmā't. See pettekujutelm leiab lõpuks tee inimeste maailma ning saab ühe või teise religiooni aluseks.[110]

Brahmalik käitumine (*brahma-cariya*) tähendab Buddha õpetuses nii mõtte, kõne kui teo tasandil Brahmā'le omast oskuslikku, kõlbelist, vaga ja puhast käitumist ning elamist.[111]

[107] Dhp 401, 402.
[108] Dhp 422.
[109] Dhp 421.
[110] *Brahmajālasuttaṁ* DN 1.
[111] Dhp 155.

Buddha ehk Mõistnu

buddha [√bujj + ta (bujjhati = budh + ya + ti)] „see, kes on mõistnud", mõistnu, taibanu; tark; virgunu.

Buddha pole nimi. See on paalikeelne epiteet, mille täpseks tähenduseks on „mõistnu", kuid mida sageli tõlgitakse „virgunuks" (sõnast *bodhi* [√budh]).

Tekstides kohtab kolme liiki virgunuid, milleks on: (1) õigestimõistnu (*sammā-sambuddha*)[112] ehk täielikult virgunu; (2) üksimõistnu (*pacceka-buddha*);[113] ja (3) kuulmise kaudu virgunud järgija/õpilane (*sāvaka-bodhi*)[114], kes kõik on samade meeleomadustega arahantid.[115]

Enimlevinud Buddha epiteedid on (sünnist kuni suure loobumiseni) saakja prints ja Siddhattha[116] ning (rändamisest kuni virgumiseni) bodhisatta, saakja tark ehk saakja pühak (*sākya-muni*)[117] ja erakrändur Gootama[118]. Järgijad pöördusid enamasti Buddha poole tiitliga Ülim (*bhagavā*), tavainimesed kasutasid sageli perekonnanime Gootama või hea/auline Gootama (*bho gotama*) ning bhikkhud pöördusid Buddha poole kasutades tiitlit Meister või Õpetaja (*satthā*)[119]. Ennast (harvem ka teisi buddhasid) nimetas Buddha Tathaagataks (*tathāgata*),[120] mille enamlevinud tõlkevasteteks on: (1) Tõessejõudnud ehk Tõesaavutanud [*tatha* + *āgata*], (2) Nõndatulnud [*tathā* + *āgata*] ja (3) Nõndaläinud [tathā + gata]. Tathaagata mõiste on „Maailma

[112] Kui Buddha eluajal elas mitmeid õpetajad, nagu nt Pūraṇo Kassapo, Makkhali Gosālo, Nigaṇṭho Nāṭaputto, Sañcayo Belaṭṭhaputto, Pakudho Kaccāyano, Ajito Kesakambalo jt, kes väitsid, et on saavutanud täieliku mõistmise (*abhi-sam-budda*), siis Buddha rõhutas, et vaid tema on Õigesti Mõistnu (*sammā-sam-buddha*); vt *Daharasuttaṁ* SN 3.1.

[113] *pacceka* [paṭi (vastu, vastas-, anti-; poole, suunas; tagasi; kuni; koos) + eka (üks)] igaüks, üksinda, eraldi, erinev, eraldiseisev, ühele kuuluv, üksiületanu. Mõnikord tõlgitakse *pacceka-buddha* ka „isemõistnuks", kuid kuna kõik buddhad saavutavad mõistmise ise ja omaenda pingutuse najal ning on tuntud kui minatuse ehk isetuse õpetajad (*an-atta-vādi*), on siinkohal *pacceka* puhul kasutatud sõnasõnalist tõlget: *eka* üks(i) + *buddha* mõistnu = üksimõistnu. Üksimõistnute loetelu toob ära *Isigilisuttaṁ* MN 116.

[114] *sāvaka* „kuulaja" ehk jünger, järgija, õpilane; *sāvaka-bodhi* on Buddha järgija, kes on Buddha antud õige dhamma kuulmise ja dhammakohase teostamise teel saavutanud Buddhaga võrdse virgumise.

[115] Buddha kinnitas, et tema enda ja tema antud õpetust järginud bhikkhu virgumise vahe on vaid selles, et tema avastas virgudes tee ja bhikkhu järgib seda teed ning virgub, kuid nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) on mõlema puhul üks ja sama. Vt: *Sammāsambuddhasuttaṁ* SN 22.58.

[116] „Lood (paali)" (*Apadāna-pāḷi*) toodud ptk *Therāpadāna-pāḷi*.

[117] Mõiste *muni* sisu avab *Munisuttaṁ* KN Snp 1.12.

[118] *Upālisuttaṁ* MN 56, *Pāthikasuttaṁ* DN 24 jpt.

[119] *Kaṭṭhahārasuttaṁ* SN 7.18.

[120] Dhp 254, 276.

suttas"[121] Buddha poolt põhjalikult lahti selgitatud. Kõige sagedamini esinevateks Gootama epiteetideks on Mõistnu (*buddha*), Arahant, Õnnesläinud (*sugata*), Hästiläinud (*sugata*), Maailmadetundja (*lokavidū*), Ületamatu (*anuttara*) ja Nägija (*isi*)[122]. Kuna Buddha pärines Päikese-nimelisest põlvnemisliinist (*ādiccā nāma gottena*)[123], kutsuti teda ka päikese sugulaseks ehk päikesest pärinenuks (*ādicca-bandhu*).[124]

Buddha oli tavaline inimene, kellest sai Mõistnu. Kui „Doṇa suttas"[125] braahman Doṇa küsib Buddhalt, kes ta on, vastab Buddha, et ta pole jumal (*deva*), taevamuusik (*gandhabba*)[126] ega vaimolend (*yakkha*)[127]. Kuna ta vabastas ennast kõikidest tulvadest (*āsavā*) ja virgus, siis ei olnud ta enam tavaline inimene (*manussa*), vaid sai Buddhaks – Mõistnuks. Seetõttu nimetataksegi virgumisega kaasnevat ülimat õndsust ja rõõmu, mida kogevad vaid buddhad ja arahantid, mitteinimlikuks (*a-mānussa*).[128]

Gootama oli tavaline inimene, kes jõudis virgumiseni iseenda pingutuste kaudu. Ta loobus luksuslikust koduelust, arendas kõlblust (*sīla*), ohjas käitumist ja võimeid (*indriya-saṁvara*) ning eemaldas keskenduse arendamise teel viis takistust (*nīvaraṇappahāna*). Kui tema teadvus oli neljandas džhaanas säravselge, puhastunud, mitteseotud, alamplekkidest vaba, plastiline, tegus ja vankumatu, avardas ta keskendunud teadvuse (1) enda eelmiste elude teadmisele (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇā*) ning nägi lõputusse igavikku ulatuvaid uusi sünde ja pidevalt taaskorduvaid surmakogemusi.[129] Seejärel suunas ta oma meele (2) olendite kadumise ja taasilmumise teadmisele (*cutūpapāta-ñāṇā*) ning nägi puhastunud, taevase silmaga (*dibba-cakkhu*)[130] kõiki olendeid sansaara lõputus ringkäigus kadumas ja taasilmumas vastavalt nende endi tegudele. Kolmandaks avardas ta teadvuse (3) tulvade lõppemise teadmisele (*āsava-kkhaya-ñāṇa*) ning saavutas vahetud teadmised neljast tõest ja tulvadest. Ta nägi vahetult dukkha ja tulvade tekkimisest, lakkamist ja lakkamisele viivat teed. Need teadmised lõpetasid tema meeles lõplikult naudinguiha ja olemasolu. „Mitteteadmine oli lakanud ja teadmine esile-kerkinud, pimedus oli lakanud ja valgus esilekerkinud"[131], temast oli saanud

[121] *Lokasuttaṁ* KN Iti 112.

[122] Dhp 281.

[123] *Pabbajjāsuttaṁ* Sn 3.1.

[124] *Khaggavisāṇasuttaniddesa*, *Cūḷaniddesa* 23.

[125] *Doṇa*[*loka*]*suttaṁ* AN 4.36.

[126] *gandhabba* – *cātummahārājika* ehk nelja suure kuninga vallas elavad mütoloogilised linnu kehaga pool-jumalad.

[127] *yakkha* – inimeste maailmas elav mitteinimene (*amanussa*); vaimolend.

[128] Dhp 373.

[129] *Dvedhāvitakkasuttaṁ* MN 19.

[130] Buddha õpetus eristab 6 silma, vt: silm (*cakkhu*).

[131] *„avijjā vihatā, vijjā uppannā; tamo vihato, āloko uppanno".* – *Mahāsaccakasuttaṁ* MN 36, *Dvedhāvitakkasuttaṁ* MN 19 jpt.

Teadja ehk Mõistnu – Buddha. Ta oli täielikult ja lõplikult vabanenud ning koges puhast rõõmu, mõistes:

> „Kõigutamatu on minu vabanemine, see on minu viimane sünd,
> uut olemasolu enam pole.“[132]

Samas suttas kinnitab Buddha, et kõik, kes treenivad meelt õigesti, just nii nagu tema seda õpetab, ja mitte teisiti, saavutavad samuti kolm nägemust, virgumise ja vaibumise ehk nibbaana (*nibbāna*).

„Dhammavärsside“ kohaselt on Buddha ehk Mõistnu kõikületanu (*sabbābhibhū*) (kõik selle, mis toob tagasi sansaarasse) ja kõikteadja. Ta on kõikidest dhammadest (sh ka pälvimused jms) määrdumatu, kõigest maisest ja oskamatust loobunud ning ülimad teadmise omandanud[133]; vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); dhamma; maine ja maistületav (*lokiya*, *lokuttara*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); ülimad teadmised (*abhiññā*). Mõistnuis pole enam ainsatki häiritust (*natthi buddhānamiñjitaṁ*).[134]

Daana ehk annetus (*dāna*)

dāna 1: [√dā + a] andmine, kinkimine; 2: [√dā + ana] heategevus; suuremeelsus; 3: [√dā] almus, and, kink.

Daana tähendab paalikeelsetes tekstides peamiselt arija teele pürgivale, teele sisenenud ja/või vilja (*phala*) saavutanud bhikkhule või bhikkhude sanghale tehtud isetut ja lahket annetust; vt selgitustest: arija tee (*ariyamagga*). Buddha õpetas, et:

> „Andja pälvimused kasvavad,
> ennast juhtijas vaen ei kogune;
> oskuslik see kaotab kurja,
> kirg, viha [ja] pettekujutlus jahtuvad.“[135]

[132] *„akuppā no vimutti, ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavo'ti.“ – Ariyapariyesanāsuttaṁ* [*Pāsarāsisuttaṁ*] MN 26.
[133] Dhp 353.
[134] Dhp 255.
[135] *„dadato puññaṁ pavaḍḍhati,*
saṁyamato veraṁ na cīyati;
kusalo ca jahāti pāpakaṁ,
rāgadosamohakkhayā sanibbuto ti.“ – Mahāparinibbānasuttaṁ DN 16.

Buddha eristas:

1. materiaalset annetust (*āmisa-dāna*), materiaalset jagamist (*āmisa-saṁvibhāgā*), materiaalset tuge (*āmisānuggahā*) ja materiaalset ohverdus või almust (*āmisa-yāga*);
2. mittemateriaalset ehk dhamma annetust (*dhamma-dāna*), dhamma jagamist (*dhamma-saṁvibhā*), dhamma tuge (*dhammānugga*)[136] ja dhamma ohverdust või almust (*dhamma-yāga*).

Materiaalse annetamine tähendab bhikkhule vajalike asjade annetamist, milleks on söök, riided, ravimid, eluase puhkamiseks ning meele arendamiseks jm.[137] Buddha kuju ees võib Õpetaja mälestuseks põletada küünlaid, õlilampe, viirukeid jms.[138] Üheks dhammadaana vormiks on ka hirmutuse (*abhaya*), vaenutuse (*avera*) ning valutuse (st valu mitte-valmistamise) (*abyābajjha*) kinkimine.[139]

„Annetuspõhise uue sünni suttas“[140] selgitab Buddha, et kui keegi annetab bhikkhule toitu, vett, rüü, sõiduki, vaniku, lõhnasalvi, kreemi/määrde, sobiva magamis- ja eluaseme ning valgusti ja soovib vastu saada uue sünni *khattiya*, braahmani või rikka majapidaja peres, et kogeda viie taju abil erinevaid naudinguid, paneb vastava soovi oma teadvusesse, keskendub sellele ja arendab seda (*taṁ cittaṁ dahati, taṁ cittaṁ adhiṭṭhāti, taṁ cittaṁ bhāveti*), siis juhib see madal püüdlus uue sünni soovitud perre – kuid seda vaid juhul, kui inimene ise on kõlbeline. Kõlbelise südamesoov täitub tema puhtuse tõttu (*sīlavato cetopaṇidhi visuddhattā*).

„Ülevoolava suttas“[141] õpetab Buddha, et viie kõlblusjuhise vastuvõtmisega teeb Arija järgija **viis suurt annetust** (*pañca mahā-dānā*), kinkides nii endale kui kõikidele olenditele hirmutuse (*abhaya*), vaenutuse (*avera*) ja valutuse (*abyābajjha*), mille viljaks on pikk eluiga ja vaenlaste puudumine.

Kõige kõrgemaks daanaks on Buddha ja teiste arahantide, arijate, bhikkhude ning sangha (*sanghika dāna*) poolt vastuvõetud annetus, mis loob **võrreldamatu pälvimusvoo**. Kuigi ka ilmikute omavaheline lahke jagamine, toetamine ja üleüldine heategevus (*saṁvibhāga*) on kiiduväärt, ei ole bhikkhudele ja sanghale tehtud annetus (*mahā-dāna*)[142] vilja (*vipāka*)

[136] *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39; *Dānavagga* AN 2.141; *Dānasuttaṁ* Iti 98; *Dānavagga* AN 2.142 jpt.
[137] Nd 2 lk 523; sama nimekiri esineb vana brahmanistliku ohverdamise (*yaññā*) mõiste kontekstis, samuti ka Nd 1, lk 373.
[138] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.
[139] *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.
[140] *Dānūpapattisuttaṁ* AN 8.35, aga ka *Saṁgītisuttaṁ* DN 33 jt.
[141] *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.
[142] Suttades nimetab Buddha sanghale tehtud annetust suureks annetuseks (*mahā-dāna*). Vt *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.

seisukohast tavainimesele (*puthujjana*) või loomale tehtud annetusega isegi võrreldavad.[143] Kiretule, vihatule, pettekujutlusetule ja ihatule annetamine toob suure vilja.[144]

„Kirjeldused"[145] toob ära 14 asjast koosneva **sobiliku kingidhamma** (*deyya-dhamma*), mis sünnib kinkida (*dāna-upapatti*) bhikkhule, ja milleks on: (1) rüü (*cīvara*), (2) almusnõu (*piṇḍapāta*), (3) ase ja iste (*senāsana* [sena + āsana]), (4) ravimid ja meditsiinilised tarvikud haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*), (5) toit (*anna*), (6) vesi (*pāna*), (7) riided (*vattha*), (8) käru/vanker (*yāna*), (9) vanik (*mālā*), (10) lõhnasalvid (*gandhā*), (11) kreemid/määrded (*vilepana*), (12) lamamis- ja puhkamisase (*seyyā*), (13) puhke- või eluase (*āvasatha*) ning (14) valgusti (*padīpeyya*).

Raha annetamisel bhikkhule on oluline teada, et kümnes kõlblusjuhis keelab bhikkhul võtta vastu „kulda ja hõbedat", st raha. Kes aga soovib rahaliselt bhikkhut või sanghat toetada, võib võtta enda kanda bhikkhu õpingute, reisimise, dhamma tõlkimise, trükkimise, levitamise jm oskusliku tegevusega seotud kulud – sõltuvalt sellest, mida bhikkhu hetkel vajab. Bhikkhu dhammatööks annetatud raha tohivad „Vinajakorvi" kohaselt hoiustada tema toetajad või abilised (*kappiya-kāraka*).[146]

„Toidu suttas"[147] õpetab Buddha, et almustoidu annetamine bhikkhule on oskuslik tegu (*kusala-kamma*), mis toob annetajale pärast uut sündi inimeste vallas **viis asja** (*pañca ṭhānāni*), milleks on: (1) pikk eluiga (*āyu*), (2) kaunis välimus (*vaṇṇa*), (3) õnn (*sukha*), (4) elujõud (*bala*) ja (5) arukus (*paṭibhāṇa*).

Annetamise puhul on oluline nii annetaja meeleseisund kui annetamise viis. „Kūṭadanta sutta"[148] kohaselt peaks annetamine olema vaba nii minevikul põhinevast kahetsusest (*vippaṭisāra*): „Ma kaotasin suure varanduse", kui ka olevikul ja tulevikul põhinevast kahetsusest „Ma kaotan suure varanduse". „Väärilise inimese annetuse sutta" kohaselt tuleks annetada (1) usus (*saddhā*), (2) austusega (*sakkacca*), (3) õigeaegselt (*kālena*), (4) rõõmustava teadvusega (*anuggahita-citta*) ning (5) ennast ja teisi kahjustamata (*attānañca parañca anupahacca*). Sellist annetamist nimetas Buddha **viieks tõeliku inimese/mehe annetusteks** (*pañca sappurisa-dānā*),[149] mille viljaks (*dānassa vipāko*) ei ole üksnes rikkus, aga ka võimalus

[143] *Aniccānupassīsuttaṁ* AN 7.16, *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39 jpt.
[144] Dhp 354, 356, 357, 358, 359.
[145] *Niddesa* Nd 2 lk 523; sarnane loetelu esineb ka Nd 1, lk 373.
[146] *kappiya kāraka* „sobivaks muutja", ilmikust bhikkhu abiline, kes midagi mungale pakkudes muudab pakutava bhikkhule vastuvõtmiseks vinaja reeglitega kooskõlas olevaks; vt: *Mahāvagga*, Vin VI 34, 21.
[147] *Bhojanasuttaṁ* AN 5.37.
[148] *Kūṭadantasuttaṁ* DN 5.
[149] *Sappurisadānasuttaṁ* AN 5.148. Sarnased põhimõtted toob ära ka *Udāyīsuttaṁ* AN 4.40.

seda rikkust toitude, riiete, sõidukite jm viie tajuga kogetava läbi nautida.[150]

„Mittetõeliku inimese annetuse sutta"[151] kohaselt **annetab mittetõelik inimene** (1) austuseta (*asakkacca*), (2) mittemõtestatult (*acittīkatvā*), (3) mitte oma käega (*asahatthā*), (4) (üle)jääke (*apaviddha*) ja (5) ilma naasmispõhise (st *kamma-vipāka*-põhise) vaateta (*an-āgamana-diṭṭhika*). Lapsikud aga ei anneta ega ülista munkadele annetamist,[152] kuna ei tea annetamise vilja. **Tõelik inimene annetab kingi** aga: (1) austusega (*sakkacca*), (2) mõtestatult (*cittīkatvā*), (3) oma käega (*sahatthā*), (4) ei anna (üle)jääke (*anapa-viddha*) ja (5) annetab naasmispõhise vaatega (*āgamana-diṭṭhiko*).

„Teises annetuse suttas"[153] õpetab Buddha, et väärilise inimese kolm dhammat – usk (*saddhā*), häbi (*hiri*) ja oskuslik kinkimine (*kusala dāna*) – on tuntud kui deevade ehk jumalate tee, kuna need dhammad juhivad uue sünni deevade maailma (*deva-loka*) ja annetaja saab õnnelikuks ka teispoolsuses.[154]

„Kuueosalise annetuse suttas"[155] õpetab Buddha, et annetamise puhul on olulised **annetuse kuus osa** (*chaḷaṁga*), millest kolm on seotud annetajaga ja kolm vastuvõtjaga.

Annetaja:

1. on enne annetuse tegemist rõõmus (*dāyako pubbeva dānā sumano hoti*);[156]
2. annetamise ajal on tema teadvus/süda rahulik (*dadaṁ cittaṁ pasādeti*);
3. peale annetamist on ta kõrgendatud meeleolus ja rõõmus (*datvā attamano*).

Vastuvõtja:

4. on kirest vaba või harjutab kirest vabanemist (*paṭiggāhakā vīta-rāgā vā honti rāga-vinayāya vā paṭipannā*);
5. on vihast vaba või harjutab vihast vabanemist (*vīta-dosā vā honti dosa-vinayāya vā paṭipannā*);
6. on pettekujutlusest vaba või harjutab pettekujutlusest vabanemist (*vīta-mohā vā honti moha-vinayāya vā paṭipannā*).

Neid kuut tegurit sisaldavat oskuslikku annetust ei ole kerge teha, kuid kellel see õnnestub, sellele saab osaks pälvimuse voog (*puññābhi-sanda*) ja

[150] *Velāmasuttaṁ* AN 9.20.
[151] *Asappurisadānasuttaṁ* AN 5.147.
[152] Dhp 177.
[153] *Dutiyadānasuttaṁ* AN 8.32.
[154] Dhp 177, 224.
[155] *Chaḷaṁgadānasuttaṁ* AN 6.37.
[156] Dhp 177.

oskuslikkuse voog (*kusalābhi-sanda*), mis on taevalikud, õnneliku viljaga (*sovaggiko sukha-vipāko*), toetavad taevalikku uut sündi (*sagga-saṁvattanikā*) ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele – sestap on selline annetus loendamatu, mõõtmatu ja suur pälvimusliku vilja kogum (*asaṁkhyeyyo appameyyo mahā-puñña-k-khandha*).[157]

Buddha ei kiitnud heaks vägivaldset ohverdamist; vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha*, *huta*).

Vaid õiget vaadet omavale erakrändurile või braahmanile tehtud daana on suure viljakusega, suure meeldivusega ja kasuliku saagiga. „Põllu suttas"[158] võrdleb Buddha annetuse vilju põllule külvatud viljadega ja õpetab, et kui põld (1) on täis künkaid ja kraave, (2) kive, kruusa, (3) ning soola, (4) ja ei ole „sügavalt kortsus" ehk küntud, on ilma (5) kastmisvee sisselaske-kraavideta, (6) liigse vee äravoolukraavideta, (7) niisutuskanaliteta ning (8) kindlate piirdeta, siis sellele põllule külvatud seeme (*bīja*) ei ole seotud suure viljakusega (*maha-pphala*), suure rahuloluga (*maha-ssāda*) ega suure heaoluga (*phāti-seyya*).

Samamoodi ei kanna suurt vilja annetus, mis on antud erakrändurile või braahmanile (*samaṇa-brāhmaṇā*), kellel on vale vaade, vale mõte, vale kõne, vale tegu, vale eluviis, vale püüdlus, vale teadlikkus ja vale keskendus (st ei vasta theeravaada õpetusele).

„Äri suttas"[159] õpetab Buddha Sāriputta'le, et inimese äritegevust selles elus mõjutavad eelmistes eludes bhikkhudele tehtud annetused.

Annetamine on seotud ka tänapäeval populaarse **pälvimuste ülekandmise** (*patti-dāna*) traditsiooniga, mis ei tähenda seda, et ühe inimese keha, kõne või meele oskusliku teo viljana (*kamma-vipāka*) saavutatud pälvimus (*puññā*) oleks võimalik kellelegi teisele ära anda või mingil müstilisel või rituaalsel teel üle kanda, vaid see tähendab isetut soovi jagada head nii oma lähisugulaste kui ka kõikide teiste elusolenditega, näiteks mõeldes:

[157] Samas suttas (AN 6.37) selgitab Buddha loendamatu ja mõõtmatu tähendust järgmiselt. Kuna ookeani puhul on raske öelda, kui mitu sadu, tuhandeid ja sadu tuhandeid *udakāḷhaka*'sid vett see sisaldab, nimetatakse ookeanis oleva vee kogust loendamatuks, mõõtmatuks, suureks veekogumikuks (*mahā-udaka-k-khandha*). Mahumõõt *udakāḷhaka* esineb vanemates tekstides peamiselt vedelike (20-se) mõõtühikuna, kuid osades tekstides on seda kasutatud ka teravilja puhul. „Suttagrupi selgituses" nimega ehk „Kõrgeima tähenduse valgustaja" (*Paramatthajotikā*) toodu kohaselt on *āḷhaka* neli *pattha*'t, *doṇa* on neli *āḷhaka*'t, *mānikā* on neli *doṇa*'t ja *khārī* on neli *mānikā*'t (*māgadhakena patthena cattāro patthā kosalaraṭṭhe ekapattho hoti, tena patthena cattāro patthā āḷhakaṁ, cattāri āḷhakāni doṇaṁ, catudoṇā mānikā, catumānikā khārī, tāya khāriyā vīsatikhāriko*); – *Suttanipāta-aṭṭhakathā* SnA 476.
[158] *Khettasuttaṁ* AN 8.34.
[159] *Vaṇijjasuttaṁ* AN 4.79.

„Jõudku see annetus kõikide elusolenditeni!"[160]

Ainult annetuse tegemisest virgumiseks ei piisa. „Rõõmu suttas"[161] selgitab Buddha, et ka ilmikust Arija järgija ei tohiks mingil juhul olla rahul ainult annetuste tegemisega, vaid peaks (1) järjepidevalt viibima erakluses, (2) harjutama kõlbelist eluviisi, (3) saavutama džhaanas keskenduse teel rõõmu, ning (4) viibima saavutatud keskendusseisundis.

Deeva ehk jumal(us) (*deva*)

deva [√div + a] deeva, jumalus, jumal.

„Moodustiste saavutuse suttas"[162] loetleb Buddha kokku inimeste maailmale lisaks 30 inimestest erinevate võimetega deevade ja brahmade valda; vt selgitustest: Brahma (*brahma*, *brahmā*). Kõiki deevasid iseloomustab pika-ealisus, kaunis väljanägemine ja õnnerohkus (*dīghāyukā vaṇṇavanto sukha-bahulā*). Suttas selgitab Buddha, et kui inimene puhastab ja arendab džhaanas meelt mõeldes sündimisele mingis vallas, siis (1) läbi oskusliku meele omaduste, nagu usk (*saddhā*), kõlblus (*sīla*), teadmine (*suta*) (kuulmise ehk õppimise teel saadud teadmine), heldus (*cāga*) ja tarkus (*paññā*), (2) soovitud vallas sündimisest mõtlemise, ning (3) (oskusliku) soovi koosmõjul uus sünd selles vallas tõepoolest ilmneb. Antud avaldus on hiljem loodud puhta maa koolkonna uue mahajaana filosoofia üks alustest.

[160] Hilisemate tekstide kohaselt võib pälvimusi üle kanda ka lahkunud peeta-sugulastele. Näiteks, *Piṭṭhadhītalikapetavatthu catuttha*'s Pv 14-25, räägib kuningas Bimbisāra daanast surnud sugulastele Peeta vallas; sarnase põhimõtte toob ära ka *Sīgālasuttaṁ* [*Sīgālovāda-suttaṁ*] DN 31. *Jāṇussoṇīsuttaṁ*'s (AN 10.177) aga õpetab Buddha, et kuna olendid on tiirelnud sansaaras alguseta ajast, ei ole võimalik, et ühel inimesel ei oleks peeta vallas elavaid lähemaid või kaugemaid sugulasi, mistõttu peeta-sugulastele tehtud annetus tuleb peeta-valla elanikele kindlasti kasuks ja toob annetajale annetusele vastava vilja. Vaata ka lisaks *Tirokuṭṭasuttaṁ* Kp 7. Kommentaariumite kohaselt mõjutab pälvimuste ülekandmise eesmärgil tehtud annetust 4 aspekti: (1) annetaja peab olema kõlbeline; (2) annetamise ajal tuleb öelda peeta-sugulasele: "See kink on minu lahkunud sugulasele, ta oleks õnnelik!" (*idaṁ me ñātīnaṁ hotu, sukhitā hontu nātayo*); (3) annetus peaks olema oskuslik; ja (4) peeta-sugulane peaks kingist rõõmu tundma. Vt ka Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 124-129.
[161] *Pītisuttaṁ* AN 5.176.
[162] *Saṁkhārupapattisuttaṁ* MN 120.

Dhamma

dhamma [√dhar + ma] dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); doktriin; theerade poolt edasi antud Buddha algõpetus (*thera-vāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus (*yathā-bhūta*); universaalne seaduspära, printsiip, olek; (meele)seisund; eetika, kõlblus(õpetus); kõikide meelesiseste ja meeleväliste objektide ning nähtuste koondtermin.

Paalikeelne sõna *dhamma*[163] on erikihiline ja mitmetähenduslik termin, mille paalikeelseks juureks on *√dha*, mis tähendab „hoidma", „kandma" ja „toetama". Buddha õpetuse (*buddha-dhamma*) kontekstis tähendab dhamma nii tegelikkusele ehk olemasolevale vastavat (*yathā-bhūta*) tõde,[164] kui ka Buddha antud õiget õpetust (*sammā-dhamma* = *saddhamma*), mis seda tõde selgitab. Kontekstist sõltuvalt võib dhamma aga tähendada väga erinevaid asju või nähtuseid. Samuti võib dhamma olla vale (*micchā-dhamma*)[165] või kuri (*pāpa-dhammā*).[166]

Ainsuses võib *dhamma* tähendada kas:

1. ajaloolise Buddha Gootama antud algõpetust (*buddhadhamma*), mis on koondatud kokku paalikeelsesse „Tipiṭaka" kogumikku ja mida tuntakse kui *buddhavāda* [buddha „Mõistnu" + vāda „rääkimine", „jutt", „õpetus"] ning *buddhavacana* [vacana „sõna", „ütlus"; „kõne(lemine)"];
2. asjade või nähtuste tõelist olemust (*yathā-bhūta*);
3. Buddha õpetuses esinevaid normatiive või printsiipe ning neile vastavaid toimimispõhimõtteid või seaduspärasid (nt neli arija tõde, sõltuvuslik tekkimine jt);
4. dukkhast vabanemise teed ehk arahantiks saamist, mis on Buddha antud dhamma ainus eesmärk;
5. kõlblust või eetikat (kõlblusõpetust): kõlbelist, head ja oskuslikku käitumist;
6. eetilist õiglusõpetust (nt kümme kuninga dhammat jt);
7. sangha juhiseid ja bhikkhunite kaalukaid ehk erilisi juhiseid (*garudhammā*);
8. teiste õpetajate ja filosoofide tegelikkuse väära tõlgendust ja spekulatiivse vaate või õpetuse/dharma õpetamist = vale dhamma (*micchā-dhamma*);

Mitmuses võib dhamma (*dhammā*) tähendada aga:

1. meelesisest (meele, taju, teadvuse) objekti või nähtust (nt keskendusel tekkivat kujutist (*nimitta*));
2. meeleseisundit või selle seisundi kvaliteeti, olekut, olemust või omadust;
3. meelevälist objekti või nähtust üldisemas mõttes;
4. Meelevälist ehk mingi välise vormiga seotud printsiipi või seaduspära.[167]

Dhamma mõiste on väga avar, kontekstipõhine ning mitmekihilise tähendusväljaga. Kuna mõnedes tekstides dhamma tõlkena kasutatav sõna „seadmus" (1) ei kata paalikeelse *dhamma* mõiste tähendusvälja, hõlmab nii (2) Buddha enda antud algõpetust (dhammasid) kui ka (3) Buddha poolt keelatud algtekstide sanskritikeelseid tõlkeid (dharmasid) ja (4) hilisemaid virgumata õpetajate poolt Buddha suhu pandud dharma tekste, aga ka (5) kurjasid dhammasid (*pāpa-dhammā*) ning (6) valesid dhammasid (*micchā-dhamma*) („kuri seadmus" ja „vale seadmus" on pigem segadust tekitavad mõisted ega ei toeta sõna kasutusele võtmise põhjendust „nii on asjad seatud"), (7) ega ole selgelt, üheselt ja koheselt mõistetav ning vajab lahtiselgitamist, siis on siinkohal parema arusaamise huvides jäetud paalikeelne termin *dhamma* tõlkimata – just nii, nagu seda on tehtud ka teistes Buddha algõpetust järgivates maades.

Dhamma olemus. Buddha on kinnitanud, et dhamma on tema poolt hästi selgitatud ja kuulutatud (*svākkhāto bhagavatā dhammo*), siin ja praegu nähtav (*sandiṭṭhika*), elus paikapidav, tõele vastav, avastama kutsuv (*ehipassika*) ja edasiviiv (*opaneyyiko*), viies kuni arahantiks saamiseni välja. Buddha dhamma on kõikehõlmav ja ajatu ehk aegumatu tõde,[168] mida iga tark

---

[163] Mahaajaana populaarsusest tingituna kasutatakse Euroopas vähem algterminit *dhamma* ja rohkem selle sanskritikeelsest vastet *dharma*.
[164] Dhp 5.
[165] *Cakkavattisuttaṁ* DN 26.
[166] *Dakkhiṇāvibhaṁgasuttaṁ* MN 142, *Asurasuttaṁ* AN 4.91, *Āpāyikasuttaṁ* Iti 48, *Sundarīsuttaṁ* Ud 4.8, *Revatīvimānavatthu* Vv 52 jpt.

[167] PED lk 764-771. Buddhaghosa andis dhammale neljakordse tähenduse, milleks on: (1) *guṇe* (*saddo*) hea käitumine; (2) *desanāyaṁ* suttade ja vinaja (*dhamma-vinaya*) õpetamine; (3) *pariyattiyaṁ* üheksaosaline Buddha sõnade (*navanga-buddha-sāsana*) kogumik, milleks on: *„suttaṃ geyyaṃ veyyākaraṇaṃ gāthā udānaṃ itivuttakaṃ jātakaṃ abbhuta-dhammaṃ vedallaṃ"* (esineb nii vinajas *Mahāvibhaṁga*, *Pārājikakaṇḍa*, *Paṭhamapārājikasikkhāpada*, *Verañjakaṇḍa*, *Methunadhamma* Bu Vb Pj 1; kui ka suttantas *Alagaddūpamasuttaṁ* MN 22, *Appassutasuttaṁ* AN 4.6, *Dutiyavalāhakasuttaṁ* AN 4.102, *Mūsikasuttaṁ* AN 4.107, *Ummaggasuttaṁ* AN 4.186, *Sotānugatasuttaṁ* AN 4.191, *Paṭhamadhammavihārīsuttaṁ* AN 5.73, *Dutiyadhammavihārīsuttaṁ* AN 5.74, *Dutiyasaddhammasammosasuttaṁ* AN 5.155, *Ānandasuttaṁ* AN 6.51, *Dhammaññūsuttaṁ* AN 7.68, *Catukkapuggalapaññatti* Pp 2.4, *Nippapañcapañha* Mil 6.2.1.); ja (4) *nissatte* (*-nijjīvate*) kosmiline (mitte-animistlik) seadus(pära); vt täpsemalt DA I.99, DhA I.22.
[168] Dhp 151.

peab ise mõistma (*paccattaṁ veditabbo viññūhī*).[169]

Ilmselt tuntuim dhamma olemuse kirjeldus pärineb „Suure üleva suttast"[170], kus Buddha õpetab:

> „Kõiksugu kurja mittetegemine,
> oskusliku omandamine,
> oma teadvuse puhastamine –
> see on buddhade õpetus.
>
> Mittesüüdistamine, mittekahjustamine
> ja vabanemisjuhistekohane eneseohjamine,
> mõõdukus söömises ja erakluses elamine,
> ülima teadvuse taotlemine –
> see on buddhade õpetus."

Õige dhamma. Dhamma tähendus õige dhamma (*sammā-dhamma*) mõistes piirdub ainult sellega, mida ajalooline Buddha Gootama ise õpetas ning mille kaitse alla tema järgijad lähevad.[171] Ta manitses korduvalt bhikkhusid mitte järgima teiste õpetajate dhammat, st hiljem kirjutatud suttaid, sanskritikeelseid suutraid ja dharmasid, teiste õpetajate tekste ja luulet ehk uusi ja nn „kaasajastatud" või „edasiarendatud virgumisõpetusi", budistlikku filosoofiat jt hilisemaid spekulatsioone, mis ei ole Tathaagata antud või on tema suhu pandud. Buddha kinnitas korduvalt, et bhikkhud peaksid järgima vaid tema, Tathaagata õpetatud dhammat[172] – st dhammat, mis on kirjas kõiki Buddha õpetusi koondavas paalikeelses „Tipiṭaka's". Kuigi paali kaanonis esinevad ka Buddha lähimate õpilaste Ānanda Theera, Sāriputta Theera jt antud jutlused, on need reeglina esitatud Buddha juuresolekul ja heakskiidul ning kattuvad Buddha antud dhammaga.

Buddha õpetas, et temale õpetussõnade suhupanemine on dhamma võltsimine ja võltsitud dhamma edasiõpetamine on Buddha laimamine.[173] Õige dhamma järgimist ja tema poolt mitteantud dhamma hülgamist pidas Buddha nii oluliseks, et rõhutas seda isegi vahetult enne parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist (keha surma).[174]

[169] *„svākkhāto bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhīti." – Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16, *Uposathasuttaṁ* AN 3.70 jpt.
[170] *Mahāpadānasuttaṁ* DN 15; Dhp 183, 185.
[171] Buddha dhamma põhineb Gootama isiklikul virgumiskogemusel, kus ta nägi ühelt poolt tingitud tekkimise dhammat, esinemise dhammat ja lakkamise dhammat (st sõltuvuslikku tekkimist) kui ka teisalt nende dhammade vaibumist (*nibbāna*), vt: *Ariyapariyesanāsuttaṁ* ehk *Pāsarāsisuttaṁ* MN 26. Dhammas varjupaiga võtmine ei tähenda varjupaiga võtmist sõltuvuslikus tekkes ega muudes dhammades, vaid neljas arija tões, mis defineerib dukkha, selle tekkimise põhjuse (= iha), lakkamise võimalikkuse ja arija tee, mis viib dukkha lakkamisele.
[172] *Āṇisuttaṁ* SN 20.7.
[173] *Bālavagga* AN 2.23.
[174] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.

Ta hoiatas korduvalt, et bhikkhud, kes ei järgi tema õpetatud rahuteed nibbaanasse nii, nagu tema seda õpetas[175] ega järgi tema antud juhiseid, ei saavuta läbistava arija teadmise ja nägemise esiletõusmist (*alam-ariya-ñāṇa-dassana-visesa*).[176] Kes on aga õigesti mõistnud ja näinud nelja tõde, need ei järgi enam kunagi teisi õpetajad ega nende õpetusi.[177]

Buddha õpetas bhikkhudele, et kuuldes Buddha suhu pandud valet dhammat peavad nad Tathaagata antud õige dhamma abil valed vaated oskuslikult ja vastandumata ümber lükkama[178] ning dhammat, mis ei õpeta kaheksaosalist arija teed ja arahanti teed, ei tuleks meenutada (*anussaritabba*)[179] ega teostada (*sacchikātabba*).[180]

Arija teed mitteteostava inimese kohta ütles Buddha, et sellist inimest ei peaks sageli külastama (*bhajitabbo*), talle ei tuleks austust avaldada (*na payirupāsitabbo*), temast ei peaks lugu pidama (*na pujja*), teda ei tuleks tunnustada (*na pāsaṁsa*) ega austada (*agārava*) ja talle ei tuleks kuuletuda (*appatissa*).[181]

Buddha õpetas, et tema suhu pandud dhamma toob tulevikus suurtele inimmassidele kasutut teostust ja suurt õnnetust ning Buddha suhu pandud dhammade õpetajad, nagu ka nende järgijad, langevad nirajasse;[182] vt selgitustest: maailm (*loka*).

Dhamma võib olla õige ja hea ning võib olla vale ja kuri (*pāpadhammā*). Valet ja kurja dhammat (st mis ei ole kooskõlas theeravaada õpetusega) järgiv bhikkhu sünnib nirajas;[183] vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); maailm (*loka*) = niraja.

Õige dhamma teadjat nimetavad „Dhammavärsid" sõna tähenduse teadjaks, sõnade järgnevuse teadjaks, suureks targaks ja suurmeheks, keda iseloomustab viimane kehastumine;[184] vt selgitustest: keha (*kāya*).

Teiste õpetajate, laamade, kirjanike, poeetide, järgijate jt kirjutatud tekstide järgmine ei vii virgumisele ja põhjustab Buddha algupärase dhamma kadumise. Virgumisele saab viia vaid Buddha antud õige dhamma teadmine ja dhammakohane teostamine,[185] mitte aga erinevate dhammade/

[175] Dhp 285.
[176] *Bhaddālisuttaṁ* MN 65.
[177] *Indakhīlasuttaṁ* SN 56.39.
[178] *Kiṁdiṭṭhikasuttaṁ* AN 10.93.
[179] *Anussaritabbasuttaṁ* AN 10.153.
[180] *Sacchikātabbasuttaṁ* AN 10.154.
[181] *Bhajitabbādisuttaṁ* AN 10.156–166.
[182] Dhp 306; *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132–139.
[183] Dhp 307.
[184] Dhp 325.
[185] Dhp 38.

dharmade järgimine.[186] Buddha on korduvalt rõhutanud vaid tema, Tathaagata antud dhamma järgimise olulisust ning õpetas, et selle juhise mittetäitmine ehk teiste õpetajate ja filosoofide loodud dhammade/dharmade järgimine ongi põhjus, miks bhikkhu ei jõua virgumiseni ning miks tema antud dhamma inimeste maailmast kaob.[187]

Tume ja ere dhamma. Tume tegu pärineb tumedast dhammast[188] ja ere tegu eredast dhammast. „Üksikasjalikumas suttas"[189] täpsustab Buddha, et (1) tume tegu tumeda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoodustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud valulik (*sa-byābajjha*) tegu, mis juhib valulisse maailma (*loka*) ja valulisse kokkupuutesse (*phassā*), kus kogetakse üksnes dukkhat (*ekanta-dukkha*) (= niraja). (2) Ere tegu ereda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoodustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud mittevalulik (*abyābajjha*) tegu, mis juhib mittevalulisse maailma ja mittevalulisse kokkupuutesse, kus kogetakse ainult õnne (*ekanta-sukha*). (3) Tume ja ere tegu tumeda ja ereda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoodustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud nii valulikud (*sa-byābajjha*) kui mittevalulikud (*abyābajjha*) teod, mis juhivad maailma, kus esineb nii dukkha tunne kui ka õnne tunne, kokkupuude nii valuliku kui õnnelikuga, ning kus kogetakse nii dukkhat kui õnne. (4) Ei tume ega ere tegu ei tumeda ega ereda viljaga, mis juhib teo ammendumiseni, on tahe (*cetanā*) loobuda tumeda viljaga tumedast teost, ereda viljaga eredast teost ning tumeda ja ereda viljaga tumedast ja eredast teost.

Dhamma teadmine ja dhamma kohaselt elamine peavad käima käsikäes.[190] Buddha selgitas, et dhammast rääkimine ja dhamma õpetamine, kuid dhamma mittejärgimine on nagu laenatud ehete kandmine. „Esimeses dhammas elamise suttas"[191] õpetab Buddha, et: (1) bhikkhu, kes õpib dhammat, kuid jätab unarusse retriidi (*paṭisallāna*) ehk erakluses džhaana harjutamise ega pühendu teadvuse rahu (*ceto-samatha*) teostamisele (st mediteerimisele), on bhikkhu, kes õpib palju, kuid ei ela dhamma kohaselt. (2) Kui bhikkhu õpetab õpitud ja meeldejäetud dhammat üksikasjalikult teistele, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kel on palju tarkust, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (3) Kui bhikkhu retsiteerib õpitud ja meeldejäetud dhammat üksikasjalikult teistele, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kes on huvitatud retsiteerimisest, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (4) Kui bhikkhu mõtleb dhammast, uurib

[186] Dhp 266.
[187] *Bhaddālisuttaṁ* MN 65; *Mahāpadesasuttaṁ* AN 4.180; *Saddhammappatirūpakasuttaṁ* SN 16.13; *Āṇisuttaṁ* SN 20.7; *Kiṁdiṭṭhikasuttaṁ* AN 10.93 jt.
[188] Dhp 87.
[189] *Vitthārasuttaṁ* AN 4.233.
[190] Dhp 20, Dhp 257.
[191] *Paṭhamadhammavihārīsuttaṁ* AN 5.73.

dhammat ja analüüsib (*anuvitakketi*) õpitud ja meeldejäetud dhammat, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kes mõtleb palju, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (5) Aga bhikkhut, kes ei veeda päevi ainult dhammat õppides, ei jäta hooletusse retriiti ja on pühendunud sisemise teadvuse rahu saavutamisele, nimetatakse bhikkhuks, kes elab dhamma kohaselt. Seega, dhamma teadmine ilma seda teostamata ehk ilma kõlblust, tarkust ja keskendust arendamata ei vabasta plekkidest ega dukkhast ning ei juhi teadvuse vabanemisele (*ceto-vimutti*) ega virgumisele (*nibbāna*). Dhamma teadmine kuid selle mitteteostamine tähendab dhamma järgi ja dhammas mitteelamist.

ÕIGE DHAMMA
(*sammā-dhamma*)

1. Õige dhamma ja vinaja on see, mis:
   1.1. on Tathaagata enda räägitud ja õpetatud või tema juuresolekul ja vaikival nõusolekul mõne õpilase poolt õpetatud;
   1.2. juhib kiretusse, mitte kirge;
   1.3. on kütketa, mitte seotud kütkega;
   1.4. on seotud plekkide, tulvade jt uutesse sündidesse juhtiva oskamatu vähendamisega, mitte kasvatamisega;
   1.5. toetab vähenõudlikkust, mitte ahnust;
   1.6. toetab rahulolu, mitte rahulolematust;
   1.7. toetab erakluses viibimist, mitte rahva seas viibimist;
   1.8. toetab energia loomist, mitte uimasust;
   1.9. toetab lihtsat toimetulekut, mitte keerulist toimetulekut;
   1.10. juhib ühesuunaliselt, siin ja praegu, *juba selles elus* olemasolutüdimusse, lakkamisse, rahunemisse, ülimatesse teadmistesse, virgumisse ja vaibumisse.

- *Bālavagga* AN 2.23
- *Mahāpadesa* [*Mahāpadesadesanā*] *suttaṁ* AN 4.180
- *Saṁkhittasuttaṁ* AN 8.53
- *Satthusāsanasuttaṁ* AN 7.83

ÕIGE DHAMMA
(*sammā-dhamma*)

2. Õige dhamma kaob. Õige dhamma kadumise põhjustavad bhikkhud, bhikkhunid, meesjärgijad ja naisjärgijad, kes elavad ilma austuse ja aupaklikkuseta (1) õpetaja (*satthā*), (2) dhamma, (3) sangha ehk bhikkhude ja bhikkhunite, (4) väljaõppe ehk treeningu (*sikkhā*) ning (5) keskenduse (*samādhi*) suhtes.	• *Saddhamma-ppatirūpakasuttaṁ* SN 16.13 • *Āṇisuttaṁ* SN 20.7 • *Mahāpadesa-*[*Mahāpadesadesanā*] *suttaṁ* AN 4.180 • *Tatiyaanāga-tabhayasuttaṁ* AN 5.79, jt
3. Buddha dhamma allakäigu ja kadumise põhjustavad bhikkhud, kes: (1) ei kuula hoolikalt õiget dhammat, (2) ei jäta õiget dhammat meelde, (3) ei mäleta õiget dhammat, (4) ei uuri hoolikalt meeldejäetud õige dhamma tähendust, (5) ega teosta hoolikalt õpitud õiget dhammat dhamma kohaselt.	• *Paṭhamasaddhamma-sammosasuttaṁ* AN 5.154
4. Õige dhamma ja vinaja rüvetavad mittearendatud kehaga (sh hingamise teadlikkust mittearendavad), mittearendatud kõlblusega (kõrgema kõlbluseta (*adhi-sīla*)), mittearendatud teadvusega (kõrgema teadvuseta (*adhi-citta*)) ja mittearendatud tarkusega (kõrgema tarkuseta (*adhi-paññā*)) bhikkhud, kes: (1) annavad täispühitsusi; (2) õpetavad teistele nägemise saavutamist; (3) räägivad kõrgemast dhammast või üheksast osast;	• *Tatiyaanāgatabhaya-suttaṁ* AN 5.79 • *Āṇisuttaṁ* SN 20.7

ÕIGE DHAMMA
(*sammā-dhamma*)

(4) ei taha kuulata, retsiteerida, õppida ega meelde jätta Tathaagata räägitud suttaid, vaid õpivad kauni kõla ja sõnaosavusega filosoofide, kirjanike, poeetide või järgijate räägitud tekste, ning kes (5) saades hiljem vanem-bhikkhudeks, elavad luksuses, on lõdvad, uimased ja lohakad, edukad tagasilanguses ning väldivad erakluses elamise kohustust.	
5. Õige dhamma hakkab kaduma siis, kui tekib võltsitud dhamma, st „hilisemad“ või „uued“ suutrad, virgumata õpetajate dharmatekstid ja filosoofilised spekulatsioonid, mis ei õpeta enam arija teed või õpetavad seda vaid näiliselt, kuid mitte sisuliselt.	• *Saddhammappati-rūpakasuttaṁ* SN 16.13
6. Bhikkhud, kes kuulutavad Buddha poolt mitteõpetatud vinaja, dhamma, praktika ja määratletu Buddha antuks ning Buddha õpetatud vinaja, dhamma, praktika ja määratletu Buddha poolt mitteantuks, juhivad suured inimmassid kasutusse praktikasse, õnnetusse ja kannatusse.	• *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132–139
7. Et õige dhamma säiliks, peavad bhikkhud, bhikkhunid ja ka ilmikjärgijad järgima vaid seda, mida Ülim (*bhagavant*) ise on õpetanud ning mitte järgima seda, mida Buddha ei ole õpetanud.	• *Mahāpadesa* [*Mahāpadesadesanā*] *suttaṁ* AN 4.180

Kõrgem ja madalam dhamma (*maha-dhamma, hīnā-dhamma*).[192] Madal dhamma ei tähenda siinkohal nn hinajaana koolkonna (sansk.: *śrāvakayāna*) õpetust, nii nagu seda osad mahajaana õpetajad ja laamad ekslikult on selgitanud. Ajavahemikus 1. sajandist e.m.a kuni 1. sajandini m.a.j tundmatu(te) autori(te) poolt kirjutatud sanskritikeelses „Hea dharma lootossuutras" („Saddharma puṇḍarīka sūtra")[193] ilmusid uued terminid „mahaajaana" (*mahāyāna*) ja „hinajaana" (*hīnayāna*) ning alates 2. sajandist m.a.j on mahaajaana end tekstide kaudu selgelt theeravaadast eraldiseisvaks määratlenud. Alates 1. sajandist m.a.j kujunesid mahaajaanide seas välja jäigad seisukohad. Mahaajaana nimetas endast erinevaid koolkonde halvustavalt ja mitteaustavalt hinajaanaks ehk madalamaks sõidukiks ning nende õpetust, sh Buddha algset dhammat, madalamaks õpetuseks (*hīna-vāda*).[194] Sellest ajast alates hakati mahaajaanat ja hinajaanat tutvustama ja levitama kui vastandlikke termineid ja erinevaid suundi. Mahaajaana „kõik on tühjus" õpetuse järgijad kritiseerisid selleks ajaks juba ammu väljasurnud India koolkondi, eriti sarvastivaadat, mis õpetas „kõik on olemas" lähtekohta. Theeravaada selles dispuudis ei osalenud.

Arvestades Buddha võimet näha tulevikku ja analüüsides *Paramaṭṭhaka-suttaṁ* sisu, võib eeldada, et Buddha nägi ette mahajaana tekkimist ja selle poolt tema loodud originaalsangha ehk theeravaada suhtes halvustava suhtumise esilekerkimist. Selles suttas õpetab Buddha bhikkhudele, et kui

[192] *maha* [√mah „austama" + a] 1: väärikus, auväärsus. 2: festival. *hīna* [√hā „tõrjuma" + na (hāyati)] alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes); mille vastandiks on *paṇīta* ja *ukkaṭṭha* (kõrgem, sünnis, noobel).

[193] Tegemist on pikema aja jooksul (u 1. sajandist e.m.a kuni 1. sajandini m.a.j) India virgumata filosoofide kokkukirjutatud õpetustega, mis on pandud Ānanda ja Buddha suhu, kuid ei ole Ānanda poolt räägitud ega ole Gootama Buddha õpetatud. Legendi kohaselt olla „Hea dharma lootossuutra" toonud Nāgārjuna'le müütilised imevõimetega maotaolised olendid naagad. Nāgārjuna kirjutas tohutul hulgal tekste tühjuse olemuse selgitamiseks ja vastutab ka „Hea dharma lootossuutra" eest. Suttaks on korrektne nimetada Buddha õpetuse kontekstis vaid Gootama Buddha antud maagadhi keelses (*māgadha-bhāsā*) ehk paali keelses „Tipitakas" sisalduvaid õpetusi. Alates sõnadega „Nii olen ma kuulnud…" jäljendab *Saddharma puṇḍarīkasūtra* algtekste, sisaldab vastanduvaid termineid mahaajaana ja hinajaana, ning kuulutab mahaajaana paremaks õpetuseks ja Buddha enda õpetatud arahanti tee madalamaks õpetuseks. Kuna valeõpetuste tekkimist ja õige dhamma kadumist ennustas Buddha ette, tuleks sarnastesse eksitavatesse tekstidesse suhtuda kaastundega ning need Buddha juhiste kohaselt hüljata ja vastandumata kõrvale panna; vt *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16, *Mahāpadesasuttaṁ* [*Mahāpadesadesanāsuttaṁ*] AN 4.180.

[194] Tekstides ei esine *mahā* ja *hīna* vastanditena, vaid *hīna* vastand on *paṇīta* (KN Pv IV.127), mis tähendab „kõrge", „ülev", „ülendatud", „suurepärane" ja ka *ukkaṭṭha* „kõrgem", „õilis", „sünnis". Erinevates jaotustes esindab *hīna* kõige madalamat taset, näiteks *hīna-majjhima-paṇīta* „madal-keskmine-suurepärane". Eesliide *mahā* määratleb aga suurt ja auväärset, näiteks *mahā-rāja* ehk „suur kuningas". Kui paalikeelsed sõnad *maha*(*nta*), *visāla* ja *uru* tähendavad suurt, siis terminid *khuddaka*, *appaka*, *thoka* ja *omaka* tähendavad väikest. Kuigi *hīnajāna* tõlkimine „väikeseks sõidukiks" võib olla „poliitiliselt korrektne", tähendab see otsesõnu madalamat, kehvemat, vähem väärtuslikku või halvemat sõidukit.

inimene seostab iseennast mingi vaatega (*diṭṭhi*), siis peab ta seda kõige suurepärasemaks (*māha*) ehk kõrgemaks ning kuulutab teised madalamaks (*hīna*), misläbi ei vabane ta iialgi vaidlustest. Igas oma teos, tõotuses ja tähtpäevadel sooritatud rituaalides näeb too inimene kasu iseendale, mis on ühtlasi tema jaoks tõestuseks, et kõik teised ongi väärtusetud ja madalad. Arukas aga kuulutab teisi madalamaks pidavale inimesele toetumise kammitsaks ehk ahelaks (*gathita*). Ei tõeline braahman ega ükski bhikkhu ei peaks lootma rituaalidele, tõotustele või pühitsustele (*sīlabbata*) ega sõltuma nähtust (*diṭṭha*), kuuldust (*suta*) ega temale teada-olevast ehk varasemalt kogetust (*muta*). Vaated, teadmised, riitused, tõotused, pühitsused ning enese arvamine teistega võrdseks, madalamaks või kõrgemaks ei iseloomusta õige vaatega kõlbelist bhikkhut. Sestap loobub bhikkhu minaga seotud vaate kinnihoidmisest (*attaṁ pahāya anupādiyāno*), ei otsi tuge teistest teadmistest (*ñāṇa*), ei vali vaidluses pooli ega otsi abi teistest, erinevatest vaadetest. Ta ei kaldu äärmustesse, vaid püsib keskteel, milleks on arija kaheksaosaline tee. Tõeliselt püha elu elab arija teele sisenenu, kel pole valesid vaateid, kes ei klammerdu riitustesse ja pühitsustesse, ei tunnista valesid dhammasid/dharmasid vastuvõetavaks ega loo juurde uusi spekulat-sioone ja uusi õpetusi.[195]

Madala dhamma järgijat iseloomustab hooletuses elamine, valede vaadete järgimine ja maailma kiindumine.[196] Õige ja hea dhamma järgija on aga see, kes püüdleb virgumisele, pole hooletu ning järgib õiget ja heasse juhtivat dhammat, misläbi elab ta õnnelikult nii selles kui järgmises maailmas.[197]

Džhaai
(*jhāyi, jhāyī*)

jhāyi [√jhā + i] (m); ***jhāyī*** [√jhā + ī] (n) džhaai; džhaanade arendaja, džhaanades keskenduja.

Džhaai on džhaanas keskenduja, kes harjutab nelja vormi valla džhaanat (*rūpa-jhāna*) ja nelja vormita valla džhaanat (*arūpa-jhāna*). Viimase, vormita ala ehk taju ega mittetaju valla ületanud džhaai saavutab taju ja tunde lakkamise, milles ka Buddha sageli viibis; vt täpsemalt selgitustest: džhaana (*jhāna*). Kaheksaosalist teed järgivad džhaaid vabanevad Surma köidikuist;[198] vt surm (*māra*).

[195] *Paramaṭṭhakasuttaṁ* KN Snp 4.5.
[196] Dhp 167.
[197] Dhp 168, 169.
[198] Dhp 276.

Džhaana
(*jhāna*)

jhāna [√jhā + ana (jhāyati)] 1: džhaana; järk-järgult süvenevate keskendusastmete nimetus. 2: tulekahju, (ära) põle(ta)ma.

Paalikeelne termin *jhāna* sõnast (1) *jhāyati* „vaatlema" või hilisema selgituse kohaselt (2) *jhāpeti* „ära põletama", „tules olema", „elimineerima" (takistused ja plekid ehk rüved) tähendab nii keskendust, kui ka keskenduse astmeid.[199] Buddha õpetuses on džhaana unikaalse tähendusega. Selle sanskritikeelsel vastel *dhyāna* on Hindu jooga süsteemides erinev tähendus ja jaotus.

„Džhaana suttas"[200] on toodud Buddha kirjeldus neljast vormi džhaanast (*rūpa-jjhāna = rūpā-vacara-jjhāna*) ja neljast vormita džhaanast (*arūpa-jjhāna = arūpā-vacara-jjhāna*).

Esimene džhaana saavutatakse täielikult objektile keskendunud seisundis (*appanā*), mille kestel toimub esmalt viie takistuse ajutine peatumine ja hiljem lõplik lakkamine. **Viis takistust** (*pañca nīvaraṇā*) on järgnevad.[201]

1. Naudingusoov (*kāmacchanda*), mille toiduks (*āhāra*) on oskamatust juurest tekkinud kaunis märk (*subha-nimitta*); vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*). Naudingusoovist vabanetakse ilmalikust loobumise teel.
2. Pahatahtlikkus (*vyāpāda*), mille toiduks on vastumeelne märk (*paṭigha-nimitta*). Pahatahtlikkusest vabanetakse kaastunde arendamise teel.
3. Laiskus ja loidus (*thīna-middha*), mille toiduks on rahulolematus, osavõtmatus ehk apaatia, unisus, söömisjärgne rammestus ning loidus (*arati tandi vijambhitā bhattasammado cetaso ca līnattaṁ*). Laiskusest ja loidusest vabanetakse tähelepaneliku erksuse ja valvsuse arendamise teel.
4. Rahutus ja mure (*uddhacca-kukkucca*), mille toiduks on teadvuse ebastabiilsus (*cetaso avūpasamo*). Rahutusest ja murest vabanetakse kõigutamatu rahu ja sisemise vaikuse arendamise teel.
5. Kahtlus (*vicikicchā*), mille toiduks on kahtlused dhamma suhtes (*vicikicchāṭṭhānīyā dhammā*). Kahtlusest vabanetakse oskuslike meeleseisundite arendamise teel.

[199] Auväärne Buddhaghosa Theera määratleb džhaanat kui selle vastandi ärapõletamist (*paccanīka-dhamme jhāpetī ti jhānaṁ*) või sobivale objektile või sfäärile keskendust; vt: Buddhaghoṣa kirjutatud Vinaja selgitust (*Samantapāsādikā*).
[200] *Jhānasuttaṁ* AN 9.36, ka *Anupadasuttaṁ* MN 111 jpt.
[201] *Nīvaraṇasuttaṁ* SN 46.40, *Kāyasuttaṁ* SN 46.2, *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.

Abhidhamma kohaselt on kuuendaks takistuseks mitteteadmine (*avijjā*).

Ka kadedus jt meeles esinevad plekid takistavad keskenduse arendamisel džhaana saavutamist[202], mistõttu esindavad kõik plekid takistusi.

Takistused reostavad teadvuse särav-puhast (*pabhassara*) olemust,[203] teevad pimedaks, mittenägijaks ja mitteteadjaks, vaigistavad tarkuse, viivad vaeva ja hävingusse ning takistavad meele täieliku keskenduse ja sellega kaasneva džhaana (*jhāna*) saavutamist ning vaibumise teostamist.[204] Takistused ei võimalda näha olemasolu nii nagu see tõeliselt on, tegelikkusele vastavalt (*yathā-bhūta*).[205] Viie takistuse vastandiks on seitse virgumisosa (*satta bojjhaṅgā*).[206]

Džhaana esindab järjestikku selginevaid teadvusseisundeid, mis hõlmavad viie džhaana osa (*jhānaṅga*) kombinatsioone.[207] Need tegurid pole kehalised (*kāyika*), vaid on mentaalsed (*cetasika*), seotud meele kinnistumisega keskendusobjektile ning ületatakse rahu arendamise (*samatha bhāvanā*) teel.

„Džhaana sutta"[208] kohaselt on viis džhaana osa (*jhānaṅga*):

1. mõtlemine (*vitakka*),
2. läbiuurimine (*vicāra*),
3. rõõm (*pīti*),
4. õnnetunne (*sukha-vedanā*),
5. ühtesuunatus (*ekaggatā*).

Iga järgneva džhaana arendamine toimub eelmise džhaana osa ületamise ehk sellest loobumise teel.[209]

Ilma selge teadmiseta, mis džhaana on ja kuidas seda arendada, on lihtne keskendusel tekkivaid kogemusi ekslikult džhaanaks tõlgendada ning seda mitteoskuslikul moel arendama asuda.[210]

Buddha on õpetanud, et keskenduse arendamist tuleb esmalt alustada rahu arendamisest ja saavutada džhaana. Kes on rahu saavutamisega saavutanud sügava rahunemise, see „särab juba kaugelt, nagu Himaalaja mägi".[211] Seejärel saab minna üle läbinägemise arendamisele (*samatha-*

[202] Dhp 249, 365.
[203] *Upakkilesasuttaṁ* SN 46.33.
[204] *Nīvaraṇasuttaṁ* SN 46.40.
[205] *Saṅgāravasuttaṁ* SN 46.55.
[206] *Nīvaraṇasuttaṁ* SN 46.40.
[207] *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[208] *Jhānasuttaṁ* AN 9.36.
[209] *Laṭukikopamasuttaṁ* MN 66.
[210] *Gāvīupamāsuttaṁ* AN 9.35.
[211] Dhp 304.

DŽHAANAD	JÄRKJÄRGULINE DŽHAANADE SAAVUTAMINE JA ARENDAMINE	ÜHEKSA LAKKAMIST
VORMI VALLA DŽHAANAD (*rūpa-jhāna*)	1. See on, kui bhikkhu, naudingutest eraldunud, mitteoskuslikest dhammadest eraldunud, mõtlemisega, läbiuurimisega, eralduses sündinud rõõmus ja õnnes, saavutab esimese džhaana (*paṭhamajjhāna*) ja viibib selles.	Lakkab naudingutaju (*kāma-saññā*) ja lõpeb kõne (*vācā*)
	2. Mõtlemise ja läbiuurimise vaibudes, sisemise rahunemisega ja teadvuse ühtsuse olemasoluga, mõtlemiseta ja läbiuurimiseta, keskendusest sündinud rõõmus ja õnnes, saavutab teise džhaana (*dutiyajjhāna*) ja viibib selles.	Lakkab mõtlemine ja läbiuurimine
	3. Rõõmu ja kireta, neutraalsena, teadvelolus ja tähelepanelikkuses viibides, õnne kogu kehaga kogedes – mille kohta arijad kuulutavad: „Neutraalne teadlikolus ja õnnes viibimine“ – saavutab kolmanda džhaana (*tatiyajjhāna*) ja viibib selles.	Lakkab rõõm
	4. Õnnegi hüljates, dukkhagi hüljates, endise heameele ja pahameele hävitades, ei dukkhas, ei õnnes, vaid neutraalse teadvelolu puhtuses, saavutab neljanda džhaana (*catutthajjhāna*) ja viibib selles.	Lakkavad õnn ja hingamine

DŽHAANAD	JÄRKJÄRGULINE DŽHAANADE SAAVUTAMINE JA ARENDAMINE	ÜHEKSA LAKKAMIST
VORMITA VALLA DŽHAANAD (*arūpa-jhāna*)	5. Kogu vormitaju ületanud, vastumeelsustaju hüljanud, eristavale tajule tähelepanu pööramata, teadvustades: „Lõputu ruum“, saavutab ruumi lõputu ala (*ākāsānañcāyatana*) ja viibib selles.	Lakkab vormitaju
	6. Kogu ruumi lõputu ala ületanud, teadvustades: „Lõputu teadvus“, saavutab teadvuse lõputu ala (*viññāṇañcāyatana*) ja viibib selles.	Lakkab ruumi lõputu ala taju
	7. Kogu lõputu teadvuse ala ületanud, teadvustades: „Seal pole mittemidagi“, saavutab mittemillegi ala (*ākiñcaññāyatana*) ja viibib selles.	Lakkab teadvuse lõputu ala taju
	8. Kogu mittemillegi ala ületanud, saavutab ei-taju-ega-mittetaju ala (*nevasaññā-nāsaññāyatana*) ja viibib selles.	Lakkab mittemillegi ala taju
	9. Kogu ei-taju-ega-mittetaju ala ületanud, saavutab taju ja tunde lakkamise (*saññāvedayita-nirodha = animitto ceto-samādhī*) ja viibib selles.	Lakkavad taju ja tunded

Saṅgītisuttaṁ DN 33; *Rahogatasuttaṁ* SN 36.11;
Moggallāna Saṁyuttaṁ SN 40.1-9;
Anupubbanirodhasuttaṁ AN 9.31 jpt

pubbaṅgama vipassanā)[212] ning jätkata rahu ja läbinägemise arendamist paralleelselt, kuni tulvade (*āsavā*) lõpliku lakkamiseni. „Džhaana suttas"[213] annab Buddha ülevaate kogu meele arendamise protsessist ja kinnitab, et tulvadest vabaneda ja virguda saab ainult džhaanade arendamise teel.

Džhaanasid õigesti saavutamata ja õigel moel väljaarendamata pole võimalik saavutada ei keha tõelise olemuse läbinägemise teadmist (*vipassanā-ñāṇa*), meele-keha-võime teadmist (*manomayiddhi-ñāṇa*), üle-loomulike võimete teadmist (*iddhividha-ñāṇa*), tulvade lõppemise teadmist (*āsavakkhaya-ñāṇa*) ega lõplikku vaibumist (*nibbāna*).[214] Seetõttu on õigel moel džhaana saavutamine ja arendamine virgumise ja vaibumise teostamise seisukohast määrava tähtsusega.

Kõik Gootama õpilased, kes sisenevad tühja hütti ning rõõmustavad nii päeval kui öösel keskenduse arendamises, saavutavad rahu ja mõistmise ning leiavad virgumises mitteinimliku (*a-mānussa*) ehk buddhale ja arahantile omase rõõmu.[215]

Vt selgitustest:Buddha ehk Mõistnu.

Dukkha

> ***dukkha*** [√dukkh + a; du (raske) + kha (taluda)] „raske taluda" (tekkimist, esinemist ja lakkamist); dukkha, vaev, valu, viletsus, häda, raskus; lõplikku rahulolu mittesisaldav; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Buddha enda sõnade kohaselt on ta õpetanud vaid seda, mis on dukkha ja kuidas dukkhast vabaneda.[216] Euroopa kultuurikontekstis puudub *dukkha* mõistele täpne vaste, kuid selle enamlevinud tõlkevasteks on: kannatus, rahulolematus, ahistus, valu ja vaev.[217] Kuna paalikeelsele *dukkha* mõistele ei ole ka eesti keeles täpset vastet, on siinkohal jäetud see tõlkimata.

[212] *Jhānanisasayasuttaṁ* (*Sāvatthinidānaṁ*) AN 9.36 jt.
[213] *Jhānasuttaṁ* AN 9.36.
[214] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[215] Dhp 301, 373.
[216] *Kimatthiyasuttaṁ* SN 45.5.
[217] „Visuddhimagga" kohaselt on *kha* juureks *khaṁ* „ -(s)us" tühjuse (*tuccha*) tähenduses, mis koos eesliitega *du* tähendab labasust (*kucchita*), halba või paha (nagu *du-putta* halb poeg või paha laps), vt Buddhaghosa, Vissuddhimagga, Toimetaja C. A. F. Rhys Davids, Oxford: PTS, 1975, lk. 494, 499.

„Dhammaratta pöörlemapanemise suttas"[218] õpetab Buddha:

> „See aga, bhikkhud, on dukkha arija tõde. Sünd on ju dukkha, vanadus on ju dukkha, haigus on ju dukkha, surm on ju dukkha; kokkupuude ebameeldivaga on dukkha ja lahusolek meeldivast on dukkha; dukkha on ka see, kui ei saada, mida ihaldatakse; lühidalt: viis olemasollu klammerdumise kogumikku on dukkha."

„Tõe jaotuste sutta" ja „Suur teadlikkuse loomise sutta"[219] selgitavad eeltoodud õpetuse sisu.

Ebameeldivaga kokkupuude (*appiyehi sampayogo*) tähendab koosolemist mittesoovitud (*aniṭṭhā*), mittemeeldiva (*akantā*) ja mittemeelepärase (*amanāpā*) vormi, heli, lõhna, maitse, puute ja dhammaga; aga ka kohtumist, koosolemist ning koos elamist inimesega, kes ei soovi heaolu (*anatthakāmā*), kasu (*ahitakāmā*), meeldivat mugavust (*aphāsukakāmā*) ega turvalist rahu (*ayogakkhemakāmā*).

Meeldivast lahusolek (*piyehi vippayogo*) tähendab lahusolekut soovitud (*iṭṭhā*), meeldivast (*kantā*) ja meelepärasest (*manāpā*) vormist, helist, lõhnast, maitsest, puutest ja dhammast; aga ka mitte kohtumist, mitte koosolemist ning mitte kooselamist inimesega, kes soovib heaolu (*atthakāmā*), kasu (*hitakāmā*), meeldivat mugavust (*phāsukakāmā*) ja turvalist rahu (*yogakkhemakāmā*).

Ihaldatava mittesaamisest tekkivat dukkhat iseloomustab soov: „Oh, et me ei alluks sündimise dhammale (et me poleks sündiva olemusega) ja et uut sündi ei tuleks meile!" „Oh, et me ei alluks vanaduse, surma, leina, hala, valu, kurvameelsuse ja ahastuse dhammadele, et vanadust, surma, leina, hala, kehalist dukkhat, kurvameelsust ja ahastust ei tuleks meile!" Kuid seda ei saavutata soovimisega.

Viie klammerdumise kogumiku dukkha (*saṅkhittena pañcupādāna-kkhandhā dukkhā*) tekib seni, kuni esinevad vormi klammerdumise kogumik (*rūpupādāna-kkhandha*), tunde klammerdumise kogumik (*vedanupādāna-kkhandha*), taju klammerdumise kogumik (*saññupādāna-kkhandha*), moodustiste klammerdumise kogumik (*saṅkhārupādāna-kkhandha*) ja teadvuse klammerdumise kogumik (*viññāṇupādāna-kkhandha*).

„Minatuse tunnuse suttas"[220] õpetab Buddha, et kõik ilmnevad asjad ja nähtused on minatud ja püsitud ehk pidevalt muutuvad, mistõttu on need dukkha. Tõeline ja kestev õnn pole leitav materiaalsest maailmast, kuna see muutub pidevalt, põhjustab kannatusi ning on illusoorne. Iga elusolend

[218] *Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.
[219] Vastavalt: *Saccavibhaṅgasuttaṁ* MN 141 ja *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22.
[220] *Anattālakkhaṇasuttaṁ* SN 22.59.

kogeb sündi, vananemist, haiguseid ja surma ning mitte keegi ei suuda neid nelja vältida – seetõttu on olemasolu dukkha.[221]

Kuna inimene koosneb tingitud olemusega viiest klammerdumise kogumikust, mis ongi dukkha, ei saa dukkha lakata enne, kui lakkavad viis klammerdumise kogumikku ehk uus sünd ja olemasolu. Viie klammerdumise kogumiku lakkamisele viib arija kaheksaosaline tee. Virgunu füüsilise keha ehk viie kogumiku lakkamise järgne ala (*āyatana*) ehk sfäär või väli pole aineline ega ole seotud ühegi olemasoluvalla või planeediga. Seal pole tulemist, minemist, jätkumist, lakkamist, uut sündi, vähimatki tuge, vähimatki liikumist, vähimatki objekti – see ongi dukkha lõppemine."[222]

Dukkha tunne (*dukkha-vedanā*) esineb tekstides sageli koos õnnetundega (*sukha-vedanā*),[223] kuid dukkhatunde vastandiks ei ole mitte õnnetunne, vaid dukkhatunde puudumine, nagu ka õnnetunde vastandiks on õnnetunde puudumine.

„Dukkha suttas"[224] on toodud **kolm dukkha liiki** (*dukkhatā*), milleks on: (1) kannatuse dukkha (*dukkha-dukkhatā*), (2) moodustumise dukkha (*saṁkhāra-dukkhatā*) ja (3) muutumise dukkha (*vipariṇāma-dukkhatā*).

Kannatuse dukkha (*dukkha-dukkhatā*) on igas eluetapis – sünd, vanadus, haigus ja surm – ilmnev (1) kehapõhine dukkha tunne (*kāyika-dukkha-vedanā*) nagu peavalu, seljavalu jms, või (2) teadvuspõhine dukkha tunne (*cetasika-dukkha-vedanā*) nagu lein, hala, valu, masendus, ahastus jms.[225]

Moodustumise dukkha (*saṁkhāra-dukkhatā*) on omane kõigele, mis on tekkinud põhjus-tagajärje seaduspära tõttu pidevalt muutuva viie olemasollu klammerdumise kogumiku (*pañc-upādāna-kkhandhā*) kaudu, kuna kõige kogetava paratamatuks saatuseks on lagunemine.

Muutumise dukkha (*vipariṇāma-dukkhatā*) on kokkupuude ebameeldivaga, lahusolek meeldivast ja ihaldatava mittesaamine. See tekib füüsilise heaolutunde ja mentaalse õnnetunde muutumisest ja lõppemisest. Kõik, mis valmistab rõõmu, muutub ja möödub varem või hiljem ning see muutus põhjustabki kurbust, melanhooliat, igatsust jt dukkha vorme.

[221] Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 91.
[222] *„atthi, bhikkhave, tadāyatanaṁ, yattha neva paṭhavī, na āpo, na tejo, na vāyo, na ākāsānañcāyatanaṁ, na viññāṇañcāyatanaṁ, na ākiñcaññāyatanaṁ, na nevasaññā-nāsaññāyatanaṁ, nāyaṁ loko, na paraloko, na ubho candimasūriyā. tatrāpāhaṁ, bhikkhave, neva āgatiṁ vadāmi, na gatiṁ, na ṭhitiṁ, na cutiṁ, na upapattiṁ; appatiṭṭhaṁ, appavattaṁ, anārammaṇamevetaṁ. esevanto dukkhassā ti."* – *Paṭhamanibbānapaṭisaṁyuttasuttaṁ* [*Parinibbāna* 1] KN Ud 8.1.
[223] Dhp 1, 2.
[224] *Dukkhasuttaṁ* SN 38.14.
[225] *Paṭhamavibhaṁgasuttaṁ* SN 48.36.

Dukkhast väljumise teele asujal tuleks esmalt ühineda puhta eluviisi ja innukate hüveliste sõpradega, jõustada heatahtlikkust ja oskuslikku tegutsemist ning rahu arendamist;[226] vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); treening (*sikkha*); arendamine (*bhāvanā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = dukkha lõppemine.

Virgunu näeb maailma läbi sõltuvusliku tekkimise ehk läbi vormi, tunde, taju, moodustiste ja teadvuse lakkamatu ilmnemise ning kadumise. Seetõttu on Tathaagata (Buddha epiteet) kõikidest meeleillusioonidest (*maññitā*) ja meelehäirijatest, kõigest mina, minu ja uhkuse loodust vaba. Täielik ja lõplik hääbumine, kiretus, lakkamine, hülgamine, loobumine, mitteklammerdumine, vabanemine ja lõppemine[227] – see ongi kogu dukkha massi vaibumine.

Energia
(*viriya*)

viriya [√vīr + iya (vīra)] „tugeva mehe seisund"; energia, energilisus; elujõud; (jõu)pingutus; tugevus.

Abhidhammas on *viriya* määratled kui energilise inimese olemus või tegutsemine (*vīrānaṁ bhāvo, kammaṁ*), millele omadusteks on toetamine (*upatthambana*), pürgimine (*paggahaṇa*) ja säilitamine (*ussahana*).

Buddha soovitas viibida koos nendega, kes on (1) kõlbelised, (2) (pingutuse ja teostamise tulemusel) saavutatud energiaga (*āraddha-viriya*) ja (3) targad (*paṇḍita*).[228]

Energia puhul eristatakse nelja energia liiki, milleks on:

- (1) tavaenergia (*pakati-viriya*) ja (2) arenduspõhine energia (*bhāvanā-viriya*);
- (3) kehapõhine energia (*kāyika-viriya*) ja (4) teadvuspõhine energia (*cetasika-viriya*).

[226] Dhp 376.
[227] *„diṭṭhigatanti kho, vaccha, apanītametaṁ tathāgatassa. diṭṭhañhetaṁ, vaccha, tathāgatena: 'iti rūpaṁ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṁgamo; iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṁgamo; iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṁgamo; iti saṁkhārā, iti saṁkhārānaṁ samudayo, iti saṁkhārānaṁ atthaṁgamo; iti viññāṇaṁ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṁgamo'ti. tasmā tathāgato sabbamaññitānaṁ sabbamathitānaṁ sabbaahaṁkāramamaṁkāramānānusayānaṁ khayā virāgā nirodhā cāgā paṭinissaggā anupādā vimuttoti vadāmī ti."* – *Aggivacchagottasuttaṁ* MN 72.
[228] *Dhātusosaṁsandanasuttaṁ* KN Iti 78.

Kui meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassana*) on seotud loiduse ja madala energiaga, siis ilutuse vaatlemine (*asubha anupassana*) on seotud otsusekindluse ja energilisusega;[229] vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*).

Vooguastunu on sisenenud Buddha õpetatud õigesse vaatesse (*sammā-diṭṭhi*) ning arendanud välja viis võimet (*pañcindriyāni*), milleks on: (1) usk (*saddhā*), (2) energia (*viriya*), (3) teadlikkus (*sati*), (4) keskendus (*samādhi*) ja (5) (taipamispõhine) tarkus (*paññā*).[230]

Energiavõime (*viriyindriya*) ja energiajõud (*viriya-bala*) põhinevad oskamatutest dhammadest loobumisel ja oskuslike dhammade arendamisel ehk neljal õigel pingutusel, misläbi on bhikkhu tugev, kindel, jõuline ja energiline. Loiduse (*kusīta*) hülgamine arendab energiavõimet ning energiavõime arendamine hülgab mitteaktiivsuse.

Esile kerkimata energia virgumisosa (*viriya-sam-bojjhaṅga*) esile kerkimise ja esile kerkinud energia virgumisosa täieliku väljaarendamise toiduks on algatuselement (*ārambha-dhātu*), vastupidavuselement (*nikkama-dhātu*) ja edasiliikumiselement (*parakkama-dhātu*). Kui need elemendid liituvad tarkusega dhamma uurimises, mõtestamises ja täielikus läbiuurimises täiustunud Dhamma läbiuurimise virgumisosaga, tekib teostamist toetav energia ja loidusetus ehk ärksus (*vīriya asallīna*) ning bhikkhu saavutab energia virgumisosa (*vīriya-sambojjhaṅga*) esilekerkimise. Neile teguritele järjepidevalt aruka tähelepanu pööramine aitab energia virgumisosa täielikult välja arendada.[231]

Energia kui üleloomuliku alus (*viriya-iddhipāda*) on mitteoskuslikust eemaldumise ja oskusliku arendamise tulemusena tekkinud, sünergial põhinev energiline keskendus (*viriya-samādhi*), mis juhib moodustunud olemasolu mõistmisele.[232]

[229] Dhp 7, 8.
[230] *„pañcimāni, bhikkhave, indriyāni. katamāni pañca? saddhindriyaṁ, vīriyindriyaṁ, satindriyaṁ, samādhindriyaṁ, paññindriyaṁ – imāni kho, bhikkhave, pañcindriyānī ti.“ – Dutiyavibhaṅga-suttaṁ* SN 48.10, *Paṭhamavitthārasuttaṁ* SN 48.15 jt.
[231] *Kāyasuttaṁ* SN 46.2.
[232] *Viraddhasuttaṁ* SN 51.2, *Iddhādidesanāsuttaṁ* SN 51.19, *Buddhasuttaṁ* SN 51.8 jt.

Eraklus
(*sāmañña*)

sāmañña 1: [√sam + aṇa + ya] saamanlus, eraklus; mungaks olemine, munklus; askeetlik elu(viis). 2: [sama + ana + ya] kokkulepe; sobivus; sarnasus. 3: [√sam] askeetlusele pühendumus.

Bhikkhu oskuslik, tõele ja dhammale vastav eluviis väljendub maisest loobunud mõtlemises ja eraklikus eluviisis.[233] Erakluse neli vilja (*sāmañña-phala*) on: (1) vooguastunu vili (*sotāpatti-phala*), (2) ükskordnaasja vili (*sakadāgāmi-phala*), (3) mittenaasja vili (*anāgāmi-phala*) ja (4) arahanti vili (*arahatta-phala*); vt ka selgitustest: erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*).

Erakluses on raskem leida kuue meele kaudu kogetavaid ja teostust häirivaid naudinguid,[234] kuid õiget dhammat dhamma kohaselt järgiv bhikkhu ületab erakluses keskenduse teel väga raskesti ületatava surmavalla[235] ehk vabaneb kehapõhise vaate lakkades ihast ja hirmust, mille tulemusena naudib ta „metsa lõppemist“ ehk plekkide ja köidikute võsast vabanemist ning nibbaana saavutamist[236]; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Erakrändur
(*samaṇa*, *samaṇī*)

samaṇa [√sam + aṇa] (m); ***samaṇī*** [√sam + aṇa + ī] (n) „pingutaja“ või „loobunu“, samana, erakrändur, ilmalikust loobunud ränderak.

Samana ehk erakrändur on mees, harvem ka naine (*samaṇī*), kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla [*sama* võrdne, samasugune, sarnane; rahu]. Esineb tekstides sageli koos braahmaniga (*samaṇa-brāhmaṇā*). Erakränduri püüdle-mine võib rajaneda kas ühel või mitmel erineval filosoofial, ta võib rännata ringi üksi või järgida grupis mõne õpetaja, tol ajal peamiselt kuue koolkonna õpetaja filosoofiat või ka Buddha õpetust.[237] Osad

[233] Dhp 20.
[234] Dhp 87.
[235] Dhp 86.
[236] Dhp 283, 305.
[237] *Brahmajālasuttaṁ* DN 1.

neist uskusid igavese ise ehk mina (*atta*) ehk aatmani (*attan*), teised hinge (*jīva*) olemasollu, ühed praktiseerisid äärmuslikku askeesi, teised liikusid ringi alasti. Paljud neist järgisid tol ajal vägivallatuse (*ahiṁsā*) põhimõtet.

Erakränduriks ei saada pea raseerimise läbi.[238] Erakrändur on see, kes järgib õiget dhammat, on aus, igatsusteta ja ahnuseta, elab rahus ja viibib keskenduses (*samādhi = √sam = samatha* rahu) ning kes vaigistab meeles igasuguse kurja.[239] Neli samana vilja on: (1) vooguastunu vili (*sotāpatti-phala*), (2) ükskordnaasja vili (*sakadāgāmi-phala*), (3) mittenaasja vili (*anāgāmi-phala*) ja (4) arahanti vili (*arahatta-phala*). Valesti elatud erakuelu juhib aga uue sünni nirajasse.[240]

Buddha eristas nelja tõelist samanat ehk erakrändurit:

1. Bhikkhu, kellel on esimesed kolm köidikut (*tiṇṇa saṁyojanāna*) lakanud ning kes on saanud vooguastunuks, kes ei sünni enam uuesti dukkhalikus apaaja vallas ja kellest saab lõplikult virgunu.
2. Bhikkhu, kellel on kolm esimest köidikut lakanud ning kes on kire, viha ja mitteteadmise järkjärgulisel vähenemisel (*rāga-dosa-mohānaṁ tanuttā*) saanud ükskordnaasjaks (*sakadāgāmi*) ning naaseb veel viimast korda siia maailma, misjärel saavutab ta dukkha lõpliku rahunemise ja lakkamise (*dukkhassanta*).
3. Bhikkhu, kellel on viis madalamat köidikut (*pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ*) lakanud ja temast saab mittenaasja (*anāgāmi*). Peale mittenaasja keha surma toimub spontaanne uus sünd (*opapātiko*), misjärel saavutab ta parinibbaana ehk lõpliku lakkamise (*parinibbāna*) ega allu enam sellesse maailma tagasitulemise dhammale (*anāvattidhammo tasmā lokā*) ehk uute sündide seaduspärale.
4. Bhikkhu, kes saavutab juba selles elus tulvade hääbumise, tulvadeta teadvuse vabanemise, tarkuse vabanemise ning ülimate teadmiste ja tõe nägemise saavutamise ning viibib selles saavutuses (*āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati*). Temast saab juba siin maailmas, selles elus arahant.[241]

Tõelised *samaṇa-brāhmaṇā*'d hoiduvad joovet ja hooletust tekitavatest ainetest, on kannatlikud ja vagurad ehk leebed, rahunenud ja keskendunud ning treenivad lõpliku vaibumise nimel; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*). Tõeline erakrändur on see, kes retsiteerib õiget dhammat, elab tões ja õige dhamma kohaselt, on hüljanud kire ja viha,

[238] Dhp 264.
[239] Dhp 264, 265, 388.
[240] Dhp 311.
[241] *Samaṇasuttaṁ* AN 4.241, *Paṭhamasikkhāsuttaṁ* AN 3.86, *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16 jt.

omandanud õiged teadmised ja saavutanud hästi vabanenud teadvuse ning elab selle või teise ilma külge klammerdumata.[242] Ta istub, puhkab ja rändab üksi, on „mina" taltsutanud ehk ohjanud, saavutanud minatuse mõistmise ning arendab džhaanades keskendust eesmärgiga saavutada „metsa lõppemine" ehk vabastada meel kõikidest plekkidest[243]; vt selgitustest: mina ja minatus (*atta*, *anatta*); plekid (*kilesa*).

Buddha enda sõnade kohaselt ei leidu üheski teises õpetuses mis ei sisalda õiget dhammat, õiget vinajat ja õiget arija teed, ühtegi tõelist erakrändurit, mistõttu vaid Tathaagata loodud sanghas on tõelised erakrändurid, kõik muud õpetavad sektid on erakränduritest tühjad (*suññā parappavādā samaṇebhi aññehi*)[244]; vt ka selgitusest: eraklus (*sāmañña*).

Gandhaaba (*gandhabba*)

gandhabba [gandhabba] gandhabba, mütoloogias esinev taevalik muusik.

Gandhaaba on nelja suure kuninga (*cātu-mahā-rājā*) saatjaskonda kuuluv linnulaadne, muusikuna tuntud müütiline olend.[245] Pika elueaga kaunis ja õnnelik õhus liikuv taevalik muusik võib olla deeva sarnase kehaga (*gandhabba-kāyikā devā*), kuid pole deeva;[246] vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*).

Haaramine, klammerdumine (*upādiyati*)

upādiyati [upa + √ādā + ya + ti] „lähedale võtma", haarab, klammerdub; tõmbab; toetub; omistab, omandab.

[242] Dhp 20.
[243] Dhp 283, 305.
[244] Dhp 254, 255; *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16, *Samaṇasuttaṁ* AN 4.241 jt.
[245] Dhp 105, 420.
[246] *Doṇasuttaṁ* AN 4.36.

Igasugune klammerdumine selle või teise maailmaga seotud olemasolusse, inimestesse, asjadesse või nähtustesse, aga ka vormide või vormita džhaana seisunditesse, toob kaasa uue sünni ja dukkha jätkumise.[247]

Hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*)

pamāda [pa + √mad + e + i] hooletus, hoolsusetus, lohakus; kohusetundetus; valvsusetus. ***appamāda*** [na + pa + √mad + a (pamāda)] mittehooletus ehk hoolikus; valvsus, kohusetundlikkus.

Hooletus (*pamāda*): (1) juhib suurde kasutusse (*mahato anatthāya saṁvattatī*) ja on seotud (2) laiskuse ehk uimasusega (*kosajja*), (3) paljude soovidega (*mahicchatā*), (4) rahulolematusega (*asantuṭṭhitā*), (5) mittearuka tähelepanu ehk meeletegevusega (*ayonisomanasikāro*), (6) mitteteadvustatud arusaamisega (*asampajañña*), (7) halbade sõpradega (*pāpamittatā*), (8) mitteoskuslike ehk Buddha poolt mitteõpetatud dhammade praktiseerimise ja oskuslike dhammade mittepraktiseerimisega (*anuyogo akusalānaṁ dhammānaṁ, ananuyogo kusalānaṁ dhammānaṁ*) ning (9) õige dhammaga seotud segaduse ja kadumisega (*saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvattatī*). Aga mittehooletus (*appamādo*) ehk hoolikus: (1) juhib suurde kasusse (*mahato atthāya saṁvattatī*) ja on seotud (2) energia äratamisega (*vīriyārambho*), (3) väheste soovidega (*appicchatā*), (4) rahuloluga (*santuṭṭhitā*), (5) aruka tähelepanu/meeletegevusega (*yoniso manasikāro*), (6) teadvustatud arusaamisega (*sampajañña*), (7) hüveliste sõpradega (*kalyāṇa-mittatā*), (8) oskuslike dhammade praktiseerimisega ja mitteoskuslike ehk Buddha poolt mitteõpetatud dhammade mittepraktiseerimisega (*anuyogo kusalānaṁ dhammānaṁ, ananuyogo akusalānaṁ dhammānaṁ*) ning (9) õige dhamma püsimisega, mitte kadumisega (*saddhammassa ṭhitiyā asammosāya anantaradhānāya*).[248] Vt selgitustest: Õige ja vale (*sammā-micchā*); dhamma.

Hoolikas on dhammavärsside kohaselt see teadlik, meelt ohjav ja pingutav džhaai, kes elab õiges dhammas, arendab surmatust ja leinatust ning on pühendunud arija tee järgimise läbi arijate pärusmaa ehk nibbaana suunas liikumisele. Tema teod ja mõtted on puhtad ning ta on teisi arvestava käitumisega. Hoolikas peab hoolikust suurimaks rikkuseks.[249] Hoolikus hoiab

[247] Dhp 20, 89.
[248] *Pamādādivagga* AN 1.82–97; *Appamādasuttaṁ* AN 6.53.
[249] Vt ka *Appamādasuttaṁ* AN 10.15.

bhikkhu nibbaana lähedal seni, kuni ta vabaneb džhaanade arendamise läbi köidikutest ja iketest ning saavutab suure õnne[250] ja lõpliku nibbaana ehk virgumise; vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Kinnistumise suttas"[251] õpetab Buddha, et viis võimet, milleks on: usu-, energia-, teadlikoleku-, keskendus- ja tarkusevõime, on hästi arendatud (*subhāvitāni*) vaid siis, kui seda on tehtud mittehooletusega (*appamāda*) ehk hoolikusega; vt selgitustest: võimed (*indriya*). Ta selgitab, et hoolikus tähendab seda, et: (1) bhikkhu kaitseb (*rakkhati*) teadvust kõikidest tulvadest (st naudingu-, olemasolu-, vaate- ja mitteteadmistulvast) ning (2) tulvadega seotud dhammadest; vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

Hooletu pole see, kes on usu (*saddha*), häbi (*hirī*), kartuse (*ottappa*), energia (*vīriya*) ja tarkuse (*paññā*) läbi saavutanud oskuslike omaduste kasvamise; vt selgitustest: usk (*saddhā*); häbi ja kartus (*hirī*, *ottappa*); energia (*viriya*); tarkus (*paññā*). Sellise saavutusega bhikkhut ei pea õpetaja enam kaitsma (*anurakkhitabba*) ehk tema järele vaatama ja valvama.[252]

Hoolikas harjutab magamise asemel keskendust ning treenib pidevalt rahu (*santi*), et pääseda Surmakuninga (*maccurājā*) meelevallast. Dhammat mõistnud arukas teostab hoolikalt õiget virgumisteed kiireloomulisel viisil, nagu jõuetutest hobustest kiirelt mööduv ratsu.[253] Ta ei lase õigel hetkel mööduda, et ei tuleks hiljem nirajas kurvastada. Hooletule järgneb alati tolm aga hoolikas eemaldab vale vaate ja naudingu noole[254] ning saavutab nibbaana ehk vaibumise.

Häbi ja kartus (*hirī, ottappa*)

hiri, ***hirī*** [√hir + i] häbi (minevikus tehtud kõlbetu teo pärast); esineb enamasti tekstides koos (kõlbelise) kartusega (*ottappa*).

ottappa [ud + √tapp + a] kartus (kõlbetu teo tulevikus ilmnevate viljade suhtes või selle teo kordumise suhtes).

[250] Dhp 21.-32.
[251] *Patiṭṭhitasuttaṁ* SN 48.56.
[252] *Kāmasuttaṁ* AN 5.7.
[253] Dhp 29.
[254] *Uṭṭhānasuttaṁ* Snp 2.10

Buddha sõnade kohaselt on häbi (*hirī*) ja kartus (*ottappa*) maailma kaitsjad (*pāleyyu*), millel põhineb ema, sugulaste, õpetajate ja lugupeetud inimeste austamine. Ilma nende kahe dhammata elaksid inimesed nagu kitsed, lambad, kanad, sead, koerad ja šaakalid.[255] Samuti on *hirī* ja *ottappa* seitsmest arija aardest (*satta ariya-dhanāni*) kolmas ja neljas aare; vt selgitustest: arija.

Hilisema päritoluga „Visuddhimagga" selgituste kohaselt on kõlblustäiuse (*sīla-pāramī*) (1) tunnuseks (*lakkhaṇa*) õige kehaline ja sõnaline käitumine ja (2) ülesandeks (*rasa*) hävitada rahutus ning oskamatu kehaline ja sõnaline käitumine. Kõlblustäius (3) ilmneb ehk väljendub (*paccupaṭṭhāna*) sõnalise käitumise puhtuses ning kõlblustäiuse (4) vahetuks põhjustajaks (*padaṭṭhāna*) ongi kõlbeline häbi (*hirī*) ja kartus (*ottappa*).

Hüvelisus
(*kalyāṇa*)

kalyāṇa, ***kallyāṇa*** [kala + yāṇa] hüveline, hea; hüvestav.

Dhamma on alguses hüveline (*ādi-kalyāṇa*), keskel hüveline (*majjhe-kalyāṇa*) ja lõpus hüveline (*pariyosāna-kalyāṇa*),[256] misläbi on see heasse juhtiv.[257]

Hüveline tavainimene (*kalyāṇa-puthujjana*) on see, kellel on õige vaate kohane dhammasilm (*dhamma-cakkhu*) (mõiste „silm" esineb siin ülekantud tähenduses) ning kes on saavutanud (1) läbinägemispõhise õige vaate, mõistnud (2) elemente (*dhātu*), (3) moodustumist ja põhjuslikkuse seadust (*paccaya*), ning hajutanud (4) kehapõhise vaate (*sakkāya-diṭṭhi*) ja (5) kahtlused (*vicikicchā*). Ta saab arendada nelja silma, milleks on: (1) õige vaate silm, (2) pühakirjaliste teadmiste silm, (3) läbinägemise arendamisel (*vipassanā*) saavu-tatav silm (asjade ja nähtuste olemasolule ehk tõelusele vastav, vahetu nägemine) ja (4) maistületavate teadmiste silm ning saavutada ületavad teadmised juba selles elus inimesena või järgmises elus deevana.

Hüvelist sõpra (*kalyāṇa-mitta*) iseloomustab lisaks 37 virgumisosa (*sambodhi-pakkhika*) arendamisele[258] veel viis omadust: tal on: (1) küps (st pikka aega arendatud) kõlblus, (2) ususaavutus, (3) (kõlblusjuhiste järgimisest

[255] *Sukkadhammasuttaṁ* Iti 42.
[256] *Vinaya*, *Mahākhandhaka* Pli Tv Kd 1 (7. *Pabbajjākathā*).
[257] Dhp 168.
[258] *Sambodhisuttaṁ* AN 9.1.

tekkinud) kõlblusesaavutus, (4) heldusesaavutus ja (5) tarkusesaavutus.[259]

Hüveline dhamma teadja peaks kurja nautivast hoiduma, meelt ohjama ning kiirustama pälvimuslike ja oskuslike tegude tegemisel,[260] kuna inimese elu on harukordne ja ülimalt lühike ning vaid pälvimused on need, mis toovad nii selles kui ka järgmis(te)es elu(de)s soovitud vilju. Sestap tuleks virgumise teed käia vaid hüvelise ja aruka sõbraga.[261]

Iha
(*taṇhā*)

taṇhā [√tas + ṇhā + ā] iha; mõnikord tõlgitakse januks (*pipāsā*).

Iha (*taṇhā*) liigitub Buddha õpetuses oskamatu alla. Tahe ehk kavatsus (*cetanā*) võib olla kas oskuslik või oskamatu, sõltuvalt tahte tekke põhjuseks olevast juurest. Ahnusest, vihast ja pettekujutlusest (*lobha*, *dosa*, *moha*) võrsunud tahe on oskamatu ja nende kolme puudumisest (*alobha*, *adosa*, *amoha*) tekkinud tahe on oskuslik. Soov (*chanda*) aga liigitub enamasti oskusliku ehk virgumist soodustava alla; vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

„Suures dukkha kogumiku suttas" kinnitab Buddha, et kõik kannatused, hädad, raskused, lein ja vaen, alates peretülidest kuni riikide vaheliste sõdadeni välja, on iha vili.[262] Buddha sõnul on dukkha tekke põhjuseks kolm iha: (1) naudinguiha (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluiha (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitte-olemasoluiha (*vibhava-taṇhā*). Viimane pole surmajanu, kuna ei rajane ihal surra, vaid vaatel, mille kohaselt peale surma ei tule uut sündi ja igasugune olemasolemine lakkab lõplikult. Ihad juhivad uutesse sündidesse, millega kaasnevad pidevalt ilmnevad kirg ja nauding, mis on samuti dukkha allikad.[263] Kui vabastada ennast ihadest, lakkavad ka kannatused, kurbus, lein, uus sünd ja surm[264] ning saabub vaibumine (*nibbāna*).[265]

Tunnetega seotud 36 meelepärast voogu (*chattiṁsati manāpasavanā*)[266]

[259] *„vuddhasīlino, saddhāsampannā, sīlasampannā, cāgasampannā, paññāsampannā".* – *Dīghajāṇusuttaṁ* AN 8.54.
[260] Dhp 116.
[261] Dhp 328, 329, 330.
[262] Dhp 216; *Mahādukkhakkhandhasuttaṁ* MN 13.
[263] Dhp 215, 341.
[264] Dhp 336, 350, 351.
[265] *Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11; *Taṇhāpañhāsuttaṁ* SN 38.10.
[266] Dhp 339.

on: 6 koduga (st ilmaliku ja kiindumusega) seotud heameelt (*cha gehasitā-somanassā*), 6 loobumisega seotud heameelt (*cha nekkhammasitā-somanassā*), 6 koduga seotud pahameelt (*cha gehasitā-domanassā*), 6 loobumisega seotud pahameelt (*cha nekkhammasitā-domanassā*), 6 koduga seotud neutraalsust (*cha gehasitā-upekkhā*) ja 6 loobumisega seotud neutraalsust (*cha nekkhammasitā-upekkhā*).[267]

Iha(line) kalduvus (*taṇhānusaye*)[268] on (latentne) suundumus liikuda naudingute suunas. Kuuele tajuobjektile vastavalt kerkivad esile kuus iha (*cha taṇhā = cha-taṇha-kāyā = cha-dvārika-taṇhā*), milleks on: (1) vormiiha (*rūpa-taṇhā*), (2) heliiha (*sadda-taṇhā*), (3) lõhnaiha (*gandha-taṇhā*), (4) maitseiha (*rasa-taṇhā*), (5) puuteiha (*phoṭṭhabba-taṇhā*) ja (6) dhammaiha (*dhamma-taṇhā*).[269]

Kes ihaldab kuue taju kaudu kogetavaid tundeid, on nagu „lilli koguv"[270] inimene, kes nopib tunnetega koos paratamatult kaasneva iha ja selle tagajärjel tekkiva dukkha;[271] kuue taju kohta vt selgitustest: keha (*kāya*). „Dhammavärsside" kohaselt tuleb iha lõigata maha nagu hästilõhnav biirana rohi ja juurida välja nagu usiira juur.[272] Iha väädid ja ka väädi võsud tuleb läbi lõigata keskenduse teel arendatava tarkusega.[273] Kui lakkab iha, ületatakse kogu dukkha[274] – see ongi ülim õnn.[275]

Ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*)

asubha [a (eitav eesliide) + subha] ilutu, mittekaunis; ebapuhas.

anupassanā [anu + √dis + a + ana (passati)] (üle)vaatamine, pealtnägemine, (tähelepanelik, hinnanguvaba) vaatlus; kaalutlemine; mõtisklemine; teostamine.

[267] *Saḷāyatanavibhaṅgasuttaṁ* MN 137.
[268] Dhp 338.
[269] *Paṭiccasamuppādasuttaṁ* SN 12.1-2.
[270] Dhp 47.
[271] *Paṭiccasamuppādasuttaṁ* SN 12.1-2, *Bahudhātukasuttaṁ* MN 115.
[272] Dhp 337. Usiira (*usīra*) on biirana (*bīraṇa*) rohu (*Andropogon muricatus*'e) aromaatne (kuivatatud) juur, mida kasutatakse astma, külmetuse, köha ja kõhulahtisuse korral, samuti oksendamise esilekutsumiseks. Usiira juurest valmistatud õli kasutatakse rahustina ja valuvaigistina.
[273] Dhp 340.
[274] Dhp 354.
[275] Dhp 331.

Asjade ja nähtuste meeldivana ja nauditavana nägemine põhineb mitteteadmisel (*avijjā*) ning sellest tekkinud taju-, teadvuse- ja vaatemoonutusel, mille kohaselt nähakse ilutut (*asubha*) kui ilusat (*subha*); vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*). Meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassiṁ*), sellele keskendumine ning meeldivas ja nauditavas viibimine (*viharantaṁ*) toidab meeldiva ja nauditava suhtes tekkivaid ja üha uuenevaid soove ning ihasid olemise või mitteolemise järele, mis omakorda põhjustab dukkhat;[276] vt selgitustest: kalduvus (*ānusaya*). Kes aga viibib ilutuse vaatlemises, on hästi ohjatud ja söömises mõõdukas, kel on usk, otsusekindlus ning energilisus, see vabaneb Surma kütkeist ja uutest sündidest ning saavutab kõikidest kannatustest vabanemise[277]; vt selgitustest: surm (*māra*), ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*).

Ilutuse ehk ebapuhta vaatlemise arendamine toimub järjepideva kehaosadele ja kümnele laiba lagunemise astmele keskenduse teel, mis juhib bhikkhu džhaanasse ja nende objektide tegeliku olemuse taipamisse. „Suures teadlikkuse loomise suttas"[278] loetleb Buddha 31 kehaosa. „Lühikestes lugemistes"[279] esineb kehaosade loetelus lisaks ka „aju peas" (*mattha-luṅga*), mis teeb kokku 32 kehaosa. Kuigi kehaosi on inimesel rohkem, on 32 kehaosa vaatlemine piisav keha tegeliku olemuse mõistmiseks.

Kümme *asubhānupassanā* objekti on:

1. ülestursunud laip,
2. lilla-laiguline laip,
3. mädane laip,
4. auklik laip,
5. söödud laip,
6. tükkideksrebitud laip,
7. tükkidekslõigatud laip,
8. veritsev laip,
9. ussitav laip,
10. skelett.[280]

Järjepidev *asubha-bhāvanā* teostamine kujundab välja püsiva ilutus- ehk ebapuhtustaju (*asubha-saññā*), mis aitab vabaneda klammerdumisest maise külge, hüljata ilmikueluga seotud mälestused ja mõtted ning pöörduda välisest (maisest ja kaduvast) sisemise (taju ja meele) arendamise teele. Ebapuhtuse arendamine õpetab nii iseendaks peetavat kui ka kõiki teisi inimesi ja olendeid nägema kui ajutisi elementide kogumikke, mis tekivad, esinevad, lakkavad ja kaovad igaveseks. Selle tulemusel lakkavad minavaade (*atta-diṭṭhi*) ja kirg (*rāga*) ning bhikkhust saab kindlasti arahant.[281] Vt lisaks selgitustest: meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassiṁ*); seitse kalduvust (*ānusaya*); arahant.

[276] Dhp 7, 349; *Sukhumālasuttaṁ* AN 3.39.
[277] Dhp 8, 350.
[278] *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* MN 10.
[279] *Khuddakapāṭha*, *Dvattiṁsākāra* Kp 3.
[280] *Dhammasaṅgaṇi*, *Rūpāvacarakusalaṁ* Ds.160/166; vt ka *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22; *Girimānandasuttaṁ* AN 10.60; *Kāyagatāsatisuttaṁ* MN 119 jt.
[281] *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* MN 10, *Anattalakkhaṇasuttaṁ* SN 22.59.

Indra ehk Sakka

sakka [√sak + ra] Sakka, deevade kuningas.

Sarnaselt brahmanismist pärit peajumalale Indra'le esineb Buddha õpetuses (peamiselt hilisemas mütoloogias) *tāvatiṁsā* peajumal (*devānam-indo*) Sakka.[282] Legendi kohaselt on Sakka 33 valla (*tāvatiṁsā*, *tāvatimsa*, *tidasa* või *tidiva*) peajumal, kes juhib muu hulgas Sudhammā hallis toimuvaid deevade kohtumisi. „Pikkade kogu" ehk *Dīghanikāya* ja „Keskmiste kogu" ehk *Majjhimanikāya* sisaldavad mitmeid Sakkaga seotud lugusid ning „Rühmade kogu" ehk *Saṁyuttanikāya*[283] sisaldab tervet Sakkaga seotud peatükki.

„Sõbralikkuse sutta"[284] kohaselt sündis ka Buddha varasemalt 32 korda Sakkana. „Sünnilugudes" jt hiljem koostatud tekstides esinevad mitmed lood Sakkast. Neis toodud Sakka epiteedid, nagu näiteks „deevade isand" (*devānaminda*), „tuhandesilmne" (*sahasakkha*) (kuna suudab tajuda tuhat objekti või mõtet hetkega), „kõige esmasem dhamma annetuse andja" (*sabbapaṭhamaṃ dhammadānadāyakassa*), aga ka „linnade/linnuste hävitaja" (*purindada*) jt, on sarnased veedades esineva sõjajumal Indra lugude ja epiteetidega. See annab põhjust spekulatsioonidele, mille kohaselt esindavad need tekstid pigem kokkukogutud müüte või veedade buddhiseerimist, kuid mitte ajaloolist tõde ega Buddha algõpetust.

Indra sammas (*indakhīlo*) on linnaväravate või majade sissepääsu ees asuv suur toekas post, mis sümboliseerib jõudu ja vastupidavust. Buddha õpetuses esineb Indra sammas tegelikkusele vastava, selge arusaamise kõnekujundina.

„Indra samba suttas"[285] õpetab Buddha, et kes ei mõista nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed tegelikkusele vastavalt (*yathā-bhūta*), need vaatavad mõne eraku, braahmani või teise õpetaja ja tema õpetuse poole ning usuvad, et just sel õpetajal on õige teadmine ja nägemine. Buddha võrdles selliseid inimesi villatupsudega, mida tuulehood ühest kohast teise pillutavad. Aga kellel on neljast arija tõest tegelikkusele vastav, selge arusaam, see püsib virgumisteel kindlalt, turvaliselt ja vankumatuna nagu kindlale alusele kinnitatud Indra sammas, ei vaata teiste õpetajate ega dharmade poole ja teostab järjepidevalt ainult Buddha õpetatud arija kaheksaosalist teed.

[282] *Janavasabhasuttaṁ* DN 18.
[283] *Sakka Saṁyuttaṁ* SN 11.1-25.
[284] *Mettasuttaṁ* AN 7.62.
[285] *Indakhīlasuttaṁ* SN 56.39.

Jooga
(*yoga*)

yoga [√yuj + e + a (yuga)] ühendus, ike, side, kinnitus, kinnistus; taotlus, praktika; segunemine, ühinemine; jooga.

Buddha eluajal oli mitmeid erinevaid jooga vorme, mille läbi loodeti kannatustest vabaneda või jumala(te)ni jõuda. Osad joogid kõndisid alasti ringi, teised määrisid oma keha muda ja poriga, mõned kükitasid kogu aeg, magasid ainult palja maa peal või teostasid äärmuslikke paaste.[286]

„[Arija] otsingu suttas" ja „Suures Saccaka suttas"[287] kirjeldab Buddha, kuidas ta peale oma esimeste joogidest õpetajate Āḷāra Kālāma ja Uddaka Rāmaputta juurest lahkumist jätkas koos viie askeediga äärmuslikke jooga praktikaid. Nende pingelist püüdlemist kajastavad nii „Hirmu ja kartuse sutta" kui ka „Pingutuse sutta",[288] millest viimane sisaldab ka müüti bodhisatta virgumiseelsest võitlusest Māra'ga, kes esindab Buddha õpetuses isikustatud Surma; vt selgitustest: surm (*māra*).

„Suures lõvimõirge suttas"[289] kirjeldab Buddha, kuidas ta teostas kasinuse (*tapassi*), labasuse (*lūkha*), vältimise (*jegucchī*), eraldumise (*pavivitto*) ja räpase toitumise joogat (*mahā-vikaṭa-bhojanas*). Värssides on veel mainutud rohu(lible) otsa (*kusaggena*) praktikat, mille teostaja sõi päevas vaid toidukoguse, mis jäi rohuga toidust läbi tõmmates rohu(lible) otsa-kumerusse.[290]

Kuna ükski jooga praktika ei sisalda nelja tõde ega kaheksaosalist teed, ei saa need viia virgumisele; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Buddha nimetas selliseid praktikaid äärmuslikeks (*anta*) ja mittearijalikuks (*anariya*) ning hoiatas kahe peamise äärmusliku jooga ehk praktika eest, milleks on: (1) naudinguõnne jooga/praktika ehk naudinguõnnele andumine/pühendumine (*kāma-su-khallik-ānu-yoga*) ja (2) enesevaevamise jooga/praktika ehk enesevaevamisele andumine/pühendumine (*atta-kilamath-ānu-yoga*).[291]

Neli joogat kui iket (*cattāro yoga*) on: (1) naudinguike (*kāma-yoga*), (1) olemasoluike (*bhava-yoga*), (3) vaateike (*diṭṭhi-yoga*) ja (4) mitteteadmisike

[286] Dhp 141.
[287] Vastavalt: *Ariyapariyesanāsuttaṁ* [*Pāsarāsisuttaṁ*] MN 26 ja *Mahasaccakasuttaṁ* MN 36.
[288] Vastavalt: *Bhayabheravasuttaṁ* MN 4 ja *Padhānasuttaṁ* Sn 3.2.
[289] *Mahāsīhanādasuttaṁ* MN 12.
[290] Dhp 70.
[291] *Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.

(*avijjā-yoga*).[292] Kõikide ikete rahunemine (*yogakkhemaṁ anuttaraṁ*) ongi nibbaana ehk vaibumine.[293]

Kaheksa maailma dhammat
(*aṭṭha lokadhammā*)

aṭṭha [√ar + tha] 1: (põhiarv) kaheksa. 2: eesmärk; tähendus.

loka [√lok + a] vt selgitustest: maailm (*loka*).

dhamma vt selgitustest: dhamma.

„Esimeses maailma dhamma suttas"[294] õpetab Buddha:

> „Bhikkhud, need kaheksa tingimust pöörlevad maailmas
> ja maailm pöörleb neis kaheksas tingimuses.
> Millises kaheksas? Nendeks on:
> saamine ja mittesaamine,
> kuulsus ja kuulsusetus,
> laitus ja kiitus,
> õnn ja dukkha."

„Teises maailma dhamma suttas"[295] õpetab Buddha, et kui mitteõppinud ilmik (*assutavata puthujjana*) puutub kokku saamise (*lābha*) ja mittesaamisega (*alābha*), kuulsuse (*yasa*) ja kuulsusetusega (*ayasa*), laituse (*nindā*) ja kiitusega (*pasaṁsā*) ning õnne (*sukha*) ja dukkhaga, ei teadvusta ta, et need on esilekerkinud (*uppanna*), püsitud (*anicca*), dukkhalikud ja muutuvad dhammad (*vipariṇāma-dhammo*) ehk püsitud nähtused. Ta ei tea saamist, mittesaamist, kuulsust, kuulsusetust, laitust, kiitust, õnne ega dukkhat nii, nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta nappajānāti*). Need kaheksa dhammat hõivavad mitteõppinud ilmiku teadvuse täielikult (*cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati*). Teda köidavad (*anurujjhati*) saamine, kuulsus, kiitus ja õnn ning ta tõrjub (*paṭivirujjhati*) mittesaamist, kuulsusetust, laitust ja dukkhat. Kelle teadvus on hõivatud köitvaga ja tõrjumisega, ei ole vaba sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast (valust), pahameelest ega ahastusest ja masendusest.

[292] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[293] Dhp 23.
[294] *„aṭṭhime bhikkhave, lokadhammā lokaṁ anuparivattanti, loko ca aṭṭha lokadhamme anuparivattati. katame aṭṭha? lābho ca alābho ca yaso ca ayaso ca nindā ca pasaṁsā ca sukhaṁ ca dukkhaṁ ca." – Paṭhamalokadhammasuttaṁ* AN 8.5.
[295] *Dutiyalokadhammasuttaṁ* AN 8.6.

Kui aga Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane puutub kokku kaheksa maailma dhammaga, mõistab ta, et need on püsitud, dukkhalikud ja muutuvad dhammad. Ta teab, et ei ole ega saa olema tulevikus inimest, keda ainult laidetakse või ainult kiidetakse.[296] Kuna õppinud Arija järgija näeb neid dhammasid nii, nagu need tõeliselt on, ei hõiva kaheksa maailma dhammat tema meelt, tema meel jääb kõigutamatuks[297] ning ta vabaneb sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast, pahameelest ja ahastusest/masendusest. See eristabki neid kahte – õppinud Arija järgijat (*sutavato ariyasāvakassa*) ja mitteõppinud tavainimest (*assutavatā puthujjanenāti*).

Kalduvus
(*anusaya*)

anusaya [anu + √sī + a (saya = saka)] kalduvus; (varjatud või uinunud) meele tendents liikuda millegi (enamasti oskamatu) suunas.

Kalduvus esineb tekstides alati negatiivses tähenduses ning sageli koos kangekaelsuse ja eelarvamusega (*adhiṭṭhān-ābhinives-ānusayā*). Seitse kalduvust (*satta anusayā*) on: (1) naudingukirele kalduvus (*kāma-rāg-ānusaya*), (2) vastumeelsusele kalduvus (*paṭigh-ānusaya*), (3) (spekulatiivsele) vaatele kalduvus (*diṭṭh-ānusaya*), (4) kahtlusele kalduvus (*vicikicch-ānusaya*), (5) uhkusele kalduvus (*mān-ānusaya*), (6) olemasolukirge kalduvus (*bhava-rāg-ānusaya*) ja (7) mitteteadmisse kalduvus (*avijj-ānusaya*).[298]

Kammitsad
(*ganthā*)

gantha [√ganth + a] (meeleline) kammits, side (mis on sageli Birma käsikirjades kirjutatud ekslikult *gandha*); (ainult hilisemates paali keelsetes tekstides) kompositsioon, tekst või traktaat; raamat (NB! *gantha* ei tähenda raamatu köitmist); (tekstide) koond.

[296] Dhp 228.
[297] Dhp 81.
[298] *Paṭhamaanusayasuttaṁ* AN 7.11, *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.

Keha ilmnemine on kammitsetud nelja kammitsaga (*cattāro ganthā*), milleks on: (1) himu kehakammits (*abhijjhā kāyagantho*), (2) kuritahtlikkuse kehakammits (*byāpādo kāyagantho*), (3) kõlblusrituaalidest kinnihoidmise kehakammits (*sīlabbataparāmāso kāyagantho*) ja (4) ainutõele kalduvuse kehakammits (*idaṁsaccābhiniveso kāyagantho*).[299]

Eriti raske on vabaneda soove ja naudinguõnne illusioone pakkuvaist kammitsaist, mis on seotud kiindumisega kalliskividesse, ehetesse, poegadesse, naistesse jms. Sellised kammitsad võivad tunduda küll lõtvadena, kuid on tugevad. Need kammitsad läbi lõiganud bhikkhu rändab aga ringi soovideta ning naudinguõnnest loobununa.[300]

Kolm kaitset
(*tisaraṇa*)

ti, tayo 1: (põhiarv) kolm. 2: (mõnikord kirjutatakse *iti*) esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult; otsekõne puhul tähistab jutumärke („ … “). 3: [ti, iti] nii, nõnda; sel viisil. Vorm *iti* esineb rohkem luules, *ti* rohkem kõnekeeles ja proosas.

saraṇa 1: [√sar + aṇa] „minemine“, kaitse, varjualune, varjupaik, pelgupaik; 2:[sa + √raṇ + a (sa + raṇa)] „koos vastuoluga“, konfliktne, kahjulik, hukatuslik; sõjaga kaasas käiv. 3: [√sar] meenutamine; mälestus.

Kui Jīvaka küsis Buddhalt, kuidas saab ilmikust kõlbeline järgija, vastas Buddha, et ilmikust saab kõlbeline järgija siis, kui ta (1) läheb kolme kaitse (*tisaraṇa*) alla ning (2) võtab vastu viis kõlblusjuhist (*pañcasīla*). Küsimusele, kuidas peaks ilmikust järgija toimima, et see oleks kasulik nii talle kui teistele, vastas Buddha, et selleks tuleb:

- teostada õiget dhammat ja vinajat,
- julgustada ka teisi teostama õiget dhammat ja vinajat,
- arendada usalduslikku usku (*saddhā*),
- arendada kõlblust (*sīla*),
- arendada loobumisel põhinevat heldust (*cāga*), ning
- viibida koos bhikkhudega ja

[299] *Dukanikkhepa* Ds 2.3.2; vt ka: Nd 1, lk 98; Vism 683.
[300] Dhp 346.

- kuulata nendelt õiget dhammat,
- jätta dhamma meelde,
- analüüsida dhammat,
- mõtlustada dhamma üle,
- ning teostada õiget dhammat.[301]

Formaalselt saadaksegi Buddha õpetuse järgijaks „Lühikestes lugemistes“ esitatud kolme kaitse (*saraṇattaya*) – Buddha, dhamma ja sangha – kolmekordse mõtestatud lausumisega; vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha. Kolme kaitse vastuvõtjal on esmalt vaja tunda nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed. Seejärel lausub ta kas üksi või koos grupiga paali keeles, eesti keeles või mõlemas keeles „Austusavalduse Buddhale“ ning „Kolm kaitset“, millega kinnitab kolme kaitse vastuvõtmist.[302]

Algõpetuse kohaselt ei lähe õpilane mitte kunagi juhendava õpetaja vm varjupaika, vaid alati ja ainult Buddha, dhamma ning sangha kaitse alla.[303] Ka ei ülistata retsiteeritavates algtekstides juhendavat õpetajat, vaid ainult Buddhat (erandiks on ligi pool aastatuhat hiljem tekkinud mahaajaana, kus mõnes sektis on õpetajad tõstnud ennast Buddhast kõrgemale). Näiteks, kirjeldab „Madhura sutta“[304] juhtumit, kus Avantiputta (kuningas Avanti poeg), olles Madhurā lähedal asuvas Gunda salus olnud tunnistajaks Auväärse Mahākaccāna poolt braahmanitega seotud väärate väidete ümberlükkamisele, soovis minna Auväärse Mahākaccāna, dhamma ja bhikkhude sangha kaitse alla. Auväärne Mahākaccāna aga keeldus ja vastas, et Avantiputta peaks minema ainult Ülima (*bhagavanta*) ehk Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla – just nii, nagu ka tema ning kõik ülejäänud bhikkhud on seda alati teinud.

Kolme kaitse alla minemisest algab tee dukkhast välja.[305] Inimene, (1) kes on läinud kolme kaitse alla, (2) kel on Buddha, dhamma ja sangha suhtes usaldav usk (*saddhā*) ning (3) kel on viis võimet ehk usu-, energia-, teadlikkuse-, keskendus- ja tarkusevõime – see ei lasku enam kunagi nirajasse ega sünni loomade, peetade või apaaja kannatusterohkes vallas. Ta siseneb kindlasti arija teele, saab kas arahantiks, mittenaasjaks, ükskordnaasjaks või vooguastunuks ning saavutab kindlasti virgumise ja vaibumise (*nibbāna*).[306]

[301] *Jīvakasuttaṁ* AN 8.26.
[302] Dhp 190, 192. Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla minemise vormeli ning kõlblusjuhiste vastuvõtmise protseduuri toob ära Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 176 jj.
[303] *„tasmātihānanda, attadīpā viharatha attasaraṇā anaññasaraṇā, dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā.“* – *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16. Buddha rääkis siinkohal tema enda antud õigest dhammast ja mitte ühestki teisest dhammast.
[304] *Madhurasuttaṁ* MN 84.
[305] Dhp 192.
[306] *Paṭhamasaraṇānisakkasuttaṁ* SN 55.24.

Keha
(*kāya*)

kāya [√ci + a (cinoti, „kuhjama", „kokku koguma")] 1: rühm, hunnik, kogu(m); 2: keha; sünonüümid: *deha*, *kuṭī*, *guhā*, *sandeha*, *nāvā*, *ratha*, *dhaja*, *vammīka*, *kuṭikā*.

Buddha õpetuse kohaselt on inimeseks nimetav viis klammerdumise kogumikku (*pañcupādānakkhandhā*), milleks on: (1) vormikogumik (*rūpa-kkhandha*), (2) tunnetekogumik (*vedanā-kkhandha*), (3) tajudekogumik (*saññā-kkhandha*), (4) moodustistekogumik (*saṅkhāra-kkhandha*) ja (5) teadvuse-kogumik (*viññāṇa-kkhandha*).[307]

Vormikogumik ehk keha on nelja suure elemendi – maa, vesi, tuli ja tuul – kogum. Tunnete, tajude, moodustiste ja teadvuste kogumikud on jaotatud kontaktipõhiselt kuueks: (1) silmakontaktile vastav tunne, (2) kõrvakontaktile vastav tunne, (3) ninakontaktile vastav tunne, (4) keelekontaktile vastav tunne, (5) kehakontaktile vastav tunne ja (6) meelekontaktile vastav tunne. Sama jaotuspõhimõte kehtib ka tajude, moodustiste ja teadvuste kogumike kohta.

Kõik kogumikud on sõltuvuslikult tekkivad ja lakkavad. Keha on nagu habras anum[308]: vorm on nagu vahuhunnik[309], tunded kui veemullid, taju kui miraaž, moodustised kui südamikuta banaanitaime tüvi ja teadvus kui silmamoonutus[310] – need tekivad, esinevad ja kaovad.

Värssides toodu kohaselt on keha paljude mõtete, uhkuse, põlguse jt meeleplekkide pesa, liha ja verega krohvitud, mädanev ning habras haiguste ja haavade hunnik, lagunev ning roiskuv, kestvuseta ja kindlusteta mass, milles on peidus vanadus ja surm, mida jäävad hiljem meenutama vaid hallid kondid.[311]

Luules võib keha kõnekujundina kohata ka „maja",[312] mille „ehitajaks" on mitteteadmine, iha, kirg, ahnus, viha jt plekid. Selle maja „talade purustamist" saab tõlgendada kui mitteteadmise, iha jt plekkide lõppemist, „katuseharja hävimist" kui kõrgemate köidikute hävimist ning „uuesti selle maja mitteehitamist" kui sansaara ringist väljumist; vt selgitustest: plekid (*kilesa*); köidikud (*saṁyojana*); sansaara (*saṁsāra*).

[307] *Khandhasuttaṁ* SN 22.48, *Mahāpuṇṇamasuttaṁ* MN 109 jpt.
[308] Dhp 40.
[309] Dhp 46.
[310] *Pheṇapiṇḍūpamasuttaṁ* SN 22.95. Kuna banaanitaime tüvi on pehme ja ebapüsiv ning peale viljade valmimist kukub kokku, esineb see dhammatekstides väärtusetuse sümbolina.
[311] Dhp 148-150.
[312] Dhp 153, 154.

Buddha on korduvalt kinnitanud, et keha pole „mina" ega „minu". „Anurādha suttas"[313] õpetab Buddha, et õige tarkuse omandanu näeb kõiki vorme, tundeid, tajusid, moodustisi ja teadvuseid olemasolule vastavalt: see ei ole minu, see ei ole mina, see pole mina ise (*sabbaṁ rūpaṁ… vedanaṁ… saññaṁ… saṅkhāre… viññāṇaṁ 'netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā'ti*).[314]

Algõpetust järgiv bhikkhu, kes on saanud vooguastunuks, on hävitanud lisaks (1) kahtluse (*vicikicchā*) köidikule ja (2) rituaalidesse kinnijäämise (*sīlabbataparāmāsā*) köidikule ka minavaatel põhineva (3) kehapõhise vaate (*sakkāya-diṭṭhi*) köidiku, mille puhul peetakse keha ja keerukat psühho-füüsiliste nähtuste kogumit isikuks, olendiks või iseendaks, või usutakse, et viie klammerdumise kogumiku sees või taga on olemas hävimatu hing, aatman, mina vms.[315] Selline jämedakoeline vaade esindab mitteteadmist ja valet vaadet, soovimatust näha inimest viie klammerdumise kogumikuna, ning põhjustab isekat käitumist. Kehapõhine vaade on kümnest köidikust (*dasa saṁyojana*) esimene, millest tuleb virgumiseks vabaneda,[316] misjärel pole enam võimalik, et meeles tekiksid sellised mõttemoodustised nagu „mina", „minu oma", „mina ise", „minu keha" jms; vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*). Virgumise seisukohast on oluline, et inimene õpiks tajuma kõikide tingitud asjade ja nähtuste tekkimist ja lakkamist olemasolevale vastavalt (*yathā-bhūta: anicca, dukkha, anattā*), mis tekitab keha moodustavate kogumike suhtes tüdimuse (*nibbidā*).[317] Vastasel juhul pole meele puhastamine ja nibbaana saavutamine võimalik[318]; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Keha dhammade (olemuse) ehk kogumike tekkimise ja lakkamise vaatlemise[319] vahetu mõistmisega omandatakse rõõm ja rahulolu ning saavutatakse surmatuse mõistmine[320]; vt selgitustest: surm (*māra*).

Kehamoodustiste lakkamine tähendab uue sünni ja keha moodustumise ehk uue kehastumise[321] lõppemist, sansaarast väljumist ja nibbaana saavutamist.

[313] *Anurādhasutta* SN 44.2; sama *Yodhājīvasutta* AN 3.133 jpt.
[314] *Yodhājīvasutta* AN 3.133; *Anurādhasutta* SN 44.2 jpt.
[315] *Sakkāyapañhāsuttaṁ* SN 38.15; *Saṁyojanasuttaṁ* AN 10.13 jpt.
[316] *Saṁyojanasuttaṁ* AN 10.13.
[317] *Upanisasuttaṁ* SN 12.23.
[318] Dhp 277-279.
[319] Dhp 259.
[320] Dhp 374.
[321] Dhp 351, 352.

Keskendus
(*samādhi*)

samādhi [saṁ + ā + √dhā + i (saṁ „koos" + ā „suunas" + √dhā „panema", „toetama", „toitma"; „koht")] keskendus; keskendumine.

Termin *samādhi* tähendab kokkupanemist, ühendamist, koondamist, tähelepanu õiget hoidmist ja kinnitamist (*sammā ādhānaṁ ṭhapanaṁ*) ehk kindlalt suunatud ja fikseeritud keskendusseisundit, mis saavutatakse süstemaatilise keskenduse arendamise abil, mida sageli tõlgitakse meditatsiooniks.

Buddha dhamma kontekstis on *samādhi*: (1) meele arendamise meetodi nimetus; (2) oskusliku teadvuse ühtesuunatus (*kusala cittassa ekaggatā*)[322]; ning (3) plekkidest ning tulvadest vabanemise ning virgumise ehk arahantiks saamise ning vaibumise (*nibbāna*) saavutamise vältimatu tingimus.[323]

Keskenduse arendamist, millega kaasneb läbinägemisteadmine (*vipassanā-ñāṇa*) või teadmine teest ja viljast, nimetatakse: (1) tühjuse keskenduseks (*suññatā samādhi*), mille sisuks on minatuse (*anattā*) läbinägemise arendamine, (2) märgituse keskenduseks (*animitta samādhi*), mille sisuks on mittepüsivuse läbinägemise arendamine ja (3) ihatuse keskenduseks (*appaṇihita samādhi*), mille sisuks on dukkha läbinägemise arendamine.[324]

Samuti on *samādhi* arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) 6.-8. osa koondnimetus, milleks on: õige püüdlus (*sammā-vāyāma*), õige teadlikkus (*sammā-sati*) ja õige keskendus (*sammā-samādhi*), millest viimane hõlmab keskendust neljas džhaanas;[325] vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Keskendus on ka kahe meele arendamise dhamma üldnimetus, milleks on: (1) rahu arendamine (*samatha-bhāvanā*) ja (2) läbinägemise arendamine (*vipassanā-bhāvanā*); vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*). Rahu arendamine eelneb alati läbinägemise arendamisele.[326] Just nende kahe dhamma (*dvayesu dhammesu*) abil ongi võimalik jõuda olemasolu vastaskaldale ehk vaibumisse (*nibbāna*)[327]; vt selgitustest: olemasolu (*bhava*).

Keskendus võib olla kas: (1) maine (*lokiya*) või (2) maistületav (*lokuttara*). Maistületav keskendus on seotud nelja arija tee (*ariya-magga*), nelja arija vilja

[322] *Cūḷavedallasuttaṁ* MN 44; *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22.
[323] *Jhānasuttaṁ* AN 9.36.
[324] *Rāgapeyyāla* AN 3.183–352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samathavipassanāsuttaṁ* SN 43.2; *Rāga peyyāla* AN 3.183–352 jt.
[325] *Cūḷavedallasuttaṁ* MN 44; *Saccavibhaṅgasuttaṁ* MN 141.
[326] *Vijjābhāgiyāsuttaṁ* AN 2.30.
[327] Dhp 384.

(*ariya-phala*) (vooguastunu, ükskordnaasja, mittenaasja, arahant) ja ülimate teadmiste (*abhiññā*) saavutamisega ning selle objektiks on vaibumine (*nibbāna*). Kõik ülejäänud keskenduse vormid on seotud kolme maailma (*kāma-loka, rūpa-loka, arūpa-loka*) kõlbelise teadvusega ja liigituvad maise keskenduse alla.[328]

Vt selgitustest:maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*).

Kes on nende kahe dhamma – rahu ja läbinägemise – arendamise abil vastaskaldale jõudnud ehk saavutanud nibbaana, selle kõik „köidikud lähevad looja" ehk lakkavad[329]; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); köidikud (*saṁyojana*).

Vaata lisaks ka selgitust: džhaana (*jhāna*).

Kirg
(*rāga*)

rāga [√raj + a] kirg.

Buddha õpetuses on kirg seotud armastusega (*pema, rati, vanati, sineha*); vt selgitustest: armastus (*pema, rati*); meeldiv, kallis (*piya*). Kõik plekid esindavad mitteoskuslikke meeleseisundeid, mis tekitavad klammerdumist ja juhivad dukkhasse.[330]

Kirest vabanemist teostatakse džhaanas läbinägemise arendamise kaudu klammerdumise kogumike vaatlemise läbi ning kire hülgamine toimub ebapuhtuse arendamise teel (*asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāya*);[331] vt selgitustest: keha (*kāya*). Olles vormi[332] abil (= viis klammerdumise kogumikku, üheksa laipa ja skelett) püsitustaju täielikult välja arendanud, mõistab bhikkhu püsituse hirmutavat ja ohtlikku olemust, misläbi kujuneb välja ohtlikkustaju (*ādīnava-saññā*). Mõistes vormi tõelist loomust, milleks on lõpliku rahulolu puudumine, tekib püsituse dukkhataju (*anicce-dukkha-saññā*). Seejärel hakkab bhikkhu vaatlema vormi minatut olemust ja sellega seotud dukkhat ning arendab välja dukkha minatusetaju (*dukkhe-anatta-saññā*). Nähes vormi tõelist loomust, tekib bhikkhul soov materiaalsest olemasolust vabaneda ja

[328] *Mahācattārīsakasuttaṁ* MN 117; *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.
[329] Dhp 384.
[330] *Kāmasuttaniddesa* Mnd 1.
[331] „*asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāya*." – *Meghiyasuttaṁ* AN 9.3.
[332] *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22.

sellest loobuda, misläbi hakkab loomulikul moel arenema loobumistaju (*pahāṇa-saññā*). Vormi tõelise olemuse nägemisel lakkab kirg vormide vastu ning kujuneb välja kiretustaju (*virāga-saññā*). Vaadeldes sel moel läbi kõik viis klammerdumise kogumikku, mõistab bhikkhu vormi lakkamist ning temas kujuneb välja lakkamistaju (*nirodha-saññā*). Sarnaselt eeltoodule vaatleb bhikkhu ka ülejäänud nelja kogumikku, milleks on tunne, taju, moodustised ja teadvus, ning arendab koos püsitustajuga välja minatustaju (*anatta saññā*).[333] Sel teel hakkab bhikkhu nägema viit klammerdumise kogumikku vastavalt kogumike tegelikule olemusele, nii nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta*), mille tulemusena hülgab meel vormidega seotud iha ning kirg lakkab jäädavalt. Nagu pillirookatusega hästi kaetud maja pakub vihma eest kaitset, nii pakub ka kirest vabastatud teadvus dukkha eest kindlat kaitset.[334]

Kõlblus
(*sīla*)

sīla [√sīl + a] kõlblus.

Kõlblus on Buddha õpetuses arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) kolmanda, neljanda ja viienda osa – õige kõne (*sammā-vācā*), õige tegu (*sammā-kammanta*) ja õige eluviis (*sammā-ājīvo*) – koondnimetus. Kõlblus hõlmab nii (1) kehalise (*kāyika*), (2) kõnelise (*vācasika*) kui ka (3) meelelise (*mānasika*) käitumise ohjamist.[335]

Nii „Jaotuste kogus" (*Aṁguttaranikāya*) toodud „Treeningu sutta"[336] kui ka „Pikkade kogus" (*Dīghanikāya*) toodud esimesed 30 suttat[337] kirjeldavad väikeste variatsioonidega bhikkhu kõlbluse kolmekordset treeningut (*tisso sikkhā*), milleks on:

1. kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*);
2. kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*);
3. kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).

Kõrgema kõlbluse treenimise kohustus sisaldab endas viiekordset ohjamist (*saṁvara*), mis hõlmab: (1) kõlbluse (*sīla*), (2) teadlikkuse (*sati*), (3) teadmise

[333] *Girimānandasuttaṁ* AN 10.60.
[334] Dhp 13, 14.
[335] *Vinayapiṭaka*, *Parivāra*, 4. *Antarapeyyāla* Pvr 4, 4.3, *Āpattisamuṭṭhānagāthā*.
[336] *Sikkhāsuttaṁ* AN 3.89.
[337] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Sikkhāsuttaṁ* AN 3.89 jpt.

(*ñāṇa*), (4) kannatlikkuse (*khanti*) ja (5) energia (*viriya*) ohjamist.

„Loobuva elu viljade suttas"[338] õpetab Buddha bhikkhudele, et kõlbluse arendamise alla kuulub: (1) kõlbluse treenimine (*sīla*), (2) vabanemisjuhistepõhine ohjamine (*pātimokkha-saṁvara-saṁvuto*), (3) laitmatuseõnne kogemine (*anavajja-sukha*), (4) võimete ohjamine (*indriya-saṁvara*), (5) teadvustatud arusaamise saavutamine (*sati-sampajañña*) ning (6) rahulolu saavutamine (*santosa*).

Kõrgemat kõlblust treenitakse samm-sammult. (1) **Väikese kõlbluse** (*cūḷasīla*) treenimine hõlmab õiget tegu, õiget kõnet, noorbhikkhu treeningjuhised (*sāmaṇera-sikkhā*) ja üldiseid treeningjuhiseid. (2) **Keskmise kõlbluse** (*majjhima-sīla*) treenimise sisuks on taimede mittekahjustamine, asjade mittehoiustamine, meelelahutustest hoidumine jms. (3) **Suure kõlbluse** (*mahā-sīla*) treenimine tähendab hoidumist loomalikust (madalast; sellest, mis juhib uue sünni loomade valda) valest eluviisist, milleks on ennustamine, kaitseloitsude ja mantrate lausumine ning nende õpetamine jm bhikkhu jaoks vale eluviis.

„Potthapaada sutta"[339] kirjeldab seda, kuidas kolmekordse treeningu tulemusel tekib uus taju liik, kus selle vastand lakkab (*sikkhā ekā saññā uppajjati, sikkhā ekā saññā nirujjhati*). „Suures lõvimöirge suttas"[340] kinnitab aga Buddha, et seni, kuni kolmekordne saavutus (*tividha sampadā = sīla*, *samādhi*, *paññā*) – mis sisaldab kindlasti ka sõbralikkuse (*mettā*) arendamist – ei ole arendatud täiuseni, pole võimalik saavutada Buddha õpetuse ainust ja lõplikku eesmärki, milleks on arija tee järgimise kaudu kõikidest köidikutest (*saṁyojana*)[341] vabanemine, arahantiks saamine ning nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) saavutamine.

Viis kõlblust on meele arendamiseks vajalik miinimum, mida saab järgida ka iga ilmikust Arija järgija tavaelust lahkumata. „Arija tee sutta"[342] kohaselt on viis kõlblusjuhist (*pañca-sīla*) järgmised:

1. elu võtmisest hoidumine (*pāṇātipātā veramaṇī*);
2. mitteantu võtmisest hoidumine (*adinnādānā veramaṇī)*;
3. naudingut pakkuvast valest käitumisest hoidumine (*kāmesumicchācāra veramaṇī*) [mis munkadele suunatud suttades esineb kui mittebrahmalikust käitumisest hoidumine (*abrahmacariyā*

[338] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmisuttaṁ* MN 125.
[339] *Poṭṭhapādasuttaṁ* DN 9.
[340] *Mahāsīhanādasuttaṁ* DN 8.
[341] *Mahālisuttaṁ* DN 6. Sutta sisaldab vormi valla džhaanadele lisaks ka vormita valla džhaanasid (*arūpa-jjhāna*), ning keskendusega seotud arenguetappe on siin nimetatud saavutusteks (*samāpatti*).
[342] *Ariyamaggasuttaṁ* AN 10.189, sama toovad ära *Ariyadhammasuttaṁ* AN 10.17, *Sādhusuttaṁ* AN 10.178, *Saddhammasuttaṁ* AN 10.191 jpt.

veramaṇī)[343]];
4. vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā veramaṇī*);
5. joovastavatest ainetest ja jookidest hoidumine (*surā-meraya-majja-pamāda-ṭṭhānā veramaṇī*)[344].

Viies kõlblusjuhises ehk dhammas püsija on oma käitumises läbinisti kindel (*vi-sārada*) ja kartlikkusest (*sārajja*) vaba.[345] „Ülevoolava suttas"[346] õpetab Buddha, et viis kõlblusjuhist on osa Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilase kaheksast taevalikust ja oskuslikust pälvimuste voost, mis toidavad õnne, on õnneliku viljaga, soodustavad taevalikku uut sündi ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele. „Meelepärase sutta"[347] kohaselt on kõlbelise käitumise kasudeks: (1) pikk elu (*āyu*), (2) hea väljanägemine (*vaṇṇa*), (3) õnn (*sukha*), (4) kuulsus (*yasa*) ja (5) uus sünd taevases vallas (*saggā*).

Igas kuus on 4 *uposatha* päeva, milleks on: (1) noorkuu päev, (2) esimese veerandi kaheksas kasvamise päev, (3) täiskuu päev ja (4) viimase veerandi kaheksas kahanemise päev.[348] Pühendunud ilmikust meesjärgijad (*upāsaka*) ja naisjärgijad (*upāsikā*) teostavad *uposatha* päevadel algtekstides toodud Buddha juhistele vastavalt **kaheksaosalist *uposatha* järgimist** (*aṭṭhanga-samannāgata uposatha*).[349] Neil päevadel lähevad ilmikud templisse, et kuulata bhikkhu antud dhammat, teha sanghale annetusi (*dāna*) ning harjutada koos Buddha, dhamma, sangha, kõlbluse, helduse ja deevade meelespidamist (*anussati*).[350] Samuti võetakse järgimiseks kaheksaosaline *uposatha* kõlblus (*aṭṭhangika uposatha sīla*), milleks on: (1) elu hävitamise hülgamine, sellest loobudes; (2) mitteantu võtmise hülgamine, sellest loobudes; (3) mittebrahmaliku käitumise hülgamine, sellest loobudes; (4) vale rääkimise hülgamine, sellest loobudes; (5) joovastavate ainete ja jookide hülgamine, neist loobudes; (6) söömine päeva ühes osas, loobudes öösel söömisest ning toidust valel ajal (st keskpäevast koiduni); (7) meelelahutuse ja kaunistuste kandmise hülgamine, neist loobudes; (8) kõrges, suures voodis

[343] *Sallekhasuttaṁ* MN 8, *Dasasikkhāpada* Kp 2 jt.
[344] Sõna-sõnaline tõlge: alkoholist, veinist ja rummist [tekkivast] hooletusest hoidumine.
[345] *Sārajjasuttaṁ* AN 5.171, *Visāradasuttaṁ* AN 5.172.
[346] *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.
[347] *Iṭṭhasuttaṁ* [*Pañcaiṭṭhadhammasuttaṁ*] AN 5.43.
[348] Mahaajaanas järgitakse *uposatha* päeva hiina kalendrile tuginedes 10 päeva kuus: 1., 8., 14., 15., 18., 23., 24. ja iga kuu kolmel viimasel päeval; ning Jaapanis kuus päeva kuus: 8., 14., 15., 23. ja iga kuu kahel viimasel päeval. *uposatha* päevade arvutamisel kasutavad mõned koolkonnad traditsioonipõhist keerulist valemit, mistõttu ei pruugi nende poolt järgitavad *uposatha* päevad kattuda astronoomiliste kuufaasidega.
Eesti Theeravaada Sangha järgib *uposatha* päevade tähistamisel astronoomilise kuu faase ja suttades Buddha enda antud *uposatha* päeva tähistamise juhiseid.
[349] *Sakkasuttaṁ* AN 10.46, *Uposathasuttaṁ* AN 3.70 jt.
[350] *Uposathasuttaṁ* AN 3.70. Vt DVK III, ptk „Kuus meelespidamist (*cha anussati*)".

magamise hülgamine, sellest loobudes.

„Sakka suttas"[351] rõhutab Buddha eranditult kõikide *uposatha* päevade järgimise olulisust. „Täpsustatud uposatha suttas"[352] õpetab Buddha, et Arija järgija poolt kaheksaosaliselt omandatud *uposatha* traditsiooni järgimine toob suure vilja (*mahapphala*), suure kasu (*mahānisaṁsa*), suure hiilguse (*mahājutika*) ja suure läbistavuse (*mahāvipphāra*). Samuti on *uposatha* päeva tähistamine üks kaheksast naise dhammast, mis juhib naise uue sünni peale keha surma meelepärase kehastumisega deevade valda (*devānaṁ sahabyataṁ upapajjatīti*).[353]

Kümme treeningjuhist (*dasa-sikkhāpada*), mis sisaldab ka eeltoodud viit kõlblust (*pañca-sīla*), moodustavad noorbhikkhu (*sāmaṇera*) ja noorbhikkhuni (*sāmaṇerī*) väljaõppe lahutamatu osa.[354]

„Lühikeste kogus"[355] loetletud kümme treeningjuhist (*dasa-sikkhāpada*) on järgmised:

1. Elu võtmisest hoidumine (*pāṇātipātā veramaṇi*).
2. Mitteantu võtmisest hoidumine (*adinnā-dānā veramaṇi*).
3. Mittebrahmalikust käitumisest hoidumine (*abrahma-cariyā veramaṇi*).
4. Vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā veramaṇi*).
5. Joovastavatest ainetest ja jookidest hoidumine (*surā-meraya-majja-pamāda-ṭṭhānā veramaṇī*).
6. Ebasobival ajal (s.t keskpäevast koiduni) söömisest hoidumine (*vikālabhojanā veramaṇi*).
7. Tantsust, laulust, pillimuusikast ja etenduste vaatamisest (st ilmalikest meelelahutustest) hoidumine (*nacca-gītavādita-visūka-dassanā-veramaṇī*).
8. Pärgadest, parfüümidest ehk lõhnaainetest, kosmeetikast, ehetest ja kaunistustest hoidumine (*mālā-gandha-vilepana-dhāraṇa-maṇḍana-vibhūsanaṭṭhānā-veramaṇī*).
9. Suures voodis ja kõrges voodis magamisest hoidumine (*uccā-sayana-mahā-sayanā veramaṇi*).
10. Kulla ja hõbeda vastuvõtmisest hoidumine (*jāta-rūpa rajata-paṭiggahaṇā veramaṇi*).

Kümnest treeningjuhisest (*dasa-sikkhāpada*) kaheksas sätestab bhikkhule

[351] *Sakkasuttaṁ* AN 10.46.
[352] *Vitthatūposathasuttaṁ* AN 8.42.
[353] *Anuruddhasuttaṁ* AN 8.46. Vt DVK, I ptk „Majaperemehe õige eluviis".
[354] *„araṇāgamane kañci, nivesesi tathāgato; kañci pañcasu sīlesu, sīle dasavidhe paraṁ."* – *Dīpaṁkarabuddhavaṁsa* Bv 3. Kümme treeningjuhist (*sikkhāpada*) sisaldab küll viit kõlblust (*sīla*), kuid *sikkhāpada* ei ole *sīla*.
[355] KN, *Dasasikkhāpada* Kp 2.

pärgadest, parfüümidest ehk lõhnaainetest, kosmeetikast, riietest, ehetest ja dekoratsioonidest hoidumise kohustuse. Ehtimine liigitub Buddha õpetuses oskamatu teo (*akusala kamma*) ehk mittesuurepärase (*asādhu*) ja dukkhat toova käitumise (*duccarita*) alla, kuna põhineb minavaatel (*atta-diṭṭhi*) ning kehapõhisel vaatel (*sakkāya-diṭṭhi*); vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*). Samas on 142. dhammavärsis toodud: „Kui ta ka ehituna ringi käib … see on bhikkhu". Kuna algtekstides pole selle salmi vaste leitav, on antud värss, nagu ka teised suttadest ja vinajast mitteleitavad (ilmselt hiljem lisatud) värsid jäänud avatuks diskussioonidele ning erinevatele tõlgendustele.

Noorbhikkhuks saanu hakkab kohe järgima kümmet treeningjuhist ning õppima *pāṭimokkha*'s ehk **vabanemisjuhistes** toodud 227 juhist,[356] mida järgivad täispühitsuse saanud bhikkhud.

Algtekstides toodud **10 oskuslikku tegu** (*kusala kamma*) ehk suurepärast (*sādhu*)[357] ja õnne toovat käitumist (*sucarita = susila*), ning **10 oskamatut tegu** (*akusala kamma*) ehk mittesuurepärast (*asādhu*) ja dukkhat toovat käitumist (*duccarita = dusila*) kuuluvad samuti kõlbluse ja kõlbelise meele treenimise juurde; vt selgitustest: tegu (*kamma*).

Kümne kõlbluse saavutamiseks (*sīla-sampadā*) tuleks otsustavalt hoiduda (*veramaṇi*) ja keelduda (*paṭivirata*):[358]

1. elu võtmisest (*pāṇātipātā*);
2. mitteantu võtmisest (*adinnādāna*);
3. naudinguid pakkuvast valest käitumisest (*kāmesu micchā-cāra*); munkade puhul mittebrahmalikust käitumisest (*abrahma-cariyā*);
4. vale rääkimisest (*musā-vāda*);
5. laimu kõnelemisest (*pisunā-vāca*);
6. karmist kõnest (*pharusā-vāca*);
7. tühjast lobast (*samphappalāpa*);
8. himust (*abhijjhā*);
9. kuritahtlikkusest (*byāpāda/vyāpāda*);
10. valedest vaadetest (*micchā-diṭṭhi*).

Õige kõlblus rajaneb õigel vaatel. Kuna valest vaatest tuleneb vale mõtlemine, valest mõtlemisest vale kõne jne, kuni vale keskenduseni välja, on autentse, õige Buddha dhamma avastamine ja järgimine kriitilise tähtsusega

[356] Dhp 185.
[357] *Sādhusuttaṁ* AN 10.178.
[358] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9, *Cundasuttaṁ* AN 10.176, *Paṭhamasañcetanikasuttaṁ* AN 10.217, *Pāṭaliyasuttaṁ* SN 42.13, *Sāleyyakasuttaṁ* MN 41 jpt.

virgumise ja kannatustest vabanemise saavutamisel.[359]

KÖIDIKUD
(*saṁyojana*)

saṁyojana [saṁ + √yuj + *e + ana (yuñjati)] „kokku ikestama", „ühendama"; köidik; ahel; kammits; miski, mis seob, side.

Buddha õpetatud virgumiseni viivat arija teed järgides vabanetakse järkjärgult olendeid olemasolurattasse siduvast kümnest köidikust (*dasa saṁyojana*), milleks on:

1. kehapõhine vaade (*sakkāya-diṭṭhi*),
2. kahtlus (*vicikicchā*),
3. kõlblusrituaalidest kinnihoidmine (*sīlabbataparāmāsā*),
4. naudingukirg (*kāma-rāga*),
5. pahatahtlikkus ja vastumeelsus (*vyāpāda, paṭigha*),
6. vormi [vallaga seotud] kirg (*rūpa-rāga*),
7. vormitu [vallaga seotud] kirg (*arūpa-rāga*),
8. uhkus (*māna*),
9. rahutus (*uddhacca*),
10. mitteteadmine (*avijjā*).[360]

Viis esimest on madalamad köidikud (*orambhāgiya-saṁyojana*) ja viis viimast kõrgemad köidikud (*uddhambhāgiya-saṁyojana*). Eristatakse ka kolme esimest köidikut (*tīṇi saṁyojanāni*),[361] mis lakkavad esimesena ja seitset viimast köidikut (*satta saṁyojanāni*), mis lakkavad vastavalt tulvade aluseks olevate plekkide lõppemisele.[362]

Kümne köidikuga kammitsetud olendid naasevad ikka ja jälle uude

[359] *„micchādiṭṭhikassa, bhikkhave, micchāsaṁkappo pahoti, micchāsaṁkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchāājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatissa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇaṁ pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti."* – *Micchattasuttaṁ* AN 10.103; *Mahācattārīsakasuttaṁ* MN 117; *Pubbaṅgamasuttaṁ* AN 10.121; *Vijjāsuttaṁ* AN 10.105, *Janavasabhasuttaṁ* DN 18.
[360] *Saṁyojanasuttaṁ* AN 10.13, *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2 jpt.
[361] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2.
[362] „Selgitusjuhendid (paali)" (*Nettippakaraṇa-pāḷi*) lk 14.

olemasolusse ega pääse dukkhast;[363] vt selgitustest: dukkha. Kes on aga vabanenud kolmest esimesest köidikust, see virgub hiljemalt seitsme uue sünni järel[364] ja ei deeva, gandhabba, Surm ega Brahma suuda selle isiku võitu kaotuseks muuta.[365]

Kuni inimene näeb köidikuid olemasolevate ja meeldivatena, ei loobu ta kirest, vihast ega pettekujutlusest (*rāga, dosa, moha*), kuid köidikute tõelise olemuse vahetu mõistmine ja olemasolutüdimuse saavutamine võimaldab hoolikal dhamma teostajal plekkidest vabaneda ja virguda.[366]

Kümne köidiku lakkamine toimub džhaanade arendamise kaudu.[367] „Suures Māluṅkya suttas"[368] selgitab Buddha Auväärsele Ānanda'le ja Auväärsele Māluṅkyaputta'le läbinägemise teel (*vipassanā*) viiest esimesest, madalamast köidikust vabanemist. Järkjärguline köidikutest vabanemine hõlmab olemasolu vahetu mõistmise ja olemasolutüdimuse saavutamist, vihast ja pettekujutlusest vabanemist ning virgumist. Kõikide köidikute hääbumine (*saṁyojanakkhayā*) ongi vaibumine ehk nibbaana (*nibbāna*).

Kümblema
(*nhātakaṁ*)

nhātaka [√nhā + ta + ka] „kes on vannitatud/kümmelnud", puhastunu; brahmanistlik pühitsemise rituaal.

Mõiste „see, kes on vannitanud" ehk „kes on kümmelnud" pärineb algselt veedade usundist ja tähistab noort meest, kes on veedade õpingud lõpetanud, „puhtaks saanud" ning käinud puhastumist tähistavas rituaalses vannis või pesnud end mõnes veekogus.

Buddha õpetuse kontekstis tähistab *nhātakaṁ* virgunud inimest, kes on dhamma õppimise, läbiuurimise ja teostamise tulemusel:

[363] Dhp 342.
[364] *Saupādisesasuttaṁ* AN 9.12.
[365] Dhp 105.
[366] Dhp 31; *Saṃyojanasuttaṁ* AN 2.6.
[367] *„etaṁ santaṁ etaṁ paṇītaṁ yadidaṁ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhayo virāgo nirodho nibbānan'ti."* – *Mahāmālukyasuttaṁ* MN 64. *„paṭhamampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; dutiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; tatiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; catutthampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi."* – *Jhānasuttaṁ*, *Jhānanissayasuttaṁ* AN 9.36.
[368] *Mahāmālukyasuttaṁ* MN 64.

NELI AARIJA ISIKUT
(*ariyapuggala*)

Arija isik	On vabanenud
VOOGU-ASTUNU (*sotāpanna*)	1. Kehapõhine vaade (*sakkāyadiṭṭhi*) 2. Kahtlus (*vicikicchā*) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (*sīlabbataparāmāsā*)
ÜKSKORD-NAASJA (*sakadāgāmi*)	On vabanenud
	1. Kehapõhine vaade (*sakkāyadiṭṭhi*) 2. Kahtlus (*vicikicchā*) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (*sīlabbataparāmāsā*)
	On nõrgenenud
	4. Naudingukirg (*kāmarāga*) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (*vyāpāda*, *paṭigha*)
MITTE-NAASJA (*anāgāmi*)	On vabanenud
	1. Kehapõhine vaade (*sakkāyadiṭṭhi*) 2. Kahtlus (*vicikicchā*) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (*sīlabbataparāmāsā*) 4. Naudingukirg (*kāmarāga*) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (*vyāpāda*, *paṭigha*)
ARAHANT (*arahant*)	On vabanenud
	1. Kehapõhine vaade (*sakkāyadiṭṭhi*) 2. Kahtlus (*vicikicchā*) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (*sīlabbataparāmāsā*) 4. Naudingukirg (*kāmarāga*) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (*vyāpāda*, *paṭigha*) 6. Vormikirg ehk vormi vallaga seotud kirg (*rūparāga*) 7. Vormitusekirg ehk vormita vallaga seotud kirg (*arūparāga*) 8. Uhkus (*māna*) 9. Rahutus (*uddhacca*) 10. Mitteteadmine (*avijjā*)

Allikas: *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2; *Ānāpānasatisuttaṁ* MN 118 jpt; Mehm Tin Mon, The Essence of Buddha Abhidhamma, Yangon: Mya Mon Yadanar Publication, 1995, lk 424–431

- täielikult ja lõplikult **vabanenud mustusest**, milleks on: (1) viis takistust (*nīvaraṇa*), (2) plekid (*kilesa*), (3) tulvad (*āsavā*) ja (4) kümme köidikut (*dasa saṁyojana*);
- **saavutanud seitse puhtust** (*satta-visuddhi*), milleks on: (1) kõlbeline puhtus (*sīla-visuddhi*), (2) teadvuse puhtus (*citta-visuddhi*), (3) vaate puhtus (*diṭṭhi-visuddhi*), (4) kahtluste ületamise puhtus (*kaṅkhā-vitaraṇa-visuddhi*), (5) tee ja mittetee teadmise ning nägemise puhtus (*maggāmagga-ñaṇadassana-visuddhi*), (6) tee teostamise teadmise ja nägemise puhtus (*paṭipadā-ñaṇadassana-visuddhi*) ning (7) teadmise ja nägemise puhtus (*ñāṇadassana-visuddhi*).[369]

Sellise saavutuseni jõudnu on ülev ja võidukas kangelane, suur nägija, kirest häirimatu ja täielikult puhastunud mõistnu.[370]

Maailm
(*loka*)

loka [√lok + a] maailm; inimkond; mingi kindel vormiline või vormideta eksistents. *loka* enamesinevad sünonüümid on: vald (*vacara*), sfäär (*visaya*), tasand (*bhūmi*), olemasolu (*bhava*) ja ala (*āyatana*).

Kolmese maailmade jaotuse kohaselt on olemas kolm olemasolu.

1. **Naudinguline olemasolu** (*kāma-bhava*) ehk naudingute maailm (*kāma-loka*), mille sünonüümiks on naudingu element (*kāma-dhātu*), on olem, kus olendid kogevad viie meele abil naudinguid.
2. **Vormiline olemasolu** (*rūpa-bhava*) ehk vormide maailm (*rūpa-loka*), mille sünonüümiks on vormi element (*rūpa-dhātu*), on olem, kus olendite teadvus vastab neljale vormidžhaanale.
3. **Vormitu olemasolu** (*arūpa-bhava*) ehk vormideta maailm (*arūpa-loka*), mille sünonüümiks on vormitu element (*arūpa-dhātu*), on olem, kus olendite teadvus vastab neljale vormitule džhaanale.[371]

Olendite põhjal eristatakse maailmade viiest jaotust: (1) niraja maailm (*niraya-loka*), (2) loomade maailm (*tiracchāna-loka*), (3) peetade maailm (*peta-loka*), (4) inimeste maailm (*manussa-loka*) ja (5) deevade maailm (*deva-loka*).[372]

Selleks ilmaks nimetas Buddha inimeste maailma ja teiseks ilmaks teisi maailmu.[373] Dhamma värsside kohaselt teab tark nii seda maailma kui teisi.[374]

Niraja on kõige kannatusterohkem olemasolu, kuhu satutakse oskamatu käitumise viljana, sh need, kes õpetavad valet dhammat (seda, mida Buddha pole õpetanud), panevad Buddha suhu „uut" dhammat/dharmat (mida ajalooline Gootama Buddha pole õpetanud)[375] jne; vt selgitustest: dhamma.

„Moodustiste saavutuse suttas"[376] loetleb Buddha kokku inimeste maailmale lisaks 30 deevade ja brahmade valda:

1. Khattiya hõimu (*khattiya*) ja braahmanid (*brāhmaṇa*) = inimeste maailm (*manussa-loka*).
2. Cātumahārājikā ehk nelja suure kuninga [valla] deevad (*cātumahārājikā devā*).
3. Tāvatiṁsā ehk 33 [valla] deevad (*tāvatiṁsā devā*).
4. Yāmā [valla] deevad (*yāmā devā*).
5. Tusita ehk rõõmu [valla] deevad (*tusitā devā*).
6. Nimmānaratī [valla] deevad ehk oma loomingust rõõmustavad deevad (*nimmānaratī devā*).
7. Paranimmitavasavattī [valla] deevad ehk teiste loomingust rõõmutundvad deevad (*paranimmita-vasavattī devā*).
8. Tuhande brahma [vald] (*sahasso brahmā*).
9. Kahe tuhande brahma [vald] (*dvisahasso brahmā*).
10. Kolme tuhande brahma [vald] (*tisahasso brahmā*).
11. Nelja tuhande brahma [vald] (*catusahasso brahmā*).
12. Viie tuhande brahma [vald] (*pañcasahasso brahmā*).
13. Kümne tuhande brahma [vald] (*dasasahasso brahmā)*.
14. Saja tuhande tuhande brahma [vald] (*satasahasso brahmā*).
15. Ābhā ehk säravate deevade [vald] (*ābhā devā*).
16. Parittābhā ehk väiksema säraga deevade [vald] (*parittābhā devā*).
17. Appamāṇābhā ehk piiritu säraga deevade [vald] (*appamāṇābhā devā*).
18. Ābhassarā [valla] deevad ehk säravad deevad (*ābhassarā devā*).

[369] *Rathavinītasuttaṁ* MN 24.
[370] Dhp 422.
[371] *Antarābhavakathā* Kv 8.2; *Saṅgītisuttaṁ* DN 33; *Vibhaṅgasuttaṁ* SN 12.2.
[372] *Mahāsīhanādasuttaṁ* MN 12, *Saṅgītisuttaṁ* DN 33, *Gatisuttaṁ* AN 9.68, *Kesisuttaṁ* AN 4.111 jt.
[373] Dhp 15, 16.
[374] Dhp 269.
[375] Dhp 306; *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132–139.
[376] *Saṁkhārupapattisuttaṁ* MN 120.

19. Parittasubhā [valla] deevad ehk väiksema iluga deevad (*parittasubhā devā*).
20. Appamāṇasubhā [valla] deevad ehk piiritu iluga deevad (*appamāṇa-subhā devā*).
21. Subhakiṇhā [valla] deevad ehk ilusa säraga deevad (*subhakiṇhā devā*).
22. Vehapphalā [valla] deevad ehk suurepärase viljaga deevad (*vehapphalā devā*).
23. Aviha [valla] deevad (*avihā devā*).
24. Atappa [valla] deevad (*atappā devā*).
25. Sudassā [valla] deevad ehk ilusad, puhtad deevad (*sudassā devā*).
26. Sudassi [valla] deevad ehk selge vaatega/nägemisega puhtad deevad (*sudassī devā*).
27. Akaniṭṭha [valla] deevad ehk kõrgemad deevad (*akaniṭṭhā devā*).
28. Lõputu ruumi [valla] deevad (*ākāsānañcāyatanūpagā devā*).
29. Lõputu teadvuse [valla] deevad (*viññāṇañcāyatanūpagā devā*).
30. Mittemillegi [valla] deevad (*ākiñcaññāyatanūpagā devā*).
31. Ei teadvuse ega mitteteadvuse [valla] deevad (*nevasaññā-nāsaññāyatanūpagā devā*).

Kõikide deevade eripäraks on pikk eluiga, kaunis väljanägemine ja õnnelikkus (*dīghāyukā vaṇṇavanto sukhabahulā*). Suttas selgitab Buddha, et kui inimene puhastab ja arendab meelt mõeldes sündimisele mingis vallas, siis (1) läbi oskusliku meele omaduste, nagu usk (*saddhā*), kõlblus (*sīla*), (kuulmise teel saadud) teadmised (*suta*), heldus (*cāga*) ja tarkus (*paññā*), (2) soovitud vallas sündimisest mõtlemise ning (3) iha koosmõjul ka uus sünd selles vallas tõepoolest ilmneb.[377]

Suttas nimega „Kuus kuuest kogumikku"[378] õpetab Buddha maailma tekkimist (*lokassa samudayo*) ja maailma lakkamist (*lokassa atthaṅgamo*) kui dukkha tekkimist ja lakkamist järgmiselt:

- sisemise ja välimise (taju)ala (*āyatana*) pinnalt tekib teadvus (*viññāṇa*);
- nende kolme kohtumine põhjustab kokkupuute (*phassa*);
- kokkupuude põhjustab tunde (*vedanā*), mis võib olla kas õnne tunne, dukkha tunne või ei-dukkha-ega-õnne tunne;
- tunne põhjustab iha (*taṇhā*), mis omakorda põhjustab klammerdumise (*upādānapaccayā*), olemasolu (*bhavapaccayā*), sünni, vanaduse, surma, leina, hala, valu, masenduse ja ahastuse (*jātipaccayā jarā-maraṇaṁ*

377

Vt selgitustest:tegu (*kamma*); *Saṁkhārupapattisuttaṁ* MN 120. Antud avaldus on osa hiljem loodud puhta maa koolkonna filosoofia alustest.

378 *Chachakkasuttaṁ* MN 148; sama *Lokasuttaṁ* SN 12.44 jpt.

soka-parideva-dukkha-domanass-upāyāsā) – see ongi dukkha.

Maailma tekkimisele vastupidises järjekorras toimub maailma ja ka dukkha lakkamine ehk iha lakkamisel lakkavad kirg ning klammerdumine jne.

Buddha on õpetanud, et siin maailmas inimesena sündimine on raske.[379] Inimesena sündimise ülimat harukordsust on Buddha võrrelnud ühest silmast pimeda kilpkonnaga (*kāṇa-kacchapa*), kes iga saja aasta tagant tõuseb korraks ookeani pinnale ja pistab kogemata pea seal tuulte ning tormide vallas triiviva rakme august läbi.[380] Samuti on ta kinnitanud, et vaid kaduvväike osa olenditest sünnib inimesena. „Sõrmeküüne suttas"[381] selgitab Buddha, et kui võrrelda maa kraapimisel sõrmeküüne otsa jäävat maad kogu olemasoleva suure maa (*mahā-pathavī*) elemendiga, siis on inimesena uuesti sündivaid olendeid sama vähe, kui palju on küüne otsa jäävat mustust. Samas, olendeid, kes ei sünni inimestena, on sama palju, kui ülejäänud suur maaelement kokku. Seeläbi manitses Buddha bhikkhusid hoiduma loidusest ja teostama hoolega ainult tema antud arahanti teed, et nood saaksid võimalikult kiiresti virguda,[382] kuna vaid arija teele sisenenud ja arija kaheksaosalist teed (*ariya aṭṭhangika magga*) teostav bhikkhu suudab väljuda uute sündide rattast; vt arija tee (*ariyamagga*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Maine ja maistületav
(*lokiya, lokuttara*)

lokiya [√lok + a + iya] maine.

lokuttara [loka + uttara] „maailmast kõrgem"; maistületav.

Dhamma teostus võib olla kas maine või maistületav.

Maine (*lokiya*) on see, mis: (1) esineb koos tulvadega (*sāsavā*), (2) on seotud pälvimuste ja viljade saamisega (*puñña-bhāgiyā*), (3) küpseb omandamisel (*upadhi-vepakkā*); ning on seotud (4) kolme valla (*kāma-loka*, *rūpa-loka* ja *arūpa-loka*) ja (5) kõlbelise teadvusega; vt selgitustest: tulvad (*āsava*); pälvimus (*puñña*); tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*); maailm (*loka*); kõlblus (*sīla*).

Maistületav (*lokuttarā*) on: (1) ilmalikust loobunud (2) arijale (*ariyā*)

379 Dhp 182.

380 *Dutiyachiggaḷayugasuttaṁ* SN 56.48, *Bālapaṇḍitasuttaṁ* MN 129.

381 *Nakhasikhasuttaṁ* SN 20.2.

382 *Dutiyasamādhisuttaṁ* AN 4.93 ja *Tatiyasamādhisuttaṁ* AN 4.94.

omane, (3) tulvadest vaba (*anāsavā*) ning seotud (4) nelja arija tee (*ariya-magga*) ja nelja arija vilja (*ariya-phala*) (vooguastunu, ükskordnaasja, mittenaasja, arahant) teostami-sega, (5) eesmärgiga saavutada ülimad teadmised (*abhiññā*) ja lõplik nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*);[383] vt selgitustest: arija (*ariya*); tulvad (*āsava*); arija tee (*ariyamagga*); teadmised (*ñāṇa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Mantra
(*manta*)

manta [√mant + a] 1: (veedades *mantra*, *mantray*) mantra, mana; enigmaatiline vormel; heli, sõna, lause või silbikombinatsioon, millel usutakse olevat üleloomulik, maagiline imevõime; nõidus, loits; veda hümn või laul. 2: [√man + tar] pühakiri; mõtleja, teadja. 3. [√mant] tarkus, mõistmine, arukus.

Brahmanistlikest tekstidest, veedadest, tantrismist, brahmanismist jm pärinevaid mantraid ehk manasid praktiseeritakse mittetheeravaada koolkondades (vadžrajaanas, eriti tiibeti budismis).

Buddha on kinnitanud, et ühegi mantra pidev kordamine ehk manamine, ükskõik kui pikalt seda harjutada ja korrata, ei suuda eemaldada naudingukirge, kuritahtlikkusest, laiskust ja loidust, rahutust ja muret ega kahtlust[384] ning et virgumisele viib ainult tema antud arija kaheksaosaline tee.

Manamine kuulub peamiselt brahmanistliku tava alla, Buddha pole mantraid andnud ega õpetanud. Hilisemates tekstides esinevad vastupidised viited on hiljem Buddha suhu pandud ega ole seotud ajaloolise Gootama Buddha õpetusega.[385]

Buddha õpetuse nn „mantraks" on viis kõlblusjuhist;[386] vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

[383] *Mahācattārīsakasuttaṁ* MN 117, *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.
[384] *Saṅgāravasuttaṁ* SN 46.55.
[385] *Brāhmaṇadhammikasuttaṁ* Snp 2.7.
[386] *Kulāvakajātaka* Ja 31.

Maisehüljanu
(*pabbajita*)

pabbajita [pa + vaj + a + ti (pabbajati)] „see, kes läheb välja" ehk maisehüljanu; kodu ja ilmaliku elu hüljanu.

Tekstides esineb maisehüljanu enamasti majaperemehe (*gihi*) vastandina. Maisehüljanu lahkub koduelust kodutu ellu ja valib kollase rüü, loobub ilmalikust maailmast, maistest naudingutest ja omandist[387], saab Gootama Buddha järgijaks ehk noormungaks või noornunnaks ning asub Buddha õpetatud arija teed teostama; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); arija tee (*ariyamagga*).

Maisehüljanu eesmärgiks on kogu maise ja mustuse hülgamine[388]; vt selgitustest: maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*); plekid (*kilesa*).

Meel
(*mano, mana, manas*)

mano, ***mana*** [√man + a], ***manas*** [√man + as] meel.

Meele mõiste Buddha õpetuses kattub suures osas varasemas India filosoofias esineva *mano* mõistega.

Buddha õpetuses on inimeseks nimetatav jaotatud kuueks, spetsiifiliste võimetega alaks (*āyatana*), kus eristatakse: (1) kuut sisemist (taju)ala (silm, kõrv, nina, keel, keha, meel) ja (2) kuut välimist (taju)ala (vorm, heli, lõhn, maitse, puude, dhamma). Kui sisemine meeleala kohtub välimise meeleala ehk dhammaga, tekib meeleteadvus (*mano-viññāna*). Need kolm – sisemine ja välimine meeleala ning teadvus – moodustavad kontakti (*phassa*) ehk kokkupuute, millest omakorda tekivad samaaegselt meeleteadvuse kontaktile vastav tunne, taju ja moodustised.

Igal sisemisel (taju)alal on võime (*indriyā*). Viis esimest võimet on erineva ulatusega ja erineva „karjamaaga" (*nānāgocarānaṁ*) ehk „toitumisalaga" (kõrv ei koge maitset), ega ole seotud teiste tajuvõimete kogemustega. Nende viie

[387] Dhp 87, 88.
[388] Dhp 388.

võime ületavaks varjupaigaks (*paṭisaraṇaṁ*) ehk võimeid koondavaks keskuseks on meel (*mano*), millel on võime kogeda (*paccanubhotī*) kõikide tajude „karjamaid" ehk kogemusi.[389]

„Dhammavärsside" esimesed kaks salmi ütlevad: „Dhammade eel käib meel, dhammad [on] meele juhitud, meele loodud"[390]. Meeleks nimetas Buddha meeleteadvust (*mano-viññāna*), mis esindab meele teadlikkust mingi dhamma (idee, objekti) ilmnemisest meeles, kuid ei tunne seda ära. Äratundmine tekib alles järgmises etapis tänu meelekontaktile vastavale tajule (*mano-samphassaja-saññā*). Meeleteadvus ei sisalda mõttemoodustisi (*mano-samphassaja-saṅkhārā*) ehk meeletegureid, sh iha, jt tahtelise tegutsemise aluseks olevaid meele aspekte. Kuna kahe esimese dhamma värsi puhul on tegemist *mano-kamma*'ga ehk millegagi, mis on meele juhitud ja meele loodud (*mano-seṭṭhā*, *mano-mayā*) ehk seotud teadvuse teguritega (*cetasika*), siis ei saa siinkohal olla tegemist Buddha poolt meeleks nimetatud meeleteadvusega (*mano-viññāna*). Seetõttu on osades *„Dhammapadapāḷi*" tõlgetes (nt tai keelses) tõlgitud kahes esimeses värsis esinev sõna *mano* südameks: „... südame juhitud, südame loodud". Võttes aga arvesse, et: (1) paalikeelses luules kohtab sageli rütmi säilitamise eesmärgil kasutatud sõnalühendeid ja -ühendeid; (2) pikad terminid, nagu „meelekontaktile vastavad moodustised" (*mano-samphassaja-saṅkhārā*) või „meelekontaktile vastav teadvus" (*mano-samphassaja-viññāna*) ei võimalda hästi riimi loomist ja rütmi säilitamist; ning (3) vaid meelekontaktile vastavad moodustised (*mano-samphassaja-saṅkhārā*) saavad olla „juhitud ja loodud", siis on käesolevas tõlkes 1. ja 2. „Dhammavärsside (paali)" salmis esinev termin *mano* tõlgitud „meeleks", mitte „südameks".

See, mida Buddha nimetas oma õpetuses meeleks, ei ole hing, nii nagu seda mõistavad filosoofilised suunad või usundid. Meelel on võime (*indriya*), nagu näiteks silmal on silmavõime (*cakkhundriya*), mille abil on võimalik näha ja kõrval on kõrvavõime (*sotindriya*), mille abil on võimalik kuulda. Viie füüsilise tajuorgani abil kogetakse nähtavaid objekte, helisid, lõhnu, maitseid ja kombatavaid objekte. Ideid ja mõtteid pole võimalik tajuorganite abil luua ega mõista, kuid see on võimalik meelevõime (*manindriya*) abil. Kui silma ja silmavõime abil on võimalik näha värve ning väliseid vorme, siis meelevõime abil on võimalik nähtut mõista ja mõtestada, nähtu üle järele mõelda ning seda analüüsida.

Meel on aktiivne looja ja tegutseja. „Meeletegu" (*mano-kamma*) võib olla sõbralik (*mettena manokammena*)[391] vm moel oskuslik, aga ka oskamatu. Meele abil võib luua isegi füüsilisest kehast eraldi eksisteeriva

[389] *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43.
[390] Dhp 1, 2.
[391] *Ānandattheragāthā* Thag 17.3.

meelekeha (*manomayā kāya*), mis on puudusteta, veatu ja kõikides aspektides täiuslik.[392] Samuti on võimalik silmaga nägemisele sarnaselt näha meeles (*passāmi naṁ manasā cakkhunāva*) teiste olendite teadvust (*citta*) ning teiste meeles ilmnevaid mõtteid ja küsimusi.[393] Just meel on see, mille kaudu loob bhikkhu tahte:

> „Bhikkhud, see on dhamma (loomuomane): selles meele-rõõmus keha rahuneb. Rahunenud kehas, bhikkhud, loob [bhikkhu] kindla tahtmise: tundku [ma kehalist] õnne!"[394]

Seega pole *mano* passiivne tajukogemuste vastuvõtja, edastaja ja reageerija, vaid ka aktiivne tegutseja ja looja. Meeles olevast kavatsusest sõltub oskuslik ehk õige ja hea tegutsemine (*mano-su-carita*) ning oskamatu ehk dukkhat või vaeva toov tegutsemine (*mano-du-ccarita*);[395] vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*). Kuritahtlik teadvus (*citta*) on rikutud meelega (*mana*) mõtlemine (kavatsus) (*byāpannacitto kho pana hoti paduṭṭhamanasaṅkappo*). Kuritahtlikkusest mõjutatud meel kasvatab (*abhivaḍḍhanti*) oskamatuid dhammasid (omadusi, nähtuseid) ja vähendab (*parihāyanti*) oskuslikke dhammasid.[396] Oskusliku saavutamiseks tuleks „Dhammavärsside (paali)" kohaselt valvata meelt raevukuse eest (*manopakopaṁ*) ja seda ohjata (*saṁvuto*), hoiduda halvast meelelisest käitumisest (*manoduccaritaṁ*) (negatiivsest, halvustavast, alandavast jms mõtlemisest) ning harjutada vaid head meelelist käitumist (*manasā sucaritaṁ*) (dhammakohast mõtlemist jms). Selleks tuleb meel pöörata nii kalliks peetavast (*piyehi*) kui ka vägivaldsest eemale. Kuivõrd meel pöördub vägivallast, sedavõrd vaibub ka dukkha.[397] Kõikide meele takistuste (*mano-nivāraṇa*) ületamisel ületatakse ka kogu dukkha.[398]

Meeleteadvus (*mano-viññāṇa*) tekib seotusest. Meel on sisemiselt puutumatu (*aparibhinno*), kuni meelealasse ei satu väliseid dhammasid ehk objekte, ja kuni puudub objektiga seotus (*āgacchanti*). Seetõttu ei saa ka vastav teadvusliik (*viññāṇa-bhāgassa*) ilmneda. Ka siis, kui meelealasse küll satuvad välised dhammad, kuid nende dhammadega puudub seotus, ei saa vastav teadvus ilmneda. Aga kui *mano* alasse sattunud väliste dhammadega tekib seotus, ilmneb ka vastav teadvus ehk *mano-viññāṇa*.[399]

[392] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[393] *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.
[394] *„dhammatā esā, bhikkhave, yaṁ pītimanassa kāyo passambhati. passaddhakāyassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṁ: 'sukhaṁ vediyāmī'ti." – Cetanākaraṇīyasuttaṁ* AN 11.2.
[395] *Kammakaraṇavagga* AN 2.1–10; *Kesisuttaṁ* AN 4.111; *Sucaritasuttaṁ* Iti 65; *Bahudhātuka-suttaṁ* MN 115.
[396] *Sevitabbāsevitabbasuttaṁ* MN 114.
[397] Dhp 390.
[398] *Manonivāraṇasuttaṁ* SN 1.24.
[399] *Mahāhatthipadopamasuttaṁ* MN 28.

Meelt ei pea kõigest eemale hoidma. „Meele takistuse sutta“[400] lükkab Buddha ümber väite, et dukkhast vabaneb vaid see, kes meeles *kõik* takistab:

[Deva:]

> “[Kui] seda [või] toda meeles takistada,
> ei [saa] see [ega] too dukkhat [põhjustada].
> [Aga] see, [kes] kõik meeles takistab,
> see vabaneb kogu dukkhast.”

[Buddha:]

> “Kõike ei [pea] meeles takistama,
> ega kõike oma meeles tagasi lükkama;
> [vaid] see ja too, [mis on] kuri,
> seda [ja] toda [tuleks] meeles takistada.”

Meel on ka see, mis tunneb olemasolust rõõmu ja heameelt (*somanassa*) või pöördub maailmast ja suundub nibbaana poole. „Ebastabiilsuse suttas“[401] õpetab Buddha:

> „Kõik moodustised ilmnevad mulle ebastabiilsetena,
> ka kõik maailmad [kokku] ei rõõmusta mu meelt;
> kõikidest maailmadest tõuseb mu meel kõrgemale –
> vaibumise suunaliseks on muutunud mu meel.“

Meel pole „mina“. Kuna õppimata tavainimene peab meelt endaks või ennast meeleks, siis ei suuda ta selle vastu kogeda tüdimust (*nibbinda*), muutuda kiretuks (*virajja*), ega vabaneda (*vimucci*).[402]

Kuigi sisemiselt on meel „murdumatu“ (*ajjhattiko ceva mano aparibhinno hoti*),[403] on see sõltuvuslikult tekkinud ja lakkab, kui selle tekkimist põhjustav tingimus lakkab. „Põlluharija suttas“[404] õpetab Buddha, et vabanemisel (*mokkha*) saavutatavas nibbaana seisundis pole enam meelt ega ka meeleteadvust:

> „Tõepoolest, Kurjus[405] – kus pole meelt, pole dhammasid

[400] *„yato yato mano nivāraye, na dukkhameti naṁ tato tato; sa sabbato mano nivāraye, sa sabbato dukkhā pamuccatī”ti. na sabbato mano nivāraye, na mano saṁyatattamāgataṁ; yato yato ca pāpakaṁ, tato tato mano nivāraye”ti.“* – *Manonivāraṇasuttaṁ* SN 1.24.

[401] *„sabbasaṅkhārā ca me anavatthitā khāyissanti, sabbaloke ca me mano nābhiramissati, sabbalokā ca me mano vuṭṭhahissati, nibbānapoṇañca me mānasaṁ bhavissati.“* – *Anavatthitasuttaṁ* AN 6.102.

[402] *Assutavāsuttaṁ* SN 12.61.

[403] *„yattha ca kho, pāpima, natthi mano, natthi dhammā, natthi manosamphassaviññāṇāyatanaṁ, agati tava tattha, pāpimā”ti.“* – *Mahāhatthipadopamasuttaṁ* MN 28.

[404] *Kassakasuttaṁ* SN 4.19.

[405] Surma personifikatsioon.

> (meeleobjekte) ega ole meelekontakti teadvusala,
> see koht [on] sinu jaoks mindamatu!“

Vt selgitustest:nibbaana ehk vaibumine (nibbāna).

Meeldiv, kallis
(*piya*)

piya [√pī + a] 1: kallis, armas, meeldiv; armastus; (m) abikaasa; (k) hinnaline asi. 2: aer.

„Visākhā suttas“[406] õpetab Buddha Visākhā’le, et see, kellel on 100 armastust, sellel on 100 dukkhat ehk vaeva (*yesaṁ kho, visākhe, sataṁ piyāni, sataṁ tesaṁ dukkhāni*), kellel on 90 armastust, sellel on 90 dukkhat ja kellel on üks armastus, sellel on üks dukkha. Kellel aga ei ole armastust, sellel ei ole dukkhat – see on leinatu, määrdumatu, ahastuseta (*yesaṁ natthi piyaṁ, natthi tesaṁ dukkhaṁ, asokā te virajā anupāyāsāti*).

Samas suttas selgitab Buddha, et mis iganes lein või hala või mõni muu dukkha siin maailmas on, on see tekkinud armastusest ja kellegi kalliks pidamisest. Armastuse, kiindumuse jt klammerdumist tekitavate meeleseisundite asemel õpetas Buddha arendama kõikide olendite suhtes võrdset, piiritut ja isetut sõbralikkust, kaastunnet ja kaasrõõmu kuni neutraalse suhtumiseni välja;[407] vt selgitustest: dukkha; armastus (*pema, rati*); arendamine (*bhāvanā*).

Seni, kuni bhikkhu ei ole naudingute (*kāma*), keha (*kāya*) ja vormi (*rūpa*) suhtes vaba kirest, soovidest, armastusest ja kiindumustest, janunemisest, palavikulisusest (= motiveeritusest) ja ihast; seni kuni ta sööb nii palju kui kõht mahutab, andub heaoluõnnele (*seyya-sukha*), nägemisõnnele (*passa-sukha*) loiduseõnnele (*middha-sukha*) ja viibib selles, ei kaldu tema teadvus innukuse, pühendumuse, järjekindluse ega pingutuse poole.[408] Sama kinnitab ka värss, mis ütleb, et meeldivast sünnivad lein ja hirm ning leinast ja hirmust saab vabaks vaid see, kes meeldivast vabaneb.[409]

[406] *Visākhāsuttaṁ* KN Ud 8.8; sama: *Devadahasuttaṁ* MN 101.

[407] Vt *Maghadevasuttaṁ* MN 83; *Tevijjasuttaṁ* DN 13; *Mettāsahagatasuttaṁ* SN 46.54; *Paṭhama-mettāsuttaṁ* AN 4.125; *Dutiyamettāsuttaṁ* AN 4.126; *Saṅkhittasuttaṁ* AN 8.63, *Saṅkhadhama-suttaṁ* SN 42.8 jt.

[408] *Cetokhilasuttaṁ* MN 16.

[409] Dhp 209-212.

Mina ja minatus
(*atta, anatta*)

atta [ā + d + ta] ise; mina.

Buddha õpetuse seisukohast moodustab minaks nimetatav viiest klammerdumise kogumikust (*pañc-upādāna-kkhandhā*), mis on püsitud (*anicca*) ja minatud (*anattā*) ega allu inimese tahtele. Püsitu ja minatu olemuse tõttu ei saa need sisaldada lõplikku rahulolu, mistõttu ongi viis klammerdumise kogumikku dukkha.

Keha või teadvuse nägemine muutumatu, sõltumatu või kõigest muust eraldiseisva üksusena esindab Buddha õpetuses valet vaadet ehk minavaadet;[410] vt selgitustest: keha (*kāya*). Kuna üheski koostisosas pole võimalik leida mina, on inimeseks nimetatav minata (*anatta*).

Abhidhamma eristab (1) suhtelist tõde (*sammuti-saccā*) ja (2) kõrgemat tõde (*paramattha-saccā*). Kõrgema tõe kohaselt eksisteerib vaid (1) teadvus (*citta*), (2) teadvustegurid (*cetasika*), (3) vorm (*rūpa*) (need kolm on moodustuva ja lakkava olemusega, olemasolus nähtuvad) ja (4) vaibumine (*nibbāna*) (mis pole moodustuv ega lakkav ega ole olemasolus nähtav),[411] samas kui mina (*atta*) on vaid pettekujutlus ehk moonutus (*vipallāsa*). Suhtelise tõe kohaselt eksisteerib mina kui virgumata meelele omane, ühiskonnas kokkulepitud, endaks peetavale viitamise tava.

Minavaatest (*atta-diṭṭhi*) tekkinud arvamused (1) „ma olen parem" (*seyyohamasmī*), (2) „ma olen võrdne" (*sadisohamasmī*) ja (3) „ma olen madalam" (*hīnohamasmī*) esindavad valet vaadet.[412] Kuna „Dhammapada (paali)" 61. salmi („Kui rändaja ei leia paremat või endaga võrdset, siis peaks ta kindlasti üksi rändama") kanooniline vaste ei ole leitav, on selle värsi tõlgendus jäänud spekulatsioonidele avatuks.

Minavaatest vabanenu on vooguastunu, kes saavutab hiljemalt 7 uue sünni järel nibbaana ehk vaibumise; vt selgitustest: arija (*ariya*). Sama tõdeb ka dhamma värss, mis ütleb, et kirest, vihast ja minast „tühjendatud paat" (inimene) liigub kiiresti nibbaana poole;[413] vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg ja viha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

[410] *Anattalakkhaṇasuttaṁ* SN 22.59.
[411] *Abhidhammapiṭaka*, *Kathāvatthu*.
[412] *Soṇasuttaṁ* SN 22.49.
[413] Dhp 369.

Minemine ehk uus sünd
(*gati*)

Hea ehk heasse minemine (*sugati*) tähendab soodsat uut sündi, mis ootab ees seda,

1. kes on läinud kolme kaitse alla;
2. kel on Buddha, dhamma ja sangha suhtes usaldav usk (*saddhā*);
3. kel on välja arendatud viis võimet ehk usu-, energia-, teadlikkuse-, keskendus- ja tarkusevõime.

Head minekut ehk head uut sündi põhjustavad 10 oskuslikku tegu (*dasa kusala-kamma*) ehk õnne toovat käitumist (*sucarita*). Selliste meeleomadustega inimene ei lasku enam kunagi nirajasse ega sünni enam loomade vallas, peetade sfääris ega apaaja kannatusterohkes vallas. Ta siseneb kindlasti arija teele, saab kas selles elus või hiljemalt seitsme uue sünni järel arahantiks ning saavutab kindlasti virgumise ja nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*);[414] vt selgitustest: tegu (*kamma*); kõlblus (*sīla*). Hea uue sünni toovad pälvimused[415], mille vundamendiks on (1) annetamise, (2) kõlbluse ja (3) õige keskenduse arendamise teel loodud õnne toov käitumine;[416] vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

Halba minekut (*duggati*) ehk halba uut sündi põhjustavad 10 oskamatut tegu (*dasa a-kusala-kamma*) ehk dukkhat toovat käitumist (*ducarita*), mis on kümne õnne toovat käitumise vastandid.[417]

Moodustised
(*saṅkhāra*)

saṅkhāra [saṁ + √kar + a] (m) „kokkutehtu", moodustis; moodustumine.

Kõik moodustuv on tekkinud teatud tingimuste ilmnemisel ning lakkab nende tingimuste lõppemisel. *saṅkhāra'*d on osa inimeseks nimetatavast

[414] *Paṭhamasaraṇānisakkasuttaṁ* SN 55.24.
[415] Dhp 16, 18.
[416] *„dānasīlādpabheada … sucaritaṁ kusalakammaṁ."* – *Vimānavatthu-aṭṭhakathā* VvA 19.
[417] Dhp 15, 17.

klammerdumise kogumikust (*pañcupādānakkhandhā*)[418] ning vormi, tunde, taju, moodustiste ja teadvuse moodustajad;[419] vt selgitustest: keha (*kāya*).

Kõik moodustised põhinevad tahtel (*cetanā*). Kolm moodustiste liiki on:

1. kehamoodustised (*kāya-saṅkhāra*), milleks on sisse ja väljahingamine;
2. sõnamoodustised (*vacī-saṅkhāra*), milleks on mõtlemine ja läbiuurimine;
3. teadvusemoodustised (*citta-saṅkhāra*), milleks on taju ja tunded.[420]

Suttantas on moodustised määratletud kui vormipõhine tahe (*rūpa-sañcetanā*, *rūpa-cetanā*), mistõttu on moodustised kamma ja dukkha loojad; vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*). Abhidhamma kohaselt hõlmab moodustiste mõiste 52. teadvustegurit (*cetasika*); vt selgitustest: teadvus (*citta*).

Kes on saavutanud kõikide moodustiste (*saṅkhārā*) ehk nime ja vormi (*nāma-rūpa*) (= teadvus ja keha) läbinägemise arendamisel püsitustaju (*anicca-sanna*), see näeb moodustisi õige tarkusega, nii nagu need tegelikult on: püsitud, dukkhalikud ja omaolemuseta ehk minata[421] ning lakkavad; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).

Buddha õpetas:

> „Bhikkhud, vorm…, tunne…, taju…, moodustised … ja teadvus on püsitud. Mis on püsitu, on dukkha; mis on dukkha, on minatu; mis on minatu, on sestap „see ei ole minu", „see ei ole mina", „see ei ole mina ise" – nii nagu see tõeliselt on, õige tarkusega, tuleb vormi…, tunnet…, taju…, moodustisi … ja teadvust mõista. Nii nagu see tõeliselt on, õige tarkusega nägemisel, teadvus kiretustub ja vabaneb klammerdumise lakkamise läbi tulvadest.[422]

Miski, mis moodustub ja lakkab tahtest sõltumata, ei saa pakkuda lõplikku rahulolu. Seetõttu on moodustumine üks kolmest dukkha liigist (*saṅkhāra-dukkhatā*); vt selgitustest: dukkha.

Mõiste „kõiki dhammad" (*sabbe dhammā*)[423] hõlmab nii moodustunud (*saṅkhārā*) kui ka mittemoodustunud (*asaṅkhārā*) asju ja nähtuseid. Mittemoodustuvad dhammad on näiteks *nibbāna* ja *niyāma/niyama* ehk (loomulik) seadus(pära). Viis loomulikku mittemoodustunud seaduspära

[418] *Khandhasuttaṁ* SN 22.48, *Mahāpuṇṇamasuttaṁ* MN 109 jpt.
[419] *Khajjanīyasuttaṁ* SN 22.79.
[420] *Dutiyakāmabhūsuttaṁ* SN 41.6, *Paṭiccasamuppādavibhaṅgasuttaṁ* SN 12.2.
[421] Dhp 277.
[422] *Aniccasuttaṁ* SN 22.45, *Yadaniccasuttaṁ* SN 22.15, *Channasuttaṁ* SN 22.90 jt.
[423] Dhp 279.

(*pañca-niyāma*) on: (1) aastaaegade seaduspära (*utu-niyāma*), (2) seemne seaduspära (*bīja-niyāma*), (3) teo seaduspära (*kamma-niyāma*), (4) teadvuse seaduspära (*citta-niyāma*) ja (5) dhamma seaduspära (*dhamma-niyāma*).[424] Kuna nibbaana kui ka seaduspärad on mittemoodustunud dhammad, ei õpetanud Buddha, et *kõik* dhammad on püsitud ja dukkha.

Kuna kõik moodustuv on püsitu ning toob soovimatut vaeva, valu ja kannatust ega kuulu täielikult minu kontrolli alla, ei saa ühegi moodustise kohta öelda, et „see on minu" (*etaṁ mama*), „see on mina" (*eso hamasmi*) või „see olen mina" (*eso me attā*). Sestap ei saa ka osades õpetustes esinev moodustunud (jumala loodud) hing (*jīva*) või aatman (*attan*, sansk *ātman*) olla igavene.

Viimane moodustumine[425] tähendab uute kehaliste ja meeleliste moodustiste tekkimise põhjuste lakkamist, sansaarast väljumist ja nibbaana saavutamist – see ongi moodustiste rahunemise õnn (*saṅkhārūpasamaṁ sukhaṁ*)[426]; vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Moonutused
(*vipallāsa*)

vipallāsa [vi + pari + √as + a] „täielikult tagurpidi/kummuli viskamine", moonutus; (ümber)pöördumine (negatiivses mõttes).

Olemasoluiha allikas on mitteteadmine (*avijjā*), mille kaudu ilmnevad kolm moonutust (*vipallāsa*), mis takistavad nägemast olemasolu tegelikkusele vastavalt, milleks on: (1) tajumoonutused (*saññā-vipallāsa*), (2) teadvusemoonutused (*citta-vipallāsa*) ja (3) vaatemoonutused (*diṭṭhi-vipallāsa*). Tekkinud moonutuste tõttu kujuneb väär uskumus, et (1) püsitu (*anicca*) on püsiv (*nicca*), (2) kannatus (*dukkha*) on õnn (*sukha*), (3) minatu (*anatta*) on mina (*attā*) ja (4) ilutu (*asubha*) on ilus (*subha*).[427]

Moonutused ja illusioonid (*papañca*) ei võimalda näha nelja tõde ja soodustavad seeläbi dukkhat tekitavat käitumist; vt selgitustest: plekid (*kilesa*); dukkha.

[424] *Aṭṭhasālinī* lk 360–362; *Sumaṅgalavilāsinī* DA.II.432; DhsA.272-274; *Abhidhammavatara* lk 54. Sisuliselt kuuluvad neli esimest seaduspära viienda alla.
[425] Dhp 351.
[426] Dhp 368.
[427] *Vipallāsasuttaṁ* AN 4.49.

Nauding
(*kāma*)

kāma [√kam + a] nauding, mis on seotud viie tajuuksega.

Viis naudinguga seotud tajuust on: silm, kõrv, nina, keel ja keha, mida osades tekstides nimetatakse ka naudingunööorideks (*kāma-guṇā*).[428] Kõik tajupõhised naudingud juhivad dukkhasse ning toovad leina ja hirmu.[429] Naudingu mõiste alla koonduvad nii madalad (*hīnā*), keskmised (*majjhimā*) kui ka kõrgemad (*paṇītā*) naudingud.[430]

„Abhidhammakorvis" eritatakse viit naudingu esinemise vormi, milleks on:

1. naudingusoov (*chanda kāma = kāmacchanda*), mis on üks viiest takistusest (*nīvarana*);
2. naudingukirg (*rāga kāma = kāmarāga*), mis on üks kümnest köidikust (*saṃyojana*);
3. soovi ja kire nauding (*chanda-rāga kāma*), mis on üks osa kolmest ihast (*taṇhā*);
4. mõtlemise nauding (*saṅkappa kāma*); ja
5. kirest mõtlemise nauding (*saṅkappa-rāga kāma*), mis on üks kolmest valest mõtlemisest (*micchā-sankappa*).[431]

Tekstides esinevad veel sellised naudinguga seotud mõisted, nagu naudingutulv (*kāmāsava*)[432] ja naudingusse klammerdumine (*kāmūpādāna*). Hilisemates tekstides eristatakse naudingu baase ehk aluseid (*vatthu-kāmā*), mis hõlmavad sisemisi tajusid ja väliseid tajuobjekte, sh naudingu plekki (*kilesa-kāmā*), mis on subjektiivne plekipõhine ihalus kogeda mingit naudingut.[433]

Naudingud pakuvad vähe rahulolu, kuid toovad dukkhat;[434] vt selgitustest: dukkha. „Ohu suttas"[435] õpetab Buddha, et kõiki kuue tajuga kogetavaid naudinguid tuleks näha kui (1) kannatust (*dukkha*), (2) haigust (*roga*), (3) paiset (*gaṇḍa*), (4) noolt (*salla*)[436], (5) sidet (*saṅga*), (6) sood (*paṅka*) ja (7) üsa

[428] *Araṇavibhaṁgasuttaṁ* MN 139.
[429] Dhp 186, 215.
[430] *Kāmasuttaṁ* AN 5.7.
[431] *Jhānavibhaṅga* Vb 12.
[432] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2 jt.
[433] *Kāmasuttaniddesa* Mnd 1, *Jatukaṇṇimāṇavapucchāniddesa* Cnd 15, *Hārasampātabhūmi* Pe 8 jt.
[434] Dhp 186, 215.
[435] *Bhayasuttaṁ* AN 8.56.
[436] Dhp 275.

(*gabbha*), kuna naudingukire mõju all (*kāma-rāga-rattāyaṁ*) ja soovikirest aheldatu (*chanda-rāga-vinibaddho*) pole selle ega järgmise eluga kaasnevatest ohtudest (*bhaya*) vaba – seetõttu ongi üsa naudingu üldnimetuseks ehk epiteediks (*tasmā 'gabbho'ti kāmānametaṁ adhivacanaṁ*). Buddha antud virgumisõpetuse kohaselt ei tuleks kuue taju teel (silm, kõrv jt) kogetavate naudingutega ühineda, vaid džhaanat arendada.[437]

Neli arija tõde
(*cattāro ariya saccā*)

cattāro (põhiarv) neli.

ariya vt: arija (*ariya*)

sacca [sa + √as + a + nta + ya] tõde; tõeline, tegelik.

Buddha eristas (1) arija tõde (*ariya-sacca*), milleks on neli arija tõde ja (2) mittearija tõde (*anariya-sacca*), mis on arija tõe vastand.[438]

Gootama Buddha õpetus rajaneb neljale arija tõele, milleks on:

1. dukkha arija tõde (*dukkha ariya-sacca*),
2. dukkha tekkimise arija tõde (*dukkha-samudaya ariya-sacca*),
3. dukkha lakkamise arija tõde (*dukkha-nirodha ariya-sacca*),
4. dukkha lakkamisele viiva tee arija tõde (*dukkha-nirodha-gāminī paṭipadā*).[439]

Dukkha lakkamisele viiva tee kohta vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhaṅgika magga*).

Kannatuse arija tõde ütleb, et kannatused on olemasolu lahutamatu osa:

> „See aga, mungad, on kannatuse arija tõde.
> Sünd on ju kannatus, vanadus on ju kannatus,
> haigus on ju kannatus, surm on ju kannatus;
> kokkupuude ebameeldivaga on kannatus
> ja lahusolek meeldivast on kannatus;

[437] Dhp 27.
[438] *Ariyadhammasuttaṁ* AN 10.135.
[439] *Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11, *Khandhasuttaṁ* SN 56.13, *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16 jpt.

kannatus on see, kui ei saada, mida ihaldatakse;
lühidalt: viis olemasollu klammerdumise kogumikku on kannatus.“[440]

Seni kuni esinevad viis klammerdumise kogumikku, mida tavainimene peab ekslikult minaks, inimeseks või olendiks, esineb ka dukkha; vt selgitustest: keha (*kāya*).

Kannatuse tekkimise arija tõde selgitab kannatuse päritolu:

„See aga, mungad, on kannatuse tekkimise arija tõde. Selleks on iha, mis juhib uutesse sündidesse, millega kaasnevad kirg ja nauding, mis ilmnevad kord siin, kord seal – naudinguiha, olemasoluiha ja mitteolemasoluiha.“[441]

Kannatuse lakkamise arija tõde ütleb, et meie kannatus on vabatahtlik ning sellest on võimalik vabaneda:

„See aga, mungad, on kannatuse lakkamise arija tõde, milleks on selle iha jäägitu, kiretu lakkamine, sellest loobumine, selle hülgamine ja ihkamisest vabanemine.“[442]

Kannatuse lakkamisele viiva tee arija tõde ütleb, et kannatuste lakkamise seisundisse ehk nibbaanasse (*nibbāna*) viib arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*):

„See aga, mungad, on kannatuse lakkamisele viiva tee arija tõde. See on kaheksaosaline tee, milleks on: õige vaade, õige mõte, õige kõne, õige tegu, õige eluviis, õige püüdlus, õige teadlikkus, õige keskendus.“[443]

Buddha on kinnitanud, et õpetas nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed nii munkadele, nunnadele kui ka ilmikjärgijatele.[444]

[440] *„idaṁ kho pana, bhikkhave, dukkhaṁ ariyasaccaṁ – jāti pi dukkhā, jarā pi dukkhā, byādhipi dukkho, maraṇampi dukkhaṁ, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampiccaṁ na labhati tampi dukkhaṁ – saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.“ – Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.

[441] *„idaṁ kho pana bhikkhave, dukkhasamudayo ariyasaccaṁ: yāyaṁ taṇhā ponobhavikā nandi rāgasahagatā tatra tatrābhinandinī, seyyathīdaṁ: kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.“ – Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.

[442] *„idaṁ kho pana bhikkhave dukkhanirodham ariyasaccaṁ: yo tassā yeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.“ – Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.

[443] *„idaṁ kho pana bhikkhave, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ: ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathīdaṁ: sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammāājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.“ – Dhammacakkappavattanasuttaṁ* SN 56.11.

[444] *„tadabhiññāya ācikkhiṁ bhikkhūnaṁ bhikkhunīnaṁ upāsakānaṁ upāsikānaṁ.“ – Nagara-suttaṁ* SN 12.65.

Tõe väljaarendamine tähendab nelja tõe mõistmist ja nägemist ning sõltuvusliku tekkimise mõistmist ja sellekohast olemasolu nägemist, mis on üks vooguastunu (*sotāpanna*) omadustest;[445] vt selgitustest: arija tee (*ariyamagga*).

„Indra samba suttas“[446] õpetab Buddha, et kel on neljast arija tõest selge arusaam, ei vaata enam ühegi teise õpetaja (laama, kirjaniku, filosoofi, preestri vt) õpetuse poole ega ülista neid, vaid püsib erinevatest suundadest puhuvate õpetusliinide tuuleiilide käes kindlalt, turvaliselt ja vankumatuna nagu kindlale alusele kinnitatud raudsammas (*ayo-khīlo*) või Indra sammas (*inda-khīlo*). Nelja arija tõde mõistnu püüdleb ja pingutab vaid Ülima Arija, Buddha enda juhistele vastavalt, et saavutada nelja tõe vahetu nägemine ning kaheksa-osalise arija tee dhamma kohane teostamine.

Kuna õige vaade saab alguse nelja arija tõe õigest mõistmisest ja sellekohasest käitumisest, väärib kollast rüüd vaid see bhikkhu, kes püsib neljas tões ehk õiges vaates;[447] vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*)

nibbāna [nī + √vā + ana (= vana = taṇhā piltl. väljend)] nibbaana, vaibumine.

Paalikeelne sõna *nibbāna* tähendab dukkha põhjuseks oleva iha (*taṇhā*) puudumist.[448] Buddha on nibbaanat kirjeldanud järgmiselt:

„Bhikkhud, on ala, kus pole maad, pole vett, pole tuld, pole tuult;
pole lõputu ruumi ala, pole lõputu teadvuse ala, pole mittemillegi ala, pole ei-taju-ega-mittetaju ala;
pole ka seda maailma, pole selle taga olevat maailma, pole kuud ega päikest. Seal, bhikkhud, ma ütlen, pole tulemist, pole minemist, pole jätkumist, pole lakkamist, pole uut sündi,

[445] *Ānisaṁsasuttaṁ* AN 6.97.

[446] *Indakhīlasuttaṁ* SN 56.39.

[447] Dhp 9, 10.

[448] Hilisemate selgituste kohaselt võib *nibbāna* tähendada ka kustumist [*ni*(*r*) + *vā* = puhuma, välja minema] viidates iha, ahnuse, viha, pettekujutluse ja kire leegi kustu(ta)misele.

ei vähimatki tuge, vähimatki liikumist, vähimatki objekti – see ongi dukkha lõppemine.“[449]

Nibbaana ehk vaibumise saavutamine on Buddha õpetuse lõppeesmärk ja kulminatsioon, mis saavutatakse kaheksaosalise tee teostamise, sh õigel vaatel põhineval džhaanade õige arendamise tulemusena; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); arija tee (*ariyamagga*); džhaana (*jhāna*).

Kolm nibbaana teostanut on täielikult virgunud, sansaara (*saṁsāra*) ületanud ja vaibunud arahantid, kelleks on:

1. üksimõistnu (*pacceka-buddha*),[450]
2. õigestimõistnu (*sammā-sam-buddha*),[451]
3. kuulmise kaudu virgunud järgija/õpilane (*sāvaka-bodhi*).[452]

Mittevirgunul ei ole väljaspool loogikat ja arutlusvõimet asuvat, kõikidest kannatustest ehk kogu dukkhast täielikku ja pöördumatut vabanemist vastava kogemuse puudumise tõttu võimalik lõpuni mõista[453]. Seetõttu on Buddha püüdnud virgumisseisundit kirjeldada selle vastandite kaudu ning rohkete selgituste, metafooride ja poeetiliste epiteetide abil. Tekstides toodud selgituste kohaselt iseloomustavad „arija pärusmaad“[454] ehk nibbaanat täielik loobumine (*nekkhamma*),[455] kogu dukkha hülgamine (*sabba-dukkha-ppahīna*),[456] klammerdumise väljajuurimine (*ālayasamugghāta*),[457] kõikidest kõidikutest (*saṁyojana*) jäägitu vabanemine,[458] kõigutamatu segamatus

[449] *„atthi, bhikkhave, tadāyatanaṁ, yattha neva paṭhavī, na āpo, na tejo, na vāyo, na ākāsānañcāyatanaṁ, na viññāṇañcāyatanaṁ, na ākiñcaññāyatanaṁ, na nevasaññānāsaññāyatanaṁ, nāyaṁ loko, na paraloko, na ubho candimasūriyā. tatrāpāhaṁ, bhikkhave, neva āgatiṁ vadāmi, na gatiṁ, na ṭhitiṁ, na cutiṁ, na upapattiṁ; appatiṭṭhaṁ, appavattaṁ, anārammaṇamevetaṁ. esevanto dukkhassā ti.“* – *Paṭhamanibbānapaṭisaṁyuttasuttaṁ* [*Parinibbāna* 1] Ud 8.1.

[450] *pacceka* [*paṭi* + *eka*] igaüks; üksinda; eraldi; erinev; eraldiseisev; ühele kuuluv.

[451] Kommentaariumites esineb Buddhade neljane jaotus: (1) *sabaññu-buddhā* (teostab 4, 8 või 16 *asankheyya* (loendamatu) + 100 000 *kappa* (ajastu) jooksul kümmet täiust ehk *pāramī*), (2) *pacceka-buddhā* (teostab 2 *asankheyya* + 100 000 *kappa* jooksul kümmet täiust), (3) *catu-sacca-buddha* (kõik tulvad ületanud arahantid) ja (4) *suta-buddhā*; vt. täpsemalt SA.i.20; AA.i.65.

[452] Üksikbuddhade loetelu toob ära *Isigilisuttaṁ* MN 116.

[453] Dhp 92.

[454] Dhp 22.

[455] *„... vanā nibbānamāgataṁ, kāmehi nekkhammarataṁ…“* – *Nāgasuttaṁ* AN 6.43.

[456] *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

[457] *Aggappasādasuttaṁ* AN 4.34.

[458] *„… sabbasaṁyojanātītaṁ vanā nibbanam āgataṁ…“* – *Nāgasuttaṁ* AN 6.43; *Udayitthera-gāthā* Thag 15.2 jt.

(*acala*),[459] absoluutne stabiilsus (*accuta*),[460] tüüne rahulolu (*santi-pada*),[461] mitteteadmise (*avijjā*) ületamine ning kire (*rāga*)[462], viha (*dosa*) ja pettekujutluse (*moha*) jäädav lakkamine,[463] uhkuse purustamine (*mada-nimmadana*), tulvade lõppemine (*āsavakkhaya*),[464] kõikide moodustiste (*saṅkhāra*) rahunemine,[465] iha lõppemine (*taṇha-kkhaya*)[466], lakkamine (*nirodha*),[467] naudinguiha puudumine[468] ja naudingu lakkamine (*kāma nikkāmo*),[469] janu hävimine ehk janust väljumine (*pipāsa-vinaya*), meeleliste piinade lakkamine,[470] olemasollu tulemise lakkamine (*nirodha*),[471] sünni-surma ringi katkemine (*vaṭṭu-paccheda*),[472] surmatuse saavutamine (*amata*)[473] ning maailma lõppu jõudmine (*lokantagū*).[474] Erinevates tekstides on kirjeldatud nibbaanat veel sõnadega vabanemine (*mokkha, vimokkha – mutti, vimutti*), lõputu ehk lõpmatus (*an-anta*), püsiv (*dhuva*), saar (*dīpa*), absoluut (*kevala*), hirmutus (*khema*)[475], jahtumine (*nibbuti*), lõppsihtpunkt (*parāyana*), kõrgeim (*paṇīta*), teispoolsus (*pāra*), vastaskallas (*para*)[476], rahu (*santa*), tõde (*sacca*), kaitse (*saraṇa*), õndsus (*siva*), puhtus (*visuddhi*) jt.

Nibbaana on mittetekkinud (*a-kata-ñña*)[477], „mitte-kokku-tehtu“[478]. See on piiritu ja puhas ala (*āyatana*) ehk dimensioon,[479] kus kõik ühendused nelja suure elemendiga on igaveseks katkenud, jätmata ainsatki jälge (*cattāro*

[459] *„patto acalaṭṭhānaṁ…“* – *Vimānavatthu* Vv 514.

[460] *„... nibbānaṁ accutaṁ padaṁ.“* – *Ekadhammassavanīyatthera-apadāna* Thag Ap 429.

[461] *„santiti nibbutiṁ ñatvā…“* – *Tuvaṭakasuttaṁ* Snp 4.14.

[462] Dhp 350.

[463] *„… rāgakkhayo dosakkhayo mohakkhayo – idaṁ vuccati nibbānan'ti.“* – *Nibbānapañhāsuttaṁ* SN 38.1, *Parammaraṇasuttaṁ* SN 16.12 jt.

[464] *„... sāvakā āsavānaṁ khayā…“* – *Arakkheyyasuttaṁ* AN 7.58.

[465] Dhp 38 1;*„…sabbasaṅkhārasamatho... nibbānaṁ.“* – *Brahmāyācanasuttaṁ* SN 6.1.

[466] Dhp 347, 350.

[467] *„… taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbāṇaṁ“* – *Brahmāyācanasuttaṁ* SN 6.1; *„… virāgāya nirodhāya…“* – *Parammaraṇasuttaṁ* SN 16.12; *„...taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbāṇaṁ.“* – *Brahmāyācanasuttaṁ* SN 6.1; *„...virāgāya nirodhāya…“* – *Parammaraṇasuttaṁ* SN 16.12. *taṇhakkhaya* tähendab (1) naudinguiha (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluiha (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitteolemasoluiha (*vibhava-taṇhā*) täielikku ja pöördumatut lakkamist ning *nibbāna* tähendab nende kolme iha puudumist.

[468] *„… nikkāmo nibbano…“* – *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

[469] *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

[470] *Aggappasādasuttaṁ* AN 4.34.

[471] *„... bhavanirodho nibbāṇanti.“* – Auväärse Mūsila, Auväärse Paviṭṭha, Auväärse Nārada ja Auväärse Ānanda vahelise vestluse toob ära *Kosambisuttaṁ* SN 12.68.

[472] *Aggappasādasuttaṁ* AN 4.34.

[473] Kui lakkab sünd, lakkab ka surm.

[474] *„… sabbabhavātivatto.“* – *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

[475] Dhp 39.

[476] Dhp 85.

[477] Dhp 97, 383.

[478] *asaṅkhāra* [na + saṁ + √kar + *a (< a + saṅkhāra)] adj. eitav eesliide *a* + *saṁ* koos, täielikult, terviklikult + *khāra* tegema, panema.

[479] *Paṭhamanibbānapaṭisaṁyuttasuttaṁ* [*Parinibbāna* 1] Ud 8.1.

mahābhūtā aparisesā nirujjhanti). See on ainelistest ja meelelistest moodustistest täielik ja lõplik vabanemine, kõikide tulvade (*āsava*) ja ikete purunemine[480] ning kõigest piiravast vabanemine. Nibbaana on vabanemine minevikust, olevikust ja tulevikust, mis ongi sansaara lõplik lakkamine;[481] vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*).

Nibbaana ehk vaibumine ise ei ole *otseselt* millegi (iha, viha, mitteteadmine vms) lõppemine, kuna liigitub lõpliku tõe alla,[482] mis tähendab, et nibbaana ei ole tekkinud, ilmnenud, loodud ega moodustunud,[483] ja ei saa seetõttu olla tekkimise, muutumise, lagunemise ega lakkamise objekt. See pole põhjus, tingimus ega tagajärg. Nibbaana ei ole füüsiline eksistentsi vald, kuhu virgunud suunduvad (selline vaade ei vasta Buddha autentsele õpetusele), sinna ei vii ainsatki füüsilist teed ning see on teedest tühi, mistõttu on see jäljetu.[484] Kuna nibbaana ei ole tekkinud, pole seda võimalik ka ohustada, kaotada ega hävitada.[485] Ainus viis nibbaanat mõista ja näha, on saavutada see kaheksaosalise tee kaudu, kuid saavutatu ei ole tee tagajärg, samamoodi nagu ka valgus ei ole nägemise tagajärg.

Virgumise saavutanud arahant vaibub lõplikult pärast viie kogumiku lakkamist (*pari-nibbāna*). Kuna iha, ahnus, viha, pettekujutlus, klammerdumine, kirg jt viie klammerdumise kogumiku ilmnemise vältimatuks tingimuseks olevad teadvuse plekid (*citta-kilesa*) on täielikult ja lõplikult lakanud, ei ilmne virgunu enam üheski olemasoluvallas, mistõttu ei saa ka dukkha enam tekkida; vt selgitustest: keha (*kāya*).

Nibbaana saavutamine toimub kõrgema kõlbluse, kõrgema tarkuse ja kõrgema keskenduse teostamise teel tulvade lakkamise ning vaibumise (*nibbāna*) saavutamise läbi. Buddha juhiste kohaselt peaks bhikkhu esmalt keskenduma kõlbluse treenimisele, vabanemisjuhiste põhisele käitumise ohjamisele (*pātimokkha-saṁvara-saṁvuto*), (taju)võimete ohjamisele (*indriya-saṁvara*) ja teadvustatud arusaamise saavutamisele (*sati-sampajañña*).[486] Olles saanud õpetajalt selged juhised, keskendub ta erakluses viie takistuse eemaldamisele (*nīvaraṇappahāna*), esimese, teise, kolmanda ja neljanda džhaana arendamisele (*paṭhama-jjhāna, dutiya-jjhāna, tatiya-jjhāna ja catuttha-jjhāna samādhi*) ja kaheksa teadmise (*ñāṇa*) saavutamisele, mille kulminatsiooniks ongi tulvade lakkamise teadmise

[480] Dhp 23.
[481] Dhp 348.
[482] *Abhidhammapiṭaka*, *Kathāvatthu*; *Aṅguttaranikāya-aṭṭhakathā*, *Manorathapūraṇī* AA.i.95; *Kathāvatthu-aṭṭhakathā*, *Paramattadīpanī* Kvu-A.34 jt.
[483] *„…ajātaṁ abhūtaṁ akataṁ asaṅkhataṁ… ."* – *Tatiyanibbānapaṭisaṁyuttasuttaṁ*, *Parinibbāna* 3 Ud 8.3.
[484] Dhp 179.
[485] Dhp 180.
[486] Dhp 293.

saavutamine (*āsava-kkhaya-ñāṇa*) ning vaibumine (*nibbāna*).[487]

Kõik Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel rõõmustavad keskenduse arendamises, saavutavad plekkide „metsa" ehk kõige valgust takistava lõppemise[488] ning virgumise ja mõistmise[489]; vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu = Gootama; arendamine (*bhāvanā*).

OHJAMINE
(*yam; saṁvara*)

yamati [√yam + a + ti] sureb; ohjab.

saṁvara 1: [saṃ + √var + a] ohjamine, kontrollimine. 2: kaetud, suletud.

„Iha sutta"[490] kohaselt pole olemasolust vabanemine ilma (taju)võimeid ohjamata võimalik. (Taju)võimete puudulik ohjamine (*indriya a-saṁvara*) põhjustab kolmekordset – keha, kõne ja meele tasandil – dukkhat toovat käitumist (*ti-duccarita*) ega lase viiel takistusel (*pañca nīvaraṇa*) peatuda ja lakata. Takistuste poolt piiratud meel ei suuda saavutada keskenduse (*samādhi*) kaudu arendatavat teadmist (*vijjā*) ega vabaneda olemasoluihast (*bhava-taṇhā*), mis ongi dukkha üheks peamiseks allikaks. Kes aga mõistab ohjamatuse vahetut seost dukkha tekkimisega ja soovib siiralt dukkhast vabaneda, selle jaoks on ohjamine meele arendamise loomulik osa.[491] Sama põhimõte väljendub värsisalmis, mis ütleb, et üleskerkinud viha kui rappuva vankri vaoshoidja on vankri juht, ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.[492]

Tajusid mitteohjav bhikkhu sünnib nirajas;[493] vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); maailm (*loka*) = niraja. Buddha pidas paremaks süüa ohjamatul pigem tulikuuma raudkuuli kui võtta vastu almuseid.[494]

[487] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Paṭhamasāmaññasuttaṁ* SN 45.35, *Saṅgītisuttaṁ* DN 33, *Dasuttarasuttaṁ* DN 34 jt.
[488] Dhp 283, 305.
[489] Dhp 301.
[490] *Taṇhāsuttaṁ* AN 10.62.
[491] Dhp 6, 7, 8.
[492] Dhp 222.
[493] Dhp 307.
[494] Dhp 308, 371; „Vinajakorvi" *Mahāvibhaṅga*, *Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttaṁ* Iti 48. Sama põhimõtte toob ära ka *Aggikkhandhopamasuttaṁ* AN 7.72.

Selgituste[495] kohaselt hõlmab kõrgema kõlbluse treenimine (*adhisīla-sikkhā*) viiekordset ohjamist, milleks on: (1) kõlbeline ohjamine (*sīla-saṁvara*), (2) teadlikkuse ohjamine (*sati-saṁvara*), (3) teadmise ohjamine (*ñāṇa-saṁvara*), (4) kannatlikkuse ohjamine (*khanti-saṁvara*) ja (5) energia ohjamine (*viriya-saṁvara*).

Tajuvõimete ohjamiseks (*indriya-saṁvara*) kontrollib ja ohjab bhikkhu kõiki kuut tajuust (*indriyesu guttadvāro*, st nägemine, kuulmine jt tajud), saavutab tähelepaneliku teadlikkuse, selge arusaamise ja rahulolu (*santosa*) ning kogeb rüvetamatuseõnne (*ayāseka-sukha*). Tajuuste valvamine tähendab silma puhul seda, et vormi nägemisel ei haara bhikkhu selle märgi (*nimittaggāhī*) ega detailide ehk teisejärguliste tunnuste järele (*nānubyañjanaggāhī*), st ta ei jää kinni objekti, selle omadustesse ega detailidesse. Sama põhimõte kehtib kõikide teiste tajude kohta.[496] Järgmiseks keskendub ta teadvustatud arusaamise saavutamisele (*sati-sampajañña*).[497] Seejärel hakkab bhikkhu meelerahu arendamise (*samatha-bhāvanā*) teel harjutama maisest loobumist ja vabaneb naudingusoovist (*kāmacchanda*). Arendades kaastunnet vabaneb ta himust ja kuritahtlikkusest (*abhijjhā-vyāpāda*). Tähelepaneliku erksuse ja valvsuse arendamise teel vabaneb ta laiskusest ja loidusest (*thīna-middha*). Arendades kõigutamatut rahu ja sisemist vaikust vabaneb bhikkhu rahutusest ja murest (*uddhacca-kukkucca*). Arendades oskuslikke meeleseisundeid vabaneb ta skeptilisest kahtlusest (*vicikicchā*).[498]

Kõike ohjav bhikkhu on seesmiselt rõõmus ja rahus, elab üksinduses ja vabaneb kogu dukkhast.[499]

[495] DhsA 351.
[496] *Saṁvarasuttaṁ* AN 4.14; *Sekhasuttaṁ* MN 53; *Gopālasuttaṁ* AN 11.17.
[497] Dhp 293. Kui *sati* tähendab tegevuste teadvustamisest tulenevat teadlikkust, siis *sampajañña* tähendab sellele teadlikkusele rajanevat tähelepanelikkust, mis põhineb teadmisel ja arusaamisel olemasolu tõelisest olemusest, milleks on püsitus, dukkha ja minatus (*anicca*, *dukkha*, *anattā*) (DVK, IV osa: Leksikon); vt selgitustest: olemasolu (*bhava*). Teadlikkuse arendamist õpetab „Suur teadlikkuse loomise sutta" DN 22; vt ka MN 10.
[498] Meele arendamise teed kirjeldavad samm-sammult *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Soṇadaṇḍa-suttaṁ* DN 4, *Kūṭadantasuttaṁ* DN 5, *Kūṭadantasuttaṁ* DN 6, *Jāliyasuttaṁ* DN 7 jpt „Pikkade tekstide kogumiku" (*Dīghanikāya*) esimeses grupis (*vagga*) sisalduvad suttad.
[499] Dhp 361, 362; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.

Ohverdamine
(*yajetha, huta*)

yajetha [√yaj + a + ti] annetab; teeb annetusi.

huta [√hu + ta] „tules ohverdamiseks põletatud", ohverdamine; pakkumine; ohverdatud või ohvritules põletatud asi (usuti, et asjade põletamisel tekkinud suits kannab ohverduse üles jumalateni).

„Loobuva elu viljade suttas"[500] õpetab Buddha bhikkhudele, et tule, seemnekestade, riisipulbri, riisiterade, või, õli, loitsude, mantrate, vere jms jumala(te)le ohverdamine on oskamatu ja virgumise suhtes kasutu tegevus.

„Ujjaya suttas"[501] kinnitas Buddha braahman Ujjaya'le, et ta ei kiida heaks vägivaldset ohverdamist, mille käigus tapetakse veiseid-lehmi (*gāvo*) kitsesid-jäärasid (*ajeḷaka*), kukkesid (*kukkuṭa*), sigasid (*sūkara*) või teisi elusolendeid. Arahantid jt teele sisenenud ei osale kunagi vägivaldses ohverdamises. Samas suttas kiitis Buddha heaks loomade vägivallatu ohverdamise, mille puhul loomi ei tapeta, vaid antakse ära sugulastele või teistele abivajajatele ning andja teab, et ohverdatud loomade saaja ei tapa saadud loomi.

Hilisema päritoluga selgitustes[502] eristatakse kolme täiuse tasandit: (1) tavaline täius (*pāramī*), näiteks oma vara ohverdamine, (2) keskmine täius (*upapāramī*), näiteks oma kehaosade ohverdamine ja (3) lõplik täius (*paramattha-pāramī*), näiteks oma elu ohverdamine.

Olemasolu
(*bhava*)

bhava [√bhū + a] „tulemine"; saamine; olemasolu (vorm või seisund); olemasollu tulemine ehk sündimine, tekkimine või ilmnemine mingis olemasolu vallas; *bhava* sünonüümideks on vald (*vacara*), sfäär (*visaya*), maailm (*loka*), tasand (*bhūmi*), ala (*āyatana*) ja element (*dhātu*). [√bhū + a + a] (käskivas kõneviisis) ole!

[500] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmi-suttaṁ* MN 125.
[501] *Ujjayasuttaṁ* AN 4.39, vt ka *Udāyīsuttaṁ* AN 4.40.
[502] Bu I.77., DhA I.84.

Buddha eristas olemasolu puhul kolme tasandit, milleks on: (1) naudinguline olemasolu (*kāma-bhava = kāma-bhūmi*), (2) vormiline olemasolu (*rūpa-bhava = rūpa-bhūmi*) ja (3) vormita olemasolu (*arūpa-bhava = arūpa-bhūmi*).[503] Kolm olemasolu tunnust (*tilakkhaṇa*) on: (1) püsitus (*anicca*), (2) dukkha ja (3) minatus (*anattā*).[504]

Uus olemasolu tekib: (1) naudinguihast (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluihast (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitteolemasoluihast (*vibhava-taṇhā*)[505] (mis ei ole surmajanu, kuna ei rajane ihal surra, vaid vaatel, mille kohaselt peale surma ei tule uut sündi ja igasugune olemasolemine lakkab lõplikult). Vastavalt tegudele (*kamma*) ja teadvuse puhtusele ilmneb olend peale keha surma kas naudingute, vormide või vormita olemasolus.

Seda, kes on eemaldanud olemasoluga seotud rõõmu ja naudingu ning selle lõplikult hävitanud, nimetas Buddha tõeliseks braahmaniks;[506] vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

Nibbaana on ala (*āyatana*) ehk dimensioon, mis asub väljaspool vormilist ja vormitut olemasolu; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Olemus ja mitteolemus
(*sāra, asāra*)

sāra 1: [√sar + a] (m) (põhi)olemus, sisu, tuum, loomus; (puu) säsi, südamik; 2: [√sar] väärtus; maksumus. ***asāra*** [a + sāra] mitteolemus; olemuseta.

Probleemi olemust mõistmata pole lahenduse leidmine võimalik. Näiteks ei tee laualt tolmu pühkimine määrdunud aknaid puhtaks. Kuigi puhast lauda võib olla kena vaadata, on aknad endiselt mustad. See põhimõte kehtib igas eluvaldkonnas. Probleemist on võimalik vabaneda siis, kui on: (1) tunnistatud probleemi (*dukkha*) olemasolu, (2) mõistetud selle tekkepõhjust, (3) mõistetud selle lakkamise põhjust ja (4) teatakse lakkamisele viivat teed. Seejärel on vaja see tee ka teoks teha ehk teostada.

Asjade ja nähtuste tõelise olemuse mõistmise poole pürgimata on dukkha lõpliku lakkamise saavutamise seisukohast kõik muud pingutused, sh ka

[503] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33, [*Paṭiccasamuppāda*]-*Vibhaṅgasuttaṁ* SN 12.2.
[504] *Anattālakkhaṇasuttaṁ* SN 22.59.
[505] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[506] Dhp 413, 415.

loendamatute vaimsete praktikate teostamine, kasutud. Taju-, teadvuse- ja vaatemoonutuste tõttu nähakse mitteolulist olulisena, mittepüsivat püsivana, kannatust õnnena, minatust minana ja ilutut iluna. Selline moonutatud nägemine ei võimalda näha vahetult asjade ja nähtuste tõelist olemust, teostada nelja tõde ega virguda;[507] vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*). Pidades asju, nähtuseid, inimesi või suhteid enda omaks, tõeliselt olemasolevateks ja püsivateks, pole võimalik jõuda olemasolu olemusele isegi ligilähedalegi;[508] vt selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*). Nii jõustab iha valede mõtete karjamaal[509] (just nagu lehmad karjamaal, saavad ka mõtted, mis toituvad valedest dharmadest, tugevamaks ja hakkavad paljunema, ega aita seeläbi õigele virgumise teostamisele kaasa) vaid uut klammerdumist, mille paratamatuks viljaks on dukkha; vt selgitustest: dukkha. Aga džhaanas on läbinägemise arendamise teel võimalik jõuda asjade, nähtuste ja olemasolu tõelise olemuse mõistmise ja vahetu nägemiseni, mis juhib vääramatult virgumisse (*bodhi*) ja vaibumisse (*nibbāna*);[510] vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); nibbaana ehk vaibu-mine (*nibbāna*).

Oskuslik ja oskamatu
(*kusala, akusala*)

kusala [ku + sala + a] oskuslik (virgumise suhtes); sünnis; kohane; hea, õige; heaolule kaasaaitav; teene(kas).

akusala [a + kusala] mitteoskuslik, oskamatu.

Keha, kõne või meele tasandil tehtud mitteoskuslik ehk oskamatu (*akusala*) tegu (*kamma*) võrsub oskamatust juurest (*akusala-mūla*), milleks on: (1) ahnus (*lobha*), (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutlus (*moha*), mis juhib dukkhasse ja uue sünni sansaarasse;[511] vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*).

Iga ahnuse, viha ja pettekujutluse loodud (*pakataṁ*) tegu ning sellest sündinud, põhjustatud (*nidānaṁ*) ning tekkinud (*samudayaṁ*) kamma on oskamatu (*akusalaṁ*), laiduväärne (*sāvajjaṁ*) ja dukkhaliku viljaga (*dukkha-vipākaṁ*), mis juhib kamma tekkimisse (*kamma-samudayāya saṁvattati*), mitte kamma lakkamisse (*kamma-nirodhāya*).[512]

[507] *Vipallāsasuttaṁ* AN 4.49.
[508] *Yadaniccasuttaṁ* SN 22.15.
[509] Dhp 11, 12.
[510] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[511] *Akusalamūlasuttaṁ* AN 3.69.
[512] Dhp 3; *Paṭhamanidānasuttaṁ* AN 3.111.

Värsside kohaselt teeb valesti suunatud teadvus rohkem kurja, kui vihkaja vihatavale[513] ning kõlbetu teeb endale sama, mida vaenlane tahab talle.[514] „Vihase sutta"[515] kohaselt on vihavaenlasele meeldivad ja abistavad seitse asja, kuna need jõuavad tagasi selle soovijani. See on, kui vihane vaenaja soovib vaenlasele: (1) „Olgu ta kole!" Vaenaja ei ole rahul vaenlase hea välimusega, kuid vihane nägu teeb ta enda koledaks. (2) „Magagu ta halvasti!" Vaenaja ei ole rahul vaenlase rahuliku unega, kuid hoolimata tema enda luksuslikust asemest magab ta vihaga täitunud meele tõttu ise halvasti. (3) „Ärgu saagu ta kasu!" Vaenaja ei ole rahul vaenlase kasuga, näidates välja kahju kandes: „Ma olen kasu saanud" või kasu teenides: „Ma olen kahju kandnud", mis viib lõppkokkuvõttes vaenaja pikka aega kestvasse kahjusse ja kannatusse. (4) „Et ta poleks rikas!" Vaenaja ei ole rahul vaenlase rikkusega, eriti kui kuninga käsul tuleb vaenajal tasuda trahv või maksta maksud. Vihane ei saa olla rahul rikkusega, mis tal juba olemas on, kuna meel on teise rikkuse tõttu kadeduse ja vihaga täitunud. (5) „Et ta poleks kuulus!" Vaenaja ei ole rahul vaenlase mainega, kuid ükskõik millise maine vaenaja on saavutanud või saavutab, kaotab ta selle varem või hiljem omaenda viha tõttu. (6) „Et tal poleks sõpru!" Vaenaja ei ole rahul sellega, et vaenlasel on sõbrad, samas väldivad vihast inimest isegi tema enda sõbrad, kaaslased ja sugulased. (7) „Et peale keha surma toimuks tema uus sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas!" Vihane vaenaja ei ole rahul sellega, et vaenlane sünnib uuesti peale surma heas kohas, kuid tema enda oskamatu käitumise tõttu sünnib ta ise niraja vallas.

Keha, kõne või meele tasandil tehtud oskuslik (*kusala*) tegu võrsub aga oskuslikust juurest (*kusala-mūla*), milleks on: (1) ahnusetus (*alobha*), (2) vihatus (*adosa*) ja (3) pettekujutlusetus (*amoha*) ning juhib dukkhast ja sansaarast välja, virgumisse ning nibbaanasse ehk vaibumisse (*nibbāna*).[516]

Iga ahnusetuse, vihatuse ja pettekujutlusetuse loodud, sünnitatud, põhjustatud ja tekitatud kamma on aga oskuslik (*kusalaṁ*), mittelaiduväärne (*anavajjaṁ*), õnneliku viljaga (*sukha-vipākaṁ*) ning juhib kamma lakkamisse (*kamma-nirodhāya*), mitte kamma tekkimisse (*kamma-samudayāya saṁvattati*).[517]

Vt selgitustest:tegu (*kamma*). Oskuslikes dhammades mittehooletuse ehk hoolikuse (*appamādo kusalesu dhammesu*) arendamine ja kasvatamine päädib suure kasuga nii selles kui järgmises elus (*attho, cattho*).[518]

[513] Dhp 42.
[514] Dhp 162.
[515] *Kodhanasuttaṁ* AN 7.64.
[516] *Akusalamūlasuttaṁ* AN 3.69.
[517] Dhp 4; *Paṭhamanidānasuttaṁ* AN 3.111.
[518] *Ubhayatthasuttaṁ* Iti 23.

Oskuslikust ja oskamatust tingitud tunded nagu lahkus ja kadedus, sallivus ja viha, rõõm ja kurbus, aga ka taju (*saññā*) ning kõik tahtlikud (*cetana*) tegevused (*kamma*) viitavad mõtlemise omadusele ning loovad sellele vastava kogemuse. Ahnusest, vihast ja süüdistamisest täidetud mõtlemine loob vaenulikkust, mis ei võimalda vihal vaibuda. See omakorda loob ja kasvatab meeles kättemaksuiha, pahatahtlikkust, sallimatust jt oskamatuid ehk virgumise suhtes piiravaid meeleseisundeid, mis väljenduvad ka kõnes ning käitumises. Mõtlemine, mis on ahnusest, vihast ja süüdistamisest vaba, loob aga vaenutust, võimaldab vihal vaibuda ning arendada mõistmist, kaastunnet, sõbralikkust jt oskuslikke ehk virgumisele viivaid meeleseisundeid.

Plekid
(*kilesa*)

kilesa [√kilis + a] plekk, rüve, reostus, risu; oskamatu teadvusseisund, mis on dukkhat ja uusi sünde põhjustavate tegude (*kamma*) allikas. Mõnedes tekstides esineb kui ***upakkilesa/uppakkilesa*** [upa (eesliide: "suunas", "lähedal", "kõrval", „välja", „edasi", „peale", „üles"; „ilma"; „endine") + √kilis + a] ehk alamplekk.

Mõisted plekk (*kilesa, klesa*) ja alamplekk (*upakkilesa*) viitavad Buddha õpetuses erinevatele mitteoskuslikele teadvusseisunditele, mis loovad dukkhat ja uusi sünde põhjustavad tegevusi (*kamma*); vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

Enimlevinud plekkide kolmeses loetelus sisaldub esimeseks kas (1) kirg (*rāga*)[519] või ahnus (*lobha*)[520], mille lisanduvad (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutlus (*moha*). Kolm peamist plekki esinevad osades tekstides ka kui kiretuli (*rāg-aggi*), vihatuli (*dos-aggi*) ja pettekujutlusetuli (*moh-aggi*).[521] Neljases plekkide loetelus lisandub mitteteadmise (*avijjā*) plekk, mis on „mustuste mustus"[522] ehk ülim plekk.

11 teadvuse alamplekki (*cittassa upakkilesā*) on: (1) kahtlus (*vicikicchā*), (2) mittetähelepanelikkus ehk tähelepanematus (*amanasikāra*), (3) laiskus ja loidus (*thīna-middha*), (4) hirm (*chambhitatta*), (5) äng (*uppila*), (6) õelus/nurjatus (*duṭṭhulla*), (7) liigne energia (*accāraddha-vīriya*), (8) madal energia

[519] *Channasuttaṁ* AN 3.71 jpt.
[520] *Mūlasuttaṁ* Iti 50 jpt
[521] *Aggisuttaṁ* Iti 93, *Paṭhamaaggisuttaṁ* AN 7.46, *Ādittasuttaṁ* SN 35.28, Ap 393 jpt.
[522] Dhp 243.

(*atilīna-vīriya*), (9) palvetamine/loitsimine/manamine (*abhijappā*), (10) erinevustaju (*nānatta-saññā*) ja (11) liigne keskendumine vormidele (*atinijjhāyitattaṁ rūpānaṁ*).[523] 16 teadvuse alamplekkide (*cittassa upakkilesā*) loetelus esinevad: (1) himu ja ülekohtune ahnus (*abhijjhā-visama-lobho*), (2) kuritahtlikkus (*byāpāda*), (3) viha/sallimatus (*kodha*), (4) vaen (*upanāha*), (5) silmakirjalikkus (*makkha*), (6) rivaalitsemine/võistlemine (*paḷā*), (7) kadedus (*issā*), (8) saamahimu (*macchariya*), (9) petlikkus (*māyā*), (10) reetlikkus (*sāṭheyya*), (11) jäikus/kõrkus (*thambha*), (12) ägedus (*sārambha*), (13) uhkus (*māna*), (14) enesega uhkus (*atimāna*) (tuleb minavaatest ja sellega seotud moodustistest), (15) upsakus/joovastus (*mada*) ja (16) hooletus (*pamāda*).[524]

Analüütiline tee loetleb hingamisest teadlikoleku loomisega seotud 18 alamplekki (*aṭṭhārasa upakkilesā*).[525]

Plekid on seotud illusiooni (*papañca*) loodud moodustistega, milleks on inimesi rõõmustavad: (1) ihaillusiooni moodustised (*taṇhā-papañca-saṅkhā*), (2) vaateillusiooni moodustised (*diṭṭhi-papañca-saṅkhā*) ja (3) uhkuseillusiooni moodustised (*māna-papañca-saṅkhā*).[526]

Teadvus on oma olemuselt kiirgavalt särav-puhas (*pabhassara*), kuid plekkide (*kilesa*), alamplekkide (*upakkilesa*) ja takistuste poolt reostatud.[527]

Plekid on seitsme virgumisosa vastandid.[528] Plekkide, nagu ka tulvade (*āsava*) lakkamisele, viib arija kaheksaosaline tee,[529] ja täpsemalt seitsme virgumisosa (*satta bojjhaṁgā*) teostamine[530]; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Plekkide ja tulvade hävinemise vältimatuks eelduseks on džhaana saavutamine ja arendamine, kuna tulvad lakkavad džhaanade teel.[531]

Dhamma tekstides on plekkide ja oskamatu kõnekujundiks nool. Seitse noolt on: (1) kirenool (*rāga-salla*), (2) vihanool (*dosa-salla*), (3) pettekujutlusenool (*moha-salla*); (4) uhkusenool (*māna-salla*), (5) vaatenool (*diṭṭhi-salla*), (6) leinanool (*soka-salla*) ja (7)„kuidas-on-tehtud nool" ehk uudishimunool

[523] *Upakkilesasuttaṁ* MN 128.
[524] *Vatthūpamasuttaṁ* [*Vatthasuttaṁ*] MN 7, *Sallekhasuttaṁ* MN 8.
[525] *Upakkilesañāṇaniddeso*, *Diṭṭhikathā*, lk 164.
[526] Dhp 254; *Kalahavivādasuttaniddesa* Mnd 11.
[527] *Upakkilesasuttaṁ* SN 46.33. *„pabhassaramidaṁ, bhikkhave, cittaṁ. tañca kho āgantukehi upakkilesehi upakkiliṭṭhan"ti." – Paṇihitaacchavagga* AN 1.49.
[528] *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* MN 10.
[529] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9 jt. Üleujutustest (*ogha*) vabanemise tee on sama, vt *Oghapañhāsuttaṁ* SN 38.11.
[530] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2.
[531] *„paṭhamampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; dutiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; tatiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; catutthampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi." – Jhānasuttaṁ*, *Jhānanissaya* AN 9.36.

(*kathan-kathā-salla*).[532] Dhammavärsside kohaselt peab see, kes enesele heameelt otsib, kogema hala, oigamist ja kurbust, kuid kes tõmbab noole välja, see leiab rahu (*santi*), ületab kogu kurbuse (*sabba-soka*), vaibub (*nibbutoti*)[533] ning vabaneb lõplikult olemasolunoolest[534]; vt selgitustest: dukkha; olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Mustusest puhastaja suttas"[535] õpetab Buddha, et kõrgema teadvuse teostamisele pühendunud bhikkhu puhastub esmalt jämedatest alamplekkidest, milleks on kehaline, kõneline ja meeleline dukkhat toov käitumine. Seejärel asub ta hävitama keskmisi alamplekke, milleks on naudingumõtted, kuritahtlikud mõtted ja vägivaldsed mõtted. Järgmiseks vabastab ta ennast peenematest alamplekkidest, milleks on sugulastest ja perest mõtlemine, oma maast või riigist mõtlemine ning mittepõlatusega seotud mõtted. Peale seda jäävad alles vaid dhammaga seotud mõtted. Sellises keskenduses (*samādhi*) pole veel täielikku vaikust ja rahu ega teadvuse ühtust (mis on 2. džhaana omadused), vaid esineb koos moodustiste, tagasihoidmise ja vältimisega. Kuid saabub aeg, mil teadvus rahuneb, peatub ja vaigistub (*sannisīdati*) ning ühtub (*ekodi*) ja bhikkhu saavutab keskenduses (*samādhi*) teadvuse, mis on vaikne, rahulik ning ühtunud, mis ei esine koos moodustiste, tagasihoidmise ega vältimisega. Just selline teadvus loobki võimekuse teostada kõik kõrgemad teadmised (*abhiññā*), virgumine (*bodhi*) ja vaibumine (*nibbāna*).

Kuni inimest erutab kirg, armastus, kiindumus jt plekid, ei vabane ta kiindumustest ega dukkhast.[536] Et vabaneda dukkhast, tuleks soovida plekkidest vabanemist ja kiretust.[537] Plekid ja iha hävitanut nimetatakse arahantiks; vt selgitustest: arahant.

Puhtus
(*visuddhi*)

visuddhi [vi + √sudh + ti (suddhi)] 1: „läbi(nisti) puhastumine"; puhtus; puhastunud. 2: deevade klassi nimetus (*visuddhi-devā*).

[532] *Guhaṭṭhakasuttaniddesa* Mnd 2.
[533] Dhp 275.
[534] Dhp 351; *Sallasuttaṁ* Snp 3.8.
[535] *Paṁsudhovakasuttaṁ* AN 3.101.
[536] Dhp 347.
[537] Dhp 343.

Puhtuse all mõeldakse enamasti seitset puhtust (*satta-visuddhi*), milleks suttade kohaselt on: (1) kõlbeline puhtus (*sīla-visuddhi*), (2) teadvuse puhtus (*citta-visuddhi*), (3) vaate puhtus (*diṭṭhi-visuddhi*), (4) kahtluste ületamise puhtus (*kaṅkhā-vitaraṇa-visuddhi*), (5) tee ja mittetee teadmise ja nägemise puhtus (*maggāmagga-ñaṇadassana-visuddhi*), (6) tee teostamise teadmise ja nägemise puhtus (*paṭipadā-ñaṇadassana-visuddhi*) ning (7) teadmise ja nägemise puhtus (*ñāṇadassana-visuddhi*).[538]

Pälvimus
(*puñña*)

puñña [√puṇ + ya] pälvimus, teene; moraalselt heakskiidetav ja oskuslik omadus, tegevus või tulemus; vaimne rikkus.

Tegu (*kamma*) võib Buddha õpetuse kohaselt olla kas pälvimuslik (*puñña*) või mittepälvimuslik (*apuñña*) ehk kuri/halb/paheline (*pāpa*).

Pälvimus on peamiselt (1) lahke annetamise ning (2) kõlbluse ja (3) õige keskenduse arendamise teel loodud õnne toov käitumine ehk oskuslik tegu, mida iseloomustab ahnuse, viha ja pettekujutluse puudumine;[539] vt selgitustest: tegu (*kamma*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

Paalikeelne termin *puñña* iseloomustab kanoonilistes tekstides tegevusi, mille eesmärgiks on parandada oma heaolu või saada ilmalikku kasu maistest naudingutest loobumata. Need on teod, mis edendavad ilmalikku õnne nii selles elus kui ka järgmises sünnis.[540]

Mõnikord on *puñña* tõlgitud „heaks teoks", mis võib olla aga eksitav. Mõiste „hea" on suhteline (ühele hea, teisele mitte) ja ajas muutuv, pälvimuse mõiste on aga Buddha poolt täpselt määratletud, milleks on: annetamine, kõlbeline käitumine, keskenduse arendamine, vabanemisjuhiste teostamine (bhikkhu puhul) jm *oskuslik* tegutsemine.[541]

Pälvimusliku vastandiks on pälvimusetu (*apuññā*), mida iseloomustab oskamatu käitumine, nagu näiteks teise mehe naise tagaajamine, madalate naudingute jahtimine[542] jms.

[538]Dhp 16; *Rathavinītasuttaṁ* MN 24. Seitset puhtust on käsitlenud ka Auväärne arahant Upatissa teoses *Vimuttimagga*. Auväärne Ācariya Anuruddha vaatleb *Abhidhammattha-saṅgaha*'s seitset puhtust kui läbinägemise arendamise objekte (*vipassanā-kammaṭṭhāna*).
[539] *Puññakiriyavatthusuttaṁ* KN Iti 60.
[540] Dhp 16, 18; *Vimānavatthu* KN Vim 13, *Petavatthu-aṭṭhakathā* PvA 58.
[541] *Puññakiriyavatthusuttaṁ* AN 8.36.
[542] Dhp 309.

Kaheksa pälvimuste voogu (*aṭṭha puññā-bhisandā*), mis toidavad õnne, on õnneliku viljaga, soodustavad taevalikku uut sündi ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele, tekivad siis, kui Arija järgija (*ariyasāvako*) läheb (1) Buddha, (2) dhamma ja (3) sangha kaitse alla ning hülgab (4) elu võtmise, (5) mitteantu võtmise, (6) naudinguid pakkuva vale käitumise, (7) vale rääkimise ning (8) joovastavate ainete ja jookide tarbimise.[543]

Selle maailma **võrreldamatuks pälvimuste põlluks** (*anuttaraṁ puññakkhettaṁ lokassa*) on bhikkhude sangha[544], mistõttu toob bhikkhule või sanghale annetamine ülisuure ja teiste annetustega võrreldamatu pälvimus-voo (*puññādhārā*).

Pälvimuse olemust on võimalik selgelt mõista oskusliku ja sansaara (*saṁsārā*) kontekstis. Kui *puñña* aitab sündida õnnelikul tasandil (*sugati-bhūmi*) või deevade maailmas (*deva-loka*) ja kurjus juhib uue sünni kannatusterohkesse nirajasse või looma emakasse (*tiracchāna-yoni*), siis arahanti tee (*arahatta-magga*) juhib kindlalt sansaarast välja, kõikide kannatuste lõppemisele. Kanooniliste tekstide kohaselt on arahant ületanud nii pälvimusliku kui ka pälvimusetu[545] ning püsib täiuslikus ja ülimas oskus-likkuses (*sampanna-kusala, parama-kusala*);[546] vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); arija tee (*ariyamagga*); arahant; maailm (*loka*).

Rikkus
(*dhana*)

dhana [√dhan (dhā ?) + a] „rikkus"; jõukus, küllus; aare; maksumus, hind; raha.

Buddha eristas seitset rikkust, milleks on: (1) usu rikkus (*saddhā-dhana*), (2) kõlbluse rikkus (*sīla-dhana*), (3) häbi rikkus (*hirī-dhana*) (häbi oskamatu teo pärast), (4) kartuse rikkus (*ottappa-dhana*) (kartus oskamatu teo kordumise ja vilja ees), (5) kuuldu rikkus (*suta-dhana*) ehk õppimise ja teadmiste rikkus, (6) helduse rikkus (*cāga-dhana*) ning (7) tarkuse rikkus (*paññā-dhana*);[547] vt selgitustest: usk (*saddhā*); kõlblus (*sīla*); häbi ja kartus (*hirī*, *ottappa*); dhamma = kuuldud õpetus; daana ehk annetus (*dāna*) = heldus; tarkus (*paññā*).

[543] *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.
[544] *Aniccānupassīsuttaṁ* AN 7.16 jpt. Eestis esindab Buddha algset sanghat Eesti Theeravaada Sangha, vt: www.sangha.ee
[545] *Bhikkhakasuttaṁ* SN 7.20.
[546] *Samaṇamuṇḍikasuttaṁ* MN 78.
[547] *Vitthatadhanasuttaṁ* AN 7.6.

Sangha

saṅgha [saṃ + √ghaṭ + a] 1: sangha; kogudus; munkade ja nunnade kogunemine. 2: grupp; kogukond, rahvahulk; saatjaskond; mass; kogum; paljusus.

Buddha õpetuses on kõrgeimaks austuse objektiks kolm kalliskivi (*tiratana*), milleks on Buddha, dhamma ja sangha.[548] Nii päeval kui öösel sangha meelespidamist harjutavad bhikkhud virguvad kindlasti.[549]

Sangha on Buddha enda poolt rohkem kui 2500 aastat tagasi rajatud järgijate kogukond, mis tegutseb endiselt algupärasel kujul Birmas, Tais, Sri Lankal, Kambodžas, Laos ja Bangladeshis. Eestis hoiab Buddha loodud sangha liini elus Eesti Theeravaada Sangha.[550]

Sangha eesmärk. Bhikkhude sangha peamiseks eesmärgiks on sobivate tingimuste loomine vaibumise saavutamiseks (*ñāya-paṭipanna*). Sangha on vinaja (*vinaya*) ehk bhikkhude elukorraldust puudutavate reeglite ja käitumisjuhiste kohaselt toimiv kogukond, kus on võimalik teostada 500 arahanti poolt kinnitatud ja theerade (*thera*) ehk vanemmunkade poolt edasi õpetatud (*vāda*) õiget dhammat ning vinajat. See on koht, kus turvaliselt püüelda, eksida, sellest õppida ja sõbralikult üheskoos edasi harjutada.

Buddha on õpetanud, et püha elu ei elata inimeste petmiseks, nende meelitamiseks, kasu, au ega kuulsuse saavutamiseks või arutelude võitmiseks, vaid (tajuvõimete) ohjamiseks (*saṁvarattha*), (naudingust) loobumiseks (*pahānattha*), kire lõppemiseks (*virāgattha*) ja (iha) lakkamiseks (*nirodhatthanti*).[551]

Ilmikjärgijate sangha koondab ilmikutest (*upāsaka*) Buddha järgijaid. „Mahānāma suttas" määratleb Buddha ilmikjärgijat kui inimest, kes on läinud Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla ning järgib viit kõlblusjuhist.[552]

Sangha tõus ja langus sõltub (1) dhamma ja vinaja[553] ning (2) seitsme virgumisosa (*satta sambojjhaṁga*) teostamisest.

Sangha lõhestamine ja sangha ühendamine. Buddha ennustas, et tema loodud sangha (mida tänapäeval esindab theeravaada) lõheneb tulevikus.

[548] *Dhajaggasuttaṁ* SN 11.3.
[549] Dhp 298.
[550] Vaata: www.sangha.ee
[551] *Brahmacariyasuttaṁ* AN 4.25.
[552] *„yato kho, mahānāma, buddhaṁ saraṇaṁ gato hoti, dhammaṁ saraṇaṁ gato hoti, saṅghaṁ saraṇaṁ gato hoti…" – Mahānāmasuttaṁ* AN 8.25.
[553] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.

„Sangha lõhe suttas"[554] selgitab Buddha Auväärsele Upāli'le, et lõhe tähendab seda, kui bhikkhud selgitavad:

- (1) mittedhammat (*adhamma*) kui dhammat ja (2) dhammat kui mittedhammat;
- (3) mittevinajat (*avinaya*) kui vinajat ja (4) vinajat kui mittevinajat;
- Tathaagata poolt (5) mitteöeldut (*abhāsitaṁ*) kui öeldut (*bhāsita*) ja (6) öeldut kui mitteöeldut;
- Tathaagata poolt (7) mitteharjutatut (*anāciṇṇa*) kui harjutatut (*āciṇṇa*) ja (8) harjutatut kui mitteharjutatut;
- Tathaagata poolt (9) mittemääratut (*apaññatta*) kui määratut (*paññatta*) ja (10) määratut kui mittemääratut.

Neil kümnel põhjusel lähevad nad lahku ja oma teed, st loovad oma „koolkonna" ehk moodustavad algsest sanghast lahkulöönud, uue sekti. Nad sooritavad omakeskis ametlikke sangha toiminguid (*kammāni karonti āveni*) ja retsiteerivad omaette vabanemisjuhiseid (*pātimokkha*).[555] Need ongi 10 põhjust, miks sanghas tekivad tülid, väitlused, vaidlused ja võitlused (*bhaṇḍana-kalaha-viggaha-vivādā*).[556]

Aga kui bhikkhu selgitab dhammat ja vinajat kui dhammat ja vinajat ning mittedhammat kui mittedhammat ja mittevinajat kui mittevinajat, kui ta selgitab Tathaagata poolt öeldut, harjutatut ja määratut just nii nagu seda Tathaagata on öelnud, harjutanud ja määranud (st ei pane uusi suttaid/suutraid Buddha suhu ega loo juurde uusi vinaja reegleid), siis neil kümnel põhjusel ei lähe sangha bhikkhud lahku ega oma teed. Nad viivad üheskoos läbi ametlikke sangha toiminguid ja retsiteerivad üheskoos vabanemisjuhiseid (*pātimokkha*).[557]

Sansaara
(*saṁsāra*)

saṁsāra [saṃ + √sar + a (saṁsarati)] „koos voolama"; sansaara; olemasolust olemasollu ringlemine.

Sansaara tähendab olemasolust olemasollu „voolamist" ehk ühest sünnist

[554] *Saṁghabhedasuttaṁ* AN 10.37; sama toob ära *Paṭhamavivādamūlasuttaṁ* AN 10.42 jt.
[555] *Saṁghabhedasuttaṁ* AN 10.37.
[556] *Vivādasuttaṁ* AN 10.41; *Paṭhamavivādamūlasuttaṁ* AN 10.42.
[557] *Saṁghasāmaggīsuttaṁ* AN 10.38.

teise liikumist, mis on determineeritud keha, kõne ja meele tasandil tehtud tegude (*kamma*) omadustest.[558]

„Rohu ja toki suttas" õpetab Buddha, et sansaara on alguseta (*anamataggoya saṁsāra*): ei ole olemas esimest teadmatust (*avijjā*), esimest takistust (*nīvaraṇā*), esimest iha (*taṇhā*) ega esimest köidikut (*saṁyojanā*) – need pöörlevad sansaaras samaaegselt koos. Kuna kõik on vastastikku tingitud ja moodustunud, pole neist võimalik vabaneda enne, kui inimene on saavutanud (olemasolu)tüdimuse (*nibbindati*), kiindumatuse (*virajjati*) ja vabanemise (*vimuccati*).[559]

„Rühmade kogus"[560] toodud suttade kohaselt ei ole lihtne leida olendit, kes kogu selle hoomamatult ülipika aja jooksul poleks varasemalt olnud meie ema, isa, vend, õde, poeg või tütar. Selle mõistmine peaks Buddha sõnul olema piisav, et kõikidest moodustistest tüdineda (*sabbasaṁkhāresu nibbinditu*), jõuda nende suhtes kiretuseni (*virajjitu*) ning neist vabaneda (*vimuccati*).

Sansaara loomust kirjeldavad olemasolu kolm omadust (*ti-lakkhaṇa*), milleks on: püsitus (*anicca*), dukkha ja minatus (*an-attā*).[561] Naudinguisse kiindunud õnneotsijad, kelles voogavad kirg, iha jt meeleplekid, lähevad ikka ja jälle uude sündi ning vanadusse[562] ja jätkavad sansaaras ringlemist.

Sansaarast väljumine tähendab minevikust, olevikust ja tulevikust vabanemist[563] ning kõikide moodustiste ja uute sündide ehk kehastumiste lakkamist[564]; vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*). Surma-sünni ringkäigust väljumist ja nibbaana ehk vaibumise saavutamist nimetas Buddha ka surmatuse (*amata*) saavutamiseks.[565] Kuna uue sünni lakkamisega lakkab ka surm, ei saa tekkida enam leina (*soka*), misläbi muutub nibbaana saavutanu „Surmakuningale nähtamatuks" ja leinatuks (*asoka*)[566]; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Surmatusse ja kõikide moodustiste lakkamisse viib arahanti tee, mille

[558] *Ariyapariyesanāsuttaṁ* [*Pāsarāsisuttaṁ*] MN 26.
[559] *Tiṇakaṭṭhasuttaṁ* SN 15.1. Samasugust avaldust (*anamataggoyaṁ, bhikkhave, saṁsāro*) sisaldavad veel mitmed teised suttad, sh *Duggatasuttaṁ* SN 15.11; *Sukhitasuttaṁ* SN 15.12; *Mātusuttaṁ* SN 15.14 jt. Sarnase põhimõtte toovad ära ka *Puggalasuttaṁ* SN 15.10; *Dutiya-gaddulabaddhasuttaṁ* SN 22.100, *Kappamāṇavapucchāniddesa* Cnd 14; *Puggalakathā* Kv 1.1 jpt.
[560] *Mātusuttaṁ* SN 15.14; *Pitusuttaṁ* SN 15.15; *Bhātusuttaṁ* SN 15.16 jj.
[561] *Tiṇakaṭṭhasuttaṁ* SN 15.1. *Duggatasuttaṁ* SN 15.11, *Sukhitasuttaṁ* SN 15.12, *Mātusuttaṁ* SN 15.14 jt.
[562] Dhp 341.
[563] Dhp 348.
[564] Dhp 351, 352.
[565] Dhp 21, 114, 374.
[566] Dhp 28, 46, 195, 255, 412.

sisuks on arija kaheksaosalise tee teostamine; vt selgitustest: arahant; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

„Suures lõpliku vaibumise suttas"[567] õpetab Buddha, et nii tema enda varasema, kui ka bhikkhude praeguse sansaaras ringlemise põhjuseks on: nelja dhamma mittemõistmine (*ananubodhā*) ja mitteläbistamine (*appaṭivedhā*), milleks on:

1. arija kõlblus (*ariya sīla*),
2. arija keskendus (*ariya samādhi*),
3. arija tarkus (*ariya paññā*),
4. arija vabanemine (*ariya vimutti*).

Arendanud ohjamise teel välja arijale omase kõlbluse, jätkab bhikkhu peale viie takistuse eemaldamist džhaanades keskenduse arendamist, kuni saavutab kaheksa teadmist, tulvadest vabanemise ning arija tee viimase, kõrgeima astme – temast saab arahant, vabanenu, Buddhaga võrdne virgunu. Kuna arahantil puudub uueks sünniks põhjus, siis ei saa toimuda peale tema keha surma üheski olemasoluvallas uut sündi, misläbi saavutab ta nibbaana ja vabaneb lõplikult sansaaras ringlemisest.

Silm
(*cakkhu*)

cakkhu [√cakkh + u] silm.

Silma omandanu (*cakkhu-manta*) on see, kes on saavutanud läbinägemise (*vi-passanā*) ja näeb olemasolu olemasolule vastavalt (*yathā-bhūta*). Buddha õpetuses esineb:

1. **Lihast silm** (*maṁsa-cakkhu*) ehk füüsiline silm, mis näeb nähtavat vormi (*cakkhunā rūpaṁ disvā*);
2. **taevalik silm** (*dibba-cakkhu*), mis näeb kõiki olemasoluvaldu ehk maailmu (*loka*) ja seda, kuidas kõik tajuvad olendid kõikides valdades vastavalt oma tegudele pidevalt surevad/kaovad ja uuesti sünnivad/ilmnevad;[568]
3. **tarkuse silm** (*paññā-cakkhu*) ehk teadmiste silm (*ñāṇa-cakkhu)*, mis näeb kõiki teadmisi kõigest, mida on võimalik näha (*jānaṁ passaṁ*) ehk

[567] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.
[568] *Vaṅgīsasuttaṁ* SN 8.12; *Bālapaṇḍitasuttaṁ* MN 129; *Potaliyasuttaṁ* MN 54 jpt.

ära tunda, mõista ja teada, näeb nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed ning esindab sügavat nägemist erinevate asjade olemusse (*gambhīresu kho panassa ṭhānāṭhānesu paññācakkhu kamati*);[569]

4. **dhamma silm** (*dhamma-cakkhu*) on keskenduse teel saavutatav võime näha olemasolule vastavalt ehk näha maailma olemust vahetult, nii nagu see tõeliselt on: kõik mis on tekkimise dhamma (objekt, nähtus), on ka lakkamise dhamma;[570]
5. **buddha silm** (*buddha-cakkhu*) on kõikidel buddhadel. Buddha silm näeb vahetult inimese teadvust ning mõistab nende kõlbluse, keskenduse ja tarkuse taset, kavatsusega juhtida inimene parimal moel õige mõistmise teele;[571]
6. **kõikenägev silm** (*samanta-cakkhu*) hõlmab nii lihast, taevalikku, tarkuse, kui ka buddha silma. See on silm, mis näeb absoluutselt kõike ja mida omab ainult Tathaagata, Arahant, Õigestimõistnu (*tathāgata, arahato, sammā-sambuddha*).[572]

SURM
(*māra*)

māra [√mar + a (maraṇa)] 1: surm. 2: Surm ehk Maara kui surma, aga ka kõige halva, kurja (*pāpimā*), hävingu, iha jm dukkhat põhjustava personifikatsioon.

Eesti pärimustes on kehastunud Surma ehk Māra ehk Maara vasteteks kurivaim, vanapagan, vanatühi, sarvik, vanakuri, vanatont, surmakuningas[573] jt. Māra paali-keelseteks epiteetideks on *kaṇha* („must"), *adhipati* („valitseja"), *antaka* („lõpu-tegija")[574], *namuci* („mittevaba"), *pamattabandhu* („hooletuse sugulane")[575].

Buddha enda selgituse kohaselt tuleks viies klammerdumise kogumikus näha Māra't, kes on kui mõrvar, surm (*maraṇa*) ja tapmine (*mīyati*), haigus (*roga*), paise (*gaṇḍa*), nool (*salla*), kurjus/valu (*agha*) ning kurjuse/valu

[569] Kolme esimese silma loendi toovad ära *Parihānisuttaṁ* AN 4.158 ja *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[570] *Kuṭṭhisuttaṁ* Ud 5.3; *Dutiyauggasuttaṁ* AN 8.22.
[571] *Lokasuttaṁ* Ud 3.10; *Brahmāyācanasuttaṁ* SN 6.1; *Pāsarāsisuttaṁ* MN 26.
[572] *Vitakkasuttaṁ* Iti 38; *Mahāpadānasuttaṁ* DN 14; *Brahmāyācanasuttaṁ* SN 6.1 jt.
[573] Dhp 170.
[574] Dhp 48.
[575] *Vinayapiṭaka*, *Mahāniddesa* 489; *Cullaniddesa* 507; *Paṭhamamārapāsasuttaṁ* SN 35.114; *Dutiyamārapāsasuttaṁ* SN 35.115; *Vajirāsuttaṁ* SN 5.10.

olemasolu ehk ilmnemine (*agha-bhūta*);[576] vt selgitustest: keha (*kāya*).

Kuna surma instrumendid on plekid ehk rüved (*kilesā*), hakati kaanoni järgselt ka plekke Surmaks nimetama; vt selgitustest: plekid (*kilesa*). Hilisema päritoluga müütides esinevad kolm Māra tütart (*māra-dhītā*), kelleks on: Taṇhā („iha"), Arati („mitte-armastus" ehk „sallimatus", „vastumeelsus", „rahulolematus") ja Rāgā („kirg").[577] Surmakuninga müütilisteks käsilasteks ja abilisteks on Yama mehed (*yama-purisā*), kes tulevad surmavallast inimesele järele.[578]

Ilmselt hilisema päritoluga „Pingutuse sutta"[579] loetleb 10 Surma armeed (*senā*)[580], milleks on: (1) nauding (*kāmā*), (2) sallimatus (*arati*), (3) nälg ja janu (*khuppipāsā* [khudā + pipāsā]), (4) iha (*taṇhā*), (5) laiskus ja loidus (*thīna-middha*), (6) hirm ehk kartlikkus (*bhīrū*), (7) kahtlus (*vicikicchā*), (8) silmakirjalikkus ja jäikus/kõrkus (*makkha thambha*), (9) saamine, au, kuulsus, vale uskumus ja maine (*lābha siloka sakkāra, micchāladdho ca yo yaso*) ning (10) eneseülendamine ja teiste halvustamine (*yo cattānaṁ samukkaṁse, pare ca avajānati*). Müüt sellest, kuidas Māra ründab oma armeega Buddhat virgumise ärahoidmiseks, on arvatavasti loodud samuti *Padhānasuttaṁ* põhjal.

Lõputegija[581] kütkeist ehk sansaarast ei pääse meeldiva vaatlemises viibija, kelle võimed on ohjamata, kes on söömises mõõdutu, loid ja madala energiaga[582], kes ei tea õiget dhammat ega teosta arija teed[583], mistõttu tuleb tal ikka ja jälle kohtuda Surmaga[584]; vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*). Ka poegadest ja sugulastest pole Surma vastu kaitset[585]. Aga see, kes hoolikalt teostab dhammat[586], elab hoolikuses, on kõlblusega kaitstud[587] ja kelle võimed on ohjatud, kel on usk ning kes otsusekindlalt ja energiliselt teostab ilutustaju arendamist, ületab minavaate ja saavutab õigete teadmiste kaudu sansaara lakkamise ning surmatuse ehk Surma võimust vabanemise.[588]

Surmatuse mõistmine saavutatakse vahetul ja täielikul kogumike tekkimise

[576] *Mārasuttaṁ* SN 23.1.
[577] *Māradhītusuttaṁ* SN 4.25. Hilisemates tekstides on nimetatud 5 surma: 1. *kilesamāra*, 2. *Khandhamāra*, 3. *abhisaṅkhāramāra*, 4. *devaputtamāra*, ja 5. *maccumāra*.
[578] Dhp 235, 237.
[579] *Padhānasuttaṁ* Snp 3.2.
[580] Dhp 175.
[581] Dhp 48.
[582] Dhp 7.
[583] Dhp 288.
[584] Dhp 112.
[585] Dhp 288.
[586] Dhp 21.
[587] Dhp 57.
[588] Dhp 57, 8.

ja lakkamise läbinägemisel[589]; vt selgitustest: keha (*kāya*). Surmakuningas ei näe surma ületanut (*maccutara*)[590] ehk seda, kes näeb maailma tühjana (*suññata*) ehk minatuna, on lakkamatult teadlik (*sati*) ja minavaate (*attānudiṭṭhi*) hävitanud.[591]

Buddha dhamma sisuks ongi surmatuse saavutamine. Ilma uue sünnita pole ka surma ega leina, misläbi saavutab dhamma teostaja surmatusele lisaks ka leinatuse (*asoka*)[592]; vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*).

Taju
(*saññā*)

saññā [saṁ + √ñā + ā + a/ā] taju; tajumine.

Buddha selgituse kohaselt nimetatakse taju tajuks, kuna see tajub (*sañjānātīti*) sinist, rohelist, kollast, punast ja valget.[593] Taju tunneb ära nii füüsilise kui mentaalse objekti ja osaleb tajumulje kogemises ning selle hilisemas äratundmises.

Tajudekogumik (*saññā-kkhandha*) on viie klammerdumiskogumiku kolmas kogumik; vt selgitustest: keha (*kāya*). Tajukogumus hõlmab kuut sisemist ala (*cha ajjhattikāni āyatanāni*), milleks on silm, kõrv jne, ning neile vastavat kuut välimist ala (*cha bāhirāni āyatanāni*) ehk objekti, milleks on vorm, heli jne. Tajud ilmnevad kontakti kaudu.[594]

Kuus taju on: (1) silmakontaktist sündinud taju (*cakkhu-samphassajā saññā*), (2) kõrvakontaktist sündinud taju (*sota-samphassajā saññā*), (3) ninakontaktist sündinud taju (*ghāna-samphassjā saññā*), (4) keelekontaktist sündinud taju (*jivhāsamphassajā saññā*), (5) kehakontaktist sündinud taju (*kāyasamphassajā saññā*) ja (6) meelekontaktist sündinud taju (*manosamphassaja saññā*).[595] Kõik kuus taju on läbinägemise arendamise objektid (*vipassanā bhāvanā kammaṭṭhana = abhiññeyyā*).[596]

Kuue „tajuukse" kaudu jõuavad taju moonutused (*saññā-vipallāsa*)

[589] Dhp 374.
[590] Dhp 170.
[591] *Mogharājamāṇavapucchāṁ* Snp 5.16.
[592] Dhp 28, 195, 412; *Saccavibhaṅgasuttaṁ* MN 141, *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22.
[593] *Khajjanīyasuttaṁ* SN 22.79.
[594] *Upādānaparipavattasuttaṁ* SN 22.56.
[595] *Saṅgahita-kathā* Kv 7.1.
[596] *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 10-12.

meelde,[597] mille tagajärjel kujuneb välja väär uskumus, et (1) püsitu on püsiv, (2) dukkha on õnn, (3) minatu on mina ja (4) ilutu on ilus;[598] vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*).

Tunne (*vedanā*), taju (*saññā*) ja teadvus (*viññāṇa*) tekivad samaaegselt, on lahutamatult seotud ega ole teineteisest eraldatavad – inimene tajub tunnet ja teadvustab, mida tajub.[599] Kuue taju kontaktist tekib tajumoonutustele vastav tunne ja sellele vastav iha, mis juhib klammerdumisse ja uude olemasollu ning dukkhasse. Kuna tajud on seotud ihaldavate objektidega, mis on dukkha tekkimise allikaks, esinevad need tekstides kui „lilleotstega nooled"[600].

Tajumoonutuste ületamiseks arendab bhikkhu keskenduse teel tajusid, et saavutada vahetu, olemasolevale vastav tajumine. 20 keskenduses arendatavat taju järgmised:

- **Välised objektid**: (1) ebapuhtustaju (*asubha-saññā*), (2) valgustaju (*āloka-saññā*), (3) toidu ebameeldivustaju (*āhāre-paṭikkula-saññā*), (4) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke-anabhirata-saññā*), (5) püsitustaju (*anicca-saññā*), (6) püsituse dukkhataju (*anicce-dukkha-saññā*), (7) dukkha minatustaju (*dukkhe-anatta-saññā*), (8) loobumistaju (*pahāṇa-saññā*), (9) kiretustaju (*virāga-saññā*) ja (10) lakkamistaju (*nirodha-saññā*).
- **Mõisted**: (11) mittepüsivustaju (*anicca-saññā*), (12) minatustaju (*anatta saññā*), (13) surmataju (*maraṇa saññā*), (14) toidu ebameeldivustaju (*āhāre paṭikkula saññā*), (15) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke anabhirata saññā*), (16) skeletitaju (*aṭṭhika saññā*), (17) ussitava laiba taju (*puḷavaka saññā*), (18) lilla-laigulise laiba taju (*vinīlaka saññā*), (19) aukliku laiba taju (*vicchiddaka saññā*) ja (20) ülestursunud laiba taju (*uddhumātaka saññā*).[601]

Keskenduse arendamisel saavutab bhikkhu ei-taju-ega-mittetaju ala taju (*neva-saññ-ān-āsañ-āyatana-saññā*) ehk 8. džhaana ning selle ületamisel taju ja tunnete lakkamise (*saññā-vedayita-nirodha*), mis on seisund, milles tekkiva nägemise ja tarkuse kaudu saavutab bhikkhu tulvade lõppemise ning näeb asju ja nähtuseid olemasolule vastavalt ehk nii nagu need tõeliselt on.[602]

Tajust vabanenu (*saññā-viratta*) on arahant, kes on saavutanud teadvuse vabanemise (*saññā-vimokkha*) ehk täieliku ja lõpliku emantsipatsiooni; vt selgitustest: arahant.

[597] *Vipallāsasuttaṁ* AN 4.49.
[598] *Vipallāsasuttaṁ* AN 4.49.
[599] *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43.
[600] Dhp 46.
[601] *Anguttaranikāya*, *Jhānavagga*; *Girimānandasuttaṁ* AN 10.60. Vt täpsemalt Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 140 jj.
[602] *Ubhatobhāgavimuttasuttaṁ* AN 9.45, *Poṭṭhapādasuttaṁ* DN 9.

Tarkus
(*paññā*)

paññā [pa + √ñā + ā] tarkus; teadmised.

Tarkus on arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) esimese kahe osa koondnimetus, milleks on: (1) õige vaade (*sammā-diṭṭhi*) ja (2) õige mõte (*sammā-saṅkappa*); vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Tarkus esineb ka kolmeses dhamma teostamise kogumike loetelus, milleks on: (1) kõlbluskogumik (*sīlakkhandha*), (2) keskenduskogumik (*samādhikkhandha*) ja (3) tarkusekogumik (*paññākkhandha*).[603]

Kolmese tarkuse jaotuse kohaselt esinevad: (1) mõtlemispõhine tarkus (*cintāmayā paññā*), (2) õppimispõhine tarkus (*sutamayā paññā*) ja (3) keskenduspõhine tarkus (*bhāvanāmayā paññā*),[604] mis sarnaneb hilisemates selgitustes esinevale kolmesele loetelule, milleks on: (1) õppimine (*pariyatti*), (2) teostamine (*paṭipatti*) ja (3) läbistamine (*paṭivedha*)[605].

Buddha õpetuse kohaselt näeb õige tarkuse omandanu, et see, mis on püsitu, on dukkha; mis on dukkha, on minatu; mis on minatu, on sestap „see ei ole minu", „see ei ole mina", „see ei ole mina ise". Õige tarkusega nägemisel lakkab kirg ning teadvus vabaneb mitteklammerdumise läbi tulvadest;[606] vt selgitustest: plekid (*kilesa*); tulvad (*āsava*). Tarkuseta pole virgumine võimalik[607], kuid tarkuse saavutanu virgub ja võidab Surma.[608]

Tarvikud
(*dhona*)

dhona [√dhov + na] (m) 1: „pestu(d)"; puhas; puhastunu(d). 2: termin, mis tähistab bhikkhule vajalikke ja sobilikke tarvikuid.

Nagu taevas vabana lendava linnu ainsaks kandamiks on tema tiivad, nii liigub

[603] *Sikkhāsuttaṁ* AN 3.89.
[604] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[605] SnA 111; DA I.21 jt
[606] *Aniccasuttaṁ* SN 22.45, *Yadaniccasuttaṁ* SN 22.15, *Channasuttaṁ* SN 22.90 jt.
[607] Dhp 38.
[608] Dhp 40.

ka bhikkhu vabana maisest, kaasas vaid rüü ja almusnõu.[609]

Neli bhikkhu tavapärast tarvikut on: (1) rüü (*cīvara*), (2) almusnõu (*piṇḍapāta*), (3) ase ja iste (*senāsana*) ning (4) ravimid ja meditsiinilised abivahendid haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*), st ravimid jms.

„Kirjeldused" toob ära 14 asjast koosneva sobiliku kingidhamma (*deyya-dhamma*) ehk annetuskomplekti, mis on sünnis bhikkhule kinkida (*dāna-upapatti*), ja milleks on:[610]

1. rüü (*cīvara*),
2. almusnõu (*piṇḍapāta*),
3. ase ja iste (*senāsana*),
4. ravimid ja meditsiinilised tarvikud haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*),
5. toit (*anna*),
6. vesi (*pāna*),
7. riided (*vattha*),
8. vanker/käru (*yāna*),
9. vanik (*mālā*),
10. lõhn (viirukid) (*gandhā*),
11. (ravi)kreemid või -määrded (*vilepana*),
12. lamamis- ja puhkamisase (*seyyā*),
13. eluase/peavari (*āvasatha*),
14. valgusti (*padīpeyya*).

Kõige kõrgemaks annetuseks ehk daanaks on Buddha ja teiste arahantide, arijate, bhikkhude ning sangha poolt vastuvõetud *dāna*, mis loob võrreldamatu pälvimusvoo. Kuigi ka ilmikute omavaheline lahke jagamine, oskuslike ettevõtmiste toetamine ja üleüldine heategevus (*saṁvibhāga*) on kiiduväärt, pole bhikkhudele ja sanghale tehtud annetus (*mahā-dāna*)[611] ja tavainimesele (*puthujjana*) või loomale tehtud annetus vilja (*vipāka*) seisukohast isegi võrreldavad.[612]

[609] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[610] *Niddesa* Nd 2, lk 523; sarnane loetelu esineb ka Nd 1, lk 373.
[611] Suttades nimetab Buddha sanghale tehtud annetust „suureks annetuseks" (*mahā-dāna*). Vt *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39.
[612] *Aniccānupassīsuttaṁ* AN 7.16, *Abhisandasuttaṁ* AN 8.39 jpt.

Tavainimene
(*puthujjana*)

puthujjana [puthu + jana] tavainimene (= *puthu-sattā*).

Buddha eristas tavainimest (*puthujjana*) ja arija teele asunut; vt selgitustest: arija (*ariya*). Abhidhamma kohaselt esindab tavainimesetasand (*puthujjana-bhūmi*) normaalse tavainimese meeleseisundit, mis lõpliku tõe (*paramattha-saccā*) seisukohast ei ole muud, kui mitteteadmisel (*avijjā*) põhinev vaatemoonutus (*diṭṭhi-vipallāsa*), millel rajaneb ekslik minavaade; vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*); mina ja minatus (*atta, anatta*). Arijatasand (*ariya-bhūmi*) on arija teele sisenenule omane meeleseisund, mis on vabanenud mitteõppinud tavainimesele (*assutavā puthujjana*) omasest kehapõhisest vaatest (*sakkāya-diṭṭhi*).[613] Tavainimesest erinevalt on arijaisik rahu ja läbinägemise arendamise teel mõistnud ja näinud õiget vaadet, teab, et mina (*atta*), aatman (*attan*) ja hing (*jīva*) on soovmõtlemisest väljakasvanud illusioonid, ning et keha (*kāya*) on vaid mittepüsiv (*anicca*), lõplikku rahulolu mittesisaldav (*dukkha*), minatu (*anatta*) ja ebapuhas (*asubha*) viie klammerdumise kogumiku ajutine esinemine, mille paratamatuks saatuseks on vananemine, haigestumine, surm ja laialilagunemine; vt selgitustest: keha (*kāya*). Tavainimene võib aga vanadust, haigust ja surma kohates tunda kohkumust, vastikust või soovi eemalduda, jättes tähelepanuta asjaolu, et tema ise on samas olukorras. Nooruse-, tervise- ja elujoovastusest (*yobbana-mado, ārogya-mado, jīvita-mado*) haaratuna ning ihast juhituna loob tavainimene ikka ja jälle, päevast päeva dukkhat toovat käitumist (*duccarita*).[614]

„Teises maailma dhamma suttas"[615] õpetab Buddha, et kui mitteõppinud ilmik (*assutavata puthujjana*) puutub kokku saamise (*lābha*) ja mittesaamisega (*alābha*), kuulsuse (*yasa*) ja kuulsusetusega (*ayasa*), laituse (*nindā*) ja kiitusega (*pasaṁsā*) ning õnne (*sukha*) ja dukkhaga, ei teadvusta ta, et need on esilekerkinud (*uppanna*), püsitud (*anicca*), dukkhalikud ja muutuvad dhammad (*vipariṇāma-dhammo*). Ta ei tea saamist ja mittesaamist, kuulsust ja kuulsusetust, laitust ja kiitust ning õnne ja dukkhat nii, nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta*). Need kaheksa dhammat hõivavad mitteõppinud ilmiku teadvuse täielikult (*cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati*). Keda köidavad saamine, kuulsus, kiitus ja õnn, see tõrjub mittesaamist, kuulsusetust, laitust ja dukkhat. Kelle teadvus on aga hõivatud köitvaga ja tõrjumisega, ei ole vaba sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast (valust), pahameelest ega ahastusest või masendusest.

[613] *Dutiyaisidattasuttaṁ* SN 41.3.
[614] *Paṭhamaanusayasuttaṁ* AN 3.39.
[615] *Dutiyalokadhammasuttaṁ* AN 8.6.

Kui aga Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane puutub kokku kaheksa maailma dhammaga, mõistab ta, et need on püsitud, dukkhalikud ja muutuva olemusega. Kuna ta näeb neid dhammasid nii, nagu need tõeliselt on, ei hõiva kaheksa maist dhammat tema meelt ning ta vabaneb sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast, pahameelest ja ahastusest/masendusest.

Arija järgija teab, et pole olnud ega saa olema inimest, keda ainult kiidetakse või laidetakse.[616] Olles vabastanud ennast kiituse ja laituse mõjust, püsib ta kindlalt nagu mägi kõigutamatus rahus.[617]

Ilmikjärgijate puhul eristatakse (1) **pimedat tavainimest** (*andha-puthujjana*), kellel puudub dhammasilm ja (2) **hüvelist tavainimest** (*kalyāṇa-puthujjana*), kellel on õige vaate kohane dhammasilm. Hüveline tavainimene on **õppinud Arija järgija** (*sutavā ariya-sāvako*), kes on: (1) saavutanud õige vaate, (2) mõistnud elemente (*dhātu*), (3) mõistnud moodustumist ja põhjuslikkuse seaduspära (*paccaya*), (4) vabanenud kehapõhisest vaatest (*sakkāya-diṭṭhi*), ning (5) ületanud kahtlused (*vicikicchā*). Ta (6) arendab õiget vaadet ning on teostanud (7) õige dhamma kohaseid teadmisi, (8) läbinägemist ja (9) maistületavaid teadmisi ning (10) saavutab maistületavad teadmised juba selles elus inimesena või järgmises elus deevana.[618]

Tavainimese vastandina esineb Buddha õpetuses veel vaatesaavutusega isik (*diṭṭhisampanno puggalo*), keda iseloomustavad **kuus võimatut** (*cha abhabba*), milleks on: (1) elada lugupidamatult Õpetaja (*satthari*), (2) dhamma, (3) sangha või (4) väljaõppe (*sikkhāya*) suhtes; (5) rajada usk ebausaldusväärsetele alustele (*anāgamanīyaṁ vatthuṁ paccāgantuṁ*) ehk teistele, Buddha poolt mitteõpetatud dhammadele või (6) luua kaheksandat olemasolu (*aṭṭhamaṁ bhavaṁ nibbattetuṁ*) (õiget dhammat järgiv bhikkhu saab juba selles elus vooguastunuks ning virgub hiljemalt seitsme uue sünni järel, mitte ei lükka virgumist edasi). Samuti on võimatu, et vaatesaavutusega isik võtab mingit moodustist (1) püsivana (*nicca*); (2) õnnena; (3) või minana (*atta*); (4) saadaks korda viivituseta tulemusega teo, milleks on: Buddha haavamine, arahanti haavamine või tapmine, isa tapmine, ema tapmine ja sangha lõhestamine; (5) langeks tagasi õnnistava puhtuse otsimisse segaste ja lärmakate rituaalide kaudu; või (6) otsiks väljastpoolt Buddha loodud sanghat

[616] Dhp 228.
[617] Dhp 81.
[618] *Assutavāsuttaṁ* SN 12.61; *Sambodhisuttaṁ* AN 9.1; *Meghiyasuttaṁ* AN 9.3. jt.

kinkide väärilisi.[619] Küll aga saab kõik eelloetletu esineda tavainimese (*puthujjana*) puhul.[620]

Kui arijadhammat (*ariya-dhamma*) eiraval mitteõppinud tavainimesel esineb kehapõhisusel rajanev igavikuline vaade (*sakkāya-vatthukā sassata-diṭṭhi*), siis näeb ta: (1) ennast kui vormi (mina, kes omab vormi), (2) vormi endas või (3) ennast vormis; (4) ennast kui tunnet (mina, kes omab tunnet), (5) tunnet endas või (6) ennast tundes; (7) ennast kui taju (mina, kes omab taju), (8) taju endas või (9) ennast tajus; (10) ennast kui moodustisi (mina, kes omab moodustisi), (11) moodustisi endas või (12) ennast moodustistes; (13) ennast kui teadvust (mina, kes omab teadvust), (14) teadvust endas või (15) ennast teadvuses.[621] Samuti, kui arijadhammat eiraval, mitteõppinud tavainimesel esineb kehapõhisusel rajanev hävinemise vaade (*sakkāya-vatthukā uccheda-diṭṭhi*), siis näeb ta vormi, tunnet, taju, moodustisi ja teadvust kui ennast.

Tavainimese puhul on ülekaalus see, millest tuleb virgumise saavutamiseks vabaneda. Need kaks inimtüüpi – tavainimene ja Arija järgija – ei ole teineteisest eraldiseisvad. Igaüks, kes õpib ja järgib Arija virgumisõpetust ja kõlblust ning arendab õiget keskendust, võib oma meelt järkjärgult puhastades jõuda inimarengu kõrgeima astmeni ehk arija tee kulminatsioonini – temast saab arahant.

Arahanti iseloomustab kõikide meelt hägustavate tulvade lakkamine, ülima tarkuse (*paññā*), nelja tee (*magga*) ja vilja (*phala*) ning kaheksa teadmiste (*ñāṇa*) saavutamine, Buddhaga võrdne vabanemine (*vimutti*), virgumine (*bodhi*) ning vaibumine (*nibbāna*); vt selgitustest: arahant.

[619] *„(1) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāraṁ niccato upagantuṁ, (2) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāraṁ sukhato upagantuṁ, (3) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo kañci dhammaṁ attato upagantuṁ, (4) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo ānantariyaṁ kammaṁ kātuṁ, (5) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo kotūhalamaṅgalena suddhiṁ paccāgantuṁ, (6) abhabbo diṭṭhisampanno puggalo ito bahiddhā dakkhiṇeyyaṁ gavesituṁ.“ – Dutiyaabhabbaṭṭhānasuttaṁ* AN 6.93; sama *Bahudhātukasuttaṁ* MN 115.

[620] *Paṭhamavagga* AN 1.268–276.

[621] *„…rūpaṁ attato samanupassati rūpavantaṁ vā attānaṁ attani vā rūpaṁ rūpasmiṁ vā attānaṁ; vedanaṁ … pe … saññaṁ … pe … saṁkhāre … pe … viññāṇaṁ attato samanupassati viññāṇavantaṁ vā attānaṁ attani vā viññāṇaṁ viññāṇasmiṁ vā attānaṁ.“ – Paṭisambhidāmagga-pāḷi*, *Diṭṭhikathā*, lk 144-145. Vt täpsemalt *Samanupassansuttaṁ* SN 22.47.

KAHEKSA TEADMIST
(*aṭṭha-ñāṇa*)

1. Läbinägemise teadmine (*vipassanā-ñāṇa*).
2. Meele-keha teadmine (*manomayiddhi-ñāṇa*).
3. Üleloomulike võimete teadmine (*iddhi-vidha-ñāṇa*):
    1) olles üks, saab temast mitu, olles mitu, saab temast üks (*ekopi hutvā bahudhā hotī; bahudhāpi hutvā eko hotī*);
    2) ta ilmub ja kaob (*āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ*);
    3) ta läheb takistamatult läbi seinte ja mägede (*tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati, seyyathāpi ākāse*);
    4) ta sukeldub maa sisse ja maast välja, nagu oleks see vesi (*pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ karoti, seyyathāpi udake*);
    5) ta kõnnib vee peal, nagu oleks see maa (*udakepi abhijjamāne gacchati, seyyathāpi pathaviyaṁ*);
    6) istudes ristatud jalgadega liigub ta läbi õhu nagu tiivuline lind (*ākāsepi pallaṅkena kamati, seyyathāpi pakkhī sakuṇo*);
    7) ta suudab puudutada päikest ja kuud (*imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parāmasati parimajjati*);
    8) tal on võim oma kehast kuni Brahmā maailmani välja (*yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vattetī*).
4. Taevase kõrva teadmine (*dibba-sota-ñāṇa*) ehk selgelt ja kaugele kuulmine.
5. Teadvuse läbistamise teadmine (*ceto-pariya-ñāṇa*) ehk teise meeles toimuva nägemine.
6. Eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇa*).
7. Taevase silma teadmine (*dibba-cakkhu-ñāṇa*) ehk teadmine olendite lakkamisest ja uuestiilmnemisest.
8. Tulvade lõppemise teadmine (*āsavakkhaya-ñāṇa*).

Dvedhāvitakkasuttaṁ MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2

Teadmised
(*ñāṇa*)

ñāṇa [√ñā + aṇa] teadmine; mille sünonüümiks on *aññā* [ā + √ñā + ā või ā + √ñā + ā + āya].

Keskenduse (*samādhi*) teel saavutatavad kolm teadmist on:

1. eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbenivāsānussati-ñāṇa*),
2. kõikide olendite kadumise ja ilmnemise teadmine (*cutūpapāta-ñāṇa*) ja
3. tulva lõppemise teadmine (*āsavakkhaya-ñāṇa*).[622]

Need kolm maistületavat teadmist saavutas Buddha virgumise ja vaibumise ööl ning need teadmised iseloomustavad tõelist braahmani[623]; vt selgitustest: maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Analüütiline tee" loetleb viis teadmist, milleks on: (1) mõistmispõhine teadmine (*sammasa-ñāṇa*), (2) ilmnemise ja kadumise teadmine (*udayabbaya-ñāṇa*), (3) lakkamise teadmine (*bhaṁga-ñāṇa*), (4) hirmu ja ohu (*bhaya-ādīnava*) teadmine ning (5) vabanemise soov ja neutraalsus moodustiste suhtes (*muñcitukamyatā ja saṁkhārupekkhā*);[624] vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*).

Silma-, kõrva-, nina-, keele-, keha- ja meelevõimeid kontrollimata ja ohjamata (*indriyesu asaṁvutaṁ*) pole võimalik treenida virgumiseks vajalikku, õiget tähelepanelikku teadlikkust (*sati-sampajañña*)[625] ning selget arusaamist ja rahulolu (*santosa*), ületada takistused (*nīvaraṇa*), arendada välja tulvadest (*āsava*) ning kümnest köidikust (*saṁyojana*) vabastavad džhaanad (*jhāna*) ja saavutada kaheksat **ülimat teadmist** (*abhiññā*), mis on loetletud järgnevas tabelis.

„Ülimate teadmiste suttas" õpetas Buddha:

> „Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu mõistetavad dhammad?
> Viis klammerdumise kogumikku.
>
> Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu hüljatavad dhammad?
> Mitteteadmine ja ka olemasoluiha.

[622] *Bhayabheravasuttaṁ* MN 4.
[623] Dhp 423; *Dvedhāvitakkasuttaṁ* MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2 jt.
[624] *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 53-67.
[625] Dhp 293.

> Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu arendatavad dhammad?
> Rahu ja ka läbinägemine.
>
> Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu teostatavad dhammad?
> Teadmised ja ka vabanemine."[626]

See, kes on saavutanud arahantile omased läbinägemisel põhinevad õiged teadmised, saavutab lõpliku vabanemise ning surmatuse[627]; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); surm (*māra*).

Teadvus
(*citta*)

citta [√cit + ta] 1: teadvus; mõtte- või teadvushetk. 2: mõte (*Nikāya*'s esineb ainult ainsuses, v.a 3 korral, kus see on PTS poolt tõlgitud „mõtteks", vt: *Cintasuttaṁ* SN 56.8). 3: meel; mõistus; intellekt. 4: süda. 5: [√citt + a] särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne; imeline; kirev; täpiline; erinev; mitmekordne. 6: märtsi keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu (*chaitra*) nimetus. Täpne tähendus sõltub kontekstist.

Hilisemates abhidhamma tekstides esinevad *citta*, *ceto*, *viññāṇa ja mano* sageli sünonüümidena, kuigi nende sisulised tähendused on siiski pisut erinevad. Näiteks, omavad *mano, citta ja ceto* mitmeid ühiseid tunnusjooni, kuid *mano* ei saavuta vabanemist (*vimutti*), see on omane vaid *citta*'le (*citta-vimutti*); vt selgitustest: vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*). Kui *ceto* esineb alati oskamatu kontekstis ning sageli koos kangekaelsuse ja eelarvamusega (*adhiṭṭhāna-abhinivesa*), siis *citta* võib olla ka oskuslik. *ceto* omab kalduvusi (*anusayā*) [anu + √sī + a (saya = saka)] ehk latentseid tendentse naudingu, vastumeelsuse, vaadete, kahtluse, uhkuse, olemasolukire ja mitteteadmise

[626] *„katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā? [pañcupādānakkhandhātissa vacanīyaṁ (ka.)] – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā? avijjā ca bhavataṇhā ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā? samatho ca vipassanā ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā? vijjā ca vimutti ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā. ime kho, bhikkhave, cattāro dhammā''ti."* – *Abhiññāsuttaṁ* AN 4.254.
[627] Dhp 57.

poole,[628] kuid *citta* mitte; vt selgitustest: kalduvus (*anusaya*).

Algtekstides esineb ka kõrgem *citta* (*adhi-citta*), kuid mitte kunagi kõrgem *mana*. Ka omistatakse ainult *citta*'le kõrgemate teadmiste (*abhiññā*) saavutamise võimekust. Samas, *citta*'ks, *mano*'ks ja *viññāṇa*'ks nimetatavaid seob see, et need kolm tekivad ühe nähtusena, kuigi lakkavad teise nähtusena, ning seda kogu päeva ja öö vältel.[629]

Teadvuse (*citta*) tunnuseks on teadlikkus kontaktis olevast objektist. Teadvus saab tekkida vaid siis, kui sisemise (taju)ala (*āyatana*) (silm, kõrv jne) ja välimise (taju)ala (vorm, heli jne) vahel tekib kontakt ehk kokkupuude (*phassa*). Kontaktist tingitud taju ja tunne sõltuvad tekkinud teadvusest (*citta*), kuna on teadvuse moodustised (*saññā ca vedanā ca cittasaṅkhāro*).[630]

Buddha kinnitas, et pole ühtegi dhammat ehk nähtust (*eka-dhamma*), mis tekiks ja lakkaks sama kiiresti kui *citta*.[631]

Teadvus on see, mis juhib (*nīyati*) maailma, veab seda ringi (*parikassati*) ja suunab liikumist (*uppannassa vasaṁ gacchatī*).[632] Mõtisklused võivad teadvust kallutada innutusse ja dhamma juhendamisest eemale (*paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṁ nami*), aga ka vastupidi.[633]

Keha ja teadvus mõjutavad teineteist. „Kahesuguste mõtete suttas"[634] õpetab Buddha, et liigpikk mõtisklemine ja analüüsimine väsitab keha (*aticiraṁ anuvitakkayato anuvicārayato kāyo kilameyya*) ning keha väsides teadvus erutub (*kāye kilante cittaṁ ūhaññeyya*). „Tahtliku loomise suttas"[635] õpetab aga Buddha, et kui keskenduse ajal ilmneb meeles (*mana*) rõõm, siis keha rahuneb (*pītimanassa kāyo passambhati*); vt selgitustest: meel (*mano, mana, manas*).

Suttade kohaselt on *citta* seotud erinevate emotsionaalsete seisunditega, mida kirjeldavad sellised omadussõnad nagu: hämmeldunud (*abbhuta*),[636] sogane (*āvila*) ja mittesogane (*anāvila*)[637], ebakindel ehk edasi-tagasi liikuv või

[628] *Paṭhamaanusayasuttaṁ* AN 7.11; *Saṅgītisuttaṁ* DN 33.
[629] *„yañca kho etaṁ, bhikkhave, vuccati cittaṁ itipi, mano itipi, viññāṇaṁ itipi taṁ rattiyā ca divasassa ca aññadeva uppajjati aññaṁ nirujjhati." – Assutavāsuttaṁ* SN 12.61.
[630] *Cūḷavedallasuttaṁ* MN 44.
[631] *„nāhaṁ, bhikkhave, aññaṁ ekadhammampi samanupassāmi yaṁ evaṁ lahuparivattaṁ yathayidaṁ cittaṁ." – Ekakanipātapāḷi*, *Paṇihitaacchavagga* AN 1.48.
[632] *Ummaggasuttaṁ* AN 4.186.
[633] *Mahāpadānasuttaṁ* DN 14.
[634] *Dvedhāvitakkasuttaṁ* MN 19.
[635] *Cetanākaraṇīyasuttaṁ* AN 11.2.
[636] *Mānatthaddhasuttaṁ* SN 7.15.
[637] *Paṇihitaacchavagga* AN 1.46.

kõikuv (*capala*)[638], naudingutulvades (*kammāsavā*)[639], loid, tuim, uimane (*lina*)[640]; ärev, segaduses, närviline (*paritassanā*),[641] värelev (*phandana*),[642] tõrjuv (*sapattaka*),[643] vaenulik (*savera*),[644] rahutu ja murelik (*uddhacca–kukkucca*),[645] üleolev (*uddhata*)[646], hirmunud (*utrasta*)[647] jt. Teadvus võib esineda kas kire, viha ja pettekujutlusega või ilma; see võib olla kas koondunud, avardunud, ületav, keskendunud ja vabanenud või mitte.[648]

Teadvuses esinevad plekid (*kilesa*) ja tulvad (*āsava*) pole otseselt osa *citta*'st. Kui tavainimese (*puthujjana*) teadvus on mittearukast tähelepanust (*ayoniso manasikara*) tingitud tulvadega (*āsava*), siis arija teadvus on tulvadeta (*anāsava*).[649] Plekid ilmnevad teadvuses neid põhjustavate tingimuste mõjul ja nende tingimuste lakkamisel plekid ja alamplekid lakkavad. Arija kaheksaosalise tee teostamise kaudu on võimalik särav-puhas teadvus kõikidest plekkidest ja alamplekkidest vabastada ning saavutada nibbaana ehk vaibumine;[650] vt selgitustest: plekid (*kilesa*); tulvad (*āsava*).

Sõltuvalt jaotuse tüübist, loetleb hilisema päritoluga abhidhamma kokku 89 või 121 *citta* tüüpi. Abhidhamma kohaselt ilmneb teadvus (*citta*) alati koos mõne 52 teadvusteguriga (*cetasika*), milleks on tunne, taju, tahe, fokusseeritus ehk ühtesuunatus, tähelepanu, otsustavus, energilisus, soov, usk, teadlikkus, pettekujutlus, viha, ahnus, vale vaade, uhkus, laiskus, loidus, kahtlus, kaastunne, kaasrõõm jt. Koos ilmnedes tunnevad *citta* ja *cetasika* objekti ära. Teadvustegurid on need, mis suunavad teadvuse kas oskuslike, mitteoskuslike või neutraalsete tegevuste poole.

„Esimeses juhtimise suttas"[651] õpetab Buddha, et bhikkhu, kellel on: (1) oskuslik keskendus (*samādhi–kusalo*)[652]; (2) keskenduses oskuslik saavutus (*samādhissa samāpatti–kusalo*); (3) keskenduses oskuslik püsimine (*samādhissa ṭhiti–kusalo*); (4) keskenduses oskuslik püüdlemine (*samādhissa vuṭṭhāna–kusalo*); (5) keskenduses oskuslik hüvelisus

[638] Dhp 33.
[639] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[640] *Aggisuttaṁ* SN 46.53.
[641] *Upādāparitassanāsuttaṁ* SN 22.7; *Uddesavibhaṅgasuttaṁ* MN 138.
[642] Dhp 33.
[643] *Lohiccasuttaṁ* DN 12.
[644] *Tevijjasuttaṁ* DN 13.
[645] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[646] *Aggisuttaṁ* SN 46.53; *Upādāparitassanāsutta* SN 22.7; *Uddesavibhaṅgasuttaṁ* MN 138 jt.
[647] *Subrahmasuttaṁ* SN 2.17.
[648] *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* DN 22; *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ* MN 10.
[649] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2.
[650] *„pabhassaramidaṁ, bhikkhave, cittaṁ. tañca kho āgantukehi upakkilesehi vippamuttan"ti." – Paṇihitaacchavagga* AN 1.50.
[651] *Paṭhamavasasuttaṁ* AN 7.40.
[652] Keskenduses saavutab teadvus ühtesuunatuse (*cittassa ekaggata*), vt: *Janavasabhasuttaṁ* DN 18.

(*samādhissa kalyāṇa-kusalo*); (6) keskenduses oskuslik vilumus (*samādhissa gocara-kusalo*); ning tal on (7) keskenduses oskuslik, ülim eesmärk (*samādhissa abhinīhāra-kusalo*) – see bhikkhu juhib *citta* suundumust; vastasel juhul aga juhindub bhikkhu *citta* suundumustest.

Oskamatu ja ebakindel teadvus on värsside kohaselt visklev nagu kuivale heidetud kala[653], kiirelt naudinguisse laskuv[654], kaugustesse püüdlev, üksi ekslev, kehatu ning Surma kammitsais[655]. Valesti suunatud teadvus teeb rohkem kurja, kui vihkaja vihatavale või vaenlane vaenlasele.[656] Kuni bhikkhu teadvuses esineb väikseimgi kirg, ahnus, mitteteadmine vm oskamatu meeleseisund mõne vormi, heli, lõhna, maitse, puute või dhamma (idee, filosoofia, vale vaate) suhtes, haarab teadvus sellest kinni ja täitub sellest.[657] Kuritahtlik teadvus on rikutud meele mõte ehk kavatsus (*byāpannacitto kho pana hoti paduṭṭhamanasaṅkappo*)[658] ja toob kannatusi, kuid ohjeldatud ja kaitstud teadvus toob õnne.[659]

Oskuslik ehk ohjatud teadvus on kõlblusel põhinev kiretusest, ahnusetust ja pettekujutlusetust juurdunud teadvus (*yaṁ cittaṁ vītarāgaṁ vītadosaṁ vītamohaṁ*)[660]. Oskuslik *citta* on hea, õnnetoov ning Surma kammitsaist ja hirmust vabastav ning dukkhast välja, virgumisse ja nibbaanasse ehk vaibumisse (*nibbāna*) viiv[661]. Õigesti suunatud teadvus teeb rohkem head, kui ema, isa või kõik sugulased kokku seda suudaksid teha.[662] Kui bhikkhu on teadvuse kirest, ahnusest ja mitteteadmisest puhastunud, ei haara teadvus ühegi vormi, heli, lõhna, maitse, puute või dhamma järele ja jääb sellest mõjutamata.[663]

Kuigi taju ja tunded sõltuvad teadvusest, suudab treenitud teadvus oskamatust mõjutusest vabaneda. Seega on teadvus ühtpidi seotud juba tekkinud tajumuljega, kuid teistpidi võimeline tekkivat tajumuljet ka mõjutama.

Teadvus on võimalik puhastada ja vabastada arija kaheksaosalise tee kaudu. Dukkhast vabanemiseks tuleb teadvust ohjata ning arendada nagu linna, mille kõik sissepääsud (nägemine, kuulmine jt) on valvatud ning

[653] Dhp 34.
[654] Dhp 35, 36.
[655] Dhp 37.
[656] Dhp 42.
[657] *Soṇasuttaṁ* AN 6.55; *Silāyūpasuttaṁ* AN 9.26.
[658] *Sevitabbāsevitabbasuttaṁ* MN 114.
[659] Dhp 35, 36.
[660] *Samaṇamuṇḍikasuttaṁ* MN 78.
[661] Dhp 13, 14, 39.
[662] Dhp 42.
[663] *Soṇasuttaṁ* AN 6.55; *Silāyūpasuttaṁ* AN 9.26.

kontrollitud[664]; vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

Teadvuse vabanemiseks arendab bhikkhu oma *ceta*'s midagi peitmata ja varjamata säravat *citta*'t (*iti vivaṭena cetasā apariyonaddhena sappabhāsaṁ cittaṁ bhāveti*). Selleks loob end kõrgemale teadvusele pühendanud bhikkhu aegajalt meeles (1) keskendusmärgi (*adhicittamanuyutto bhikkhu kālena kālaṁ samādhinimittaṁ manasi karoti*), (2) pürgimusmärgi (*paggahanimittaṁ*) ja (3) neutraalsusmärgi (*upekkhānimittaṁ*), misläbi muutub tema teadvus plastiliseks ja töödeldavaks (*kammaniyañca*), säravaks (*pabhassara*) ja mittekillustuvaks (*na pabhaṅgu*), õigesti keskenduvaks ja tulvadest vabanevaks (*sammā samādhiyati āsavānaṁ khayāya*). Puhastunud teadvuse abil on võimalik vahetult mõista olemasolule ehk olemasolevale vastavalt (*yathābhūtaṁ pajānāti*): (1) see on dukkha, see dukkha tekkimine, see dukkha lakkamine ja see dukkha lakkamisele viiv tee; (2) see on tulv, see tulva tekkimine, see tulva lakkamine ja see tulva lakkamisele viiv tee. Sel moel nägemine vabastab naudingutulvast (*kāmāsavāpi cittaṁ vimuccati*) ja mitteteadmistulvast (*avijjāsavā*) ning saabub lõpliku vabanemise teadmine (*vimuttasmiṁ 'vimuttam'iti ñāṇaṁ*).[665] Teadvuse vabanemine tähendabki sisuliselt tulvadest (*āsavā*) vabanemist;[666] vt selgitustest: tulvad (*āsavā*).

Teadvus on ka see, mis on seotud eluea täitumisel uue sünniga kas kõrgematel tasanditel või niraja kannatusterohkes vallas[667]. Teadvuse abil on võimalik ka „näha" varasemaid olemasolusid kui ka mõjutada uut olemasolus ilmnemist. Sügavas džhaana seisundis, kui „keskendunud teadvus [on] puhastunud, särav-valge, rüvetu, alamplekkidest vaba, nõtke, tegus, vankumatu [ja] häirimatu" (*samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte*), on võimalik teadvus kallutada varasemate elude meenutamise teadmiste (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇāya*) „nägemise" poole ning sel moel näha oma meeles varasemaid olemasolusid.[668]

Teadvus pole „mina". Kuna õppimata tavainimene peab *citta*'t endaks või enda omaks, siis ei suuda ta selle vastu kogeda tüdimust (*nibbinda*), muutuda selle suhtes kiretuks (*virajja*), ega sellest vabaneda (*vimucci*).[669]

Teadvus on tekkiv, kuid Surma kammitsais (*māra-bandhanā*)[670] ehk surev, lakkav ja kaduv. Seetõttu ei saa *citta*'t pidada igikestvaks meeleks, aatmaniks ega hingeks. Teadvus tekib nimest ja vormist ehk meelelisest ja kehalisest (*nāmarūpasamudayā cittassa samudayo*) ning lakkab nime ja

[664] Dhp 40.
[665] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[666] *„cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati" – Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16.
[667] *Mahāsīhanādasuttaṁ* MN 12.
[668] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2; *Subhasuttaṁ* DN 10 jpt.
[669] *Assutavāsuttaṁ* SN 12.61.
[670] Dhp 37.

Cūḷasuññatasuttaṁ MN 121; *Pāthikasuttaṁ* DN 24; *Puññābhisanda-sutta* AN 5.45	*ceto-samādhi*	*citta-samādhi*	*Iddhipādasuttaṁ* AN 4.276 *Janavasabhasuttaṁ* DN 18; *Cetokhilasuttaṁ* MN 16 jpt
Dānūpapattisuttaṁ AN 8.35; *Saṅgītisuttaṁ* DN 33 jt	*ceto-paṇidhi*	*paṇihitā imassa cittassa*	*Saṅgāravasuttaṁ* AN 3.60
Uttiyasuttaṁ AN 10.95; *Chaḷabhijātisuttaṁ* AN 6.57; *Udumbarikasuttaṁ* DN 25; *Devadahasuttaṁ* MN 101 jpt	*cetaso upakkilese*	*cittassa upakkilesā*	*Uposathasuttaṁ* AN 3.70; *Upakkilesasuttaṁ* MN 128; *Upakkilesasuttaṁ* SN 46.33 jpt
Uddesavibhaṅgasuttaṁ MN 138; *Upādāpari-tassanāsuttaṁ* SN 22.7	*cetaso pariyādānā*	*cittaṁ pariyādāya*	*Cittapariyādānavaggaṁ* AN 1.1–10; *Uddesa-vibhaṅgasuttaṁ* MN 138; *Saṅgītisuttaṁ* DN 33 jpt
Mahālisuttaṁ DN 6; *Devasadda-suttaṁ* Iti 82; *Jhānasuttaṁ* AN 10.8; *Kāyagatāsati-suttaṁ* MN 119	*ceto-vimuttiṁ paññā-vimuttiṁ*	*cittaṁ paññañca bhāvayaṁ*	*Jaṭāsuttaṁ* SN 7.6; *Sīlalakkhaṇapañha* Mil 3.1.9; *Sāsanapaṭṭhāna-dutiyabhūmi* Pe 2
Aṭṭhakanāgarasuttaṁ AN 11.16; *Subhasuttaṁ* DN 10; *Devadahasuttaṁ* MN 101 jt	*cetaso ekodibhāvaṁ*	*cittaṁ ekodi kātabbaṁ*	*Tatiyasamādhisuttaṁ* AN 4.94
Dutiyamettāsuttaṁ AN 4.126; *Uposatha-suttaṁ* AN 4.190 jpt	*mettā-sahagatena cetasā*	*Metta-cittaṁ bhāveti*	*Mahāsīhanādasuttaṁ* DN 8; *Accharāsaṅghātavagga* AN 1.54
Aṭṭhakanāgara-suttaṁ AN 11.16; *Subhasuttaṁ* DN 10; *Devadahasuttaṁ* MN 101 jpt	*cetaso ekodibhāvaṁ*	*cittaṁ ekodi kātabbaṁ*	*Tatiyasamādhisuttaṁ* AN 4.94
Dutiyamettāsuttaṁ AN 4.126, *Uposatha-suttaṁ* AN 4.190 jpt	*mettā-sahagatena cetasā*	*metta-cittaṁ bhāveti*	*Mahāsīhanādasuttaṁ* DN 8; *Accharāsaṅghāta-vagga* AN 1.54
Jhānasuttaṁ AN 10.8; *Vijjāsuttaṁ* AN 10.10 (ainult AN-s)	*ceto-vimutti*	*cittam* […] *vimuccati*	*Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16
		cittaṁ suvimuttanti	*Dutiyahāliddikānisuttaṁ* SN 22.4 (ainult SN-s)
Pañcaṅgikasuttaṁ AN 5.28; *Subhasuttaṁ* DN 10; *Kāyagatāsati-suttaṁ* MN 119 jt	*parisuddhena cetasā*	*citte parisuddhe*	*Tikaṇṇasuttaṁ* AN 3.58; *Sāmaññaphala-suttaṁ* DN 2; *Saṅgārava-suttaṁ* MN 100 jt

vormi lakkades (*nāmarūpanirodhā cittassa atthaṅgamo*).[671]

Algtekstides *citta*'ga kõrvuti esinev *ceto*, mis pärineb samast juurest √cit, ja mida enamasti loetakse *citta* sünonüümideks, esineb oluliselt piiratumas kontekstis. *ceto*'l (aga mitte kunagi *citta*'l!) esinevad kalduvused (*anusaya*), mis võivad olla latentses, teadvustamata olekus (kalduvused pole alateadvus[672]). Teadvust võib keerata, pöörata ja painutada (*namati*) nt innukuse, pühendumuse, püsivuse ning pingutuse (*ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya*) poole või neist eemale.[673]

Ka *ceto*'l esinevad 5 takistust (*ceto-khilā*): [kui] bhikkhu [on] ebakindel, kahtlev, otsustamatu ning selgusetu (1) õpetajas, (2) dhammas, (3) sanghas ja (4) väljaõppes, ning (5) [kui] bhikkhu [on] brahmalikult käitujatest häiritud ja rahulolematu, vaevatud teadvusega [või] takistatud ja pärsitud olemusega.[674] Samas on *citta* ja *ceto* puhul ka palju sarnasusi ning kattuvusi, mille koond on toodud alljärgnevas tabelis.

Ka *ceto* on džhaanades keskenduses saavutatava vabanemise objekt. „Suur eristamise sutta"[675] loetleb viis *ceto* vabanemist:

1. Ei-dukkhas-ega-õnnes teadvuse vabanemise saavutuseni (*adukkha-masukhāya cetovimuttiyā samāpattiyā*) jõuab bhikkhu neljandas džhaanas viibides.
2. Märgituses teadvuse vabanemise saavutuse (*animittāya cetovimuttiyā samāpattiyā*) teostamiseks ei pööra bhikkhu ühelegi märgile (meeles ilmnevale objektile või nähtusele) tähelepanu, vaid pöörab tähelepanu märgituse elemendile (*animittāya ca dhātuyā*) ning viibib märgitus.
3. Piirituses teadvuse vabanemise saavutuse (*appamāṇā cetovimutti*) teostamiseks täidab bhikkhu kogu maailma sõbralikkuse, kaastunde, kaasrõõmu ja neutraalsusega (*metta-saṃsaggahita, karuṇā-saṃsaggahita, muditā-saṃsaggahita, upekkhā-saṃsaggahita*) ning viibib neis seisundeis.
4. Mittemillegis teadvuse vabanemine (*ākiñcaññā cetovimutti*) teostub keskenduses vahetult kogetavas teadmises: „Seal pole mitte midagi" (*natthi kiñcīti*).
5. Tühjuses teadvuse vabanemise (*suññatā cetovimutti*) saavutab bhikkhu

[671] *Samudayasuttaṁ* SN 47.42.
[672] Alateadvuse mõiste pärineb Freud'i psüühikamudelist, mis jagas teadvuse kolmeks: teadvuseks, eelteadvuseks ja alateadvuseks, mille järgi psüühika instantsideks on *Id* või Miski (*Es*), *Ego* või Mina (*Ich*) ja *Super-Ego* ehk Ülimina (*Über-Ich*). Lisaks on alateadvuse mõiste seotud Carl Gustav Jung'i poolt kasutusele kollektiivse alateadvuse mõistega, mis samuti Buddha õpetusele ei vasta.
[673] *Dasuttarasuttaṁ* DN 34.
[674] *Cetokhilasuttaṁ* MN 16, AN 5.205, AN 9.7.
[675] *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43.

keskenduses mõistmisele, et viis klammerdumise kogumikku on „minast ja ka minust tühi" (*suññamidaṁ attena vā attaniyena vā*).

Eeltoodu põhjal saab järeldada, et *citta* ja *ceto* on vähemalt mingil määral sünonüümid. Ühelt poolt on küll *ceto* takistused (*ceto-khilā*)[676] erinevad, viis seotust (*cetaso vinibandhā*)[677] (naudingute, vormide ja nähtavate asjade ihaldamine; liigsöömine ja voodis mõnulemine; deevade poole palvetamine) on aga samad. Ka mõisted *adhitiṭṭhati* (valdab), *abhinivesa* (tõlgendus) ja *anusaya* (kalduvus) esinevad järjekindlalt ainult *ceto* kontekstis. Teisalt on mõlemaga seotud: (alam)plekid, keskenduse arendamine, puhastumine ja vabanemine ning ka üleloomulik võime näha teise *citta*'t.

Teadvus
(*viññāṇa*)

viññāṇa [vi + √ñā + aṇa] „läbi-teadmine"; teadmine; teadvus; tajuspetsiifiline teadvus; tunnetus; teadlikolu? aisting?

Üldjuhul tähendab teadvus esemete ja nähtuste üksikute omaduste vahetut tajumust kuue sisemise (taju)ala (*āyatana*) (silm, kõrv, nina, keel, keha, meel) ja kuue välimise (taju)ala (vorm, heli, lõhn, maitse, puude, dhamma) abil. Selles kontekstis võiks teatud mööndustega tõlkida *viññāna* ka aistinguks.[678]

Buddha selgituse kohaselt nimetatakse teadvust teadvuseks seetõttu, et see teadvustab.[679] Teadvus on sõltuvusliku tekkimise ahela kolmas lüli ja[680] viie (klammerdumise) kogumiku viimase kogumiku nimetus.[681] Teadvus on ka nime ja vormi toiduks.[682]

Tajukogemusega seotud kuus teadvuse liiki: (1) silmateadvus (*cakkhu-viññāna*), (2) kõrvateadvus (*sota-viññāna*), (3) ninateadvus (*ghāna-viññāna*), (4) keeleteadvus (*jivhā-viññāna*), (5) kehateadvus (*kāya-viññāna*) ja (6) meeleteadvus (*mano-viññāna*).[683] Kõik kuus teadvust on ka läbinägemise arendamise objektid (*vipassanā bhāvanā kammaṭṭhana = abhiññeyyā*).[684]

Keskenduse teel on võimalik saavutada kuues, teadvuse lõputu ala (*viññāṇañcāyatana*), mis ületatakse järgmises, seitsmendas džhaanas ja saavutatakse seejärel teadvuse lakkamine (*viññāṇa-nirodhā*);[685] vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Teadvus pole „mina". Kuni õppimata tavainimene peab *viññāṇa*'t endaks või enda omaks, ei suuda ta selle vastu kogeda tüdimust (*nibbinda*), muutuda selle suhtes kiretuks (*virajja*), ega vabaneda (*vimucci*).[686]

[676] *Cetokhilasuttaṁ* MN 16, AN 5.205, AN 9.7.
[677] *Khuddakavatthuvibhaṅga* Vb 17.
[678] Tänapäeva psühhoneuroloogia kohaselt on *aisting* sensoorsete retseptorite poolt saadud *sisend* füüsilise maailma kohta ja *tajumine* on *protsess*, mille käigus aju neid aistinguid valib, korraldab ja tõlgendab.
[679] *Khajjanīyasuttaṁ* SN 22.79; *Mahāvedallasuttaṁ* MN 43.
[680] *Paṭiccasamuppādasuttaṁ* SN 12.1–2.
[681] *Khandhasuttaṁ* SN 22.48; *Mahāpuṇṇamasuttaṁ* MN 109 jpt.
[682] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9; *Mahātaṇhāsaṅkhayasuttaṁ* MN 38.
[683] [*Paṭiccasamuppāda*]-*Vibhaṅgasuttaṁ* SN 12.2.

[684] *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 10-12.
[685] *Saṅgītisuttaṁ* DN 33; *Rahogatasuttaṁ* SN 36.11; *Moggallāna Saṁyuttaṁ* SN 40.1-9; *Anupubbanirodhasuttaṁ* AN 9.31 jpt.
[686] *Assutavāsuttaṁ* SN 12.61.
[687] *Ambalaṭṭhikarāhulovādasuttaṁ* MN 61; *Upālisuttaṁ* MN 56 jpt.
[688] *Nibbedhikasuttaṁ* AN 6.63.
[689] *„cetanāhaṁ, bhikkhave, kammaṁ vadāmi. cetayitvā kammaṁ karoti – kāyena vācāya manasā".* – *Nibbedhikasuttaṁ* AN 6.63.
[690] Dhp 1, 2.

Tegu ja vili
(*kamma; vipāka, phala*)

kamma [√kar + ma (karoti)] 1: tegu, toiming; töö, amet; aktiivsus; tegevus. 2: kamma kui põhjus-tagajärje ehk teo ja vilja seaduspära.

vipāka [vi + √pac + a] (m) „läbivalminud", vili; viljakus.

phala [√phal + a (täpne etümoloogia teadmata)] 1: vili; pähkel; 2: tulemus; tagajärg; 3: (relva)tera.

Kamma ehk tegu võib olla moodustatud kas: (1) keha (*kāya-kamma*), (2) kõne (*vacī-kamma*) või (3) meele (*mano-kamma*) teel.[687] Teo põhjuseks on kontakt (*phassa*) ja teo aluseks on tahe[688]:

> "Bhikkhud, ma ütlen: tahe ongi tegu! Tahteline tegu tehakse sõna, keha ja meelega."[689]

Iga tegu (*kamma*) toob kaasa sellele teole vastava teovilja (*kamma-vipāka*) selles või järgmis(t)es elu(de)s, mis on aktiivne kuni teovilja mõju lakkamiseni.[690]

Vastavalt tegude iseloomule toimub ka uus sünd (= teovili) mingis olemasolu vallas:

"Bhikkhud, on teod, mis juhivad niraja kogemisse,
on teod, mis juhivad loomade valla kogemisse,
on teod, mis juhivad peetade sfääri kogemisse,
on teod, mis juhivad inimeste maailma kogemisse
ja on teod, mis juhivad deevade maailma kogemisse."[691]

Oskuslik tegu (*kusala-kamma*) on õigel vaatel (*sammā-diṭṭhi*) ja kõlbelisel tahtel (*cetanā*) või soovil (*chanda*) põhinev tegu, mis on võrsunud kolmest oskuslikust juurest (*tīṇi kusala-mūlāni*), milleks on:

1. ahnusetuse oskuslik juur (*alobha kusalamūla*),
2. vihatuse oskuslik juur (*adosa kusalamūla*) ja
3. pettekujutlusetuse oskuslik juur (*amoha kusalamūla*).[692]

Kolmel oskuslikul juurel põhinevast teadvusest (*pariyādinna-citta*) võrsub 10 kõlbelist ehk õnne toovat käitumist (*sucarita*), milleks on: (1) elu võtmisest keeldumine (*pāṇātipātā paṭivirata*), (2) mitteantu võtmisest keeldumine (*adinnādāna paṭivirata*), (3) naudinguid pakkuvast valest käitumisest keeldumine (*kāmesu micchā-cāra paṭivirata*), (4) vale rääkimisest keeldumine (*musā-vāda paṭivirata*), (5) laimavast kõnest keeldumine (*pisunā-vāca paṭivirata*), (6) karmist kõnest keeldumine (*pharusā-vāca paṭivirata*), (7) tühjast lobast keeldumine (*sampha-ppalāpa paṭivirata*), (8) himust keeldumine (*abhijjhā paṭivirata*), (9) kuritahtlikkusest keeldumine (*vyāpāda paṭivirata*) ja (10) valedest vaadetest keeldumine (*micchā-diṭṭhi paṭivirata*).[693]

Oskuslik tegu (*kusala kamma*) põhjustab õnneliku sünni inimeste maailmas (*manussa-loka*) või deevade maailmas (*deva-loka*) ja oskamatu käitumine (*akusala kamma*) põhjustab uue sünni ühel neljast õnnetul kannatuste tasandil (*apāya-bhūmi*), milleks on sünd: (1) asurate maailmas (*asura*), (2) peetade maailmas (*peta*), (3) loomade maailmas (*tiracchāna*) ja (4) nirajas (*niraya*); vt selgitustest: maailm (*loka*).

Mitteoskuslik tegu (*akusala-kamma*) ehk kuri (*pāpa*) tegu on valel vaatel (*micchā-diṭṭhi*), mitteõigel dhammal (*asaddhamma*), ihal (*taṇhā*) või kõlbetul tahtel (*cetanā*) põhinev tegu, mis on võrsunud kolmest oskamatust juurest (*tīṇi akusala-mūlāni*), milleks on:

1. ahnuse oskamatu juur (*lobha akusalamūla*),
2. viha oskamatu juur (*dosa akusalamūla*) ja

[691] *„atthi, bhikkhave, kammaṁ nirayavedanīyaṁ, atthi kammaṁ tiracchānayonivedanīyaṁ, atthi kammaṁ pettivisayavedanīyaṁ, atthi kammaṁ manussalokavedanīyaṁ, atthi kammaṁ deva-lokavedanīyaṁ."* – *Nibbedhikasuttaṁ* AN 6.63.
[692] *Saṁgītisuttaṁ* DN 33.
[693] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9, *Cundasuttaṁ* AN 10.176, *Paṭhamasañcetanikasuttaṁ* AN 10.217, *Pāṭaliyasuttaṁ* SN 42.13; *Sāleyyakasuttaṁ* MN 41 jpt.

3. pettekujutluse oskamatu juur (*moha akusalamūla*).[694]

Ahnus ja vihkamine ei saa eksisteerida küll samaaegselt, kuid on mõlemad seotud pettekujutlusega.

Kolmel mitteoskuslikul juurel põhinev teadvus (*pariyādinna-citta*) põhjustab 10 kõlbetut ehk dukkhat toovat käitumist (*duccarita*), milleks on: (1) elu võtmine (*pāṇātipātā*), (2) mitteantu võtmine (*adinnādānā*), (3) naudinguline vale käitumine (*kāmesu-micchā-cārā*), (4) vale rääkimine (*musā-vādā*), (5) laimav kõne (*pisuna-vācā*), (6) karm kõne (*pharusa-vācā*), (7) tühi loba (*sampha-ppalāpā*), (8) himu (*abhijjhāya*), (9) kuritahtlikkus (*byāpādā*) ja (10) valed vaated (*micchā-diṭṭhi*).[695]

Kui mitteoskuslikud teod (*akusala-kamma*) juhivad uue sünni armetusse valda ja oskuslikud teod (*kusala-kamma*) juhivad uue sünni õnnelikku valda, siis vankumatud teod (*āneñjatā-kamma*) juhivad uue sünni vormita valda.[696]

Teovili (*kamma-vipāka*) ei pruugi ilmneda kohe, see võib ilmneda kas hiljem selles, nähtavas elus (*diṭṭheva*), järgmises uues sünnis (*upapajjati*) või mõnes teises järgnevas ringluses (*apare vā pariyāye*)[697]. „Dhammavärsside" kohaselt on lapsikute ja arutute kurjadel tegudel mõrud viljad.[698] Aga seda, kes järjepidevalt sõbralikkuse arendamise teel teadvuse vabanemist teostab, teda ei saa vigastada ei tuli, mürk[699] ega relvad.[700] Tegude lakkamine (*kamma-nirodha*), nagu ka teovilja lakkamine, toimub tegude põhjuse päritolu (*nidāna-sambhava*) ehk kokkupuute (*phasso*) lakkamise läbi.[701]

Õige vaate saavutamine ja järgimine on dhamma teostamisel ja soovitud vilja ehk nibbaana saavutamisel kriitilise tähtsusega; vt: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Buddha õpetuse kohaselt saavad kõik tee osad alguse just õigest vaatest, mis loob õige mõtlemise ja sellele vastava käitumise nii kõne, teo kui mõtte tasandil. Õige vaade teo olemusest (*kamma-ssakatā sammā-diṭṭhi*) loob mõistmise, et keegi teine (jumal, õpetaja, Buddha vm) ei saa inimese vaadet määrata, tema eest oskuslikke ja oskamatuid tegusid teha ega tema tehtud heade ja kurjade tegude vilju saada – iga inimese valitud vaade ning meele puhtus ja ebapuhtus sõltuvad vaid inimesest endast.[702]

[694] *Saṁgītisuttaṁ* DN 33.
[695] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9 jt.
[696] Dhp 15, 16; *Āneñjasappāyasuttaṁ* MN 106.
[697] Dhp 71.
[698] Dhp 66.
[699] Dhp 124.
[700] *Mettā*[*nisaṁsa*]*suttaṁ* AN 11.15. Selles suttas loetleb Buddha sõbralikkuse arendamise 11 kasu.
[701] *Nibbedhikasuttaṁ* AN 6.63.
[702] Dhp 165.

Toit (*āhāra*)	**Tingimus**	**Tagajärg**
Teadlikkuse virgumisosa aluseks olevad dhammad (*sati-sambojjhaṅga-ṭṭhānīyā dhammā*)	1. Erakluses elamine (*vūpakaṭṭho viharanto*) 2. Dhamma taasmeenutamine (*anussarati*) 3. Dhammast taasmõtlemine (*anuvitakketi*)	Kujuneb **teadlikkuse virgumisosa** (*sati-sambojjhaṅga*)
1. Oskuslikud ja mitteoskuslikud dhammad (*kusalākusalā dhammā*) 2. Laiduväärsed ja mittelaiduväärsed dhammad (*sāvajjānavajjā dhammā*) 3. Madalad ja kõrged dhammad (*hīna-paṇītā dhammā*) 4. Pimeduse ja valguse vastand-dhammad (*kaṇha-sukka-sappaṭibhāgā dhammā*)	Teadlik dhamma tarkusega 1. läbiuurimine (*pa-vicinati*) 2. mõtestamine (*pa-vicarati*) 3. täielik läbiuurimine (*pari-vīmaṁsam-āpajjati*)	Kujuneb **dhamma läbiuurimise virgumisosa** (*dhamma-vicaya-sambojjhaṅga*)
1. Algatuselement (*ārambha-dhātu*) 2. Vastupidavuselement (*nikkama-dhātu*) 3. Edasiliikumiselement (*parakkama-dhātu*)	Dhamma läbiuurimise virgumisosast tekkinud energiline loidusetus (*vīriya asallīna*) ehk ärksus	Kujuneb **energia virgumisosa** (*vīriya-sambojjhaṅga*)

Toit (*āhāra*)	**Tingimus**	**Tagajärg**
Rõõmu virgumisosa aluseks olevad dhammad (*pīti-sambojjhaṅga-ṭṭhānīyā dhammā*)	Energilisusega tõuseb meeles esile rõõm (*pīti-manassa*)	Kujuneb **rõõmu virgumisosa** (*pīti-sambojjhaṅga*)
1. Keha rahunemine (*kāya-passaddhi*) 2. Teadvuse rahunemine (*citta-passaddhi*)	Rõõmust tekib keha ja teadvuse rahunemine (*kāyopi-cittampi passambhati*)	Kujuneb **rahu virgumisosa** (*passaddhi-sambojjhaṅga*)
1. Rahu märk (*samatha-nimitta*) 2. Mittehajuv märk (*abyagga-nimitta*)	Rahu arendamisel ja täiustumisel muutub 1. rahunenud keha õnnelikuks (*passaddha-kāyassa sukhino*) 2. teadvus keskendunuks (*cittaṁ samādhiyati*)	Kujuneb **keskenduse virgumisosa** (*samādhi-sambojjhaṅga*)
Neutraalse virgumisosa aluseks olevad dhammad (*upekkhā-sambojjhaṅgaṭṭhānīyā dhammā*)	Keskenduse arendamine (*samādhi-bhāvanā*) esimeses, teises, kolmandas ja neljandas džhaanas	Kujuneb **neutraalsuse virgumisosa** (*upekkhā-sambojjhaṅga*)

Sīlasuttaṁ SN 46.3, *Kāyasuttaṁ* SN 46.2

Toit
(*āhāra*)

āhāra [ā + √har + a] toit; toide.

Neli toitu ehk toidet on:

1. Füüsiline (söödav) toit, nii jäme kui peen (*kabaḷīkāro āhāro oḷāriko vā sukhumo*), mis on kehale toiduks;
2. kontakt (*phassa*), mis on tunnetele toiduks;
3. meeleline tahe (*mano-sañ-cetanā*), mis on meelele toiduks;
4. teadvus (*viññāṇa*), mis on nime ja vormi toiduks.[703]

Ka igal virgumisosal on olemas toit:

> „Bhikkhud, nii nagu see keha püsib [tänu] toidule, toidust sõltub [keha] püsimine ja toiduta [keha] ei püsi, samamoodi püsivad seitse virgumisosa [tänu] toidule, toidust sõltub [nende] püsimine ja toiduta [need] ei püsi.“[704]

Eelmisel lehel toodud tabel toob ära kokkuvõtte kõikide virgumisosade toidust.

Treening (*sikkha*)

sikkhā [√sikkh + ā (sikkhati)] 1: õppimine; treenimine. 2. Treeningreegel või -juhis.

Nii „Jaotuste kogus“ (*Aṁguttaranikāya*) toodud „Treeningu sutta“[705] kui ka „Pikkade kogus“ (*Dīghanikāya*) toodud esimesed kolmkümmend suttat[706] kirjeldavad väikeste variatsioonidega kolmekordset treeningut (*tisso sikkhā*), milleks on:

1. kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*),

[703] *Sammādiṭṭhisuttaṁ* MN 9, *Mahātaṇhāsaṅkhayasuttaṁ* MN 38.
[704] *„seyyathāpi, bhikkhave, ayaṁ kāyo āhāraṭṭhitiko, āhāraṁ paṭicca tiṭṭhati, anāhāro no tiṭṭhati; evameva kho, bhikkhave, ime satta bojjhaṅgā āhāraṭṭhitikā, āhāraṁ paṭicca tiṭṭhanti, anāhārā no tiṭṭhantī” ti.“ – Kāyasuttaṁ* SN 46.2.
[705] *Sikkhāsuttaṁ* AN 3.89.
[706] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2, *Sikkhāsuttaṁ* AN 3.89 jpt.

2. kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*), ja
3. kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).

Kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*) sisaldab endas viiekordset ohjamist (*saṁvara*), mille objektideks on: (1) kõlblus (*sīla*), (2) teadlikkus (*sati*), (3) teadmine (*ñāṇa*), (4) kannatlikkus (*khanti*) ja (5) energia (*viriya*); vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

„Loobuva elu viljade suttas“[707] õpetab Buddha bhikkhudele kolmeosalise kõlbluskogumiku (*sīla-kkhandha*) teel kõrgema kõlbluse treenimiseks (*adhi-sīla-sikkhā*). (1) Väikese kõlbluse (*cūḷa-sīla*) treenimine hõlmab õiget tegu, õiget kõnet, noorbhikkhu ehk saamaneera treeningujuhiseid (*sāmaṇera-sikkhā*) ja üldiseid treeningjuhiseid. (2) Keskmise kõlbluse (*majjhima-sīla*) treenimise sisuks on taimede mittekahjustamine, asjade mittehoiustamine, meelelahutustest hoidumine jms. (3) Suure kõlbluse (*mahā-sīla*) treenimine tähendab hoidumist loomalikust (madalast) valest eluviisist, milleks on: ennustamine, kaitseloitsude lausumine, mantrate manamine ning nende õpetamine jm bhikkhu jaoks valest eluviisist.

Kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*) tähendab kuue tajuvõime ohjamist (*indriya-saṁvara*), teadvustatud arusaamise saavutamist (*sati-sampajañña*)[708], rahulolu saavutamist (*santosa*), viie takistuse hülgamist (*nīvaraṇa-ppahāna*) ning esimese, teise, kolmanda ja neljanda džhaana saavutamist ja arendamist, misläbi saavutatakse meeleseisund, mis on kinnistunud virgumises, püsib tegelikkuses ja on vabanenud kolmest tulvast (*āsava*), milleks on: (1) naudingutulv (*kām-āsava*), (2) olemasolutulv (*bhav-āsava*) ja mitteteadmisetulv (*avijjā-āsava*).

Kõrgemat teadvust saavutada sooviv bhikkhu peab treenima kolme märki, milleks on: (1) keskendusmärk (*samādhi-nimitta*), (2) pürgimusmärk (*paggaha-nimitta*) ja (3) neutraalsusmärk (*upekkhā-nimitta*). Kui tegeleda ainult keskendusmärgiga, võib teadvus (*citta*) muutuda uimaseks (*kosajjā*). Kui tegeleda ainult aktiivse püüdlemise ehk pürgimusmärgiga, võib teadvus muutuda rahutuks (*uddhaccā*). Kui tegeleda ainult neutraalsusmärgi arendamisega, võib teadvus ebaõigel moel keskenduda tulvade lõppemisele (*ṭhānaṁ taṁ cittaṁ na sammā samādhiyeyya āsavānaṁ khayāya*). Kui keskenduda neile kolmele märgile vaheldumisi ja järjepidevalt, muutub teadvus paindlikuks/plastiliseks (*mudu*), tegutsemisvõimeliseks (*kammaniya*) ja särav-puhtaks (*pabhassara*) ning saavutab õiges keskenduses tulvade lõppemise[709]; vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

[707] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmi-suttaṁ* MN 125.
[708] Dhp 293.
[709] Dhp 226.

Kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*) hõlmab keskenduse arendamise teel kaheksa teadmise (*aṭṭha-ñāṇa*) saavutamist, misläbi tekib bhikkhul kõrgem tarkus (*paññā*), mis juhib vabanemisse (*vimutti*) ja vaibumisse (*nibbāna*) – see ongi inimintellekti kõrgeim saavutus ja Buddha õpetuse ülim eesmärk; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*). Seeläbi saab bhikkhust arahant, kel ei ole enam midagi õppida ega treenida; vt selgitustest: arahant.

Tulvad
(*āsava*)

āsava [ā + √su + a] 1: tulv; see, mis voolab välja, sisse, edasi või tagasi; sekreet, nõre. 2: haavast väljuv eritis; reovesi. 3: tulv, kui teadvust hägustav (teadvus)voog.

Tulvad põhjustavad Buddha õpetuse kohaselt teadvust reostavaid plekke (*kilesā*) ning takistavad kõrgema teadmise ja taipamise esilekerkimist.[710] Kolm peamist tulva on: (1) naudingutulv (*kāmāsava*), (2) olemasolutulv (*bhavāsava*) ja (3) vaatetulv (*diṭṭhāsava*),[711] millele osades tekstides lisandub veel (4) mitteteadmisetulv (*avijjāsava*).[712]

Tulvad on seotud kolme peamise meelt reostava plekiga, milleks on: (1) kirg (*rāga*), (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutlus (*moha*); vt selgitustest: plekid (*kilesa*). Tulvad toovad kaasa uue sünni kas nirajas, peetade maailmas, inimeste maailmas või deevade maailmas, tekitavad hirmu ja õnnetust, valmistavad dukkhat ning on sünni, vananemise ja surma põhjustajad;[713] vt selgitustest: maailm (*loka*).

Tulvade, nagu ka plekkide hävinemise vältimatuks eelduseks on džhaana saavutamine ja arendamine, sest tulvad lakkavad ainult džhaanade arendamise teel;[714] vt: džhaana (*jhāna*). Kuna bhikkhu kohustuseks on vabastada

[710] *Mahāsaccakasuttaṁ* MN 36.
[711] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[712] *Āsavagocchaka*, *Paṭṭhāna/Patthana* 2.3. Neljale tulvale vastavad neli üleujutust, vt *Oghasuttaṁ* SN 45.171 ja *Oghapañhāsuttaṁ* SN 38.11.
[713] *Apaṇṇakasuttaṁ* MN 60.
[714] *„paṭhamampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; dutiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; tatiyampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi; catutthampāhaṁ, bhikkhave, jhānaṁ nissāya āsavānaṁ khayaṁ vadāmi.“ – Jhānasuttaṁ*, *Jhānanissaya* AN 9.36.

meel tulvadest, väärib kollast rüüd vaid see bhikkhu, kes arendab džhaanat.[715] Tulvadest vabanenut, sealhulgas ka iseennast, nimetas Buddha arahantiks; vt selgitustest: arahant.

Kui tavainimese (*puthujjana*) teadvus on mittearukast tähelepanust (*ayoniso manasikara*) tingitud tulvadega (*āsava*), siis arahanti teadvus on tulvadest vaba (*anāsava*).[716] Tulvad lõpevad mitteteadmise (*avijjā*) lõppemisel,[717] misjärel uut sündi üheski olemasoluvallas enam ei ilmne.

Rääkides oma virgumisest, kirjeldas Buddha seda, kuidas ta mõistis nii dukkha, kui ka tulvade tekkimist, nende lakkamist ja lakkamisele viivat teed. Arvestades Buddha virgumise kirjeldust, kus dukkha mõistmisel ja sellest vabanemisel on sama oluline roll tulvade mõistmisel ja neist vabanemisel, võib oletada, et tol ajal olid need võrdväärselt olulised õpetuse osad. Paraku on hilisemas dhamma käsitluses (eriti mittetheeravaada koolkondades) tulvadega seotud aspekt jäänud tähelepanu alt välja.[718]

Tõelik mees
(*sappurisa*)

sappurisa [sat + purisa] tõelik mees; arija, arahanti ja õiget dhammat järgiva inimese sünonüüm.

Tõelik mees püsib tões ja on tõeline *buddhadhamma* teostaja. Ta sünnib kõikide olendite – nii (1) ema ja isa, (2) naise ja laste, (3) orjade, töötajate ja teenijate, (4) sõprade ja kaaslaste, (5) lahkunud esivanemate, (6) kuninga, (7) deevade ja (8) erakrändurite ning braahmanite hüvanguks, heaoluks ja õnneks. Tõelik on: tark; elab kodus; on päeval kui öösel oma isa, ema ja esivanemate suhtes hoolikas ning austab neid dhammakohaselt, meenutades pidevalt, mida nood on varasemalt tema heaks teinud; austab elukohata koduhüljanuid ja brahmalikku käitumist (*anāgāre pabbajite, apace brahmacārayo*); on usus kindel ja vaga; austab dhamma järgijaid; on hea kuningale, deevadele, sugulastele ja sõpradele ning kõikidele elusolenditele; püsib vankumatult õiges dhammas (*saddhamme suppatiṭṭhito*); on vaba ihnusest; ning liigub soodsasse maailma (*sa lokaṁ bhajate sivan*).[719]

[715] Dhp 9, 10.
[716] *Sabbāsavasuttaṁ* MN 2.
[717] *„avijjānirodho, bhikkhave, āsavanirodho“ – Nibbedhikasuttaṁ* AN 6.63.
[718] *Dvedhāvitakkasuttaṁ* MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2 jt.
[719] *Sappurisasuttaṁ* AN 8.38 ja *Dhammaññūsuttaṁ* AN 7.68.

Tõelik teeb bhikkhudele annetusi (*dāna*), hülgab maise (*pabbajjā*) ning teostab mittevägivaldsust, enesekontrolli ja vaoshoitust (*ahiṁsā saṁyamo damo*). Ta hoolitseb ema ja isa eest (*mātāpitūna upaṭṭhāna*), elab rahus ning käitub brahmalikult (*santāna brahm-acārina*).[720]

Kolm tõelikku meest iseloomustavat dhammat (*sappurisa-damma*) on: (1) usk (*saddhā*), (2) häbi (*hiri*) ja (3) oskuslik annetamine (*kusala dāna*).[721] Ta annetab: (1) usus, (2) austusega, (3) õigeaegselt, (4) rõõmustava teadvusega ning (5) ennast ja teisi kahjustamata.[722]

Seitse tõelikku inimest iseloomustavat omadust on: (1) dhamma teadmine (*dhammaññū*), (2) tähenduse teadmine (*atthaññū*), (3) enesekohane teadmine (*attaññū*), (4) mõõdukuse teadmine (*mattaññū*), (5) (sobiva) aja teadmine (*kālaññū*), (6) kogunenute (teostuse) teadmine (*parisaññū*) ja (7) (oskamatu) ületanud ja mitteületanud isikute teadmine (*puggala-paroparaññū*);[723] vt selgitustest: dhamma; arija (*ariya*).

Tõelik on see, kel on õige vaade, õige mõte jne kuni õige keskenduseni välja ning mittetõelik (*asappurisa*) on see, kes järgib valet vaadet, valet mõtet jne kuni vale keskenduseni välja.[724]

Tühjus
(*suññata*)

suññata [suñña + ta] tühi; tühjus; õõnes, tühe.

Kui Ānanda küsib „Tühja maailma suttas"[725] Buddhalt, mida tähendab väide, et maailm on tühi (*suñño loko*), selgitab Buddha, et see tähendab, et maailm on tühi minast ja minale kuuluvast (*attena vā attaniyena*); vt selgitustest: keha (*kāya*). Üldiselt viitab *suññata* minast vabanenud meeleseisundile. Uuemas mittetheeravaada filosoofias on hakatud tühjust seostama sõltuvusliku tekkimisega.

Tühjuses teadvuse vabanemine (*suññatā ceto-vimutti*) saavutatakse erakluses minatusele keskendudes: „See on tühi minast või mis kuuluks

[720] *Paṇḍitasuttaṁ* AN 3.45.
[721] *Dutiyadānasuttaṁ* AN 8.32.
[722] *Sappurisadānasuttaṁ* AN 5.148, vt ka *Udāyīsuttaṁ* AN 4.40.
[723] *Dhammaññūsuttaṁ* AN 7.68.
[724] *Paṭhamaasappurisasuttaṁ* SN 45.25.
[725] *„yasmā ca kho, ānanda, suññaṁ attena vā attaniyena vā tasmā suñño lokoti vuccati" – Suññatalokasuttaṁ* SN 35.85.

minale" (*suññamidaṁ attena vā attaniyena vā*)[726]; vt selgitustest: vabanemine (*vimutti, vimokkha*).

Usk
(*saddhā*)

saddhā [sad + √dhā + ā] usk.

Paali tekstid jaotavad usu kaheks, milleks on: (1) alusetu usk (*amūlaka-saddhā*) ja (2) teadmuspõhine usk (*aveccappasāda*), mis tavaliselt põhineb nägemisel (*passati*) ja mille sünonüümiks on arukas ehk põhjendatud usk (*ākāravati-saddhā*).

Buddha õpetuses sisalduva usu mõiste tähendus erineb olulisel määral religioosse usu tähendusest. „Caṅkī suttas" võrdleb Buddha pimedat usku ühest nöörist kinni hoides edasi liikuvate pimedate meestega, kes järgnevad mehele, kes on samuti pime.[727] Samas suttas hoiatab ta pimeda, põhjuseta usu (*amūlikā saddhā*) eest, kuna see ei vii virgumisele, vaid suurendab nii iseenda kui ka teiste kannatusi ja segadust. Buddha õpetuse kontekstis kujuneb aga usk välja taipamisel põhinevast tarkusest, mis sünnib õige dhamma kuulmise[728] ning dhammakohasest teostamisest tuleneva nägemise ja kogemise tulemusena.[729]

Nägemisel ja arukusel põhinevat usuvõimet saab puhastada: (1) usku mitteomavate isikute vältimisega (*assaddhe puggale parivajjayato*), (2) usku omavate isikute teenimise, nendega suhtlemise ja nende austamisega (*sevato bhajato payirupāsato*) ning (3) usaldust tugevdavate suttade üle mõtisklemise ja läbivaatamisega (*pasādanīye suttante paccavekkhato*).[730]

„Jõu arutelus"[731] on toodud 10 usujõu omadust, mille kohaselt on usujõud:

1. mitteusust kõigutamatu (*as-saddhiye na kampatīti*),
2. samaaegselt sündinud [mitteoskuslikke] dhammasid mittetoetav (*saha-*

[726] *Animittapañhāsuttaṁ* SN 40.9.
[727] *Caṅkīsuttaṁ* MN 95.
[728] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[729] *Kosambisuttaṁ* SN 12.68; *Pubbakoṭṭhakasuttaṁ* SN 48.44 jt.
[730] *Indriyakathā* Ps 1.4, lk 208.
[731] *Balakathā* Ps 2.9.

jātānaṁ dhammānaṁ upatthambhan-aṭṭhena)[732],
3. plekke hävitav (*kilesānaṁ pariyādān-aṭṭhena*),
4. läbistavalt puhastav (*paṭivedhādivisodhan-aṭṭhena*),
5. teadvust otsusekindlaks muutev (*cittassa adhiṭṭhān-aṭṭhena*),
6. teadvust puhastav (*cittassa vodān-aṭṭhena*),
7. eristav (*visesādhigam-aṭṭhena*),
8. kõrgemat läbistav (*uttaripaṭivedh-aṭṭhena*),
9. tõde täielikult realiseeriv (*saccābhisamay-aṭṭhena*), ja
10. lakkamist loov (*nirodhe patiṭṭhāpak-aṭṭhena*).

Bhikkhu arendab igapäevaselt usuvõimet (*saddhindriya*) ja usujõudu (*saddhā-bala*), kasutades selleks Buddha meelespidamise (*buddhānussati*) vormelit:

> „Sestap on Ta Ülim Arahant, Õigesti Mõistnu:
> Teadmistes ja Käitumises Täiuslik,
> Õnnesläinu, Maailmade Teadja,
> Ületamatu Inimeste Suunaja-Juht,
> Deevade ja Inimeste Õpetaja –
> Mõistnu, Ülim.“[733]

Usuvõime ja usujõud on nähtavad (*daṭṭhabba*) neljas vooguastunus (*catūsu sotāpattiyaṅgesu*).[734] Buddha kirjeldused viiest jõust ja viie jõu arendamisest on toodud „Tipitaka“ „Jaotuste kogumiku“ „Jõu osas“.[735]

Buddha õpetas usku kahtluse alla seadma ning andis ka meetodi, kuidas testida objekti, mille suhtes usk on tekkinud.[736] Kui Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane on kuulnud õiget õpetust, on ohjanud oma meeli ja saavutanud kõlbelise puhtuse, siseneb ta esimesse džhaanasse ning asub usuga seotud dhammat (objekti, nähtust, õpetust) vahetult vaatlema, uurima ja analüüsima. Selline džhaanapõhine dhamma uurimine loob vahetu ja kogemuspõhise dhamma mõistmise ning tekitab *buddhadhamma* suhtes põhjendatud, teadmuspõhise, täielikult kindla selguse (*avecca-ppasāda*). Kogemuspõhise ja aruka usu saavutanut nimetas Buddha ka **ususjärgijaks** (*saddhānusārī*). Olles täitunud ülimast otsusekindlusest (*adhimokkha*) ning mõistnud püsitust (*anicca*), saavutab ususjärgija usuvõime ning siseneb vooguastunu teele. Kuna vooguastunu on vabanenud kahtlusest (*vicikicchā*),

[732] *attha* [√ar + tha] huvi, eelis, kasu; (moraalne) hea, õnnistus, heaolu; õitseng. PED lk 59-62.
[733] *Vitthatasuttaṁ* AN 5.2; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).
[734] *Daṭṭhabbasuttaṁ* SN 48.8.
[735] *Aṅguttaranikāya*, *Balavagga*, *Pañcakanipāta* AN 5.
[736] *Vīmaṁsakasuttaṁ* MN 47, *Kesamuttisuttaṁ* [*Kesaputtasuttaṁ*, *Kālāmasuttaṁ*] AN 3.65.

on tema usuvõime täiuslik ja usk kõigutamatu.[737]

Buddha õpetas, et usk ei ole tõde ja tõde ei ole mõistmine.[738] Kuigi usu olemasolu on dhamma teostamiseks vajalik, pole Buddha õpetuse kontekstis tegemist pimeda ehk aluseta usuga (*amūlikā saddhā*). Igal virgumistee teostajal peab olema reaalne, nähtav ja lihtne võimalus selle usu paikapidavuse kontrollimiseks. Buddha rõhutas, et ühtegi õpetust ei tohiks hakata järgima ainuüksi traditsiooni, sekti, müstilise või eksootilise väljanägemisega õpetaja vm välise alusel, vaid dhamma paikapidavust tuleb testida ja targalt analüüsida ning võrrelda selle tõelevastavust isiklike kogemustega. Enne õpetuse järgimist on oluline endale selgeks teha, mida see dhamma sisaldab ning millised on selle viljad.[739]

Nibbaana saavutanu on aga usu ületanud teadmises, mistõttu on Arahant usuta (*assaddho*).[740]

Vaoshoitus (*susamāhita*)

> ***susamāhita*** [su + saṃ + ā + √dhā + ita] „hästi kokku pandud“; hästi vaoshoitud; hästi tasakaalu viidud (teadvus või meel), koondatud, ohjatud, kontrollitud või valitsetud.

Suttades esineb vaoshoituse väljaarendamine meele arendamise, sh ühtesuunatud (*ekagga*) keskenduse ja ilutuse (*asubha*) arendamise kontekstis.[741]

Vaoshoitus iseloomustab Arija järgijat, kes pole õigest dhammast ja vinajast kõrvale kaldunud ning kes saavutab *dhammavinaya* teostamisel kasvu, edenemise ja küpsuse (*vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ*).[742]

[737] „Silma suttas“ kinnitab Buddha, et kui bhikkhu mõistab, et silm, kõrv, nina, keel, keha ja meel on muutuvad, moonduvad ja kaduvad, ning tal on usk ja kindlus (*saddahati adhimuccati*), siis nimetatakse teda ususjärgijaks (*saddhānusārī*); vt *Cakkhusuttaṁ* SN 25.1.
[738] *Caṅkīsuttaṁ* MN 95.
[739] *Kesamuttisuttaṁ* [*Kālāmasuttaṁ*] AN 3.65.
[740] Dhp 97.
[741] Vt ka Thag 17.1.
[742] *Kuhasuttaṁ* AN 4.26.

Varjupaik
(*saraṇā*)

saraṇā [√sar + aṇa] „minemine", 1: varjupaik; kaitse; varjualune, peavari, maja. 2: [sa + √raṇ + a] sõjaga või konfliktiga kaasnev; hukatuslik. 3: [√sar] mäletamine.

Buddha õpetas õige dhamma järgimise teel kujundama endast saare, mis oleks ainsaks ja tõeliseks varjupaigaks.[743] Formaalselt saadakse Buddha õpetuse järgijaks „Lühikestes lugemistes" esitatud kolme kaitse (*tisaraṇā*) ehk varjupaiga – Buddha, dhamma ja sangha – alla minemise vormeli lausumisega.[744]

Vabanemine
(*vimutti, vimokkha*)

vimokkha [vi + √mokkh + a (mokkha)] (m), ***vimutti*** [vi + √muc + ti (vimuccati)] (n) vabanemine; saavutatakse keskenduse arendamise teel (ei tähenda alati virgumist).

Terminid *vimutti* ja *vimokkha/vimokha* tähistavad reeglina keskenduse arendamise teel saavutatud vabanemist.

Vabanemine võib olla kas vale (*micchā-vimutti*) või õige (*sammā-vimutti*). Vale vabanemine ei hõlma kõikidest köidikutest vabanemist, sansaara ja surma ületamist ega parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist – need aspektid iseloomustavad ainult õiget vabanemist;[745] vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*); sansaara (*saṁsāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Mitte iga vabanemine ei tähenda virgumist. Tekstides enamesinevad kaks vabanemist on: (1) teadvuse vabanemine (*ceto-vimutti*) ja (2) tarkuse vabanemine (*paññā-vimutti*), mis on saavutatavad seitsme virgumisosa (*satta*

[743] *„attadīpā viharatha attasaraṇā."* – *Ukkacelasuttaṁ* SN 47.14, *Cundasuttaṁ* SN 47.13, *Cakkavattisuttaṁ* DN 26 jt.
[744] *Saraṇattaya* [*Saraṇagamana*] Kp 1. Kolme kaitse alla minemise juhiste kohta vaata täpsemalt: Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 176-177.
[745] *Saṅgāravasuttaṁ* AN 10.117.

bojjhaṅga) väljaarendamise teel; virgumisosade kohta vt selgitustest: toit (*āhāra*). Rahu arendamisega (*samatha bhāvanā*) saavutatakse teadvuse vabanemine ning läbinägemise arendamisega (*vipassanā bhāvanā*) saavutatakse tarkuse vabanemine;[746] vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Džhaanades läbinägemise arendamise teel saavutatavad kolm vabanemist (*tivimokkha*) on:

1. tühjuses vabanemine (*suññato vimokkha*), mis saavutatakse esmalt viie klammerdumise kogumikule ja seejärel kõikide asjade ja nähtuste minatule (*anattā*) olemusele keskenduse teel;
2. märgituses vabanemine (*animitto vimokkha*), mis saavutatakse kõikide asjade ja nähtuste püsitule (*anicca*) olemusele keskenduse teel nii, et enam ühtegi märki (*nimitta*) ei tekiks;
3. ihatuses vabanemine (*appaṇihito vimokkha*), mis saavutatakse kõikide asjade ja nähtuste minatule olemusele keskenduse teel nii, et enam ühtegi taotlust ei tekiks (*so tattha paṇidhiṁ na karotīti*);[747] vt selgitustest: keha (*kāya*).

Neli vabanemist on järgmised.

1. Nelja brahmavihaara (*mettā, karuṇā, muditā, upekkhā*) arendamisel avardamise teel saavutab bhikkhu piirituses teadvuse vabanemise (*appamāṇā ceto-vimutti*).
2. Kogu lõputu teadvuse ala ületamise (*sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ*) ja mittemillegi ala (*ākiñcaññāyatanaṁ*) saavutamise teel toimub mittemillegis teadvuse vabanemine (*ākiñcaññā ceto-vimutti*).
3. Erakluses minatusele keskendudes: „See on tühi minast või mis kuuluks minale" (*suññamidaṁ attena vā attaniyena vā*) toimub tühjuses teadvuse vabanemine (*suññatā ceto-vimutti*).
4. Ühelegi märgile tähelepanu mittepööramise (*sabba-nimittānaṁ amanasikārā*) keskenduse teel saavutab bhikkhu märgituses teadvuse vabanemise (*animittā ceto-vimutti*).[748]

„Analüütiline tee" loetleb kokku 68 erinevat vabanemist.[749]

[746] *Nissāraṇīyasuttaṁ* AN 6.13; *Migasālāsuttaṁ* AN 10.75; *Bhikkhusuttaṁ* SN 51.18.
[747] *Godattasuttaṁ* SN 41.7; *Animittapañhāsuttaṁ* SN 40.9; *Vimokkhakathā* Ps 1.5, lk 237; *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 89.
[748] *Animittapañhāsuttaṁ* SN 40.9.
[749] *Vimokkhakathā* Ps 1.5, lk 236-237.

7 ISIKUT (*satta-puggalā*)	**3 OMADUST** (*tilakkhaṇa*)	**JUHTIV VÕIME** (*indriya*)	**VABANEMINE** (*vimokkha*)
• Usus vabanenu (*saddhā-vimutto*) • Usus järgija (saddhānusārī)	püsitus (*anicca*)	usu-võime (*saddhindriya*)	märgituses vabanemine (*animitta-vimokkha*)
• Kahekordselt vabanenu (*ubhatobhāga-vimutto*) • Keha tunnistaja (*kāya-sakkhi*)	dukkha	keskendus-võime (*samādh-indriya*)	ihatuses vabanemine (*appaṇihita-vimokkha*)
• Tarkuses vabanenu (*paññā-vimutto*) • Vaates vabanenu (*diṭṭhi-ppatto*), • Dhamma järgija (*dhammānusārī*)	minatus (*anattā*)	tarkuse-võime (*paññindriya*)	tühjuses vabanemine (*suññata-vimokkha*)

Allikas: *Kīṭāgirisuttaṁ* MN 70

Johtuvalt džhaana teostuse tasemest eristas Buddha seitset isikut (*satta puggalā*), kes leiavad tee vaibumisse (*nibbāna*), ja kelleks on: (1) mõlemal moel vabanenu (*ubhatobhāga-vimutto*), (2) tarkuses vabanenu (*paññā-vimutto*), (3) keha tunnistaja (*kāya-sakkhi*), (4) vaates vabanenu (*diṭṭhippatto*), (5) usus vabanenu (*saddhā-vimutto*), (6) dhamma järgija (*dhammānusārī*) ja (7) usus järgija (*saddhānusārī*).[750] Vabanemine toimub isiku omadustele vastavalt, mis on esitatud kõrvallehel toodud tabelis.

„Vabanemise sutta"[751] toob ära vabanemise kaheksase loetelu.

1. Vormis vormi nägemises vabanemine (*rūpī rūpāni passatīti vimokkho*) – sisemise kasina abil saavutatud džhaanas näeb sarnase kasina vormi meelest väljaspool asuvas materiaalses maailmas.
2. Sisemise mittevormitajuga välimise vormi nägemises vabanemine (*ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passatīti vimokkho*) – välisele värvikujundile teadvuse koondamisega saavutatakse värvitaju.
3. Kaunis, ülimas vabaduses olemises vabanemine (*subhaṁ teva adhimutto hotīti vimokkho*) – kasina arendamise või nelja brahma-vihaara arendamisel saavutatav vabanemine.
4. Ruumi lõputu ala saavutuses vabanemine (*ākāsānañcāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu vormitaju (*rūpa-saññā*) ületanud, vastumeelsustaju (*paṭigha-saññā*) hüljanud, eristavale tajule (*nānatta-saññā*) tähelepanu pööramata, teadvustades: „Lõputu ruum"/„Ruum on lõputu", saavutab ja jääb bhikkhu lõputu ruumi ala saavutusse.
5. Teadvuse lõputu ala saavutuses vabanemine (*viññāṇañcāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu ruumi lõputu ala ületanud, mõeldes: „Lõputu teadvus" („Teadvus on lõputu"), saavutab ja jääb bhikkhu ruumist (*ākāsa*) vabasse, teadvuse lõputu ala saavutusse.
6. Mittemillegi ala saavutuses vabanemine (*ākiñcaññāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu teadvuse lõputu ala ületanud, mõeldes: „Seal ei ole mittemidagi…", saavutab ja jääb bhikkhu teadvusest vabasse, mittemillegi ala saavutusse.
7. Ei-taju-ega-mittetaju ala saavutuses vabanemine (*nevasaññā-nāsaññāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu mittemillegi ala ületanud, saavutab ja jääb bhikkhu ei-taju-ega-mittetaju alale.
8. Taju ja tunnete lakkamise saavutuses vabanemine (*saññāvedayita-nirodha-samāpatti vimokkha*) – kogu ei-taju-ega-mittetaju ala ületanud, saavutab ja jääb bhikkhu taju ja tunnete lakkamissaavutusse.

Need kaheksa dhammat on vaja välja arendada kire mõistmiseks ja selle lõplikuks ületamiseks.

Kõik ei saavuta lõplikku vabanemist ja virgumist. Buddha pole üheski algsuttas väitnud, et tuleb aeg, mil kõik elusolendid virguvad – selline väide pärineb hiljem tekkinud mittetheeravaada sektide virgumata õpetajatelt ja on pandud Buddha suhu.

Gootama Buddha õpetas, et Tathaagata kuulutatud õiget dhammat ja vinajat kuulevad vaid vähesed, samas on väga palju neid, kes seda ei kuule. Vaid vähesed neist, kes õiget dhammat kuulevad, jätavad Tathaagata kuulutatud dhamma ja vinaja ka meelde, samas on väga palju neid, kes seda meelde ei jäta. Neist, kes õige dhamma meelde jätavad, väga vähesed analüüsivad ja mõtestavad (*upaparikkhanti*) meeldejäetud dhamma tähendust, samas on palju neid, kes dhammat ei analüüsi ega mõtesta. Vaid vähesed olendid jätavad meelde, mõistavad ja teostavad dhammat dhamma kohaselt (*dhamma-maññāya dhammānudhammaṁ paṭipajjanti*), samas on

[750] *Kīṭāgirisuttaṁ* MN 70. 3-5 isiku kirjeldus on toodud ka *Samiddhasuttaṁ* AN 3.21.
[751] *Vimokkhasuttaṁ* AN 8.66.

37 VIRGUMISELE JUHTIVAT DHAMMAT
(*bodhi-pakkhiya-dhamma*)

I.	4 teadlikkuse loomise alust (*sati-paṭṭhāna*) = õige teadlikkus	1. Keha vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*kāyānupassanā satipaṭṭhāna*) 2. Tunnete vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*vedanānupassanā satipaṭṭhāna*) 3. Teadvuse vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*cittānupassanā satipaṭṭhāna*) 4. Dhammade vaatlemine ja teadlikkuse loomine (*dhammānupassanā satipaṭṭhāna*)
II.	4 õiget pingutust (*padhāna*) = õige püüdlus	5. Ohjamise pingutus (*saṁvarapadhāna*) 6. Hülgamise pingutus (*pahānapadhāna*) 7. Arendamise pingutus (*bhāvanapadhāna*) 8. Säilitamise pingutus (*anurakkhaṇāpadhāna*)
III.	4 üleloomuliku alust (*iddhi-pāda*)	9. Soov kui üleloomuliku alus (*chandiddhipāda*) 10. Energia kui üleloomuliku alus (*viriyiddhipāda*) 11. Teadvus kui üleloomuliku alus (*cittiddhipāda*) 12. Uurimine kui üleloomuliku alus (*vimaṁsiddhipāda*)
IV.	5 võimet (*indriya*)	13. Usu võime (*saddhindriya*) 14. Energilisuse võime (*viriyindriya*) 15. Teadlikkuse võime (*satindriya*) 16. Keskenduse võime (*samādhindriya*) 17. Tarkuse võime (*paññindriya*)

37 VIRGUMISELE JUHTIVAT DHAMMAT
(*bodhi-pakkhiya-dhamma*)

V.	5 jõudu (*bala*)	18. Usujõud (*saddhā-bala*) 19. Energiajõud (*viriya-bala*) 20. Teadlikkusejõud (*sati-bala*) 21. Keskendusejõud (*samādhi-bala*) 22. Tarkusejõud (*paññā-bala*)
VI.	7 virgumisosa (*bojjhaṅga*)	23. Teadlikkuse virgumisosa (*sati-sambojjhaṅga*) 24. Dhamma läbiuurimise virgumisosa (*dhammavicaya-sambojjhaṅga*) 25. Energia virgumisosa (*viriya-sambojjhaṅga*) 26. Rõõmu virgumisosa (*pīti-sambojjhaṅga*) 27. Rahu virgumisosa (*passaddhi-sambojjhaṅga*) 28. Keskenduse virgumisosa (*samādhi-sambojjhaṅga*) 29. Neutraalsuse virgumisosa (*upekkhā sambojjhaṅga*)
VII.	8 teeosa (*maggaṅga*)	30. Õige vaade (*sammā-diṭṭhi*) 31. Õige mõte (*sammā-saṅkappa*) 32. Õige kõne (*samm-āvācā*) 33. Õige tegu (*sammā-kammanta*) 34. Õige eluviis (*sammā-ājīva*) 35. Õige püüdlus (*sammā-vāyāma*) 36. Õige teadlikkus (*sammā-sati*) 37. Õige keskendus (*sammā-samādhi*)

Indriya-*vibhaṅgasuttaṁ* [*Vibhaṅgasuttaṁ*] SN 48.10;
Mahāparinibbānasuttaṁ DN 16

palju neid, kes dhammat ei jäta meelde ega teosta dhammat dhamma kohaselt (st teostavad valet dharmat ja/või valel moel). Vaid vähesed kogevad eesmärgi maitset (*attha-rasassa*), dhamma maitset (*dhamma-rasassa*) ja vabanemise maitset (*vimutti-rasassa*), samas on väga palju neid, kes ei koge eesmärgi maitset, dhamma maitset ega vabanemise maitset.[752]

Võimed (*indriya*)

indriya [indra + iya] „kuulub Indrale", võime; meeleorganite, keha talitluse, teadvuse ja virgumisega seotud psühhofüüsilised võimed.

Viis võimet (*pañcindriyāni*) on: (1) usuvõime (*saddh-indriya*), (2) energiavõime (*viriy-indriya*), (3) teadlikolekuvõime (*sat-indriya*), (4) keskendusvõime (*samādh-indriya*) ja (5) tarkusevõime (*paññ-indriya*).[753]

Viis võimet on osa 37 virgumisele juhtivast dhammast (*bodhipakkhiya-dhamma*), mis on toodud järgnevas tabelis.

Abhidhammas on erinevatest suttadest koondatud kokku 22 võimet (*bāvīsati indriyāni*), milleks on:

- 6 tajuga seotud võimet: (1) silmavõime [=nägemisvõime] (*cakkhu-ndriya*), (2) kõrvavõime [=kuulmisvõime] (*sot-indriya*), (3) ninavõime [=haistmisvõime] (*ghān-indriya*), (4) keelevõime [=maitsevõime] (*jivh-indriya*), (5) kehavõime [=puutevõime] (*kāy-indriya*), (6) meelevõime [=mõtlemisvõime] (*man-indriya*);
- 3 elu ja sooga seotud võimet: (7) eluvõime (*jīv-itindriya*), (8) naise-likkusevõime (*itth-indriya*), (9) mehelikkusevõime (*puris-indriya*);
- 5 tundega seotud võimet: (10) [kehaline] õnnevõime (*sukh-indriya*), (11) [kehaline] dukkhavõime (*dukkh-indriya*), (12) heameelevõime (*somanass-indriya*), (13) pahameelevõime (*domanass-indriya*), (14) neutraalsusvõime (*upekkh-indriya*);
- 6 virgumisetappidega seotud võimet: (15) usuvõime (*saddh-indriya*), (16) energiavõime (*vīriy-indriya*), (17) teadlikolekuvõime (*sat-indriya*), (18) keskendusvõime (*samādh-indriya*), (19) tarkusevõime (*paññ-indriya*); ja

[752] *Catutthavagga* AN 1.339-342; 347; 349.
[753] *Mahāparinibbānasuttaṁ* DN 16; *Dutiyavibhaṅgasuttaṁ* SN 48.10; *Paṭhamavitthārasuttaṁ* SN 48.15 jt.

- 3 teadmistega seotud võimet: (20) teadmiste omandamisvõime (*anaññātaññassāmīt-indriya*), (21) teadmisvõime (*aññ-indriya*), (22) teadjavõime (*aññātāv-indriya*).

Ohjamata võimed juhivad dukkhasse ja ohjatud võimed dukkhast välja.[754] Võimete ohjamise kõlblus (*indriya-saṁvara-sīla*) saavutatakse kuue tajuukse valvamise (*indriyesu guttadvāra*) ehk teadvustamise ja kontrollimise teel, misläbi saavutab bhikkhu tähelepaneliku teadlikkuse, selge arusaamise ja rahulolu ning kogeb rüvetamatuseõnne (*ayāseka-sukha*).

Kui mõne taju kaudu ilmneb kas meeldiv või ebameeldiv aisting, säilitab bhikkhu kõigutamatu rahu ja neutraalsuse.[755] Minatustaju (*anatta saññā*) ja kiretustaju (*virāga-saññā*) saavutus on hästi ohjatud kuue tajuga seotud võime (*indriya-saṁvara*) ja kõlbluse (*indriya-saṁvara-sīla*) tulemus.[756]

Õige ja vale (*sammā-micchā*)

sammā [√sam + ā ?] 1: õige; õigel moel (nii nagu peab olema, kuidas on õige); 2: parim; täielik; täiuslik; *micchā* vastand.

micchā [√*mithū* ?] vale, väär; *sammā* vastand.

Buddha õpetuses esinevad sellised mõistepaarid nagu õige-vale (*sammā-micchā*) ja oskuslik-mitteoskuslik (*kusala-akusala*) ei ole kindlasti moraliseerivad ega halvustavad (nagu „mul on õigus" – „sina eksid"), vaid viitavad sellele, kas miski on õige või vale Buddha antud virgumisõpetuse suhtes. Näiteks, õige vaate vastandiks on *micchādiṭṭhi*,[757] mis tähendab valet vaadet ehk vaadet, mis ei ole kooskõlas Buddha antud virgumisõpetusega.[758] Õige (*sammā*) on ka arija kaheksaosalise tee kõikide osade iseloomustus; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Buddha poolt õpetatud õige vaate vastandiks on vale vaade ehk vaade, mis ei vasta tegelikkusele ehk tõelusele ehk tõepoolest olemasolevale reaalsusele. Neli tol ajal Indias laialt levinud valet vaadet olid:

[754] Dhp 7, 8.
[755] *Chappāṇakopamasuttaṁ* SN 35.247 kirjeldab kuue tajuala ohjamist loomade metafoori kasutades.
[756] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.
[757] PED lk 1570.
[758] Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 48.

1. tulemuseta käitumise vaade (*akiriya-diṭṭhi*),
2. nihilistlik vaade (*natthika-diṭṭhi*),
3. igavikuline vaade (*sassata-diṭṭhi*),
4. lõpliku hävimise vaade (*uccheda-diṭṭhi*).

„Brahmavõrgu sutta“[759] kohaselt eitab **tulemuseta käitumise vaade** (*akiriya-diṭṭhi*) teo ja vilja seaduspära ning rajaneb uskumusel, et kõik, mida inimene kogeb: õnne, dukkhat või ei-dukkhat-ega-õnne, on mineviku põhjustatud, issand-looja põhjustatud või tekkinud põhjuseta ning tingimuseta. **Nihilismi õpetus** (*natthika-vāda*) on kuri vaade (*pāpaka diṭṭhigata*), mille kohaselt pole teist maailma, pole spontaanselt ilmnevaid olendeid, pole õnnelikku ja dukkhalikku tegu ega teole vastavat tagajärge ehk vilja (*itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko*).[760] **Igavikulise vaate** (*sassata-diṭṭhi*) kohaselt on maailm ja selles eksisteerivad olendid, aatman (*attan*, sansk *ātman*) või mina (*atta*) või hing (*jīva*) mingil ajal kellegi poolt loodud ja eksisteerivad igavesti. **Lõpliku hävinemise vaade** (*uccheda-diṭṭhi*) rajaneb uskumusel, et on olemas vaid praegune elu, millele uut sündi ei järgne – surm on täielik ja lõplik hävinemine.

„Brahmavõrgu suttas“[761] õpetas Buddha kolme liiki tagajärjetu käitumise ehk teo ja vilja seaduspära eitavat valet vaadet, milleks on:

1. mineviku tegudel põhinev vaade (*pubbe-kata-hetu-diṭṭhi*),
2. issand-loojal põhinev vaade (*issara-nimmāna-hetu-diṭṭhi*),
3. põhjuse ja tingimuseta vaade (*ahetu-apaccaya-diṭṭhi*).

Samas suttas loetleb Buddha üles tol ajal laialt levinud 62 valet vaadet, millest 18 on seotud mineviku ja 44 tulevikuga. Neist 7 on omakorda seotud mina hävimisega pärast keha surma (*uccheda-diṭṭhi*) ning 55 uskumusega, et mina on igavene (*sassata-diṭṭhi*). Samas suttas lükkab Buddha kõik need valed vaated ümber.

Buddha õpetas:

> „Bhikkhud, valest vaatest tuleneb vale mõtlemine,
> valest mõtlemisest tuleneb vale kõne,
> valest kõnest tuleneb vale tegu,
> valest teost tuleneb vale eluviis,
> valest eluviisist tuleneb vale püüdlus,
> valest püüdlusest tuleneb vale teadlikkus,
> valest teadlikkusest tuleneb vale keskendus,

[759] *Brahmajālasuttaṁ* DN 1; vt ka *Titthāyatanasuttaṁ* AN 3.61.
[760] Vt ka *Pāyāsisuttaṁ* DN 23.
[761] *Brahmajālasuttaṁ* DN 1.

> valest keskendusest tulenevad valed teadmised ja
> valedest teadmistest tuleneb vale vabanemine.“[762]

Vale vaate järgimine ja õpetamine on kõige laiduväärsem. Buddha õpetas, et nii (1) vale vaate omamine ja järgimine, (2) teistele vale dhamma edasiõpetamine, kui ka (3) dhamma õpetamine õige dhamma osas piiratud teadmistega inimese poolt juhib nii vale vaate omaja kui ka tema järgijad pikka aega kestvasse dukkhasse[763] ning nende uue sünni niraja valla kannatusterohkesse olemasollu.[764]

Kuna õige vaade on kogu Buddha õpetuse õige teostamise vundamendiks, tuleks virgumise saavutamiseks kõik valed vaated hüljata ja järgida vaid Buddha õiget õpetust, mis juhib õige vaate saavutamisse.

Üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*)

iddhi [√idh + ti] (n) 1: üleloomulik; jõud, saavutus või võime, mida valdavad deevad ja kasiṇa keskendust harjutavad bhikkhud; edu.

vidhā [vi + √dhā + ā] (n) eristamine; jaotamine; upsakus; (koostis)osa, portsjon; sort, viis; mitmekesisus.

Suttades on Buddha kirjeldanud üleloomulikke võimeid (*iddhividhā*) järgmiselt: (1) olles üks, saab temast mitu, olles mitu, saab temast üks; (2) ta ilmub ja kaob; (3) ta läheb takistamatult läbi seinte ja mägede; (4) ta sukeldub maa sisse ja maast välja, nagu see oleks vesi; (5) ta kõnnib vee peal, nagu see oleks maa; (6) istudes ristatud jalgadega liigub ta läbi õhu nagu tiivuline lind; (7) ta suudab puudutada päikest ja kuud; (8) tal on võim oma kehast kuni Brahmā maailmani välja.[765]

Buddha keelas bhikkhudel üleloomulike võimete avaliku demonst-

[762] *„micchādiṭṭhikassa, bhikkhave, micchāsaṁkappo pahoti, micchāsaṁkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchāājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatissa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇaṁ pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti.“* – *Micchattasuttaṁ* AN 10.103; *Mahācattārīsakasuttaṁ* MN 117; *Pubbaṅgamasuttaṁ* AN 10.121; *Vijjāsuttaṁ* AN 10.105; *Janavasabhasuttaṁ* DN 18.
[763] *„micchādiṭṭhiparamāni, bhikkhave, mahāsāvajjānī ti.“* – *Tatiyavagga* AN 1.316–332.
[764] *Jāṇussoṇisuttaṁ* AN 10.177 jpt.
[765] *Mahāsīhanādasuttaṁ* MN 12; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2; *Iddhipādasaṁyutta*, *Vibhaṅgasuttaṁ* SN 51.20; *Susimaparibbājakasuttaṁ* SN 12.70 jpt.

reerimise ilmikutele, et inimesed ei hakkaks tema õpetust järgima valel põhjusel.[766] Üleloomulike võimete teadmised on ilmnenud ja ilmnevad ka tulevikus kõikidel, kes harjutavad meelt džhaanas nii, nagu seda õpetas Buddha. Nende võimete ilmnemine on džhaana tulemus, kuid pole keskenduse treenimise eesmärk, kuna Buddha õpetuse ainus siht on dukkha lakkamine ja arija tee kaudu nibbaana teostamine.

Ülimad teadmised
(*abhiññā*)

abhiññā [abhi + √ñā + ā (ya)] ülimad teadmised (ilmnevad vahetu ja kogemusliku mõistmisega).

Ülimad teadmised on üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised, mida omavad tõelised braahmanid[767]; vt selgitustest: üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*).

Ülimate teadmiste arvuline loetelu varieerub sõltuvalt jaotuse aluseks olevast. Enim on mainitud paali tekstides kuut ülimat teadmist (*cha abhiññā*), milleks on: (1) üleloomulike võimete ülim teadmine (*iddhi-vidha abhiññā*), (2) taevase kõrva ülim teadmine (*dibba-sota abhiññā*), (3) teadvuse läbistamise teadmine (*ceto-pariya-ñāṇa*), (4) (iseenda) eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇa*), (5) taevase silma teadmine (*dibba-cakkhu-ñāṇa*) ja (6) tulvade lõppemise teadmine (*āsava-k-khaya-ñāṇa*).[768] Neist viis esimest on maised (*lokiya*) ja saavutatakse rahu arendamise (*samatha bhāvanā*) teel ning viimane maistületav ülim teadmine (*lokuttara-abhiññā*) ehk arahanti tee teadmine (*arahatta-magga-ñāṇa*), mis saavutatakse läbinägemise arendamise (*vipassanā-bhāvanā*) teel; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).

Ülimate teadmiste teel:

1. mõistab bhikkhu viit klammerdumise kogumikku;
2. hülgab mitteteadmise ja olemasoluiha;
3. arendab keskenduses rahu ja läbinägemist; ning

[766] *Kevaṭṭasuttaṁ* DN 11 jt.
[767] Dhp 423.
[768] *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.

4. teostab teadmised ja vabanemise.[769]

Vt selgitustest:keha (*kāya*); iha (*taṇhā*); keskendus (*samādhi*); teadmised (*ñāṇa*).

Ülesöömine
(*amattaññu*)

amattaññū [na + matta + ñū] „mitte-mõõtu-teadmine“ ehk mõõdukuseta; = ülesöömine.

Mõõdukuseta söömisjärgne roidumus põhjustab laiskust (*kusīta*), meeleloidust, rahulolematust, osavõtmatust, unisust[770] ja madalat energiat (*hīna-vīriya*), mis on meele treenimisel ja virgumise teostamisel takistuseks. Buddha soovitas bhikkhudel kõlbetutest, loidudest ehk uimastest (*kusīta*) ja madala energiaga inimestest hoiduda.[771]

Mitteoskuslikest dhammadest loobumisega ja oskuslike dhammade arendamisega kaasnev energiajõud muudab bhikkhu tugevaks, kindlaks, jõuliseks ja energiliseks; vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*). Ülesöömise vältimine üheskoos energia äratamisega, oskusliku pingutusega, õige püüdlusega ja aruka tähelepanuga aitavad eemaldada laiskuse ja loiduse (*thīna-middha*) ning saavutada virgumiseks vajaliku õige keskenduse.[772]

[769] *„katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā? pañcupādānakkhandhā* [*pañc-upādānakkhandhātissa vacanīyaṁ* (*ka.*)] *– ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā? avijjā ca bhavataṇhā ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā? samatho ca vipassanā ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā? vijjā ca vimutti ca – ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā. ime kho, bhikkhave, cattāro dhammā''ti.“* – *Abhiññāsuttaṁ* AN 4.254.
[770] *Kāyasuttaṁ* SN 46.2.
[771] *Dhātusosaṁsandanasuttaṁ* KN Iti 78.
[772] *Kāyasuttaṁ* SN 46.2; *Sāmaññaphalasuttaṁ* DN 2.

Üleujutus
(*ogha*)

ogha [etümoloogia teadmata] kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (*saṁsāra*) omaste nähtuste valang; üleujutus uputus.

Buddha õpetuses esineb mõiste *ogha* tulvade (*āsava*) sünonüümina. Neli üleujutust on: (1) naudingu, (2) olemasolu, (3) vaate ja (4) mitteteadmise üleujutus (*kāmogha, bhavogha, diṭṭhogha, avijjogha*)[773], mis vastavad neljasele tulvade jaotusele; vt selgitustest: tulvad (*āsava*); sansaara (*saṁsāra*).

Nelja üleujutuse eest kaitsevad õige pingutus, hoolikus, meele ohjeldamine ja mõõdukus[774]; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); ohjamine (*yamati*).

Bhikkhu, kes on vabanenud viiest köidikust, arendanud välja viis võimet ning vabanenud plekkidest, ületab kõik üleujutused; vt selgitustest: köidikud (*saṁyojana*); võimed (*indriya*); plekid (*kilesa*).

[773] *Oghasuttaṁ* SN 45.171; *Oghapañhāsuttaṁ* SN 38.11.
[774] Dhp 25.

saamist; vt selgitustest: sansaara (*saṁsāra*); arahant.

Yama on müütides väljendanud soovi sündida inimesena ajal, mil maailmas on ilmnenud buddha ehk arahant, õigestimõistnu (*arahaṁ sammāsambuddho*), et ta saaks talle austust avaldada ja Ülima dhammat kuulata.[776]

Yama
(yama)

yama [√yaṁ + a] „koos lõpuga“, „lõpp“; müütides ja muistendites esinev surnute maailma (*yama-loka*) valitseja.

Yama on mütoloogiline niraja kuningas ehk surmaisand (*yamassa santikaṁ = maranasantikaṁ*) ehk surmajumal (*yamarāja*). Yama kui isikustatud surma vasteks eesti rahvaluules on vikatimees. „Sünnilugudes (paali)“ (*Jātaka-pāli*) mainitakse Yama elukohana erinevaid nirajasid (*yamakkhaya, yamanivesana, yamasādana* jt), kuid üldisemas mõttes kuulub kogu sansaara (*saṁsāra*) Yama valitsemise alla. Mõnikord esineb paali tekstides kaks Yamat (*duve yamā*)[775], teinekord mainitakse Yamat koos Indra, Varuna, Soma, Pajāpati jt deevadega, kellele tehakse ohverdusi.

Yama mõju alt vabanemine tähendab sansaarast pääsemist ehk arahantiks

[775] *Mahāsamayasuttaṁ* DN 20.
[776] *Devadūtasuttaṁ* AN 3.36.

Bibliograafia

Kanoonilised tekstid

Aṅguttara Nikāya. 5 köidet. Toim R. Morris, E. Hardy. Oxford: PTS, 1989-1995.
Apadāna. Toim M. E. Lilley. Oxford: PTS, 2000.
Dīghanikāya. Toim T. W. Rhys Davids, J. E. Carpenter. Oxford: PTS, 1954-1995.
Itivuttaka. Toim E. Windisch. London: PTS, 1975.
Jātaka. Tõlk V. Fausbøll, London: PTS,1896.
Majjhimanikāya. Toim V. Trenckner, R. Chalmers. London: PTS,1902.
Saṁyuttanikāya. Toim L. Feer. London: PTS, 1900.
Suttanipāta. Toim Dines Andersen, Helmer Smith. London: PTS, 1913.
The Word of the Doctrine (*Dhammapada*). Tõlk K. R. Norman. Oxford: PTS, 2004.
Theragāthā. Toim H. Oldenberg. London: PTS, 1883.
Therīgāthā. Toim R. Pischel. London: PTS, 1883.
Udāna. Toim P. Steinthal. London: PTS, 1885.
Vimānavatthu. Toim N. A. Jayawickrama. London: PTS, 1977.
Vinayapiṭaka. 5 köidet. Toim H. Oldenberg. London: PTS, 1879–83.

Postkanoonilised tekstid

Dhammapada-aṭṭhakathā. Buddhaghosa, toim O. von Hinüber, K. R. Norman. Oxford: PTS, 1994.
Cullāniddesa. Toim L. de La Vall e Poussin, E. J. Thomas. London: PTS, 1916.
Kathāvatthu. Toim A. C. Taylor. London: PTS, 1894.
Mahāniddesa. Toim L. de La Vall e Poussin, E. J. Thomas. London: PTS, 1978.
Nettipakaraṇa. Toim E. Hardy, London: PTS, 1902.
Peṭakopadesa. Toim A. Barua, London: PTS, 1949.
Paṭisambhidāmagga. Toim A. C. Taylor. London: PTS, 1907.
Milindapañha. Toim V. Trenckner. London: PTS, 1880.

“On olemas kolm pälvimusliku käitumise alust. Millised kolm?

Annetamine on pälvimusliku käitumise alus,
kõlblus on pälvimusliku käitumise alus ja
arendamine (ehk meditatsioon) on pälvimusliku käitumise alus.

Need kolm on pälvimusliku käitumise alused.”

Eesti Theeravaada Sangha on mittetulunduslik Buddha Gootama autentse dhamma tõlkimise, jagamise ja teostmise ühing, mille tegevus saab toimuda ainult tänu annetustele. Kõik meie kursused, laagrid ja trükised on annetuspõhised. Kui soovid kaasa aidata kõikidest kannatustest vabanemise ja vägivallatu elamise õpetuse jagamisele, võetakse Sinu annetus tänuga vastu.

Vabatahtliku annetuse võib teha

- meditatsiooni retriitide, laagrite, koolituste jt ürituste kulude katmiseks
- toidu annetamiseks keskuses elavatele Buddha munkadele
- elektri, maamaksu jms eest tasumiseks
- munkadele ravimite ostmiseks
- keskusele vajalike seadmete ostmiseks
- Buddha õpetuse tõlkimiseks, trükkimiseks ja suusõnaliseks levitamiseks

Ülekande tegemiseks vajalik info

Saaja:	Eesti Theeravaada Sangha Klooster
Pank:	LHV Pank
Pangakonto:	E667700771001342232

www.sangha.ee
info@sangha.ee
+372 511 1115
Karnapi tee 10, 74021
Tallinn, Aegna saar

Tegevused

- Dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2 päeva
- Kasinale keskenduse retriit esma- ja korduvosalejatele, 2 päeva
- Noorte mõtluslaager esma- ja korduvosalejatele, 5 päeva
- Lühiajaline munkade ordinatsioon, 10 päeva
- Noorte kultuurireis Aasiasse,10-15 päeva
- Aastalõpu meditatsiooniretriit, 3-5 päeva

Keskendusobjektid

- kehast, tunnetest, teadvusest ja dhammadest teadlikkuse loomine ja arendamine (*sati-paṭṭhānā bhāvanā*)
- sõbralikkuse ja kaastunde arendamine (*mettā-karuṇa bhāvanā*)
- kuue meelespidamise arendamine (*cha-anussati*)
- nelja värvikasina teel keskenduse arendamine

Õpetajad

- Auväärne Ṭhitañāṇa, dhamma ja meditatsiooni õpetaja (Dr. Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias)
- Auväärne Ṭhitamedha, dhamma ja meditatsiooni õpetaja (Maarek Lind, BA budoloogias)
- Mettābodhi, meditatsiooni juhendaja (Taavi Oolberg, BA meedia ja reklaam)
- Külalisõpetajad Tai Kuningriigist, Birmast, Sri Lankalt ja mujalt

Vabatahtlik töö

Vabatahtlikuna WDS Aegna Meelearenduskeskuses töötamine on suurepärane võimalus osaleda meie töös ja praktikates ning kohtuda teistest maadest pärit õige Buddha dhamma õpetajate ja teostajatega.

„Dhamma kink ületab kõik kingid“

„The gift of the Dhamma excels all gifts“

sabbadānaṁ dhammadānaṁ jināti

Dhammapada 354.

Raamatu ilmumist toetasid:
The publication of the book was supported by:

Monica Thaddey

Eesti Vabariigi Siseministeerium

Hooandjad

